

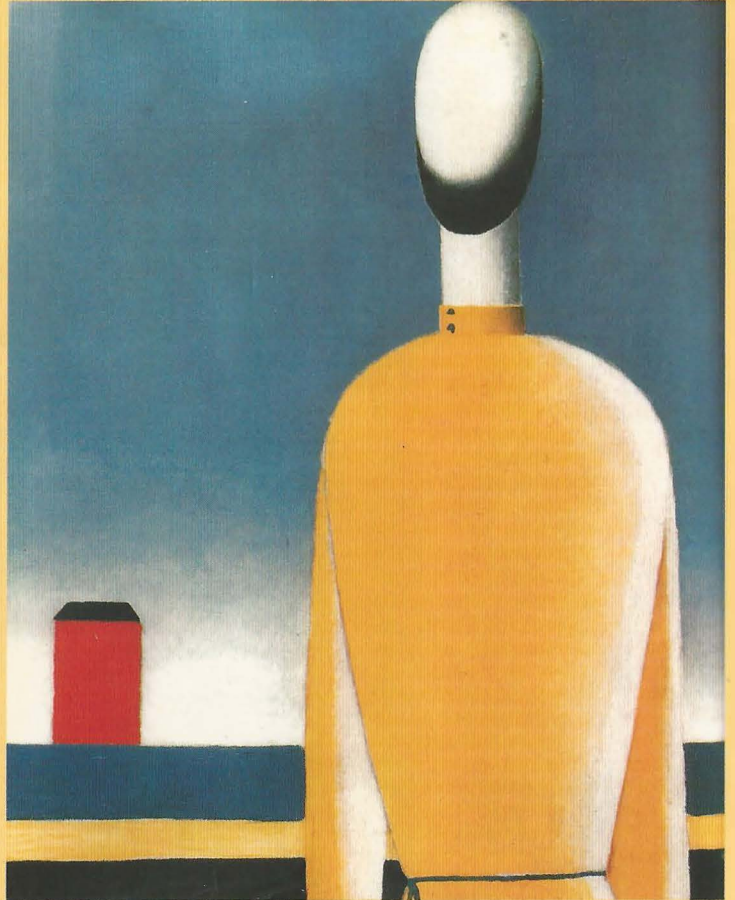
“EĞİTİM ÜNİVERSİTE YÖK ve AYDIN(LAR)” Sibel Özbudun - Temel Demirel

UT FPA
Eğitim Dizisi

Sibel Özbudun - Temel Demirel

EĞİTİM, ÜNİVERSİTE YÖK ve AYDIN(LAR)

Ütopya Yayınları: 139
Eğitim Dizisi

© 2006 Ütopya Yayınevi

1. Baskı
Ütopya Yayınevi
Eylül 2006

Kapak ve Sayfa Düzeni
Sevgi Küçük Çoban

Baskı ve Cilt
Sözkesen Matbaası
Tel: (0 312) 395 21 10

ISBN 975-6361-48-4

Ütopya Yayınevi
Ataç I Sokak 33/15 Kızılay / Ankara
Tel-Fax: (0 312) 433 88 28
e-posta: utopyayayinevi@hotmail.com

EĞİTİM, ÜNİVERSİTE, YÖK ve AYDIN...

Sibel Özbudun - Temel Demirer

İçindekiler

ÖNSÖZ	7
I. AYRIM: ÜNİVERSİTE, BİLİM VE ÖZGÜRLEŞME.....	11
‘AKIL TUTULMASI’NDAN ÖZGÜRLEŞMEYE.....	13
TEMEL DEMİRER	
SOSYAL BİLİMLER: NEREDEN NEREYE?	25
SİBEL ÖZBUDUN	
ÇÜRÜYEN ÜNİVERSİTELER VE YENİ POLİTİK İLİŞKİ.....	40
SİBEL ÖZBUDUN-TEMEL DEMİRER	
YÖK ÜNİVERSİTELERİ ÖZELLEŞTİRİLİRKEN! (YA DA BURJUVA EĞİTİM KARŞISINDA?).....	78
TEMEL DEMİRER	
YÖK-YEK-PAZAR ŞEYTAN ÜÇGENİNDE EĞİTİMİN SORU(N)LARI	101
TEMEL DEMİRER	
TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELİ OLMAK	138
SİBEL ÖZBUDUN	
CEBECİ’DE BİR ÖĞLEN ÜZERİ YA DA ÜNİVERSİTELER ‘ONLARLA’ ÖZGÜRLEŞECEK!	143
SİBEL ÖZBUDUN	
II. AYRIM: EĞİTİM(SİZLİK) VE YÖK.....	147
TRAJİKOMİK BİR HİKÂYE: EĞİTİM, ÜNİVERSİTE, YÖK.....	149
TEMEL DEMİRER	
EĞİTİM, ÜNİVERSİTE(LER) VE YÖK VESİLESİYLE	189
TEMEL DEMİRER	
TARTIŞILAN (GERÇEKTE) NE?.....	205
SİBEL ÖZBUDUN	
EĞİTİM TARTIŞMALARINA KISA NOTLAR.....	208
TEMEL DEMİRER	

ÜNİVERSİTELERE ‘ÖLÜM ÖPÜCÜĞÜ’	223
SİBEL ÖZBUDUN - TEMEL DEMİRER	
YÖK MÜ? YEK Mİ? TÜSİAD MODELİ Mİ? İSTEMEZ, TEŞEKKÜRLER!	231
SİBEL ÖZBUDUN	
BİR ‘ÖZELLEŞTİRME AJANI’ OLARAK YÖK	243
SİBEL ÖZBUDUN	
SADECE YÖK DEĞİL, VARLIK NEDENİ DE.....	263
TEMEL DEMİRER	
İŞTE YÖK’ÜN NETLİĞİ: ÖZGÜRLÜK = ÖZERKLİK = KAOS.....	282
SİBEL ÖZBUDUN	
ÜNİVERSİTE(LER), EĞİTİM, YÖK.....	286
SİBEL ÖZBUDUN	
III. AYRIM: HANGİ DÜNYADA NE İÇİN EĞİTİM VE NASIL BİR ÜNİVERSİTE?.....	291
KÜRESELLEŞMENİN TOPLUMSAL SONUÇLARI (DÜNYA VE TÜRKİYE’DE HÂL VE GİDİŞ) ..	293
TEMEL DEMİRER	
UNUTMAYIN: DÜŞÜNCE GONCA, DİL TOMURCUK, EYLEM DE MEYVEDİR.....	446
TEMEL DEMİRER	
IV. AYRIM: AYDIN(LIK) MI?	523
‘AYDINLIK SORGULAR’A YANIT(LAR).....	525
SİBEL ÖZBUDUN	
AYDIN OLMAK (VE TAVRI) ÜSTÜNE	529
TEMEL DEMİRER	
ABSTRACT/ CONTENTS	542

“En uzak mesafe ne Afrika’dır
Ne Çin
Ne Hindistan
Ne seyyareler
Ne de geceleri ışıldayan yıldızlar...
En uzak mesafe
İki kafa arasındaki mesafedir
Birbirini anlamayan...”¹

Eğitim, üniversite(ler) ve YÖK, tarihin kimi bakımlardan büyük bir hızla aktığı, ama kimi bakımlardan da donup kalmış gözüktüğü ülkemizin, ilgili tüm tarafların şikâyetlerine konu olmakla birlikte, her türlü değişiklik girişiminin karşı taraf(lar)ın hamlesiyle nötralize edildiği değişmeyen sorunlarından, dolayısıyla da sabit gündem maddelerinden biridir.

Bu ‘pata’ durumunun başlıca nedeni, Türkiye’de eğitim ve özellikle de üniversiteler (ve sorunları) ile ‘Laiklik’e ilişkin tartışmalar arasında kurulan ısrarlı denkliktir. Günümüz Türkiye siyaset sahnesi (bir kez daha) Laiklik ekseninde yarıldığından, rejimin temel direkleri arasında sayılan eğitime ilişkin tartışmalar da manyetik bir çekim alanına tutulmuş gibi, laiklik/anti-laiklik ekseninde kutuplaşmaktadır. Bu, Türkiye’de eğitime ilişkin herhangi bir siyasal iradenin gösterilmesini olanaksızlaştıran, ya da farklı seslerin duyulmasını engelleyen bir kısır döngüdür.

Günümüzde Türkiye’de yüksek öğrenim üzerine yürütülen tartışmalar, gerçekten de bir ‘kayıkçı dövüşü’nü andırmaktadır. AKP iktidarı üniversiteleri nüfuz ve kontrol edilmesi elzem stratejik mevziler olarak görüp bu konuda çeşitli girişimlerde bulunurken –Van Üniver-

¹ Can Yücel.

sitesi rektörüne karşı girişim, yeni kurulacak üniversitelerin rektörlerinin atama yetkilerinin hükümete tevcih edilmesi çabaları, 'bitmez-tükenmez' türban sorunu, hemen akla gelen örneklerdendir- ve 'reform' girişimlerini üniversiteler üzerindeki 'el'ini güçlendirecek tarzda tasarlayıp hayata geçirmeye gayret ederken, 'rejim bekçiliği' her seferinde daha da katlaşıp sklerotikleşen bir 'YÖK' duvarına toslamaktadır. Evet, ringin öteki tarafındaki muarız, rejimin geleneksel güçlerinin (Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, TSK ve devletin partisi CHP) desteğindeki Yüksek Öğrenim Kurumu'dur.

Bu 'kilitlenme'den yarar ve zarar gören taraflar da söz konusudur. Yararlanan, -ilginç bir esneklikle- ringin her iki tarafına da destek verir gözükene- neo-liberal kanattır: bu pata durumun, mevcut konjunktürde her biri kendi üniversitesinin mutlak hâkimi konumunda olmayı sürdüren üniversite rektörlerine sağladığı hareket serbestisi çerçevesinde, her bir üniversite (ya da en azından belli başlı üniversiteler) hızla piyasa modeline uyarlanmaktadır. 'Üniversiteye kaynak yaratmak' gerekçesi ve 'Üniversite-sanayi işbirliği' kisvesi altında, teknokentler kampüslere eklemlenmekte, üniversite-içi hizmetler özelleştirilmekte, fakülte ve bölümler bilimsel üretimlerinde, araştırmalarında kamusal yarardan piyasa taleplerine doğru dümen kırmakta, öğretim elemanları işletme işletme dolaşarak projelerini pazarlamaya çalışmakta, akademik kalite yükseltme adına getirilen kriterlerle Türkiye üniversiteleri merkezi ABD olan bilim 'endüstrisi'nin yan dallarına dönüş(türül)mektedir.

AKP-YÖK kavgasının tozu dumanında hızla özelleşen üniversiteler kamusal konumlarını yitirirken zarar gören taraf ise, başta üniversite bileşenleri (öğretim elemanları, üniversite çalışanları, öğrenciler) olmak üzere kamunun bütünüdür. Türkiye üniversiteleri, göze görülmeyen yapısal bir dönüşümü geçirirken, kapılarını toplumun düşük gelirli kesimlerinin çocuklarına kapatmakta; öğrenciler birer 'müşteri'ye dönüşmekte; üniversitede üretilen hizmetler (üniversite hastaneleri, araştırmalar vb.) kamu yararından özel çıkarlara doğru yönelmekte; öğretim elemanları ve idarî-teknik görevliler, üniversitenin 'nasıl' olması, nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda fikri so-

rulmayan kapıkullarına dönüş(türül)mektedir. Bir başka deyişle, 'kamu yararı'nın yanı sıra, 'özerklik' de kurban edilmektedir.

Eğitim, Üniversite(ler) ve YÖK'ten söz ederken es geçilmesi gereken sorunlardan biri de 'aydın(lar)'dır; evet, üniversite'yle bağları 12 Eylül'ün getirisi YÖK'ün tesisinden çok daha önce, üniversiteler üzerindeki devlet müdahaleciliği sayesinde, cumhuriyet tarihi boyunca tekrar tekrar kopartılmış olan aydınlık ve aydınlar sorunu... Türkiye'de 'aydın' olarak nitelenebilecek kişilerin büyük bölümünün şu ya da bu tarihte üniversitelerden uzaklaştırılmış olmaları bir rastlantı değil, ama bir 'istihza'dır. Ve salt bu olgu bile, bu ülkede üniversitelerin 'özerklik'in ne denli uzağında olduklarının somut bir kanıtıdır (Yakın zaman önce yitirdiğimiz 'Dünyalı Aydın' Edward Said'in üniversiteden uzaklaştırılması için baskı yapan Yahudi lobisinin ısrarlarına karşı Columbia Üniversitesi rektörü J.R. Cole'un 'Said'e Akademik Siper'i hatırlansın, lütfen).

Hiç kuşku yok, üniversite 'aydınlar'ın tek mekânı değildir, olmamalıdır da. Ama tanımı gereği 'muhalif' olan ve kapıkulluğunu reddeden 'Aydın'ı bu nedenden dolayı dışlayan üniversitenin 'üniversite' vasfını hak etmeyeceği de bir belittir.

'Eğitim, Üniversite, YÖK ve Aydın', Türkiye'nin bu 'değişmeyen' (ama hızla 'başkalaşan'), kronikleş(tiril)miş sorunu çevresinde yürütülen tartışmalara katkıda bulunmak amacıyla kaleme alınmış yazılardan oluşuyor. YÖK-AKP çıkmazına sıkışmış üniversitelerde gerçek bir özerklik ve bilim özgürlüğü talebini dile getiren ve gerekçelendiren yazılar, yüksek öğrenim sorunlarına küresel ölçekte 'deva' olarak sunulan 'neo-liberal reçete'nin, 'piyasa üniversitesi' modelinin, hem 'bilim', hem üniversiteler hem de kamu açısından zehirli/çürütücü özelliklerini de sergiliyorlar.

Kitabın son bölümünde ise, ‘Aydın(lık)’ durumuna ilişkin düşüncelere yer verilmekte ve ‘aydınları işçileştiren, işçileri aydınlaştıran’ devrimci mekanizmalara çağrı çıkartılmakta.

Bu kitap her yıl 6 Kasım’larda yeni bir dünyaya, yeni bir üniversiteye, yeni bir yaşama özlemlerini haykıran genç insanların duruş ve gelecek tasarımlarını biçimlendirmede katkıda bulunursa, yazarları kendilerini mutlu addedecek...

Sibel Özbudun - Temel Demirer,

19 Mayıs 2006, Ankara

I. AYRIM:

ÜNİVERSİTE, BİLİM VE ÖZGÜRLEŞME

TEMEL DEMİNER

“Bilgi kartopu gibi yuvarlandıkça büyür.”¹

‘Modern Ortaçağı’ diye anılan küresel vahşet kesitinin ‘kölece bağıllık’lar yelpazesinde bir taklide veya klibe dönüştürülen yaşamlara bakın: Televizyondan fırlamışçasına davranan, konuşan, giyinen plastik insanları göreceksiniz... Onlar; Gülben Ergen... Memoli... Hülya Avşar... Hıncal Uluç... Reha Muhtar... Ya da ‘küreselleşme D.J.leri’nin kopyası olup çıkmıştır... Hayat, bir ‘Tele-Vole’ye veya magazin dünyasına dönüştürülürken, insan(lar)ın yabancılaşmış yaşantısı bir klip olup-çıkıştır... Tıpkı ‘Dokun Bana’... ‘Uçur Beni’... ‘Kim Çıkacak’... ‘Biri Bizi Gözetliyor’... ‘Kim Kazanacak’ vb.lerindeki üzere küreselleşmeye ‘kölece bağıllık’ TV’den dalga dalga yayılıyor... Bu devasa yabancılaşmanın önemli dayanaklarından birini de (Devletin İdeolojik Aygıtları’nın en önemlilerinden olan) eğitim oluşturuyor.

Yaşamın anlamı, tüketici doyumun zincirinden boşanmasında aranırken; artık duygular, düşünceler, acılar, sevinçler, mutluluklar, mutsuzluklar da ‘hızla tüketilen, hızla değişen dünya’nın bir oyununa dönüşüyor. Artık hiçbir şey ‘gerçek’ değildir, her şey ‘sanal’dır. Bunun için de bugünün Türkiye’sini, ‘tüketici olmak’, ‘tüketim toplumunun değerleriyle büyümek’, ‘tüketim yoluyla kimlik kazanmak’, ‘yaşamının anlamını tüketimle açıklamak’ gibi özelliklerle niteliyor.

Tekbenci bir tüketicilikte somutlanan bugünün dünyasının, sunduğu sanal-plastik ‘düşler’, gündelik hayatın eksenine daha da

* Genç Umut Dergisi, No: 7, Mart 2002.

¹ L. Sidney.

oturarak, tüketimcilik, açgözlülük, safdillik ve duyarsızlık olarak karşımıza dikiliyor. Çünkü George Ritzer'in, 'Toplumsal McDonaldlaştırılması' başlıklı yapıtında, hayatın tek tipleştirilmesi yönündeki etkisini gözler önüne serdiği 'tüketim' -Robert Bocock'un deyişiyle- "Tarihsel olarak oluşturulan, tarihsel bir değişim sürecidir"! Ya da Prof. Dr. Yavuz Odabaşı'nın "Tüketim Kültürü"nde, "Tüketim kültürü, pazar dinamiklerinin egemen olduğu, pazar ekonomisinin var olduğu toplumun kültürüdür" önermesiyle veya Jean Baudrillard'ın, "Etkin bir ilişki biçimi, üzerinde tüm kültürel sistemimizin kurulduğu sistemli bir etkinlik ve global yanıt biçimi" olarak tarif ettiği tüketim; gündelik yaşamın nesneler ve nesneler üzerinden yaratılan imajlar, fanteziler ve büyülemelerle bizzat tüketimin nesnesi hâline getirilebildiği bir etkinliktir...

Bu etkinlikle 'Zamanın Ruhsuzluğu'na endekslenmiş 'boş benlik', insanı, ahlâki tutarlılığa öncelik tanıyan bireyler olmaktan çıkardı. Benliğin boşluğunu medya, reklâm endüstrisi ve tüketim ile dolduruldu...

Devasa bir 'Akıl Tutulması'yla devreye giren bu kesit, aynı zamanda bir 'Geçiş Dönemi'nde (ve de sunduğu olanaklarda) somutlanmaktadır ki, bu da ezilenlerin akı ve alternatif eğitimi sorununu bir kez daha güncelleştirmektedir. Çünkü tüketici Akıl Tutulması'nın tablosunda umudun, ezilenlerin alternatif eğitimle yaratılacak, teorik olarak anlayan politikleşmiş akılda olduğu açıktır.

EGEMEN EĞİTİM

"Bir Sümer Bilmececi:
'İçine gözü kapalı girilen, çıkıldığında
gözlerin açıldığı yer neresidir' sorusuna,
'Okul' yanıtı verirmiş."²

Öncelikle "Bir ülkenin eğitiminin yönetimine bakarak, o ülkenin düzeyini, niteliğini ve olası gelişmelerini çözümlemek müm-

² Sümer Tabletleri'nden, akt. Muazzaz Çığ, Bilim ve Ütopya, Kasım 2000.

kündür”³ saptamasının altını çizerek YÖK’lü, ‘seçme sınavlı’ Türk(ie) eğitimi konusunda eklemek gerek: “Sözgelimi ‘müfettiş’, ‘müdür’, ‘idare’, ‘disiplin’, ‘yazı tahtası’, ‘kürsü’ vb. ciddi bir korku nesnesi ya da simgesi”dir.⁴

“Türk eğitim sistemi, bilgiye ulaşmanın yollarını senteze, analize ve deneye dayalı olarak öğretmekten çok; ezbere, elenmeye ve sınava hazırlamaya dönüktür. Özgür düşünce üretmeye kapalı olan eğitim sistemi; kapalı, kaderci, sorgulamayan, baskıcı, otoriter, yasakçı, tek tip insan yetiştirir”.⁵

YÖK ile “1981 Üniversitesi tüm akademik özgürlüklerin askıya alındığı ve daha çok ‘kışla’ya benzetilmeye çalışılan bir kurum konumuna düşmüştür”.⁶ Yıldız Teknik Üniversitesi Rektör Danışmanı Prof. Dr. Sümer Gürel, “Üniversitelerin açılışında hamasi nutuklar atılır, üniversitelerin erdemlerinden söz edilir, nasıl iyi araştırmalar yapıldığı, dünya üniversiteleriyle ne biçim rekabet ettiğimiz ballandıra ballandıra anlatılır! Ancak 1980 darbesiyle birlikte kurulan YÖK’ün üniversitelerin özerkliğine, bilimin, düşüncenin özgürlüğüne ne biçim zararlar verdiğinden söz edilmez”.⁷

Bu noktada Fikret Başkaya’nın, ‘Üniversiteler iktidarın hizmetinde’ vurgusuyla, “Resmi eğitim kurumlarının köleleştirme aracı olduğunu” belirttiği Türk(ie) üniversiteleri⁸ ve eğitiminin niteliği -

³ C. Çağlı, ‘Çağdışı Yönetimin Adı: YÖK’, 2000’de Yeni Gündem, 22 Temmuz 2000 s.8

⁴ Kemal İnal, “Otoriter Eğitime Devam”, Radikal İki, 17 Eylül 2000, s.5.

⁵ Selen Baycan, “Eğitim Mutlu Azınlığa”, Cumhuriyet, 6 Eylül 2000, s.20.

⁶ Taner Timur, Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Kitabevi, 2000, s.346.

⁷ Sümer Gürel, “YÖK Çökme Aşamasında”, Cumhuriyet, 7 Ekim 2001, s.12.

⁸ Türk(ie) üniversiteleri hakkında bkz. “Karakollaşan Üniversiteler”, Devrimci Gençlik Dergisi, no:9, Ocak 2002, s.10; M. Belge, ‘20 Yıl Sonra Üniversite’, Radikal, 20 Ekim 2001, s.9; O. Bursalı, ‘Üniversiteyi Tartışmak’, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:727, 24 Şubat 2001, s.3; “Piyasa Egemenliği Altında Sömürge Tipi Üniversiteler”, Devrimci Gençlik Dergisi, No:8, Ekim 2001, s.10; İ. Belek, ‘Üniversitede Durum’, Sol Dergisi, no:155, 19 Ekim 2001 s.21; A. Güçlü, ‘Nasıl Üniversite?’, Milliyet, 20 Şubat 2001, s.20; T. Akyol, ‘Üniversite Yönetimi’, Milliyet, 2 Ağustos 2000 s.17; Y. Kepenek, ‘Üniversite Sorunu -1’, Cumhuriyet, 31 Temmuz 2000, s.11; M. Belge, ‘Elit Kırğını’, Radikal, 21 Ekim 2001 s.9; S. Araman, ‘Üniversite Sanayinin Mülkiyetine Geçiyor’, Evrensel, 5 Nisan 2001, s.11; O. Bursalı, “Üniversiteler Çökertiliyor”, Cumhuriyet, 28 Mayıs 2001,

kamusundan özeline- 'sır' değil! Sermayenin, resmi ideolojinin hizmetkârlığını üstlenmiş Türk(iye) üniversitelerindeki 'eğitim'in özeti 'totaliterlik'tir; çünkü Wilhelm von Humboldt'un deyişiyle, "Toplumsal bakış açısına göre, eğitim sistemleri mevcut toplumsal ve iktisadi yapıları dönüştürmektense onları sürdürmeye yöneliktir".

George Orwell'in ifadesiyle, "Totaliterlik gerçekte geçmişin sürekli çarpıtılmasını gerektirir ve uzun erimde olasılıkla nesnel gerçeğin varlığına dahi bir inançsızlık talep eder. (...) Kendini sürdürmeyi başaran totaliter bir toplum olasılıkla, sağduyu yasalarının gündelik yaşamda ve bir ölçüye kadar bilimlerde geçerli sayıldığı, ancak siyasetçi, tarihçi ve toplumbilimci tarafından göz ardı edildiği, şizofrenik bir düşünce sistemi geliştirecektir". Çünkü "Bilgi toplamını küçük bir grubun tekeline vermek halkın felsefi ruhunu öldürür ve manevî yoksunluğa yol açar".⁹

Tam da bu bağlamda; 'YÖK ilkel ve faşist'tir;¹⁰ 'Üniversitelerin MGK'sıdır!';¹¹ "YÖK bir kurum olarak üniversitelerin tepesinde bir sorun olduğu gibi (...) YÖK sisteminin kendisi de başlı başına bir sorundur";¹² "12 Eylül rejimi, 'ordu modelinde'¹³ aşırı hiyerarşik, otoriter bir YÖK sistemini kurmuştur";¹⁴ "YÖK, ülke-

s.6; Oral Çalışlar, 'Gizli Giderler ve Üniversite', Cumhuriyet, 27 Mayıs 2001, s.4; A. Şefik, 'Rektörden Fişlemeye Destek', Cumhuriyet, 24 Mayıs 2001, s.9; M. Belge, 'Kent ve Kampus', Radikal, 28 Nisan 2000, s.9; Soli Özel, 'Üniversite Olmak', Yeni Binyıl, 7 Aralık 2000, s.15; A. Güçlü, 'Üniversiteler Kimin Umurunda', Milliyet, 3 Şubat 2001, s.22; T. Akyol, 'Yine Üniversite', Milliyet, 18 Ekim 2000, s.17; K. Görmez, 'Üniversite Nereye?', Yeni Binyıl, 1 Haziran 2000, s.16; U. Talu, 'Üniversite İlerken', Milliyet, 6 Ekim 2000 s.4; H. Çetinkaya, 'Üniversiteler', Cumhuriyet, 4 Ekim 2000, s.5; O. Gönen-sin, 'Üniversite de Tıkandı', Yeni Binyıl, 3 Ekim 2000 s.3; A. Güçlü, 'Hangi Üniversite?', Milliyet, 8 Eylül 2001, s.23; M. Belge, 'Site ile Üniversite', Radikal, 25 Nisan 2001, s.9; T. Akyol, 'Üniversite Reformu', Milliyet, 24 Temmuz 2000, s.17; A. Tekin, 'Toplumsal Değişme ve Üniversiteler', Cumhuriyet Kitap, No:621, 10 Ocak 2002, s.3.

⁹ Albert Einstein.

¹⁰ Tahir Hatipoğlu, 2000'de Yeni Gündem, 20 Temmuz 2000, s.3.

¹¹ Bekir Coşkun, "YÖK Nedir?", Hürriyet, 20 Temmuz 2000, s.3.

¹² İzzettin Önder, "Asıl Olan Sistemdir", Cumhuriyet, 6 Şubat 2001, s.4.

¹³ Bkz. Sibel Kahraman, "Bilime Asker Dopingi", Milliyet, 18 Ekim 2000, s.21; Emre Aköz, "Üniversite TSK İlişkilerinden Bir Ders Notu", Yeni Binyıl, 8 Ekim 2000, s.5.

¹⁴ Taha Akyol, "Akademik Özgürlük", Milliyet, 19 Ekim 2000, s.17.

nin geleceğini karartıyor”¹⁵ diye betimlenen YÖK¹⁶ patentli üniversiteler gerçeğini; belki de en iyi, İstanbul Üniversitesi’nin ‘İşletme Matematiği’ kitabından nakledilebilecek bir alıntı betimleyebilir ..

Kitap adı: ‘İşletme Matematiği’... Yazarı: Prof. Dr. Müh. Yılmaz Tulunay... Ve sayfa 173’teki ‘Soru -5’ ise aynen şöyledir: “Amerika’ya lisansüstü çalışmalar yapmak üzere giden Mehmet, iki kız arkadaş edinmiştir. Bunlar Mary ve Nancy’dir. Mehmet’in deneyimlerine göre; a) Mary olgun bir kızdır ve klasiklerden zevk almaktadır. Böyle bir yerde onunla 3 saat birlikte olmak 12 dolara mal olmaktadır. Diğer taraftan Nancy daha çok popüler eğlenceleri yeğlemektedir. Onunla böyle bir yerde 3 saat birlikte olmanın maliyeti de 8 dolardır. b) Mehmet’in bütçesi gönül işlerine ancak ayda 48 dolar ayırmasına olanak vermektedir. Ayrıca, derslerinin ve çalışma koşullarının ağır olusundan dolayı, kız arkadaşlarına en fazla ayda 18 saatlik süre ve 40.000 kalorilik enerji ayırabilmektedir. c) Mary ile her buluşmasında 5.000 kalori enerji harcayan Mehmet, Nancy için bunun iki katını harcamaktadır... Eğer Mehmet’in Mary ile buluşmaktan beklediği mutluluğu 6 birim ve

¹⁵ Kadir Edin, Cumhuriyet, 30 Eylül 2000, s.7.

¹⁶ YÖK konusunda bkz. G. Yıldırım, “Eğitim Sistemi ve YÖK”, Anti-Kapitalist, No:11, Kasım 2001, s.8; M. Akıncılar, “ÖK-ESK-MGK”, Özgür Bakış, 4 Kasım 1999, s.8; A. Güçlü, “YÖK Ne Yapıyor?”, Milliyet, 28 Ekim 2000, s.21; G. Vassaf, “Cumhurbaşkanı ve Üniversite”, Radikal, 4 Şubat 2001, s.24; M. Altıntaş, “YÖK Üzerine”, Cumhuriyet, 24 Mayıs 2001, s.2; Y. Doğan, “Sezer’in YÖK Kuşatması”, Milliyet, 3 Şubat 2001, s.15; Z. Üskül, “YÖK ve Hükümet Sistemi”, Radikal, 16 Mayıs 2000, s.9; T. Akyol, “YÖK”, Milliyet, 22 Mart 2001, s.15; G. Vassaf, “Türkiye’nin Düşmanları, YÖK ve Üniversite”, Radikal, 14 Ocak 2001, s.19; S. Çelik, “YÖK, Laiklik, Gericilik”, Cumhuriyet, 10 Ocak 2001, s.2; F. Esin, “YÖK’e Dair”, Cumhuriyet, 3 Ağustos 2000, s.15; M. Boydak, “YÖK Yasası ve Üniversite”, Cumhuriyet, 16 Ocak 2001, s.2; Ö.L. Mete, “YÖK’ün Denek İnekleri”, Yeni Binyıl, 26 Ekim 2000, s.18; T. Akyol, ‘YÖK ve Üniversite’, Milliyet, 6 Kasım 2000, s.17; G. Hanbay, ‘YÖK Denklemi’, Milliyet, 6 Kasım 2000, s.22; A. Güçlü, “YÖK Komisyonu”, Milliyet, 28 Nisan 2000, s.23; T. Alkan, “Hikmet-i YÖK”, Radikal, 30 Temmuz 2000, s.5; T. Akyol, “YÖK Sorunu”, Milliyet, 20 Temmuz 2000, s.17; G. Cıvaoglu, “YÖK Düğümü”, Milliyet, 21 Temmuz 2000, s.1; T. Ateş, ‘Üniversiteler ve YÖK’, Cumhuriyet, 1 Temmuz 2000; A. Bayramoğlu, ‘Bir YÖK Öyküsü’, Yeni Binyıl, 10 Ekim 2000 s.18; M. Altıntaş, ‘Kavşaktaki YÖK’, Cumhuriyet, 27 Aralık 2000, s.2; İ. Bayhan, ‘Yıpranan, Henüz Yıkılmayan Bir Kurum: YÖK’, Evrensel Gençlik, 21 Şubat 2001, s.3; G. Vassaf, ‘YÖK ve Nasreddin Hoca’, Radikal, 21 Ocak 2001, s.19.

Nancy ile buluşmaktan beklediği mutluluğun da 5 birim olduğu biliyorsak, mutluluğunu maksimize etmek isteyen Mehmet'in sosyal yaşamını nasıl planlaması gerekecektir. Grafik ve cebirsel yoldan bulunuz...”

Evet; Türk(ie) üniversiteleri işte bu sorundaki ‘mantık(sızlık)-tan’ malûlken, böylesi bir zihniyetin ürünüdür! Yani Mine G. Kırıkkanat'ın, “Vatanı severler. Ama satarlar. Doğruyuz derler. Ama eğridirler. Düzeltmek isterler. Ama yamulturlar. Kriz istemezler. Ama yaratırlar. Hukuk yazarlar. Ama okumazlar. İşkenceyi sevmezler. Ama yaparlar. Yaşatmak isterler. Ama öldürürler. Hesap sorarlar. Ama alamazlar. Sorulan hesabı, vermezler. İyilik konuştur, kötülük yaparlar. Yerler, yemedik derler”¹⁷ diye betimlediği burjuva egemenliğin eğitimi de kendi kokuşmuş gerçeğinden muaf (bağışık) değildir...

Bundan ötürü de, egemen baskıların ve resmi ideolojik zorun kıskacında ‘dikensiz gül bahçesine’ çevrilerek, ‘kapıkulları’ üreten üniversiteler, Althusser’in deyişiyle, ‘Devletin -Doğrudan- İdeolojik Aygıtları’ndan biri, hatta en önemlisidir...

EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ

“Kendi kendinin efendisi olmayan bir kimse özgür değildir.”¹⁸

Bilindiği gibi “Eğitimi; bireyin kendini, toplumu ve doğayı değiştirip, geliştirmesi için yapılan etkinliklerin tümü olarak tanımlayabiliriz”.¹⁹ Bu bağlamda ezilenlerin pedagojisinin ayırıcı özelliği, ücretli kölelik sisteminin insanlık-dışı koşullarını aşmaya bağlanan eğitimidir. Varolan her şeyi devrimci Marksist sorumlulukla sorgulayan, çeşitlilik içinde birliği kucaklayan bilimsel faaliyetin aslî hedefi, bilimin toplumsallaştırdığı sokaklardır. Çünkü bilim, basit bilgi yığını veya yansıtma eylemi değildir. Bilim, dünyayı değiştirme eyleminin ve bu eyleme mal olarak değişen faaliyetiyle ilişkilendiği

¹⁷ Mine G. Kırıkkanat, “Şu Bizimkiler...”, Radikal, 8 Ağustos 2001, s.7.

¹⁸ A. Calaudius.

¹⁹ F.N. Özgür, “Eğitimden Ne Bekliyoruz?”, Cumhuriyet, 18 Eylül 2000, s.17.

insanı ve mücadeleyi toplumsallaştırmanın tek yoludur. Toplumsal mücadeleye bağlanmayan bilimsel faaliyet olmadığı yerde, entelektüel gelişme de olmaz. Çünkü Marx'ın dediği gibi, "Filozoflar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir".

Bunlardan ötürü 'YDD' koşullarında bilimsel faaliyet, bir kez daha 11. Tez'e eşitlenirken burjuva eğitim de kendini; öğrenci/öğretmen ilişkisinin, özne(öğretmen)/nesne(öğrenci) ikileminin ayrımcılığı üzerine inşa etmektedir. Burjuva eğitimin nesne konumuna indirgediği öğrenci, boş bir bidon gibi, özne öğretmen tarafından doldurulurken eğitim de; öğretmenin 'yatırımcı', öğrencilerince 'yatırım nesnesi'ne dönüştüğü bir yatırım hâline gelir. Öğrencilere, yaratıcı ve eleştirel bir hareket alanı tanınmayan bu sistemde, öğrencinin hareket alanı sadece bilgiyi ezberlemek, yani arşiv yapıp rafa kaldırmakla sınırlandırılır; bu yüzden özgürleştirici değildir. Oysa özgürleştirici eğitim verme/verilme, bilen/bilmeyen, yatırımcı/yatırım nesnesi içermez; katılımcı/dönüştüren bir eğitimidir.

Unutulmasın ki, ezilenler ne kadar ezber ve arşivlemekle uğraşırsa, o kadar az düşünecekler ve daha kolay zapt edilebileceklerdir. Ezilenleri zapt edilmesi gereken 'şey'ler olarak gören burjuva eğitim, ezilenleri topluma uyumlu kılma programıdır. Ezenlere göre eğitilmiş insan, ezenlerin toplumuyla uyumlu kılınmış; düşünmeyen, sorgulamayan, uyumlu bireylerdir. Mekanik, statik, bağlantısız ve ezberci olan burjuva eğitimde öğrenci bir nesnedir; araştırmacı gücü yok edilmiş yabancılaştırılmış şeylerdir.

Özgürleştirici eğitim çalışması idrak (farkına varma) ediminden oluşur. Bu eğitimde bilgi aktarımı değil, bir diyalog söz konusudur. Diğer bir ifadeyle idraksal, yani sorunu tanımlayıcı özgürleştirici eğitim; öğrenci/öğretmen çelişkisini, yani 'idrak eden'/aktaran' ikilemini aşar. Sorunu tanımlayıcı eğitim, idrak sağladığından dolayı ezenlerin bir aracı olamaz; ancak devrimci bir toplumun aracı olabilir.

Devrimci eğitim modelinin diyaloga dayalı, 'sorun tanımlayıcı eğitim' olduğunun altı özenle çizilmelidir. Diyalog, boş söz, lafazanlık değildir. Bu diyalog, gerçeği tarif ettiği gibi onu değiştirmeyi de önüne koyar ki, bu da eylemi gerektirir. Diyalog, sevgi ve

alçakgönüllülük olmadan var olamaz. Sevgi cesaret edimi olduğu için adanmışlığı da içerir. Ezilenlerin eğitime alçak gönüllü yaklaşmadan ve onlara adanmışlığı içeren bir sevgi duyulmadan onlarla diyalog kurmak mümkün değildir.

Burada altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da; insanın insanlık-dışılıktan kurtulabilmesinin (hayvanlar gibi!) ‘kendinde varlık’ değil, ‘kendisi için varlık’ olabilme potansiyelinde gizli olduğunun kavranmasıdır. Çevrenin belirlediği koşullar dışına çıkamayan hayvan, ‘kendisi için varlığa’ dönüşemez. Oysa insan çevresinde var olan sınırların farkına varıp onları değiştirebilir. Böylece bu ‘sınırdurumları’ aşabilir. “Sınır durumları, özgürleşmenin önündeki engeller olarak kavrandığında ‘sınır eylemler’ aracılığıyla aşılabılır. Bu yüzden insanlar ‘kendi tarihlerini kendileri yaparlar’”. Bu da, toplumsal praksis (eylem/ıdrak döngüsü) ile mümkündür.

Toplumsal praksis, özünde burjuva kültürel istilaya karşı, ezilenlerin başkaldıran kültürlerini, yeni bir yaşam tahayyülü ile yaratma eylemidir. Eleştirel özellikler taşıyan bu karşı koyuş; sadece açıklayıcı özellikleriyle eleştiren değil; aynı zamanda dünyayı faal olarak değiştirendir.

Eleştirel başkaldırı kültüründen hoşlanmayan burjuva egemenliği karşısında; eleştirel düşünce-davranışı ayaklandırmak ve düşüncenin yeniden üretilerek, pratiğe aktarılmasının önünü açmaktan vazgeçemeyiz. Çünkü üretilebilmesi yoğun emek isteyen düşünsel, eylemsel alternatiflerini ortaya koyan anlamlandırma çabası olan eleştirel başkaldırı, düşüncenin yeniden üretilmesi dünyanın değiştirilmesi, yabancılaşmayı aşma faaliyetinin ilk ve zorunlu adımıdır.

ALTERNATİF EĞİTİM

“Herhangi bir eğitim, cesaret ve mutluluğu yitirirse bir işe yaramaz.”²⁰

‘YDD’ karşısında gereksinim duyulan alternatif eğitim; öncelikle, ‘eğiten/eğitilen’ ikilemini aşarak, ortak fikir oluşturma süreç-

²⁰ Pestalozzi.

lerinin önünü açan, eleştirel-tartışma ve doğrudan katılımın ürünüdür. 'Akademik-teorist' spekülasyonlara prim vermeden; sınıf mücadelesiyle gündelik hayatın devrimleştirilmesine bağlanan bir toplumbilim anlayışının yöntemidir.

Hiyerarşik sömürü düzeninin yeniden üretilmesine hizmet eden burjuva eğitimi, aynı zamanda düzenin doğrudan kâr aracına dönüştürülmüş kurumlarıdır. Batı dünyasında Ortaçağların sonlarına doğru biçimlenmiş²¹ ve yükselen kentlere özgü birer kurum olan üniversiteler, başlangıçlarından itibaren, Kilise hiyerarşisi ile Avrupa ortaçağlarının sonlarının yükselen sınıfı burjuvazi arasında bir ideolojik savaşım alanını oluşturmuş ve bu savaşımın kazanan tarafı, Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma süreçlerinden geçerek zaferini 18. yüzyıldan itibaren ulus-devletlerin kuruluşuyla taçlandıran burjuvazi olmuştur. Burjuvazinin güdümündeki üniversitelerin işlevi, bundan böyle, ikili olacaktır: Para ekonomisinin yükselişine koşut olarak, sanayi ve ticaretin yeniden üretilişinin hizmetine girmek ve yeni egemenlerin iktidarının meşrulaştırıcılığını, yani ideolojik hegemonyanın yeniden üretimini üstlenmektir.

'Bilgi iktidardır; paylaşılan bilgi yitirilmiş iktidardır!' Ortaçağların derinliklerinden süzülüp gelen bu gizemci şıara, toplumların yeni egemenleri burjuvazi de dört elle sarıldı. Bilgi (teknolojinin bilgisi, bilimsel bilgi, yönetimin bilgisi) gerçekten de sınıflı toplumların tarihi boyunca yöneticilerin elinde bir iktidar aracı olagelmisti. Bilgiyi tekeline tutan sınıf, emekçi kitleler üzerinde egemenliğini kalıcılaştırıp süregelenleştirebiliyordu. Üniversiteler burjuvazinin egemenliğinde kendi teknokratik-bürokratik ve bilimsel kadrolarını biçimlendirmenin aracına dönüştü.

Günümüzdeki 'Bilgi Toplumu' sloganı da, aynı mantığın daha süslü (ve aldatıcı) bir ifadesinden başkaca bir şey değildir. Yönetilenler, üretilmesi giderek daha karmaşık süreçlere bağlanan bilgi yığını içinde, (her zaman olageldiği üzere) kendilerine sunulanlarla

²¹ Sorbonne 1215, Oxford 1249, Cambridge 1284, Heidelberg 1336, Köln 1338 ve Tübingen 1477 yıllarında kurulmuştur.

yetinecek, küçük, ayrıntısal değişikliklerle piyasaya her gün bir 'üst modeli' sunulan bilişim-iletişim teknolojilerinin ürünlerinin kör tüketicileri konumuna indirgenecek, medya imparatorluğunun sahnelediği 'gölge oyunları'nyı seyrederek ülkelerindeki ve dünyadaki son gelişmelerden haberdar olduklarını sanacaklardır.

Alternatif eğitimin 'bilgi'den anladığı bu değil. Alternatif eğitim, 'bilgi'yi bir iktidar aracı olarak görmez. Bilginin bir baskı ve sömürü aracı olmasını istemez. Tam tersine, onu, bir 'özgürleşme aracı' olarak görür ve bugüne değin yüklendiği sınıf iktidarını pekiştirici işlevinden sıyrılmasını öngörür. Bu ise, bilgiyi, bilimi, bilimsel bilgiyi egemen sınıflar elinde soyutlandığı praksis ile yeniden özdeşleştirmekten geçer.

Burjuva öğretim kurumlarında üretilen 'bilgi' bir egemenlik aracı işlevini üstlenmiştir. Alternatif eğitim ise, her türlü bilimsel, estetik, entelektüel çabanın metalaştığı kapitalizm koşullarında, bilimsel faaliyeti üretkenlik ortamına çekmek amacındadır. Sermaye ve devletten bağımsız olan ve iç işleyişinde demokratik, 'öğretme süreci'nde de kolektif yeniden üretme ilişkisini esas alan işlerliğe sahiptir. Alternatif eğitim, bilginin egemenlik aracı değil; özgürleşme hizmetinde olmasını isteyenlerin seçeneğidir. Elbette bu kendinden menkul bir özgürleşme çabası değildir. Zira bu çabalar, ancak toplumun özgürleşme mücadelesiyle bütünleştikleri zaman bir anlam ve geçerlik kazanırlar.

Kapitalizmin ideolojik yeniden üretimi, sadece eğitim kurumlarına dayanmaz.²² Medya, burjuva partileri, parlamento, ordu, cami,

²² Eğitime ilişkin bkz. F. Sayılan, 'Küresel Kapitalizm Altında Eğitim Hakkı', Devrimci Genç Dergisi, No:6, Kasım 2001, s.32-33; Y. Akalın, ...VS Dergisi, 'Eğitimde Politik Manipulasyon', No:3, Ekim 2001, s.136; G.L. Gutek, Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, çev. N. Kale, Ütopya Yay., 2001; R. Baran, 'Çokkültürlü Toplumda Eğitim', 2000'de Yeni Gündem, 18 Temmuz 2000, s.8; F.N. Özgür, 'Eğitim Sistemimiz Nasıl Olmalıdır?', Cumhuriyet, 30 Ekim 2000, s.17; C. Çağlı, 'İnsanlık Ne Yana Düşer, Eğitim Ne Yana?', 2000'de Yeni Gündem, 12 Ocak 2001 s.8; H. Duran, 'Eğitim ve İntihar', Milliyet, 7 Eylül 2000, s.22; H. Pulur, 'Ne Eğitimi?', Milliyet, 5 Mayıs 2000, s.3; A. Güçlü, 'Eğitim=Mutsuzluk', Milliyet, 12 Eylül 2000, s.23; E. Atabek, 'Okul Korkusu', Cumhuriyet, 11 Eylül 2000, s.4; Ş. Gürgen, 'Üniversiteli Olanlara', Radikal İki, 1 Ekim

aile vb. de ideolojik yeniden üretim sürecinin önemli mevzileridir. ‘Paralel okul’ işlevi gören bu kurumlar konusunda da zihinsel açıklık gerekir. Öte yandan bilimsel faaliyetin doğa ve insan bilimleri biçimindeki bölünmüşlüğü, daha sonra da toplum bilimlerinin alt ayırımlara tabi tutulması (bu sürecin hızlanarak süregelmesi), gerçekliğin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bilinçli olan böyle bir ‘parçalama’, uzmanlaşmayı yücelterek gerçekliğin anlaşılmaz kılınmasına hizmet eder. Alternatif eğitim, böylesi parçalanmışlığa karşıdır. Toplumsal gerçekliğin bütünlüğü kavrayışı çerçevesinde eğitim programında bütüncül yaklaşımı benimser.

Ayrıca alternatif eğitim, bilimin, özellikle de toplum bilimlerinin ‘evrenselliği’ sorununa kuşkuyla yaklaşır. Türkiye’ye Batı-merkezli ideolojik tezler, ‘bilimin evrenselliği’ savlarıyla ithal edilmektedir. Alternatif eğitim, bilginin kaçınılmaz olarak ideolojik değer yargılarıyla yüklü olduğunun bilincindedir. Bu yüzden, ‘Batı’dan gelen her şey bilimdir, bilim evrenseldir’ genel kabulünü reddeder. Hiçbir eleştiri süzgecinden geçirilmeden ithal edilen Batı-merkezli bilim, toplumsal gerçekliğin kurgulanmasında Batı (ABD ve Batı Avrupa) standartlarını tek geçerli ölçüt kabul etme yanlışlığına yol açmaktadır.

Alternatif eğitim, bilim dâhil hiçbir şey yüceltilmez.²³ Hiçbir olgu, kurum, görüş, fikir eleştiri-dışı, eleştiri-üstü (var)sayılmaz... Alternatif eğitim, ‘öğretmen’in ‘öğreten özne’ ve ‘öğrenci’nin de ‘öğrenen nesne’ olmaktan çıkaran doğrudan demokrasi işlerliğinin ortak ve bilimsel düşünce oluşturma zeminidir... Alternatif eğitimin dinamik yapısı, içerdiği tüm güç ve görüşleri, (‘Farklılık meş-

2000, s.12; F. Atalay, ‘Eğitim Sistemi Sorgulanıyor’, Cumhuriyet, 2 Eylül 2000, s.20; L. Mutlu, ‘Eğitimde Reforma İhtiyaç Var’, Cumhuriyet, 27 Ağustos 2000, s.6; C. Çağlı, ‘Eğitiyor muyuz, Delirtiyor muyuz?’, 2000’de Yeni Gündem, 17 Haziran 2000, s.8.

²³ Bilim hakkında bkz. Sezgin Kızılcıkel, FelsefeLogos, “Sosyal Bilimlerin Dünyası, Bugünü ve Geleceği Üzerine”, No:13, 2001/1, s.45-71; Türker Alkan, “Eğitimin İdeolojik Temeli”, Radikal, 6 Ocak 2001, s.4; Toktamış Ateş, “Üniversiteler ve İşlevleri”, Cumhuriyet, 6 Şubat 2001, s.3; Türker Alkan, “Bilimin Amacı Yararlı Olmak Değildir”, Radikal, 12 Ocak 2001, s.4; Özlem Yüzüak, “Bir Eğitimcinin Sessiz Çığlıkları”, Cumhuriyet, 17 Ocak 2001, s.13; Taha Akyol, “İdeoloji ve Bilim”, Milliyet, 4 Ağustos 2000, s.17.

rudur' anlayışıyla) faaliyetine yansıtır. Dar anlamda politika ile ilgili değildir. Elbette bu, insani-toplumsal sorunlar karşısında tavır alınmayacağı anlamına gelmez. Ancak alternatif eğitim, iktidar kurumları karşısındaki bağımsızlığını koruduğu ölçüde, muhalif siyasal yapılanışlardan herhangi birinin sözcülüğünü üstlenmekten de özenle uzak durur.

SİBEL ÖZBUDUN

SOSYAL BİLİMLER: BAŞLANGIÇTAKİ 'LANET'

Sosyal bilimlerin, 19. yüzyıl sonlarına doğru Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da biçimlendiği ve kurumsallaştığı söylenir.¹ Biza-tihi batı-merkezcilikle yüklü olan bu hüküm, içinde, öznesine iliş-kin, biri daha belirgin diğeri daha örtük iki gerçekliği taşımaktadır:

1) Söz konusu bilimlerin 'Batı' olarak tanımlanan kültürel me-kânda biçimlenmiş olması, rastlantısal değildir. Batı dünyasının siyasal, iktisadî, toplumsal dönüşümlerinin bir sonucu, bu dönü-şümlerin açığa çıkardığı gereksinimlere bir yanıt olarak gerçekleş-miştir. Bu bakımdan, Batılı kapitalist ulus-devlet biçimlenişinin damgasını taşımaktadırlar. Bir başka deyişle, sosyal bilimler ortaya çıkışlarından 20. yüzyılın son çeyreğine dek, Batı-merkezci para-digmayla yüklüdürler. Disiplinler hâlindeki ayrışmaları dahi, bu saptamayı doğrular mahiyettedir. Wallerstein'ı (1997: 31-33; 2003: 78-79) izleyecek olursak, bu ayrışma, Batı-merkezli bir kav-ramsallaştırmayı izlemektedir. (Batı'nın) geçmiş(i) üzerine odakla-nan ve daha çok idiyografik (betimleyici) bir hat izleyen tarih; Batılı toplumların şimdiki zamanı üzerine odaklanan ve nomotetik (yasa koyucu) bir özellik sergileyen iktisat, siyaset bilimi ve sosyo-loji (ki bu üç 'nomotetik' sosyal bilim dalı Batı toplumlarında ge-çerli piyasa, devlet ve sivil toplum ayrıştırmasına denk düşmekte-dir); 'Batılı-olmayan' Öteki'ni sorunsallaştıran antropoloji (ki 'il-kel', 'yazısız', 'devletsiz', 'kabile' vb. toplumlarını konu edinir) ve Oryantalizm/Şarkiyat (ki büyük imparatorluklar oluşturabilmiş,

* İnsancıl Dergisi, Yıl:14, No:2003/11, Kasım 2003.

¹ Bkz. Gulbenkian Komisyonu (1996: 11-36); Kızılcılık (2001).

ancak ‘modernite’yi tesis edememiş ‘geleneksel’ toplumsal formasyonlarla ilgilidir: İslam dünyası, Çin, Japonya, Hindistan, Bizans vb.); dolayısıyla sosyal bilimlerin disiplinleşmesi dahi, daha başından itibaren, bünyesinde biçimlendikleri Batı dünyası üzerinde merkezlenmektedir. Greko-Romen antikiteden başlayarak Avrupa Ortaçağı üzerinden Rönesans-Reformasyon-Aydınlanma-Ulusal devletlerin kuruluşu-Sanayi Devrimi hattını izleyen tarih; Batı kamusalının mevcut hâlinin üç yönünü inceleyen iktisat, siyasetbilim ve sosyoloji ile Batılı-olmayan’ın, ötekinin incelemesi olan antropoloji ve/ile oryantalizm.

2) Bu bölümlenme Batı merkezci olduğu kadar, Batı kapitalizminin işlerliğini, ulus-devlet biçimlenişlerine ideolojik desteği ve içeride ve dışarıda ‘toplumsal denetim’i sağlamaya yöneliktir: İktisatçılar ‘bırakınız yapsınlar’cı liberal kuramları biçimlendirirken, tarihçiler kendi ulus-devletlerini uygarlığın merkezine yerleştirmeye, Auguste Comte² ve John Stuart Mill gibi sosyal bilimciler Devrim’in neden olduğu altüstlüklerle bir son verip “sosyal sorunların çözümünü uygun eğitim almış ‘sınırlı sayıda seçkin zekâ’ya devre-

² “İlginç görünebilir, ama geçtiğimiz yüzyılda bilimin toplumsal rolünü gerçekten kavramayı geliştirmeyi becceren tek belli başlı düşünür, belki de, sosyolojinin resmî kurucusu olan Auguste Comte’dur... Comte’a göre bilim, yalnızca ‘boş zaman merakı’nın ürünü olarak kavranan bilgi değil, toplumsal süreç, planlama ve inisiyatif çerçevesinde oluşturulan bilgidir. Bu nasıl mümkün olur? Comte’un akıl yürütüşünün ana çizgileri yeterince basit. Hocası olan Saint-Simon şunu önermişti: ‘İnsanlık perişan halde yaşamaya uygun değildir; kesinliğe ve istikrara ihtiyaç duyar’. Fransız Devrimi’nden sonra insanlık doğal yerini yeniden inşa etmek zorundaydı; toplum bütünsel yeniden inşaya ihtiyaç duyuyordu. Yeni değerlerin keşfedilmesi ve bu değerlerin çeşitli toplumsal grupların temel önvarsayımları olarak işlev görecektir şekilde formülleştirilmesi zorunluydu. Bu yeni değerler nereden doğacaktı? Gelenek tükenmişti. Eski moda teolojinin ve spekülâtif felsefenin topluma önerecek pek az şeyi vardı (tabii eğer vardıysa). Diğer yandan, bireysel istenciler yeni cemaate ortak bir temel öneremeyecek ölçüde önceden kestirilemez ve farklılaşmış nitelikteydi. Toplumsal konsensusun tamamen yeni bir temel üzerinde kurulması zorunluydu. Bu noktada Comte’un katkısı bir dâhinin fırça darbesi olarak ortaya çıkar. Bireysel istenç, doğası gereği anarşizandır ve bundan dolayı bireysel istence güvenilemez. Ama bunun tam tersine bilimin öznelarası bağlayıcı bir değeri vardır. Bilim bireysel tercih ilkelerine yaslanamaz. Bilim kamusal bir uygulamalar bütünüdür. Bilim aklın an gücüyle ikna edicidir. Toplumsal konsensusun yeni temeli olarak iş görebilir” (Ferrarotti 1997: 53-54).

derek *düzen ve ilerlemenin bağdaştırılmasını* (abc) sağlayacak” (Gulbenkian Komisyonu 1996: 20) bir sosyolojiyi (Comte’un deyişle ‘sosyal fizik’³) tesis etmeye uğraşüyor; antropologlar sömürge siyasalarının biçimlendirilmesinde metropol idarecilerinin hizmetine sunuyorlardı birikimlerini.⁴ Bu ‘toplumsal denetim’ işlevini, kendi alanımdan, antropolojiden örneklerle biraz daha açmılayım:

SÖMÜRGEÇİLİĞİN MAHÇUP MÜTTEFİKİ: ANTROPOLOJİ

Sosyal antropoloji geleneğinin, esas olarak küçük-ölçekli toplumları iç tutunuma sahip, makul bütünlükler olarak ele alan ve çeşitli kurum ve yapılarını birbirleriyle ilişkinlik içinde, genellikle en az bir yıl boyunca içlerinde yaşayarak, doğrudan gözlem yoluyla işlevsel ve yapısal-işlevsel açılardan inceleyen antropologlar tarafından tesis edildiği, disiplin tarihi içinde sıkça telaffuz edilir. Özellikle Britanya sosyal antropolojisinin on yıllar boyu (1920-50) temel yönelişini oluşturan bu anlayış uyarınca, kurucu-babalar Malinowski ve Radcliffe-Brown’un manevi otoritesi altında yüzlerce antropolog, Okyanusya ya da Sahra-altı Afrika’nın avcı-toplayıcı ya da bahçe tarımcısı topluluklarının arasına katılarak aile yapılarını, akrabalık ilişkilerini, geçim faaliyetlerini, mülkiyet kavrayışlarını, karar alma mekanizmalarını, dinsel inanışlarını, ritüellerini... analiz ederek bunların sergilediğini düşündükleri içsel tutarlılığı kanıtlamaya uğraşmışlardır. Ancak mikrokozmoslarındaki en ufak ayrıntıları, büyük bir titizlikle ve olabildiğince ‘nesnel’ olarak aktarmaya çabalayan bu antropologların neredeyse tümü, anlatıların-

³ “Auguste Comte, belirlenimciliğin kalesi olan astronomi üzerinde biçimlenen bir ‘toplumsal fizik’ modeli kurmayı istedi. Bu aynı zamanda John Stuart Mill’in de amacıydı. İktidarın rasyonel bir temeli olacaktı; toplum denetlenen, evcilleştirilmiş bir doğayı içeren bir görüşün parçası olacaktı” (Prigogine 1999: II).

⁴ “Sömürgelerdeki antropoloji araştırmalarının büyük bölümünün yalnızca Britanya hükümeti tarafından değil, aynı zamanda Carnegie Korporasyonu, Rockefeller Vakfı, Rhodes Tröstü ve Afrika’da mali ve maden çıkarları olan başkaları tarafından finanse edildiğini zamanla farkettim” (Nader 1997: 115).

da 'küçük' bir detayı atlayagelmiştir: İnceledikleri toplum(lar)ın, genellikle kendi anavatanlarının sömürgesi olduklarını! (Bu araştırmacıların inceledikleri halklar arasında kimi zaman yıllar süren ikamet, gerekli izinleri almaları, güvenliklerinin sağlanması, sömürge yöneticileri ve diğer kolonistlerden lojistik destek sağlamaları, başka türlü nasıl mümkün olabilecektir ki). Sömürge bağlamı, birkaç istisna dışında 1950'li yıllara dek kaleme alınmış etnografilerde hiç ortaya çıkmaz. Öyle ki, bir Dinka şefinin, uzun süre Nuerler arasında yaşayıp topluluklarını inceleyen Evans-Pritchard'dan etkilenerek antropolog olan oğlu Francis Mading Deng, anılarında, ilk otomobilin Dinka ülkesine Pritchard'ın varışından çok önce geldiğini ve Pritchard'ın Nuer araştırmasına başlamadan önce Katolik misyonerlerin karargâhı Wau'da tuğladan inşa edilmiş bir katedral bulunduğunu zikretmektedir. Kuşkusuz, Pritchard'ın yapıtlarında bunlardan söz edilmez. Dahası, Pritchard'ın yerlilerinin hemen tümü çıplak iken, Dr. Deng'in aynı döneme ait fotoğraflarında, tümünün Batı tarzı giysiler içinde oldukları görülmektedir. (Leach 1989: 41).

Ancak antropolojiyle sömürgeciliğin bu utangaç işbirliği, salt bu anlamlı 'lapsus'dan ibaret değildir. Feuchtwang (1985), Britanya sosyal antropolojisini sponsor kurumlarla ilişkisi içinde incelediği makalesinde, Britanya antropolojisinin, ancak ve uzun çabaların sonucu, sömürge yönetimlerini yönetimin sorunsuz hâle getirilmesinde, geçmişteki hataların tekrarlanmamasında ve sömürge yöneticilerinin eğitiminde antropolojinin gereğine ikna edebildikten sonradır ki metropol ve sömürgelerde itibar kazandığını ve hükümet, sömürge yönetimleri ve Rockefeller ve Carnegie gibi vakıfların cömert fonlarına mazhar olabildiğini anlatır. Antropolojinin sömürgecilik açısından önemi, Radcliffe-Brown ve Malinowski gibi disiplinin 'babaları' tarafından da vurgulanmazlık edilmemiştir. Örneğin Radcliffe-Brown, 1940'ta Avustralya ve Yeni Zelanda Bilim İlerletme Derneği Antropoloji Seksiyonu'nda başkan sıfatıyla yaptığı konuşmada antropolojinin emperyalizmi denilen toplumsal deneyimin kuramsal yanı olduğunu, hatta emperyalizmin yerini

sosyal antropolojiye bırakması gerektiğini⁵ ilan etmekten kendini alamazken, Malinowski de, *Africa* dergisinde yayınlanan bir makalesinde⁶ şunları yazabilmektedir:

“Örgütlenebilecek ve örgütlenmesi gereken... kafalarını çatışan görüşlerin kaosu ve çelişen çıkarların kargaşasının üzerinde tutmak durumunda olan... bir sınıf varsa, o da idarecilerdir. İleride kimi karma konseylere kabul edilebilseler de, kendi yazgılarının belirlenmesine katılmayan ve katılamayan yerlilerin çıkarlarını korumak onların mesleki ve içkin görevidir. (...) Afrika’da sesinden yoksun kalmış ve karar alma yetisi açısından olgunlaşmamış tek bir unsur vardır; o da yerlidir”.

Ya da hedefin “Yerli otoritenin şahsında, denetim altında ama güçlü, zengin ve doygun, adanmış ve güvenilir bir müttefik yaratmak” olduğunu söylediği *The Dynamics of Cultural Change* başlıklı kitabında (akt. Feuchtwang 1985: 92), yerlilerin ‘işbirliği’nden Batılı yaşam tarzına asimilasyonu anladığını açık bir dille itiraf etmektedir:

“Eğer uygarlık İncil’ini va’z ederken tam bir kimliğe erişmenin imkânsız olduğunu, Afrikalılara verilen şeyin kendi gereksinimlerine daha uygun, ancak Avrupa’nın talepleriyle daima uyum içinde yeni varoluş koşulları olduğunu ta baştan iyice anlatmak mümkün olursa, güçlü tepkiler (-le karşılaşma) ve yeni, potansiyel olarak tehlikeli millciliklerle karşılaşma riski daha az olacaktır”.

Ancak antropoloji biliminden tek yararlanan, özellikle dolaylı yönetim döneminde onu sömürge halklarını denetleme aracı olarak kullanan Britanya sömürgeciliği değildi.⁷ 2. Dünya Savaşı sonra-

⁵ “Emperyalizm, kendinden menkul öteki halkların denetimcisi rolüdür. Bunun sonsuza dek sürmesine izin vermezler. Bu arada, bu kör deneyimi daha az kör hale getirelim. Onu toplumun ve toplumlarımızdaki toplumsal değişimin daha yetkin bilgisine yol açan deneysel antropolojiye dönüştürelim” (Akt. Feuchtwang 1985: 90).

⁶ “The rationalization of anthropology and administration”, *Africa* 3: 4, 1930 (Akt. Feuchtwang 1985: 91).

⁷ Öte yandan, Britanya sömürgeci yönetiminin antropologlardan son derece sınırlı ölçüde yararlanmış olduğu ve antropolojik bilginin devasa sömürge imparatorluğu için son derece marjinal bir öneme sahip olduğu yolundaki itirazlar da (bu tür itirazları dile getirenlerden biri de Kuper [1987: 116-120]’dır) antropolojiyi aklamaz. Antropoloji

sında bir dünya hegemonu olarak ortaya çıkan ABD yönetimleri, hatta CIA de antropologları bolca istihdam etmiştir. Üstelik bu 'istihdam', her türlü bilim etiğine boş vererek, Güneydoğu Asya'daki -ya da dünyanın başka bölgelerinde- karşı-ayaklanma stratejilerini istihbaratla destekleyecek, hatta kimi antropologların bu türden operasyonlara katılmalarını sağlayacak kertede kaba-saba biçimler alabilmekteydi. En çarpıcı örnek, 1960'ların en aşıkâr karşı-ayaklanma araştırma çabalarından biri olan Camelot Projesidir.⁸ Projenin işe alma belgesinde şunlar yazıyordu: "ABD Ordusunun, kalkınmakta olan ülkelerdeki ulus-kuruculuğunun olumlu ve yapıcı yönlerinde önemli bir misyonu ve aktif ayaklanma sorunlarıyla baş etmede dost hükümetlere yardımcı olma sorumluluğu vardır" (Nader 1997: 119). ABD'nde iş öylesine çığırından çıktı ki, Amerikan Antropologlar Derneği'nin (AAA), 1967 tarihli bir kararında,

camiası içinde cleştirel seslerin yükselmeye başladığı 1960'lı yılların ortalarına dek Asad'ın (1985: 17) deyişiyle, "iktidar yapısı kesinlikle sosyal antropolojinin nesneleştirdiklerinin kuramsal seçimi ve irdelenmesini -bazı konularda diğerlerinden daha fazla olmak üzere- etkilemiştir. (...) Analizleri -en çok bütüncül siyasalara ilişkin olanlar, en az da kozmolojik sistemlere ilişkin olanlar- sömürgeci ideolojiye uyarlanma hevesinden etkilendi. En azından, antropolojik anlayışın genel akışı sömürge sisteminin temsil ettiği eşitsiz dünya-ya aslı bir meydan okuma teşkil etmemekteydi. Ne de -incelenen toplumsal nesnelerin içinde yer aldığı- sömürge sistemi bu haliyle sosyal antropologlarca tahlil edildi. Antropologun uzmanlığının böylesi bir sistemi inceleyebilmesi için yeterli olmadığını öne sürmek, bu uzmanlığın kötü biçimlenmiş olduğunu itiraf etmektir. Çünkü boyun eğici konumda olan ve manipüle edilen her nesne kısmen bir iktidar ilişkisinin bir ürünüdür ve bu olguyu görmezden gelmek, o nesnenin doğasını yanlış anlamaktır".

⁸ "Sosyal bilimlerde gelişme çalışmalarının egemenliğinin tesis edilmesinin en kritik noktası şüphesiz Amerika Birleşik Devletleri'nde *Camelot* projesi isimli araştırma projesinin devreye sokulduğu dönemdir. Projeyi yürüten sosyal bilimcilerin ortaya koyduğu amaç açıkça Amerikan dış politikasının amaçları ile örtüşüyordu. Bu amaç kısaca Yunanistan, Küba, Filipinler, Dominik Cumhuriyeti ve Vietnam'da sosyal hareketlilik ve değişim amaçlayan güçleri tayin edip, bunların davranışlarını önceden tahmin etmek ve engellemek olarak özetlenebilir. Özetle, *Camelot* karşı-ayaklanma (*counter-insurgency*) stratejileri geliştirme projesiydi. Projenin arkasında Amerikan Savunma Bakanlığının, Ordu dairesine bağlı Özel Harekâtlar Araştırma Bürosu (SORO) vardı. *Camelot* projesi SORO ve çeşitli Amerikalı ve diğer sosyal bilimciler ile birlikte yürütülecekti, yaklaşık üç buçuk yıl sürmesi bekleniyordu ve 44 milyon dolarlık bir bütçe öngörülmekteydi" (Kadıoğlu 1999: 178-9).

“Bazı antropologların profesyonel konumlarını ve akademik kurumlarının isimlerini istihbarî bilgi ve istihbarat operasyonlarında bir kışve olarak kullandıklarına inanmak için yeterli nedenler... bulunmaktadır”

ifadesi yer alacaktı (Forster 1985: 30).

İstihbarat sağlamak ya da karşı-ayaklanma operasyonlarına fiilen katılmak gibi ‘kaba’ görüntülere sıkça bürünmese de, antropoloji ve genelde sosyal bilimler, en iyi ihtimalle iç ve dış sömürü ilişkilerini araştırma/sorgulama evrenlerinin dışında bırakmış/görmezden gelmiş, en kötü ihtimalle de bu ilişkileri meşrulaştırmış, hatta geliştirecek argümanları formüle edegelmışlerdir. 2. Dünya Savaşı sonrasında Üçüncü Dünya ülkelerinin Batı-merkezli ‘kalkınma’ tasarımlarına hasredilmiş devasa sosyal bilimler külliyatı, bu yaklaşımın kanıtıdır. Bu literatür, dünyayı Batı modelinde biçimlendirme ve tüm ülke ve toprakları tek bir kapitalist piyasa ağı içinde bütünleştirmeye yönündeki kapitalist girişimin bilimsel desteğini oluşturmaktadır. Ve sosyal bilimler, kapitalist dünya sistemi için üstlendikleri bu payanda rolünden ötürü, 1970’li yıllara dek, gerek akademik gerekse akademi dışındaki bilim kuruluşlarında devlet ve vakıf desteğinden bolca yararlanabilmiş, yükselen bir itibar grafiği sergileyebilmiştir.

NEO-LİBERALİZMİN ‘BİLİM’İ

Ancak bilindiği üzere, 1970’li yıllardaki petrol krizi, yani enerji maliyetlerindeki ani ve şiddetli yükselişin Batılı kapitalist metropollerde tetiklediği gelişmeler, Sosyalist sistemin çöküşünün biçimlendirdiği ortamda, kalkınmacı paradigmaları da ihtiva eden refah devleti modelinin terkinin hızlandırıcaktır. Ulus-devletler, en azından Üçüncü Dünya’dakiler yükselen neo-liberal ideoloji açısından artık olmazsa olmaz müttefikler olmaktan çıkmaktaydı. Mikro-elektronik, dolayısıyla da iletişim ve bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, klasik sanayilerin terkine, daha doğrusu çeperdeki Üçüncü Dünya ülkelere ihraç edilmesine, metropollerdeki istihdam yapısının hızla mavi yakalılardan (sanayi işçileri) beyaz yakalılara (hizmet sektörü) doğru kaymasına yol açacaktı.

Bu gelişmeler, Batı (ya da bundan böyle ‘Kuzey’) ülkelerindeki sosyal bilimleri etkilemezlik edemezdi. Bu etkilenimlerin çerçevesi, şu başlıklar altında özetlenebilecektir:

- **Özelleştirmeci yöneliş:** 1970’li yılların sonlarından itibaren Kuzeyli metropollere damgasını vuran neo-liberal ideoloji, ulus-devlet ve hükümetlerin ekonomiye müdahalesini asgarîye indirmeyi öngörmekteydi. Bu politikalar, IMF ve Dünya Bankası gibi ABD’nin tartışılmaz ağırlığındaki ‘ulusüstü’ kurumlar eliyle borçlanma sarmalı içindeki çeper ülkelere dayatıldı/dayatılmaktadır. Bu dayatmaların, özellikle sağlık ve eğitim gibi, o güne dek ağırlıklı olarak kamu sektörüne dâhil hizmetleri etkilediği biliniyor.

Eğitimin özelleştirmeci yönelişin temel avlaklarından biri hâline getirilmesi, kuşkusuz bilimler alanını, özellikle de sosyal bilimleri temelden sarsan bir gelişme olmuştur.⁹ Sosyal bilimlerin bünyesinde geliştiği en önemli kurumlar olarak üniversitelere tahsis edilen kamu kaynaklarının hızla ve büyük miktarlarda kısıtlanması, üniversite yönetimlerini, kurumlarını ayakta tutmak üzere kaynak yaratma sıkıntısı içine sokmuş, üniversiteler kamudan yitirdiklerini özel şirketlerden kazanma yoluna başvurur hâle gelmişlerdir. Böylelikle üniversiteler, hizmetlerini (bilgi-teknoloji üretimi, teknolojik donanım, kalifiye personel vb.) satın alabilecek güçteki (büyük) şirketlerin AR-GE kuruluşlarına dönüşmekte gecikmemişlerdir. Bu süreç hâlen süregitmekte ve bilim(-ler) alanında önemli etik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu sorunlardan en önemlisi, kuşkusuz, bilim insanlarının *neyi* araştıracakları konusunda bağımsızlıklarını tümüyle yitirmeleridir. Araştırmaların konusunu ve yönünü belirleyen, bundan böyle, siparişi veren ve araştırma sürecinin finansmanını üstlenen şirket ve tabii bu şirketin çıkarları olacaktır. Böylelikle, bilimin, bilimsel araştırmaların yönelişinde öncelik kamusal yararlardan (örneğin halk sağlığı, önleyici hekimlik vb.) tikel çıkarlar ve kârlılık hedefine doğru bir sapma gerçekleşmektedir.

⁹ Eğitimde özelleştirme girişimlerine ilişkin olarak özellikle bkz. Ercan (1998).

İkinci sorun ise; bilimin toplumsal/kamusal niteliği ile piyasa talepleri arasındaki çelişkidir. Bilimin kamusalılığı/toplumsallığı, somut olarak araştırma sonuçlarının yayınlanmasında tezahür eder. Araştırmacılar, bulgularını yayın ve konferanslar yoluyla temellük ederken, aynı zamanda bu yayınlar, araştırma sonuç ve bulgularının toplumsallaşması/kamuya mal olmasının araçlarını oluşturur. Oysa birbiriyle rekabet hâlindeki şirketler, proje siparişi verdikleri ve finanse ettikleri üniversitelerde yürütülen araştırmaların süreç ve sonuçlarını, kendi mülkleri olarak görmektedirler. Bu nedenle de, şirketler için çalışan bilimciler, bulgularını yayınlama konusunda sıkça kısıtlamalarla karşılaşır. O'Neill'in (2001: 251-252) bir İngiliz üniversitesinin öğretim elemanlarına gönderdiği bilgi notundan yaptığı aktarmalar, bu kısıtlamaların ve bilimsel etik sorunsalının çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Şöyle denilmektedir bilgi notunda:

Yaptığınız araştırmanın ticari potansiyeli olabileceğini düşünmüş müydünüz? (...) Bu notlar, entelektüel mülkiyete sahip olabileceklerini, yani kullanılabilecek bir ürün geliştirdiklerini ya da yaratıcı bir ürün keşfettiklerini düşünen araştırma öğrencilerine ve eğitimcilerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Bir ilk adım olarak lütfen şunları YAPMAYIN:

- (i) Buluşla ilgili bir yazı yayımlamak.
- (ii) Bu konuda bir konferansta konuşmak.
- (iii) Sanayicilere buluştan söz etmek.

Bunlardan birini yaparsanız, entelektüel mülkiyet kamusal alana dahil olacak ve herkes bunu size ya da üniversiteye değinmeden kullanabilecektir. Böyle bir açık ifşaattan sonra hakları koruma girişimi, at kaçıktan sonra ahırın kapısını kilitlemek gibi olur.

Ama şunu YAPIN:

--- numaralı telefonda Bay ---'ı arayın.

O size entelektüel mülkünüz ve kullanımı konusunda patent almanın olası araçları hakkında bilgi verecektir.

Entelektüel mülkünüzün size ve Üniversite'ye ne ölçüde yarar sağlayacağı çalışmanızın niteliğine ve bu çalışmanın karşılığını kimin ödediğine bağlıdır. Mamafih ürettiğiniz entelektüel mülkten maddi olarak yarar sağlayacağınızdan hemen tam olarak emin olabilirsiniz.

Böylelikle, neo-liberalizm, havayı, suyu, toprağı metaya dönüştürdüğü gibi, aynı ölçekte bilimsel bilgiyi de metalaştırmaktadır. Bilim (-ler) ve üniversite(-ler) üzerindeki piyasa baskısı öylesine yoğunlaşmıştır ki, İngiltere hükümeti, Maliye Bakanı Gordon Brown'ın yükseköğretim ile ticaret ilişkileri konusunda hazırlattığı bir rapora dayanarak Oxford ve Cambridge üniversitelerinin yönetimlerini, gerekli modernizasyona gitmemeleri durumunda (siz bunu 'piyasa ekonomisinin talepleri doğrultusunda yapısal değişimi gerçekleştirmek' olarak okuyun) yönetim değişikliğine gidecekleri yolunda uyarabilmektedir!¹⁰

- **Sosyal bilimlerin gözden düşmesi:** Bu gelişmelerin kaçınılmaz sonuçlarından biri, şirketlerin dolayimsız taleplerine yanıt verebilecek uygulamalı doğa bilimi dallarının (iletişim teknolojisi, genetik, biyo-teknoloji, çoğu mühendislik dalları, mikro-elektronik vb.) konumları ilerler, prestijleri artarken, piyasanın doğrudan taleplerine fazla uyarlı olmayan sosyal bilimlerin, kadro, mali kaynak, fiziksel donanım vb. açısından sıkıntıya düşmesiydi. Dahası, kamu sektörünün ve genelde kamusalın neo-liberal salvo altında hızla gerilediği ortamlarda, üniversitelerin sosyal bilim(ler) dallarının mezunları, ağır işsizlik sorunlarıyla karşı karşıya kalacaktı. Gerçekten de, neo-liberal piyasa ekonomisinin tarihçilere, siyaset bilimcilere, sosyologlara, antropologlara ihtiyacı son derece sınırlıdır. Piyasa araştırmaları, kamuoyu yoklama kuruluşları, reklâmcılık sektörü, medya, üniversitelerin sosyal bilim dalları mezunlarını massetmeye yetmemenin yanı sıra, kendi elemanlarını uzmanlaşmış eğitim dallarında yetiştirme eğilimine girmiştir.

- **Postmodern 'kemirme':** Böylelikle, 'Sosyal bilimler ne işe yarar' sorusu, yalnız alanın dışında değil, içinde de sıkça dile getirilir hâle gelmeye başlamıştır. Günümüzde sosyal bilimler alanı içinde hızlı bir çözümsüzlük ve çözülme yaşandığı, konuyla ilgili hemen herkesin ortak kabulüdür. Ancak bu kabulü en vurgulu biçimde dile getirenler, son 20 yılda disiplin içinde sesleri en fazla duyulur

¹⁰ "Yükseköğretime müdahale uyarısı", *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 2003.

hâle gelen post-modern sosyal bilimcilerdir. Bu konuyu biraz daha açalım.

Sosyal bilimlerin Batı-merkezci, durağan, iktidar ilişkilerine kör, pozitivist, tarih-dışı, parçalı vb. özelliklerine ilişkin eleştiriler, ilkin dünyanın önemli altüstlükler yaşadığı, sömürgelerin ve sömürgeciliğin tasfiye olduğu, eski sömürge ülkelerinden pek çoğunun ve Doğu Avrupa ülkelerinin sosyalizmin çekim alanına girdiği, sosyalizmin kapitalizm karşısında geçerli bir alternatif olarak biçimlendiği, savaş sonrası Batı'da yaşanan ekonomik büyümenin geniş toplum kesimlerinin önünde öğrenimin daha yüksek kademelerine ulaşma olanağını açtığı, bağımsızlığına kavuşmuş yeni ulus-devletlerin kadro yetiştirmek üzere gençlerini Batı üniversitelerine akıttığı vb. 2. Dünya Savaşı sonrasında dile getirilmeye başlanmıştı. 1960'lı yıllardan itibaren akademilerde (yeniden) yaşam alanı bulmaya başlayan Marksist yönelimli sosyal bilimciler, mevcut hâliyle sosyal bilimlerin iktidar ilişkileri açısından destekleyici, ideolojik işlevlerine dikkati çekerken, sosyal bilimlerde yeni bir yapılanmanın, tarihsel ve bütüncül bir sosyal bilimin gereğini vurgulayan yeni bir arayışa da çağrı çıkarmaktaydılar.¹¹

Ancak sosyal bilimlere yönelik bu eleştirelilik, kısa sürede sosyal bilimin nesnelliği, (sosyal bilimlerin nesnellik kisvesi altında Batılı, beyaz erkeğin bakış açısını yansıttığı, nesnellik iddialarının ise gerçekte bu otorite ve iktidar ilişkilerini perdelemeye yaradığı) giderek herhangi bir nesnelliğin mümkün olup olmadığı, rasyonalizmin geçerliliği ve Batı-merkezçiliği, sosyal bilimlerin geleceği kestirmek, öngöründe bulunmak gibi bir misyonu yerine getiremeyeceği, zaten bunun da gerekmediği, aslında sosyal bilimleri insan bilimleri (edebiyat, güzel sanatlar, felsefe) kapsamında değerlendirmenin daha doğru olacağı, sosyal bilimcinin anlattığının da nihayetinde 'anlatılar içinde bir anlatı' olduğu ve yazının yazara yazdıkları üzerinde bir otorite vermesinin doğru olmadığı vb. yollu post-modern itirazlarla, nihayetinde '(sosyal) bilimin inkârı' olarak nitelenebile-

¹¹ Bkz. Copans ve Seddon (1980: 1-46).

cek bir durağa ulaştı. Postmodernizmin sosyal bilimlerin epistemolojik temellerine yönelttiği eleştirilerin sonucunda ortaya çıkan tablo, sosyal bilim metinlerini bir anlatı olarak yapı-bozumuna uğratan, araştırmanın konusundan çok bizzat araştırıcı üzerine odaklanan (özdüşünümsellik), aşırı göreci [Melford Spiro bunu 'epistemolojik görecilik' olarak tanımlamakta; akt. Barnard (2000: 99)], çok-sesli (diyalojik), konvansiyonel 'bilim'den çok anlatı sanatlarına yakın, açıklayıcılığını ve ikna ediciliğini yitirmiş, bir başka deyişle 'iktidarsızlaşmış', 'bilim-olmayan' bir bilimdir.¹²

Varılan noktada, kantarın topunun kaçtığı ortadadır. 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl ortalarına dek uzanan tarihsel kesitte sosyal bilimlerin kapitalist-sömürgeci ve/veya emperyalist sistem açısından gördüğü payanda işlev(ler)ine yönelik eleştirilerle başlayan olumlu hava, nihayet insanlığın büyük çoğunluğuna hizmet edebilecek, mevcut eşitsiz ilişkileri ve eşitsizlik koşullarını sorgulayacak, bunların ezilenlerden yana dönüştürülmesine katkıda bulunacak, insan(lık)ın doğayla barışmasını, kaynakların adil ve üretken dağıtımını hedefleyebilecek, bütünsel, çoğulcu ve farklılıklara açık bir sosyal bilim olanağını ortaya çıkartmışken, post modern nihilizm, bu eleştirelliği (sosyal) bilimin olanaksızlığı ucuna taşıyarak bu imkânı insanlığın elinden almaktadır.

Şu hâlde şu tespit, önem kazanıyor: Günümüzde sosyal bilim(ler) bir yandan onları araçsallaştıramadığı ölçüde değersizleştirilen serbest(?) piyasanın, bir yandan da, muhalifliği, her türlü muhalefet olasılığının ortadan kaldırılması noktasına dek vardırıan post modern nihilizmin meydan okumasıyla karşı karşıyadır. Dahası, bu iki meydan okuma, piyasanın (malî, idari, askerî) iktidarı günümüzde şimdiye dek görülmemiş ölçülerde tekelleştirdiği koşullarda, post modern ideolojinin bu güç temerküzü karşısındaki muhalefet olasılığını görülmedik ölçüde parçaladığı, tikelcileştirdiği, görelileştirdiği ölçüde birbirini tamamlamakta, pekiştirmektedir.

¹² Antropoloji alanında açıklayıcı bir örnek için bkz. Atay (1996).

Gelelim bu koşullar altında ne(ler) yapılabileceğine.

I. Wallerstein'in (1997; 2003) ve başkanlığını yaptığı Gulbenkian Komisyonu'nun (1996) iktisat, siyaset bilimi, tarih ve toplum bilimlerini kapsayan tek bir sosyal bilim önerisi, bu alanda anlamlı ve önemli bir çağrı olarak önümüzde durmaktadır. Toplumlara tarihsel süreçleri içinde, bütünüyle ve bağıntılılıklarıyla kavramaya yönelik, toplumsal iktidar ilişkilerinin çözümlenmesini hedefleyen, emekten ve hayattan yana bir sosyal bilim kavrayışı, neo-liberal uygulamaların başat paradigma hâline geldiği son 20 yılda insanlık ve çevresi için gerçekleştirdiği tahribata 'dur' demede önemli görevler üstlenebilecektir. Böylesi bir bilim anlayışı, günümüzde bilgi ve bilimsel üretimi metalaştıran ve sonuçlarıyla birlikte temellük etmeye çabalayan kapitalizm açısından bir 'yarar' sağlayamayacağı için, 'Batı-merkezli' olma riskini de büyük ölçüde yitirmiş sayılabilir. Dünya sosyal bilimcileri, neo-liberal tasallutun bugüne dek görülmedik ölçüde risk altına soktuğu toplumsal yaşamın (yoksulluk, yoksunluk, açlık, marjinalleşme, hızla artan çevre riskleri, yabancılaşıma, etnik çatışmalar, yükselen tikelcilikler: tepkisel milliyetçilik, fundamentalist dinsel hareketler, ırkçılık, vb.) dönüştürülmesi, yani hayatın savunulması yolundaki çabalarını -iletişim teknolojisinin sağladığı kolaylıklarla- eşgüdünleme olanaklarına bugün geçmişten çok daha fazla sahiptirler. 20. yüzyılda insanlığın yaşadığı sorunların birbiriyle bağlantılılığı, disiplinler arasındaki işbirliğini, giderek tüm disiplinlerin bir ve tek insan/toplum biliminin çeşitli veçheleri olarak algılanabileceği bütüncül, dinamik, çoğulcu ve çelişkilere kör olmayan bir bilim kavrayışını olanaklı kılmaktadır. Ve neo-liberal iktidar odaklarının yeryüzüne ve insanlığa dayattığı yıkım koşulları, (sosyal) bilimcileri, kapitalizme karşı, ezilenlerden, sömürülenlerden yana, onların seslerini duyurmayı, dünyadaki yaşamın sürdürülmesini hedefleyen bir bilim anlayışı etrafında toparlanmaya çağırmaktadır. İnceleme konularının gereksinimleri, arzuları, özlemleri olan, etkin, etkiyen, etkileşim ve değişim hâlindeki 'insan(lar)' olduğunu göz ardı etmeksizin, nesnelliğin asla

kestirmeden ulaşılabilecek ya da nicelleştirilebilecek bir durum/koşul olmadığını akıldan çıkarmaksızın, onun çok-yönlülüğünün ve dinamikliğinin ön-kabulüyle, birbirlerinin ve araştırma konularının seslerine kulak vererek açıklama/çözümleme faaliyetlerini sürdürmenin olanaklarını biçimlendirmek durumundadırlar.

Kuşkusuz bu söylenenler, bilim karşısında olduğu kadar hayat karşısında da bir duruş'u gerektirmektedir. Disiplin-içi birikimlerin ve piyasa koşullarının aşırı uzmanlaşmaya zorladığı bilimciler, aynı zamanda 'aydın' nitelikleriyle bu uzmanlaşmanın getirdiği darlıkların üstesinden gelmeyi bilmelidirler. Bu, Giordano Bruno'dan¹³ Frédéric Joliot Curie'ye,¹⁴ Edward Said'den¹⁵ Noam Chomsky'ye, Behice Boran'dan Fikret Başkaya ve İsmail Beşikçi'ye, insan yaşamı ve emekten yana bilimin sorumluluk bilinci ve onur mirasıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Asad, T. (1985). "Introduction". *Anthropology and the Colonial Encounter*. T. Asad (ed). Londra: Ithaca Press, New Jersey: Humanities P.

¹³ "Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Karanlık ve aydınlık arasındaki, bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım; bundan dolayı her yerde nefretle karşılaştım ve cehaletin babaları olan resmi akademisyenlerin yanı sıra, kalın kafalı ve aptal çoğunluğun öfkesine hedef olarak yaşadım" (G. Bruno, akt. Forti 1999: 31).

¹⁴ "Birçok kereler yinelediğim gibi, yeniden söylüyorum: Bilim adamları, insanlık düşmanı bir şer örgütü tarafından bilimsel buluşlarının bencil ve insanlığın kötülüğü amaçlanarak kullanılmasına araç olmasınlar. Bilim adamları da, ileride gerçekleşebilecek kötü, kıyımcı olayların dışında kalabilecek bir avuçluk sorunsuz seçkinler azınlığı değildir. Onlar da, büyük emekçi kesimlerin bireyleri gibi, bilimsel buluşların, insanlığın mutluluğu ve barışın sürekliliğini sağlamak amacıyla kullanılması için bir militan gibi mücadele etmek zorundadırlar" (Joliot-Curie 2002: 65).

¹⁵ "Bense her zaman, bu konuşmalarda anlattığım türden şeyleri temsil eden bir entelektüel için, temelde iktidara hizmet edip ondan payeler aldığı böylesi profesyonel bir konumda olmanın, o eleştirel ve nispeten bağımsız çözümleme ve yargılama ruhunu hayata geçirmeye (ki bana göre entelektüelin işi budur) hiçbir yarar olmadığını düşünmüşümdür. Bir başka deyişle, sözün gerçek anlamlarıyla entelektüel, kendini tamamen bir hükümetin siyasi hedeflerine, büyük bir şirkete ya da kafaları aynı biçimde çalışan profesyonellerden oluşan bir loncaya teslim etmiş bir memur ya da işçi değildir. Bu tür durumlarda kişiyi ahlâki vicdanını unutmaya, sadece uzmanlık alanı içinden düşünmeye ya da başkalarına ayak uydurmak için şüpheciliği rafa kaldırmaya iten ayartılar çok güçlüdür" (Said 1995: 83).

- Atay, T. (1997). "Sosyal Antropolojide Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru". *İnsan, Toplum, Bilim*. 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler. K. Lordoğlu (ed.). İstanbul: Kavram Yayınları.
- Barnard, A. (2000). *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Copans J. ve D. Seddon (1980). "Marxism and Anthropology: a preliminary survey". *Relations of Production. Marxist Approaches to Economic Anthropology*. D. Seddon (ed.) Londra ve New York: Routledge.
- Ercan, F. (1998). *Eğitim ve Kapitalizm, Neoliberal Eğitim Ekonomisinin Eleştirisi*, İstanbul: ÖES-Bilim Yayınları
- Ferrarotti, F. (1999). "Endüstri Devrimi ve Bilim, Teknoloji ve İktidarın Yeni Nitelikleri", *Bilim ve İktidar*. F. Mayor ve A. Forti (eds.). Ankara: TÜBİTAK.
- Feuchtwang, S. (1985). "The Discipline and its Sponsors". *Anthropology and the Colonial Encounter*. T. Asad (ed.). Londra: Ithaca Press; New Jersey: Humanities Press.
- Forster, P. (1985). "A Review of the New Left Critique of Social Anthropology". *Anthropology and the Colonial Encounter*. T. Asad (ed.). Londra: Ithaca Press; New Jersey: Humanities Press.
- Forti, A. (1999). "Modern Bilimin Doğuşu ve Düşünce Özgürlüğü", *Bilim ve İktidar*. F. Mayor ve A. Forti (eds.). Ankara: TÜBİTAK.
- Gulbenkian Komisyonu (1996). *Sosyal Bilimleri Açm*, İsta.: Metis Yay.
- Joliot-Curie, F. (2002). "Stockholm Çağrısı". *Evrensel Kültür Dergisi Bilim Eki*, 124: 2.
- Kadioğlu, A. (1999). "Sosyal Bilimsel Sancılar", *Doğu Batı*, 7: 171-85.
- Kızılcık, S. (2001). *Küreselleşme Ve Sosyal Bilimler*. Ankara: Anı Yay.
- Kuper, A. (1987). *Anthropology and Anthropologists. The Modern British School*. Londra ve New York: Routledge.
- Leach, E. (1989). "Tribal Ethnography: past, present, future", *History and Ethnicity*. E. Tonkin, M. McDonald, M. Chapman (eds.). Londra ve New York: Routledge.
- Nader, L. (1997). "The Phantom Factor: Impact of the Cold War on Anthropology", *The Cold War & The University*. A. Schiffin (ed.), New York: The New Press.
- O'Neill, J. (2001). *Piyasa. Etik, Bilgi ve Politika*. İstanbul: Ayrıntı.
- Prigogine, I. (1999). "Önsöz". *Bilim ve İktidar*. F. Mayor ve A. Forti (eds.). Ankara: TÜBİTAK, Popüler Bilim Kitapları Dizisi 48.
- Said, E. (1995). *Entelektüel. Sürgün, Marjinal, Yabancı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wallerstein, I. (1997). *Sosyal Bilimleri Düşünmemek-19. Yüzyıl Paradigmasının Sınırları*. İstanbul: Avesta Yayınları.
- (2003). *Yeni Bir Sosyal Bilim İçin*. İstanbul: Aram Yayıncılık.

SİBEL ÖZBUDUN-TEMEL DEMİRER

“Yeni bir politik ilişki öneriyoruz,
ters yüz edilmiş bir politik ilişki.

Hükümet görevlilerinin kumanda değil, itaat ettiği,
insanların itaat etmediği ama yönettikleri bir biçim!”¹

Erhan Bener’in, insanların, ‘Modern çağın köleleri’ olduğundan söz ettiği² öyle bir dünyada yaşıyoruz ki; Bukowski’nin deyişiyle ‘Pamuk ipliğiyle bağlıyız hayata; olasılıkların arasında’.³ Huxley’in distopyasındaki ‘Yeni Cesur Dünya’sına mahkûmiyet midir yaşanan acaba?’⁴ Ya da Foucault’nun Hapishanenin Doğuşu’nda ifade ettiği bir ‘Panopticon/Gözetim evi’ne mi dönüştü dünya?⁵ Her neyse öyle ya da böyle; Zygmunt Bauman’un, “Denetçi, mahkûmlar hakkında her şeyi bilirken, mahkûmlar denetçiler hakkında hiçbir şey bilmezler” dediği ücretli köleliğin kontrol dünyasında bir illüzyon, manipülasyon ya da Türker Alkan’ın deyişiyle, Büyü Çağından⁶ geçiyoruz...

‘Yeni Dünya Düzen(sizliği)’⁷ (‘YDD’) ile taçlandırılmış şiddetin;⁸ küreselleşen dışlayıcı-otoriter devletler⁹ eliyle yoğunlaşıp,

* Devrimci Demokrasi Gazetesi, No:9, 1-16 Haziran 2000; No:10, 16-30 Haziran 2000; No:11, 1-16 Temmuz 2000; No:12, 16-31 Temmuz 2000.

¹ Komutan Yardımcısı Marcos.

² Erhan Bener, Köleler ve Tutkular, Remzi Kitabevi Yay., 1999.

³ C. Bukowski, Kaptan Yemeğe Çıktı ve Tayfalar Gemiye Ele Geçirdi, Parantez Y., 2000.

⁴ Aldous Huxley, Yeni Cesur Dünya, çev. Ümit Tosun, İthaki Yay.

⁵ Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, çev. M.A. Kılıçbay, İmge Kitabevi Yay. 1992.

⁶ Türker Alkan, Radikal, “Büyü Çağı”, 9 Nisan 2000, s.5.

⁷ Bu konuda bkz. G.N. Demirer, T. Demirer vd., Neo-Liberal Saldırı ve İnsanlık, Ütopya Yay., 1999; T. Demirer, Ö. Orhangazi, Yeni Dünya Düzensizliği, Emperyalizm ve Umud: Kurtlar, Koyunlar, Köpekler, Anahtar Kitaplar Yay., 1997; G.N. Demirer, T. Demirer, Sibel Özbudun vd., “YDD” Kısacasında Çevre ve Kent, Ütopya Yay., 1999.

⁸ Bkz. Ümit Kardaş, Cumhuriyet, “Şiddetin Egemenliği”, 29 Şubat 2000, s.15.

yaygınlaştırıldığı karanlıklar içinde asılsız bir yalana dönüşen ‘demokrasi’ söylenceleriyle¹⁰ ‘sürüleştiren’ insan(lık) açısından verili tablo; Horkheimer’in ifadesiyle, ‘Amaçsızlık ve şeyleşme’ somutlanmaktadır! Bu bağlamda “Teknik gelişimin bir belirtisi olarak, ileri endüstriyel toplumlar, rahat, akla yakın, pürüzsüz, demokratik bir özgürlük hüküm sürer”¹¹ diyen H. Marcuse ekler: “Günümüzde toplumun bireye [uyguladığı] tahakküm alanı, önceki dönemlerle karşılaştırılamayacak ölçüde” geniştir!¹²

‘YDD’ patentli ‘Sivil Toplum’¹³ söylencelerinin ‘Bilgi Çağı’ yalanları, demagogların¹⁴ yaygaralarıyla allanıp-pullanarak, devlet gerçeğine ‘es’ geçilen bir manipölasyon alanıdır... Oysa Hegel’in, “Evrensel olan şey devlette bulunur. Devlet, ilahi fikrin yeryüzündeki şeklidir. (...) Bundan dolayı Devlete Kutsallığın yeryüzündeki tezahürü olarak tapmalıyız ve düşünmeliyiz ki, doğayı anlamak zorsa Devletin özünü kavramak sonsuzca daha zordur. (...) Devlet tanrının dünyadan geçmesidir. (...) Esasında bilinç ve düşünce bütünlüğüne varmak: Devlete özgü şeylerdir. Devlet ne istediğini bilir. (...) Devlet gerçektir ve (...) gerçek gerçeklik zorunludur. (...) Devlet kendisi için vardır. Devlet gerçekte var olan, gerçekleşmiş ahlâksal hayattır”,¹⁵ tanımındaki yapısallık¹⁶ ‘Yeni Düzen(sizlik)’in

⁹ N. Bozkurt, İktisat Dergisi, “Globalleşme ve Devlet”, No:382, Eylül 1998, s.47-57.

¹⁰ Bkz. Gülnur Savran, 11. Tecz Kitap Dizisi, “Marx’ın Düşüncesinde Demokrasi: Siyasetin Eleştirisi”, No:6, Haziran 1987, s.52-66; Gündüz Fındıkçoğlu, İktisat Dergisi, “Demokrasi ve Kılıç”, No:382, Eylül 1998, s.63-65.

¹¹ Herbert Marcuse, Tek Boyutlu İnsan, çev. Seçkin Çağan, May Yay., 1968, s.27.

¹² Herbert Marcuse, A.g.e., s.14.

¹³ “Sivil Toplum” görüşleri hakkında bkz. Sungur Savran, 11 Tecz Kitap Dizisi, “Sol Liberalizm: Maddecî Bir Eleştiriyi Doğru”, No:2, Şubat 1986, s.10-40; M. Lutfullah Karaman, Türkiye Günlüğü Dergisi, “Sivil Toplum Kavramı ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler”, No: 10, Bahar 1990, s.4-22.

¹⁴ Sivil Toplum’culuğun Türkiye’deki hızlı ‘teorisyenleri’nden biri olan Murat Belge bakın ne diyor: “Mesela ben Türkiye’nin büyük bir kısmını görmedim. Gördüğüm yerleri de pek beğendiğimi söyleyemem. Herhalde Yozgat’ta yaşamak istemezdim. Erzurum’da yaşamak istemezdim. Ama Floransa’yı çok seviyorum. Barcelona’yı da çok seviyorum buralarda yaşayabilirim”, Geleceğin Solu, Solun Geleceği içinde, Alan Yay., 1997, s.50.

¹⁵ Hegel, akt. M. Türköncü, Doğu Batı, ‘Derin Devlet’, Kasım-Aralık-Ocak 1997, s.41.

¹⁶ “Bir toplumun siyasal ve hukuksal sistemlerinin ana kaygısı, adaleti sağlamak ve korumaktan çok, güç ve fırsat çeşitliğini engelleyen statükoyu korumaksa, o toplumda yapısal

dünyasını biçimlendirirken; ‘Bilgi çağı, çağımızın bilgisini veremez’ özellikler kazanır ki, bu bağlamda Ahmet İnam, ‘İçine ulaşamayan bilgi’ kavramının altını çizer!¹⁷

O hâlde kim ne derse desin; bilgisizlik ve şiddet üzerinde yükselen “Yaşadığımız bu sistem hiçbir şeyi kaldıramaz: Her noktadaki radikal dayanıksızlığı ve aynı zamanda global baskı gücü buradan kaynaklanır”!¹⁸ Ve de nasıl nitelenirse nitelensin, içinde yaşanan ‘postmodern durum’da; “Dünya üzerindeki tüm mutsuzluklar, yeterince gelecekte yaşamamaktan kaynaklanıyor”.¹⁹ ‘YDD’nin geleceksizleştirmesine boyun eğen mahkûmiyete biat ve itikattan besleniyor! Bunun bir gösterge-verisi de ‘E-kuşağı gençliği’dir! ‘Cep telefonu; Bilgisayar+İnternet, Televizyon; Fast-food; Otomobil’ ile karakterize olan “Günümüzün ‘e-gençlik’ kavramını ne kadar tanıyoruz?” diye soran Erdal Atabek ekliyor: “Eğer bir insan ‘bencilik’ ve ‘kişisel kullanım’ önceliği kazanmış, buna karşın ‘empati kurma becerisi’ kazanamamış, ‘sosyalleşme eksikliği içinde’ kalmışsa nasıl yaşayacaktır?”²⁰ “Bugün hepimiz ‘elektronik-dünya’nın bir biçimde üyesi oluyoruz. İsteyelim istemeyelim; yaşıyoruz, durumumuz, konumumuz ne olursa olsun bu yeni dünya bizi içine çekiyor. Bu gerçeğin reklâmlara yansıyan çarpıcı örneği, ‘ixir’le İnternet’e girişi tanıtan ‘kestaneci’ ile ‘kokoreççi’ tiptemesidir. Artık konu işlevi de geride bırakmış, yeni dünyalı olmanın bir statü sembolü, bir ilerleme basamağı durumunu belirtiyor. ‘E-dünya’nın en önemli özelliği ‘uzaktan yönetilir’ olmasıdır. Bu kavram aramıza televizyonların ‘uzaktan kumanda cihazı’ ile gelmiş, böylece üç yaşındaki çocuğumuz evin televizyonunu yönetir duruma geçmiştir. Elektronik gereçlerin bu ‘tele-uzaktan’ özelliği kendinden önceki dönemlerin bir kişiyi tanımak, bir yeri görmek,

şiddet var demektir” (Doğu Ergil, akt. Mine G. Kırkkanat, Radikal, “İktidar ve Şiddet”, 3 Nisan 2000, s.8).

¹⁷ A. İnam, Bilgi ve Toplum Dergisi, “Bilgi Çağının Cehaleti”, No:1, Nisan 1998, s.50.

¹⁸ M. Foucault-G. Deleuze, Varlık Dergisi, “Entelektüeller ve İktidar”, Nisan 2000, s.19.

¹⁹ Elias Canetti, Körleşme.

²⁰ Erdal Atabek, Cumhuriyet, “E-Gençlik...”, 27 Mart 2000, s.4.

bir olayı anlamak için gerekli duyuşsal işlemleri de azaltmaktadır. Beş duyumuz olan ‘görme-duyma-dokunma-koklama-tatma’ işlevleriyle tanıdığımız dünyayı artık sadece ‘duyma’ ile kimi zaman da ‘duyma ve görme’ ile tanımaya çalışıyoruz. Bu biçimde tanımayı yeterli saymak, giderek tanımanın bu olduğunu sanmak yavaş yavaş dünyayı algılama biçimimizi oluşturuyor”.²¹

Uzaktan yönetilen ‘e-dünyası’nın, insana özgü işlevlerinden/ değerlerinden arındırılmış sanal deryasına dalarak ‘dünyayı algılamak’; toplumsal körleşmenin, sürüleştirmenin ve yabancılaşmanın²² versiyonlarına dönüşebiliyor!

‘Postmodern durum’un devreye soktuğu sessizliğin gölgesindeki içedönük sanal dünyalarda ruhu köleleştirilen insan(lık) ise sanki Nazım Hikmet’in dizelerini doğruluyor: “Akrep gibisin kardeşim/ korkak bir karanlık içindesin akrep gibi./ Serçe gibisin kardeşim,/ Serçenin telaşı içindesin./ Midye gibisin kardeşim,/ Midye gibi kapalı, rahat./ Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim,/ Bir değil,/ beş değil,/ yüz milyonlasın maalesef./ Koyun gibisin kardeşim,/ gocuklu celep kaldırıncı sopasını/ sürüye katılıverirsin hemen/ ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye./ Dünyanın en tuhaf mahlûkusun yani,/ Hani şu derya içre olup/ Deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf./ Ve bu dünyada bu zulüm/ senin sayende./ Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeyse eğer/ ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak/ kabahat senin/ - demeye dilim varmıyor ama -/ kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!”²³

Bu koşullarda, örneğin, Türkiye Odalar Borsalar Birliği Başkanı Fuat Miras, ‘Türkiye’de 50-55 milyon kişi açlık sınırında’ deyip ekliyor, “Bu kadar sosyal adaletsizliğin olduğu bir ülkede sosyal patlamaların olmaması çok ilginç”. Fuat Miras’ın dedikleri doğrudur. Yapılan çeşitli araştırmalar, Türkiye’nin gelir dağılımı bakı-

²¹ Erdal Atabek, Cumhuriyet, “E-kuşağı...”, 3 Nisan 2000, s.4.

²² Bu konuda bkz. Temel Demirel, Sibel Özbudun, Yabancılaşma, Öteki Yay., Özgür Üniversite Kitaplığı, 2. baskı, 1999; Kenan İnci, Emek Kitap Dizisi, “Yabancılaşma Sorunu”, No:3, Mart 1998, s137-154.

²³ Nazım Hikmet, “Dünyanın En Tuhaf Mahlûku”

mından dünyanın en kötü durumdaki ülkelerinden birisi olduğunu göstermektedir. İşin kötüsü, bu durumda bir düzelmeye değil, bir bozulma olmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 1994 tarihli Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi'ne göre, hem sosyal sınıflar hem de bölgeler arasında inanılmaz gelir farklılıkları gözlenmektedir. İstanbul'un %1'ini oluşturan 18 bin ailenin geliri 6 milyar doları, yani toplam kent gelirinin %29'unu bulmaktaydı. En zengin ve en fakir aileler arasındaki gelir farkı, tam 1.437 kattı! DİE'nin verilerine göre, çalışanların ulusal gelirden aldığı pay 1991'de %31,9'ken 1995'te %22,2'ye geriledi. Aynı dönemde, kira, faiz gibi rant gelirinden elde edilen gelir, artış göstererek %61,4'e ulaştı! Nüfusun en zengin %20'si ile en fakir olan %20'si arasındaki fark, tam 11 kat. Dünyada bizden daha kötü durumda olan ülkeler şunlar: Brezilya, Kolombiya, Meksika ve Şili. Bunların dışındaki bütün ülkelerin durumu bizden daha iyi!²⁴

Ancak yalan ve korkunun krallığına biat eden; bilgi ve örgütlülükten; gelecek düşünden yoksun insanlar; devleti ve sistemi yücelterek tahakküme boyun eğerek; onu üretiyorlar. Bu durumdan egemenler kadar (dolaylı da olsa) ezilenler de sorumludur. Konuya ilişkin olarak bakın Prof. Dr. Doğu Ergil ne diyor: "Bir toplumda şiddetin dozu genellikle, o toplumda var olan siyasal sistemin güçsüz ve vatandaşlık haklarını kullanmakta zorlanan kesimlerine karşı olan tutumu ile belirlenir. Zayıf ve güçsüze ilgi gösterilmemesi ve destek olunmaması dolaylı bir şiddet ve zulüm biçimidir. Çünkü güçsüze ilgi ve destek eksikliği, bir toplumsal ve siyasal duyarsızlık ölçüsüdür. Böyle bir duygusal nasırlaşma, ortak yaşamda masum bir tavır değildir. Toplumun büyük çoğunluğu, bu duyarsızlığa ve yol açtığı zulme karşı koymuyorsa, onlar da doğrudan şiddetin ve zulmün tarafı olmakla suçlanabilirler. Kaldı ki iktidarda olmadan zalimlerle birlikte olmak, onların kurbanı olmak demektir".²⁵

²⁴ Fuat Miras, akt. Türker Alkan, Radikal, "Solgun Sol", 12 Nisan 2000, s.5.

²⁵ Doğu Ergil akt. Miné G. Kırıkkanat, Radikal, "İktidar ve Şiddet", 3 Nisan 2000, s.8.

Bu koşullara itiraz etmeyen; ‘Hayır, Ever’ten Önce Gelir!’ diye-
rek başkaldırmayan herkes, yaşanan cinnetin -dolaylı ya da dolaysız-
‘suç ortağı’dır! Çünkü New York Times’ın haberine göre, “CIA
raporunun, her yıl Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa’dan
ABD’ye kaçırılan 50 bin kadın ve çocuğun fahişe olarak çalıştırıldı-
đını belgeledi”đi ‘YDD’de “Yoksul ölkelerden kopup gelenlerin
zengin ölkelerde zorla çalıştırılmasıyla köleliğin hortladığına son
kanıt ABD’den geldi. New York Times gazetesine yansıyan bir CIA
raporuna göre, her yıl Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa’dan
ABD’ye kaçırılan 50 bin kadın ve çocuk zorla hizmetçi ya da fahişe
olarak çalıştırılıyor. ABD yönetiminin soruna ilk kez derinlemesine
eğildiği 79 sayfalık rapor, ‘ABD’de Uluslararası Kadın Ticareti:
Köleliğin Günümüzde Ortaya Çıkışı’ başlığını taşıyor. Bu yeni tür
kölelikle mücadelenin zorluğuna ve Amerikan yasalarının doğrudan
bu tip sorunları çözmediğine dikkat çeken rapor, insanları zorla
çalıştırmaktan tutuklananların hafif cezalarla serbest bırakıldıklarını
kaydediyor. Son iki yılda kendi istekleri dışında çalıştırılmak üzere
ABD’ye getirilenlerin sayısı 100 bin. Aralarında 9 yaşında çocuklar
bile var. Adli makamlara yansıyan vaka sayısı ise 250. Kurbanların
İngilizce bilmemesi ve kanun koyuculardan duydukları korku, vaka-
ların adli makamlara yansımısını zorlaştıyor.

Kurbanların çoğu ‘au pair’lik, sekreterlik ya da garsonluk vaat
eden ilanlara başvurmuş. Köle ticaretine kaynak olan ölkelerin
başında Tayland, Vietnam, Çin, Meksika, Rusya ve Çek Cumhuri-
yeti geliyor. Letonyalıların barlarda çıplak dans ettirilmesi, çocuk
bakma vaadiyle getirilen 14 yaşındaki Meksikalıların göçmen işçile-
rin gittiği kerhanelere satılması örnekler arasında. Asya ve Afrikalı
kız çocukları ise aileleri tarafından bir tost makinesine satılmış. Rus
ve eski Sovyet cumhuriyetleri mafyasıyla baş edilemezken, dünya
çapında her yıl 700 bin ila 2 milyon kadın ve çocuk köle tüccarla-
rının ağına düşüyor. Köle ticareti öylesine kârlı ki, sadece bir Fili-
pinli grup yılda 17 milyar dolar kazanıyor”.²⁶

²⁶ Radikal, “Yeni Dünyaya Köle Yağıyor”, 3 Nisan 2000 s.11.

Evet, 'köle ticaretinin yeniden meşrulaştığı' bir dünyada yaşıyoruz! Bu dünya, kapitalist üretim biçimine 'sosyalleşme'nin, kapitalist eğitiminin dünyasıdır! Bu öyle bir dünyadır ki, onu en iyi J.J. Rousseau'nun şu satırları betimler: "Hukuk ve etik konusundaki kitapları açıyorum; profesör ve hukukçuları dinliyorum; ve zihnim tavlayıcı öğretilerle dolu olarak, medeni düzenin kurmuş olduğu barış ve adalete hayranlık duyuyorum; siyasal kurumlarımızın gelişliğini kutsuyorum ve yurttaş olmanın bilinciyle, ben aslında bir insanım diye ağlamayı kesiyorum. Ödevlerim ve mutluluğum konusunda dersimi iyice almış biri olarak kitabı kapatıyor, derslikten çıkıyor ve etrafıma şöyle bir bakıyorum: Demirden boyunduruklar altında inleyen lanetlenmiş halkları görüyorum. Zenginler kurbanlarının kanını ve gözyaşlarını rahatça içerken, ıstırap ve yokluktan mahvolmuş, açlıktan kırılan ayak takımını görüyorum. Her tarafta güçlülerin, yasanın dehşetli kudretiyle zayıflara karşı silahlanmış olduğunu görüyorum".

KAPİTALİST EĞİTİM VE ALTERNATİFİ

"Bir yıl sonrasını düşünüyorsan; tohum ek,
On yıl sonrası ise tasarladığın; ağaç dik,
Ama yüzyıl sonrası için; halkı eğitmeye gayret et.
Bir kez tohum ekersen; bir kez ürün alırsın.
Bir kez ağaç dikersen; on kez ürün alırsın.
Yüz kez olur bu ürün, eğitirsen halkı."²⁷

Prusyalı Johann Fichte'in, "Bizim önerdiğimiz milli eğitimi evrensel olarak uygulayan Devlet içine yeni bir genç nesil dâhil olduğu andan itibaren, özel bir orduya hiç gereksinim duyulmayacaktır, çünkü o zamana dek hiçbir neslin elinde olmayan bir orduya sahip olacaktır";²⁸ Max Stirner'in, "Ben yaşamıyorum, yasa benim içimde yaşıyor. Böylelikle ben gerçekte sadece onun zaferini taşıyan bir kitap oluyorum". "Jandarmayı insanların kalbine yerleştiren eğitim

²⁷ Kuan-Tzu.

²⁸ J. Fichte, akt. Joel Spring, Özgür Eğitim, çev. A. Ekmekçi, Ayrıntı Yay., 1997, s.16.

modern devletin hedefiydi”;²⁹ Joel Spring’in, “Bir bireyin eylemlerine, kaçışı olmayan, içselleşmiş bir otorite kılavuzluk ediyorsa politik özgürlüğün çok az anlamı vardır” formülasyonlarıyla karakterize olan modern burjuva eğitim, insan ruhunun ve aklının köleleştirilerek köretilmesidir.

Burjuvazinin ‘pasif eğitim’ yöntemi, ezberci bir biata dayanır. Paulo Freire, pasif eğitimi, bankacı eğitim modeli³⁰ diye nitelemekte çok haklıdır; çünkü bu “eğitimin görevi, zaten kendiliğinden meydana gelen bir süreci organize etmek, doğru bilgiyi oluşturduğunu düşündüğü bilgi yatırımlarıyla öğrencileri doldurmaktır”.³¹

İnsan(lar)ın tarihin aktif öznelere olmasının önünü keserek, onları nesnelige mahkûm eden burjuva eğitimin alternatifi Freire’nin, “Bizim görevimiz, insanlara kendi eylemlerini açıklamak değil, eylemleri hakkında onlarla konuşmaktır”;³² G. Lukacs’ın, “Kitlelere kendi eylemlerini açıklamak”;³³ ya da Franz Fanon’un, “Sömürgeleştirilmiş insan”³⁴ saptamasındaki edilgenliği aşan potansiyelleri devindirmektir! Yani insan(lık)ı özgürleştirerek, yöneten/yönetilen ikilemi aşan aktif-katılımcı eleştirel eğitimidir. Çok yönlü gelişkin bireylerin yaratılması hedefleyen bu eğitimi, ‘Politeknik Eğitim’³⁵ olarak adlandırabiliriz...

Yunanca ‘Technicos’ ve ‘Techne’ (sanat, beceri) ile ‘Poli’ (çok) sözcüklerini kapsayan ‘politenik’ terimi, çok yönlü teknik beceri anlamı taşır. Bu anlamda çok yönlü insan kavramının maddi temellere yerleştirilmiş şeklinin anlatımıdır.³⁶ Polititeknik eğitim, Marx ve Engels tarafından temellendirilmiştir. Bu eğitim, yabancılaşmayı aşarak, “Çeşitli toplumsal işlevleri birbirinin yerine geçen

²⁹ Stirner, akt. Joel Spring, Özgür Eğitim, A.g.c., s.33.

³⁰ P. Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, çev.D. Hattatoğlu-E. Özbeç, Ayrıntı Yay. 1995, s.51.

³¹ Jean-Paul Sartre, akt. Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, A.g.c., s.55.

³² Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, A.g.c., s.33.

³³ G. Lukacs, akt. Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, A.g.c., s.33-34.

³⁴ Franz Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri, çev. Bayram Doktor, 1985.

³⁵ Bkz. Ayşe Adalet Ketenci, Gelenek Dergisi, “Sosyalizmde Çok Yönlü Gelişkin Bireylerin Yaratılması: Politeknik Eğitim”, No:56, Şubat 1998, s.141-151.

³⁶ Gürsen Topseç, Eğitim Felsefesinin Temel Sorunları, Dayanışma Yay., s.172.

uygulama biçimleri olarak ele alan, tam anlamıyla gelişmiş bireyleri koymayı”³⁷ hedeflemektedir.

Bunların kendi kendine olabileceğini düşünmek, ‘abes ile işti-gal’dir! Bilim ve teknolojik gelişimin, burjuvazinin kontrolünde insanlığın geleceğini tehdit eden saldırganlık aracına dönüştüğü³⁸ ve Orhan Bursalı’nın, ‘Bilim neden egemen değil’³⁹ diye sorduğu koordinatlarda; çağına ve toplumuna; kültür emperyalizmine⁴⁰ ve ücretli köleliğin resmi ideolojik boyunduruğuna karşı başkaldıran ‘Marksist bütün anlayışının’⁴¹ organik aydını’na, devrimci entelektüel⁴² olan gereksinim büyüktür.⁴³

Bilindiği gibi, “Entelektüelin siyasileşmesi geleneksel olarak iki şeyden hareketle oluyordu: Burjuva toplumunda, kapitalist üretim sisteminde ve bu sistemin ürettiği veya dayattığı ideoloji (...) içinde bir entelektüel olarak konumundan ve belli bir hakikati ortaya çıkardığı, hiç algılanmadıkları yerlerde siyasi ilişkileri göz önüne serdiği ölçüde kendi söyleminden... Entelektüel hâlâ hakikati görmemiş olanlara, hakikati söyleyemeyenler adına, hakikati söylüyordu; entelektüel vicdandı, bilinçti ve belagatti”.⁴⁴

Burada unutulmaması gereken önemli nokta, Feuerbach Üzeri-ne Tezler’inin üçüncüsünde Karl Marx’ın, “İnsanların, koşulların ve eğitimin ürünü oldukları, dolayısıyla değişen insanların başka ko-

³⁷ F. Korolyov, Lenin ve Eğitim, Sorun Yay., s.51.

³⁸ Bkz. Osman Ulagay, Milliyet, “Bilim ve İnsan”, 9 Nisan 2000, s.22.

³⁹ Orhan Bursalı, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:681, 8 Nisan 2000, s.3.

⁴⁰ Bkz. Evrensel Kültür Dergisi, No:100, Nisan 2000; Aydın Çubukçu, “Derin Operasyon Konusu Olarak Kültür”, s.26-27; Nuray Sancar, “Kültürel Emperyalizmin Yeni Söylemi”, s.28-31; Sennur Sezer, “Emperyalizmin Kültürsüzleştirilmesi”, s.32-33; Ali Doğan Güneşli, Gelenek Dergisi, “Burjuva Kültürün Bir Üst Aşaması Olarak Kültür Emperyalizmi”, No:57, Haziran 1998, s.145-158.

⁴¹ “Marksizmi burjuva bilim ve düşüncesinden ayıran nitelik, ekonomik gerekçelerin açıklanmasında oynadığı rol değil; ‘bütün’ anlayışı denen görüş açısıdır” (G. Lukacs, Tarih ve Sınıf Bilinci, çev. Y. Öner, Belge Yay., 1998, s.87).

⁴² Bkz. Michel Foucault-Gilles Deleuze, Varlık Dergisi, “Entelektüeller ve İktidar”, No:4, Nisan 2000, s.16-21.

⁴³ Bkz. Türker Alkan, Radikal, “Münnevver”, 28 Mart 2000, s.5; Kemal Görmez, Yeni Binyıl, “Türk Aydınının Dramı”, 19 Mart 2000, s.14.

⁴⁴ Michel Foucault, Seçme Yazılar, Entelektüeller ve İktidar, s.32.

şulların ve değişen eğitimin ürünü oldukları şeklindeki materyalist öğreti, koşulları değiştirenin insanlar olduğunu, eğitimcinin kendisini de eğitmesi gerektiğini unuttur”, uyarısını göz ardı etmemektir!

Bu konuda altı çizilebilecek bir diğer husussa özgürleştirici eğitimin ‘Özgürlük korkusu’nun⁴⁵ aşıldığı ya da Roger Caillois’un deyişiyle “Özgürlük, ancak zekâ ve cesaretin ‘kaderi’ yendiği yerde var” olabileceğidir! Ancak bu kolay değildir! Çünkü “Mevcut koşullara bakıldığında, bugün ülkemizde eğitenden yararlanmada dengesizlikler gittikçe artmaktadır. Ücretli kesimin milli gelirden aldığı pay (sadece %19 düzeyindedir), bu konuda örnek gösterilebilir. Bu pay birçok Afrika ülkesinden geri bir rakamı ifade etmektedir. Eğitime ayrılan bütçe konusunda ise durum daha da vahimdir. Diğer taraftan silahlanmada dünyanın 3. sırasındayız! ‘Sınıfsal dengesizlik had safhadadır’. Gelir dağılımı uçurumları vardır (İstanbul’da en zenginle en yoksul arasındaki fark 1.479 kattır). ‘Bölge ve kentler arasındaki eşitsizlik-dengesizlik’ ise içler acısıdır. (...) Örneğin Kırıkkale’de 12-15 yaş arasındaki kentli nüfusun %93’ü okullaşırken, Şırnak’ta bu oran ancak %18’dir. (...) Eğitim görme hakkı Türk olmakla mümkündür. Diğer halklar ve etnik kültürler yok sayılmaktadır. Eğitimin içeriği ise gerici, şoven, asimilasyoncu, cins ayrımcı, anti-laik, otoriter anlayışla doldurulmuştur.

Mevcut müfredat ve programların özelliğini şu şekilde ifade etmek mümkündür: i) Bilimsellikten uzaktır. ii) Çevreden ve nesnel gerçeklikten kopuktur. iii) Ezbercidir; uygulamayı esas almaz. iv) Ülke ve dünya gerçekliğinden uzak, hayalci ve çağdışıdır. v) Bilgi edinmeyi, yaymayı ve uygulamayı kısıtlayıcıdır. vi) Bilimler arasında bağ kurmaktan uzaktır. vii) Şovendir; abartılı bir milliyetçilik vardır. viii) Cin ayrımcıdır; erkek egemenliğini yansıtır. ix) Anti-laiktir”.⁴⁶ Eğitim hakkı ve özgürlüğünü gasp eden ve hâlâ Ziya Gökalp’in eğitim-toplum-kültür düşüncelerini⁴⁷ aşamamış ve

⁴⁵ Türker Alkan, Radikal, “Özgürlük Korkusu”, 17 Mart 2000, s.5.

⁴⁶ Emekçiler Dergisi, “Demokratik Eğitim, Demokratik Toplum”, Mart 2000, s.21.

⁴⁷ Bkz. Bozkurt Güvenç, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Ziya Gökalp’in Eğitim-Toplum-Kültür Düşünceleri Üzerine”, No:661, 20 Kasım 1999, s.4-5.

de İslâmi eğitim⁴⁸ motiflerini de kullanarak iktidarını pekiştiren burjuva eğitim kurumları⁴⁹ bir kışladan farksızdır.

Bu kışlanın (yani burjuva eğitimin) köleleri (yani öğrencileri) Paul Lafargue'in, "Çalışın, çalışın işçiler, toplumsal serveti ve kendi yoksulluğunuzu artırmak için çalışın. Çalışın ki, daha da yoksullaşarak daha çok çalışmak ve yoksullaşmak için birtakım nedenleriniz olsun. Kapitalist üretimin acımasız yasası işte budur"⁵⁰ diye be-timlediği, tüketici-yıkıcılığın dişlileri arasında öğütölmektedir!

YÖK ÜNİVERSİTELERİ VE ÖZELLEŞTİRME

"Dixi et salivavi animam meam!"⁵¹

Prof. Dr. Mustafa Altıntaş'ın, 'Üniversitenin dramı'ndan;⁵² Re-şit Şahin'in, 'Alemdaroğlu kışlası'ndan;⁵³ Prof. Reşat Apak'ın, 'Ü-niversitelerde sıkıdüzen'den;⁵⁴ Dr. Kemal İnal'ın, 'Akademik çıkar cemaatleri'nden;⁵⁵ R. Kazım Türker'in, 'YÖK'e hayır diyen-ler'den;⁵⁶ Toktamış Ateş'in, 'Alemdaroğlu'nun çiftliği'nden;⁵⁷ Abbas Güçlü'nün, 'YÖK depremi'nden⁵⁸ söz ettiği koşullarda;

⁴⁸ İslâmcı eğitim için bkz. Fecre Doğru Dergisi, No:49, Kasım 1999; İ.Hakkı Tataroğlu, "Otorite ve Eğitim", s.3-9; Ramazan Özcy, "Sivil Toplum Örgütleri ve Eğitim", s.10-11; Cahit Ezerbolatoğlu, "İbn Cema ve Eğitim Sanatı", s.12-6; Faruk Özarslan, "Alternatif-siz Din Eğitimi ve Öğretimi", s.17-21; Osman Selvi, "Eğitimde Anne ve Babanın So-rumluluğu", s.22-3; Fecre Doğru Dergisi, No:48, Ekim 1999; Cahit Ezerbolatoğlu, "Eğitimde Batılılaşma Sertiveni ve Muhalefeti", s.3-10; Faruk Özarslan, "Dünden Bugü-ne Din Öğretimi", s.11-6; Tuncer Nam lı, "Abartılı İdeolojinin Tepkisel Eğitim Anlayışı", s.17-21; Mehmet Ekvran, "Eğitimin İmkânından Radikal Pedagojinin Sahiciliğine", s.22-6; Ş. Aydın, "Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Sürecinde Son Durum", s.27-34; M. Yıldırım, "Eğitim-İnsan Gücü İlişkisi", s.35-7; Ahmet Ateş, "Dil ve Eğitim", s.38-40.

⁴⁹ Bkz. Savaş Sönmez, Son Kavgı Dergisi, "Okulun İşlevi", No:13, Şubat 2000, s.32.

⁵⁰ Paul Lafargue, Tembellik Hakkı, 1999, s.83.

⁵¹ "Söyledim, ruhum hafifledi!"

⁵² Mustafa Altıntaş, Cumhuriyet, "Üniversitenin Dramı", 20 Mart 2000, s.2.

⁵³ Reşit Şahin, Özgür Bakış, "Alemdaroğlu Kışlası", 11 Nisan 2000, s.12.

⁵⁴ Reşat Apak, Cumhuriyet, "Üniversitelerde Sıkıdüzen", 6 Mart 2000, s.2.

⁵⁵ Kemal İnal, Radikal, 3 Mart 2000, s.9.

⁵⁶ R. Kazım Türker, Radikal, "YÖK'e 'Hayır' Diyenler", 2 Ocak 2000, s.9.

⁵⁷ Toktamış Ateş, Cumhuriyet, "Alemdaroğlu'nun Çiftliği", 9 Ekim 1999, s.3.

⁵⁸ Abbas Güçlü, Milliyet, "YÖK Depremi", 13 Ekim 1999, s.21.

Barış Oruç, ‘Üniversitelerde kafa değil, para çalışacak’;⁵⁹ İpek Yezdani, ‘YÖK demokratik üniversiteye engel’;⁶⁰ Arzu Demir, ‘1402’lik temizliğiyle işe başlayan YÖK gelince, üniversitelerdeki özerklik gitti... Asker kökenliler üniversiteye doldurulurken, YÖK bilim hırsızlığına çanak tuttu’;⁶¹ Tuğrul Tanyol, ‘YÖK suçsuz olamaz’⁶² derken; ‘Demirel’in korsan üniversite açtığı’⁶³ YÖK patentli Türk(ie) üniversitelerinde işler yolunda gitmiyor!

Türkiye üniversitelerinde işlerin yolunda gitmeyişinin başlıca sorumlusu ise kendisini var eden zihniyetin koçbaşı işlevini üstlenen YÖK’tür! Bu konuda Prof. Reşat Apak, “YÖK yasasının, üniversitelerde filizlenen demokratikleşme ve özerkleşme atılımlarına karşı bir tepki niteliğinde olduğu ve her toplumsal gelişmenin anası olarak üniversiteleri gördüğü, dolayısıyla üniversiteleri ‘zapturapt’ (sıkıdüzen) altına alma amacı taşıdığı”ndan⁶⁴ söz ederken YÖK’ün bir siyasi felsefenin yansıması olan ‘merkeziyetçi hiyerarşik’ yapısına dikkat çeken Taha Akyol, bu, çağa aykırı olan otoritarizmdir⁶⁵ diyor. YÖK üniversite mensuplarının kurumlarla bağlarını zayıflattı, kaliteyi düşürdü, vurgusuyla Prof. Dr. Aysel Çelikel de ekliyor: “Mutlaka değiştirilmesi gereken ama değişmeyen tek şey YÖK’ün getirdiği aşırı merkeziyetçi, hiyerarşik yönetim”dir.⁶⁶

1) ‘ÜNİVERSİTELERİMİZ’(?)

“Üniversite vakıfları sorgulanıyor. Sorgulayan bir ‘hoca’ya [ÖES kurucularından ve AÜ SBF öğretim görevlisi Faruk Alpaya’ya -b.n] soruşturma açıldı”!⁶⁷

⁵⁹ B.Oruç, Özgür Bakış, ‘Üniversitelerde Kafa Değil, Para Çalışacak’, 20 Mart 2000 s.12.

⁶⁰ İpek Yezdani, Cumhuriyet, 6 Kasım 1999, s.6.

⁶¹ Arzu Demir, Özgür Bakış, ‘Bir Varmış Bir YÖK’müş (1)’, 6 Kasım 1999, s.2.

⁶² Tuğrul Tanyol, Radikal, 11 Mart 2000, s.9.

⁶³ Özgür Bakış, 21 Kasım 1999, s.12.

⁶⁴ Reşat Apak, Cumhuriyet, ‘Üniversitelerde Sıkıdüzen’, 6 Mart 2000, s.2.

⁶⁵ Taha Akyol, Milliyet, ‘Yine Üniversiteler’, 13 Kasım 1999, s.15.

⁶⁶ Aysel Çelikel, Milliyet, ‘Üniversiteye de Demokrasi’, 12 Kasım 1999, s.20.

⁶⁷ Tanıl Bora, Radikal İki, ‘Siz Üniversite Değilsiniz’, 24 Ekim 1999, s.6.

*Eğitimin parasız ve Anayasal bir hak olduğu 'iddia' edilen piyasa ekonomisinin Türkiye'sinde; 'üniversitelerimiz'den söz etmek, ne kadar da zor ve acılı bir iştir!*⁶⁸

Örneğin, "Türkiye'de üniversite öğrencileri için yapılan harcamalar 'ekonomik kriz' nedeniyle düştü. YÖK'ün hesaplamasına göre, üniversitelerde örgün öğretimde öğrenci başına yapılan harcama, önceki yıla göre %7 oranında azaldı. 1998'de öğrenci başına harcama 2002 dolarken geçen yıl bu rakamın 1.886 dolara düştüğü belirlendi. YÖK bu düşüşün 'ekonomik kriz'den kaynaklandığını bildirdi. Öğrenci başına yapılan harcama, o yılki yükseköğretim bütçesinin öğrenci sayısına bölünmesiyle bulunuyor. YÖK'ün verilerine göre, 1993'te 2.685 dolar olan öğrenci başına düşen harcama miktarı, bundan sonraki tarihlerde sürekli düşüş gösterdi. Açık öğretimde okuyan öğrenciler dâhil edildiğinde 1999'daki rakam 1.196 dolara düşüyor.

OECD ülkelerinde ise öğrenci başına yıllık ortalama 10.444 dolar harcama yapılıyor. Öğrenci başına yapılan harcamada tüm dünya ülkelerinin ortalaması 8.130 dolar düzeyinde. Türkiye'deki harcama, bu rakamın ancak ¼'üne karşılık geliyor. Öğrenci başına yılda, ABD'de 16.262 dolar, Danimarka'da 8.157 dolar, Malezya'da ise 11.016 dolar harcanıyor".⁶⁹

Silahlanmanın bir çılgınlık boyutuna ulaştığı Türkiye'de;⁷⁰ militarizm 'in', eğitim ve sağlık 'out' olurken piyasa ekonomisine teslim edilen toplumsal yapı ve kurumlardan 'kamu' ve 'kamusal' kavramları silin-

⁶⁸ Örneğin, "Akademisyenlerimiz, üniversitelerini pazarlama telaşından, toplumu aydınlatma misyonunu unutmuş görünüyorlar. Bilginin de bir piyasa değerine sahip olduğu türünden liberal savların etkisinde, aydınlatma, modası geçmiş bir kavram sayılıyor" (Aslı Cevahir, Sol Dergisi, "Bilimin Derin Mevzularını Halkın Önünde Tartışmalı mı?", No:73, 11 Şubat 2000, s.49).

⁶⁹ Yeni Binyıl, "Üniversiteler Fakirleşiyor", 10 Nisan 2000, s.24.

⁷⁰ Bkz. A. Tonbee, Militarizmin Kökenleri, çev. M.Dündar, A Yay., Kasım 1989; U. Albrecht, D. Ernst vd., Silahlanma ve Azgelişmişlik -Keskinleşen Militarizm, çev. Ü. Kıvanç-M. Budak, Birikim Yay., 1978; S. Şen, Silahlı Kuvvetler ve Modernizm, Sarmal Yay., 1996; T. Işık, Türkiye Tekelci Kapitalizmi ve Yapısal Bunalımın Nedenleri, Devrimci Emek Kitap Dizisi, 1997; Ç. Günerbüyük, Evrensel Gençlik, 'Silahlar Kuşanılıyor', 12 Nisan 2000, s.3; O.Bursalı, Cumhuriyet, "Ordu ve Silahlanma", 23 Mart 2000, s.3.

mektedir. Bunların yanında YÖK uygulamalarıyla eğitimin kalitesi düşürülüp, içeriği boşaltılırken; diplomalı işsizler ordusu da büyümektedir. İki örnekle somutlayalım...

Birincisi: “Başbakanlık tarafından bastırılan ve sadece Başbakanlık, YÖK ve üniversite rektörlerine sunulan üç ayrı kitapta üniversite sorunları tartışılıyor. 72 üniversite rektörünün görüşlerine yer veren kitapçıklarda üniversitelerin içinde bulunduğu çıkmaza dikkat çekilerek sorunların çözümü için üniversite reformu öneriliyor. (...) Ankara Üniversitesi Rektörü Günel Akbay da ‘Üniversite Reformu’ adlı kitaptaki yazısında, sorunların başında bilişsel araştırmalara yeterli kaynak ayrılmamasına dikkat çekiyor. Akbay, ABD’de orta sıralardaki bir eyalet üniversitesinde bile 10 milyon doları aşan ödenek ayrıldığını, Türkiye’deki en köklü üniversitelerde tüm araştırma ödeneği toplamının ise 500 bin doların altında olduğuna dikkat çekti. Kütüphane ve dokümantasyon hizmetlerinde de durumun aynı olduğunu belirten Akbay, ABD’de ortalama bir üniversiteye giren süreli yayın tür sayısının 5 binin üzerindeyken, bu sayının Türkiye’nin en saygın üniversitelerinde bin ile bin 500’e ancak ulaştığını ifade etti”.⁷¹

İkincisi: “DİE verilerine göre, 1991-97 döneminde, işsiz üniversite mezunlarının sayısı %32,4, meslek lisesi mezunlarının sayısı %57 artarken okuryazar olmayan işsizlerin sayısı %56,4 gerilemiş durumda... Bu dönemde 71 bin olan üniversite mezunu işsiz sayısı, %32,4’lük artışla 94 bine yükselmiş. Üniversite mezunu işsizlerin toplam işsizler içindeki payı da %4,3’ten 6,5’e çıkmıştır”.⁷²

Üniversite sayısının 72; öğrenci sayısının 1.374.457; öğretim elemanı sayısının 59.170; yıllık mezunun 188.037; yüksek lisans öğrencisinin 51.710; doktora öğrencisi sayısının 20.369 ve tüm öğrencilerin %42’sinin kız, %58’inin erkek olduğu Türk(iye) Üniversitelerindeki “YÖK uygulaması, bütçeden üniversiteler için Avrupa standartlarında pay alamamanın sıkıntısını yaşarken, taşra

⁷¹ Ersin Öngel, Özgür Bakış, “Rektörler de Reform İstiyor”, 25 Ekim 1999, s.12.

⁷² Şeref Oğuz, Yeni Binyıl, “Diploma Odağı”, 5 Nisan 2000, s.6.

üniversitelerinin gelişmesi için 'dış kredi alırsız' umuduyla yeni bir proje geliştirdi. 300 milyon dolarlık proje kapsamında 50 meslek yüksekokulu, 9 teknik eğitim, 20 mühendislik/mimarlıkla 23 fen/edebiyat fakültesinde 'teknolojik donanım çalışmasına' gidilmesi öngörülüyor. YÖK'ün 'Yükseköğretim Altyapı Geliştirme Projesi' adı altında başlattığı proje müfredat, personel, donatım ve endüstri ile ilişkileri geliştirme alanlarında yürütülecek... *Proje kapsamında, (...) 'Eğitimle iş dünyası arasında işbirliği kurulacak,' hükmü vardır*".⁷³

Üniversiteleri, uygulamaya sokulan neo-liberal politikalar doğrultusunda kamu ödeneklerini her yıl biraz daha budayarak yoksullaştıran ve yoksullaşmanın getirdiği kalite düşüklüğü açmazından, 'Eğitimle iş dünyası arasında işbirliği kurarak' sıyrılmaya çalışan mantık(sızlık)ın egemen olduğu Türkiye'de -sermaye patentli- 'Eğitim Reformu' çığırkanlığı dört yamı kuşatırken;⁷⁴ "Öngörülen reformlardan biri: 'Üniversitelere ayrılan kaynakların yetersizliği nedeniyle Yap-İşlet veya Yap-İşlet-Devret mevzuatında değişiklik yapılarak üniversiteler de bu uygulamalardan yararlandırılmalı'. (...) Bir başkası ise: 'ÖSYM puanı ile üniversiteye giremeyen öğrencilerin vakıf üniversitelerine ödedikleri gibi ücret ödenebilmeli. Bu kişiler üniversitelerin kontenjanı olması hâlinde eğitim yapabilmeleri için gereken hukuki ve idari düzenlemeler yapılmalıdır'"!⁷⁵

Evet, eğitim artık tam anlamıyla bir pazardır; üniversiteler ise ticarethane! İş bununla da bitmemektedir... Üniversitelerde bilimsel özerkliğin yerine; resmi ideoloji ile 'İnsım-akraba' elitinin çürüten bürokratik kastı ikame edilmektedir. Örneğin, "İÜ'nün yaklaşık 130 kişilik İktisat Fakültesi'ndeki 40 öğretim üyesinin birbiriyle 'akraba'dır!"⁷⁶ Kızını-oğlunu-damadını-gelinini-yeğenini kendi bölüm ya da fakültesinde 'işe aldirmek' yaygın bir uygulamayken; 'bir

⁷³ Hilal Köylü, Radikal, "Üniversitelere Cila", 3 Ocak 2000, s.3.

⁷⁴ Bu noktada Dr. Francis Xavier Trujillo'nun, "Reform mu? Eğer biz yapmıyorsak, gerçekleşmiyor demektir" (Eğitim ve Yaşam Dergisi, "Öğrencilerime Mektup", No:15, Güz 1999, s.13) uyarısını anımsamak yararlı olacaktır!

⁷⁵ Fatih Atık. Yeni Binyıl, "Demirel'in Çağdaş Üniversite Projesi", 29 Aralık 1999, s.14.

⁷⁶ Hilal Köylü, Radikal, "İÜ 'Akraba' Fakültesi!", 7 Mart 2000, s.5.

bardak suda asılsız fırtınalar koparan' YÖK klikleri didişmeler⁷⁷ ise vakayı adliyedendir!

Bu durumda, sözü Meryem Koray'a bırakalım: "Türkiye'de şöyle bir üniversitelere bakınız, neler görüyorsunuz? Kendi içinden ekoller, düşünce grupları, araştırma ekipleri, ödül yarışmacıları çıkartan bir üniversiteler zinciri mi gördüğünüz? Yoksa bir yanda büyük ölçüde 'pısmış' genç kuşaklar, bilim insanı olmaktan çok bir öğretmenler topluluğuna benzeyenler, ya da maddi koşulların zorlaması ve ilişkilerinin yardımıyla kendi üretkenliğini üniversite dışına akıtan binlerce öğretim elemanı mı? Hangisi?"⁷⁸

Gerçekten hangisi? Bu noktada sözü, 'El open bir bilimadamı'na, Kemal Alemdaroğlu'nun 'aforizmaları'na bırakalım: "Bize göre YÖK Türkiye'de demokrasinin gereği bir kuruluş. 'Özerk üniversite' kavramı her üniversitenin kendi başına düzen kurması değil. (...) Beni eleştiren hiçbir öğrenciye bugüne kadar herhangi bir işlem yapmadım. Ama bu bundan sonra yapmayacağım anlamına da gelmiyor. (...) Sayın Demirel Türkiye'nin Cumhurbaşkanıdır. Elini herkes hangi sıfatla olursa olsun öpebilir. (...) Bilim insanı gidip sıradan bir vatandaşın elini öpmüyor. Devleti temsil edenin elini öpüyor. (...) Bu Türk geleneğinden gelen bir alışkanlıktır".⁷⁹

2) YÖK NE (Mİ) YAPIYOR?

"Tecrübe öğretmenlerin en iyisidir.
Yalnız okul masrafı ağırdır!"⁸⁰

Bu tabloda 'YÖK ne yapıyor' sorusundan önce; 'YÖK nedir' sorusunu yanıtlamak gerekiyor!⁸¹ YÖK, Türkiye'de 'toplum mü-

⁷⁷ Bkz. Toktamış Ateş, Cumhuriyet, "İstanbul Üniversitesi'nde 'Devrim'(!)", 16 Kasım 1999, s.3; Abbas Güçlü, Milliyet, "Gürüz'ün Çırpınışları", 14 Ekim 1999, s.19; Toktamış Ateş, Cumhuriyet, "Çifte Standartlılık ve Utanmazlık", 14 Kasım 1999, s.3; Bülent Berkarda, Cumhuriyet, "YÖK ve Üniversiteler", 15 Aralık 1999, s.2; Toktamış Ateş, Cumhuriyet, "Üniversitelerin Geldiği Nokta", 13 Kasım 1999, s.3.

⁷⁸ Meryem Koray, Radikal, "Üniversite, Bilim ve YÖK", 25 Şubat 2000, s.9.

⁷⁹ Star, "Musa, Rektör Kemal Alemdaroğlu'na Sordu", 6 Kasım 1999, s.12.

⁸⁰ Thomas Carlyle.

hendisliği'ne soyunmuş, geleneksel bir siyasi (askeri) elitin⁸² maşasıdır! Bu maşanın, 'toplum mühendisliği'ne soyunmuş siyasi (askeri) elitin talepleri doğrultusunda yapamayacağı hiçbir şey yoktur! Örneğin en son örneğinde de olduğu üzere: "Öğrenci affı için oluşturulan komisyona gayri resmi olarak MHP'li İrfan Keleş başkan seçildi. Yasa önerilerinde, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine af getirilmesi ile doçentlik için KPSD koşulunun kaldırılması da isteniyor".⁸³ Oysa yine YÖK'ün araştırmalarına göre, bu tür "Af ile kalitesiz diplomalı üretiliyor"!⁸⁴

'Emir-komuta' zincirinin direktifleri doğrultusunda 'Avrasya Üniversitesi' kurmaya soyunan⁸⁵ YÖK'ün yedeklendiği çokça 'tahkimatı' vardır. Ancak bunların içinde ne öğretim görevlileri, ne de öğrenciler yoktur... Örneğin, 'YÖK, Danıştay kararından memnun'dur,⁸⁶ MGK toplantısına sunulan 'irtica'nın okul raporu ile yakinen ilgilidir.⁸⁷

İstanbul Üniversitesi rektör Kemal Alemdaroğlu'nun -bu özelliklerine aldırmadan- 'YÖK'ü eleştirenler insafı olsunlar'⁸⁸ dediği "YÖK'ün ana işlevi, sermaye ideolojisini, hatta tek yanlı sermaye

⁸¹ Türkiye'de üniversiteler ve YÖK konusunda bkz. F. Alpkaya, T. Demirer, S. Özbudun vd., Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye?, Ütopya ve ÖES Yay., 1999; T. Ateş, Niçin YÖK Değil?, Süreç Yay., 1984; Toplum ve Hekim, 'Üniversiteler', Temmuz-Ağustos 1999, No:4; İktisat Dergisi, "Üniversiteler, Bilim ve İktisat Eğitimi", Şubat 1998, No:376; Doğu-Batı, "Akademi ve İktidar", Mayıs-Haziran-Temmuz 1999, No:7; Düşünen Siyaset, "Üniversite: Cadı Kazanı", Mart 1999, No:2; İktisat Dergisi, Ekim 1998, No:383; R. Okçabol, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim Sistemimiz", s.68-74; F. Gök, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim Sistemi ve Üniversiteler", s.75-80; Üniversiteler Cadı Kazanı, 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası, Haz. M. Çetik, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998; E. Eylemcioğlu, Özgür Yarı, "Bir Seri Üretim Merkezi: Üniversite", No:7, Şubat-Mart 2000, s.14; Ö. Akgüç, Cumhuriyet, "Eğitim Anlayışı", 14 Kasım 1999, s.13; T. Ateş, Cumhuriyet, "Öğretim Üyesi Yetiştirmek", 12 Ekim 1999, s.4; Ş. Şahin, "YÖK: Başkanı, Öğretim Üyeleri, Öğrenciler", 29 Kasım 1999, s.2.

⁸² Bkz. Murat Belge, Radikal, "Siyasi Elit Üstüne", 9 Nisan 2000, s.9.

⁸³ Cumhuriyet, 21 Mart 2000, s.1.

⁸⁴ Cumhuriyet, 21 Mart 2000, s.11.

⁸⁵ Hilal Köylü, Radikal, 10 Ekim 1999, s.3.

⁸⁶ Cumhuriyet, 29 Mayıs 1999, s.9.

⁸⁷ İsmet Demirdöğen, Radikal, 1 Kasım 1999, s.7.

⁸⁸ Kemal Alemdaroğlu, Cumhuriyet, 5 Mart 2000, s.12.

ideolojisinin eğitim sistemine aşılacaktır".⁸⁹ "YÖK sisteminin amacını, güçlenen sermaye burjuvazisinin ve YDD'nin çıkarları doğrultusunda eğitim ve araştırma faaliyetlerini bilimsel özerklikten uzaklaştırıp güdümlü hâle getirmek ve böylece akademik faaliyetleri toplumsal yarardan çok sermaye yararına yöneltmek biçiminde tanımlayabiliriz".⁹⁰

Etyen Mahçupyan'ın, "YÖK, kendi bildiği doğrulara uygun olarak, eğitimi iğdiş eden, özgür düşünceyi sakıncalı sayan despotik ve marazi bir uygulama"⁹¹ olarak nitelediği YÖK'ün Başkanlığına atama konusunda; örneğin Cumhurbaşkanı Demirel'in gerekçesi 'çok basit'tir: Gürüz görevini iyi yapıyor"⁹² Böylesine keyfi ve otoriter uygulamaların maşası konumundaki YÖK 'efendileri' bakin neler diyebiliyorlar? "Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından düzenlenen Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında bilim 'Bilânço 1923-1998' ulusal toplantısına katılan (...) YÖK Başkanı Kemal Gürüz, 'Sosyal adaletin gereği olarak yükseköğretimin mutlaka paralı olması gerektiğini' iddia ederek, 'Yükseköğretim gibi çok yüksek maliyetli kamusal bir hizmet, ancak çok zengin ülkelerde parasız olabilir' diye konuştu. (...) Gürüz 1923'ten 1998'e kadar Türkiye'deki üniversite sayısının 1'den 72'ye, öğrenci sayısının 3 binden 1,5 milyona çıktığını ve şu anda 60 bin akademik personelin bulunduğunu söyledi. Gürüz, kamu kaynaklarından yükseköğretime ayrılan harcamaların gelişmiş ülkelerde 6 bin dolarken Türkiye'de 1.538 dolar olduğuna dikkati çekti. Türkiye'de rektörlerin üniversitelerin bütçeleri konusundaki yetkilerinin son derece kısıtlı olduğunu savunan Gürüz, 'Benim yetkim ise onlardan daha az' dedi. (...) Türkiye'de profesör maaşının 900 dolar olduğunu belirten Gürüz, 'Bu maaşla küresel dünyayla rekabet edebilecek yükseköğretimi götüremezsiniz (...)' diye konuştu".⁹³

⁸⁹ İzzettin Önder, Cumhuriyet, "Haftanın İki Önemli Konusu", 7 Aralık 1999, s.4.

⁹⁰ İ. Önder, Cumhuriyet, "Üniversiter Trajedi: YÖK Sistemi", 2 Kasım 1999, s.4 (ek).

⁹¹ E. Mahçupyan, Radikal, 'Düşünmeye Meram Edenlere Sorular -3', 21 Kasım 1999 s.9.

⁹² Süleyman Demirel, Cumhuriyet, 9 Aralık 1999, s.5.

⁹³ Cumhuriyet, "Üniversite paralı olmalı", 9 Ekim 1999, s.20.

Bu bağlamda ‘üniversite-sanayi işbirliği’nin, yani eğitimi metalaştırmanın, piyasanın hizmetine sunmanın savunucusu ve uygulayıcısı YÖK’ün ‘Ne yaptığı’ sorusunun yanıtına gelince: “Nasıl gerçek anlamda demokrasi için yasama, yürütme ve yargı ayırımı ve bağımsızlığı söz konusu ise, aynı biçimde, toplumda sermaye ideolojisini denetleyebilmek amacıyla toplumsal çıkarın gözetilmesi ile yükümlü olan bilimsel etik büyük bir titizlikle korunmalı ve yaşatılmalıdır. Bunun için de ‘üniversite-sermaye işbirliği’ görüşü yerine, ‘üniversitenin bağımsızlığı’ görüşü ve ilkesi ikame edilmelidir. (...) Özellikle günümüzde çok yoğun maddi ya da diğer yollardan kamusal destek alan vakıf üniversitelerinin amacı kendi ideolojik elemanlarını yetiştirmektir. Bunda hiçbir kuşkuya yer yoktur!

Özlük hakları kapalı, başka bir açıdan da ‘üniversite-sanayi işbirliği’ şamatası içinde öğretim elemanlarının ‘partime’ olmalarına ve bu yolla sermaye ideolojisinin üniversiter alana taşınması kanallarının açılmasına neden olmaktadır. Sermaye ile üniversite arasında kurulan bu ‘masum köprü’ (!) bazı mesleklerde üniversiteden özel kesime haksız güç ve olanak sağlarken, bazı alanlarda da özel kesim görüşünün üniversitelere ve oradan da genç dimağlara enjekte edilmesine yol açmaktadır. (...)

Üniversite öğretim elemanlarının özlük hakları açısından sermayeye bağımlı kılınması bilimin ve bilim insanlarının metalaşması anlamına gelir. Böylesi bir alana sokulan öğretim elemanları, sistemi algılama ve ona eleştiri yöneltme açılarından kütleleşme yaşar. Sistemin üniversiteden istediği ise, tam da budur. Üniversite-sermaye işbirliği projeleri, vakıf üniversiteleri, ‘part-time’ uygulamaları, hep aynı amaca yönelik olduklarından dolayı kesinlikle reddedilmeleri gerekir”.⁹⁴

Reddedilmesi gereken ‘Üniversite-sermaye işbirliği projeleri, vakıf üniversiteleri’; piyasa ekonomisinin kamusal eğitim hakkına yönelik saldırının koçbaşını oluştururken; kimilerinin kaliteli eğitim yaygaraları nazar-ı itibare alınamaz. Ancak Prof. Orhan Şahin-

⁹⁴ İzzettin Önder, Cumhuriyet, “Maaşlarımız”, 16 Kasım 1999, s.4 (ek)

ler ironik anlatımıyla,⁹⁵ “Vakıf üniversitelerinin piyasasının düzenleyiciliğine devredilişinin getirdiği rahatlık neden YÖK tarafından benimsenmesin? Paralı pahalı eğitimin ülkemizdeki simgeleri vakıf üniversitelerinin; liberal ekonomik-politik sistemin, Yeni Dünya Düzeni’nin rekabet, çeşitlilik, çok-seçeneklilik istemlerine yatkın, yetenekli insan gücünü yetiştirme hedeflerini neden desteklemesin ki? Ancak finans, uluslararası ticaret, uluslararası rekabet içinde olan sanayi kesimi (yani yeni oluşan etkin Türk burjuvazisi) yüksek düzeyde yetişmiş eleman istiyor. Bunu bilinçle, ısrarla istiyor ve bekliyor. Vakıf üniversiteleri (genelde yükseköğrenim) bu nitelikleri sağlayabilecek mi? İşte bu çok kuşkulu! Yoksa diplomalı işsizler kütlesine yoğun, yığinsal katılımlar mı hazırlanıyor sadece?”⁹⁶

Ancak unutulmamalıdır ki; “Üniversitelerin ticarileştirilmeleri ve bu arada giderek yaygınlaşan vakıf üniversiteleri, toplumda gelir dağılımı ya da devletin yeterli kaynağının bulunmaması gibi trajikomik iddialarla geçiştirilemez ve savunulamaz. Meselenin özünde bilimsel çalışmaların piyasa ve sermaye denetimine sokulması mantığı yatmaktadır. Şunu açıkça bilmemiz gerekiyor ki, her türlü vakıf yüksekokulları ve yurtları kendi amaçları doğrultusunda eleman yetiştirmektedirler. Özgür bilimsel düşüncenin önündeki her önyargı ve koşullama, özerk üniversite bağlanımda karşı çıkılması gereken birer ‘türban’dır. Bu ‘türban’ı kaldırmanın önkoşulu ise, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde üniversite ve yan kurumları kamusal finansmanla beslemektir”.⁹⁷

2.1) EĞİTİM Mİ? PARAN KADAR!

“Türkiye kültür açığını kapatamaz!”⁹⁸

Evet, yükseköğretimdeki özelleştirme furıyası ile ‘Paran Kadar Eğitim’ dönemi başlamıştır. Artık her şey gibi, eğitim ve öğrenim hakkı da satılıktır... Parayı veren eğitim düdüğünü -dilediği gibi- çalabilecektir!

⁹⁵ Aynı yazıda O. Şahinler, “Vakıf üniversitelerinde devlet katkısı dışında yılda ortalama 5-8,5 bin dolar ödenirken, devlet üniversitelerinde bir öğrencinin ailesine maliyeti, devlet katkısı dışında ortalama 150 Amerikan doları” olduğunun da altını çiziyor!

⁹⁶ O. Şahinler, Cumhuriyet, ‘Vakıf Üniversiteleri, Üniversitemiz’, 18 Aralık 1999, s.2.

⁹⁷ İzzettin Önder, Cumhuriyet, “Üniversiteler Açılırken”, 12 Ekim 1999, s.2 (ek).

⁹⁸ Mehmet Güler, Yeni Binyıl, 9 Nisan 2000, s.10.

Bu noktada “Koç, Sabancı, Bilkent dışındakilerin en büyük öğretim üyesi kaynağı devlet üniversiteleri. Oysa bir profesörün asistanlıkla başlayan süreçte devlete maliyeti 100-500 milyar lira arasında bir meblağa varıyor. Sonra da binbir güçlükle yetiştirilen bu hocayı devlet, üniversitesindeki eğitimi zayıflatma pahasına kürsüsünden koparan özel üniversiteler kendileri kullanıyor”.⁹⁹

Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Kadir Erdin’in belirttiği gibi özel sektör -‘para gücü’yle- kamu üniversiteleri boşaltmaktadır.¹⁰⁰ “Üniversiteler, genç akademisyen adayları bulmakta zorluk çekiliyor. Çünkü bugün bir araştırma görevlisinin maaşı 209 milyon liradır. Bu parayla genç bir insanı üniversitede akademisyen olarak tutamazsınız. Araştırma görevliliği, asistanlık öğretim üyeliğinin fidanlığıdır. Oraları kurutulursa ya da sağlıklı fidan yetiştirilemezse o zaman geleceğimiz çok karanlık olacaktır, diye düşünüyorum. Kamu üniversitelerinin içi böyle boşaltılıyor. Bunu bugün hissetmeyebiliriz. Ama 10-15 yıl sonra üniversitemizdeki durumla ilgili çok ilginç gözlemler yapacağız. (...) Dediğimiz gibi, öğretim üyelerinin parasal sorunları var. Onlar bu açmazı aşabilmek için alternatif yöntemler üretmişlerdir. En basit yöntem, çok düşük bir yüzdeyle çok daha fazla ders vermeyi tercih etmektedirler. Bir bölümü de kendilerini akademik olmayan işlere vermiştir. Danışmanlık yapmak, projeler üzerinde çalışmak gibi... Bir başka bölümü de vakıf üniversitelerinde ders vermeyi tercih ediyorlar ya da kamu üniversitelerinden ayrılmak için erken

⁹⁹ Doğan Heper, Milliyet, “Hazıra Konan Özel Üniversiteler”, 15 Ekim 1999, s.14.

¹⁰⁰ Örneğin, “Özel üniversitelerin kamu üniversitelerinin içini boşalttığı fikrini kabul ediyor musunuz?” sorusunu Sabancı Üniversitesi rektörü Tosun Terzioğlu şöyle yanıtlıyor: “Burada şöyle bir durum var. ODTÜ, Boğaziçi gibi üniversitelerden yetişen insanlar gruplar hâlinde başka üniversitelere geçip oralarda kendi sistemlerini kuramadılar. Herkes hâlâ kendi elemanını kendi yetiştiriyor ve bu dünyada hiç makbul bir sistem değil. Kendi karbon kopyalarını üretiyorlar. Öğretim üyelerinin hareket hâlinde olması bütün sistem için yararlıdır, ama kamu üniversitelerinin çok düşük ücret vererek elemanlarını kaybettiği de bir gerçek. Yalnız burada şunun altını çizmek isterim: Maaşlar sadece akademik unvan ve kıdeme değil, performansa bağlı olarak da artmalı, bu çok önemli. Var olan durum, hem maaşların düşüklüğü bakımından hem de üretenle üretmeyen arasındaki farkı göstermemesi bakımından haksızlık” (Hülya Eksigil, Yeni Binyıl, “Eğitimde Asıl Sorun Yanlış Felsefe”, 6 Şubat 2000, s.10).

emekli oluyorlar. Hatta genç yaşta istifa edip vakıf üniversitelerine geçiyorlar. Bugün vakıf üniversiteleri kamu üniversitelerine en büyük zararı, çekim merkezi olmakla vermektedir. İnsan üniversitesini ne kadar severse sevsin, bir gün anti-demokratik uygulamalara ve para sıkıntısına isyan ederek başının çaresine bakar. (...) Ülkemizde GSMH içinde eğitim ve öğretime ayrılan pay %3'ün altındadır. Yükseköğretime ayrılan pay ise %1'in altındadır".¹⁰¹

Prof. Dr. Nihat G. Kınıkoğlu'nun sözleriyle ise "Ülkemizde uygulanan ücret politikası nedeniyle araştırma görevlileri, bazı idealist öğrenciler dışında, mezun olan öğrencilerin en başarısızlarıdır ve bir nesil sonra, en başarısızların yetiştirdikleri en başarısızlar, ikinci nesil öğretim üyelerini oluştururlar".¹⁰²

Ve eğitim özelleştirilirken, -Korkut Boratav'ın ifadesiyle- piyasanın 'paran kadar ilkesi' galebe çalmakta; böylelikle de "Piyasaya açılma kamusal alanı daralttıkça, demokrasi de aşılır". Çeşitli vesilelerle belki de bıktırısıya tekrarladığım bu görüşün hem üniversiteler, hem de toplumun tümü için geçerli olduğunu düşünüyorum. Temsili demokrasi, halk nezdinde meşruiyete ve toplumsal bir tabana hangi koşullarda sahip olabilir? Emeğiyle geçinen, işçi, memur, emekli ve köylülere, gecekondu, yoksul ve işsiz insanlara kamusal alanı kendileri lehine geliştirebilme olanağı sağladığı sürece... Sosyal güvenlik, parasız eğitim ve sağlık, kent varoşlarına belediye hizmetleri, tarımsal destekleme, sendikal haklar... Bunlar siyasi süreçte belirlenen, yani piyasanın sağlayamadığı kamusal alan öğeleridir. Bunları adım adım tasfiye edin, insanlarımızın yurttaş olmaktan çıktığı yeni bir dünyaya geçersiniz. Bu dünyayı, artık 'Paran kadar konuş' ilkesi yönlendirmektedir".¹⁰³

Ve konuya bağintılı bir haber: "*Üniversite sınavı ve ek yerleştirmeler sonrasında kontenjanları açık kalan vakıf üniversitelerine YÖK*

¹⁰¹ Leyla Tavşanoğlu, Cumhuriyet, "Önce Demokrasi Kültürü - Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Kadir Erdin ile söyleşi", 6 Şubat 2000, s.12.

¹⁰² N.G. Kınıkoğlu, 'Uçak, Helikopter ve Tank İhalesi', Cumhuriyet, 12 Nisan 2000, s.2.

¹⁰³ Korkut Boratav, Cumhuriyet, "Demokrasi: Üniversitelerde ve Türkiye'de", 23 Şubat 2000, s.12.

*ikinci bir şans tanıdı. YÖK Yürütme Kurulu'na alınan karar doğrultusunda vakıf üniversiteleri, meslek yüksekokullarına en az 105 puan alan ve açıköğretim programları dışında hiçbir yükseköğretim kurumuna yerleşmemiş durumda olan adayları alabilecek. 2 Kasım'da alınan karar hemen uygulamaya konularak üniversitelere bildirildi"!*¹⁰⁴

2.2) VE ÖZEL ÜNİVERSİTELER...

“Öğretim üyelerinin maaşları son derece kısıtlı tutularak üniversiteler özel sektörün etki alanına itiliyor”!¹⁰⁵

*Özelleştirmenin Türkiye'sinde*¹⁰⁶ *özel üniversiteler, tekelci sermayenin 'yeni' sömürü-kâr-talan alanlarıdır!* Meriç Algün'ün, “Hani kaynak yoktu: YÖK vakıf üniversitelerine bol keseden yardım dağıtıyor. Öğrencilerden ‘devletin parası az’ diyerek haraç kesen devlet, özel üniversitelere arazi tahsis ediyor, vergiden muaf tutuyor ve doğrudan nakdi yardım yapıyor”;¹⁰⁷ Dr. Uçkun Geray'ın, “Kamunun trilyon eden orman arazisine para harcamadan konacaksınız, bu alanı hallaç panı-ğu gibi atıp binaları dikeceksiniz, adeta ‘aferin’ alır gibi vergi bağışıklıklarına ve devlet yardımına kavuşacaksınız, kamunun üniversitelerini zayıflatıp öteki öğrencilerin haklarını alacaksınız, belli küçük bir kesimin çocuklarına hizmet edeceksiniz, kamuya ve halka kirlilik, altyapı, trafik vb. açılardan para harcama yükü getireceksiniz... ve ardından da kalkıp kamu yararına hizmet ediyorum diyeceksiniz. Vakıf üniversiteleri kamu yararına hizmet verir noktada değildir. (...) Gelin görün ki vakıf üniversiteleri parlatılıp toplumda pazarlanmaya çalışılıyor”;¹⁰⁸ Rojda İldan'ın, “Özel okul sahipleri devletten müşteri istiyor. Kon-

¹⁰⁴ Sibel Kahraman Şen, Milliyet, “YÖK'ten Vakıflara Destek”, 8 Kasım 1999, s.21.

¹⁰⁵ Haldun Günalp, Radikal İki, “Üniversiteler”, 24 Ekim 1999, s.8.

¹⁰⁶ Bkz. A. Eğilmez-M.Y. Barkurt, Sol Dergisi, “POAŞ'ın Özelleştirilmesi Emperyalist Planların Bir Parçası”, No:77, 10 Mart 2000, s.4; Direniş Dergisi, ‘POAŞ Haraç Mezat’, No:78, 23 Mart 2000, s.21; M. Cerit, Sol Dergisi, “Özelleştirme Söylencesi” No:65, 10 Aralık 1999, s.40-41; P-G-B Sosyalizm Gazetesi, ‘POAŞ'ı Yuttular, Sırada TÜPRAŞ Var! Ha Özelleştirme İdaresi, Ha Özel Harp Dairesi!’, No:16, 1 Nisan 2000, s.8-9.

¹⁰⁷ Meriç Algün, Sol Dergisi, No:54, 24 Eylül 1999, s.24.

¹⁰⁸ Uçkun Geray, Cumhuriyet, “Üniversitelere Orman Tahsisinde Yeni Yanlıklar”, 20 Aralık 1999, s.17.

tenjanlarının yarısı boş olan özel okul sahipleri hazırlanan bir yasa taslağı önerisiyle devletten, devlet okullarına bile verilmeyen yardımlar istiyor”,¹⁰⁹ diye haykırdığı koşullarda işte somut örnekler!

“Vakıf üniversitelerine tahsis edilen arazilerin amacı dışında kullanılmasını, bu arazilerde konut yapılmasını önleyen yasa tasarısı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda kabul edildi. Komisyonunda tasarıya eklenen bir maddeyle Bakanlar Kurulu’nun belirleyeceği bedeli ödemek koşuluyla Koç ve Sabancı üniversitelerine arazileri için kullanım hakkı verilmesi de sağlandı. Kabul edilen tasarıya göre vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumunun vakıf yönetim organı dışında en az 7 kişiden oluşan bir mütevelli heyeti bulunacak... Mütevelli heyet üyeleri, vakıf idare uzvu tarafından ve belirlenen süre için seçilecek. Mütevelli heyet üyelerinin, yaş sınırlaması hariç, devlet memuru olma niteliğine sahip bulunmaları ve en az üçte ikisinin yükseköğretim görmüş olması gerekecek. Bu üyeler, 4 yıl süreyle yeniden seçilebilecek... Yükseköğretim kurumlarının eğitim, öğretim, araştırma, öğrenci yurtları ve öğretim üyesi lojmanları dâhil sosyal, kültürel ve sportif amaçlı tesis ihtiyaçları için Maliye Bakanlığı Hazine veya diğer kamu tüzelkişilerine ait taşınmaz malların kullanım hakkını, bedelli olarak en çok 49 yıl süreyle vakıf üniversitelerine devredebilecek. Bedelse Bakanlar Kurulunca belirlenecek. Vakıf üniversiteleri, kendisi için tahsis edilen arsa kadar Orman Bakanlığı’nın göstereceği yeri ağaçlandıracak”!¹¹⁰ Mütevelli heyetleri, yani yöneticilerinin yükseköğretim mezunu olması dahi gerekmeyen vakıf üniversitelerinin ‘yükseköğretimin kalitesini yükselteceği’ iddiası kocaman bir ‘yalan’ değil mi?

Bu bab’da “1985’ten bu yana, aralarında özel vakıf üniversitelerinin de bulunduğu çok sayıda üniversiteye ülkenin değişik yörelerinden ‘54 milyon m2’ orman arazisi tahsis edildi. (...) Devlet üniversite sayısının artışı desteklemek adına, kesenin ağzını açmak yerine ‘orman arazilerini yapılaşmaya açmayı’ yeğliyor. Hem yeni kurulan devlet üniversiteleri hem de özel vakıf üniversiteleri, imar

¹⁰⁹ Rojda İldan, Yeni Evrensel, 12 Nisan 2000, s.12.

¹¹⁰ Radikal, “Vakıf’a Bedelli Arsa”, 10 Aralık 1999, s.6.

planlarında bilimsel ilkelerle belirlenecek arazilerde kampus inşaatları yapmayı değil, aynı imar planlarında korunması öngörülen ormanlık alanlarda tesislerini kurmayı benimsemiş durumdalar. Böylece Türkiye 13 yılda 35 orman tahsisini bu amaçla yaparak 21. yüzyılı da ‘orman üniversiteleri ülkesi’ olarak karşılamaya hazırlanıyor. (...) Bu arazilerin önemli bir bölümünde kent ve çevre düzenleri planlarına göre de ‘imar yasağı’ bulunmasına rağmen, hükümet kararıyla bu yasaklar da işlevsiz kalıyor. Aynı zamanda ‘SİT alanı’ olan orman arazilerindeki kimi vakıf üniversiteleri de hukuksal engelleri aşabilmek için Cumhurbaşkanı’nın ve Başbakan’ın katıldığı temel atma törenleriyle inşaatlarına başlıyorlar”.¹¹¹

*Hem de (kendi koydukları!) yasaları çiğneyerek! Örneğin, “Koç Üniversitesi’nin Rumelifeneri Kampusu Cumhurbaşkanı Demirel tarafından hizmete açıldı. Törende konuşan Üniversite Mütevelli Heyeti Başkanı Rahmi Koç, gelişmiş ülkelerde eğitime büyük önem verildiğini, ABD’de Bill Gates’in eğitime 1,5 milyar dolarlık bağış yaptığını anımsatarak ‘Türkiye’de maalesef, bağışçılar desteklenmediği gibi, her türlü bürokratik engelle bıkıtılmaktadır’ dedi... Türk eğitim sisteminin büyük bir eser kazandığını belirten YÖK Başkanı K. Gürüz ise ‘Koç Üniversitesi hak ettiği kampüsüne kavuşmuştur’ dedi. (...) Cumhurbaşkanı, bir gazetecinin kampüsün Danıştay kararına rağmen açılmasıyla ilgili sorusuna, ‘Bunu ne sen tayin edebilirsin ne ben. Tamam mı? Açtım...’ diye yanıt verdi”!*¹¹²

Evet, özel üniversiteler; tam da Demirel’in yanıtındaki piyasacı mantık(sızlık)ın ürünü ve eseridir. Bu fiiliyatın ardında Doğramacı’nın YÖK’ü ve kapitalizmin Pazar ekonomisi gerçeği yatmaktadır.

3) DOĞRAMACI HAKKINDA...

“Öyle ağır yalnızlığı herkese vermiyorlar!”¹¹³

Bir insanı, en iyi kendisi anlatırmış! Bu açıdan sözü, kendini tanıtmaması için Doğramacı’ya bırakıyoruz...

¹¹¹ Oktay Ekinci, Cumhuriyet, “Üniversitelerin Gözü Ormanlarda”, 22 Mart 2000, s.6.

¹¹² Gönül Hanbay, Milliyet, “21. yüzyılın ‘Bilim Kapısı’: Koç Üniversitesi’nin Rumelifeneri Kampusu’nun kurdelesini Cumhurbaşkanı Demirel kesti”, 21 Kasım 1999, s.16.

¹¹³ Atilla İlhan, “Di’li Geçmiş”.

“Bir gün Kenan Paşa telefonda ‘Anayasayı hazırlayan Orhan Aldıkaçtı yeni bir parti kurmak istiyor, ben karşı çıktım. Buna karşılık benden İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü’nü istedi’ dedi. Evren, Turgut Sunalp’ın MDP’sini destekliyor, ona rakip çıkmasını istemiyordu. Kendisine, ‘Efendim, Rektör Cem Demiroğlu’nu değiştirme imkânı yok. Hukuk Fakültesi Dekanlığı boş, isterseniz onu yapabilirsiniz’ dedim. Aldıkaçtı şimdilik kaydıyla Kenan Paşa’nın bu teklifini kabul etmiş. Böylece onu İstanbul Hukuk Fakültesi dekanı olarak atadık”.¹¹⁴ *Demek oluyor ki Doğramacı, emir-komuta zincirinde rüşvet (ulûfe)*¹¹⁵ *dağıtabilen bir ‘bilimadamı’yı’!*

“Doğramacı, 1982 Anayasası hazırlanırken Kenan Evren’in kendisini aradığını belirterek o günle ilgili anısını şöyle anlattı: ‘Kenan Paşa bana telefon etti, üniversitelerle ilgili yardım istedi. 1984’te Bilkent’i kurduk. Sakıp Sabancı’ya gittim. ‘Gel, üniversite kur’ dedim. Kabul etti. Bana ‘Jimmy Carter’ı üye yapalım. Birçok kişiyi çağıralım’ dedi. 10 gün sonra aradı, ‘Sen baba üniversite kur dedin ama Harvard Üniversitesi bile para kazanmıyormuş’ diyerek bu fikirden vazgeçti. Ben de Vehbi Bey’e gittim. Kızlarının muhalefetine rağmen üniversite kurdu. Sonra Sabancı da kurdu. Bunlar iyi şeyler. Artık birbirimizle değil, dünyayla yarışmalıyız”.¹¹⁶

Doğramacı, YÖK’ün mimarı olması yanında, özel üniversitelerin de fikir babasıdır! Denilecek başka bir şey kalıyor mu?! Doğramacı, 12 Eylül

¹¹⁴ Yener Süsoy, Hürriyet, “YÖK’ün Babası Prof. Dr. İhsan Doğramacı 12 Eylül Anılarını İlk Kez Hürriyet’e Açıkladı: Aldıkaçtı’ya Torpil Yapıldı”, 18 Ekim 1999, s.5.

¹¹⁵ Ulufe dağıtmak T.C’ yöneticilerinin ‘şanındandır’! Örneğin, “Demirel Bozer’i üç kez Hacettepe’nin başına getirdi. Doğramacı örneğinde olduğu gibi ‘Hacettepe Üniversitesi Geliştirme Vakfı’nı kurdu. Kurucu yaptığı Prof. Ahsen Orhun, Yük. Müh. M. Erdemö Takçı, Prof. Celal Çelik Taşar, Prof. Turgut Zileli ve Prof. M. Erkmek Böke’le birlikte üniversite gelirlerini vakfa aktardı. Hacettepe’ye tahsis edilen araziye üniversite yönetim kurulu kararıyla kurucu olduğu vakfa 49 yıllığına tescil ettirmeye kalkıştı. Bozer üniversiteyi geliştirme yolunda ne yaptı? Kocaman bir hiç... Zaten Sayıştay, vakfın çıkar amaçlı kurulduğunu saptadı. Bozer’in rektör seçilemeyince Demirel’e gidip ağladığı, Cumhurbaşkanı’nın da kendisini Kemal Demir aracılığıyla Kızılay Yönetim Kurulu’na aldattığı bilinen bir gerçektir” (Yalçın Bayer, Hürriyet, “Kızılaycı Yüksel Bozer Hacettepe’den Elini Çeksin”, 13 Ekim 1999, s.29).

¹¹⁶ Hürriyet, 28 Mart 2000, “Sabancı, Harvard Bile Para Kazanmıyor...”, s.25.

darbesi sonrasında başına getirildiği üniversite sistemini iyice işlemez hâle getirmiş ve kendi yarattığı çöküntüden çıkış yolu olarak da ‘Özel Üniversiteler’i işaret etmiş; bununla da kalmayıp, yasaları çiğneyerek Türkiye’nin ilk özel vakıf üniversitesini, Bilkent’i kurmuştur.¹¹⁷

3.1) YÖK’ÜN MİMARİ ŞİMDİ NE YAPIYOR?

“Eğer para ‘dünyaya bir yanağından doğuştan kan lekesiyle geliyor’sa, sermaye tepeden tırnağa her gözeneğinden kan ve pislik damlayarak geliyor”!¹¹⁸

Doğramacı’nın YÖK’ü dedik... Kendi elleriyle talan ettiği Hacettepe Üniversitesi’nin bahçesine ‘heykel’i dikilen ‘bilimadamı’; YÖK’in mimarı Doğramacı şimdi ne mi yapıyor? Yanıt bir gazete haberinde...

“Akademi dünyasının en tartışılan isimlerinden birisi olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı, şimdi de iş dünyasında yaptığı yatırımlarla adından söz ettiriyor. Karşımıza en son Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’le birlikte Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali’nin açılışında kurdele keserek çıkan Doğramacı, eğitim dünyasındaki hızlı yükselişini ‘iş’ dünyasında da sürdürüyor. Hacettepe ve Bilkent Üniversitesi’ni kuran Doğramacı, üniversitelere maddi destek sağlamak için kurduğu şirketlerle de adından söz ettiriyor.

Doğramacı önce Hacettepe Üniversitesi’nin kuruluşuyla gündeme geldi. 12 Eylül’ün ardından kurulan YÖK’ün ilk başkanı olması, üniversitelerde bomba etkisi yarattı. Bilkent’le vakıf üniversitelerinin öncüsü oldu. Bilkent Üniversitesi’ni kuran Doğramacı’nın vakıf şirketleri, diğer üniversitelere de iş yaparak büyüdü. Bunlar inşaattan matbaacılığa, pazarlamadan bilgisayara kadar çeşitli alanlarda hemen bütün üniversitelerden ihale aldılar. Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü Köşkü, Sheraton, Intercontinental, Büyük Samsun ve Maçka otellerinin düzenlemeleri yine bu şirketler tarafından gerçekleştirildi.

¹¹⁷ Özel yüksekokullar, 68 kuşağı öğrenci hareketinin temel hedeflerinden biriydi. 1970’li yıllarda Anayasa Mahkemesi tarafından, Anayasa’ya aykırı bulunarak kapatılmıştı.

¹¹⁸ Karl Marx, Kapital, Sol Yay., Cilt: 1, s.779.

Şirketleri Bilkent'e aktaran Doğramacı, Hacettepe Üniversitesi'ni oluştururken eğitimine bir an önce başlanabilmesi için birçok vakıf şirketi kurup, önce inşaat şirketiyle başladı, ardından mobilya geldi. Hacettepe'de kurulan şirketler Bilkent'e aktarıldı. 1986'da Bilkent'in katkısıyla yeni bir şirketleşmeye gidildi. Tepe Grubu, Meteksan Grubu, Dilek Grubu, Bilintur Grubu ve yeni kurulan Enerji Grubu olarak faaliyet gösteren şirketler Bilkent Holding'i oluşturuyor. Şu anda 101 şirket bulunuyor ve şirketlerin yıllara göre 10 ile 20 milyon dolar arasında değişen reel kârları Bilkent Üniversitesine aktarılıyor. Üniversitenin en önemli gelir kaynağı olan Tepe Grubu, savunma sanayinden inşaaata, mobilyadan sinema işletmeciliğine birçok farklı sektörde faaliyet gösteriyor.

Tepe mobilya ile başlayan Doğramacı Tepe Grubu iş dünyasına girdi. Daha sonra ise pazarın her noktasını yakalamak için birçok alana yayıldı, ilklere imza attı. Tepe Savunma ver Güvenlik Sistemleri A.Ş. bünyesinde Uluslararası Taktik Güvenlik Araştırma Enstitüsü kuruldu. Tepe Yapı Sanayi AŞ; Körfez Savaşı'ndan sonra dünyada açılan ihaleyi kazanarak mülteciler için 5 bin konut yaptı. Dünyanın çeşitli bölgelerinde toplam 12 bin konut yapıldı.

TSK için Doğu ve Güneydoğu'da 1.300 mobil bina yapıldı. Pek çok üniversitenin yurt ve bina inşaatları üstlenildi. İlk kapı fabrikası, ilk seri üretim yapan alışap pencere fabrikası, çimentolu yonga levha, betopan, alçıpanı kurdu. Bilkent'e alışveriş merkezi, spor salonları, çocuk yuvaları, konser salonu ve daha pek çok bölümden oluşan şehir inşa etti. Tepe Grubu'nun Beykoz Konakları ve İş Bankası Genel Müdürlüğü'nde de imzası bulunuyor.

Bilkent Holding AŞ'ye Bağlı Şirketler	
Tepe Grubu	Otelcilikten güvenlik sistemlerine, emlaktan marketçiliğe, havacılıktan finansa faaliyet gösteren 67 şirket
Meteksan Grubu	26 şirket.
Dilek Grubu	3 şirket
Bilintur Grubu	3 şirket, Enerji Grubu: 1 şirket

Alışveriş merkezleri kuran Doğramacı'nın hizmet sektöründe pek çok ortakları bulunuyor. Avrupa'nın en büyük satış organizas-

yonu olan Metro Grossmarket Grubu, Praktiker, Alman Cinemaxx firmasıyla ortaklık kuruldu. Tepe Cinemaxx alışveriş merkezleri içinde sinemalar kuruluyor ve projeye göre her merkezde 6 ile 9 arasında değişen sayılarda salonlar oluşturuluyor. Özellikle sınav dönemlerinde adını duyduğumuz Meteksan da Bilkent Üniversitesi'ne ait bir şirket. Meteksan, başta üniversite olmak üzere daha pek çok sınavın organizasyonunu yapıyor. Yıllardır ÖSYM ihalelerinde, YÖK'ün her türlü kırtasiye ve basım işlemlerinde Meteksan tek isim olarak geçiyor. Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı milyar dolarlık ihalelerin baş aktörlerinden biri de yine onun şirketleriydi".¹¹⁹

Kılavuzu Doğramacı'nın YÖK'ü olanların; eğitimi pazara bir meta olarak sunmasından daha 'doğal' ne olabilir ki?

ÜNİVERSİTELERDE NE (Mİ) OLUYOR?

"Ve acıdan dili tutulunca insanın, bir tanrı Çektiğimi anlatayım diye bana dil vermiş."¹²⁰

- 'Atatürk milliyetçiliğini',¹²¹ 'anti-Şeriatçılık'ı, 'MGK şakşakçılığı'nı kimselere bırakmayan neo-liberal prof.lar, bir yandan da ülkedeki ve üniversitelerdeki özelleştirme furyasının bayraktarlığını yapıyorlar.

- Özel üniversitelerin mütevelli heyetlerinde görev alan, burarlarda dersler veren, kendi üniversite işletmelerini özel firmalara peşkeş çekip çıkar sağlayan, çokuluslu şirketlere danışmanlık yapan, bürokrasiye neo-liberal telkinlerde bulunan, siyanürlü altın, nükleer santraller için olumlu ÇED raporları veren, reklâm panolarında boy gösteren, tıp fakültelerinin teçhizatını, asistanlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bu 'bilim insanları', üniversiteleri

¹¹⁹ S. Kahraman Şen-C. Kaçmaz, Milliyet, "Doğramacı Holding", 7 Ocak 2000, s.21.

¹²⁰ Goethe.

¹²¹ Bkz. Gelenek Dergisi, No:57, Haziran 1998; A. Giritli, "Restorasyon Kemalizmi", s.3-27; Ali E. Oğuz, "Kemalizm Bir Anti-Kapitalizm mi?", s.29-38; Yazın Dergisi, No:83, Kasım 1998; Engin Erkiner, "Türkiye Solunun Kısa Kemalizm Tarihi", s.9; Metin Çulhaoglu, "Türk Solu ve Kemalizm (Henüz Bıktırmadıysa)", s.12-13; Serpil Köksal, Kaldıraç Dergisi, "Kemalizmin Binbir Suratı", No: 19, Eylül 1997, s.49-57.

işletmelere dönuştürmeyi hedefleyen yeni YÖK ‘vizyon’unun gö-nüllü ajanlarıdır.

- Türkiye üniversitelerine yönelen neo-liberal saldırının hedefi, belli başlı üniversiteleri, masraflarını kamuya yükleyerek özel şirketler ve çokuluslular için birer Ar-Ge kuruluşuna dönuştürmektir. TÜSİAD’ın raporu doğrultusunda ‘Üniversite-Sanayi İşbirliği’ başlığı altında kota-rılan ve hâlen Meclis’te yasalaşmayı bekleyen bu proje, üniversiteleri bilim kurumu olma özelliğinden tümüyle soyutlayacaktır.

- Kemal Gürüz döneminde yükseköğrenim politikasının ana yönelişi hâline getirilen neo-liberal politikanın başlıca unsurlarını şöylece sıralayabiliriz:

- Üniversiteler birer kamu kurumu olmaktan çıkartılmakta, yüksek öğrenim de önce yararlananın masraflarının bir kısmını üstlenmesi gereken bir ‘yarı-kamusal hizmet’, ardından da tümüyle ‘özel hizmet’ olarak tanımlanması öngörülmektedir.

- Bu uygulamanın ilk adımı, 1990 sonrasında pıtrak gibi biten, öğrenim ücretleri dolar üzerinden saptanan ve kamu üniversiteleri-ne ayrılan ödenekler her yıl biraz daha daraltılırken, kamu kaynak-larından büyük teşvikler gören (kamu arazilerinin bedelsiz tahsisi, giderlerinin %40’a varan bölümünün hazine-den karşılanması, vergi bağışıklıkları...) vakıf üniversiteleridir.

- Çoğu, ‘Denize nazır, diploma hazır!’ anlayışı çerçevesinde ku-rulan bu üniversiteler, ÖSS puanı tutmayan yeteneksiz zengin çocuklarının tatlı gençlik yıllarını bir dört yıl daha uzatmak üzere tasarlanmışlardır. Eğitim sistemleri herhangi bir denetime tabi değildir; öğretim elemanı seçimi, üniversite patronunun kişisel tercihlerine terkedilmiştir (örneğin İstanbul’daki bir vakıf üniver-sitesinde öğretim elemanı seçimlerini ‘patronun kızı’ yapmaktadır).

- Dahası bu üniversiteler, ödedikleri gö-reli yüksek ücretlerle, kamu üniversitelerinden sürekli öğretim elemanı devşirmekte, kamu üniversitelerini kuruturken, kendileri de, yetiştirilmesinde bir kuruluş harcamadıkları öğretim kadrolarına sahip olabilmektedirler.

- Sözleşmeli personel olarak çalıştırdığı araştırma görevlilerinin öğrenim süreleri tamamlandığında çalıştığı üniversiteyle bağlarını

kesmelerini öngören YÖK düzenlemesi de, 'taşra üniversitelerine öğretim kadrosu yetiştirmek' bahanesiyle, gerçekte özel üniversitelerin ekmeğine yağ sürmektedir. Açıkta kalan araştırma görevlileri arasında en niteliklilerinin vakıf üniversitelerince istihdam edileceği, tabiidir.

- Öğretim programlarını fazla altyapı yatırımı gerektirmeyen ve moda (bilgisayar, elektronik, işletmecilik vb.) dallarla sınırlı tutan bu üniversiteler sistemlerini 'bilim' değil, 'işletme' mantığı üzerine temellendirdiklerinden, yüksek öğretim sisteminin üzerinde bir 'çifte kambur' olmanın ötesine geçemeyeceklerdir.

- Bir 'hayırseverlik' gösterisi olsun diye burslu okuttukları birkaç yetenekli ama yoksul öğrenciyi ise, kendi şirketlerinin kadrolarına devşirecekleri, bir 'sır' değildir.

- Ancak üniversitelerdeki özelleştirme furyası, vakıf üniversiteleriyle de sınırlı değildir. Kamu üniversitelerinde hizmete yönelik kuruluşlar (yurtlar, kantinler, yemekhaneler...), 'üniversiteye kaynak yaratma' gerekçesiyle büyük bir hızla özelleştirilmekte, üniversiteler, deyim yerindeyse McDonalds'laştırılmaktadır.

- Bu bağlamda üniversite yöneticileri, üniversite vakıfları ve bunların kurdukları şirketler aracılığıyla çokuluslu şirketlerle 'şaiibeli' ilişkilere girmekte, gündelik getirisi milyarlarca lirayı bulan üniversite-içi hizmetleri, hareketli ve garantili bir pazar olarak bu şirketlerin hizmetine sunmaktadırlar. Dolayısıyla üniversite açısından 'öğrenci' kimliği yerini 'müşteri'ye bırakmakta, öğrenciler kendilerine dayatılan pahalı ve kalitesiz 'özelleştirilmiş' hizmetlere karşı çıktıklarında ise 'üniversite yönetimi-şirket-polis/jandarma-faşist' işbirliğiyle direnişleri en şiddetli biçimde kırılmaktadır.

- Öte yandan kamu üniversitelerinin 1. ve 2. sınıf üniversiteler olarak sınıflandırılması, yüksek lisans ve doktora programları açma hakkı 1. sınıf üniversitelere tanınırken, bu programlar da esas olarak taşra üniversitelerine öğretim elemanı yetiştirmeye yöneliktir. Yani Türkiye üniversiteleri, araştırma, bilim üretme işlevlerinden hızla uzaklaştırılarak, nitelikli ve yarı- nitelikli işgücü üretmeye yönelik birer eğitim kuruluşuna dönüştürülmektedir.

- Bunlar yetmiyormuş gibi, üniversiteler parçalanarak Hukuk, Tıp, Mühendislik vb. fakültelerin işletmeleştirilmesi öngörülmektedir. Dahası, diğer bölümlere de işletme kurma yetkisi verilmesi, gündemdedir.

- Bütçeden genelde eğitim ve özelde yüksek öğrenime ayrılan payların her yıl daha fazla daraltılması, 'kendi kaynağını kendin yarat' kuskacına teslim edilmiş üniversitelerin özel sektöre kilitlenmelerine yol açacaktır. Bu durumda, örneğin sosyal bilimlerle ilgili bölümler özel şirketler için piyasa araştırmaları yapan kuruluşlara, mühendislik bölümleri teknik servislere, tıp fakülteleri özel hastanelere, hukuk fakülteleri hukukî danışmanlık ve takip bürolarına; temel bilimler firmaların araştırma laboratuvarlarına, arkeoloji bölümleriye turizm sektörünün yan kuruluşlarına dönüşecektir. Vah felsefe, antropoloji, etnoloji gibi, 'piyasa değeri olmayan', 'işe yaramaz' bölümlerin hâline.

- Piyasalaşan, piyasa koşullarına teslim edilmiş üniversitede, 'bilim'den, bilimin geliştirilmesinden söz edilemeyeceği açıktır. Zaten Yeni Dünya Düzen(sizliği)'nin küreselleşen dünyasında, G-7'nin dünyaya dayattığı işbölümünde Türkiye'nin payına bilim üretmek düşmemektedir.

- Bunun en somut göstergesi, IMF'nin muhtelif tarihlerde Türkiye'yle stand-by anlaşmaları imzalamak için, kamu harcamalarında (yani sağlık, eğitim, kültür gibi hizmetlerde) kısıtlamaları dayatmasıdır.

- G-7'nin küreselleşen dünyasında, Türkiye'nin payına düşen, bilim üreticiliği değil, teknoloji/bilgi/kültür tüketiciliğidir. Nitekim Türkiye'nin siyasası, uluslararası think-tanklere, üniversiteleri Kuzey üniversitelerinde yetişmiş öğretim üyelerine, iktisadı uluslararası finans kuruluşlarına, kültürü ise Kuzey ülkelerinden aktarılma, alaturkalaştırılıp-arabeskleştirilerek yerele uyarlanmış pop-kültür araçlarına, özellikle de televizyonlara terk edilmiş durumdadır.¹²²

¹²² Bu konuda bkz. Alan Swingewood, Kitle Kültürü Efsanesi, çev. A. Kansu, Bilim ve Sanat Yay., 1985; F. Arhan, T. Demirel, U. Hozatlı, Ö. Orhangazi, S. Özbudun, Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak, Öteki Yay., Özgür Üniversite Kitaplığı, 1998.

“Görüyorsun işte küçük adamları
Köhneleşmiş silahlarıyla saldıran sana
Kimi tutsak düşmüş kendi dünyasına
Kimisi düpedüz halk düşmanı
Diren öyleyse, diren, yılma
Yürüt daha bir inatla kavganı”¹²³

Avrupa merkezli açmazın körlüğünden malûl olan entelektüel yaşamın oryantalist¹²⁴ deformasyonu ile iç içe geçen postmodern bir tasalluta maruz kaldığı¹²⁵ yabancılaşma kesitinde resmi ideolojik ‘ayin ve törenler’le¹²⁶ ayakta tutulan toplumsal yapının ve Türk(ie) üniversitelerindeki tıkanıklığın aşılması için -en azından- 68 benzeri yeni bir öğrenci hareketi çıkışıyla kazanılabilecek hegemonya gerekmektedir.¹²⁷

Bu gereklidir. Çünkü bilindiği üzere, “1980’lerde küresel düzlemde, önemli bir kültürel kayma yaşandı. Biri ekonomik/siyasi, diğeri estetik/felsefi iki düşünce sisteminin egemenliği kuruldu. İlk anda birbirinden çok uzak gibi duran bu iki düşünce sistemi, neo-liberalizm ve postmodernizm, aslında siyasi sonuçları itibarıyla birbirine sıkı sıkıya bağlıydı. Her ikisi de, insanların kolektif iradesinin toplumsal sistemleri dönüştürme becerisine olan yüzlerce yıllık inancı, aydınlanma geleneğini, ekonomik ve siyaseti yaşamın düzenlenmesi alanından sürülüp atmayı amaçlıyordu. İlerici güçler,

¹²³ Atıf Behramoğlu.

¹²⁴ Bu konuda bkz. Edward Said, Oryantalizm (Doğubilim), Sömürgecilğin Keşifkolu, çev. Nezih Uzel, Pınar Yay., 1982; Fuat Keyman, Mahmut Mutman, Meyda Yeğenoğlu, Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark, İletişim Yay., 1996; Bryan S. Turner, Marks ve Oryantalizmin Sonu, çev. H.Ç. Keskinok, Kaynak Yay., 1984.

¹²⁵ Bu konuda bkz. Temel Demirer, Postmodern Müdahale ve Başkaldırı İmkânı, Öteki Yay., Özgür Üniversite Kitaplığı, 1998.

¹²⁶ Bu konuda bkz. Sibel Özbudun, Ayinden Törene, Anahtar Kitaplar Yay., 1997.

¹²⁷ Bu konuda bkz. Temel Demirer, Sibel Özbudun vd., Sokakta ve Duvarı 1968, Öteki Yay., Özgür Üniversite Kitaplığı, 1998; Gerçekçi Olun, İmkânsız İsteyin: ’68 Fransa, Der. A. Demirer, Metis Yay., 1987; Can Kolukısa, Paris’te Gençliğin Ayaklanması: Fransa’da Mayıs Patlaması, Kitap Yay., 1968; Ahmet Taner Kışlalı, Öğrenci Ayaklanmaları, Bilgi Yay., 1974; Tarkan Ali, Sokak Savaşı Yılları, çev. O. Yener, İletişim Yay., 1995.

bu iki düşünce sistemiyle çeşitli türevlerinin, aslında bir uluslararası hegemonya mücadelesinin, bu bağlamda, bir azınlığın ekonomik, siyasi gereksinimlerine uygun değişimlerin küresel çapta dayatılmasının aracı olduğunu uzun süre kavrayamadılar. Yepyeni, çağdaş bir dönüşümle karşı karşıya olduklarını sandılar. Bu yanılgının fiyatı ise marjinalleşmek oldu.

Bu dönem geride kalırken ilerici güçler açısından, bu yanılgıya nasıl düştüklerini anlamak, daha da önemlisi bizzat bu düşüncelerin egemenlik kurma sürecinin özelliklerini kavrayarak bundan ders çıkarmak büyük önem taşıyor. Ama önce yine bizzat bu iki egemen görüş tarafından hafızalardan silinmeye çalışılan iki düşünürün, Marx ve Antonio Gramsci'nin iki tespitini hatırlayalım. Marx, bir toplumda egemen olan düşünce sistemlerinin, aslında toplumda ekonomik güçleri ellerinde tutanların düşünceleri olduğuna işaret eder. Bu ekonomik güçlerle çelişkiye girecek olanların önce bu görüşlerin egemenliğiyle hesaplaşmaları gerekir. Gramsci, bir sınıfın veya insan grubunun arzuladığı toplumsal değişiklikleri gerçekleştirmek ya da var olanı korumak için, toplumun büyük çoğunluğuna liderliğini kabul ettirmesinin gerekli olduğunu saptar; buradan da hegemonya¹²⁸ sorununu irdelemeye geçer.

Perry Anderson, New Left Review'un 100. sayısındaki meşhur makalesinde, Gramsci'nin 'hegemonya' üzerine görüşlerini incelerken bir hegemonyanın aslında iki taban tabana zıt sürecin diyalektik birliğinden oluştuğuna işaret eder: Zorla dayatma ve gönüllü kabul etme. Hegemonyanın kurulma sürecinin başlangıcında kimi zaman zor kullanılsa bile, söz konusu topluluk, istenen değişiklikleri ideolojik kültürel olarak benimserse, zor uygulanmasına giderek gerek kalmaz. Toplumsal kabul gördüğü ölçüde, küreselleşmenin önünü açan ve emperyalizme kültürel siyasi direnişi, eleştirel tutumu engelleyen neo-liberalizm ve postmodernizmin sanatçıyı siyasetten soyutlayan sanat anlayışının toplumda kabul görmesi sürecine geri dönersek, dikkatle bakınca, tüm yenilik iddialarına rağmen

¹²⁸ Yunanca, lider sözcüğünden geliyor.

sürecin köklerinin 1950'lerde başlayan bir siyasi müdahaleye kadar uzandığını görebiliriz. Bu siyasi kültürel müdahalenin, o zaman hegemonyacı güç olarak yükselen ABD'den geliyor olması ise tabii ki bir rastlantı değil.

Örneğin James Petras, soğuk savaş sırasında CIA'nın sanatçılarla olan ilişkisini inceleyen bir kitabında;¹²⁹ kaynağı 19. yüzyılın başlarına kadar giden ve sonra modernist ve avangart akımların gelişmesiyle marjinalleşen, gerçek sanat hiçbir siyasi, toplumsal projeye hizmet etmez, yalnızca sanat amacıyla yapılır, tezinin CIA tarafından soğuk savaşta kullanılmak üzere nasıl ve hangi yöntemlerle canlandırıldığını, finanse edildiğini, bu tuzığa düşmüş birçok sanatçının isimlerini de vererek aktarıyor. Petras'ın yazısını okurken insan, 1980'lerde, geçmişe tepki göstermeye çabalarken tarihin çöplüğünden ödünç alınan ve medyanın da yardımıyla Türkiye'de hızla yayılan 'ben istediğim gibi sanat yaparım, kimseye de hesap vermek, bir anlama da gelmek zorunda değilim' türünden görüşleri hatırlamadan edemiyor doğrusu.

Neo-liberalizmin genel kabul görmesine gelince, bu da bilinçli bir siyasi kültürel müdahalenin ürünüydü. Bu konuya eğilen en iyi denemelerden biri 1997'de Dissent dergisinde yayımlandı. 'Düşüncelerin Savaşı Nasıl Kazanılır: Gramscici Sağdan Dersler' başlıklı denemesinde, Suzanne George, neo-liberal düşüncenin köklerinin 1940'larda kurulan, Mont Pelerin Society'e kadar gittiğini, daha sonra American Enstitute, Heritage Foundation, Hoover Institue, The Cato Institute, Manhattan Institute for Policy Research gibi her zaman, CIA ile ilişki kurumlarca desteklendiğini, 1970'lerde sistemli bir şekilde yayıldığını anlatıyor. George, Francis Fukuyama'nın Tarihin Sonu makalesinin nasıl sistemli bir şekilde basında pazarlandığını da örnek olarak veriyor.

Bu iki çalışmanın ışık tuttuğu süreçten, ilerici güçler adına birçok ders çıkarılabilir".¹³⁰ Tıpkı öğrenci gençlik hareketi gibi... O hâlde

¹²⁹ James Petras, Edebiyat ve Eleştiri, "CIA ve Kültürel Soğuk Savaşa Yeniden Bakış", Mart-Nisan 2000, no:48, s.2-7.

¹³⁰ Ergin Yıldızoglu, Cumhuriyet, "CIA, 'Soğuk Savaş' ve Sanat...", 12 Nisan 2000, s.4.

ücretli kölelik sisteminde zincire vurulmuş insan(lık)ın,¹³¹ insan ve emeğe ait hiçbir kamusal talebi -özgürlükten eğitime ya da eşitlikten demokrasiye kadar- kapitalizme karşı mücadele ekseninde ve de kapitalist devlete¹³² karşı kazanılması gereken hegemonik siper savaşlarını dışında realize edilemeyeceğinin unutulmaması yaşamsal önemdedir...

Bunun içinde 1999 Bologna Eğitim Forumu'nda hazırlanan 'Yüksek Öğrenimde Yapılanmadaki Eğilimler' başlıklı raporun tartışılmasıyla kaleme alınan Bologna Bildirgesi'nde üniversitelerin özerk (otonom) ve bağımsız olmaları; yapılanmalarında çoğulcu bir tablo sergilemeleri gerekliliğinin altının özenle çizilmesine¹³³ koşut olarak; toplumun ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere tasarlanmış, herkesin yeteneğine göre kamusal eğitim hakkı eylemci bilgi alanındaki özgürleşme serüveni olarak algılanıp; neo-liberal saldırının mimarı 'YDD' patronlarına karşı toplumsal mücadele alanı olarak ele alınmalıdır...

Bileşenlerinin (akademik-idari personel ve öğrenciler) yönetiminde söz ve karar sahibi olduğu, emekten ve hayattan yana, katılımcı, özerk ve özgür bir üniversite için mücadele, üniversite bileşenleri için yaşamsal bir sorun niteliği taşımaktadır.

¹³¹ Bu konuda bkz. Anton C. Zijderveld, *Soyut Toplum*, çev. Cevdet Cerit, Pınar Yay., 1985; István Mészáros, *Toplumsal Denetimin Zorunluluğu*, çev. Mustafa Küpüşoğlu, Ayraç Yay., 1996; İrfan Erdoğan, *İnsanın Zincire Vuruluşu*, Doruk Yay., 1997.

¹³² Bu konuda bkz. Çetin Yetkin, *İktidar, Süreç* Yay., 1987; Jean Baechler, *Kapitalizmin Kökenleri*, çev. M.A. Kılıçbay, Savaş Yay., 1986; M.A. Ağaoğulları, L. Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge Kitabevi, 1991; M.A. Ağaoğulları, L. Köker, *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, İmge Kitabevi, 1990; M.A. Ağaoğulları, C.B. Akal, L. Köker, *Kral Devlete ya da Ölümlü Tanrı*, İmge Kitabevi, 1994; R. Miliband, N. Poulantzas, E. Laclau, *Kapitalist Devlet Sorunu*, çev. Y. Berkman, İletişim Yay., 1990; D. Duhm, *Kapitalizmde Korku*, çev. S. Şölçün, Ayraç Yay., 1996; G. Therborn, *İktidarın İdeolojisi ve İdeolojinin İktidarı*, çev. İ. Cüre, İletişim Yay., 1989; F. Oppenheimer, *Devlet*, çev. A. Şenel-Y. Sabuncu, Kaynak Yay., 1984; C. Bâli Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, Dost Kitabevi Yay., 1998; Elias Canetti, *Kitle ve İktidar*, çev. G. Aygen, Ayrıntı Yay., 1998; S.W. Moore, Marx, Engels, Lenin'de Devlet Kuramı, çev. A.C. Aytulun, Simge Yay., 1989; R. Miliband, *Kapitalist Devlet*, çev. O. Akınhay, Belge Yay., 1989; S. Emrealp, *Az gelişmişlik ve Siyasal Yapılar (Devletin Görece Özerkliği)*, Birey ve Toplum Yay., 1984; Suzanne de Brunhoff, *Devlet ve Sermaye*, çev. K. Lordoğlu, İmge Kitabevi Yay., 1992.

¹³³ Inge Knudsen, Project Report: "Trends in Learning Structures", 7 June 1999, <http://www.rks.dk/trends5.htm>

Bünyesinde bilimi özgürce üretip yayabilecekleri, kendinin ve öğrencilerinin yetilerini hiçbir engel ve sınırla karşılaşmaksızın geliştirebilecekleri, serbestçe örgütlenebilecekleri ve meslekî ya da özlük haklarına ilişkin talepleri dile getirebilecekleri, hayata geçirebilecekleri özgür ve donanımlı bir ortamı öğretim elemanları için vazgeçilmez olduğu kadar, 'ay sonunu nasıl getireceğim' sıkıntısı yaşamadan çalışabilecekleri, tüm sosyal hak ve güvencelerden yararlanabilecekleri, yazgıları rektör, dekan ya da idari amirin iki dudağı arasında olmayan, yönetiminde söz sahibi oldukları, dilerlerse kendi yeti ve becerilerini geliştirebilecekleri bir çalışma ortamı, üniversitenin bir başka aslî bileşeni olan teknik ve idarî personel için de vazgeçilmezdir.

Öğrenciler için ise, üniversite salt bir 'meslek edinme' mekânı değil, birer toplumsal varlık ve birer aydın adayı olarak kişiliklerini, toplumsal duyarlılıklarını, içsel donanımlarını geliştirip zenginleştirecekleri bir alan olmalıdır. Laboratuvarlar olduğu kadar öğrenci kültür evleri, bilgisayar ağı olduğu kadar sağlıklı ve ucuz yurtlar, donanımlı derslikler, zengin kütüphaneler ve veri merkezleri olduğu kadar özgürce yürütülen siyasal-toplumsal-kültürel faaliyetler öğrencilerin hakkıdır.

Bu bakımdan, üniversite, sermayenin, şirketlerin 'Ar-Ge' kuruluşu olarak faaliyet gösteremeyeceği gibi, toplumun bütününden yalıtılmış bir 'fildişi kule' de değildir. *Üniversite toplumsal hayatla iç içe olmalı, emeği, toplumsallığı ve hayatı savunmalıdır. Öğretim elemanları ve öğrencileriyle kamusal alana müdahale eden, onu emekten ve hayattan yana dönüştürmeye ve geliştirmeye katkıda bulunan, bileşenleri tarafından saptanmış ve kamu yararı üzerine temellenmiş kendi iç işleyiş kuralları dışında üzerinde ne devlet ne de sermayenin baskısı bulunmayan yeni bir üniversite kavrayışı ve tasarımı geliştirmek ve bu hedef doğrultusunda mücadele etmek, hem öğretim elemanları hem de öğrencilerin ortak sorunu ve sorumluluğudur!*

Kuşkusuz, emperyalist-kapitalist patentli yalanlara¹³⁴ ve manipülasyonlara karşı açık bir mücadele hattında tahkim edilmesi gereken mücadele topyekûn özgürleşme sorunsalı bağlamında ele alınmalıdır. Bunun içindir ki devlet gerçeğine sırt dönmesi ya da

¹³⁴ Bu konuda bkz. Yoksulluğu Önleme Stratejileri, Sivil Toplum Kuruluşları Diyaloğu (Derleme), Boyut Kitapları, 1998.

devlet sorununu ‘es’ geçmesi mümkün olmayan mücadele, geçmişten bugüne uzanan kadim ceberut geleneğin devlet kutsamalarına¹³⁵ karşı da dikilmek zorundadır.

Toplumsal ölçekte kimlik kriz(ler)iyle sarsılan Türkiye’de;¹³⁶ Türk(ie) aydını da bu sarsıntıdan muaf değilken;¹³⁷ artık tüm alt kimliklerin üst kimlikle (sosyalizm ile) ilişkilendirilerek, somut taleplerin üst kimliğin tarihsel hedeflerine bağlanarak çözümlenmesi gerekmektedir. İşte bunun içinde bir bilim ve eylem yöntemi-ne¹³⁸ gereksinim vardır ki; bunun ne olduğunu da tarihten bugüne sosyalist (genç)ler anlatmaktadır!¹³⁹

Bu gidişatta malumun ilamı üzere, “Günler büyük acılarla geçiyor/ ama büyük umutlarla da”!¹⁴⁰ Ve de “Gerçekten şunun farkına varıyoruz ki, dünya, daha iyi olduğu kadar daha kötü için de, her zaman daha fazla olasılıklar barındırıyor. Açıkça söyleyelim: Yaşlanma olanakların daralıp büzülmesi ise yaşanmıyor dünyamız. Gençleşiyor. Bize düşen, onunla uyumlu hâle gelmektir”.¹⁴¹

Gençleşen dünya ile uyumlu yeni bir politik ilişkinin kurulmasına yönelik olarak sorunun çözümü yolunda kimseden Neçayev olmasını istemiyoruz.¹⁴² Ancak bu yolda yapılması gerekenler için - son örneğindeki üzere- Meksika’dakileri¹⁴³ ve de “*Herkes düşlerinin büyüklüğü kadar özgürdür*” sözünü anımsamak yeterli olacaktır!

¹³⁵ Bu konuda bkz. M. Ergin, Orhun Âbideleri, Milli Eğitim Basımevi, 1970; M. Sencer, Osmanlı Toplum Yapısı -Azgelişmişliğin Tarihsel Temeli, Yöntem Yay., 1973; Asya Tipi Üretim Tarzı, Der. S. Hilâv, Ant Yay., 1970; Nizamülmülk, Siyasetname, Türkçesi: N. Bayburtlugil, Dergâh Yay., 1981; Erol Güngör, Tarihte Türkler, Ötüken Yay., 1996.

¹³⁶ Bu konuda bkz. Jorgen Larrain, İdeoloji ve Kültürel Kimlik, çev. Neçe Nur Domaniç, Sarmal Yay., 1995; Cengiz Güleç, Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi, V Yay., 1992.

¹³⁷ Bu konuda bkz. Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, yay. haz. S. Şen, Bağlam Yay., 1995.

¹³⁸ Bu konuda bkz. İsmail Beşikçi, Bilim Yöntemi, Yurt Yay., 1991.

¹³⁹ Bu konuda bkz. V.İ. Lenin, Gençlik Üzerine, Yöneliş Yay., 1990; T. Oizerman vd., Sosyalist İnsan ve Etkinlik, çev. Kemal Durmaz, Sefa Şimşek, Akış Yay., 1998.

¹⁴⁰ Server Tanilli, “Mutlaka Bir Gün”.

¹⁴¹ Dominique Lecourt.

¹⁴² Bkz. Sergey Neçayev, Devrimcinin Anahtar Kitabı, Karaşın Yay., Aralık 1997.

¹⁴³ Bkz. Yağmur Kara, Sol Dergisi, “Meksika’da Öğrenci Hareketi Nereye Gidiyor?”, No:72, 4 Şubat 2000, s.50-51; Ekim Gençliği, “Meksika UNAM Üniversite İşgali Kırıldı: Mücadele Sürecek!”, No:36, Mart 1999, s.24.

YÖK ÜNİVERSİTELERİ ÖZELLEŞTİRİLİRKEN! (YA DA BURJUVA EĞİTİM KARŞISINDA?)*

TEMEL DEMİRER

“Beklemekten açılmış bahtımız
Beklemekten kapanmış aynamız
Kimimiz Mesih bekliyor
Kimimiz Hızır
Kimimiz Lenin bekliyor (...)
Bekliyoruz, milletçe bekliyoruz.
Bekliyoruz...
Sabreden derviş muradına erermiş
Sabreden dervişin yollara düşmesi gerek
Bekle Bekle Bekle, geberiyoruz
Beklemek bizim kusurumuz, kabahatimiz
Yürü bre halk
Hızır Paşa’nın da çarkı kırılır
Yürü, yürü tanyellerine doğru
Senin alınyazın karayazın değil...”¹

BM’nin 1999 İnsani Kalkınma Raporu’nda, “Her bir saatinde 1.700 kişi açlık ve yoksulluktan ölüyor”² denilen Krizli sömürü düzeni kapitalizmin³ küreselleşme cinnetinin dünyasında yaşıyoruz!

‘POSTMODERN SÖMÜRGE DÖNEMİ’

“Bir varmış-bir yokmuş faslıdır
zulme ve sefaletle ait her lügat
ve antika malıdır, satılır haraç mezat.”⁴

* Devrimci Demokrasi Gazetesi, No:20, 16-30 Kasım 2000; No:21, 1-16 Aralık 2000.

¹ Can Yücel, “Durakta Yürüyoruz”.

² Sosyal Demokrat Hareket Dergisi, No:3, Mart 2000, s.4.

³ İlker Belek, Sağlık Toplum Siyaset Dergisi, “Sermayenin Yeniden Yapılanması...”, No:2, Mart 2000, s.25.

⁴ Niyazi Akıncıoğlu.

‘Yeni sağın ideolojisi pragmatizm’le⁵ kutsanan küreselleşme dünyasında;⁶ Marx’ın, “Sermaye, bir nesne değil toplumun belli bir tarihsel oluşuma ait bulunan belli bir toplumsal üretim ilişkisidir”⁷ gerçeği yeniden kanıtlanırken; “İnsani gereksinimlerle bireysel arzular arasındaki uçurum, pazar egemenliği tarafından üretilmektedir. Bu uçurum aynı zamanda onun yeniden üretim koşuludur”.⁸

Anarşik özellikler taşıyan asalaklık⁹ ve yıkıcıla karakterize olan “Uluslararası sömürü sistemi, bir ‘tefecilik’ düzeni görünümündedir. Borç yükü 1980’lerin başından bu yana düzenli olarak artmaktadır. Yoksul ülkelerin 1996 yılındaki toplam dış borçları 1970’e göre 32 kat artarak 2 trilyon dolara ulaşmıştır”.¹⁰

‘Postmodern sömürge dönemi’¹¹ olarak nitelenen koşullarda Dünya Bankası’nın 1997-2000 yıllarındaki Başkan Yardımcısı ve Stanford Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Joseph Stiglitz, IMF’nin ABD Hazinesi’ne koşut olarak çalıştığını belirterek; “Teoride, IMF yardım ettiği ülkelerde demokratik kurumları desteklemektedir. Pratikte ise politikalar empoze ederek demokratik süreçlerin altını oymaktadır”!¹²

⁵ Bkz. Dursun Kırbaç, İktisat Dergisi, “Yeni Sağın İdeolojisi: Pragmatizm”, No:314, Mayıs 1991, s.3-8; H.K. Ewlls, Emperyalizmin Felsefesi Pragmatizm, Sorun Yay., 1986.

⁶ Bkz. Samir Amin, Değişim Hâlindeki Dünya Sistemi, çev. F. Başkaya, Maki Yay., 2000; E.A. Tonak-K. vd, Küreselleşme: Emperyalizm Yerelcilik İşçi Sınıfı, İmge Yay., 2000; S. Sönmez, Dünya Ekonomisinde Dönüşüm: Sömürgecilikten Küreselleşmeye, İmge Yay., 1998; R. Brenner, Sınıf Hareketinde Yön Dergisi, “Bunalımdan Krize Blokların Öyküsü...”, No:10, Ocak-Şubat 2000, s.22-3; İ. Önder, Sınıf Hareketinde Yön Dergisi, “Dünya Bankası ve IMF’ye Bakış”, No:8, Haziran-Temmuz 1999, s.15-16.

⁷ Karl Marx, Kapital, Cilt:3, çev. A. Bilgin, Sol Yay., 1990.

⁸ Z. Bauman, Yaşa Koyucu ile Yorumcular, Metis Yay., 1997, s.226.

⁹ Bkz. Fuat Ercan, Para ve Kapitalizm, Ceylan Yay., 1997; Abdullah Akyüz, Yeni Binyıl, “Meltzer Raporu ve IMF”, 20 Mart 2000, s.9; Mahfi Eğilmez, Radikal, “IMF ve Dünya Bankası”, 12 Mart 2000, s.13; Korkmaz İlkörür, Yeni Binyıl, “IMF ve Dünya Bankası Tartışılıyor”, 13 Nisan 2000, s.9; Ercan Mumcu, Hürriyet, “Küreselleşme Mali Piyasalarda Somutlanıyor”, 29 Mart 2000, s.9; Gültekin Karaşin, Yeni Binyıl, “Dünya Finans Sektörü Nereye Gidiyor?”, 31 Mart 2000, s.10.

¹⁰ Yasemin Özdek, Sınıf Hareketinde Yön Dergisi, “Emperyalizmin İktidar Araçları: IMF ve Dünya Bankası”, No:8, Haziran-Temmuz 1999, s.18.

¹¹ Selam Gazetesi, No:436, 9-15 Nisan 2000, s.9.

¹² Joseph Stiglitz, Cumhuriyet, “IMF’ye Güven Olmaz”, 17 Nisan 2000, s.8.

Dehşet verici özellikleriyle “Dünya kapitalist sistemi, 1970’lerin başından bu yana ‘gittikçe derinleşen ve yaygınlaşan bir yapısal kriz’¹³ yaşıyor. Bu krizin ekonomik boyutu yanında, siyasal ve ideolojik boyutu da var. Dünya kapitalizminin yaşadığı uzun genişleme dönemi diye tanımlanan 2. Dünya Savaşı sonrası, egemen sermaye birikim rejimi ve düzenleme sistemlerinin işlevsizleşmesi krizin ekonomik boyutlarını oluşturuyor.

Krizin politik ve ideolojik boyutunda ise ‘dünya sisteminin devletlerarası ilişkilerinde hegemonik dizilişteki değişimler’ ve ‘sermaye birikimi süresinin meşrulaştırılması ile buna alternatif muhalefetin kendini ifade ediş biçimlerinde yaşanan istikrarsızlıklar’¹⁴ var. (...) ‘Ekonomiyi uluslararası sermayenin etkisine daha fazla’¹⁵ açma anlamına gelen ‘serbestleştirme’lerle devreye sokulan küreselleşme’¹⁶ kapitalizmin krizini aşmaya yönelik neo-liberal saldırganlık ile somutlanıyor.

“Son sözü ABD söyler”¹⁷ diye betimlenen özelleştirmeci ‘YDD’ konusunda “Tarihin bittiğini sadece zenginler iddia eder” diyen Chomsky, küresel ekonomik verilerin çoğunun kötüleştiğinin altını çizerek, “Sermayenin denetimi olmaksızın, demokrasi de mümkün değildir. Liberalleşme başladığından beri ekonomik verilerin çoğu kötüleşti. Değiştirilmesi gereken çok şey var, ama kesin olan bir şey şudur: Ülkeler sermaye akımlarını denetleyemezlerse demokrasinin şansı pek azdır. Tarihte mümkün olan her şey hep değişti”¹⁸ derken, ‘Kapitalizmin son çılgılığı’ olarak nitelediği küreselleşme’ye ilişkin olarak Aydın Çubukçu da ekliyor: “Tarihin sahnesine çıktığı andan itibaren, ‘kaybedecek bir şeyi olmayan’, zaten kaybetmiş olan işçi sınıfının, bu kavgada da kaybetmesi mümkün değil; ama burjuvazi, bu son girişiminde geriye püskürtülebilirse bu onun

¹³ Ergin Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz, Alan Yay., 1996, s.88.

¹⁴ Ergin Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz, A.g.c., s.31.

¹⁵ Ergin Yıldızoğlu, Globalleşme ve Kriz, A.g.c., s.318.

¹⁶ F. Başaran-Ö. Özdemir, Telekomünikasyonda Özelleştirme, KİGEM Yay., 1998, s.2-3

¹⁷ N. Chomsky, İktibas Dergisi, ‘Dünya Düzeni ve Kuralları’, No:256, Nisan 2000, s.63.

¹⁸ Noam Chomsky, Cumhuriyet, “Sermaye Denetlenmeli”, 17 Nisan 2000, s.1-8.

girdiği-gireceği en son kavga olacaktır”!¹⁹ John M. Keynes’in deyişiyle, ‘YDD’ mamulâtı “Spekülatörler akan bir girişim ırmağındaki köpüklere benzedikleri sürece zarar veremezler. Ama girişim spekülasyon girdabında bir köpük hâline geldiğinde, durum, ciddidir”. Ve 21. yüzyılda ‘YDD’ ciddi açmazların eşiğindedir.

TÜRKİYE!?

“Güneşli günler göreceğiz çocuklar,
güneşli günler göreceğiz. (...)
İnanın: güzel günler göreceğiz
çocuklar, güzel günler göreceğiz.”²⁰

‘YDD’ye eklemlenen karmaşık ilişkilerin, girift değişim sürecinin sarmalındaki Türkiye; ‘Kriz yönetimi ve yerleşmeyen yönetim’ sorunsalıyla sarsılan bir coğrafyadır.²¹ Bu bağlamda Türkiye’de, ekonomik krizin ötesinde kriz ekonomisinden söz edilmelidir.²² Örneğin, Türkiye’de Batan bankalar değil, sistemdir. Çünkü “Ekonomik bataklık sistemin doğası”na içkindir!²³

‘YDD’ kıskacında yabancı sermaye ‘cenneti’ olan Türkiye, devasa bir dış borç batağında debelenirken, “1999’da borç stoku milli gelirin %60,1’ine ulaştı. Dış borç stokunun 111,2 milyar dolara ulaştığı, milli gelirin ise 185,1 milyar dolara gerilediği 1999 yılında dış borç stoku, milli gelirin %60,1’i kadar bir büyüklük oluşturdu. Hazine Müsteşarlığı’nın hazırladığı dış borç göstergeleri, dış borç stokundaki artışın yanı sıra milli gelirde 1999’da yaşanan küçülmenin Türkiye’yi hızla ‘çok borçlu’ ülkeler sınıfına götürdüğünü ortaya koydu. Uluslararası karşılaştırmalarda en önemli göstergelerden

¹⁹ Aydın Çubukçu, Özgürlük Dünyası Dergisi, “Kapitalizmin Son Çığı: Küreselleşme”, No:98, Mart 2000, s.53.

²⁰ Nâzım Hikmet.

²¹ M. Nevzat Gün, Evrensel Mesaj Dergisi, “Kriz Yönetimi ve Yerleşmeyen Yönetim”, No: 15, Nisan 2000, s.43-46.

²² Turhan Erdoğan, Haksöz Dergisi, “Ekonomik Kriz mi, Kriz Ekonomisi mi?”, No:101, Ağustos 1999, s.16-17.

²³ Kenan Günaydın, Haksöz Dergisi, “Ekonomik Bataklık Sistemin Doğasıdır”, No:101, Ağustos 1999, s.12-15.

biri olarak kabul edilen dış borç stokunun milli gelire oranı 1999'da 10 puana yakın artış gösterdi. Dış borç stoku 1996 yılında milli gelirin %46'sı, 1997 yılında %48'i, 1998 yılında ise %51'i kadardı. Dış borç stoku, bavul ticareti de dâhil 52,9 milyar dolar olan 1999'daki toplam döviz gelirlerinin ise iki katından daha yüksek bir noktaya çıktı.

Türkiye'ye Giren Yabancı Sermaye ²⁴			
YIL	Resmi Doğrudan Yabancı Sermaye (milyon dolar)	Yabancı Firma Sayısı	Gerçekleşmeler (milyon dolar)
1984	241	235	162
1985	214	408	158
1986	363	619	170
1987	655	836	239
1988	820	1.172	488
1989	1.511	1.525	855
1990	1.861	1.856	1.005
1991	1.967	2.123	1.041
1992	1.819	2.330	1.242
1993	2.125	2.554	1.016
1994	1.485	2.830	830
1995	2.938	3.161	1.127
1996	3.836	3.582	964
1997	1.678	4.068	1.032
1998	1.645	4.533	976
1999	1.700	4.950	574
Toplam	25.550	-	12.24

Dış borç stoku; bavul ticareti de dâhil, 29 milyar 329 milyon dolar olan Türkiye'nin toplam ihracat gelirinin ise dört katı bir büyüklük oluşturdu. Dış borç geri ödemeleriyle ilgili verilerdeki kötüleşme, stokla ilgili göstergelerdeki kötüleşmeden çok daha hızlı ilerliyor. 1998 yılında milli gelirin %8'i kadar dış borç anapara ve faiz ödemesi yapan Türkiye, bu işlem için 1999'da milli gelirin %10'unu kullanmak zorunda kaldı. Tek başına faiz ödemeleri ise milli gelirin %3'üne çıktı. Dış borç anapara ödemelerini

²⁴ Yeni Binyıl, 14 Nisan 2000, s.7.

yine yeni dış borçlanmayla karşılaşan Türkiye, dış borç faizleri için milli gelirinin %3'ü kadar bir kaynağı dışarıya transfer etmek zorunda kaldı. Bu oran 1996 yılında %2,3, 1997 yılında %2,4, 1998 yılında da %2,3 düzeyindeydi".²⁵

Dış Borç Tablosu (1998)²⁶

Toplam Dış Borç (Milyon Dolar)	GSMH'ye Oranı (%)	Kısa Vadeli Borç Oranı (%)
1 Brezilya 232	Endonezya 176	Güney Kore 32
2 Rusya 184	Tayland 76	Tayland 31
3 Meksika 160	Rusya 69	Türkiye (1998) 27 Türkiye (1999) 26
4 Çin 155	Türkiye (1998) 50 Türkiye (1999) 61	Arjantin 25
5 Endonezya 151	Arjantin 49	Meksika 22
6 Arjantin 144	Güney Kore 44	Rusya 21
7 Güney Kore 139	Meksika 42	Endonezya 19
8 Türkiye (1998) 102 Türkiye (1999) 111	Brezilya 31	Çin 18
9 Hindistan 98	Hindistan 23	Brezilya 13
10 Tayland 86	Çin 16	Hindistan 5

Ekonomik kötürümleşme ve toplumsal çürümeyle sarsıldığı yapısal kriz sarmalında Cezmi Ersöz'ün, 'Kültürel uçurumlar ülkesi'²⁷ diye betimlediği, küreselleşme kısıracındaki özelleştirmeci "Türkiye'de bir dar çevre hâkimiyeti oluştu. İstikrar dedikleri bu dar çevrenin egemenliğini koruma arayışındır".²⁸ Ve Ufuk Uras'ın²⁹ deyişiyle, "Türkiye emekçiler için cehennem"dir!³⁰ Çünkü "Dünya Bankası'nın 133 ülkede en yoksul %20'nin milli gelirden aldığı pay ile en zengin %20'nin milli gelirden aldığı payı karşılaştırarak yaptığı sıralamaya göre, Türkiye dünyanın 133 ülkesi arasında gelir dağılımının en bozuk olduğu ilk 25 ülke içinde yer alıyor. Kamuyunda, 'Kabile devleti' olarak adlandırılan Tanzanya, Uganda,

²⁵ Cumhuriyet, "Türkiye'nin Dış Borcu Alarm Veriyor", 10 Nisan 2000, s.12.

²⁶ Yeni Binyıl, 16 Nisan 2000, s.7.

²⁷ Cezmi Ersöz, Selam Gazetesi, No:436, 9-15 Nisan 2000, s.2.

²⁸ Güngör Uras, Radikal, 10 Nisan 2000, s.6.

²⁹ Bkz. Sosyal Demokrat Hareket Dergisi, Adım Adım Yoksulluk, No:3, Mart 2000, s.9.

³⁰ Ufuk Uras, Cumhuriyet, 17 Nisan 2000, s.9.

Ruanda gibi Afrika ülkelerinde bile gelir dağılımı Türkiye’den daha adil durumda. Örneğin DİE’nin 1994 tarihli Hane Halkı Gelir Dağılımı araştırmasına göre, Türkiye’de en yoksul %20’lik kesim milli gelirden %4,8 oranında, en zengin %20’lik kesim ise %54,8 oranında pay alırken, Tanzanya’da en yoksul %20’lik kesim milli gelirden %6,9, en zengin %20’lik kesim ise %45,4 oranında pay alıyor”.³¹

Türkiye ve Bazı Seçilmiş Ülkelerde Gelir Karşılaştırması³²

Ülke (Kent)	Kişi Başına Gelir Dolar-1997	En Yoksul %20’nin Payı	En Zengin %20’nin Payı	Eşitsizlik Göstergesi (Gini)
Brezilya	4.720	2,5	64,2	60,1
Güney Afrika	3.400	3,3	63,3	58,4
Şili	5.020	3,5	61,0	56,5
Meksika	3.680	4,1	55,3	50,3
Türkiye	3.130	4,7	54,9	49,0
İstanbul	4.729	4,0	64,0	60,0

‘YDD’ kıskacındaki “Türkiye’de asıl bunalım halkın yoksullaşmasıdır. DİE’nin açıkladığı 1999 yılı ulusal üretim verileri, tek sözcükle ürkütücüdür. Ülke ekonomisi, 1999’da, bu konuda düzensizli sayıların hesaplandığı son yarım yüzyılın en ağır ekonomik daralmasını yaşamıştır. Üretim bir önceki yıla göre %6,4 oranında azalmış, halk yoksullaşmıştır. Üretim düşüşü, halkın %40’tan fazlasının doğrudan geçim kaynağı olan tarım kesiminde %4,6’dır. Ekonominin ana sektörleri olan sanayi, %5; inşaat %12,7; ulaştırma ve haberleşme %4 oranında üretim ve gelir düşüşleri yaşamıştır. Alt sektörler içinde en yüksek oranda büyüme, kolayca kestirilebileceği gibi, esasını bankacılığın ya da para işlemlerinin oluşturduğu mali kuruluşlar kesiminde görülmektedir. Kısaca, 1999’da para işlemleriyle uğraşanların dışında kalan tüm kesimlerde yoksullaşma vardır. Türkiye ekonomisi 1999’da da rant kesimini beslemiş ve büyüttüştür. Üretimsizlik işsizlik demektir, açlık demektir”.³³

³¹ Enis Berberoğlu, Hürriyet, “İsimler Farklı, Fakirlik Kalıcı”, 3 Nisan 2000, s.12.

³² Sosyal Demokrat Hareket Dergisi, No:3, Mart 2000, s.5.

³³ Yakup Kepenek, Cumhuriyet, “Asıl Bunalım”, 3 Nisan 2000, s.13.

ÖZELLEŞTİREN İKTİDAR

“Ezenlerin elindeki en güçlü silah, ezilenlerin aklıdır.”³⁴

“Sorunun 9/10’u mülkiyettir.”³⁵

Maurice Duverger’ye göre, “Güçlü olanın kendi yasasını dayatarak yeni bir meşruiyet yaratması”³⁶ olan iktidarın kaynağı (emredici erki), Platon tarafından, “Tanrısal-kral, gerekli gördüğü her şeye başvurabilir”³⁷ diye tanımlanırken; dışlayıcı-otoriter özellikleriyle ‘YDD’ iktidarı da betimlenmiş olur. Özü gereği; kamusal olanın, demokrasi ve özgürlüklerin topyekûn reddinde somutlanan ‘YDD’ iktidarı zora dayalı bir ‘şeflik’tir.³⁸

Çürüten karşı-devrimci özelini; dünya geneline dayatan ‘YDD’ şefliği kamusal özgürlük alanlarını imha ederek³⁹ insan(lık)ı sürüleştiren; küresel sermayenin kozmopolit egemenliğini de pekiştirerek; geleceği postmodern labirentte boğmak ister... Bu nedenle özelleştirme, sadece ekonomik bir önlem değil; aynı zamanda sömürgeleştirmeye çalışılan insanlığa yönelik kozmopolit kültürel-ideolojik bir saldırıdır!

Özelleştirme İdaresi Başkanı Uğur Bayar’ın, “Yaptığım işten gurur duyuyorum”⁴⁰ dediği özelleştirmenin Türkiye’inde;⁴¹ IMF Türkiye

³⁴ Steven Biko, 1971.

³⁵ John Lennon.

³⁶ Maurice Duverger, Politikaya Giriş, çev. S. Tiryakioğlu, Varlık Yay., İstanbul, tarihsiz.

³⁷ Platon: akt. M. Ali Ağaoğulları, Eski Yunanda Siyaset Felsefesi, Nisan 1989, s.199.

³⁸ Bkz. Tolga Ersoy, Ulu Önder: Şef Lider Kral (Bir Fetişin Kökenleri), Maki Yay., 2000... Bu noktada E. Zapata, “Güçlü liderler, zayıf bir halk yaratırlar”; Eugene Debs de, “Dünya işçileri, kendilerini esaretten kurtaracak bir Musa için gereğinden çok beklemiştir. O gelmemiştir; asla gelmeyecektir. Eğer yapabilseydim bile sizi kurtaramazdım, çünkü eğer kurtarılabiliyorsanız, tekrar esaret altına alınabilirsiniz” derken Lao Tzu da ekler: “En iyi önder/ halkın varlığından pek haberdar olmadığı önderdir./ Halkın itaat edip alkışladığı önder o kadar iyi değildir./ En kötüsü ise, halkın nefret ettiği önderdir./ Halkı onurlandırmayın,/ O da sizi onurlandırmaz./ Ama az konuşan iyi bir önder,/ İşini yaptığı, amacını gerçekleştirdiğinde,/ ‘Bunu biz yaptık’ derler”.

³⁹ Bkz. Richard Sennet, Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yay., 1996; Jürgen Habermas, Kamusalın Yapısal Dönüşümü, İletişim Yay., 1997.

⁴⁰ Uğur Bayar, Yeni Binyıl, 27 Şubat 2000, s.11.

⁴¹ Bkz. Bircan Uğurlu, Ürün Kitap Dizisi, “Emperyalizmin Özelleştirme Saldırısı”, No:5, Temmuz 1998, s.74-75; Devrimci Demokrasi Gazetesi, “Özelleştirme Talanı Sürüyor: POAŞ Peşkeş Çekildi”, No:4, 16-31 Mart 2000, s.6; Patronsuz, Generalsız, Bürokratsız Sosyalizm Gazetesi, “Özelleştirme Sürüyor”, No:15, 15 Şubat 2000, s.3.

Masası⁴² Şefi Carlo Cottarelli, “Özel sektör ücretleri sınırlansın. Özel-
leştirilmeler⁴³ hızlandırılsın”⁴⁴ diye haykırırken, “Bütçenin geleceği
İMF’ye bağlı”dır!⁴⁵ Bu durumda, Petrol-İş Sendikasının ‘Özelleştirme
Sürecinde POAŞ ve TÜPRAŞ Dosyaları’ raporunda hükümet, İMF,
Dünya Bankası ve yerli-yabancı tekellerin taşeronu olarak nitelendiril-
irken özelleştirmelerin yağmaya dönüştüğü; kamu kuruluşlarının
değerinin altında satılmasıyla ‘özelleştirme mafyası’nın oluştuğu kay-
dedilerek; 1999’da özelleştirmelerden sağlanan tahsilât 4,1 milyar
dolarken satış harcamalarının 5,8 milyara ulaştığına dikkat çekildi.
POAŞ yatırımlarında özelleştirme sürecine karşın önemli artışlar ol-
duğu anımsatılarak 1999’da 12 milyon dolarlık yatırımın gerçekleştiği
kaydedilirken; 4 milyar dolarlık taşınmazı olan POAŞ’ın satış hâsılatı-
nın üçte biri, hisse senedinin değerinin de yarısına satılması sert dille
eleştirildi. Tüpraş hisselerine 167 bin kişinin talepte bulunmasının
hiçbir şey ifade etmediğine dikkat çekilen raporda, “Önemli olan bu
hisselerin gelecekte ne olacağıdır. Tüpraş’a gerçek anlamda ve yöneti-
mini kontrolle kimin sahip olacağı önemlidir. Petkim’in %4,14 hisse-
sini 76.199 kişi aldı, ancak hisse değeri birkaç kişide toplanmış du-
rumda. En azından işçiler ellerinden çıkarmuşlardır” denilmektedir!⁴⁶

POSTMODERN DURUMUN (TÜRK) EĞİTİMİ

“Ve dünya habersiz değildir bizden
Her taşın altında künyemiz vardır.”⁴⁷

‘YDD’ ile insan(lık); ‘Avrupa merkezci’likten malul bir oryan-
talizm ile modernitenin reddi üzerinde yükselen,⁴⁸ ‘Tarihin So-

⁴² Bkz. Ercan Kumcu, Hürriyet, “İMF Heyeti Nedir, Ne Yapar?”, 4 Kasım 1999, s.9.

⁴³ Bkz. Şükrü Kızılot, Sabah, “Özelleştirme Gelirleri Nereye Gidiyor?”, 26 Ekim 1999, s.11; Yalçın Doğan, Milliyet, “Topal Ayak Özelleştirir(ME)”, 8 Şubat 2000, s.15.

⁴⁴ Carlo Cottarelli, Milliyet, 12 Kasım 1999, s.7.

⁴⁵ Cumhuriyet, 10 Kasım 1999, s.13.

⁴⁶ Cumhuriyet, 3 Nisan 2000, s.13.

⁴⁷ Niyazi Akıncıoğlu.

⁴⁸ Bkz. Alain Tourraine, Modernliğin Eleştirisi, çev. Hülya Tufan, YKY, 1995; Gianni Vattimo, Modernliğin Sonu, çev. Şehabettin Yalçın, İz Yay., 1999; Peter Wagner, Modernliğin Sosyolojisi, çev. Mehmet Küçük, Sarmal Yay., 1996; Aytekin Yılmaz, Modern-
den Postmoderne Siyasal Arayışlar, Vadi Yay., 1996.

nu'nu ilan eden⁴⁹ 'postmodern durum'la,⁵⁰ ya da liberal muhafaza-kârılığın⁵¹ postmodern 'saçması'yla tanıştı!

Çocuk Vakfı Raporu'nun Türkiye sokaklarında 700 bin kimsesiz çocuk olduğuna dikkat çektiği;⁵² "Alkol ve madde bağımlılığıyla ilgili olarak 15-17 yaş grubundaki 20.245 liseliye 15 ilinde yapılan araştırmanın, sigara-alkol ve uyuşturucu kullanımının arttığını ortaya koyduğu"⁵³ Türkiye'de -sermaye için- gençlik gelecek falan değildir! Erdal Atabek'in, "Yalnızca cevabı olan ama sorusu olmayan eğitim sistemleri ölüdür"⁵⁴ tanımıyla uyum içindeki Türk(iye) eğitimi, sermaye için -ihtiyaç ve tercihleri doğrultusundaki- bir yeniden üretim (ve yatırım) alanıdır... Eğitim, tekelci kapitalist sermaye içindir...

Kanuooyu araştırmalarında 'Eğitim sorunu var' diyenlerin oranı %95,8 olduğu Türkiye'de⁵⁵ bir fabrika işçisinden farkı olmayan "Bir öğretmen yıllık ders saati 996, en yüksek maaşı ise 420 dolarken gelişmiş ülkelerde en yüksek ders saati 700, maaşlarsa 5 bin dolara yakındır... Türkiye'deki öğretmenlerin %70'i ek iş yapıyor; %72'si kirada oturuyor; %87'si ekonomik nedenlerden ötürü 40'lı yaşlarda emekli oluyor; %75'i farenjit, astım, fıtık, bronşit, damar sertliği, kalp, varis gibi meslek hastalıklarına yakalanıyor; %39'u kitap alamıyor; %19'u kültürel etkinliklere katılamıyor"⁵⁶

⁴⁹ Bkz. Arif Dirlik, Cogito Dergisi, "Avrupa Merkezcilikten Sonra Tarih Var mıdır?..", No:15, Yaz 1998, s.251-274; Vedat Bilgin, Türkiye Günlüğü Dergisi, "Tarihin Sonu mu, Yeni Bir Tarihin Başlangıcı mı?", No:19, Yaz 1992, s.67-69.

⁵⁰ Bkz. Sema Sav, Gelenek Dergisi, "Postmodernizm", No:56, Şubat 1998, s.165-74; M.A. Kılıçbay, Doğu Batı, 'Türk Modernleş(eme)mesi, Türk Postmodernleşmesi', No:8, Eylül-Ekim 1999, s.85-8; M. Okyayuz, Doğu Batı, "Postmodernizm: Modernitenin Öteki Yüzü", No:10, Şubat-Mart-Nisan 2000, s.163-68; Çetin Veysel, FelsefeLogos Dergisi, "Nietzsche'nin Nihilizmi ve Postmodernizm", No:10, Mart 2000, s.117-46.

⁵¹ Bkz. Levent Köker, Türkiye Günlüğü, "Liberalizm ve Muhafazakârlık İlişkisi Üzerine", No:9, Aralık 1989, s.41-8.

⁵² Özgür Bakış, 10 Şubat 2000, s.12.

⁵³ Hürriyet, 2 Mart 2000, s.7.

⁵⁴ Erdal Atabek, Cumhuriyet, 16 Nisan 2000, s.9.

⁵⁵ akt. Okay Gönensin, Yeni Binyıl, "Ah, İstanbul!", 20 Şubat 2000, s.3.

⁵⁶ Şebnem Aksoy, Radikal, 24 Kasım 1999, s.9.

Eğitim Hizmetlerinde Ülkelerarası Karşılaştırma⁵⁷

ÜLKE	Kadınlarda Okuma Yazma Bilmeme Oranı 1997	Erkeklerde Okuma Yazma Bilmeme Oranı 1997	İlkokula Kayıt Olma Oranı (1996)	Ortaokula Kayıt Olma Oranı (1996)	GSMYİH'de Kamu Eğitim Harcamaları Payı (1996)
Cezayir	52	52	94	56	5,1
Brezilya	16	16	90	20	5,5
Kolombiya	9	9	85	50	4,4
Kosta Rika	5	5	91	43	5,3
Mısır	60	35	93	68	4,8
Malezya	19	10	102	-	5,2
Fas	67	41	74	-	5,3
Filipinler	6	5	101	60	2,2
Polonya	0	0	95	85	5,2
Romanya	3	1	95	73	3,6
Tayland	7	3	-	-	4,1
Tunus	44	22	98	-	6,7
Türkiye	26	8	96	50	2,2

Silahlanan sermaye egemenliğinin⁵⁸ her şeyleşirken; sağlık ve eğitim hakkının hiçleştirilerek tüm beşeri özelliklerini yitirdiği⁵⁹ Türk(eye) eğitiminde kara mizahtan bahsetmek⁶⁰ yanlış olmayacaktır!

1) 12 EYLÜL+28 ŞUBAT'IN YÖK'ÜNDEN ÖZELLEŞTİRMEYE

“Sorgulanmayan yaşam, yaşanmaya değer.”⁶¹

İsmet Berkan'ın, ‘28 Şubat ne zaman biter’⁶² diye papatya falı açtığı; Etyen Mahçupyan'ın, ‘28 Şubat'ın sonuna yaklaşıyor’;⁶³ yanlışısından malul olduğu; Ertuğrul Özkök'ün, laf olsun diye, ‘28 Şubat kurumsallaşıyor mu’⁶⁴ diye sorduğu; ‘Tarihsel dönemeç’⁶⁵

⁵⁷ İktisat Dergisi, No:397-398, Ocak-Şubat 2000, s.52.

⁵⁸ Bkz. Özgür Gelecek Dergisi, “Emperyalizm ve TC'nin Silahlanmasının Ardındaki Gerçekler”, No:9, 14-27 Nisan 2000, s.20-22.

⁵⁹ Bkz. Hülya Kirmanoğlu, İktisat Dergisi, “Beşeri Kalkınma ve Eğitim-Sağlık Hizmetleri: Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, No:397-398, Ocak-Şubat 2000, s.51-53.

⁶⁰ Bkz. İşçi Demokrasisi Gazetesi, “Eğitimde Kara Mizahtan”, No:13, 1 Şubat 2000, s.4-5.

⁶¹ Sokrat.

⁶² İsmet Berkan, Radikal, “28 Şubat Ne Zaman Biter?”, 9 Nisan 2000, s.3.

⁶³ Etyen Mahçupyan, Radikal, “28 Şubat'ın Sonuna Yaklaşıyor”, 27 Ekim 1999, s.10.

⁶⁴ Ertuğrul Özkök, Hürriyet, “Acaba 28 Şubat Kurumsallaşıyor mu?”, 17 Nisan 2000, s.25.

⁶⁵ Cumhuriyet, 28 Şubat 2000, s.7.

diye anılan '28 Şubat'ın⁶⁶ üçüncü yılında S. Demirel, 'Süreç hâlâ devam ediyor'.⁶⁷ 'Böyle de gidecek'⁶⁸ derken; anımsanması gereken: 28 Şubat'ın 12 Eylül'ün postmodern uzantısı olduğu ve 12 Eylül icadı YÖK'ün de postmodern 28 Şubat 'darbesi'nin etkin silahı olmayı -biçimsel değişikliklerle- sürdürdüğüdür.

Şaban İba'nın, 'Darülfünun-u Osmaniye'den, Üniversite-i YÖK'e'⁶⁹ diye nitelediği seyr-ü seferde, "12 Eylül döneminde tek yetkili güç olan MGK askercil yapıda emir komuta zincirine dayalı bir üniversite yapısını YÖK ile kurdu"⁷⁰ YÖK, eğitime dayatılmış -hiyerarşik- iktidar ilişkisidir. Özünde 'YDD'ye eklemelenen tekелci Türk(ie) sermayesinin tercihleri doğrultusundaki üniversite-sanayi işbirliği gereksinimi yatmaktadır.

Bunun için sermaye egemenliğine el sürmeye cüret etmeden; örneğin CHP Başkanı Altan Öymen gibi, Eğitim yeniden yapılandırılmalı⁷¹ demek, abesle iştigal veya karanlığa ısıklık çalmaktır! O hâlde YÖK kaldırıcıyla yükseköğretimin özelleştirilmesine yönelinen gidişatta; 'Aydınlanmanın kilometre taşı: Köy Enstitüleri'nden, söz ederek;⁷² Köy Enstitüleri aydınlıktır⁷³ demenin, Köy Enstitüleri korumaya alınıyor mu⁷⁴ diye sormasının 'postmodern devletçilik'ten⁷⁵ öteye pratik bir anlamı (kıymet-i harbiyesi) yoktur!

Resmi ideolojinin resmi kurumlarını (kamusalın yerine devletçiliği iktisade ederek) yücelten bu tür nostaljik-reaksiyoner tutumlar, popülizmden başka bir şey değildir. Unutulmamalıdır ki popülizm Türk(ie) solunun tarihi açısından kilit öneme sahip yanılgıdır.

⁶⁶ Bkz. Taha Akyol, Milliyet, "28 Şubat", 29 Şubat 2000, s.15.

⁶⁷ Süleyman Demirel, Hürriyet, 29 Şubat 2000, s.21.

⁶⁸ Süleyman Demirel, Yeni Binyıl, 29 Şubat 2000, s.13.

⁶⁹ Şaban İba, Üniversiteli, "Darülfünun-u Osmaniye'den Üniversite-i YÖK'e", Deneme Sayısı, Nisan 2000, s.7.

⁷⁰ Aydın Çakır, Yürüyüş Dergisi, "YÖK Sisteminde İdari Yapı", No:12, Mayıs 2000, s.8.

⁷¹ Altan Öymen, Cumhuriyet, 17 Nisan 2000, s.9.

⁷² Cumhuriyet, 17 Nisan 2000, s.4.

⁷³ Cumhuriyet, 18 Nisan 2000, s.3.

⁷⁴ M. Başaran, Cumhuriyet, Köy Enstitüleri Korumaya Alınıyor mu?, 18 Nisan 2000 s.3.

⁷⁵ Bkz. E. Mahçupyan, Radikal, 'Yoksa Postmodern Devletçilik mi?', 19 Nisan 2000, s.9.

Popülizm, toplumsal-siyasal alanı popüler kesimler ile egemen kesimler, halk ile iktidar bloğu arasındaki antagonistik ilişki ekseninde tanımlayan ve hegemonize etmeye çalışan söylemdir. Ezen, sömüren, asalak egemen güçlerin ideolojisine karşı ezilen, sömürülen halka seslenerek popüler ideolojiler, gelenekler ve simgeleri kendine eklemleyerek kitle seferberliğine ve düzen değişikliğine soyunur. Halk ile onun düşmanlarından oluşan, homojen, geçirimsiz, birbirine dışsal ve saydam iki kamp ya da kutup arasındaki mücadele toplumsal-siyasal alanı belirler. Popülist söylem, toplumsal antagonizmaların çoğulluğunu tanısa bile, bu antagonizmaların kutuplarını birbirinden ayıran sınırların aynı olduğunu varsayarak aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurar. Yani her bir antagonizma bir başka sınır ilişkisi oluşturmaz ve toplumsal-siyasal alanın kurucu nitelikteki sınırlarını paylaşır. ‘Halk’ı iç bölünmeler ve iktidar ilişkilerinden azade gören dışsallık mantığı, onun idolleştirilmesini, yüceltilmesini de mümkün kılar.

Böylelikle popülist söylem, her zaman özgül bir ideolojik-politik formasyonun eklenmiş uğrağı olarak karşımıza çıkar. Tam da milliyetçi, ırkçı, demokratik, eşitlikçi veya dinsel söylemlerle eklenmiş hâlde olması yüzünden kendisine özgü tematik ve programatik içeriği, saf bir paradigmatik biçimi yoktur. ‘Halk’ (‘halka ait olan’) ve ‘halkın düşmanları’ tahayyülünün verili bir ideolojik-politik formasyona göre değişmesi her popülizmi kendine özgü kılar. Popülizm, içerisine eklenildiği, hegemonya kurma iddiasındaki ideolojik-politik formasyonun tabi bir uğrağı olabileceği gibi (örneğin sosyalist, faşist, yeni muhafazakâr popülizmler), diğer uğraklara baskın çıkan birleştirici ilkesi de olurken;⁷⁶ Solun yakasından düşmeyen popülizm illetinin ardında Kemalist resmi ideoloji yatar.⁷⁷

⁷⁶ Popülizm tanımlaması büyük ölçüde Laclau’nun (E. Laclau, *Politics and Ideology in Marxist Theory*, Londra: Verso, 1977; E. Laclau ve C. Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Londra: Verso, 1985) geliştirdiği argümana dayanmaktadır.

⁷⁷ Bkz. Ulusal Dergisi, “Sosyalizm, Türk Solu ve Kemalizm”, No:5-6, Kış-Bahar 1998; Muhsin Salihoglu, Ürün Kitap Dizisi, “Aydınlanma Çerçevesinde Kemalizm”, No:5, Temmuz 1998, s.41-58.

Buna eklenmesi gereken bir diğer nokta da şudur: Kemalist resmi ideolojinin Türk(ie) üniversitelerinin dönemsel ihtiyaçlarına uygun olarak devreye sokulan YÖK'ün, Sencer Divitçioğlu'nun resmettiği tarihsel düzeneğin -otoriter Türk(ie) devlet geleneği⁷⁸ bağlamli- kopyası olduğudur: "Türk toplum geleneğinin ürünü olan buyurgan ak ve buyrulan kara budun ikili sınıfı (ile) karşımıza şöyleli dizekli bir sınıf yapısı çıkar: Sultan> Ak Budun> Kara Budun. Bu demektir ki, sultan ak budun üzerinde başattır (>); ak budun, kara budun üzerinde başattır; öyleyse sultan kara budun üzerinde başattır, yani sultan kadiri mutlaktır".⁷⁹

"Üniversitelerde sorunlar hep aynı, çözümler ise sürekli erteleniyor"⁸⁰ denilen koordinatlarda, YÖK, gücünü ('kadiri mutlak') kapitalist egemenlik hiyerarşisinden almaktadır. Bunun anlaşılması gerek! Sermaye eğitimin alanını yeniden biçimlendiriyor. Bu Türkiye genelindeki reorganizasyondan bağışık ve özerk değıl... Bu bağlamda, YÖK Komisyonu'nda 'Rapor' skandalı;⁸¹ Meclis'teki YÖK gerginliğı⁸² boşuna değıl! Tekelci sermayenin yeniden yapılanma talebi olan üniversite-sanayi işbirliğı için bir diploma mezarliğını⁸³ andıran Türk(ie) üniversiteleri, sermayenin yeni aşamasındaki kâr ve talan ihtiyaçları için yeniden biçimlendiriliyor!

Bunun için gazetelerde; "Sermaye sınıfı eğitim politikasında adını 'reform paketi' olarak koyduğı programla, paralı eğitimin yasal düzenlemelerine başladı";⁸⁴ "Üniversiteler şirket oldu";⁸⁵

⁷⁸ Bkz. N. Beldiceanu, Osmanlı Devletinde Tımar, çev. M.A. Kılıçbay, Teori Yay., 1985; Paul Wittek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, çev. F. Bertay, Kaynak Yay., 1985; İ. Bozdağ, Osmanlı Devlet ve Toplum Yapısı, Boğaziçi Yay., 1990; İ. Metin, Osmanlı'nın Kanlı Tarihi, Tüm Zamanlar Yay., 1998; Cogito Dergisi, 'Osmanlılar özel sayısı', no:19, Yaz 1999; A. Ünaltay, Değışim Dergisi, 'Türkiye'de Din-Devlet İlişkinin Tarihsel Boyutu', Mart 1997, s.23-8; Orhan Dilber, Devlet Siyaset Devrim, Maki Yay., 2000.

⁷⁹ Sencer Divitçioğlu, Oğuz'dan Selçuklu'ya: Boy, Konat ve Devlet, YKY, 2000, s.128.

⁸⁰ Sibel Şen Kahraman, Milliyet, "Akademik Kan Arayışı", 18 Nisan 2000, s.23.

⁸¹ Şaban Sevinç, Hürriyet, 13 Nisan 2000, s.19.

⁸² Milliyet, 13 Nisan 2000, s.23.

⁸³ Bkz. Abbas Güçlü, Milliyet, "Diploma Mezarlığı", 14 Nisan 2000, s.23.

⁸⁴ Kızıl Bayrak, "Eğitimin Özelleştirilmesinde Yeni Aşama", 15 Nisan 2000, s.13.

⁸⁵ Özgür Bakış, 2 Mart 2000, s.12.

“Vakıf üniversitelerinin yüksek ücretli transferi nedeniyle, devlet üniversitelerinin öğretim üyesi kadrolarında büyük sıkıntı yaşanıyor”⁸⁶ haberlerini okuyoruz! Ya da “Rektörler, üniversitelerin paralı hâle getirilmesi konusunda görüş birliğine varırken, bazı rektörler, parası olana, sınavsız olarak üniversite şansı verilmesini istiyorlar. Başkent Üniversitesi Rektörü Mehmet Haberal, ücretini ödemek koşuluyla adaylara, istediği alanda sınavsız yükseköğretim olanağı sunulmasını önerirken, Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Üstün Ergüder, devlet üniversitelerinin uluslararası düzeyde rekabet gücüne kavuşabilmesi için esnek bir statüye kavuşturulması vurgusuyla, devlet üniversitelerine vakıf üniversitesi statüsü verilmesini isteyerek, ‘Bu amaçla bazı kamu üniversitelerine ‘özel statü’ verilmesi, hatta finansmanı sağlayabilecek olanların, vakıf üniversitesine dönüştürülmesi ciddi şekilde düşünülmelidir’ dedi”.⁸⁷

2) EĞİTİM...

“Eğer nefret ettiğimiz kişilerin, ifade özgürlüğüne inanmıyorsa, ona hiç inanmıyoruz demektir.”⁸⁸

“İfade özgürlüğü, hemen tüm diğer özgürlük biçimlerinin matrisi, vazgeçilmez koşuludur.”⁸⁹

(...) “Kamu eğitiminin amacının türün gençlerini bilgiyle donatmak ve zekâlarını uyarak yurttaşlık görevlerini aydınlanmış ve bağımsız bir tarzda yerine getirmelerini sağlamak olduğu varsayımı, bir yanılgıdan ibarettir. Hiçbir şey hakikatin bundan daha fazla uzağında olamaz. Kamu eğitiminin amacı hiçbir şekilde aydınlanmayı yaymak değildir; yalnızca olabildiğince çok sayıda bireyi aynı güvenli düzeye indirmek, standartlaştırılmış bir yurttaşlığı üretmek ve sürdürmek, farklılık ve özgünlüğü yok etmektir. Siyasetçilerin,

⁸⁶ Özgür Bakış, 10 Nisan 2000, s.4.

⁸⁷ Milliyet, 10 Nisan 2000, s.23.

⁸⁸ Noam Chomsky.

⁸⁹ Benjamin N. Cardozo.

pedagogların ve diğer şarlatanların iddiaları ne olursa olsun, kamu eğitiminin amacı ABD’de de budur, başka yerlerde de”⁹⁰

Aslolan; özelinden ‘kamusalı’na değin, burjuva eğitim totalitarizmine ‘Hayır!’ demektir. “Totaliterlik gerçekte geçmişin sürekli çarpıtılmasını gerektirir ve uzun erimde olasılıkla nesnel gerçekliğin varlığına dahi bir inançsızlık talep eder. (...) Kendini sürdürmeyi başaran totaliter bir toplum olasılıkla, sağduyu yasalarının gündelik yaşamda ve bir ölçüye kadar bilimlerde geçerli sayıldığı, ancak siyasetçi, tarihçi ve toplumbilimci tarafından göz ardı edildiği, şizofrenik bir düşünce sistemi geliştirecektir”.⁹¹ Çünkü “Bilgi toplamını küçük bir grubun tekeline vermek halkın felsefî ruhunu öldürür ve manevî yoksunluğa yol açar”.⁹²

2.1) NE OLMALI?

“Düşünce fabrikası gerçekten dokumacılık zanaatına benzer. Orada ufacık bir kıvılcık binlerce ipliği seferber eder, gider gelir bir diziye mekik, görünmeksizin akar iplikler bağlantı yapar bir küçük vuruş, binlerce filozof da girer içeri.”⁹³

Bu durumda ‘Eğitim ne olmalıdır’ mı?

Eğitim; “İnsan her şeyin ölçüsüdür”⁹⁴ diyen bir anlayışın ürünü olmalıdır; çünkü “Eğitimin amacı, toplumun mutluluğunu arttıracak insanlar yetiştirmektir”.⁹⁵ “En iyi toplum, en fazla sayıda insana en fazla mutluluğu sunan toplumdur... Eğitimin temel gayesi, insanları bu toplumsal ülküye yakınlaştırmaktır”.⁹⁶ “Birincil, en acil gereksinim eğitimin ilerletilmesidir... Yüksek düşüncelerin yayınlanması yaşam damarlarının dinamik gücüdür; dünyanın ruhunun ta kendisidir. Düşünceler sınırsız bir denizdir, etkileri ve çeşitli varlık koşulları ayrı

⁹⁰ H.L. Mencken.

⁹¹ George Orwell.

⁹² Albert Einstein.

⁹³ Goethe, Faust, çev. H. İzzettin Dinamo, Yazko Yay, 1983, s.85.

⁹⁴ Prtagoras.

⁹⁵ J. Locke.

⁹⁶ J. S. Mill.

biçimler ve dalgaların tekil sınırları gibidir; ancak deniz kabardığında dalgalar yükselir ve bilgi incilerini yaşamın kıyısına saçarlar”.⁹⁷

Bunun için Martin Luther King Jr.’nin, “Yeryüzündeki insanların bedenleri için günde üç kez yiyeceğe, akılları için eğitim ve kültüre ve ruhları için de saygınlık, eşitlik ve özgürlüğe sahip olabileceğine inanmaya cüretim var. Benmerkezci insanların yıktıklarını, öteki-merkezci insanların onarabileceğine inanıyorum” dediği türden “Eğitimin üç temel boyutu: 1) Çocuğu ve genci kendini yönetebilecek yetkinlikte geliştirmek. Bunun için de özgüvenli, soru sorabilen, tartışabilen, muhakeme edebilen, durumu ölçebilen, kendini ve çevresini doğru algılayabilen, kararlarını verebilen, sorumluluklarını alabilen kişiliği, karakteri, davranışları kazandırmak. 2) Sosyal sorumluluklarını tanıyan, bilen, taşıyan; çevresiyle doğru ve kişilikli ilişkiler kuran bir toplum bireyi olarak yetiştirmek. 3) Bilgiyi bulacak, seçecek, işleyecek, üretecek, yaratacak bir donanım kazandırmak”tır.⁹⁸

2.2) NE OLMAMALI?

“Mazeretlere diyeceğim bir şey yok,
ben mazeretçilere karşıyım.”⁹⁹

“Ne isek oyuz, daha iyi olmak istiyorsak,
başlamanın tam zamanıdır.”¹⁰⁰

O hâlde ‘Eğitim ne olmamalıdır’ mı?

“Eğitim hem bireyin hem de devletin yapısını düzeltecek en yetkin yöntemdir”.¹⁰¹ Ya da “Eğitimin nihai hedefi insan doğasının kokuşmuşluğundan ve Tanrının inayetinden kaynaklanır”¹⁰² anlayış(sızlığı)ndan arındırılmalıdır! Çünkü “Kimse sopaya dönüştürülmüş küçük bir ağaçtan yaprak çıkartmasını bekleyemez”.¹⁰³

⁹⁷ Abdü'l-Baha, İran, 1875.

⁹⁸ Erdal Atabek, Cumhuriyet, “Bilgi Toplumu İnsanın Eğitme...”, 17 Nisan 2000, s. 4.

⁹⁹ Jesse Jackson.

¹⁰⁰ Alfred Tennyson.

¹⁰¹ Platon.

¹⁰² Augustinus.

¹⁰³ Martin Buber.

Evet; ‘emir-komuta zinciri’ndeki eli sopalı resmi-ideolojik eğitim, olmaması gerekendir!

3) EĞİTİM HAKKI: ŞİDDETE MARUZ KALMAK (MİDİR?)

“Kuşku duyun, sorgulayın.”¹⁰⁴

Yıldırım Türker’in, “Çocuklar: hiç düşünmeden cepheye sürüveren bu seferberlik dili, insan haklarını hâlâ ve yılmadan tartışmaya açan; vatanseveriyle vatan hainini, bölücüsüyle milliyetçisini sertçe saptayan bu kan uğultusu, koskoca bir toplumun gözünü döndürmüş, adalet duygusunu bastırmıştır”¹⁰⁵ diye betimlenen egemen şiddete endekslendiği¹⁰⁶ Türk(ie) üniversitelerini, en iyi, şu haberler anlatır:

“Paralı eğitimi protesto etmek amacıyla eylemlerde bulunan üniversiteli 9 gencin davası Yargıtay’ın onayladığı toplam 48 yıl hapis ve 8,5 milyar para cezası kararıyla sonuçlandı”!¹⁰⁷

“17 Mayıs 1996’da yapılan Milli Eğitim Şûrası’nı protesto gösterilerinde dövülerek gözaltına alınan 60 öğrencinin davası üç yıl sonra sonuçlandı. Mahkeme 53 gence 1,5 yıl hapis, yedisine de 4’er milyon TL para cezası verdi”!¹⁰⁸

“İskenderunlu N.C.S. ile F.D.P işkence gördüler, 12 ile 18 yıl ceza aldılar ama iddialar kanıtlanamadı: Suçları genç olmak”!¹⁰⁹

“Adalette 20 metre farkı: Ankara Adliyesinde aralarında 20 metrelik mesafe bulunan iki ceza mahkemesi, suç konusu aynı, suçlananların aynı yaş ve meslek grubundan olduğu davalarda farklı kararlar verildi. 3. Asliye Ceza Mahkemesi, özerk demokratik üniversite ve parasız eğitim istemiyle gösteri yapan 24 öğrenci hak-

¹⁰⁴ Descartes.

¹⁰⁵ Yıldırım Türker, Radikal İki, “Memleket evlatları”, 16 Nisan 2000 s.3.

¹⁰⁶ Bkz. David Riches, Antropolojik Açıdan Şiddet, çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yay.; Toktamış Ateş, Cumhuriyet, “Şiddet Eğilimi”, 18 Nisan 2000, s.3; Ö. Ünal, Kaldıraç Dergisi, “Korku, Şiddet, Tecavüz”, No:8, Mart-Nisan 2000, s.61-63.

¹⁰⁷ Yıldırım Türker, Radikal İki, “İnadına Gençlik”, 16 Ocak 2000, s.3.

¹⁰⁸ Adnan Keskin, Radikal, “Dayak Üstü Hapis”, 10 Kasım 1999, s.8.

¹⁰⁹ Celal Başlangıç, Radikal, “Suçları Genç Olmak”, 8 Kasım 1999, s.1.

kında, ‘Düşünceyi topluca açıklamak demokratik toplumun gereğidir’ gerekçesiyle beraat verirken; 10. Asliye Ceza Mahkemesi, benzer gösteri nedeniyle yargıladığı 60 gence ‘sosyal açıdan caydırıcı’ olması gerekçesiyle hapis cezası verdi”!¹¹⁰

SONUÇ YERİNE

“Yalan dolan varsa eğer
Vebali tarihin boynuna olsun
Vaadettiği günden bahistir
Konuştuğumuz dil, yazdığımız her satır
Bir umuttur...”¹¹¹

Türk(iye) üniversitelerindeki özelleştirmelere, popülist Üniversitelerimizi savunacağız yanılışıyla asla ve hiçbir zaman ‘bizim’ olmamış resmi ideoloji üniversitelerini estetize ederek karşı çıkmak, inandırıcı olmanması yanında, işlevsel de değildir. Üniversitelerdeki özelleştirmeye -hiç olmazsa bundan böyle- anti-kapitalist bir perspektif ve öğrenci gençliğin, ezilenlerin tarihsel blokununun eşitlik-adalet-özgürlük sancağı altında örgütlenme cüretiyle Meksika¹¹² ya da 68’dekiler¹¹³ veya DEV-GENÇ’liler gibi¹¹⁴ karşı çıkmak gerekiyor! Bunun için resmi ideolojiyle, sivil toplumcu halisünasyonların ehliliğiyle¹¹⁵ ‘uslu durun’ edebiyatıyla, kapitalist yabancılaşımla hesaplaşan cüretkâr bir tarih bilincine ihtiyaç vardır.¹¹⁶

¹¹⁰ Adnan Keskin, Radikal, “Adalette 20 Metre Farkı”, 11 Kasım 1999, s.8.

¹¹¹ Niyazi Akıncıoğlu.

¹¹² Bkz. Özgür Bakış, “Meksika Üniversitesinde Büyük Grev”, 8 Şubat 2000, s.9.

¹¹³ Bkz. Temel Demirci, Sibel Özbudun vd., Sokakta ve Duvarda 1968, A.g.e.; Cogito Dergisi, “Mayıs 1968”, No: 14, Bahar 1998.

¹¹⁴ Bkz. Oral Çalışlar, Cumhuriyet, “Geçmişle Doğru Hesaplaşmak”, 19 Mart 2000, s.4.

¹¹⁵ Bkz. T. Alkan, Radikal, “Dalkavuklar, Sırtanlar, Polisler ve Aydınlar” 12.2.2000, s.5.

¹¹⁶ Bkz. B.E. Behar, İktidar ve Tarih, Afa Yay., 1992; M. Bloch, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği, çev. M.A. Kılıçbay, Birey ve Toplum Yay., 1985; K. Jenkins, Tarihi Yeniden Düşünmek, çev. B.S. Şener, Dost Yay., 1997; İ. Tekeli, Tarihyazımı Üzerine Düşünmek, Dost Yay., 1998; İ.Z. Eyupoglu, Tarihin İlkeleri, Say Yay., 1991; D. Özlem, Tarih Felsefesi, Anahtar Yay., 1996; G.A. Cohen, Karl Marx’ın Tarih Teorisi, çev. A. Fethi, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1998; V. Mejuyev, çev. S.H. Yokova, Kültür ve Tarih, Başak Yay., 1987; R.G. Collingwood, Tarih Tasarımı, çev. K. Dinçer, Ara Yay., 1990.

1) 'NE YAPMALI'? (İÇİN!)

"Kendinizi eğitin, çünkü aklınıza ihtiyacımız olacak...
Harekete geçin, çünkü coşkunluza ihtiyacımız olacak...
Örgütlenin, çünkü tüm gücünüze ihtiyacımız olacak..."¹¹⁷

Egemenlerin 'Pluralis megestretis/Azamet bildiren çoğulluk'ları karşısında, 'Taraf olmayanın bertaraf olacağı' bilinçli kararlılığıyla, öncelikle ve artık, 'sivil itaatsizlik'¹¹⁸ ile yetinmeyip, direniş biçimlerini¹¹⁹ zenginleştirerek çoğullaştırmalı ve toplumsallaştırmalı... Sol sekte böbürlenmelerin ve marjinalliklerin, hiçbir derde deva olmadığını bilmeyen yok... Çözüm, ortak hedeflere yönelik birleşik mücadelenin ürünü olacak... Bu uğurda bir Çin Atasözünün dediği gibi, "Bilmek ve yapmamak, bilmemektir"!

'YDD' tahakkümüne karşı özgürlükler için dövüşülmesi; mağdur ile zalim, güçlü ile güçsüz arasındaki kavgalara -nerede olursa olsun!- kayıtsız olmamak gerek... "Güçsüzle güçlü arasındaki çelişkiye kayıtsız kalmak tarafsızlık değil, güçlünün yanında olmaktır".¹²⁰ Çünkü "İyi bir yaşam aşkla esinlenen ve bilgiyle yöneltlen bir yaşamdır!"¹²¹

Aşkın coşkusuyla esinlenen ve bilgiyle yönetilen bir yaşam için (devrimci) hayalleri önemsenmesi gerek; nihayetinde üzerine oturduğunuz sandalye bile, tasarım olarak -önce- (devrimci) bir hayalin ürünüdür. Hayalsiz, iddiasız, iradesiz ve cüretsiz mücadele olmaz; olduğu savlansa dahi, ciddiyeti olamaz... Bu bağlamda -durmadan sızlanan- 'Mahur Besteleri' terennüm etmek yerine; 'Umudunu yitirmeyeceksin'¹²² kararlılığıyla, 'Bahar isyancıdır' gerçeğine yaslanmak 'olmazsa olmaz'dır!

Türkiye'de, asla seçip, talip olmamışsak da; 'Babamız devlet, ananız da yasa' dayatmacasına taraf kılınmışızdır... 'Devlet Baba'

¹¹⁷ Gramsci, Tosca, Togliatti ve Terracini'nin çıkarttığı "L'Ordine Nuovo" gazetesinin 1919'daki bir sloganı.

¹¹⁸ Bkz. H. Arendt, R. Dworkin, J. Habermas vd., Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik, çev. Yakup Çoşar, Ayrıntı Yay., 1997.

¹¹⁹ Bkz. J. C. Scott, Tahakküm ve Direniş Sanatları, çev. Alev Türker, Ayrıntı Yay., 1995.

¹²⁰ Paulo Friere.

¹²¹ Bertrand Russell.

¹²² Mihri Belli, Özgür Bakış, 25 Mart 2000, s.2.

deyip geçmeyin! O, el sürülemez, dil uzatılamaz ve her şeyi mümkün olduğu kadarıyla yasaklayan-erteleyen-askıya alan (yani buzul-laştıran!) bir felâket ürküntüsünü çağrıştıran Jerontokrasi'dir...

'Omniscient/Her şeyi bilen' jerontokrasi felaketi ve çürümüş rejimi karşısında 'Kafka âlemi'nde çözüm aramak, hayli 'fiyakalı' da olsa bir kaçıştır. 'At-avrat-cep telefonu' şeytan üçgenindeki arabesk-postmodern Türkiye'de hiçbir kaçış biçimi çözüm değildir... Kaçırılmış randevulara yanmak yerine, yeni randevuları kaçırmamak için doğru adresler alın, verin... "Düşlerden geriye kalan bir yürek ağrısıydı"¹²³ demeyin... "En sonunda öğrendiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdi" mütevazılığıyla;¹²⁴ "Unut her şeyi, incelikleri asla... Aldırma, bunlar geçicidir, korkmaya değmez, korkarsak kendimizden korkalım, sesimizi kaybetmekten korkalım"¹²⁵ diye haykıran sesinizi yitirmeyin, susmayın, haykırın!

Bu koordinatlarda, "Korku irrasyonel bir duygudur".¹²⁶ İnsana ait bir davranış olamaz... "Sevda korkuyla el ele gitmez, korku sevdanın olmadığı yerde baş verir".¹²⁷ Evet; Gürhan Uçkan'ın, "İçimizdeki soykırım nerede başlıyor, nerede bitiyi?" sorusuyla "Yeni bir yüzyıla, binyıla girdik... İnternet çağındayız! Eski hastalıklardan artık kurtulma zamanıdır. Kökü kurutulan verem gibi -oda doğruysa!-¹²⁸ Ne yazık ki YDD de eski hastalıklar, yeni kazanımlar için kullanılıyor. Birileri yine yukarıdan kitleleri idare ediyor. Binleşenme bugün de yasaklı. Yeni bir 'holocaust/kıyamet-soykırım' Fırınsız, kampsız"¹²⁹ diye resmettiği 'Uygarlık Krizi'nin yangın yerinde, sadece korkularından 'korkan' bir kararlılıkla sevdalı-kavgaya sarılmak hâlâ tek çözümdür!

¹²³ Engin Aşkın, "Düşlerden Geriye Kalan Bir Yürek Ağrısıydı", 6 Şubat 2000, s.10.

¹²⁴ Sokrat.

¹²⁵ Güray Öz, "Unut Her Şeyi, İncelikleri Asla...", 6 Şubat 2000, s.10.

¹²⁶ Ö. Madra, Yeni Binyıl, Korkutan Fısıltı, Korkutmayan Çığlık -1, 12 Nisan 2000 s.13.

¹²⁷ Ümit Deniz, Cumhuriyet, "Sorumlu ve Mutlu Ol Sevgilim", 20 Şubat 2000, s.10.

¹²⁸ O da doğru değil! "Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre, dünyada hastalıklardan dolayı ölümler sıralamasında %32 ile verem ilk sırada yer alıyor. 1999 yılında dünyada 6 ila 8 milyon kişi vereme yakalandı" (Özgür Bakış, 24 Mart 2000, s.12).

¹²⁹ G. Uçkan, İçimizdeki Soykırım Nerede Başlıyor, Nerede Bitiyor?, 6 Şubat 2000, s.10.

Sevdasız-kavgasız bir 'yaşam'da insanın gecesi gündüzünden ayırt edilebilir mi? 'YDD' koşullarında cehenneme dönüşen yazma, yaratma, yaratma eyleminin; yaşama içkin kılınması sevdasız kavgasız olabilir mi? Sevdayı-kavgayı yaşam biçimine, içselleştirmiş başkaldıran ahlâkın eylemine dönüştürmeyen yaşama; 'yaşanılıyor' denebilir mi? Önemsenmesi gereken, sadece yaşamak, yaşatmış olmak değil; sevdasıyla kavgasıyla yaşamak, yaşıyor ve yaşatıyor olmaktır... Ötesi laf-ı güzaf!

Yapıcı yaratıcılığın yıkıcılığıyla beslenen sevdâ ve kavga; onlar, imge olmanın ötesine, amaçlı bir var oluşun coşku dolu dinamikleri değil midir? Olması gerekenin olması; ya da en azından mümkün kılınması için yaşama kök salan azim ve direnç değil midir? Yarılıp, yenilsek de; yeniden ve zafer için başlayan bir dirençle ürkmeyen, teslim alınamayan, baş eğmeyen, zoru kolaylayan bir etik-estetik anlayışı değil midir? Kendi tarafında olan sevdalı-kavga; saflarını, mevzilerini asla terk etmeyen, varolanla yetmeyen, özgürlük dışında hiçbir şeyle yetinmeyen aykırı bir aşkınlık değilse nedir? Kaçamak yanıtlar vermeyen, dobra dobra konuşan, ağız dolusu gülen, delicesine öfkelen, hâsılı insana ait olan hiçbir şeye yabancı olmayan sevdalı-kavga, tüm biçimsellikleri olumsuzlayan bilinçli içtenliğin yaşama içkin nesnelliğidir... İnsan(lık)ın, estetiğe-etiğe içkin temel kategorisini oluşturan sevdalı-kavga, içselleştirdiğiyle öncelikle insanın özgürleşmesine aittir. İnsanın insanal özüne dönüşü yolundaki zincirin ana halkasıdır...

Özetle sevgisizliğin, zulmün, adaletsizliğin, kıskançlığın, kariyerizmin, vicdansızlığın, iklim değişimlerine uyarlanmamış buka-lemunluğun, doğal olmayanın; hâsılı insana ait olmayanın panzehiridir sevdalı-kavga... Bir içtenliktir... Abartısızdır... Deforme olmamış doğallıktır... Haklı yerde durmaktır... Tarafılıkla yaşamak ve samimi olmaktır... Oto-sansürün ve sınırlamaların tümünü aşmaktır... Sadece var olmak kaygılarını aşıp, daha güzel yaşam kavgasının parçası olmaktır... 'İnsanım' diyebilme hakkını gasp ettirmemektir... Köhneleşmiş boyun eğmeyen ateşten bir sorumluluğa sahip olmaktır... Gereken bedelleri ödeyemeye hazır olmaktır... Yargılayıp, 'Hayır' diyebilmektir... Ya da Demirci Kawa'nın gibi, "Ben ateş topraktan damıttım/ ben ateşi terimden/ ateşi sevdadan

ben/ terinden sevdanın/ şimdi örsüm kan içinde/ oğullarımın kanı/ şimdi çekicim kan içinde/ kızlarımın kanı/ döverim demiri ben/ demir serttir, öfkem gibi/ demir yumuşacıktır, seveda gibi” diye haykırmaktır... Civalı zar atmadan, olduğu gibi yaşayabilme cüretidir... İnsana, aşka ve hayata dair olabilmektir. Yani ‘sevdaya kav- gaya dair her şey bizimdir’ diyebilme haklılığıdır. Yani ‘Winners of the losers/Mağlupların galibi’ olmaktan kurtulmaktır sevdalı-kavga!

‘Altkültürler sosyolojisi’nin psikolojisiyle sürüleştirenlerin, ‘Cinnet Kesiti’ndeki vahşetin ‘suç ortakları’na dönüştürülüp, yabancılaşma¹³⁰ ile hiçlendiği Türkiye’de; kınileri, ‘öte dünya’yla, ‘ruhlar âlemi’yle, parapsi- kolojiyle uğraşıp; ‘ruh çağırma seansları’ düzenleyerek; ‘olağanüstülük’- ‘mucizeler’ peşinde koşup; ‘spiritüel alan’daki ‘hakikat’ ve ‘sır’ları araya- rak; ‘piyasa ekonomisi’nin post-modern¹³¹ akıldışına tapınıp, kapitalist vahşeti (güçlendirerek) üretiyorlarken; başkaldırmak, elbette kolay de- ğil... Ama bunu durmadan tekrar etmenin ne yararı var?

¹³⁰ E. Mandel-G. Novack, Marksist Yabancılaşma Kuramı, çev. O. Göçmen, Yücel Yay., 1975; W.A. Weisskopf, Yabancılaşma ve İktisat, çev. Ç. Koç vd., Anahtar Y., 1996; G.S. Kızıltan, Çağımızda Yabancılaşma Sorunu, Metis Yay., 1986; T. Demirel-S. Özbudun, Yabancılaşma, Özgür Üniversite Kitaplığı, Öteki Yay., 1999; Herbert Marcuse, Tek Boyutlu İnsan, çev. S. Çagan, May Yay., 1968; E. Fromm, Özgürlükten Kaçış, çev. S. Budak, Öteki Yay., 1997; N. Serter, Giydirilmiş İnsan Kimliği, Der Yay., 1996.

¹³¹ Blz. Ali Akay, Postmodern Görüntü, Bağlam Yay., 1997; Z. Bauman, Postmodern Etik, çev. A. Türker, Ayrıntı Yay., 1998; S. Best-D. Kellner, Postmodern Teori, çev. M. Küçük, Ayrıntı Yay., 1998; T. Eagleton, Postmodernizmin Yanılsamaları, çev. M. Küçük, Ayrıntı Yay., 1998; A. Huyssen, Modernite Versus Postmodernite-Postmodernin Haritasını Yapmak, çev. M. Küçük, Vadi Yay., 1994; F. Jameson, Postmodernizm -Geç Kapitalizmin Mantığı, çev. N. Plümer, YKY, 1994; S. Kızılcılık, Postmodernizm Dedikleri, Saray Yay., 1995; M.B. Mısırlı-E. Balta, Modernizm, Post-Modernizm ve Sol, Öteki Yay., 1998; M. Sarup, Post-Yapısalcılık ve Postmodern, çev. A.B. Güçlü, Ark Yay., 1995; F.J. Lyotard, Postmodern Durum, çev. A. Çiğdem, Ara Yay., 1990; A.Mc Robbie, Postmodernizm ve Popüler Kültür, çev. A. Özdek, Sarmal Yay., 1999; J.W. Murphy, Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri, çev. H. Arslan, Eti Yay., 1995; N. Zeka, Postmodernizm, Kıyı Yay., 1994; D. Harvey, Postmodernliğin Durumu, çev. S. Savran, Metis Yay., 1997; P. Anderson-E.M. Wood, Modernizm, Post-Modernizm ya da Kapitalizm, çev. A.T. Erdağı-Ç. Ünal, Bilim Yay., tarihsiz; A. Heller-F. Feher, Postmodern Politik Durum, çev. Ş. Argın-O. Akınhay, Öteki Yay., 1993; Emperyalizmin Kültürsüzlüğü, Düşünce ve Eylem Broşür Dizisi:4, 1998; M. Featherstone, Post-modernizm ve Tüketim Kültürü, çev. M. Küçük, Ayrıntı Yay., 1996.

YÖK-YEK-PAZAR ŞEYTAN ÜÇGENİNDE EĞİTİMİN SORU(N)LARI*

TEMEL DEMİRER

“Bütün şeylerin ölçüsü insandır.
Var olanların var olduğu,
var olmayanların var olmadığı için.”¹

Kapitalizmin çevrelediği üniversite-eğitim-YÖK tartışmalarının² görünürde (öne çıkan) iki; gerçekte üç tarafı vardır.

Bunlardan görünürde (öne çıkan) seçenekten biri, TSK destekli 12 Eylül ürünü otoriter YÖK; ikincisi, ABD’ci Osmanlı-İslâm Sentezi’ne denk düşen yeni-muhafazakâr/tüccar AKP’nin YEK’i (ya da Acil Eylem Planı). Öne çıkan çıkan (görünürdeki) bu iki seçeneğinden başka, pusuya yatmış, sonuna kadar küreselleşmeci, fütursuz neo-liberal ‘pazarcıların üniversitesi’ vardır.

* Özgür Düşün Dergisi, No:16, Kasım 2003; No:17, Aralık 2003.

¹ Demokritos.

² Bkz. Çiçek Çavdar, “‘Yeni Üniversite’ Tartışılıyor”, Sol Dergisi, No:197, Mart 2003, s.56-59; B. Baysal, “Üniversite Yasası: Ne Nasıl Yapılmalı?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:840, 26 Nisan 2003, s.12; C. Yıldızcan, “Üniversiteler Tartışması Kızırsırken: Düzeni Ateş Bastı”, Sol Dergisi, No:196, Şubat 2003, s.32-35; “Üniversite Yasa Tasarısı Gerçekten Yeni mi?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:859, 6 Eylül 2003, s.12; Baki Komsuoğlu, “Üniversite Özerkliği ve Yeni Üniversite Reformu Üzerine”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:859, 6 Eylül 2003, s.13; İzzettin Önder, “Üniversiteler Sorunu, AKP-YÖK Çatışması Üzerine: Eğitim Bir Bütün Olarak Ele Alınmalı”, Sol Dergisi, No:196, Şubat 2003, s.36; Türkan Saylan, “Asıl Dert YÖK’ten Büyük”, Radikal, 18 Temmuz 2003, s.9; Ö. Kayhan, “Nasıl Bir Üniversite Yasası”, Radikal, 16 Ağustos 2003, s.9; E.Ç. Dindar, “YÖK mü Güçlü Hükümet mi?”, Haksöz Dergisi, No:142, Ocak 2003, s.34-5; M.A. Tesbi, “YÖK mü, YEK mi?(1-2)”, Cumhuriyet, 28-29 Ağustos 2003, s.2; T. Erdem, “Üniversitede Siyaset”, Radikal, 25 Eylül 2003, s.9; Murat Yetkin, “İlişkiler Geriliyor”, Radikal, 25 Eylül 2003, s.6; O. Bursalı, “Üniversitelere Yazık”, Cumhuriyet, 6 Temmuz 2003, s.6; M. Yılmaz, “Bu Ne Perhiz, Bu Ne YÖK Kanunu!”, Milliyet, 8 Ekim 2003, s.2; Burhan Şenatalar, “Reform Gerekli ve Olanaklı”, Radikal, 10 Ekim 2003, s.9.

I. AYRIM: KAPİTALİZMİN SEÇENEK(SİZLİKLER)İ HAKKINDA

“Hayatta herkes yanlışlık yapar, ne var ki ahmaklar, yanlışlıklarında ısrar eder”!³

Kapitalizmin çevrelediği (ve seyirlik medyasıyla bilinçleri paketlediği) üniversite-eğitim-YÖK tartışmaları, ‘başka köktenci bir alternatif mümkün değilmiş’ gibi, bu üçlü arasında yürütülmektedir. Öncelikle ve kesinlikle şunun ifade edilmesi gerek: Bu üç taraf da ‘bizim’ değildir; ‘bizim için’ olamaz; ‘ehven-i şer’ ilan edilemez.

Kapitalizmin bu üç seçeneği karşısında, Vauvenarques’ın, “İnsanlar herkes tarafından, özellikle kendileri tarafından kandırılmak için dünyaya gelmişlerdir” saptaması doğrulanmak istenmiyorsa kapitalizm patentli tüm seçenek(sizlik)lere ‘Hayır’ denilmelidir...

1) BİR 12 EYLÜL YAPITI: YÖK

“Kendi kurtuluşları için özgürlükten cayanlar, ne kurtuluşu ne de özgürlüğü hak etmemişlerdir...”⁴

Öğretim Üyeleri Derneği üyesi Prof. Dr. Zafer Üskül’ün, “Otoriter sisteme bir son vermek lazım”⁵ diye betimlediği YÖK, bir askeri darbenin ürünüdür. Ona karşı ısrarla (ve en olumsuz koşullarda bile) baş eğmeden karşı çıkıp,⁶ savaşımların bilgisi dâhilindeki bu gerçeğin, inkâr edilecek ya da tartışılacak bir yanı yok!

³ Cicero.

⁴ B. Franklin.

⁵ “Hedef Kaliteli Bir Eğitim Olmalı”, Radikal, 18 Ocak 2003, s.9.

⁶ YÖK karşıtlığı için bkz. “Sezer: YÖK Demokrasiye Engel”, Cumhuriyet, 19 Temmuz 2000, s.1; A. Işıklı, “Üniversite Ne İçin, YÖK Nereye?”, Evrensel, 8 Ağustos 2003, s.2; Ş. Dursun, “YÖK Yasası 12 Eylül Ürünü”, Umran Dergisi, No:102, Şubat 2003, s.55-9; A. Ağırakça, “28 Şubat Sürecinde Üniversitelerin Durumu”, Haksöz Dergisi, No:143, Şubat 2003, s.36-7; R. Göker, “YÖK Protestoları, Savaş Karşıtlığı ve Öğrenci Örgütlenmesi”, Kaldıraç Dergisi, No:33, Ocak 2003, s.24-27; “YÖK Korkuluğu Kalkacak”, Özgür Gençlik, 21 Aralık 2002, s.9-13; A. Nacaroglu, “YÖK ve Süt Tozu”, Evrensel Kültür, No:134, Şubat 2003, s.19-21; M. Kirişçi, “Eğitim ve YÖK Gerçeği”, Umran Dergisi, No: 109, Eylül 2003, s.16-9; ‘Yok mu YÖK’ü Durduracak?’, Y. Özgür Gündem, 7 Şubat 2003, s.9; “YÖK Üzerine Yapılan Tartışmalar Neyi Hedefliyor?”, Halkın Birliği, No:5, Ocak-Şubat 2003, s.16; “YÖK’c Tepkiye Polis Saldırısı”, Evrensel, 17 Ocak 2003, s.3; İ.H. Duru, “YÖK ve Bilimsel Ölçütler”, Cumhuriyet, 23 Eylül 2003, s.2; M. Belge,

Üniversiteleri ‘askeri kışla’ya dönüştüren “YÖK, 1970’lerin üniversite anarşisine karşı kuruldu”!⁷ “Türkiye’de üniversitelerin ve gençlerin ‘devlet’ tarafından ne kadar ‘tehlikeli’ görüldüğü prof. İhsan Doğramacı’nın Milliyet gazetesinde yaptığı açıklamalardan⁸ rahatlıkla anlaşıyor...”⁹

“YÖK ile üniversiteler, ‘merkeziyetçi’ ve ‘tek tip’ bir yapıya bü-ründürülmüştür. Bütünü örgütleme ve denetleme işlevi de, olağanüstü yetkilerle donatılmış tek bir merkeze, YÖK’e bırakılmıştır; YÖK’ün sadece bir ‘plan ve koordinasyon organı’ olduğu söylene de doğru değildir. Ortaya konan sistem, ‘koyu merkeziyetçi, alabil-digine otoriter, müdahaleci ve denetleyici’dir...”¹⁰

* * *

Askeri mantık(sızlık)la dizayn edilmiş otoriter “YÖK, rektörle-re çok geniş idari, mali ve akademik yetki ve yaptırımlar tanır. Söz konusu yetkiyi olumlu ya da olumsuz yönde kullanmaksa bütü-nüyle rektörün inisiyatifine kalmış bir iştir”.¹¹ “Yasa ve yönetme-liklerdeki belirsizlikler, çoğu zaman yöneticilere gereksiz ve hukuk-suz yetkiler verir. Hukuki denetime önemli ölçüde kapalı oluşu YÖK’ün en büyük açığıdır”.¹² Bu özellikleriyle “YÖK, ‘yarı-siyasal’ merkez organ”¹³ gibi işler ve de MGK ile TSK’yla da bütünlenir.¹⁴

“YÖK sisteminin antidemokratik ve hiyerarşik bir yapılanma olduğunda şüphe yoktur. Bu yapının amacı üniversiter anlamda

“YÖK ve Gayya”, Radikal, 20 Eylül 2003, s.9; T. Bora, “Güriiz, Akıl ve Vahiy”, Radikal İki, 28 Eylül 2003, s.1; M. Belge, “YÖK ve Özerklik”, Radikal, 21 Eylül 2003, s.9.

⁷ Gündüz Aktan, “Medya YÖK’e Körükle Gidiyor”, Radikal, 29 Eylül 2003, s.8; Oral Çalışlar, “Burhan Şenatarlar ile YÖK Üzerine”, Cumhuriyet, 5 Ekim 2003, s.4.

⁸ İhsan Doğramacı, Milliyet, 17 Eylül 2003.

⁹ H. Bülent Kahraman, “YÖK Fırtınası ve Hangi Devlet?”, Radikal, 19 Eylül 2003, s.9.

¹⁰ Server Tanilli, “Bir Anı ve Üniversite Reformu”, Cumhuriyet, 18 Temmuz 2003, s.6.

¹¹ Nadir Paksoy, “Hastalık Yok, Hasta Var!”, Radikal, 14 Şubat 2003, s.9.

¹² Ahmet Çelikkol, “Denetimsiz Bir Güç: YÖK”, Radikal, 6 Şubat 2003, s.9.

¹³ Mümtaz Soysal, “Bilim, Siyaset ve İnsan”, Cumhuriyet, 22 Ağustos 2003, s.2.

¹⁴ YÖK’ü hâlâ-ısrarla destekleyenler için bkz. K. Alemdaroğlu, ‘YÖK Çağdaş Düşüncenin Teminatı’, Cumhuriyet, 14 Ocak 2003 s.6; A. Yaşaroğlu, ‘YÖK Hükümet ve Generaller’, Evrensel, 16 Eylül 2003, s.7; A. Aybay, ‘YÖK Nedir, Ne Olmalıdır’, Cumhuriyet, 17 Mart 2003, s.2; A. Güçlü, ‘YÖK ve Halman’ın Hülyaları’, Milliyet, 25 Ocak 2003, s.22.

bilimsel bilgi üretimini bağımsız ve güvenceli bir faaliyet hâline getirmek olmayıp, tersine üniversiteleri ‘devlet’in tedip ve terbiye aracı veya ‘ideolojik aygıtı’ olarak görmek ve onlara bu anlayışla kumanda etmektir.

Yürürlükteki sistemin arkasındaki zihniyet üniversiteleri resmi ideolojinin şablonuna uygun insan tipi ‘yetiştirme yurtları’ olarak görmektedir. YÖK’ün hâlihazırdaki başkanı Gürüz’ün tipik bir temsilcisi olduğu hâkim anlayış ve uygulamada üniversiteler özgür araştırmanın değil, ‘devlet’in ve onun ideolojisinin kurtarılmış böl-geleridir. Bu sistemde öncelik ‘evrensellik’, ‘bilim’, ‘akademik öz-gürlük’ gibi değerlerde değil; devlet, rejim, resmi ideoloji ve gü-venliktedir. Nitekim Gürüz de kendisini özerk üniversite düşünce-sinin temsilcisi ve sözcüsü olarak değil de devletin üniversite komi-seri olarak görüyor...”¹⁵

* * *

TSK patentli Kemalist bürokrasinin ‘üniversite komiserleri’ un-vanına layık olan YÖK; yaşanan tarihsel pratiğin kanıtladığı üzere; yolsuzluk, plagiarizm (aşırımacılık) ve kliyantelizm (kayırmacılık) üzerine inşa edilmiştir... İşte birkaç örnek...

“İstanbul Üniversitesi Rektörü Alemdaroğlu’nun ‘Laparoskopik Cerrahi’ isimli kitabının, 1992 California Saint Joseph Tıp Merkezi Cerrahi Bölüm Başkanı Jean Philippe Quilici’nin ‘New Development In Laparoscopy’ isimli kitabından aynen çeviri olduğu iddiası üzerine başlatılan soruşturma iki yıldır devam ediyor. Öğre-tim Üyeleri Derneği’nin, YÖK ve Türk Tabipler Birliği’ne yaptığı suç duyurusu ile YÖK hâliyle ilgilenmeyince, birliğin görevlendir-mesiyle iş, İstanbul Tabip Odası’na kaldı. Onlar da üç bilirkişi gö-revlendirdi. Bilgi Üniversitesi’nden Prof. Dr. Jale Parla, İTÜ’den Prof. Dr. Ayşe Erzen ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden Prof. Dr. Ali Menteş’ten oluşan bilirkişi kurulu, her iki kitabı da inceleme-ye aldı. Parla ve Erzen kitabın kesinlikle ‘intihal’ olduğunu rapor ederken, Prof. Erzen, ‘Baştan sona, resim altları dahil inceledim.

¹⁵ Mustafa Erdoğan, “Üniversite, Bilim ve YÖK”, Radikal, 22 Ocak 2003, s.9.

Tıpa tıp, satır satır aynı. Çok az yerde parantez veya dipnotlar atlanmış' diyor. Prof. Parla da 'Kesinlikle söyleyebilirim ki, eser kelimesi kelimesine çeviri yoluyla çalıntı' görüşünde..."¹⁶

"YÖK kurucusu İhsan Doğramacı ve Prof. Hasan Yazıcı, Dr. Spock'ın Anne ve Çocuk kitabından aşırma yapmakla suçlanmış".¹⁷

"Üniversitelerdeki yolsuzlukları araştıran Meclis Komisyonu, İhsan Doğramacı başkanlığındaki YÖK bütçe ödenekleriyle yapılan binaların, evrakta sahtekârlıkla Bilkent Üniversitesi'ne bırakıldığını ve Doğramacı'nın yargılanması gerektiğini belirtti..."¹⁸

"YÖK, yurtdışına burslu gönderdiği öğretim üyesi adaylarından yarısını 'başarısız' buldu. Yurtdışına gönderilen 3.631 öğretim üyesi adayından yalnız 1.667'si doktora derecesi olarak yurda döndü. Zarar 49 milyon 100 bin dolar tutarında..."¹⁹

* * *

1980 askeri darbesi ardından, hemen 'bütün hükümetlerin programlarında değiştirileceği'nden²⁰ söz edildiği hâlde YÖK, hacı yatmaz gibi yerli yerinde kalabilmiştir! Konuya ilişkin olarak "Yıllar önce deneyimli bir profesör şöyle diyordu: 'Yıllar geçer 12 Eylül idaresinden eser kalmaz, ancak bu yasa devam eder'"²¹

"YÖK'ün 20 yıldır yarattığı ağır tahribat üniversiteleri misyonundan uzaklaştırdı ve bugün üniversiteler toplumun gerisine düştü".²² "YÖK üniversiteleri yok etti".²³ "YÖK, yapısı ve yasası ile miadını doldurdu".²⁴

¹⁶ Murat Çelikkan, "Alcındıroğlu Soruşturması", Radikal, 6 Mart 2003, s.4.

¹⁷ "Prof. Yazıcı'ya Destek Artıyor", Cumhuriyet, 6 Temmuz 2003, s.5.

¹⁸ "Doğramacı Yargılsın", Yeni Binyıl, 19 Mayıs 2000, s.15.

¹⁹ "YÖK, 49 Milyon Doları Çöpe Attı", Yeni Şafak, 20 Mart 2003, s.20.

²⁰ Bu konuda ilginç ve kapsamlı bir döküm için bkz. Selami Serhatlıoğlu, "Bütün Hükümetlerin Programlarında YÖK'le İlgili Değişiklik Taahhüdü Var", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:831, 22 Şubat 2003, s.12-13.

²¹ Hasan Yazıcı, "Yüksek Öğretim Yasasıyla İlgili Görüşler", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:833, 8 Mart 2003, s.13.

²² O. Gökdemir, "Üniversiteyi Yeniden Düşünmek", Radikal İki, 20 Temmuz 2003, s.3.

²³ Türkan Saylan, "YÖK Zamanını Doldurdu", Cumhuriyet, 10 Nisan 2003, s.6.

²⁴ Kadir Erdin, "YÖK Ömrünü Doldurdu", Cumhuriyet, 14 Ocak 2003, s.6.

“YÖK’ün demokratik bir üniversite isteyen insanlar açısından savunulması mümkün değil. Zaten yıllarca bu düşüncedeki insanlar, YÖK’ün değiştirilmesi gerektiğini, üniversitelerin özerkleştirilmesi gerektiğini savundular...”²⁵

Bunun böyle olmasına karşın, “Parti programında YÖK’ün kaldırılmasını hedefleyen CHP, son tartışmada YÖK’ün yanında yer aldı. Çünkü CHP’liler, ‘AKP’nin laik-demokratik cumhuriyete karşı olduğunu düşünüyor’”,²⁶ ya da Ali Sirmen, “YÖK çağımız gerçeklerine aykırı, baskıcı bir sistemdir. Onun kaldırılması doğrudur. Ama onu yaparken üniversiteler üzerinde şeriatçı baskısını arttıracak, ŞÖK’ü (Şeriatçı Öğretim Kurumu) getirmek isteyenlere karşı çıkmaz da, YÖK’ü ŞÖK ile değiştirmeye kalkar veya buna alkış tutarsanız, kendinize ne dersiniz deyin, siz liberal değil, liboş olursunuz”²⁷ diyebilmektedirler...

“Tartışmanın yabancısı değiliz. Ülkenin iktidarı, 50 yıllık sabıka kaydı’nı temizleyemediği için, kimileri YÖK’ün 20 yıllık sabıkasını tercih edilir görmeye başladı. Böylece sabık’lardan (‘musabık’ mı demeliydim?) birini tercih etmek gibi bir durumla karşı karşıya kalındı. YÖK’ün sabıka’sını tercih edenlerin bir kısmı bugüne kadar YÖK karşıtı görüşleriyle; hükümetin sabıka’sını tercih edenlerin bir kısmıysa lâiklik konusunda hassasiyetleriyle tanındıklarından sapla saman iyice birbirine karıştı. Ortalık şimdilik toz duman”.²⁸

* * *

Bunlara karşın, YÖK tartışması kısırlıktan kurtulmalıdır...²⁹
“Aslında 1982 yılından beri tartışılan YÖK sisteminin bugün e-

²⁵ Oral Çalışlar, “YÖK Ne Olmalı Ne Olmamalı”, Cumhuriyet, 12 Temmuz 2003, s.4.

²⁶ Tuncer Özyavuz, “CHP Niye YÖK’ten Yana?”, Radikal, 21 Şubat 2003, s.9.

²⁷ Ali Sirmen, “YÖK’e de ŞÖK’e de Hayır...”, Cumhuriyet, 5 Temmuz 2003, s.4.

²⁸ Kaşım Akbaş, “Siyasallaştırabildiklerimizden misiniz?”, Radikal İki, 5 Ekim 2003, s.6.

²⁹ YÖK’teki “son gelişmeler” hakkında bkz. Abbas Güçlü, “YÖK’te Gerginlik Bitti mi?”, Milliyet, 29 Ağustos 2003, s.22; Latif Mutlu, “YÖK: Kanun Koymak Kolay Değil!”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:840, 26 Nisan 2003, s.13; H. Köylü, “YÖK Yönetimi Tedirgin”, Radikal, 3 Şubat 2001, s.6; C. Emiroğlu, “YÖK Yok Oluyor mu?”, Evrensel, 18 Eylül 2003, s.8; “YÖK Yasası Gerginlik Yarattı”, Evrensel, 10 Temmuz 2003, s.4; Ö. Müftüoğlu, “YÖK Yasa Tasarısı”, Evrensel, 11 Temmuz 2003, s.9; “Öğretim Üyeleri:

sastan değıştirilmesi tartişmalarında saflar netleşiyor ve olay özünden saptırılarak ideolojik kamplaşmaların çıkış noktası yapılmak isteniliyor. YÖK sistemi bugün daha önce eleştirenleri tarafından bile savunulacak kutsal kaleye dönüştürölmeye çalışılıyor... Unutulmamalıdır ki bağımsız düşüncenin, çağdaş yapılanmanın, bilimsel sıçramanın rahmi özgürlük, tetikleyicisi ise aykırı düşüncedir. Bu nedenle de özgürlük taraftarları kuruluşundan itibaren YÖK’e karşı çıkmışlar ve YÖK sisteminin değışmesini istemişlerdir...”³⁰

Ve nihayet denilebilir ki; “YÖK bu hâliyle, bitmiştir. Ülkemin önünde engeldir, bir moloz yığındır. Yıllardır bilimsel, demokratik ve özgür bir yapı için ter dökenler, şimdi Gürüz’ün öcülerıyla korkacak değillerdir...”³¹

AKP’nin, ne olduğu ‘sır’ olmayan YÖK üzerinden ‘demokratlık ahkâmı’ kesmesinin de bir anlamı yoktur. Çünkü İzzettin Önder’in açık seçik ifade etti üzere: “Üniversitelerin temel sorununun YÖK olmadığı açıktır. Aslında YÖK, kurum olarak sistemik işlevini de tamamlamıştır. Tüm üniversiteler YÖK’leşmiştir...”³²

YÖK Oylarımızla Alay Etmektedir”, Cumhuriyet, 10 Temmuz 2000, s.3; H. Köylü, “Rektör Seçimine YÖK Makyajı”, Radikal, 8 Temmuz 2000, s.8; ‘YÖK’ten Mumcu’ya Cevap’, Evrensel, 20 şubat 2003 s.3; K. Türker, ‘Akademik İdare ve Siyaset’, Radikal, 26 Haziran 2003, s.9; ‘YÖK İkna Olmadı’, Radikal, 31 Temmuz 2003, s.5; A.H. Serbest, “YÖK’ü Ne Yapmalı?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:830, 15 şubat 2003, s.12-3; K. Kantarlı, “YÖK ve Tarihsel Gerçekler”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:832, 1 Mart 2003, s.12; T. Saylan, “YÖK’ün 10 Yılda Yok Ettiği”, Radikal, 28 Ocak 2003, s.9; Y. Kepenek, “YÖK’ü Yok Etmek -2”, Cumhuriyet, 6 Ocak 2003, s.13; “YÖK’ten Çelik’e Ret”, Cumhuriyet, 11 Nisan 2003, s.6; M.G. Kırıkkanat, “YÖK, Tak, SÖK”, Radikal, 8 Ocak 2003, s.7; T. Akyol, “Yine YÖK”, Milliyet, 7 Ocak 2003, s.17; İ. Saymaz, “YÖK Kurucuları da Pişman”, Radikal, 17 Ocak 2003, s.5; A. Güçlü, “YÖK’ün Yetkileri Azaltılsın”, Milliyet, 22 Ocak 2003, s.19; A. Güçlü, “YÖK Yasası Değişsin Ama -2”, Milliyet, 22 şubat 2003, s.19; A. Güçlü, “YÖK’te Dağ Fare Doğurdu -1”, Milliyet, 21 şubat 2003 s.19; A. Güçlü, “YÖK Gidici mi, Kalıcı mı?”, Milliyet, 23 Nisan 2003, s.19; A. Güçlü, “YÖK Yalan Söylüyor”, Milliyet, 9 Nisan 2003, s.18; A. Güçlü, “Yine YÖK Yine Keyfiliik -2”, Milliyet, 18 Mayıs 2003, s.21; H. Köylü, “YÖK’ün Adı Var, Kendi Yok”, Radikal, 18 Nisan 2003, s.6; G. Cıvaoglu, “2. YÖK Vak’ası”, Milliyet, 27 Eylül 2003, s.17.

³⁰ Muhammet Akdiş, “Kişiler Değil Sistem Önemli”, Radikal, 26 Ağustos 2003, s.9.

³¹ Orhan Bursalı, “Korku ve Ecel”, Cumhuriyet, 20 şubat 2003, s.6.

³² İzzettin Önder, “Üniversite ‘Aceleye’ Getirilmemeli”, Evrensel, 22 Ocak 2003, s.2.

2) YENİ-MUHAFAZAKÂR/ TÛCCAR AKP NE DİYOR, İSTİYOR, YAPIYOR?

“Gençleri demokrasi adına 18 yaşına dek başıboş bırakamazsınız.

Beni yatılı okulda öğretmenler astarlı su hortumuyla dövdü...”³³

“Recep Tayyip Erdoğan, YÖK Yasası’nı çıkarmakta kararlı olduklarını belirtirken, ‘Bu ülkede herkes yerini bilecek, bilim adamı da. Bu ülke, bilime ideolojinin deli gömleğini giydirenlerden çok çekti’ dedi. Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik de, ‘paslanmış çivilerin, devrim niteliğindeki yeniliklere karşı çıktığını, ancak aklın gereğini yapacaklarını’ söyledi”.³⁴

Kemal Kocabaş’ın belirttiği üzere, “AKP üniversitelerle ilgili düzenlemede içten ve inandırıcı değil.”³⁵ Geçmişleri ve on aylık iktidar süresindeki söylem ve davranışları güven vermiyor. Uygulamalarında kurumları kuşatma ve kadrolaşma anlayışı egemen...”³⁶

³³ 59. hükümetin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Hilal Köylü, “Bakan’dan Eğitim”, Radikal, 9 Nisan 2003, s.3.

³⁴ “YÖK’te Son Perde: Deli Gömlekli Bilim!”, Radikal, 7 Temmuz 2003, s.7.

³⁵ Konuya ilişkin olarak bkz. Tufan Türeç, “Acil Eylem Planı’nın Hedefi Üniversiteleri Fethetmek”, Hürriyet, 10 Şubat 2003, s.13; M.G. Kırıkkanat, “Mumcu’ya Sorular”, Radikal, 25 Ocak 2003, s.7; E. Mumcu (ME Bak.), “Reform İçin Çağrı”, Cumhuriyet Bilim Tek., No:828, 2 Şubat 2003, s.10; B. Şeref, “YÖK+YEK=İki Yanlıştan Bir Doğru Çıkmaz”, Cumhuriyet Bilim T., No:837, 5 Nisan 2003, s.13; R. Okçabol, “AKP’nin Eğitimdeki Bu Acelesi Ne?”, Cumhuriyet Bilim T., No:833, 8 Mart 2003 s.12; ‘YÖK ile AKP Arasındaki Kayıkçı Dövüşü: Gerici Reformlarla Burjuva Eğitim Aklanıyor’, Maya Dergisi, Şubat 2003 s.11; E. Alıcı (9 Eylül Üni. Rektörü) ‘YEK, YÖK’ün Devamı’, Evrensel, 3 Eylül 2003, s.3; F. Atalay-E. Açıkgöz, “AKP’nin Kuşkulu Planı”, Cumhuriyet, 15 Ocak 2003, s.6; “‘YEK’i Sevmeyiler”, Milliyet, 20 Şubat 2003, s.17; A. Güçlü, “YÖK Yasa Taslağı Her Gün Değişiyor”, Milliyet, 28 Şubat 2003, s.21; A. Güçlü, “YÖK Yasası Bu Hâliyle TBMM’den Geçer mi? -3”, Milliyet, 23 Şubat 2003, s.19; A. Güçlü, “YÖK Yasası Rafa mı Kaldırıldı?”, Milliyet, 15 Nisan 2003, s.17; H. Köylü, “YEK Şimdilik Rafta”, Radikal, 1 Nisan 2003, s. 10; S. Kaplan, “YEK’le İlgili Çalışmalar Aynen Devam Edecek”, Hürriyet, 24 Mart 2003, s.7; “Çelik, YÖK’ü Tehdit Etti”, Cumhuriyet, 9 Nisan 2003, s.5; “Çelik: YÖK Yasası Değişmeli”, Cumhuriyet, 11 Mayıs 2003, s.6; O. Dilber, “Çelik YÖK’le İlk Kez Restleşti”, Evrensel, 9 Nisan 2003, s.3; T. Ateş, “AKP’nin Hazırlıksızlığı ve Üniversite Vakıfları”, Cumhuriyet, 5 Ağustos 2003, s.3 “AKP Üniversite Sınavında”, Radikal, 5 Temmuz 2003, s.6; “YÖK Öldü... Yaşasın YEK”, Milliyet, 19 Şubat 2003, s.19; H. Güneş, “Üniversite Reformu (2)”, Milliyet, 10 Ocak 2003, s.9; A. Güçlü, “Başbakan Rektörleri Mahkemeye Verecekmiş”, Milliyet, 27 Eylül 2003, s.19.

³⁶ Kemal Kocabaş, “YÖK, AKP ve Üniversiteler”, Radikal İki, 20 Temmuz 2003, s.4.

İşte birkaç örnek: “AKP hükümeti, imam-hatip liselerine avantaj sağlayacak gerekçesiyle eleştirilen tasarımı Meclis’e gönderdi. Tasarı ile YÖK’ün yetkilerine kısıtlama getiriliyor...”³⁷

“İnönü Üniversitesi’nde irticai faaliyetlerde bulunduğu için YÖK’ün ‘kara listesine’ giren öğretim üyesi Prof. Mustafa Paç’ı Sağlık Bakanı Recep Akdağ kadrosuna aldı...”³⁸

Ve “YEK taslağında en önemli eksik: Bilim”dir...”³⁹ “Yasada bilimin tanımı yoktur... Sahi, bilim tanımları nedir?”⁴⁰

* * *

“1986’da Barselona’da Avrupa üniversitelerinin temel ilkesi olarak ilan edil ‘aklın üstünlüğü ve hür düşünceye dayalı üniversite’ fıkrı”⁴¹ ile çelişik olduğunun altı defalarca çizilen AKP’nin muhafazakâr/tüccar seçenek(sizliğ)i hakkında “Maltepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı İsa Eşme, YÖK yerine YEK getiriliyor. Ancak kurulun oluşum şekline bakılırsa YEK, YÖK’ü arattırarak der”ken⁴² Ahmet Çelikkol da ekliyor: “AKP’nin yeni üniversite yasası şimdiki YÖK’den daha da geri adımları içermekte...”⁴³

YEK girişimiyle “Tayyip Erdoğan, bilimi, üniversiteleri, eğitimi AKP’ye bağlama hazırlığı içinde. Yükseköğretim yasa taslağının üniversiteleri siyasete, hükümete bağımlı kılınaya yönelik maddelerinin anlamı ortaya çıktı: Erdoğan, YÖK’ün yasal kadro isteğine verdiği yanıtta, atanacak öğretim elemanlarının bilgilerinin eklenmesini istedi. (...) AKP, üniversiteleri kendisine bağlamak istiyor. Lamı cimi yok. YÖK yasa taslağı, hükümet-siyaset ağırlıklı bir yapı öngörüyor”.⁴⁴

³⁷ “İmam Hatip Harekâtı”, Radikal, 8 Ekim 2003, s.7... Ayrıca bkz. “Tabana İmam Hatip Rüşveti”, Cumhuriyet, 8 Ekim 2003, s.1-8.

³⁸ “İrticacı Profesöre AKP Ödülü”, Cumhuriyet, 1 Nisan 2003, s.4.

³⁹ Celal Şengör, “Mumcu’nun Yasa Taslağında Gözden Kaçan ‘Detay’”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:835, 22 Mart 2003, s.5.

⁴⁰ Orhan Bursalı, “Acclesi Ne?”, Cumhuriyet, 25 Şubat 2003, s.6.

⁴¹ Orhan Bursalı, “YÖK, TÜBA ve AKP”, Cumhuriyet, 31 Ağustos 2003, s.6.

⁴² Esra Açıkgöz, “Eğitime Siyaset Girmemeli”, Cumhuriyet, 20 Şubat 2003, s.4.

⁴³ Ahmet Çelikkol, “YÖK’ü Destekleyen Kimse Yok”, Radikal, 10 Temmuz 2003, s.9.

⁴⁴ Orhan Bursalı, “Üniversite ve Tarihi Sorumluluk”, Cumhuriyet, 19 Ağustos 2003, s.6.

Ancak ‘okullara fotoğrafını astıran’⁴⁵ Erkan Mumcu’nun ağzından, “Üniversitelerin duyarlılığı TSK’ninki ile aynı olamaz. Böyle bir aynılaşıma bağnazlığa götürür”⁴⁶ ya da “Meclis’in ve özellikle siyasetin üniversiteler üzerindeki egemenliğini kaldırıp tüm egemenliğin üniversite konseyine ve üniversitelerarası kurula bırakılacağı bir düzen oluşturmakta kararlıyız”⁴⁷ demiş olsa da AKP’nin muhafazakâr eksenli üniversite “Amacı; politik popülizm uğruna üniversiteleri siyasallaştırmak ve ticarileştirmektir...”⁴⁸

Örneğin, eski “Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu, üniversitelerde ‘patronlara özel’ konseyler oluşturma kararı aldı”ğını⁴⁹ dahi açıklayabilmiştir. Oysa “Bir ülkenin eğitim konusu en temel beşeri altyapı meselesidir. Üretimde teknolojiyi yakalamak ve verimliliği yükselterek kalkınmayı sağlamanın en etkili yolu nitelikli insan gücü stokunu arttırmaktır. Bunun anlamı nüfus artışı olmayıp, nüfusun niteliksel boyutunun yükseltilmesidir. Hâl böyle iken yükseköğretim konusu, YÖK tasarısı ile, tam bir siyasal inatlaşma ve kadrolaşma alanı hâline dönüştürülmektedir. Hükümet ile YÖK ve rektörler arasında tam bir inat yarışına dönmüş olan bu meş’um tasarısı ile, sermayenin tercihleri doğrultusunda, üniversiteler birer ticarethane hâline getirilmektedir...”⁵⁰

Özetin özeti şu: Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Erdoğan, “Mevcut düzenlemeyi taklit eden AKP tasarısı yasalaşırsa, yükseköğretimde patronlar değişse bile sorun aynı kalır. Çözüm için emir-komutaya dayalı misyoner üniversite anlayışı terk

⁴⁵ “Kadrolaşma hareketiyle tepki çeken Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu, de okullara fotoğrafının asılmasını istedi (Barış Doster, “Mumcu’dan Şaşırtan Genelge”, Cumhuriyet, 5 Şubat 2003, s.5). Ayrıca bkz. Abbas Güçlü, “Mumcu Atatürk mü ki Fotoğrafı Asıl-sın?”, Milliyet, 8 Şubat 2003, s.21; “800 Milyar Lira Çöpe Gitti: Erkan Mumcu’dan Geriye ‘Fotoğraf Masrafı’ Kaldı”, Cumhuriyet, 16 Mart 2003, s.5; Meral Tamer, “Okulların Tek Eksiği, Mumcu Fotoğrafıydı”, Milliyet, 9 Şubat 2003, s.6; “Fotoğrafları Peşini Bırakmıyor”, Cumhuriyet, 25 Mart 2003, s.4.

⁴⁶ Erkan Mumcu, Yeni Binyıl, 5 Ekim 2000, s.18.

⁴⁷ “Mumcu: Özgür Üniversite Hedefliyoruz”, Cumhuriyet, 4 Mart 2003, s.6.

⁴⁸ İ. Önder, “Üniversite Sorununa Yaklaşım-I”, Cumhuriyet, 15 Temmuz 2003, s.12.

⁴⁹ “Üniversiteye Patron Konseyi!”, Evrensel, 4 Mart 2003, s.3.

⁵⁰ İ. Önder, “Eğitim Sorunu İnatla Çözülemez”, Cumhuriyet, 5 Ağustos 2003, s.12.

edilmeli”⁵¹ diyor! Bu bağlamda Gündüz Aktan’ın, “AKP’nin... YÖK’ü ele geçirmeye çalışması”ndan⁵² söz etmesi oldukça anlamlıdır...

2.1) TARTIŞIYOR “MUŞ” GİBİ YAPAN KISIR DÖNGÜ...

“Yapılan iş ne kadar parlak olursa olsun,
yüksek bir amacın sonucu değilse
büyük sayılmamalıdır.”⁵³

“Bakan Çelik’in, ‘Yapılması gereken neyse, onu yapacağız. Gü-rültüye pabuç bırakmaya niyetimiz yok’ diye”⁵⁴ yeniden devreye soktuğu AKP’nin muhafazakâr/tüccar taslağına gelen ilk tepkiler, aşağı yukarı şöyleydi...

“Tüm Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Tahir Hatipoğlu: ‘De-ğişiklik yerinde. Yenilikler, yıllardır savunduğumuz ilkeler. Rek-törler ve YÖK üyeleri karşı çıkabilir ama öğretim üyeleri çıkmaz’...

Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Kadir Erdin: ‘Ü-niversite kamuoyu bu değişikliğe karşı çıkmaz. Daha iyiye gidişin işaretlerini görüyoruz’...

Dicle Üniversitesi Rektörü Prof. Fikri Canoruç: ‘Bakan Mum-cu’yu takdir ediyoruz. Yıllardır bu yenilikleri istiyorduk’...

YÖK Başkanı Prof. Kemal Gürüz: ‘Bunun demokratiklikle ilgi-si yok. Baştan beri söylüyorum, niyet başka, amaç başka’...

Üniversitelerarası Kurul Başkanı Tunç Erem: ‘YEK, üniversite-de kadrolaşmaya yol açar. Dekanın seçimle gelmesi anarşi doğurur. Amaç, YÖK’ü baypas etmek. Bu, üniversiteyi yıkım taslağıdır’.

ODTÜ Rektörü Prof. Ural Akbulut: ‘Üniversitelerin yönetim kurullarında sanayi ve ticaret odaları ve sendikalardan temsilci bulunması tehlikeli...’⁵⁵

“YÖK yasa taslağı tartışmalarına 1980 darbesinde sonra YÖK’ü kuran Prof. İhsan Doğramacı, üniversitelerde rektörlük için seçim

⁵¹ Mustafa Erdoğan, “Bu Kavga Çözüm Getirmez”, Radikal, 7 Ekim 2003, s.9.

⁵² Gündüz Aktan, “Uzlaş ve Laiklik”, Radikal, 6 Ekim 2003, s.8.

⁵³ La Rochefoucauld.

⁵⁴ “Gürüz’le Çelik Yine Atıştı”, Radikal, 21 Haziran 2003, s.3.

⁵⁵ Hilal Köylü, “Öğrenciler Yönetime”, Radikal, 20 Şubat 2003, s.5.

yapılmasına ‘külliye’ karşı olduğunu belirtirken, ‘Bütün dünya doğruyu bilmiyor da, Türkiye mi biliyor. Seçim, akademiye böler. En güzeli benim YÖK’ümdü. Yanlış yapıyorlar. Rektör dediğin seçilmez, atanır’ dedi...”⁵⁶

* * *

Tepkiler; daha doğrusu ‘tavır deklarasyonları’ dışında; sorunun tartışılması ‘miş’ gibi yapmaktan öteye bir değer taşımıyor...

“YÖK’ün değişmesi vesilesiyle eğitim ve öğretimden ne anladığımızı ve ne beklediğimizi konuşabiliyor muyuz? Hayır. Belli ki böyle bir ihtiyaç yok. (...) Şimdi en önemli konu profesörlerimizin ‘Kubilay’ mı, yoksa ‘edepsiz’ mi olduğu”dur!⁵⁷

“Üniversite ve eğitim sorunu ülkenin geleceğini belirler. Bir tarafın Meclis gücüne güvenmesini, diğerinin bazı korkulara dayanmasını, ‘ordu’dan destek aramasını haklı bulmak mümkün değil.

Durmadan, okumayan gençlikten söz ediyoruz; araştırma yapmayan, aktarmalarla yetinen, hatta çalıntılarla idare eden öğretim üyelerini konuşuyoruz; ezbere dayalı eğitimse zaten yıllardır ‘ezberimizde’. Peki, üniversite reformu denilince bunları mı tartışıyoruz?⁵⁸ Böyle bakınca, bunun yalnızca bir üniversite reformu olamayacağı da son derece aşikâr; nerede eğitim reformu?

⁵⁶ “Doğramacı: Benimkisi En Güzeliydi”, Radikal, 5 Temmuz 2003, s.6.

⁵⁷ Murat Belge, “Çağdaş Üniversite”, Radikal, 30 Eylül 2003, s.9.

⁵⁸ Bkz. T. Balcı, “YEK Taslağına Destek Veren Demokratlar Saf ya da Romantik mi?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:837, 5 Nisan 2003, s.12; T. Ateş, “YEK (YÖK) Taslağı”, Cumhuriyet, 15 Mart 2003, s.3; “Üniversite Reformunda Eksikler”, Radikal, 1 Mart 2003, s.9; B. Akgün, ‘Reformun Eksik Yanları’, Radikal, 25 Şubat 2003 s.9; C.C. Aktan, “Yapıcı Eleştiri Sonuç Alır”, Radikal, 4 Mart 2003, s.9; İ. Önder, “Üniversite Reformu Çağrısı”, Cumhuriyet, 11 Şubat 2003 s.12; Ç. Kağıtçıbaşı, ‘Sekiz Yıllık Eğitimi Bozmak’, Radikal, 5 Mart 2003, s.9; M. Gürer, “Dünyada Böyle Model Yok”, Cumhuriyet, 25 Şubat 2003, s.6; “Taslak Çelişkili ve Antidemokratik”, Cumhuriyet, 4 Mart 2003, s.6; H.A. Şahin, ‘Eğitim Planı Tartışılmalı’, Radikal, 20 Şubat 2003, s.9; G. Gürsoy, ‘Bulanık Suda YÖK Kavgası’, Radikal İki, 26 Ocak 2003, s.5; H. Köylü, “YÖK Gidiyor, ‘Eşgüdüm’ Geliyor”, Radikal, 19 Şubat 2003 s.9; T. Ateş, “Ankara Üniversitesi ve ‘Önerileri’”, Cumhuriyet, 28 Ocak 2003, s.3; “Mumcu’yla YÖK Atışması”, Radikal, 4 Mart 2003, s.5; A. Güçlü, “YÖK de, Hükümet de Bildiğini Okuyor”, Milliyet, 14 Ocak 2003, s.21; A. Güçlü, “Kabahatli Kim?”, Milliyet, 15 Mart 2003, s.22; İ. Kızıroğlu, “Yükseköğretim Kurumlarında”, Cumhuriyet, 10 Temmuz 2003, s.2; O. Bursalı, “Üçüncü Taslak Gerek”, Cumhuriyet, 13 Temmuz 2003, s.6; İ. Ortaş, “Yeni YÖK Yasası”, Cumhuriyet, 15

Birçok kişinin ağzına, ‘Sayın bakanlar, sayın rektörler, sayın YÖK yöneticileri, iktidarın, kurulların yetkisini nasıl paylaşacağını- zı bir yana bırakın da, geleceği yakalamak adına bu toplumun ve bu gençlerin nasıl bir eğitime ihtiyacı olduğu konusunu bir tartış- sanız’ demek geliyorsa, haksızlar mı? Bunun hiç kolay olmadığını ve ancak gerçekten katılımcı ve uzun süreli bir arayışın sonucunda ortaya çıkacağını hepimiz biliyoruz. Bir de bu arayışları önleyen korkularımızı, toplumca önemseydiğimiz bazı değer yargılarını masaya yatırmamız gerekeceği ortada ki, işin daha da zor bölümü orası. Dolayısıyla üniversite eğitimi ve genel olarak eğitim, bizim toplum ve gelecek beklentilerimizle ilgili ve ancak böyle geniş bir çerçevede tartışılabilir. Oysa bu toplumu ve geleceğini konuşmak o kadar kolay değil; örneğin önümüze konulan korkular var.

Yakın zamana kadar tabu olan, şimdi konuşulsa bile çözüm- süzlük içinde yüzen korkular. Bu nedenle, siyasal iktidar, toplum- dan, üniversitelerden, gençlikten korkar; özgür düşünceden, farklı ideolojilerden, aykırı davranıştan korkar; bu korkunun nelere yol açtığını da yakın tarihimizde defalarca yaşadık.

Öte yandan üniversiteler de, üniversite yönetimleri de kendi toplumlarından, yani öğretim üyeleri ve gençlikten korkuyorlar. Örneğin üniversitelerin kendi yönetimlerini kendilerinin belirleme- si hâlâ sakıncalıdır; birileri onlar adına daha iyisini yapar. Toplu- mum korkuları da az değil; bu korkuların kaynağının tarih- sel/toplumsal mı olduğu, yoksa siyasal iktidarların mı besleyip büyüttüğü ayrı bir konu; ancak toplumun da bu korkularla yaşadığı bir gerçek...”⁵⁹

* * *

Temmuz 2003, s.2; M. Tapan, “Yeni Üniversite Yasa Tasarısı Önerileri Üzerine”, Cumhuriyet, 9 Eylül 2003, s.17; O. İnci, “Üniversiteler Açılırken”, Cumhuriyet, 29 Eylül 2003, s.2; T. Erdem, “Yükseköğretime, Halkın İsteğini Katmalıyız”, Radikal İki, 27 Temmuz 2003, s.6; İ. Ortaş, “Bilim Adamına İhtiyaç Var”, Radikal, 1 Eylül 2003, s.9; “Akademik Yetkinlik Koşulu”, Radikal, 29 Ağustos 2003, s.9; M. Gök, “Siyasi Erkin Girdiği Boşluk”, Radikal, 21 Ağustos 2003, s.9; K. Lordoğlu, “Herkesin Görüşü Alın- malı”, Radikal, 25 Ağustos 2003, s.9; M. Belge, “Hangi ‘Form’un ‘Re-Form’u?”, Radi- kal, 28 Eylül 2003, s.9; G. Alpay, “Merkeziyetçi Yasa Yanlış”, Radikal, 9 Ekim 2003, s.9. ⁵⁹ Meryem Koray, “Temel Sorun Politikasızlık”, Radikal, 25 Eylül 2003, s.9.

Bilmeyen yok; ya da kimse 'gargara'ya getirmeye kalkmasın: "Üniversitelerin özgürleşmesi ve demokratikleştirilmesi için, YÖK'ün ortadan kalkması ya da hükümetlerin etkinliğinin azalması yetmeyecektir. Belki son dönemlerin en klasik sözü olacak, ama köklü bir zihni dönüşümün gerçekleşmesi gerekiyor..."⁶⁰

Altını özenle çizerek belirtelim: "Bu iktidar kavgasının faydasının dokunacağı en son şey, üniversitelerdir, bilimdir. Üniversiteyi sermayenin kucağına bıraktığınızda ne özeklik kalır, ne demokrasi, ne de bilim..."⁶¹

"Tartışmalara bakıldığında AKP'nin de YÖK'ün de yapmak istediklerinin aynı olduğu görülüyor. Hiçbir şu anda üniversitelerde yaşanan sorunların çözümünü bulmak istemiyor. İstedikleri bu sorunların üzerini örtmek... Onlar üniversitelerin baskıcı, anti-demokratik ve sermayenin hizmetinde kurumlar olmaları için çalışıyorlar. İki taraf da kendi argümanlarını kullanıyor. Biri laik hukuk devleti savunuculuğunu kullanırken, diğeri de demokratikleşmeyi gündeme getiriyor..."⁶²

"Üniversite AKP ile YÖK'ün gündeminde bir çatışmaya dönüşünce kirlenmiş burjuva siyasetinin argümanlarından biri hâline geliyor. Oysa özgür düşünce ve bilim üretimiyle toplum için her dönem önemli olan üniversiteler bu gibi iktidar kavgalarıyla hem kendine hem de topluma yabancılaşmaktadır. Sermayenin iktidarının tesisinde AKP ve YÖK arasındaki ben daha iyi yaparım kavgası süre dursun, üniversitelerin demokratik ve özgür bir ortama kavuşması sermayenin tahakküm düzeninin tününden yok oluşuyla mümkündür..."⁶³

2.2) SAVUNMACI KEMALİST REFLEKS...

"Vasatlık (médiocrité), kendinden daha yüce bir şey tanımaz..."⁶⁴

⁶⁰ Yıldırım Oğur, "Özgürlükler Unutulmasın", Radikal, 4 Ağustos 2003, s.9.

⁶¹ "Ak' YÖK, Kara YÖK Belli Olsun!", Evrensel, 13 Ocak 2002, s.11.

⁶² "YÖK'ten YEK'e Üniversiteler", Odak Dergisi, 8 Mart 2003, s.21.)

⁶³ "Davul Aynı Davul, Kavgı Tokmak Kavgısı (AKP ile YÖK Arasındaki Tartışma Üzerine)", Devrimci Gençlik, No: 13, Ocak 2003, s. 11.

⁶⁴ Sir Arthur Conan Doyle.

12 Eylül patentli YÖK'ün (ve destekçilerinin) savunmacı Kemalist refleksin popüler 'gerekçesi': 'Devletçi Laiklik'le 'Tevhidi Tedrisat (öğretim birliği)'yken; onlar bu konuda şunu demekteler: "AKP iktidarı eğitimle pek tehlikeli bir oyun oynadığı izlenimini vermektedir. Görünen amaç, din temelli eğitimi tekrar genel kamu eğitimi hâline getirmektir. Bu yolu, Tevhidi Tedrisat Kanunu kapatmıştır. Tevhidi Tedrisat Kanununun ortadan kaldırdığı kurumlar din temelli eğitim yapan medreselerdi".⁶⁵ Bu 'gerekçeler'e sarılarak; "YÖK Yasa Taslağı konusunda, 'Totaliter rejimlerde, Hitler döneminde' bile görülmeyen uygulamalardan şikâyetçi olan İÜ Rektörü Alemdaroğlu",⁶⁶ 'zinde güçler'in 'Kubilay retoriği' ile sırtını TSK'ya dayarken; "Sakarya Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, 'Türkiye'de molla rejiminin olmasını isteyenler, Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş çizgiden saptırmak isteyenler, entarisiyle dolaşp Vahabi bataldığı özleminde olanlar vardır' dedi".⁶⁷

"YÖK Başkanı Kemal Gürüz de, AKP'nin irticacı kadroları üniversitelere ve devlete yerleştirmek istediğini belirterek 'İran devrimine iyi bakın' uyarısında bulundu..."⁶⁸

Ve yine "Gürüz, 'Acil Eylem Planı'na tepkinin arkasında artan kararlılıkla durduklarını"⁶⁹ söyledi..."⁷⁰ Bu yolda "Gürüz ve bazı

⁶⁵ Erdoğan S. Şuhubi-M. Celal Şengör, "YÖK'le Hükümetin Eğitim Tartışması...", Cumhuriyet, 28 Haziran 2003, s.2.

⁶⁶ "Hitler Döneminden Beter", Cumhuriyet, 5 Temmuz 2003, s.4.

⁶⁷ Önay Yılmaz, "'Gazali' Kazandı Osmanlı Kaybetti", Milliyet, 2 Şubat 2003, s.21.

⁶⁸ Hilal Köylü, "Acil Eylemde İyi Niyet Yok", Radikal, 14 Ocak 2003, s.7.

⁶⁹ Bkz. M.Belge, "TSK Üniversiteyi İzliyor!", Radikal, 16 Eylül 2003, s.9; F. Atalay-E. Açıkgöz, "İÜ Rektörü Alemdaroğlu 'Acil Eylem Planı'nı eleştirdi, Cumhuriyet, 14 Ocak 2003 s.6; "YÖK Başkanı Gürüz'den 'Süngü Gibi' Açıklamalar", Evrensel, 14 Ocak 2003, s.3; C. Kудay, "Biz Kara Cüppeli-Satükocu! Üniversiteliler", Cumhuriyet, 1 Temmuz 2003, s.2; S. Koray, "Üniversitemiz, Bilim ve Türkiye", Bilim ve Ütopya, No: 112, Ekim 2003, s.2; İ.G. Kafkas, "Tevhid-i Tedrisat (Eğitimde Birlik) Yasası Yıpratılmamalıdır", Cumhuriyet, 30 Ağustos 2003, s.17; "Rektörlerden YÖK Uyarısı", Radikal, 20 Ağustos 2003, s.5; M. Gürer, "Üniversite Tartışması MGK'de", Cumhuriyet, 27 Nisan 2003, s.8; "Tasarıya Tepki Yağdı: Amaçları, Cumhuriyet'i Yok Etmek", Cumhuriyet, 21 Şubat 2003 s.6; F. Hilmioglu (İnönü Ü. Rektörü), "Cumhuriyet Düşmanı Kadrolaşma Oluşur", Cumhuriyet, 17 Mart 2003, s.6; İ. Türkeş, "Sanki Kafa ile Sokrates Meşk Etmek!", Cumhuriyet, 16 Mart 2003, s.2; Nur Serter (İÜ Rektör Yardımcısı) "Şeriatçının Önü Açılacak", Cumhuriyet, 26 Ocak 2003, s.12; A. Güçlü, "Gürüz Ne Yapmak İstiyor?",

rektörlerin, Kara Kuvvetleri komutanı Aytaç Yalman'ı ziyareti, sivil kesimler arasındaki cuntacılık ve askercilik oynama heveslisi zihniyetlerin bir kez daha ortaya çıkmasından başka bir şey değildir".⁷¹

"Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Aytaç Yalman'ın, YÖK Başkanı ve sekiz üniversite rektörüyle Genelkurmay Başkanlığı'nın bilgisi dâhilinde görüştüğü belirtildi. Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliği'nin açıklamasında, 'Türkiye için hayati öneme haiz milli eğitime ilişkin gelişmelerin Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından da dikkatle ve yakinen izlenmesi doğaldır' denildi..."⁷²

3) VE PAZARCILAR...

"Bir ülkede akıl ve sanattan çok servete değer verilirse, bilinmelidir ki, orada keseler şişmiş, kafalar boşalmıştır."⁷³

Üniversiteyi, holding gibi 'pazar kuralları'na göre kurgulayanlar; adım adım paralı eğitime geçilmesinin adımlarını atarlarken; üniversiteye sermaye yönetiminin 'tartışmasız' kurallarını ikame etmeye çalışıyorlar... Bunun önemli göstergesi, bir süredir dillerden düşürülmeyen, 'Üniversite-Sanayi İşbirliği'dir!

Gerçekten de neo-liberal eğitim politikaları, kaçınılmaz ve doğrudan piyasa kurallarına bağlanmalıyken; 'Şirket Üniversite'leri de bu yapısallığın kaçınmadığı bir sonucu oluyordu...

Piyasa için, kapitalizmin ekonomi-politiği, 'eğitimi de esneterek' özelleştirmekte; 'eğitime sponsor aramak'ta; 'eğitimin maliyeti ve finansmanı' tartışmalarını körükleyerek kamusal bir hakkı meta fetişizmine kurban etmekte; 'üniversitelerde en önemli şey mali özerkliktir teraneleriyle', nasıl olursa olsun 'kaynak peşinde' koşmakta; 'eğitime yatır, kazan!' haykırılarıyla eğitimi, 'Üniversite Sanayi İşbirliği'nin bir işletmesine dönüştürmektedir...

Milliyet, 26 Ocak 2003, s.21; "Denктаş'a Destek Rektörler KKTC'de", Cumhuriyet, 20 Şubat 2003, s.10; M. Gürer, "Rektörler: Aldatıldık", Cumhuriyet, 9 Ekim 2003, s.9.

⁷⁰ "AKP Yükseköğretim Reformunda Art Niyetli", Cumhuriyet, 14 Ocak 2003, s.6.

⁷¹ "Üniversiteler: YÖK de Orduyu İzliyor...", Gelecek Dergisi, No: 13, Ekim 2003, s.3.

⁷² "YÖK'c Telkin Normalmiş!", Radikal, 15 Eylül 2003, s.7.

⁷³ Büyük Frederik.

Özetle; “Üniversitelerin toplumsal var oluş güvencesi birer piyasa ajanı olmaları ile tanımlanıyor”.⁷⁴ İşte bunun kimi verileri...

“ODTÜ Vakfı’nın Teknokent’i, savunma sanayi ve teknolojide Ankara’yı cazibe merkezi hâline getiriyor...”⁷⁵

“Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin vakıf üniversitesi kurmak için yaptığı başvurunun YÖK tarafından kabul edildi...”⁷⁶

Mete Tapan, “Üniversiteler endüstriyle işbirliği içinde olmalıdır”⁷⁷ derken; AKP’nin ‘Yeni Yükseköğretim Yasası’ üzerinde çalışmalar yapan komisyonda üye olan Prof. Dr. Coşkun Can Aktan da eklemektedir: “Türkiye’de üniversiteler ve ayrı zamanda öğretim elemanları arasında rekabetçi ortam yok. Rekabet, gücün tek elde toplanmasını önleyerek demokratik katılımı ve çoğulculuğu artırır. Rekabet yüksek performansla ulaşmanın yoludur. İktisadi anlamda rekabetin sonucu, yüksek kalite, düşük maliyet, etkinlik, verimlilik, yenilik ve yaratıcılıktır. Eğer amaç, rekabetten beklenen yararları sağlamak ise bu üniversiteler için de temel hedeflerden birisi olmalıdır...”⁷⁸

Ve tüm bunların ‘gerekçe’sini AÜ Rektörü Prof. Dr. Nusret Aras şöyle özetliyor: “YÖK yasasında mutlaka ve mutlaka bazı değişikliklere gidilmeli. Bunu yaparken ilk önce üniversitelerin mali sisteminin özzerkleştirilmesi gerekiyor...”⁷⁹

* * *

Her şeyin öterinde ve her şeyi sollayan ‘mali özerklik’; pazarcıların ‘sihirli’ sözcüğüdür...⁸⁰

⁷⁴ M. Çelik-S. Özer, ‘Küresel Demokrasi Üniversitelerde’, Radikal İki, 9 Şubat 2003, s.9.

⁷⁵ Murat Yetkin, “Geleceğe Yatırım Yapmak ve ODTÜ”, Radikal, 27 Temmuz 2003, s.6.

⁷⁶ Mahmut Güre, “Bilimin Tarafsızlığı Yara Alır”, Cumhuriyet, 6 Nisan 2003, s.6.

⁷⁷ Mete Tapan, “Nasıl Bir Üniversite İstiyorum?”, Cumhuriyet, 7 Şubat 2003, s.17.

⁷⁸ Coşkun Can Aktan, “Güç Tek Elde Toplanması”, Radikal, 11 Mart 2003, s.9.

⁷⁹ Nusret Aras, “Bilimsel Üretim İçin Kaynak Gerek”, Cumhuriyet, 16 Ocak 2003, s.6.

⁸⁰ Bkz. Eren Can, “Üniversite Değil Holding İstiyorlar”, Evrensel, 7 Mart 2003, s.16; H. Korkusuz, “Adım Adım Paralı Eğitime Geçiliyor”, Fırat’ta Yaşam, 31 Mart 2003, s.6; “Üniversiteliler Paralı Eğitime Karşı”, Sol Dergisi, No:203, Ekim 2003, s.18-9; “YEK Tasarısı Açıklandı: Üniversiteye Sermaye Yönetimi”, Atılım Gazetesi 11 Mart 2003, s.5; S. Cesur, “Yeni YÖK Tasarısı ve Eğitim-Sen”, Sosyalist Demokrasi, 21 Mart 2003, s.10; A.H. Serbest, “Üniversite-Sanayi İşbirliği: Bir Öneri”, Bilim Teknik, No:672, 5 Şubat 2000, s.15; “Neo-Liberal Eğitim Politikaları ve Üniversiteler: Şirket Üniversite”, Teori ve Doğrultu, No:11, Mart-Nisan 2003, s.44-56; “Yeni Üniversite Tasarısı ve Gelecek

Bu bağlamda da küreselleşmenin doğrudan ihtiyaçları doğrultusunda bunları yerine getirebilmek için, nihai tahlilde, ne otoriter YÖK ne de muhafazakâr/tüccar AKP'nin YEK'i yeterli değildir... Ancak YÖK'le YEK arasındaki çatışma; her iki tarafa da bir uzlaşma zemini olarak 'pazarcılarının seçenek(sizliği)'ni dayatmaktadır...

Bakın bu konuda, Haluk Şahin açık açık ve yüksek sesle ne diyor: "On yıllardır soruyoruz: Nasıl bir üniversite? Özgürlükten, özerklikten, eşitlikten, üretkenlikten söz ediyoruz. Benzer kelimeler kullanıyor, ama bir türlü anlaşıyoruz. (...) Üniversitelerin eşitliği vülger halkçılık kavramlarıyla tartışılmaz. 'Kraliçe arılar'ın nerede eğitileceği 'bilgi çağı' toplumlarının en önde gelen eğitim sorunu. Türk kapitalizminin kendi üniversitelerini açması bu olgunun toplumun bazı kesimlerince görüldüğünün işareti..."⁸¹

Aynı konuda ya Serhan Ada'nın açık sözlü fütursuzluğuna ne demeli? "Üniversite, tüm dünyada, yerini ve kendi kendini sorguluyor. Yeni eğitim, bilgiye erişim yöntemleri üzerine kafa yoruluyor. Yeni değerlendirme ölçütleri geliştiriliyor. Üniversite bir sınav ve diploma fabrikası olmaktan çıktı. Fildişi kule bir hayalet oldu. Üniversite küresel piyasanın ve rekabetin içinde..."⁸²

Ya ötesi mi? "Eğitim bir mal gibi götürülüp pazara düşürülmüşse, pazara düşen her mal gibi onun da iyisi de olabilir, kötüsü

Savaşımı", Devrimci Proletarya Dergisi, Nisan 2003, s.45-50; E. Nalçacı, "Sonunda Eğitimi de 'Esnettiler'", Sol Dergisi, No:202, Eylül 2003, s.22; "Küreselleşmenin (Neo-liberal Eğitim Politikalarının ve Eğitim Programlarının) Türkiye'de Eğitimin Yeniden Yapılanması ve Uygulanmalara Etkisi", Devrimci Hareket, No:10, Ağustos-Ekim 2003, s.21-3; S. Eskidir, "Eğitim Değil Ticaret Yapılıyor", Evrensel, 19 Mayıs 2003, s.5; M.H. Aslan, "Türkiye'de Yükseköğretim Finansmanının Ekonomi Politikası", Liberal Düşünce Der., No:29, Kış 2003, s.189-220; H. Köylü, 'Eğitime Sponsor Aranıyor', Radikal, 19 Mart 2003, s.3; Sabih Tansal (Boğaziçi Ü. Rektörü), "Mali Özerklik Sağlanmalı", Cumhuriyet, 14 Ocak 2003, s.6; 'Sabancı Üniversitesi: Reform Fırsatı Kaçmasın' Radikal, 10 Şubat 2003, s.9; T. Ateş, "Eğitimin Maliyeti", Cumhuriyet, 4 Şubat 2003, s.3; H. Köylü, 'Üniversite Kaynak Peşinde', Radikal, 13 Ocak 2003, s.5; H. Köylü, 'Eğitimin Derdi Para', Radikal, 27 Şubat 2003, s.9; H. Köylü, "Eğitime Yatır, Kazan!", Radikal, 25 Mart 2003, s.11; A. Güçlü, "Okullara İşletmeci Müdür Atansın mı? -1", Milliyet, 14 Şubat 2003, s.18; A. Güçlü, "Üniversite Sanayi İşbirliği", Milliyet, 1 Mart 2003, s.19.

⁸¹ Haluk Şahin, "Nasıl Bir Üniversite?", Radikal, 12 Temmuz 2003, s.6.

⁸² Serhan Ada, "Üniversitenin Hayat Bağları", Radikal, 12 Temmuz 2003, s.21.

de”⁸³ diyen Turgay Fişekçi ironisiyle; sınırlarınız ve sabrınız elverirse; Sabancı Üniversitesi’nden eski Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Üstün Ergüder’in dediklerine (ve ötekilere) bir göz atın...⁸⁴

4) ÜÇ ‘SEÇENEK(SİZLİK)’E’ DE HAYIR!

“Moda, dayanılmaz bir çirkinliktir.

Her altı ayda bir değiştirmek
zorunda kalışımızdan belli değil mi?”⁸⁵

Üç ‘seçenek(sizlik)’ ekseninde, “YÖK’ün kalkması meselesi, eğitimin özelleştirilmesi ve üniversitelerin şirketleştirilmesinden bağımsız olarak ele alınamaz. Başlıca işlevi üniversiteyi neo-liberal saldırılara açık hâle getirmek ve bu saldırılara karşı gelişen muhalefeti ezmek olan YÖK kalkıyor, ama neo-liberal saldırı artarak devam ediyorsa, bunun anlamı açıktır: YÖK gitse bile üniversitelerde, öğrenciler ve üniversite çalışanlarının üzerindeki baskının biçimi ve yöntemleri değişse bile kendisi baki kalacaktır...”⁸⁶

Bu noktada “Eğitim-Sen Genel Başkanı Alaaddin Dinçer, ‘Gerçek anlamda özgürlük ve özerklik için üniversitelerin acilen ‘dinden’, ‘devletten’ ve ‘sermayeden’ uzaklaştırılması gerektiğini belirtip; YÖK ve AKP arasındaki tartışmanın gerçek olmadığını altını çizerek, ‘Kendilerini taraf olarak ilan edenler, karşı tarafta değil, aynı tarafta durmaktadırlar. Onlar, mutlak ve sürekli iktidar için birbirlerine ihtiyaç duyan düşman kardeşlerdir’ derken”⁸⁷ gerçekten de çok haklıdır...

Şunu görmeyen bilmeyen yok: “YÖK hariç herkes üniversite hayatında köklü değişiklikler istiyor. AKP-YÖK gerginliği, ikisinin aynı safta olmasına engel değil: Üniversitenin sorunları değil, kimin iktidar olacağı tartışılıyor”ken,⁸⁸ “Öğrenciler tarafından yıllar-

⁸³ Turgay Fişekçi, “Eğitim”, Cumhuriyet, 20 Ağustos 2003, s.14.

⁸⁴ Bkz. Üstün Ergüder, “Yeni Bir Vizyona İhtiyaç Var”, Radikal, 27 Ağustos 2003, s.9.

⁸⁵ Oscar Wilde.

⁸⁶ Selim Karlı, “YÖK’ün Fermanı”, İşçi Mücadelesi, No:6, Mart-Nisan 2003, s.52.

⁸⁷ “Dinçer: YÖK ve AKP Düşman Kardeşler”, Cumhuriyet, 16 Ocak 2003, s.6.

⁸⁸ Alaaddin Dinçer, “Sahici Olmayan Bir Kavga”, Radikal, 16 Ocak 2003, s.9.

ca protesto edilen YÖK'ü yeniden düzenleme girişiminde ve tartışmalarında öğrencilerin adını anan yok...»⁸⁹

Tıpkı ona karşı başından beri en tutarlı mücadeleyi sürdüren radikal-sosyalistlerin mücadelesiyle;⁹⁰ üniversitenin ne olduğunun ve "Özgürlük yoksa üniversite de yoktur"⁹¹ gerçeğinin 'es' geçilmesi gibi. Evet, evet; "YÖK konusundaki çatışma 'üniversitelerin suskunluğunu ben daha iyi sağlarım' çatışmasıdır..."⁹²

Oysa "Üniversite bir toplumun beynidir. Beynin yaratıcı olabilmesi için dogmalardan arınmış olması gerekir. (...) Tarafsız olduğu iddia edilen bilim ya da bilimsel faaliyetler o kadar tarafsız değildir. O kadar ki, çoğu alanlarda bilimsel alan içine alınan ve/veya bu alandan çıkarılan konular toplumsal güç dengelerinin hâkimiyeti altında gerçekleşmektedir. (...)

Üniversite yansız değildir; tam tersine, yanlıdır. Üniversite insandan, insan mutluluğu ve özgürlüğünden yanadır. Bilim denen olgu da, insan hayatını kolaylaştırdığı, onu özgürleştirdiği ve ona mutluluk yolunu açtığı sürece gerçek anlamda bilimdir. Aksine, eğer bilim olarak insanlığa sunulanlar insanları işsiz bırakıyor, onları piyasa kölesi hâline getiriyor ve insanlığın mutluluk yollarını tıkıyorsa, bu bilim değil, zalimlerin eline verilmiş birer hançerdir.

⁸⁹ Azer Kılıç, "YÖK ve Öğrenciler", Radikal İki, 5 Ekim 2003, s.9.

⁹⁰ Bkz. "Ne AKP Ne YÖK: Tasarıya Geçit Yok", Özgür Gençlik, 26 Temmuz 2003, s.2-3; "Ne YÖK Ne Erkan Mumcu", Siyasi Gazete, No:2, Şubat 2003, s.29; "YÖK=YEK Olacak", Fırat'ta Yaşam, 24 Şubat 2003, s.6; "Ne AKP, Ne YÖK", Özgür Gençlik, 11 Ocak 2003, s.10-11; Sinan Cesur, "Yeni YÖK Tasarısı ve Eğitim-Sen", Sosyalist Demokrasi, 21 Mart 2003, s.10; "Öğretim Üyeleri de YEK'e Karşı", Evrensel, 24 Şubat 2003, s.15; "YÖK Öldü! Yaşasın Yeni 'YÖK'", Evrensel Gençlik Eki, 24 Şubat 2003, s.11; "YÖK'e de YEK'e de Protesto", Cumhuriyet, 6 Mart 2003, s.5; "Öğretim Üyeleri Derneği'nden 'Alternatif YÖK Yasa Tasarısı'", Yeniden Özgür Gündem, 22 Şubat 2003, s.9; Ahmet Çiğdem, "Mesele Sadece YÖK Değil", Radikal, 15 Temmuz 2003, s.9.

⁹¹ İ. Berkan, "Üniversitede Özgürlüğün Anlamı", Radikal, 9 Şubat 2003, s.3. Bu konuda ayrıca bkz. M. Yapıcı, 'Akademik Özgürlük Üzerine', Cumhuriyet Bilim Teknik, 11 Ocak 2003, 12-13; K. Gümüş, "Üniversiteler Savunulmalı", Radikal, 27 Ocak 2003, s.9; T. Erdem, "Yükseköğretimde Bireyin Korunması", Radikal, 6 Şubat 2003, s.9; A. Güçlü, "Mütevelli Sistemi Başarılı Olur mu?", Milliyet, 15 Şubat 2003, s.17; K. Yamaç, "Akademik Özgürlüğe Yönelik Tehditler", Cumhuriyet Bilim Teknik, 18 Ocak 2003, s.13.

⁹² Kayhan Kantarlı, "Her İki Taraf da Suskun Üniversiteden Yana", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:858, 30 Ağustos 2003, s.11.

Bilimin böyle bir gerçek öz kazanabilmesi için onun özgür ortamda üretilmesi gerekmektedir. Bilimsel ortamın özgür olması, mali kaynaklarının kamusal, yönetimin de özerk olmasını gerektirir. Yönetimsel özerklik; rektör ve dekan hâkimiyetinden arınmış, kararların ilgili alt bölümlerde tam bir özerklik ortamında alınabildiği atomize yönetim ünitelerini gerektirir. Bütçe, kadro, vakıf yönetimi, dekan ve bağlı enstitü başkanlarının atanması gibi hemen tüm yetkilerin rektörde toplandığı bir kurum üniversite olamaz...

Üniversitelerin özerkliği tüm toplumun garantisidir. Bu nedenle, üniversite konusuna yaklaşım salt üniversiteleri değil, tüm toplumu ilgilendirir...”⁹³

* * *

Bunun bilinci ve sorumluluğundaki “Profesör, doçent, yardımcı doçent, araştırma görevlisi ve öğretim görevlilerinden oluşan 98 kişi, YÖK ile üniversitelerin durumunu irdeleyen bildiri hazırladı. Bildiride, 12 Eylül darbesiyle başlatılan ve AKP hükümeti tarafından ‘yeni bir metin’ hâline getirilen düzenlemelerin üniversiteleri değişik görüntü ve kalıplar aracılığıyla sermayeye kullandırma girişimi olduğu vurgulandı.

Bildiriye imza atan 20 üniversitenin öğretim üyeleri kendilerini ‘Bizler bilmek için emek vermiş, bildiklerinin ve bilmenin sorumluluğunu, toplumla paylaşma ve toplumu ileriye götürme olarak gören, toplumsal yaşantıdaki eşitsizlikler, sömürü, haksızlıklar ve baskılar karşısında taraf olan, erkin istediğini değil gerçeği söyleyen, yazan ve paylaşan öğretim üyeleriyiz’ sözleriyle ifade etti.

‘Susmak Sorumluluk Doğurur’ isimli bildiride şu değerlendirmelere yer verildi:

* 12 Eylül askeri darbesiyle başlatılan, 57. hükümet döneminde darbe kurumu YÖK’ün de katkılarıyla hazırlanmış yasa taslağıyla geliştirilmek istenen, bugün de AKP hükümeti tarafından ‘yeni’ bir metinle son şekli verilmeye çalışılan, aslında üniversitemizi değişik görüntü ve kalıplar aracılığıyla sermayeye kullandırma girişimidir.

⁹³ İzzettin Önder, “Üniversite Sorunu -II”, Cumhuriyet, 22 Temmuz 2003, s.12.

* Üniversiteleri değişik görüntü ve kalıplar aracılığıyla sermayeye kullandırma girişimleri, üniversiteyi üniversite yapan bütün unsurlarıyla (öğretim elemanları, öğrenciler ve diğer emekçileri) birlikte durdurulmalıdır.

* Eğitim bütün unsurları ile kamusal bir alandır. Metalaştırılmaz, piyasa koşullarına terk edilemez. Eğitim-öğretim bireysel faydayı değil, toplumsal yararlılık doğrultusunda, gençlerin eşitlik, özgürlük, dayanışma bilincini ve yaratıcılığını geliştirmelidir.

* Bilimsel bilgi özel çıkar alanlarının dışında olmalıdır. Bilim kâr etmenin, para kazanmanın aracı olmamalıdır. Üniversiteler genel bütçeden finanse edilmeli, mali kaynak arama, yaratmakla ilgili olmamalıdır.

* Üniversiteler mali, idari ve bilimsel özerkliğe sahip olmalıdır. Mali, idari ve bilimsel özerklik fakülte ve enstitüler düzeyinde olmalıdır. Bu düzeydeki yönetim birimleri seçimle belirlenmelidir. Seçime ve yönetime fakülte ve enstitülerin bütün unsurları katılabilmelidir.

* Öğrenciler hiçbir katkı payı, harç, sınav ücreti ödemeden eğitim-öğretimden parasız yararlanmalıdır. Üniversitelerin araştırma projeleri kendi bütçelerinden finanse edilmelidir.

* Üniversiteler yalnızca fakülte ve enstitüleri kapsamalıdır. Yüksekokullar, meslek yüksekokulları ve açık öğretim üniversitelerinin dışında ve meslek eğitimi ile sınırlandırılmış kuruluşlar olmalıdır.

* Rektörlükler, üniversitenin birimleri arasında koordinasyon ve işbirliği ile görevli olmalı ve üniversitenin bütün unsurlarının katılımı ile seçilmelidir. Öğretim elemanları tam gün çalışmalı, bilgiye ulaşmak, üretmek ve paylaşmak için ek iş yapmak gereksimini duymadan maddi koşullara (kütüphane, laboratuvar, kongre katılımı) sahip olmalıdırlar.

* Araştırma görevliliği kurumu yeniden yapılandırılmalıdır. Sözleşmeli personel statüsü kaldırılmalıdır".⁹⁴

* "Hedef üniversiteleri tek kalıba indirgemek yerine, onların yerel, yapısal vb. özelliklerine göre farklılaşmalarını sağlayacak bir sistem olmalı. Âdemi merkeziyetçilik esas tutulmalı..."⁹⁵

⁹⁴ Mustafa Çakır, "Susmak Sorumluluk Doğurur", Cumhuriyet, 12 Temmuz 2003, s.8.

⁹⁵ "Merkeziyetçilik Aşılmalı", Radikal, 28 Ağustos 2003, s.9.

* Özetle “YÖK ve YÖK’çü anlayış kırılmalıdır. Bunun yerine toplumuna insanlığa ve doğaya karşı sorumlu, yönetimde demokratik ve özerk, bilimsel ve sanatsal özgürlüğün etkin üretimde var olacak yeni bir üniversite anlayışının hep birlikte hayata geçirmenin yollarını aramalıdır...”⁹⁶

II. AYRIM: BİLİM, TÜRK(İYE) EĞİTİMİ VE ÜNİVERSİTE(LER)...

“Ne kötü ot vardır ne de kötü insan.
Yalnız kötü yetiştirici vardır...”⁹⁷

Türk(İYE) eğitimi; “Eskilerin deyişiyle, ‘ehemimi mühimden ayırmayan’, insan zihnini çöp sepeti yerine koyan, eğitimi hafızlamak sayan bir anlayışın ürünü”dür...⁹⁸

Boyun eğen, itaatkâr, tevekkülcü, soru sormayan ‘milli insan’ yaratmayı hedefleyen bu eğitimin, bilimden yana herhangi bir kaygısı yoktur...

Oysa insanlardan korkuyu kaldırmak ve onları kendilerinin efendisi durumuna getirmek; dünyayı gizlerinden kurtarmak, ham hayalleri bilgi vasıtasıyla alaşağı etmek; safdillikten, kuşkulanmaya karşı isteksizlikten, düşüncesizce verilen yanıtlardan, karşı çıkmaya çekinmekten, çıkarıcılıktan, araştırmaları savsaklamaktan, söz fetişizminden kurtulmayı⁹⁹ getiren “Bilim; evrendeki, doğadaki bilinmeyi, öğrenmenin, onlara dair bilgi edinmenin yöntemidir. Bilim yoluyla elde edilen bu bilgiler yaşadığımız evrenin daha anlaşılabilir, daha kavranabilir olmasını kolaylaştırır. Bilimdeki her gelişme ise insanın ve toplumların doğa karşısında o güne kadar ki duruşunu yeniden ve yeniden gözden geçirmesine ve tekrar tekrar tavır belirlemesine neden olur”.¹⁰⁰

“Bilgi güçtür, ancak bilgiye bu gücü sağlayan aydınlanmanın mottosu da ‘cesaret’ tir. ‘Aydınlanma nedir?’ sorusunu Kant şöyle

⁹⁶ “Alternatif Üniversite Modeli”, Cumhuriyet, 7 Ekim 2003, s.8.

⁹⁷ Victor Hugo.

⁹⁸ Türker Alkan, “Tek Tip Ezberci İnsan Eğitimi”, Radikal, 21 Ocak 2003, s.5.

⁹⁹ M. Horkheimer-TW. Adorno, Aydınlanmanın Diyalektiği I, çev. Oğuz Özügül, Kabalcı Yay., 1995, s.19.

¹⁰⁰ Şükran Şahin, “Bilim ve İktidar...”, Cumhuriyet, 1 Ağustos 2003, s.2.

yanıtlar: ‘Aydınlanma, insanın kendi kendini mahkûm ettiği ergin olmama (olgunlaşmama) durumundan kurtulmasıdır. Ergin olmayış, başkalarının kılavuzluğu olmadan aklını kullanamamaktır. Aklını, eksik olduğundan değil, başkalarının yönetimi altında olmadan kullanma kararlılığı ve cesareti gösteremeyen, kendi kendini ergin olmayışa mahkûm eder. İşte aydınlanmanın sloganı: Sapere aude! Kendi aklını kullanma cesaretini göster!’

Kant, devamında, aydınlanmanın özgürlüğü gerektirdiğini vurgular. Cesaret, hem özgürlüğe muhtaçtır, hem de onu doğurur. Dolayısıyla, bilmeye ve aklını kullanmaya cüret etme özgürlükle ilgilidir. Özgür olmak da son kertede ‘yüreklilik’ ister...”¹⁰¹

Çünkü B. Brecht’in söylediği gibi, “Bilim, kuşkunun ve merakın çocuğudur...”¹⁰² Ve de kuşku ve merakın çocuğu olan “Üniversiteler iktidarla çatışma yaşar”lar...”¹⁰³

1) TÜRK(İYE) EĞİTİMİ

“Sessizlik, çok kez toplumun değer ve hükümlerini sözlerden daha güçlü olarak belirtir.”¹⁰⁴

“Bugün ülkemizde, sadece askeri okullarda gerçek bilimsel eğitim uygulanmakta olduğu için oradan yetişenler olayları çağdaş görüş açısından değerlendirmekte ve koşullanmış beyinlerin davranışlarını yadırgamaktadırlar”¹⁰⁵ diyebilen, ‘millici-militarizm’in ‘eğitim(sizli)ğ’inden duçar olan¹⁰⁶ “Karşımızdaki klasik eğitim

¹⁰¹ Zühtü Arslan, “Özgürlük İçin Cesur Olmalıyız”, Radikal, 17 Ocak 2003, s.9.

¹⁰² Bkz. Ferit Barut, “Bilim İdeoloji ve Muhalefet”, Humanite Dergisi, No:2, Haziran 2003, s.11-18; Yakup Kepenek, “Bilim Ve...”, Cumhuriyet, 22 Eylül 2003, s.13; Şevket Ruacan, “Bilim, Eğitim, Tartışma Üniversiteler”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:832, 1 Mart 2003, s.12-13; “Üniversite: Bilim Yuvası mı? Sadık Bir Hizmetkâr mı?”, Ateşi Çalmak, No:1, Mart 2003, s.22-23; Bayram Kaya, “Bilim ve Metod Üzerine”, Sorun Polemik Dergisi, No:8, Güz 2003, s.68-78.

¹⁰³ Ali Şimşek, “İktidarla Üniversite Çatışır”, Radikal, 30 Eylül 2003, s.9.

¹⁰⁴ Benjamin Disraeli.

¹⁰⁵ Abidin Kumbasar, “Eğitim Sorunları: Toplumumuzdaki Yansımaları...”, Cumhuriyet, 19 Ağustos 2003, s.2.

¹⁰⁶ Bkz. A. Güçlü, ‘Eğitimin Amacı Ne?’, Milliyet, 16 Nisan 2003, s.20; M. Belge, ‘Bir Eski Eğitim Tartışması’, Radikal, 3 Haziran 2000, s.9; Y. Kurtuluş, ‘Tonguç ve Eğitim

kurumsallaşması, evrensel bir model olarak, profesyonel eğitimciler tarafından yönetilen ve yürütülen, merkezi, bürokratik, ‘milli’ bir mekanizmaya, modele dayanıyor. Bunlar, birer standartlaştırılmış bilgi depolama ve diploma dağıtma merkezleri olarak, fabrikasyon üretime benzer biçimde ‘eğitilmiş, biçimlendirilmiş insanlar’ oluşturuyor ve kapitalist pazara sürüyorlar.

Bu klasik eğitime ilişkin olarak çok şey söylenebilir; ama bizim emekçilere ilişkin olarak onun asıl özü olarak belirlememiz gereken yanı, kapitalizme, sermayeye, patronlara, çeşitli kademelerde ve becerilerde, işgücü sağlama işlevleridir. Patronlar, en başta, okuma-yazma bilen, basit aritmetik işlemleri yapabilen bir işçi kitlesine ihtiyaç duyarlar elbette. Bu özgür yurttaş üreticiler topluluğu kapitalist pazarda emeklerini satacak ve fabrikalarda çalışacaklardır. Tabii bazıları da, çalışanları ve ücretlerini baskı altında tutmak için ‘rezerv iş gücü ordusu’nun sıra neferleri olarak bir kenarda bekleti-

İlkeleri’, Cumhuriyet, 23 Haziran 2003, s.2; Baki Komsuoğlu (Kocacılı Ü. Rek.), ‘Küreselleşme, Eğitimi Baltaladı’, Cumhuriyet, 18 Mart 2003, s.6; E. Atabek, ‘Eğitimde Neden Başarılı Olamıyoruz?’, Cumhuriyet, 21 Nisan 2003, s.4; T. Alkan, ‘Eğitimle İnsan Yaratmanın Sınırları’, Radikal, 21 Haziran 2003, s.5; S. Serbaş, ‘Eğitim ve Etik’, Cumhuriyet Kitap, No:703, 7 Ağustos 2003, s.3; F. Haynes, Eğitimde Etik, çev. S.K. Akbaş, Ayrıntı Yay., 2003; A. Güçlü, ‘Eğitim Yerel Yönetimlere Devredilmeli mi?’, Milliyet, 1 Şubat 2003, s.21; A. Güçlü, ‘Eğitimin En Önemli Sorunu -2’, Milliyet, 10 Ocak 2003, s.22; A. Güçlü, ‘Nasıl Bir Öğretmen İstiyoruz?’, Milliyet, 5 Nisan 2003, s.19; A. Güçlü, ‘Eğitimde Yeni Dönem’, Milliyet, 4 Nisan 2003, s.21; A. Güçlü, ‘Eğitimde Reforma Evet Ama’, Milliyet, 16 Mayıs 2003, s.19; A. Güçlü, ‘Eyyvah! Eğitim Sil Baştan Değişiyor -2’, Milliyet, 29 Nisan 2003, s.19; E. Erginer, ‘Eğitilmek: Fark Edebilmek Becerisi’, No:832, Cumhuriyet Bilim Teknik, 1 Mart 2003, s.13; K.Ü. Açıkgöz, ‘Aktif Öğrenmedeki Aktif Kavranı Üzerine’, Cumhuriyet Bilim Teknik, no:849, 28 Haziran 2003, s.12; E. Atabek, ‘Sokrates, Leonardo da Vinci, Erasmus’, Cumhuriyet, 13 Ocak 2003, s.4; M. Gürer, ‘Milli Eğitim Sil Baştan’, Cumhuriyet, 25 Mart 2003, s.4; ‘Eğitimde Kafatasçı Zihniyet’, Y. Özgür Gündem, 15 Eylül 2003, s.9; Ö. Akdemir, ‘Eğitimin Dört Yanı Şiddet’, Evrensel, 21 Mart 2003, s.3; H.B. Kahraman, ‘Liselerin Perişan Hâli’, Radikal, 25 Haziran 2003, s.9; B. Demirci, ‘ÖSS Sisteminin Mantığı’, Radikal, 31 Temmuz 2003, s.9; K. İnal, ‘Otoriter Eğitime Devam’, Radikal İki, 17 Eylül 2000, s.5; K.T. Sürek, ‘Eğitim ve Eğitim Emekçileri’, Evrensel, 16 Eylül 2003, s.3; Ç. Diyar, ‘Eğitimin ‘Fay Hattı’, Evrensel, 8 Eylül 2003, s.6; H.B. Kahraman, ‘Hazırlık Öğrenimi Öğrenim Hazırlığı’, Radikal, 21 Temmuz 2003, s.9; T. Alkan, ‘Bencilik ve Ezbercilik’, Radikal, 13 Mayıs 2003, s.5; A. Tama, ‘Eğitimde Ceza ve Ödül Sistemi Eskidi’, Radikal, 17 Eylül 2003, s.9; N. Teymur, ‘Yaşamınızı Seçiyorsunuz’, Radikal, 5 Ağustos 2003, s.9.

leceklerdir, işletmeler elbette daha vasıflı elemanlara da ihtiyaç duyarlar ve eğitim sistemi işte bu gereksinimlere göre çeşitli düzey ve alanlarda gerekli becerilerle donatılmış emekçileri pazar için yetiştirirler. Yani, kısaca ve kabaca diyebiliriz ki, klasik merkezi eğitim kurumları, kapitalist pazar için, sermayenin, patronların gereksinimleri için insan yetiştirirler.

Elbette, bu eğitim süreci içinde, oranları çok düşük olmakla birlikte işçi ve emekçi ailelerin çocuklarına, sınıf atlamak, en azından, kol emekçisinden kafa emekçisi olmaya geçiş imkânları da yaratılır. Orta eğitimden yüksek eğitime geçişle birlikte bunlar için avukat, doktor, mühendis ve giderek müteahhit, avukatlık bürosu sahibi, olmak gibi olanaklar da açılır. Ama büyük çoğunluk için öngörülen ve gerçekleşen, kapitalist pazarda emeğini pazarlayan, karşılığında yaşamını sürdürebilmek için ücrete mahkûm kılınan ve emeğinin, alın terinin bir kısmıyla da patrona artık değer, yani kâr sağlayan işçiler, emekçiler olmaktır. Onlar, esas olarak, bunun için eğitilirler, yetiştirilirler.

Bu, klasik merkezi ve ‘millî’ eğitimin işlevsel amaç ve sonuçlarının özünü oluşturur...

Bu tür eğitimin ayrıca bir de ‘ideolojik’ amaç ve sonuçları vardır. Bu merkezlerde, profesyonel eğitimciler şahsında otoriteye boyun eğme, öğretilenleri sorgusuz kabullenme, başarının temel koşulu olarak bunları, örneğin periyodik sınavlarda, istenen biçimlerde tekrarlama, aynı yazgıyı paylaştıklarıyla rekabet etme vs. öğretilir, içselleştirilir. Yasakçı, otoriter, rekabetçi ortamda, belirli bir tarih, belirli değerler, inançlar beyinlere akıtılır. Bu değerler, aslında, emekçilerin değil, egemen sınıfların, sermayedarların, patronların çıkar ve ihtiyaçlarıyla dünya görüşleri doğrultusunda oluşturulmuşlardır; ama bu kurumlarda ‘millî’ nitelik kazandırılarak ‘ortak’ değerlere dönüştürülürler ve benimsetilirler. Böylece de öğrenciler, düzenin, ücretli kölelerinin aynı köleliğe mahkûm olma yolunda tezgâhtan geçirilip yetiştirilmiş çocukları olarak, patron için ölesiye çalışmak, onun düzenini ölesiye savunmak, sınıf kardeşlerinden bir adım öne geçmek, hatta onları sömürme olanaklarına sahip olmak için öldüresiye çabalamak ve burjuva devlet için gere-

kirse kahramanca ölmek için 'kıvama getirilmiş', yani eğitilmiş olurlar. Bu arada, uzun eğitim süreci sırasında da, sokaklarda aylak aylak dolaşıp tehlikeli fikirler edinme ya da düzeni bozma gibi kötü alışkanlıklardan, eğilimlerden de uzak tutulmuş olurlar...

Merkezi eğitimin ideolojik yöneliminin en temelinde de, kapitalizmin yapısal eşitsizliğini meşrulaştırması, insanın insanı, sermayedarın işçiyi sömürmesi gerçeğinin de gizlenmesi yatar.

Sonuçta da, merkezi klasik eğitim, özünde, işlevsel ve ideolojik boyutlarıyla, sınıf tahakkümünün en etkili aygıtlarından bir olarak ortaya çıkar.

Bu 'sınıf tahakkümü'nü gerçekleştirme, ülkelere göre değişir kuşkusuz. Örneğin bizim ülkemizde, yoksulların çocuklarının çok büyük bir bölümü, hiç olmazsa görece 'rahat' çalışma imkânları elde etmek için gerekli eğitimi görme fırsatından dahi yoksundurlar. Buna karşılık, yüksek öğrenim aşamasına ulaşmış olanlar bile, merkezi otorite YÖK'ün sultanı altında biçimlendirilen klasik üniversitelerde ancak ve sadece Türkiye kapitalizminin ve holdinglerin 'ayak işleri'ni yapabilecek düzeyde 'eğitilir'ler. Bu arada, resmi ideoloji de beyinlere akıtılmaya devam edilir. Daha üst görevler için paralı özel üniversiteler vardır. Egemenlerce özel olarak seçilenler de yurt dışına gönderilirler. Burjuvazinin çocukları ise ya çalışma ihtiyacı duymadıklarından İsviçre'de lüks yaşamın adabına ilişkin öğrenim görürler ya da işi devralacak olanlar, ABD'nin, Avrupa'nın pahalı-üniversitelerine gönderilirler. Onların ayrıca özel olarak resmi- ideolojik bir eğitime ihtiyaçları yoktur; çünkü o 'değerler' zaten onların öz değerleridir, yaşamdaki konumlanışlarının doğal sonuçlarıdır. Resmi eğitimin ideolojik işlevleri, 'yabancılar'a, öte ki sınıflara dair bir meseledir...

İtiraz etmeye cüret edenlere, özgür kişiliklerini, insanlıklarını korumaya kararlı olanlara, daha farklı bir yaşam projesinin mümkün olduğunu düşünenlere, içinden geldiği emekçi sınıflara ve yoksul çoğunluğa ihanet etmeyi değil, ona hizmet etmeyi amaç belleyenlere, baskı ve sömürüyü yaşamdan silmek gibi bir kaygısı olanlara ise hukuktan kaba kuvvete, başta eğitim kurumunun kendi

içinde olmak üzere, düzenin bütün zor aygıtlarının olanca hışmı hazır ve nazırdır...”¹⁰⁷

2) TÜRK(İYE) EĞİTİM(SİZLİĞ)İN SEFALETİ...

“Küçük şeylere gereğinden çok önem verenler, elinden büyük iş gelmeyenlerdir...”¹⁰⁸

Önce ‘eğitim(sizlik)’in hâl ve gidişatı’na ilişkin veriler...

Fen ve Anadolu liseleri ile bazı meslek liselerine girişte kullanılan Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Sınavı’nda 40.586 adayın sıfır puan alması, eğitim sistemiyle ilgili tartışmaları yeniden gündeme getirdi.¹⁰⁹

Bunun yanında; “Milli Eğitim Bakanlığı’nın, 2002 yılında ilköğretim öğrencilerine yaptığı seviye tespit sınavında başarı düzeyi ‘oldukça düşük’ çıktı. Bakanlığın, 2002 yılında yedi bölgeden seçilen 47 ilde yaptığı sınavda, toplam 112 bin ilköğretim öğrencisine, Türkçe, matematik, fen bilgisi ve sosyal bilimler konularına ilişkin sorular yöneltildi.

Sınavda, Türkçe alanında genel olarak ‘öğrencilerin bilgi ağırlıklı ve ezbere dayalı sorularda daha başarılı; okuduğunu anlama, yorumlama, sorgulama ve karşılaştırma sorularında ise başarısız olduğu’ belirlendi. Matematikte, ‘özellikle geometri ve grafiklerle ilgili konularda öğrencilerin son derece yetersiz olduğu’ tespit edildi”.¹¹⁰

* * *

Sonra da somutun (ve tartışmasız!) veriler...

“Kamu eğitim harcamalarının milli gelire oranı: Türkiye %2,2, AB ortalaması 5,3, Bulgaristan 3,3, Belçika 8,2, İspanya 8,3, Estonya 7,3, Slovenya 5,8...

¹⁰⁷ Haluk Gerger, “Alternatif Eğitim ve Bilim”, Teori de Doğrultu Dergisi, No:10, Ocak-Şubat 2003, s.68-70.

¹⁰⁸ Platon.

¹⁰⁹ Figen Atalay, “Sıfın Eğitim Sistemi Çekti”, Cumhuriyet, 30 Temmuz 2003, s.6. Ayrıca bkz. H.B. Kahraman, “Eğitimin Dehşet Hâli”, Radikal, 30 Temmuz 2003, s.9.

¹¹⁰ “Ezbercilik Sınıfta Kaldı”, Radikal, 3 Temmuz 2003, s.3.

25-64 yaş arasında üniversite bitirme oranı: Türkiye %6, AB ortalaması 12, Yeni Zelanda 11, Yunanistan 12, Almanya 13, Hollanda 23, ABD 26.

Bilgisayarsız okul oranı: Türkiye 93, ABD 1, İsviçre 2, Macaristan 6, Almanya 17, Yunanistan 29, İspanya 32...

Bilgi teknolojisi yatırımlarının milli gelire oranı: Türkiye 2,6, AB ortalaması 5,9, ABD 7,8, Yunanistan 4,0, Almanya 5,6, İngiltere 7,6...

Bin kişiye düşen bilgisayar sayısı: Türkiye 20, AB ortalaması 215, Finlandiya 354, Almanya 231, Yunanistan 73...

Bin kişiye düşen internet: Türkiye 1, AB ortalaması 11, Finlandiya 100, ABD 29, Almanya 14, Yunanistan 4..."¹¹¹

"DİE ve Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden hareketle hazırlayan Eğitim-Sen, Türkiye'nin 2000'deki hedefleriyle 2002'deki okul, öğretmen ve derslik sayılarını karşılaştırması raporuna göre:

Okul öncesi eğitimde hedeflenen %16'lık oran sadece %9'a ulaştı. %75 olarak hedeflenen ortaöğretimde okullaşma oranı %55'te kaldı.

Yükseköğretimde hedeflenen %31'lik orana ulaşamadı, %18'de kalındı.

Okul öncesi eğitimde okul sayısı 352. Türkiye'nin 20 öğrencili sınıfa göre ihtiyacı olan okul öncesi okul sayısı ise 2.220.

Okul öncesi eğitimde 9.403 derslik olmasına rağmen, 52.500 dersliğe daha ihtiyaç var.

Okul öncesi eğitimde öğretmen sayısı 13.660. İhtiyaç duyulan sayı ise 52.500.

Kamuya ait anaokul ve ana sınıflarında 238 bin öğrenci var. Ancak 1 milyon 50 bin çocuk okul öncesi eğitimden yoksun.

Toplam 34.351 ilköğretim okulu olmasına rağmen, 30 öğrencili normal bir eğitim için Türkiye'nin hâlâ 3.220 ilköğretim okulu açığı bulunuyor.

Derslik sayısı şu an 255 bin olan ilköğretimde, 100 bin yeni dersliğe ihtiyaç var. Bunun için 7 katrilyon lira gerekli.

¹¹¹ "Her Ülke Bilgisi Kadar Var", Cumhuriyet, 21 Nisan 2003, s.12.

İlköğretim okullarında toplam 360 bin öğretmen mevcut. 106 bin öğretmen daha gerekli.

18.400 ilköğretim okulunda 900 bin öğrenci, birleştirilmiş sınıflarda okuyor.

Öğretmen açığının çok olduğu branşlar: Rehberlik, sınıf, yabancı dil, iş eğitimi, Türkçe, matematik ve bilgisayar.

Ortaöğretimdeki okul sayısı 5.578. 30 öğrencili eğitim için 366 okula daha ihtiyaç var.

66 bin derslik olmasına rağmen, 11 bin derslik açığı bulunuyor. Bunun maliyeti 770 trilyon.

Ortaöğretimde öğretmen sayısı 130.556. Yeni 74 bin öğretmene daha gereksinim var.

Öğretmen açığının yoğun olduğu branşlar: Edebiyat, matematik, yabancı dil, bilgisayar.

Her yıl yaklaşık 1 milyon 300 bin öğrenci ilköğretime başlıyor. İlköğretimi bitirenlerin sayısı 1 milyon 55 bin. Bunlardan 175 bini ortaöğretime gitmiyor.

Her yıl yaklaşık 480 bin öğrenci ortaöğretimi tamamlıyor.

Üniversiteden mezun olanların %30'u iş bulamıyor.

Türkiye'de kişi başına beş kitap düşüyor. Öğrenci, öğretmen ve velilerin %77'sine göre, eğitimde eşitlik yok".¹¹²

* * *

"Anayasasına göre 'kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı', 'ilköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu' Türkiye'de 'parasız eğitim'in görüntüsü budur.

Örnekelmelere dayalı hesaplar, 'ekstra'ların tek çocuk için ailelere bir yılda ortalama olarak yaklaşık 1 milyar 400 milyon TL yüklediğini gösteriyor. İlk ve ortaöğretim düzeyinde kamu okullarında okuyan öğrenciler için devletin harcadığı ise 2001-2002 öğretim yılında 12 milyon 616 bin lira olmuş.

Çelişkiye bakın: Milli Eğitim bütçesi 7 katrilyon 461 trilyon; ailelerce bir çocuklarının okul eğitimi için harcanan, yaklaşık 17

¹¹² "Eğitimde Hayal Kırıklığı Büyük", Radikal, 12 Haziran 2003, s.5.

katrilyon 640 trilyon tutmakta. Yani, Bakanlık bütçesinin aşağı yukarı 2,5 katı. Bunlar, kısa adıyla 'KİGEM' olarak anılan ve sendikaların desteğiyle ayakta duran 'Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi' vakfının, iki genç akademisyene, Nuray Ertürk Keskin ile Aytül Güneşer Demirci'ye yaptırdığı bilimsel araştırmanın çarpıcı sonuçlarından bazısı...»¹¹³

Aslı sorulursa "Türkiye'nin eğitim sorunlarını tartışmaya, devlet bütçesinden ortalama olarak ayrılan %2'lik pay ile başlamalıyız. İç ve dış borç ödemelerinin %60'lık, askeri harcamaların ise %25'lik paylarının yanında eğitimin aldığı %2'lik pay çok komiktir..."¹¹⁴

"MEB bütçesi GSMH'nin %2,87'sine denk gelmekte, bu bütçe rakamları, paralı eğitime davet niteliğinde.

Eğitim yatırımı için ayrılan miktar yalnızca 1 katrilyon, 479 trilyon, yani MEB bütçesinin ancak %15'i.

Eğitim yatırımından öğrenci başına düşen yıllık eğitim yatırımı harcaması yalnızca 88 milyon lira.

2003 bütçesinde 'halk katkısı' olarak belirlenen rakam 100 trilyon lira. Temel haklardan biri olan ve anayasa tarafından 'güvence' altına alınan eğitim hakkı, devlet tarafından paralı hâle getirilmeye çalışılmakta, emekçi çocuklarının eğitim hakkı gasp edilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının 3 katrilyon 408 trilyon 608 milyar lira olan bütçesi, %2,3'e kadar geriledi..."¹¹⁵

Bu veriler ışığında denilebilir ki, Öğretim üyelerinin çoğunluğuna göre yükseköğrenimin en önemli sorunu eğitime ayrılan kaynak eksikliği. Hangi reform yapılırsa yapılsın eğitime ayrılan bütçe artmadan başarı imkânsızdır.¹¹⁶

* * *

Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İsa Eşme, Yrd. Doç. Dr. Ali Temel ve Araş. Gör. Nalan Kuru Turaşlı 83 okulda 500 öğretmen arasında bir 'öğretmen profili' araştırması

¹¹³ Mümtaz Soysal, "Eğitimde Çürüyüş", Cumhuriyet, 10 Eylül 2003, s.2.

¹¹⁴ "Eğitimde Özelleştirme Politikaları", Yürüyüş Dergisi, No:11, Aralık 2002, s.13.

¹¹⁵ "Paralı Eğitime Davetiye", Cumhuriyet, 21 Mart 2003, s.20.

¹¹⁶ "Eğitimin Asıl Derdi Kaynak", Radikal, 24 Ocak 2003, s.9.

yapmış. “Araştırmaya göre öğretmenlerin %35,7’si gazete okumuyor. %64,6’sı mesleki bir dergiye abone değil. %30’u ise ayda bir kitap bile okumuyor” Bu durum şu sonuçlarla tümleniyor:

“Öğretmenlerin %70’i yabancı dil bilmiyor. %65,7’si sivil toplum kuruluşları ve %60’ı sendika faaliyetlerine ‘hiç’ katılmadığını belirtiyor’. Buna insan kalitesi açısından bir de şunu ekleyelim. Öğretmenlerin %48’i alkol ve sigara kullanıyor.

Öğretmenin ekonomik göstergeleri de bunlardan daha farklı bir sonuç yansıtmıyor: ‘Öğretmenlerin %20,3’ü öğretmenlik yanında ikinci bir yan iş yapıyor’. Ekonomik koşulların bunu gerektirdiği, hatta kaçınılmaz kıldığı açık...”¹¹⁷

3) VE ÜNİVERSİTE(LER)...

“Bilgenin ağzı yüreğindedir, budalanın ise yüreği ağzında.”¹¹⁸

“Ya Türk(iye) Üniversiteleri” mi?¹¹⁹

¹¹⁷ Hasan Bülent Kahraman, “Eğitimin Öğretmen Hâli”, Radikal, 6 Haziran 2003, s.9.

¹¹⁸ Wydeville.

¹¹⁹ Bkz. S. Tanilli, ‘Üniversiteyi Yeniden Kurmak’, Cumhuriyet, 21 Temmuz 2000, s.2; M.H. Aslan, ‘Eğitimin Finansmanında Ekonomi Politikası ve Yüksek Öğretimde Adil ve Etkin Finansman Politikaları’, Liberal Düşünce, Güz 2002, s.225-46; M. Bozgeyik, ‘Eğitimde Fırsat Eşitliği Yok!’, Fıratta Yaşam, 9 Haziran 2003, s.6; A. Güçlü, ‘Üniversite ve Meslek Seçimi’, Milliyet, 22 Mart 2003, s.22; A. Kumbasar, ‘Dünden Bugüne Üniversitelerimiz’, Cumhuriyet, 1 Haziran 2003, s.2; N. Kepkep, ‘Üniversitelerde Yetki Sorunu’, Cumhuriyet, 16 Ocak 2003, s.2; A. Güçlü, ‘Üniversite, Savaş ve Hassas Dengeler’, Milliyet, 19 Şubat 2003, s.19; A. Kaya, ‘Vitrindeki ve Arka Sokaklardaki Üniversiteler’, Cumhuriyet, 28 Nisan 2003, s.2; A. Kaya, ‘Vitrindeki ve Arka Sokaklardaki Üniversiteler -2’, Cumhuriyet, 30 Nisan 2003, s.2; H.B. Kahraman, ‘Üniversitenin Perişan Hâli’, 20 Haziran 2003, s.9; E.D. Aydın, ‘Üniversitelerin Geleceğine İlişkin Vizyon’, Cumhuriyet Bilim Teknik, 2 Ağustos 2003, s.12; N. Kazancı, ‘Kadro ve Unvan Kavgası’, Cumhuriyet Bilim Teknik, 10 Mayıs 2003, s.12; R. Azarakolu, ‘Üniversite Değil Tekversite’, Y. Özgür Gündem, 18 Ocak 2003, s.4; M. Kahya, ‘Üniversitemi İstiyorum’, Y. Özgür Gündem, 10 Ocak 2003, s.2; ‘Türk Üniversitelerinin Etik Kamesi Zayıf’, Cumhuriyet, 19 Ocak 2002, s.7; ‘Üniversiteler Üzerine Değerlendirme’, Özgür Düşün, Mart 2003, s.6-10; D. Kuban-E. Şuhubi, ‘Üniversitenin İşlevi ve Siyaset’, Cumhuriyet, 5 Ekim 2003, s.2; B. Çorüksöken, “Özgür Sanat’lardan Bilime ve Felsefeye ‘Akademia’dan Fen-Edebiyat Fakültelerine”, Bilim ve Ütopya Dergisi, No:103, Ocak 2003, s.46-8; A.O. Çavdar, ‘Türkiye Bilimler Akademisi ve Üniversiteler’, Cumhuriyet, 22 Ağustos 2003, s.2; T. Erdem, ‘Anayasa’da Yükseköğretim’, Radikal, 20 Şubat 2003, s.9.

Bu sorunun yanıtı; “Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdür Yardımcısı Dr. Ahmet Kesik’in ‘Yükseköğretimde Yeni bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model’ konulu araştırmasının sonuçlarında şöyle:

Okullaşma oranı 1950-1 öğretim yılında %1,3’ken 1985-6’da %10,7’ye, 1990-1’de 15,7’ye, 2000’lerin başında 27,4’e ulaştı. %31’lik hedefin gerisinde kalındı.

Son 20 yılda üniversite sayısı 19’dan 73’e, fakülte ve yüksekokul sayısı 334’ten 1.332’ye yükseldi. Bu dönemde öğrenci sayısı 240 binden 1 milyon 133 bine, öğretim elemanı sayısı da 22.223’ten 36.530’a çıktı. Bir başka deyişle bu süreçte, üniversite sayısında 3,8, fakülte ve yüksekokul sayısında 4, öğrenci sayısında da 4,7 kat artış olurken, öğretim elemanı sayısındaki artış 1,6 kattı.

Böylece 1982’de öğretim elemanına 10 öğrenci düşerken, 2002 sonunda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 31’e yükseldi. Bu rakam eski devlet üniversitelerinde 27, yenilerde 35, vakıf üniversitelerinde ise 17.

2005’te okullaşma oranının %40’a yükseltilmesi hedefi dikkate alındığında 6 bin yeni öğretim üyesinin yetiştirilmesi ve bir an önce göreve başlatılması gerekiyor.

1983’te toplam bütçe ödeneklerinin %3,8’i üniversitelere giderken, bu oran 2002’de %2,5’e, 2003’te ise %2,3’e geriledi.

Devlet, son beş yılda üniversitelere istedikleri ödeneğin ancak %46,3’ünü verebildi.

Öğrenci başına bütçe harcamalarında da ciddi bir gerileme yaşandı. 1982’de bütçesinden öğrenci başına 1.297 dolar, 1983’te 1.556 dolar harcama yapan devlet, sonraki yıllarda kısıntıya gitti. 1989’da 661 dolara düşen harcama, 1993’te tekrar 1.256 dolara yükseldiyse de sonraki yıllarda daima bin doların altında kaldı. 2001’de öğrenci başına 506 dolar olan harcama, geçen yıl 709 dolardı. Bu durum devletin yükseköğretim kaynak paketi bulunmadığını da gösteriyor.

Devletin bütçeden bilimsel araştırmaya tahsis ettiği ödenek toplamı ise 2000’de 13, 2001’de 12,1, 2003’te de 14,9 milyon

dolar. Yükseköğretimin sosyal ve özel faydası, dünya ortalamaları-
nın da altında. Bizde %8,5 olan sosyal faydadaki dünya ortalaması
%10,8. %16,2 olan özel faydadaki dünya ortalaması ise %19...»¹²⁰

* * *

“Gazi Üniversitesi bünyesinde görevli 1915 öğretim üyesi ara-
sında yapılan bir araştırma, ilginç sonuçlar ortaya koydu. Araştır-
manın sonuçları şöyle:

Sosyal değerlere ilişkin görüşleri sorulduğunda, %35,6’sı ‘kişisel
prensiplerine ters olsa bile çoğunluğun düşüncesine uyacağını’
söylüyor. %66,3’üne göre de ‘geleneklere ters düşen davranışlarda
bulunmamak’ gerekiyor.

%14,3’ü, sebebi ne olursa olsun boşanmaya karşı.

%48,3’ünün etrafında gelişen olaylara müdahale edecek gücü
bulunmuyor. %37’si etrafında neler olup bittiğini anlamakta zor-
luk çekiyor, %13,9’u televizyon, gazete, dergi gibi yayınları izle-
yemiyor.

%64,1’i hiçbir sivil toplum örgütüne üye değil.

%54,8’i YÖK’ün öğretim üyeliğine yükseltme ve atama kriter-
lerini objektif bulmuyor. %24,9’u objektif buluyor, %20,4’ünün
bu konuda görüşü yok.

%70,3’ü, tam özerk üniversite sistemini Türkiye için ideal bu-
luyor. %12,7’si mütevellî heyetin yönettiği sistemi, %0,3’ü siyasal
gücün etkili olduğu sistemi savunuyor. %8’i şimdiki sistemin uy-
gun olduğuna inanıyor, %8,6’sının fikri yok.

%65,7’si kültür ve sanat etkinliklerinde sinemayı tercih ediyor.
Bunu sırasıyla %9,9 ile tiyatro, %8,8 ile sergi, %7,2 ile konser, %6,5
ile diğer etkinlikler izledi. %1,7’si ise opera ve baleden zevk alıyor.

%9,3’ü son bir yılda hiç sinemaya gitmemiş. %39’u yılda 5-10
kez, %34,1’i 1-5 kez gidiyor, %17,7’si de ‘evde film izlemeyi tercih
ediyor’.

%35,1’i tiyatro izlemiyor. %57’si yılda 1-5 kez, %7,9’u da 5-10
kez tiyatroya gidiyor.

¹²⁰ “İşte YÖK’ün Üniversiteleri”, Radikal, 6 Ekim 2003, s.5.

%21,9'u akademik yayınlar dışında kitap okumuyor. %56,2'si ayda 1-2, %17,5'i 3-5, %4,5'i 6-10 kitap okuyor.

%54,9'u işinden memnun, %36,2'si bazen memnun, %8,8'i memnun değil.

Memnun olmama nedenlerinin başında ücret düşüklüğü geliyor. Bu konudaki oran %45,9. Diğer memnuniyetsizlik nedenleri ise sırasıyla çalışma koşulları, stres, prestij kaybı, iş yoğunluğu.

Araştırmaya göre %32'sinin aylık geliri 500 milyon-1 milyar, %27'sinin 1 milyar-1,5 milyar lira olan öğretim elemanlarının %59'u alt, %24'ü orta, %17'si ise üst sosyoekonomik düzeyde yer alıyor.

Öğretim üyelerinin %34,2'si her zaman, %34,1'i bazen ek işe ihtiyaç duyuyor, %31,8'inin ek işe ihtiyacı yok..."¹²¹

* * *

Bir şey daha: "1980 yılında mezun veren 18 üniversite vardı, 2000'de bu sayı 74'tü. 20 yılda, yükseköğretim mezunlarının oranı %4'ten, %8'e çıkmıştı".¹²² Bugün ise, "Türkiye'de günümüzde, 53 adet devlet üniversitesi ve 23 adet vakıf üniversitesi olmak üzere 76 üniversite bulunmaktadır".¹²³

"Türkiye'de üniversite mezunlarının yetişkin nüfusa oranı %6. AB'de bu oran %12..."¹²⁴

III. AYRIM: 'SONUÇ YERİNE'

"Dünya bir tiyatro sahnesidir;
yazık ki roller yanlış dağıtılmıştır."¹²⁵

"İnsan okul için değil, yaşam için öğrenmelidir."¹²⁶

¹²¹ "Akademi Dökülüyor", Radikal, 17 Haziran 2003, s.3. Ayrıca bkz. "İşte Bilim Camiası", Evrensel, 17 Haziran 2003, s.3.

¹²² Tarhan Erdem, "Eğitimin İstekleri", Radikal, 16 Eylül 2003, s.9.

¹²³ Poyraz Ülger, "Yükseköğretimdeki Sorunlar ve Üniversite Reformu...", Cumhuriyet, 11 Şubat 2003, s.2.

¹²⁴ H. Bülent Kahraman, "Eğitimin Son Hâli", Radikal, 1 Ağustos 2003, s.9.

¹²⁵ Oscar Wilde.

¹²⁶ L. A. Seneca.

Kadim Sümer Tabletleri'ndeki, "Sen yetişkin bir adamsın. Geriye dönmeyecek çağdasın./ Bir yaşlı öküz gibisin, bundan sonra öğretilemezsin./ Bozulmuş bir tahıl gibi uygun zamanı kaçırdın./ Sen olanlardan dolayı akranlarının karşısında titremiyorsun./ Bilen bir kişi ile konuşma sürdüremezsin, bilge kişi ile sohbet edemezsin, bilgin biri ile konuşamazsın./ Ne kadar zaman daha sağır olacaksın? Ne kadar zaman daha kör olacaksın?/ Korkun yok. Kafan sert bir yer gibi, dinlemiyorsun"¹²⁷ deyişte 'neden'i olduğu, 'niçin'i, 'nasıl'ı gayet iyi sergilenen (sınıflı-sömürücü) egemen eğitim, itaat-kâr 'Homo Faber' (İşleyen İnsan) yaratır... Düşünen/ eleştiren/ itiraz eden/ başkaldıran 'Homo Sapiens' (Bilen İnsan)'dan nefret eder. Bu nedenle artık burjuva eğitiminin ya da üniversitelerinin işlevi 'İtinerarium Mentis in Veritalem' (Aklın Hakikate Yolculuğu) kapsamında betimlenemez...¹²⁸

Oysa "Üniversiteleri ileri götürenler: İnisiyatif, analiz ve hayal gücü"dür. Hayal gücünün ve öğrenimin bileşimi için deneyim çe-

¹²⁷ Sümer Tabletleri'nden, akt. Muazzez Çığ, Bilim ve Ütopya Dergisi, Kasım 2000.

¹²⁸ Bkz. N. Kale, Nasıl Bir İnsan? Nasıl Bir Eğitim? (6. Bölüm: Özgür Eğitim Felsefesi), Ütopya Yay., 2003 s.131-78; I. Wallerstein, Yeni Bir Sosyal Bilim İçin, çev. E. Abadoğlu, Aram Yay., 2003; H. Kahraman, "Ezilenlerin Pedagojisi: Ezenlerle Özdeşleşmek Özgürlük Değildir!", Kül Dergisi, No:35, Nisan 2003, s.47-9; İ. Kaplan, "Küreselleşen Dünyada Eğitim Sistemimiz ve Demokratik Değerlerin Benimsenmesi", Felsefelogos Dergisi, No:20, 2003, s.181-8; Ö.N. Soykan, Arayışlar-Felsefe Konuşmaları 1 (Eğip Bükmeyen Bir Eğitim Nasıl Olanaklıdır?, s.257-88.), İnsancıl Yay., 2003; A.D. Yıldız, Özgürleşmeye Pedagojik Bakış, Tohum Yay., 2003; Eğitimin Geleceği, O.N. Babüroğlu (ed.), çev. Z. Dicleli, Sabancı Üni. Yay., 2003; T. Ersoy, "Üniversite ve Akademizm": İki Örnek Üzerinden Tartışma", Sorun Polemik Dergisi, No:8, Güz 2003, s.83-95; "Yabancı Dil Eğiti mi? Yabancı Dilde Eğitim mi?", Devrimci Mücadele, No:44, Temmuz-Ağustos 2003, s.42-52; M. Özay, "Yine Eğitim", Umran Dergisi, No:109, Eylül 2003, s.20-2; A. Arayıcı, "Eğitimde Kültür Emperyalizmi", Berfin-Bahar Dergisi, No:67, Eylül 2003, s.5-6; K. Ertürk, "Eğitim ve Öğretmen", Felsefeci Dergisi, No:2, 15 Mart-14 Mayıs 2003, s.7-14; D. Şimşek, "Türkiye'de Eğitim Krizi", Y. Özgür Gündem, 8 Ağustos 2003, s.2; "Eğitim Sistemi Çağdı", Y. Özgür Gündem, 5 Eylül 2003, s.9; O. Yüce, "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Veliler", Evrensel, 15 Ocak 2003, s.3; "Devre Eğitim Modeli", Fırat'ta Yaşam, No:183, 3 Mart 2003, s.6; E. Atabek, "Eğitimde Cemaat Dönemi...", Cumhuriyet, 15 Eylül 2003, s.4; İ.G. Kafkas, "Eğitimde Yenileşme ve Sistem Arayışları", Cumhuriyet, 8 Şubat 2003, s.17.

şitliliği ve farklı görüşte olan farklı donanıma sahip diğer beyinlerin desteği gereklidir...”¹²⁹

* * *

Hayal gücünü yitirmiş; pazara eklenmiş; itiraz edemeyen; emeği ve hayatı savunamayan bu üniversiteler: Gençleri düzene karşı kışkırttığı suçlamasıyla ölüme mahkûm edilen Sokrates’in, Aydınlanma’nın, Nazilere karşı silah elde savaşan George Politzer’in, Pierre ve Marie Curie’nin, İsmail Beşikçi’nin ve faşistlerin suratına haykıran Miguel de Unamuno’nun¹³⁰ üniversitesi değildir...

Çünkü Emmanuel Kant’tan beri bilinir ki aydınlanmış bilinç her türlü otorite karşısında kendisini bağımsız hisseder. Aydınlanmış bilinç; çevresine, topluma ve dünya sorunlarına karşı eleştirel bakmayı başarabilen bir bilinçtir. Ne yazık ki Türkiye üniversiteleri bu değerleri kendi içlerinde içselleştirme konusunda sınıfta kaldılar. Bütün bu sorunlar karşısında yapılacak tek şey, üniversitenin bütün bileşenlerinin katılımıyla oluşturulacak, YÖK’e de, YEK’e de hayır diyebilecek, evrensel üniversite normlarını hayata geçirebilecek, akademik etiğin bütün değerlerini bir yaşam biçimi olarak benimseyebilecek bir zihniyet dünyasının yeniden tahayyülünden geçiyor...

¹²⁹ O. İnci, “21. Yüzyılda Yükseköğretim Boyutu...”, Cumhuriyet, 27 Haziran 2003, s.2.

¹³⁰ “1936 sonbaharı. Salamanca Üniversitesi’ni basan Franco birliklerinin başındaki faşist general Milan Asray, güç ve öfke şehvetiyle haykırıyordu: ‘Entelektüalizme ölüm... Ve yaşasın ölüm!’ Eylem, doğrudan bir hedefe yönelik. Fiziksel, askeri, ideolojik, konjonktürel vb. vb. ‘güç’ karşısında ‘bağımsız düşünce’ye; entelektüalizme ve onu temsil eden kuruma; üniversiteye. Salamanca Üniversitesi’nin o dönemdeki rektörü Miguel de Unamuno silah zoruyla üniversiteden çıkarılırken ‘Kazanacaksınız’ diyordu, ‘ama asla insanlığı geliştirme yolunda değil, yok etme yolunda kazanacaksınız’” (Zeki Coşkun, “Entelektüalizme Ölüm”, Radikal, 7 Şubat 2003, s.21).

SİBEL ÖZBUDUN

Zor zanaattır Türkiye'de üniversiteli olmak. Bir yarış beygiri gibi, annenin babanın zar zor sağlayabildiği imkânlarla o derslane senin, bu derslane benim, çocukluktan ilkgençliğe adım attığını fark edemedi, test çöze çöze geçirdiğin karabasan yılların ardından, bir yere - artık neresi olursa- kapağı attığında, ilkin bunu bir 'kurtuluş' gibi gör- sen de. Kısa zamanda sen de farkına varırsın bir şeylerin yanlış gittiği- ni. Sınıflar aşırı kalabalıktır bir kere. Tıklım tıklım dolu olduğunuz amfi- de hocanın sesini duyabilmek, beceri ister. O anlatır, sen harıl harıl not tutarsın, duyduklarını anlayıp anlayamadığını bile düşünemeden. Soru sormaya, tartışmaya ne vakit vardır ne de cesaretin. Çoğunu ilk kez duyduğun kavramların 'ne' olduğunu anlamadan ezberlemeye alışırsın. Zaten alışkınsındır ezbere, ta ilkokuldan beri, öyle değil mi? Bilgilerin hiçbirini aklına belirli bir sistematik içine yerleşmez; yani onların yeni kavramları geliştirebileceğin, yeni uygulama alanları yaratabileceğin zihinsel araçlar olduğunu algılayamadan, kullanım süresi finalle birlikte sona eren yararsız 'yük'ler bellersin.

Zor zanaattır Türkiye'de üniversiteli olmak. Bir yarıştan çıkmış, bir başkasına girmişsindir. Daha 'üniversiteliliğinin' tadına var- madan, bir vizeden diğerine, bir finalden diğerine koştururken bulursun kendini. Derslerin dışında hiçbir şeyle ilgilenecek vaktin yoktur. Üstelik bütün 'büyükler', hocaların, dekanın, YÖK, annen, baban, politikacılar, polis, jandarma senden bunu isterler. 'Sakin başka şeylerle ilgilenme, derslerine çalış, üniversiteyi bitir, kendini kurtar'. Gençsindir, aklın sorularla, aklın isyanla doludur belki; belki aşıksındır. Ama yo, soruları, isyanı, sevdaları, son izleri aklı-

* Düşkatarı, Kültür, Sanat, Düşünce Dergisi, No: 2; Mart-Nisan 2003.

nın derinliklerinden yitip gidene dek erteleme, itme, bastırma gerekir. 'Kendini kurtarma' dedikleri, sorumsuzluğun, boyun eğme- nin ve sevdasızlığın kıraç, soluk kesen iklimini içselleştirme, sıradanlaşma, vasatlaşmadır aslında.¹

Zor zanaattır Türkiye'de üniversiteli olmak. Evdekilerin dişle- rinden tırnaklarından arttırıp gönderebildiği birkaç kuruşla harçlar, yurt parası, yol parası, ev kirası, kitap-defter-kalem-fotokopi mas- rafları, ısınma giderlerinin altından kalkmak... Talim ettiğin simit, poğaça, çaydır genellikle. Makarnanın kırk çeşidini bilirsin de etin tadını unutmuşsundur.² Annen her tatilde solgun yüzüne, çökmüş avurtlarına bakarak yazıkların da, ne çare. Bir de yeni 'hünerler' edirsin hayatta. Elektrik saatini durdurmak, kitapçıdan kitap, marketten salam-sucuk yürütmek, otobüse biletsiz binmek, büyük coşkuların sürgün edildiği hayatının küçük heyecanlarıdır.

Zor zanaattır Türkiye'de üniversiteli olmak. Alabileceğin tek soluğun, dumanlı kantinlerdeki uçsuz bucaksız geyik muhabbetleri olduğunu sanırsın. Mankenlerden, şarkıcılardan, televolelerden, TV dizilerinden, son çıkan cep telefonu markalarının marifetlerin- den,³ BBG'den, havadan sudan söz edersiniz arkadaşlarla. Birbiri- nize şiir okumak, Marx'dan, Hegel'den, Platon'dan, Einstein'dan, Chomsky'den, Spartaküs'ten, Simone de Beauvoir'dan, İsmail

¹ "Doç. Dr. Veysel Bozkurt'un öğrenci gençlik araştırmalarına göre: Öğrencilerin %70'i ölümden sonra hayatın varlığına inanıyor... %50'si kurnazlığın çalışmadan daha önemli olduğuna inanıyor... %25'i 'Kolay yoldan köşe dönmenin iyi bir şey olduğu'nu düşünü- yor... %82'si 'insan mümkün olduğunca hayatın keyfini çıkarmalıdır' diyor... %73'ü idealizmin modasının geçmediği kanısında... %56'sı siyasetle ilgileniyor, %35'i ilgilenmi- yor... %54'ü bekareti önemsiyor" (akt. Türker Alkan, "Hazcılığa Doğru", Radikal, 16 Ağustos 2000, s.5.) Öte yandan, Türk(iye) gençliğinin %68,6'sı "Yaşamın hiçbir alanında varlığını hissetmiyorum" diyor (Yeni Binyıl, 4 Haziran 2000, s.1).

² "Türkiye'de her yıl 50 bin kişi eksik beslenmeden verem hastalığına yakalanıyor..." ("Her Yıl 50 Bin Kişi Verem Oluyor", Evrensel, 9 Ocak 2003, s.3).

³ "Türkiye'de cep telefonu kullanıcılarının %40,3'ünü 18-25 yaş grubundaki gençler oluşturuyor" (Hale Tüzün, "Gençler 'Cepçi' Oldu", 15 Mayıs 2001, s.10). "Cep telefonu kullanımının 3 yılda %50,2 oranında arttığı Türkiye'de, evinde bilgisayar bulunanların oranı %12,3... Halkın %36,2'si bilgisayarın eksikliğini bile hissetmiyor... Bilgisayar olanlar da bilgisayar, %23 oranında internet mesajlarını okumak, %16'sı da 'chat' için kullanıyor..." (Radikal, 23 Ocak 2001, s.3).

Beşikçi'den, İbn Rüş'ten, Picasso'dan, Nazım Hikmet'ten, yabancılaşmadan, küreselleşme karşıtı eylemlerden, ABD'nin Irak'a müdahalesinden, açlığın nedenlerinden, yerlilerin kültürel hakları için mücadelesinden, kadın sorunlarından, havanın, suyun kirlenmesinden dem vurmak aklınıza düşmez çoğunlukla.⁴ Dünyaya, hayata, insanlığa karşı duyarlı olmayı öğrenebileceğin son şansı da yitirmekte olduğunu aklına getiremezsin. Standartlaşmaktasındır ayırdına varmadan; ama mutlu değilsindir.

Zor zanaattır Türkiye'de üniversiteli olmak. Tanımlayamadığın, anlamlandıramadığın bir boşluk, bir hiçlik duygusu, bir doyum-suzluk kemirir benliğini durmaksızın.⁵ Öfken, tepkin, nereye yöneleceğini bilmez.⁶ Yetmezliğin kendinden mi, çevrenden mi kaynaklandığını bir türlü seçemezsin. Bir 'buralardan uzaklaşmak'tır, dileğin.⁷ Bir kaçış.⁸ Kimi zaman da ölüp toptan kurtulmak.⁹

⁴ BÜ'den Prof. Ali Baykal, 1988 yılından beri yüz binin üzerinde denekle yürüttüğü araştırmanın sonuçlarını şöyle açıklıyor: "Bu tablodan açıkça görülüyor ki gelişmiş batı bölgelerimizdeki lise ve üniversitelerden mezun olan gençlerimiz için bile Newton ve Galile, Madonna ve Maradona'dan sonra gelmektedir. Yaşayan Türk Bilim Adamlarının tanınma oranları çok düşüktür. Dünyaca ünlü arkeologumuz rahmetli Ekrem Akurgal için doğru yanıtı katılımcıların ancak %02'si tutturabilmişlerdir. (...) Hatırı sayılır sayıda gencimiz bilgisayar markalarına "Bilim Adamlığını" yakıştırmışlardır. Cinderella ve Peter Pan gibi sanal kahramanlara ise şarkıcılık ve yazarlık uygun görülmektedir. Robinson Crusco yazarından daha ünlüdür. Madame Curie Kleopatra'yı geçmiş ama Barbara Cartland'a yetişememiştir. Finans sektöründe önemli görevlere aday olanların çoğu Adam Smith, Keynes ve Friedman'dan habersizdir" (Ali Baykal, "Genel Kültür ve Genel Yetecek", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:824, 4 Ocak 2003, s.12).

⁵ "ANAR'ın dokuz ilde yaptığı ankette, toplumsal yaşandan çok memnun olanların oranı %9,9'da kaldı... Toplumsal yaşandan çok memnun olanlar %9,9, memnun olanlar %16,9, orta düzeyde memnun olanlar %37,6 olurken, 'Memnun değilim' diyenlerin oranı %17,8, 'Hiç memnun değilim' diyenlerin oranı da yine %17,8 olarak gerçekleşti" (Radikal, "Mutluluk Nedir ki!", 5 Mart 2001, s.5).

⁶ "Türk gençliği üzerine yapılan bir ankette, her 10 Türk'ten ortalama 7'si etnik/ toplumsal grupların 'kötü' olduğunu söylüyor. (...) Söz konusu araştırmanın alt sıralarında ise 'kimin iyi' olduğu sorusuna Türk gençliği, %41,7 ile ülkücülerin 'çoğu iyi', %12,5'le de 'hepsi iyi'; ya da %45,3 ile zenginlerin 'çoğu iyi', %3,7'yle de 'hepsi iyi' diyor" (Rıdvan Akar, "Burada Kimse Kalacak mı?", Binyıl Pazar, 6 Ağustos 2000, s.11).

⁷ "Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi (ANAR) 2000 denek üzerinden gerçekleştirdiği açıklamaya göre Türk gençlerinin %95'i başka ülkelere gitmek istiyor" (akt. Türker Alkan, "Batı Kaçkınları",Radikal, 4 Ağustos 2000, s.5).

Zor zanaattır Türkiye’de üniversiteli olmak. Amfiler, kantinler, kampüsler, geleceğine hazırlanacağın, bilgiyle, özgüvenle donanacağın, kişiliğini geliştireceğin, sorgulamayı, eleştirmeyi öğreneceğin mekânlardan çok, kaygılı sorularla dolu bir bilinmez için gün saydığın bir çilehaneyi andırır, hele sonlara doğru. ‘Buradan çıkınca iş bulabilecek miyim?’ ‘Geçinebilecek miyim?’ ‘Nasıl yaşayacağım?’ ‘Ya hâlâ ailemin eline bakmak durumda kalırsam?’ Beyninde döner, durur sorular. Aylarca, yıllarca işsiz dolaşan, üç kuruşa anket dolduran, evlere temizliğe giden, işportacılık yapan tıp, eğitim, iletişim, mühendislik, felsefe mezunu arkadaşlarıyla karşılaştıkça bir panik büyür içinde. Haksız da değildir.¹⁰

* * *

Evet, zor zanaattır Türkiye’de üniversiteli olmak. Yine de, bu ülkede, sınırlı sayıda genç insanın önüne açılan, umutsuzlukla u-

⁸ “Gençler uyuşturucu tuzagında... Türkiye’deki uyuşturucu kullanımı son 10 yılda %250 oranında arttı...” (Cumhuriyet, 5 Mart 2001, s.9).

⁹ “Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi Yardımcı Doç. Dr. Faruk Güçlü tarafından yapılan bir araştırma, ekonomik programların uygulandığı dönemlerde intihar oranlarında artış olduğunu ortaya koydu. Güçlü, 1980’de %10 olan ekonomik etkenlerden kaynaklı intihar oranlarının, 24 Ocak kararlarından sonra 1981’de %41’e çıktığını belirledi. Güçlü, IMF’nin Türkiye ekonomisine doğrudan girdiği son 2 yılda ise bu oranın %69,3’e çıktığını saptadı. Güçlü’nün araştırmasına göre son 20 yılda (1980 ile 2000 kesitinde) Türkiye’de ekonomik nedenlerden kaynaklanan intiharlar 7 kat artış gösterdi. Araştırmada, son 20 yıl içindeki 3 dönem dikkat çekti. Ekonomik nedenli intiharların özellikle 24 Ocak 1980, 5 Nisan 1994 ve 1998 sonrasında artış göstermesi, Türkiye’de istikrar programlarının intihar oranına etkisini ortaya koydu. Güçlü’nün araştırmasına göre, 1980’de %10 olan ekonomik nedenli intiharlar 1981’de %41’e; 5 Nisan 1994’ten sonra %61’e; son 2 yılda ise %69,3’e fırladı” (Mutlu Sereli, Cumhuriyet, “İstikrar Programları Tehlikeli... İntiharların Nedeni Ekonomik”, 5 Ocak 2001, s.1-8).

¹⁰ “Türkiye’de çalışabilir durumda olan 24 milyon kişinin 2,3 milyonunun yapacak bir işi yok. İşsizlerin oranı 2001 yılında %8,5’ken, 2002’de %9,9’a yükseldi. Toplam işsizler içinde eğitilmiş genç işsizlerin oranı ise 2002 yılında %31’e ulaştı. İşsizlerin yarıya yakını daha önce bir işi olup da işsiz kalanlar oluşturuyor” (Güngör Uras, “Eğitilmiş İşsizler Çığ Gibi Büyüyor: İşsizlerin Üçte Biri Lise ve Üniversite Mezunları”, Milliyet, 16 Aralık 2002, s.7). “2001-2002 yıllarında işsizlerin sayısı 2 milyon 373 bine çıktı...” (“İşsizler Ordusuna 1 Milyon Kişi Eklendi”, Radikal, 9 Ocak 2003, s.16). “Türkiye genelinde %10,0 dolaşımında olan açık işsizlik kentlerde %14,0’a, tüm bir yıl düzenli, sürekli iş bulamayanlarla birlikte, işsizlik oranı %20,0’ye yükseliyor...” (Özün Akgüç, “İşsizlik ve Sabit Sermaye Yatırımları”, Cumhuriyet, 5 Ocak 2003, s.13).

mut, sürüye katılmakla direnmek, vasatla sıradışı, naklîlikle yaratıcı düşünce, pısrıklıkla cüret, bencillikle sevda, küçük hesaplar peşinde koşmakla toplumsala katılmak, neme lazımcılıkla dönüştürücülük arasında seçim yapma olanağını sunan bir kapıdır. Kişinin bir yetişkin olarak 'kim' olacağına ilişkin kararını vereceği nihaî duraktır. Geleceğin özverili, paylaşımcı, cüretkâr, özgür düşünceli, yaratıcı, gözüpek, dönüştürücü kuşakları üniversitede heder de olabilir -ki eğitim sistemi bu yönde işlemektedir- ya da her şeye, herkese inat, burada biçimlendirebilirler de kendilerini.

Ağabey-abla kuşağından biri olarak dileğim, sevdayı/cüreti/ özgür düşünceyi/paylaşımcılığı/yaratıcılığı/dönüştürücülüğü seçmendir. Bu dünyanın hepimiz için yaşanılır kılınabilmesi adına...

CEBECİ'DE BİR ÖĞLEN ÜZERİ YA DA ÜNİVERSİTELER 'ONLARLA' ÖZGÜRLEŞECEK!*

SİBEL ÖZBUDUN

Hepsi oradaydı; sayıları yüzlerce. İncecik, gencecik kızlar, erkekler. Cebeci kampüsünün cümle kapısının önüne yığılmışlar. Son kez pankartlar elden geçiriliyor, dövizlere göz atılıyor. Hepsi gergin ve coşkulu, hele liseliler. Sırtlarında okul çantaları, ellerinde üniversiteye hazırlık kitapları. Gözlerinde 'okulu kırma'nın hergele kıvılcımları. Ortalık bayram yeri gibi. Uzun süredir görüşmeyenler kucaklaşıyor. Birbirlerine hissettirmeden kapıyı kolluyorlar bir yandan da.

Ve kapının önündekiler... Onlar da hazır. Hemen her 'şube' temsil ediliyor: asayiş, çevik kuvvet, dernekler, terörle mücadele... Siperlikli kasklarını geçirmişler başlarına, çelik yelekleri, dizlikleri, kalkanları, copları... Gaz maskeleri her an takılmak üzere boyunlarından sarkıyor. Telsiz biplemeleri, merkezden yağdırılan komutlar... Bir bilim kurgu filmindeyiz sanki ya da bir uzay üssünde. Kapının önüne dizili panzerler daha da gerçeküstü bir boyut katıyor sahneye. Sayıları, içeridekilerden kat be kat fazla. Üstelik çok daha da çoğu, Kızılay'a kadar öbek öbek mevzilenmiş, bekliyorlar.

Gazeteciler? Onlar da hazır. Az sonra kopacak hengâmenin kokusunu almışlar, setlerin üzerine yerleşmiş, 'polis-öğrenci çatışması'nı bekliyorlar. Parmaklar deklanşörlerde, gözler vizörlerde, 'olaylar'a en hâkim noktaları kolluyor, birbirlerini itekliyorlar. İşlemlerinden biri 'hastane tipi' bir maske uydurmuş, takmış bile.

Saat geliyor. Kampus kapısında toplanan çocuklarda bir dalgalanma. Liselileri ortalarına alıyorlar, belli ki güvenlik gerekçesiyle.

*Evrimsel Halkın Birliği, Yıl:2, No:29, 15 Kasım 2005.

Gruplar toplaşıyor, yürüyüş düzenine geçiyorlar. Ve sloganlar: 'YÖK kalkacak! Polis gidecek! Üniversiteler bizimle özgürleşecek!' 'Sermaye, defol! Üniversiteler bizimdir!' 'YÖK! Polis! Medya! Bu abluka, dağıtılacak!' 'Ne istiyoruz? Özgürlük! Vermeyecekler! Alacağız!'

Berikiler teyakkuzda. Öğrencilik yıllarını çoktan geride bırakmış, saçına ak düşmüş avukatlar giriyor devreye. Çocuklar yürümeye, emniyet yürütmemeye kararlı. Sıkı bir pazarlık başlıyor. 'Yürüsünler ama kaldırımdan'. 'Peki, kaldırımdan bir metre yola taşabilirler'. 'Kavşağa kadar kaldırımdan yürüsünler, sonra bir şeridi kapatabilirler, ama yüz metre sonra sokağa veririz'. 'Sakarya'da açıklama yapıp dağılsınlar'. ... Her kafadan, her 'amirden' bir ses, olmuyor.

Öğrenciler yükleniyorlar. Çelik yeleklerle göğüs göğüseler artık. 'Yaşasın devrimci dayanışma!'

Düşünüyorum. Kaynaya kaynaya dibe çökelmiş, kavrulmuş, tortulaşmış çocuklar bunlar. Pekmez kıvamında. Ankara'nın 'arıza' öğrencileri. 'Vukuatları'nın sayısını kendileri de unutmuş: disiplin cezaları, okuldan uzaklaştırmalar, atılmalar, gözaltılar, dayaklar, cezaevleri... Sorunlara gülmesini öğrenmişler artık. Tınmıyorlar.

Kaldırım taşları uçuşuyor havada. Ve gaz bombaları. Beş dakikalık bir kargaşa. Gazdan göz gözü görmez olmuş. Nefeslerimiz tıkanmış, öksürmekte zorlanıyoruz. Metalik bir ses yalnızca: 'Bu yaptığınız yasadışıdır! Hemen dağılmazsanız hakkınızda yasal işlem yapılacaktır!'

Duman dağılmaya başladığında tarihi bir manzarayla karşılaşırız. Üniversite kapısında yüzlerce polis, iki panzer... İstim üzerinde içeri dalmayı bekliyorlar. Nedendir bilinmez, arenada kapının açılmasını bekleyen bir boğa düşüyor aklıma.

İçeri girerlerse olabilecekleri düşünmek dahi istemiyoruz. Saçlarından sürüklenen kızlar; yaka paça gözaltı aracına tıklan delikanlılar; kalkıp inen coplar; yarılan kafalar, patlayan dudaklar...

İnanmayacaksınız ama giremiyorlar içeri. Galiba üniversite yönetimi. Onurlu bir iş yapıyor ve polisin içeri girmesine izin vermi-

yor. Kapının önünde saf tutup bekliyorlar. Bazıları yaralı. İki panzerin gerisin geri manevra yapıp yolu açması, cabası.

İçeri giriyoruz. Halaya durmuş; türkü söylüyorlar... ‘YÖK bayramı’ sürüyor. Sloganlar, yarım saat önceki kadar canlı. Onca gazı yiyen, coplanan onlar değil sanki.

Eğitim Fakültesi’nin önünde küçük bir meydan oluşturulmuş, bir serbest kürsü iş başında. Çeşitli üniversitelerden gelen öğrenciler sıkıntılarını, sorunlarını, öfkelerini anlatıyor. Özelleştirilen kantinlerden, yurtlardan, tıklım tıklım amfilerden, ‘sağa baktın, sola baktın’ diye açılan disiplin soruşturmalarından, her yıl katlanan harçlardan, üniversite içerisinde kol gezen polisten, jandarmadan, gözetleme kameralarından dem vuruyor, değişim isteklerini haykırıyorlar...

Onlar... Serbest piyasacı otoritaryanizm ile otoriter serbest piyasacılık, ‘neo-liberal İslâmcılık’ ile ‘neo-liberal Laiklik’ arasında sıkışıp kalmış yüksek öğrenim gençliği. Ekonomisini Dünya Bankası ve IMF’ye, dış politikasını ABD’nin emperyal serüvenciliğine, iç politikasını gözboyayıcı AB düzenlemelerine, neo-liberal uyum süreçlerine endekslemiş Türkiye’nin, işsizliğe, vasıfsız, boğaz tokluğuna işlere, geleceksizliğe mahkûm kılınmış çocukları. Ailelerinin kıt kanaat kendilerine ayırabildiği üç-beş kuruş harçlıkla simit-çay-makarna-çorba idare eden, ders kitabı alacak parası olmadığından çoğaltılmış teksirlerden ders çalışan, her daim göz, her daim kuşku altındaki ‘öteki Türkiye’nin çocukları. Okullara özel otolarıyla gelip giden, her yıl cep telefonlarının modelini yenileyen, kolej mezunu, manken kılıklı akranlarının sayısı arttıkça yüksek öğrenimdeki yerlerinin daraldığının farkındalar. Şimdilik maçı götürmeye çalışıyorlar; ‘paralı üniversite’ tasarısının hazır, pusuda beklediğini bile bile. Kardeşlerinin kendileri kadar şanslı olamayacağını, binlerce dolarlık ‘harç’ giderlerini ailelerinin karşılayamayacağını farkındalar. ‘Kamusal’ üniversitenin, ‘akademia’dan çıt çıkmazken parça parça özelleştirilişini onlar izliyor kaygıyla. Kantinler, otoparklar, öğrenci servisleri, yurtlar, hastaneler... taşeronlaşır, birer birer özel sektöre devredilirken, kampüsler ‘arz-talep’in altta kalanının canının

çıkmasına kayıtsız yasalarına teslim edilirken, öğrenciler ‘müşteri-leştirilir’ dersler, laboratuvarlar, ödevler, araştırmalar özel şirketlerin siparişlerine endekslenirken, öğretim elemanları, koltuklarının altında ‘projelerle’, kapı kapı dolaşıp özel sektöre hizmet pazarlayan seyyar satıcılara dönüştürülmek istenirken... Yalnızca onların sesi çıkıyor. Geri adım atacak yerleri kalmadığını biliyorlar çünkü.

Bu çocuklardan öğrenecek çok şeyimiz var. Sinip kaldıkça kendimizi yaşam alanlarımızın giderek daraltılmasına mahkûm kıldığımız örneğin... Üniversite tartışması akademiayı tarikatları, bağnaz kadrolaşmaları için bir arpalık olarak gören, ‘müesses ni-zam’dan ‘tarihi rövanşları’nı almaya hevesli bir grup siyaset bezir-ganı ile her vesilede ‘Çıktık açık alınla, on yılda her savaştan’ reflek-sine endekslenmiş, sırtını 12 Eylül rejiminin yıkıntılarına yaslayan rejim bekçileri arasındaki kayıkçı dövüşüne indirgenmişken, eğiti-min, yüksek öğrenimin tartışılması, değiştirilmesi gereken hayatî sorunlarla yüklü olduğu... Özgürlük için, insanca yaşam için, insan ve yaşam odaklı özgür bilim için, hayatın devasa bir piyasa cangılına dönüştürülmemesi için tek çarenin direnmek olduğu...

Evet, disiplin soruşturmaları, gözetim kameraları, fiyatları hergün, keyfi biçimde artan ‘üniversite hizmetleri’, harçlar, polis copu, biber gazı ile her gün kaynata kaynata damıtılan, koyu, pek-mez kıvamında çocuklar onlar. Artık korkacak, çekinecek bir şeyleri kalmamış. Kararlılar. ‘Olancası bir tutam can, kadasına belasına sunduğum...’ kararlılığında.

İnanıyorum, biliyorum ki üniversiteler bir gün gerçekten de ‘onlarla’ özgürleşecek... Çünkü geri dönüşsüz ‘özgürlük virüsleri’ onlar. Ne kadar geniş bir alana, ne kadar çok kişiye ‘bulaşırlarsa’ o kadar çabuk gelecek o gün...

**II. AYRIM:
EĞİTİM(SİZLİK) VE YÖK**

TEMEL DEMİRER

“İnsan eğitimle doğmaz, ama eğitimle yaşar.”¹

Neo-liberal saldırının alt üst ettiği yerkürenin Anadolu’sunda da, -o da 21. yüzyılda!- bir kez daha;

1) Eğitimde Yeniden Yapılandırma; i) Yükseköğretimin Değişen Yapısı; ii) Paralı Eğitim ve Özelleştirme; iii) Müfredatlar ve Eğitimin Ağırlıklı Yapısında Değişiklikler; iv) Meslek Yüksek Okulları; v) Teknokentler ve Bilimin Kökleştirilmesi; vi) Yüksek Öğretimde Emek Sömürüsü; vii) Eğitimde Cinsiyet Ayrımcılığı; viii) Anadilde Eğitim; ix) Dil ve Önemi; x) Anadilin Önemi; xi) Anadilde Eğitimin Önemi; xii) Eğitimin Emperyalist Antlaşmalar ve Programlar Çerçevesinde Yapılandırılması...

2) Emperyalizm ve Üniversiteler; i) Üniversite Bileşenlerinin Ekonomik, Sınıfsal, Sosyo-psikolojik Durumu; ii) Anti-emperyalist Mücadelede Üniversitelerin ve Gençliğin Rolü; iii) Kapitalizm ve Üniversiteler; iv) Üniversitelerin tarihi; v) 12 Eylül ve YÖK;² vi)

* Sosyalist Demokrasi Gençliği’nin “Muhalet’et Şart” sloganıyla 14 Mayıs 2005’te Ankara’da düzenlediği Üniversite Kurultayı’ndaki; Özgür Eğitim Platformu’nun 25 Ekim 2005 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesi’nde düzenlediği “YÖK’c Hayır” toplantısındaki; DTCF (Ankara) Öğrencilerinin 26 Ekim 2005 tarihindeki “YÖK’c Hayır” toplantısındaki konuşma metni... Bakış Gazetesi, No: 12, 8 Kasım 2005; Bakış Gazetesi, No:13, 29 Kasım 2005... Özgür Düşün Dergisi, No:32, Kasım-Aralık 2005.

¹ Cervantes.

² Bkz. M. Aksu, “Yine, Yeni, Yeniden; YÖK”, Öğrenci Postası, No:4, Mayıs 2004, s.4; “YÖK Yasası Savaşları Sürüyor”, Atılım Gazetesi, 15 Mayıs 2004, s.3; M. Yalçınar, “YÖK ve Kürtler”, Ü. Özgür Gündem, 18 Mayıs 2004, s.8; O. Çalışlar, “YÖK’ün 23. Yılı ve Öğretim Üyeleri”, Cumhuriyet, 7 Kasım 2004, s.4; F. Atabey, “YÖK Krizi”, Ü. Özgür Gündem, 6 Kasım 2004, s.2; M. Belge, “YÖK ve Özerklik”, Radikal, 21 Eylül 2003, s.9; T. Parla, “Üniversite, Anayasa, Kanun, Hukuk”, Radikal, 3 Şubat 2004, s.9; M. Belge, ‘Gene YÖK Konusu’, Radikal, 31 Ocak 2004, s.9; M. Gürer, “YÖK Polemiği

Üniversitelerde Otoriter Yönetmelik ve Yasaklar; vii) Polis, Jandarma, Özel Güvenlik Birimler, Sivil Faşistler ve Üniversite; viii) Üniversitelerde Örgütlenme; ix) Geçmişten Günümüze Üniversite Gençliğinin Örgütlenmesi; x) Üniversitelerde Örgütlenmenin Önündeki Engeller; xi) Yeni -Özgür- Bir Üniversite (Nasıl?)...

soru(n)larına -konuşmamda bunların tümüne değinebilecek olamasam da!- ciddi ciddi kafa yormak gerekiyor...

BİLİMİN BİLİM OLMAKTAN ÇIKARTILDIĞI ‘SAÇMALIK’

“Bilgi ile güç örtüşür.”³

“Hayatı sürdüren üç şey vardır;

Kendine saygı, kendine bilgi, kendine egemenlik.”⁴

Bilindiği üzere “Geleneksel dünyada bilgi,⁵ yaratanın şan ve ihtişamını arttırmak için aranırdı.⁶ Geleneksel okul, örneğin İslâm geleneği, Kuran’ın ‘Sizin için ahiret daha hayırlıdır’ hükmü uyarınca dünyalığa sığınmamış, onu hor görmüştür. Bilgiyi bir kurtuluş yolu olarak görmüştür. ‘Bilgi nurdur’ hadisi şerifi ve bu hayat biçimini benimseyenlerden Sühreverdi’ye göre ‘Hayat erensel manada eğitimden başka bir şey değildir. Felsefenin de amacı budur’.⁷

Sürüyor”, Cumhuriyet, 29 Ocak 2004, s.5; T. Erdem, “YÖK’te Dar Tartışma”, Radikal, 22 Ocak 2004, s.9; H. Uluengin, “YÖK’ün Kökü”, Hürriyet, 13 Mayıs 2004, s.18; D. Sazak, “YÖK, İktidar, AB”, Milliyet, 14 Mayıs 2004, s.22; A. Aybay, “Üniversite ve YÖK Sorunu”, Cumhuriyet, 28 Mayıs 2004 s.2; M. Belge, “YÖK Yasa Tasarısı”, Radikal, 4 Haziran 2004, s.9; E. Güven, “YÖK Derken”, Radikal, 16 Mayıs 2004, s.8; “Yetkileri Kısılacak: YÖK Tasfiye Edilecek”, Cumhuriyet, 5 Mayıs 2004, s.6.

³ Bacon.

⁴ Tennyson.

⁵ Bkz. İ. Berksoy, “Bilim ve Şarlatanlık”, Damar Dergisi, No:170, Mayıs 2005, s.19-23; S. Candansayar, “Eriyen Bilim”, Birgün, 27 Nisan 2004, s.15; M. Oruçoğlu, “Tapınaklar ve Bilim”, Devrimci Demokrasi, No:55, 16-31 Aralık 2004, s.12; R. Hollinger, Post-modernizm ve Sosyal Bilimler-Tematik Bir Yaklaşım, çev. A. Cevizci, Paradigma Yay., 2005; Ahmet Bayındır, “Bilim Tarihinde Acı Sayfalar”, Cumhuriyet, 19 Ekim 2004, s.2; O. Bursalı, “Bilim ve İktidar”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:925, 11 Aralık 2004, s.3.

⁶ Francis Bacon, Yeni Atlantis, Akyüz Yay., 2002, s.13.

⁷ Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, çev. S. Şafak Barkçın-Hüsamedtin Arslan, İnsan Yay., Tarihsiz, s.166-168.

İnsanı kemale erdirmek temel konudur. Bu anlamda bilimlerin içeriği de görünenin arkasında farklı bir içeriğe sahiptir. ‘Simyanın görünen sebebi madenleri altına çevirmek, asıl sebebi ise nefsi işleyerek dönüştürmektir’⁸ diyen Nasr, ibn-i Sina ile ilgili bir değerlendirmesinde ‘Onun eserlerinde genellikle insanın sonu ve kemale erme yolları tartışılır’ der.⁹

Yine Nasr’a göre Müslümanların botanik, tabiat tarihi ve coğrafya çalışmaları da Kuran’ın yaratılış hikmetleri ve Allah’ın işaretlerinin görülmesi olarak algılanmıştır. El- Cezeri’nin ‘Makine üzerine risaleler’ adlı çalışmasında, kimi oldukça karmaşık pek çok makine tarif edilmiştir. Ancak Müslümanlar bu teknolojiyi geliştirirken tabiatın ritmi ve güçleriyle uyumlu olmasına dikkat etmişlerdir.¹⁰ Çünkü tabiat insana Allah’ın bir emanetidir, geleneksel ekolün tevhidi anlayışına göre insan-evren bir bütündür, kendisini tanıması bir anlamda onu tanıması ile mümkündür.¹¹ Şeyh Galip’in ‘Hoşça bak zatına kim, zübde-i âlemsin sen’ dizeleri bu gerçeğin çarpıcı bir ifadesidir.

Tabiatı ve özü itibarıyla geleneksel bilimlerden ayrı olan modern bilim, temel nitelikleri itibari ile gözlemcidir, akılcıdır, bilimezcidir ve hümanistik karakterlidir.¹² Antropomorfiktir: ‘İnsandan başka bütün ilkeleri reddeden bir düşünce antropomorfik değil de nedir?’¹³ Asıl amacı doğayı iyice anlayıp, onu insanlığın hizmetinde kullanmaktır. Nortbourne’e göre modern bilimin iki amacı vardır: ‘tabiatı gittikçe daha anlaşılır kılmak ümidi ile evrenin bir tasvirini yapmak ve edinilmiş bilgiyi, insanın çevresi üzerinde daha çok hâkimiyet kurması ve daha ekonomik ve daha bol ürünler meydana getirmesi yolunda kullanmak’.¹⁴

⁸ Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, A.g.c., s.149.

⁹ Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, A.g.c., s.163.

¹⁰ Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, A.g.c., s.147.

¹¹ S. Kılıç, Tabiatdaki Metafizik ve Guenon’un Doğu Metafiziği, Akçağ Yay., 1995, s.24.

¹² Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, A.g.c., s.21; Lord Nortbourne, Modern Dünyada Din, çev. Şahabettin Yıldız, İnsan Yay., 1995, s.48-52.

¹³ Seyyid Hüseyin Nasr, Modern Dünyada Geleneksel İslâm, A.g.c., s.109.

¹⁴ Lord Nortbourne, Modern Dünyada Din, A.g.c., s.48.

Bunu yaparken de kümülâtif olmasına özen gösterilecektir. ‘So-ru olarak keşfedilmiş gerçekler kendileriyle birlikte bir sürü eserler meydana getirecektir hem de şurada burada tek-tük değil kümeler ve salkımlar hâlinde üreteceklerdir’ diyen Bacon bu düşüncenin ilk teorisyenlerinden birisi, belki de ilki olacaktır.¹⁵ Böylece modern bilim, beşeri olan tüm âlemi kendisine ait kılabilme hayalini kur-maya başladı. Tabiata hâkim olacak, her şeyi kurgulayacak, işini şansa bırakmayacaktı. Bacon’ın Yeni Atlantis adlı eseri bu zihniyeti yansıtan çok önemli bir eserdir”.¹⁶

İnsanlığın, doğaüstü güçlere ‘kulluk etme’ saçmalığına başkaldı-rı özelliği taşıyan -isyancı- bilim, 21. yüzyılın başlarında yine ve bir kez daha teolojik hurafeler yığınınına dönüştürülme kastıyla karşı karşıyadır... Örneğin, ‘Bilimsel araştırma sürecinin, yöntem olarak ateizmi varsaymak zorunluluğu’nun ‘es’ geçildiği ‘yeni’ Ortaçağ karanlıklarında “Gazetelerde yer aldı: Sri Lanka’daki ‘İslami Araş-tırmalar Merkezi’ (‘Araştırma Merkezi’ bilimsel işler yapıyor olmalı değil mi) yetkilisi Muhammet Faizeen, tsunami dalgalarında ‘Allah’ kelimesini okumuş... Endonezya’da binlerce müminin evi yıkılırken Tanrı’nın evi olan bir caminin ayakta kalması, bu felaketin nedeni konusunda yapılan yorumları güçlendirmiş (yani zina ve bina tar-tışması. Bizde de İzmit depreminde buna tanık olmadık mı?)”¹⁷

Evet; “Bilimsel düşüncenin çevresinde oluşan, doğa bilimleri-nin, felsefenin, hayat bilimlerinin ve toplum bilimlerinin”¹⁸ inkâ-rıyla karşı karşıya olduğumuz/bırakıldığımız mevcut koşullarda, örneğin -Nazilerle işbirliği yaptığı tartışılan Harvard Üniversite’li¹⁹ ABD’de!- Bush’un evanjelik cephesi, Darwin’i hedef ilan etmiştir.²⁰

¹⁵ Francis Bacon, Yeni Atlantis, Akyüz Yay., 2002, s.14.

¹⁶ A. Ayhan Koyuncu, “Gelenekten Modernliğe Düşüncenin Dönüşümü”, Sosyologos Dergisi, No:3, Mart 2004, s.28-29.

¹⁷ Türker Alkan, “Din ve Bilim”, Radikal, 14 Ocak 2005, s.5.

¹⁸ Orhan Bursalı, “Din, Gelenek, Bilim”, Cumhuriyet, 23 Ocak 2005, s.6.

¹⁹ “ABD’nin en saygın yüksek öğrenim kurumlarından Harvard Üniversitesi’ne, 2. Dün-ya Savaşı öncesinde Almanya’nın Nazi yönetimiyle işbirliği yaptığı suçlaması yöneltil-di. Oklahoma Üniversitesi’nin tarih profesörlerinden Stephen Norwood, bu yöndeki bulgu-larını Harvard’da düzenlenen bir konferansta açıkladı. Norwood, örnek olarak, Adolf

Unutulmamalı: Bilim asla bir ideolojik kültürün parçası olmamıştır ve olamaz. Aslında, bilimin işleyiş ruhu ideolojiye tamamen yabancıdır. Bilim hümanizmasının,²¹ etğinin yok sayıldığı, eğitimin de eğitim olmaktan uzaklaş(tırıl)dığı bu 'saçmalık kesiti'nde Alexander Everett'in, "Bilgi bir ışık gibidir. Onu kullanırsanız daha az parlak olur, kullanmazsanız söner" uyarısını göz ardı etmeden anımsamalı/anımsatmalı: "Bilim hayat içindir. Hayatın sorunlarını çözmek, ona açıklamalar getirmek, geleceğe doğru yürüyen insana yardımcı olmak için kendini sorgulamalıdır. Sorgulama yollarından biri, yaşama ufku içinde görmeye, anlamaya çalışmaktır kendini. Hayatın akışının ardında kalmayan, insana, yaşam sorunları karşısında kılavuz olabilen bilim, yaşama ufku içinde etkinlikte bulunan bilimdir".²²

EĞİTİM (Mİ?)!

"Çevrendekileri alçaltarak değil, kendini gerçekten yükselterek büyüyebilirsin!"²³

"Avrupa Ekonomi Üniversitesi'nin kurucusu Prof. Stefano D'Anna'nın, dünyada yaşayan insanların ipleri çekilince hareket eden birer kukla olduğunu söylediği"²⁴ kapitalist egemenliğin yer-

Hitler'e çok yakın isimlerden, partinin dış ilişkiler sorumlusu Ernst Hanfstaengl'in 1934'te Harvard'a davetli olarak geldiğini, üniversitede bir vesileyle Nazi Almanyası'nın deniz subayları için bir resepsiyon düzenlendiğini ve Harvard'ın, Musevi öğretim üyelerini işten atan bir Alman üniversitesine bir kutlamaya katılmak üzere heyet gönderdiğini anlattı. Prof. Norwood, 'Üniversitesi'nin yöneticileri ve öğrenci liderleri, Savaş öncesinde Nazilerin Musevilere karşı yürüttüğü terörist kampanyaya kayıtsız kaldılar, hatta çeşitli vesilelerle Nazi yönetiminin Batı ülkelerinde kabul görme çabasına yardım ettiler' dedi" ("Harvard Üniversitesi, Nazilerle İşbirliği Yaptı mı?", Hürriyet, 15 Kasım 2004).

²⁰ Bkz. "Bush Cephesi: Hedef Darwin", Cumhuriyet, 26 Ocak 2005, s.11.

²¹ "Humanizma, insani varlıkları birbirlerine bağlayan ve hatta insan ile evrensel değer ve öğeleri kaynaştıran kavramdır; O, İnsanlar'ın birbirlerinden kopmalarını ve birbirlerine düşman duruma getirilmelerini amaçlayan ve ilkel id'ler tarafından ortaya atılıp milyonlarca yıldan beri İnsanlık'ı mahveden yapay değer ve farklılıkları bir yana itebilecek tek güçtür", K. Dinçmen, 'Demokrasi mi Humanizma mı?', Cumhuriyet, 19 Şubat 2005 s.2.

²² A. İnarn, 'Temel Bilimler Yaşama Ufkunda', Cumhuriyet Bilim Teknik, 13 Mart 2004, s.11.

²³ Wilhelm Reich.

²⁴ S. D'Anna, "Türkiye Pinokyo Yeteri Yetmez", Cumhuriyet, 13 Şubat 2005, s.12.

küresinde ve “Türkiye’de eğitim sisteminin sınıflı toplumun yeni-
den üretilmesindeki en önemli araçlardan biri olduğu, eşitsizlikle-
rin bir nebze azaltılması yolunda değil, tam tersine kuşaktan kuşa-
ğa katlanarak devredilmesi yönünde işlediği açık”²⁵ vurgusuyla
ekleyelim: “Türkiye’deki eğitim sistemi toptan bozuktur. Sorun
Türkiye’nin eğitim sisteminin demokratikleştirilmesinde. Hâlâ
ezberci, şoven, yer yer dini referans alan bir eğitim sistemi egemen
durumda. Asıl tartışılması gereken bu sistem...”²⁶

Eğitim bilimsel ve uygulamalı ya da gerçekten laik ve özgürlük-
çü olamadığı Türk(iye) eğitim sistem konusunda “Yapılan bir a-
raştırma öğrencilerin %91,5’inin mevcut eğitim sisteminden mem-
nun olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin %63’ü eğitimin bilgi
yüklemeye dayalı ve ezberci olduğunu, %80’i ise eğitimin eleştirel
düşünme ve kişiye kendini ifade etme becerisi kazandırmadığını
belirtmiştir. Anketin ortaya koyduğu bir başka sonuçsa öğretmen-
lerin sadece öğretiyor olması ve sistemin öğrenciyi hayata hazırla-
madığı şeklindedir. Çarpıcı sonuçlardan biri de öğrencilerin kitap
okumaya ilgisiz kaldığını göstermektedir.”²⁷

Böyle bir tablo gençlerin mutlu olmadığını ortaya koymaktadır.
‘Görülen odur ki yaşamları toplumda ailede ve özel yaşantılarında
çok yönlü bir baskı içinde geçen gençleri, bir de eğitim küstürüyor,
hayata bakışları daha da karamsarlaşıyor’.²⁸ Bu tabloya eklenecek
gelecek kaygısı, gençlerin gözlerini dışarıya dikmelerine neden
olmaktadır. Kendileriyle konuşulan öğrencilerin neredeyse %80’i
yurtdışına çıkmanın yollarını aradıklarını belirtmişlerdir. Kuşkusuz
eğitimin sağlayacağı en önemli yaklaşımlardan olan özgüvenin
eksikliğinden de söz etmek gerekir. Özgüven eğitiminin ve eğitici-
lerin kalitesiyle oluşur. Özellikle bazı eğitim kurumlarında göze
çapan düzey düşüklüğü öğrencilerde özgüven eksikliği oluşturu-
makta, böyle bir aşamada ise öğrencinin atılım yapma yerine, çö-

²⁵ Ahmet İnsel, “Eğitimde Pozitif Ayrımcılık Gerekli”, Radikal İki, 19 Eylül 2004, s.4.

²⁶ Oral Çalışlar, “Eğitimi Siyasileştirince...”, Cumhuriyet, 19 Mayıs 2004, s.4.

²⁷ Cumhuriyet, 3 Kasım 2004, s.9.

²⁸ Server Tanilli, Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz, Adam Yay., 2004, s.148.

züm olarak yurtdışına gitmeyi hedeflemesine, onun sağlayamadığı noktada ise istemeye istemeye mesleğinin dışındaki işlere yönelmesine neden olmaktadır”.²⁹

Eğitime Ayrılan Pay ³⁰		
Ülkeler	Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan Pay %	GSMH'den Eğitime Ayrılan Pay %
Danimarka	13,1	8,2
ABD	14,1	7,1
İsveç	11,6	7,8
Hollanda	8,7	5,1
Fransa	11,1	6,1
İtalya	9,0	4,7
Finlandiya	12,2	5,7
Almanya	9,5	4,8
Belçika	5,8	5,9
İspanya	12,8	4,9
Japonya	9,8	5,1
İsviçre	14,3	4,7
Yunanistan	8,2	3,5
Türkiye	8,0	3,1

Eğitimin;³¹ bir yanda, i) “Türkiye, elli yılı aşkın bir süredir, sistemli ve bilinçli bir biçimde sürdürülen gerici eğitim yapılanmasının en son durağına gelmiş bulunmaktadır. Dinci kadroların yasama, yürütme ve hatta yargı organlarında giderek yaygınlaşma

²⁹ A. Tekin, “Bir ‘Bilge’yi Binlemek”, Cumhuriyet Kitap, No:783, 17 Şubat 2005, s.7.

³⁰ Hurşit Güneş, “Türkiye Neyle Kalkınacak?”, Milliyet, 9 Şubat 2005, s.10.

³¹ Bkz. Rifat Okçabol, Türkiye Eğitim Sistemi, Ütopya Yay., 2005; Osman Ergin, “Eğitim...”, Ülkede Özgür Gündem, 8 Şubat 2005, s.11; Cemal Candaş, “Demokratik Eğitim Üzerine”, Kızılıçık, No:23, Ocak-Şubat 2005, s.47-49; S. Çelenk, “Bölünmüş Eğitim’e Dönüş”, Radikal, 17 Aralık 2003, s.9; N.E. Keskin, “Eğitimde Reform”, Mülkiye Dergisi, Cilt:28, No:245, Kış 2004, s.125-50; C. Candaş, “Nasıl Bir Eğitim İstemiyoruz?”, Kızılıçık Dergisi, No:24, Mayıs Haziran 2005, s.56-8; “İrkçi-Şoven Eğitime Hayır”, Atılım Gazetesi, 14 Mayıs 2005, s.8; A. İnsel, “Vakıf Üniversiteleri İyi mi, Kötü mü?”, Radikal İki, 15 Şubat 2004, s.3; Bülent Tanla, “Siyaset Dinselleştikçe Eğitim Siyasileşiyor”, Cumhuriyet, 19 Mayıs 2004, s.7; İ. Ortaş, “Neden Türkiye Üniversiteleri Dünyadaki İlk 500 Arasına Giremiyor?”, Ü. Özgür Gündem, 4 Mayıs 2005, s.2; M. Barlas, “Eğitim Sorununu Gelecek Yüzyıla da Aktaracak mıyız?”, Sabah, 11 Mayıs 2005, s.5; “İlköğretimde Neo-Liberal Müfredat Geliyor”, Odak Dergisi, 12 Mayıs 2005, s.20; M. Gürer, “Eğitim’den Tasarruf Sürüyor”, Cumhuriyet, 11 Ocak 2004, s.6; D. Bilge-U. Aktaş, “AKP’nin İddiaları Gerçeğe Uymuyor”, Radikal, 6 Mayıs 2004, s.6.

ve güçlenmelerinin vardığı nokta, rejimin, kâğıt üzerinde kalmış laik ve demokratik niteliğini tümü ile ortadan kaldırma aşamasıdır”,³² diyen Kemalist laikliğin resmi YÖK’çü³³ söylemine; öte yandan da ii) “Eğitim, merkez egemenliğinden kurtarılmalı, her bir okul birer üretim birimi olarak organize edilmeli ve birer kâr-zarar merkezi olarak yönetilmelidir”,³⁴ serbest piyasacı koşullara uyarlanmaya çalışıldığı Türkiye’de, resmi ideolojinin ‘Tevhidi Tedrisat Kanunu’ üzerine ciddi ciddi kafa yormak (ve geleceğe yönelik alternatifini kotarmak) gerek...

TÜRK(İYE) EĞİTİM (ÜNİVERSİTE) TARİHİ ÜSTÜNE NOTLAR

“En derin okyanuslarda doğmuştur, en büyük dağlar ve en derin acılardan doğacaktır en büyük mutluluklar.”³⁵

“Onur Bilge Kula, Kant’ın ‘Fakültelerin Tartışması ya da Çekişmesi’ adlı yapıtında üniversite kavramını şöyle betimlediğini belirtir: ‘Derin bilginliğin toplanı’ olan kamu öğretmeleri, örneği bilim dallarına göre dağılmış olan profesörler, ‘derin bilgili kamusal varlığı’ yani üniversiteleri oluştururlar. Fakültelerden oluşan üniversite özerktir; çünkü derin bilgili kişiler ancak derin bilgili kişilerce değerlendirilebilir, yani çalışanlarına herkesçe kabul edilen yöntemlerle unvan verir, ‘yaratma hakkına sahiptir’.”³⁶

³² M. Altıntaş, “AKP Hükümeti ve Üniversiteler...”, Cumhuriyet, 15 Aralık 2003, s.2.

³³ “İmam-hatip yüzyesl sorun. 1 milyon meslek liseliden sadece 70 bini imam-hatipli. Biz korkutuluyoruz... Bu ülkenin en çok tartışılan kurumlarından biri YÖK. Gerçekten evrensel ölçülere uygun, saygıdeğer üniversitelere sahip bir ülkede, bizdeki YÖK’e benzer bir kurumun varolması mümkün mü?

YÖK’ün üniversite yönetimiyle ilgili bazı kararlar alma görevi var ki, bu hiçbir gelişmiş ülkede yok. YÖK, Türkiye’nin çok özel bir siyasi döneminde kuruldu. O dönemde istenen, üniversiteleri tam bir zapturapt altına almak. Mesela YÖK, cumhurbaşkanına bağlıdır. YÖK Başkanı’nı cumhurbaşkanı atar. Bu sistemin kuruluşunda düşünölen şey, açıkçası Evren’in hep cumhurbaşkanı olacağıydı. Dolayısıyla bu yapının sancılarını şimdi çekiyoruz” (Tosun Terzioğlu, “Boşuna Korkuyoruz”, Radikal, 19 Nisan 2004, s.6).

³⁴ C. Ülsever, “Küresel Dünyaya Hazırlanıyor muyuz?”, Hürriyet, 28 Ocak 2004, s.22.

³⁵ Nietzsche.

³⁶ “Aydınlanma Felsefesinde Üniversite Kavramı”, Düşünen Siyaset, Mart 1999, s.46-47.

Ülkemizde yüksek öğretim; bu öğretimin hukuksal temeli, yapısı, içeriği ve öğretim kadrosunun niteliği açısından gösterdiği seyir, Kant'ın vurguladığı temel özellikleri ne derecede yansıtmıştır? Kant'ın betimlemesi tek ve en doğrusu olmamakla beraber, evrensel gelişime ne ölçüde paralel bir serüven söz konusu olmuştur? Hâlen mevcut olan yapı, evrensel kavramlara ve olası olumlu gelişmelere ne kadar yakındır?

1) İLK İSLÂM VE ANADOLU MEDRESELERİ

a) 'Ders okunan yer anlamına gelen medreseler, cami ve imaret gibi külliyeleere bağlıdır, belirgin şekilde 11. yüzyılda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu birimlerin İslâmiyet'ten önce Orta Asya geleneğinden doğduğu ve esasının Türk budist külliyelerinde bulunduğu, medreseler kurulurken Budist vihara (manastır)'ların örnek alındığı ileri sürülmektedir. Medresenin çekirdeği niteliğindeki ilk birim 10. yüzyılda Bağdat'ta açılmıştır.

11. yüzyılda ilk Müslüman Türk sultanı olan Gazneli Mahmut zamanında dört büyük medrese kurulmuş, ilk Selçuklu sultanı Tuğrul Bey de Nişabur'da 1046'da bir medrese yaptırmıştır. Daha sonra bu kentte kurulan medreselerin en önemlilerinden biri Nizamül-mülk tarafından kurulan Nizamiye Medresesi'dir. Bu medresede öğrencilerin yemek ve yatma ihtiyaçlarının karşılanması yeni bir uygulamadır. Bu medresede dini bilgiler yanında matematik gibi pozitif bilimler de öğretiliyordu, ayrıca hastane de vardı.

İslâm dünyasının etkili düşünürlerinden Gazali'nin yöneticiliğini yaptığı bu medrese, bazılarınca yeryüzündeki ilk üniversite olarak da kabul edilir. Nizamül-mülk bu iki medresenin dışında Musul, Merv ve Belh'de de kendi adıyla anılan birer medrese kurdurmuştur. Türklerin egemen olduğu tüm İslâm ülkelerinde medreseler açılmıştır. 12. yüzyılda bu tipte 30 medrese bulunuyordu.

İslam ülkelerinde medreselerin nitelik ve sayısının arttığı devirlerden biri de Eyyubiler devridir -ki bunun ilki, Selahaddin Eyyubi'nin kurdurduğu Kudüs medresesidir. 1192'de ayrıca St. Anna Kilisesi, Selahiyye adıyla medreseye dönüştürülmüştür.

15. yüzyıla gelindiğinde, Memluklu yazarlar 72 medresenin bulunduğundan bahsederler. Bağdat'ta içinde dört İslâm mezhebine de yer verilen Muntasırıyye Medresesi kurulmuştur. Bunlardan her birinin bir müderrisi, 75 öğrencisi, bir hekimi vardı. Ayrıca, külliye niteliği taşıyan bu medresenin bir kütüphanesi, hamamları, hastanesi ve mutfacı vardı.

b) Türk tipi medreselerin en geliştiği yer Anadolu'dur. Bunlar bir vakıf niteliğinde kabul edilmişti; devlet ileri gelenleri veya zenginler, sultanlar gibi medrese kurabilir ve bir vakfiyeyle işletilmelelerini sağlardı. Bunların vakıf belgelerinde, giderleri yanında gelir kaynakları da belirtilirdi. Buralarda öğretim hizmetleri parasızdı ve öğrencilerin yemek-yatak giderleri vakıf gelirlerinden karşılanırdı. Selçuklu medreselerindeki öğrenci sayısı 2-40 arasında değişirdi.

Konya Karatay Medresesi vakıf belgesinde belirtildiği üzere, müderrislerin şeriat, hadis, tefsir konusunda ehliyetli ve özellikle de Hanefi mezhebinden olması istenirdi. Selçuklu medreselerinde, günümüzdeki diplomanın karşılığı olarak verilen belgeye 'icazet' denilirdi. Suriye ve Irak'takilere karşılık Selçuklu medreselerinde daha çok ihtisaslaşmaya gidilmiş ve okutulan konulara göre darül-hadis, fıkıh ve tıp medreseleri şeklinde sınıflandırılmıştır.

Danışmentliler ve Artuklular 12. yüzyılda, Selçuklular 13. yüzyılda büyük medreseler yapmışlardır. Medreselerin hızla çoğalmasına paralel olarak, medrese mimarisi de yüksek bir düzeye ulaşmıştır. İlhanlılar, Karamanlılar ve diğer Anadolu beylikleri de aynı yönde hareket etmişlerdir.

2) OSMANLI MEDRESELERİ

a) Osmanlılarda ilk medrese 1330'da Orhan Bey zamanında İznik'te yapılmıştır. İznik'in Hristiyanlık kurallarının tartışma ve dinsel meclislerin toplama merkezi olması nedeniyle, bu kentin entelektüel önemi hep sürmüştür. Osmanlı beyliği, Anadolu'da yayılarak, oradaki beylikleri elde ettikten sonra, eskiden beri mevcut eğitim birimlerini, İznik'te olduğu üzere, gayrimüslimlerininki de dahil vakıf mantığıyla tümüyle tanışmışlardır.

Osmanlı devrinin ikinci medresesi Bursa'da kurulmuştur. Medreselerin programında, fıkıh ve kelim yanında mantık ve matematiğin de ihmal edilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü mevcut bir yazma eserde; 1340'larda o zamanın Türkçesiyle, hekimlikte kullanılan bitkiler ve bazı hayvansal ürünler alfabe sırasına konulmuş ve bazı otların yunanca adları da yazılmıştır. Sonradan I. Murat ve Yıldırım Beyazıt gibi sultanlar ve Lala Şahin Paşa, Emir Sultan gibi yöneticiler de kendi adlarına yeni medreseler kurmuşlardır.

Zamanın müderrislerinin etkisini belirten ilginç bir örneğe göre; müderris Molla Fenari, bir konuda Yıldırım Beyazıt'da karşı çıkmış ve Karaman'a gitmiş ise de padişah bu bilginin gönlünü alarak yine Bursa'ya getirtmiştir. Osmanlıların ilk bir buçuk yüzyıl içinde yaptırmış oldukları medreselerin düzey itibariyle en önemlileri İznik, Bursa ve Edirne'de idi.

İstanbul'un fethinden sonra medrese yapımı hızlanmıştır. Şöyle ki; Fatih, şehirdeki kilise ve manastırları medrese hâline getirtmiştir. İlk medreseler, Zeyrek ve Ayasofya camileri etrafındaki papazlara ait odalar idi. Zeyrek medresesinde, her odasında birer öğrenci olmak üzere 40 oda bulunduğu bilinmektedir.

Fatih daha sonra bugünkü Fatih Camiinin iki tarafında 8 medreseden oluşan ve Salın-ı Seman (sekizli medrese) adı verilen devrin en büyük medresesini yaptırmıştır. Her birinde 19'ar olmak üzere, bu medreselerdeki odaların sayısı 152 idi. Daha sonra bu medreselerin eksikliğini tamamlamak üzere, arkalarına 8 medrese daha kurulmuştur. Ayrıca bir hastane, bir kütüphane, misafirlerin ikamet ve beslenmesi için bir imaret ve iki hanam yaptırılmıştır. Bir belgeye göre, müderrislerin günlüğü 90 akçe, öğrencilerinse 2 akçe idi.

Fatih medresesinin ilk baş müderrisi Molla Hüsrev'di. Medresenin ders programını da Molla Hüsrev, Ali Kuşçu ve Mahmut Paşa hazırlamıştır. Fatih, ayrıca Eyüp Camii yanında Eyüp Medresesi'ni açtırmıştır. O devirde pozitif bilimler alanında yetişen başlıca bilginler; matematik ve astronomi alanında Ali Kuşçu, yeni matematikçi Sinan Paşa, tıp alanında Akşemseddin, Sabuncuzade Şerafeddin, Altıncızade, doğa ve fizik bilimlerinde Hocazade.

Fatih, kurduğu medreseyi bilimsel ve idari özerkliğe kavuşturmuştur. Fatih ile ilgili şu örnek ilginçtir: Fatih ‘bir gün saltanattan çekilirsem burada bir odamı olsun isterim’ demiş, kendine cevap olarak ‘gerçi buraları siz yaptırdınız, ama bir odaya sahip olamazsınız’ denilmiş. Nedenini sorunca da ‘siz, ne talebesiniz ne de müderrissiniz’ cevabını alıyor, Fatih, şartın sınav olduğunu öğrenince, bu şartı kabul etmiş, sınavda başarılı olunca da bir öğrenci odasına sahip olmuştur.

b) Ne var ki, 408-450 yılları arasındaki buyrukların toplandığı resmi derleme olan Codex Theodosianus’ta, İstanbul’da kurulan ilk üniversiteyle ilgili maddeler vardır. Buna göre, Bizans imparatoru Theodosius 425’te yayınladığı bir buyrukla, adı auditorium olan bir kurumda öğretim yapılmasını istemiş ve Latince ve Grekçe uzmanı olan 31 öğretim üyesi belirlemiştir. Bir başka buyrukla da, ataması yapılan bu kişilerin çeşitli unvanlarla onurlandırıldıkları belirtilmiştir. Böylece öğretim ilk kez devlet denetimi altında örgütlenmektedir. Bu girişimin, öğrenci ile öğretim üyelerinin bir araya getirildiğı ve herkese açık mekânda eğitim amacının güdüldüğü, dolayısıyla dünyanın ilk üniversitesi olduğu söylenmektedir. Burada ders programında; doğaldır ki eskiçağ dünyasının konuları olan gramer, sözbilimi, aritmetik, geometri, müzik ve astronomi esas olarak alınmıştır.

Bu yapı, Fatih İstanbul’u aldığı tarihe kadar çeşitli değişiklikler ve aralıklarla üniversitenin temel direğı olarak kalmıştır. Ayrıca çeşitli bilgi ve belgeler bu üniversitenin ilk yerinin günümüzdeki Şehzadebaşı civarında olduğunu göstermektedir. Ancak, kaynaklara göre, hukuk okulu ve kitaplığının yeri, Beyazıt Meydanı’nın güneybatısında yapılan inşaat sırasında ortaya çıkan ve Theodosius’a ait yapı olduğu ileri sürülmektedir.

c) Kanuni, özellikle ordunun doktor, cerrah ve mühendis gereksinimini göz önünde tutarak, birer tıp medresesi ve hastane, matematik öğretimi için de 4 medrese kurdurmuştur. Bugünkü üniversite merkez binalarının bulunduğu eski sarayın bahçe ve bostanlarında Mimar Sinan tarafından inşa edilen Süleymaniye

Camii'nin kuzeyine düşen kısmında kurulan Süleymaniye Medreseleri'nde görevli müderrislere 100'er akçe yevmiye ödeniyordu. Medrese yapımları daha sonra da sürdürmüştür.

17. yüzyılda cami, mescit, kütüphane yaptırmak isteyenlerin ilaveten bir de medrese kurdurmaları nedeniyle birçok medrese daha ortaya çıkmıştır. Fakat 17. yüzyılda medreselerdeki eğitimde bir gerileme başlamış ve tıp, felsefe, matematik ve doğa bilimleri üzerine dersler verenler çok azalmıştır. Pozitif bilimlere ilişkin dersler 'bu dersler felsefiyattır' iddiası ve küçümsemesiyle Sahn-ı Seman programlarından çıkarılmıştır. Kâtip Çelebi ve Koçi Bey ise bu durumdan şikâyetçi olmuşlardır. Bu şikâyetlerde; medreseler kanuna aykırı olarak müdahaleler yapıldığı, öğrencilerin para ve rüşvet ile bilimsel olarak olgunlaşmadan müderris oldukları vurgulanmaktadır.

Bu arada bazı kadı ve mollaların çocuklarına (beşik uleması), hatta okuma-yazma bilmeyenlere dahi unvan verilmesi sonucu ehliyetsiz kimselerin kadı ve müderris oldukları, onların da yetkilerini kötüye kullanarak halkı soymaya başladıkları görülmüştür. Medrese teşkilâtı, Osmanlı devletinin gerilemesi ile birlikte gerileme göstermiş, batının bilimsel ilerlemesine kayıtsız kalmıştır. 17. yüzyılın sonlarında medreselerin düzeltilmesi için zaman zaman girişimlerde bulunulmuş ise de başarı sağlanamamıştır.

17. yüzyılın sonlarından itibaren, eğitimin modernleştirilmesi için mühendishane ve tıbbiye gibi okullar açılmıştır. Zamanın önemli bilim insanı Dürrizade, kadıların cahillikleri ve ehliyetsizliklerini belirten raporunda, kazasker divanında ismini bile yazamayacak kadar cahil kimselerin olduklarını belirtmiştir.

İkinci Mahmut zamanında medrese, ne kendini düzeltmeye ne de devlet tarafından geliştirilmeye rıza gösterecek anlayışta idi. Bu dönemde ayrıca yeniçerilerle öğrenciler arasında olaylar çıkmış ve öğrencilerden bir kısmı hocalarının ders yapmasını engellemiştir. Bu nedenle padişah, medrese dışında, Avrupa'dakine benzer bir eğitim sistemi kurulmasına girişmiş, bir ferman ile ilk eğitimi zorunlu kılmış ve bunun parasız yapılacağını ilan etmiştir.

d) Tanzimat ilanına kadar kendi hâline bırakılan medreselerde hiçbir yenileştirme yapılmamıştır. Zaten Tanzimat Fermanı'nda da bu konudan hiç söz edilmemiştir.

Öte yandan, yüksek öğrenim yapmak için çareyi yurtdışına gitmekte bulan öğrencilerin çeşitli Avrupa ülkelerine dağılmış bulunması karşısında, bunların bir yerde ve topluca bulunmaları için Paris'te Mekteb-i Osmanî adlı bir Osmanlı okulu açılmış (1860), fakat bütçenin yetersizliği nedeniyle 1875'te kapatılmıştır.

Tanzimat'tan sonra İstanbul'da bir Darülfünun açılması ileri sürülmüş ve bu amaçla İtalyan mimar Fossatti'ye Sultanahmet'te üç katlı ve 125 odalı bir bina yaptırılmıştır. Bu yolla, bir anlamda artık medreselerden umut kesildiği açıkça gösterilmiştir. Ne var ki, Darülfünun müdürü Hoca Tahsin Efendi'nin bir fanus içine güvercin koyarak deney yapması medrese çevreleri tarafından dinsizlikle suçlanmış ve açılışının ikinci yılında Darülfünun kapatılmıştır.

Buradan anlaşılıyor ki, Tanzimat ile başlayan yeni okul eğitimi ne kısmen de olsa medresenin etkisi vardır. Yeni okul eğitimine zaten ilgisiz kalmayan medrese, yeni bilimlerin eski düşünce tarzına zarar vermemesi amacıyla, kendi düşüncelerini destekleyen eserler yaymaya başlamıştır. Örneğin, Süleyman Sırrı Efendi, yeni bilimsel mantığın ve anlayışın tüm sorunlarını yorumlarken ayet ve hadislerden yararlanmış ve dinsel kuralları desteklemeye çalışmıştır.

İkinci Meşrutiyetten sonra da medreselerin iyileştirilmesi fikri yeniden ortaya atılmış ve ilk girişim 1909'da Fatih Medresesi'nde yapılmıştır. Düzenlenen programda İslâmi bilimlerden başka fizik, kimya, matematik ve coğrafya gibi dersler de vardı, ancak bu girişimden de bir sonuç çıkmamıştır.

1914'te İstanbul'da bulunan medreselerin Darül-hilafetil-aliyye Medresesi adı altında birleştirilmesine karar verilmiş ve medresenin kuruluşu, yönetimi, eğitim yöntemleri, müderrislerin ve öğrencilerin uyacakları kurallar gösterilmiştir. Bu medresenin eğitim faaliyetlerini sürdürmeleri için de 81 alt kademe medreseler ayrılmıştır. Bu medresede dinsel ve pozitif bilimlere ek olarak Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rusça derslerinden birini öğrencinin gönüllü olarak seçmesi zorunlu tutulmuştur.

Bu arada ülkede kız liseleri ve öğretmen okullarının artması nedeniyle kadın öğretmen bulmak zorunlu olunca, kızların da yetiştirilmesine gayret edilmiş, fakat tutucu eğitimciler genç kız ve erkeklerin aynı binada okumalarında sakıncalar görmüş ve 12 Eylül 1914'te ayrı bir binada İnas (Kız) Darülfünunu kurulmuştur. Fakat kız öğrencilerin erkek dersanelerine devamları ve kendi derslerini boykot etmeleri nedeniyle de bu ayrılık sona ermiştir.

İkinci Meşrutiyet hareketiyle Darülfünun'da bir canlanma olması ve okuyabilmek için gençlerin birbiriyle yarış etmesi nedeniyle de, Darülfünun 1914-18 yılları arasında başarılı bir dönem geçirmiştir. Çünkü tüm birimler; yeni bir ders cetveli düzenlenmesi, Almanya'dan öğretim üyeleri getirilmesi, her dilden yabancı kitapların ve aletlerin sağlanmasından yarar sağlamıştır. Almanya'dan getirilen ve Türk-Alman siyasal ilişkilerine hizmet etmesi beklenen 20 öğretim üyesi, 1. Dünya Savaşı'nın bitmesi üzerine geri dönmek zorunda kalmıştır.

20. yüzyılın gelişimine ayak uyduramamış olan medreseler, 1924'teki Tevhidi Tedrisat Kanunu'na Maarif Vekâleti'ne devredilmişler ve daha sonra 1952'de de kütüphanelere ve İstanbul Üniversitesi'nin farklı birimlerine bağlanmışlardır.

2.1) DARÜLFÜNUN'UN SON YILLARI

1923'te Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, 1924'te Darülfünun'un tüzel kişilik kazanmasına rağmen, modern bir üniversite hâline dönüşmesi öncesinde önemli değişiklikler yapılacağı beklentisi doğmuştu. Bu beklentiyi doğuran nedenler şunlardır:

Öğretim üyeleri ve öğrenciler çalışma ve yetiştirme şartlarından memnun değildi. Darülfünun'da bilim ve öğretim; durgun, yenilikleri izlemekten uzak, klasik derslerle yetinen bir nitelikte idi.

Hasan Reşad, Akil Muhtar, Kemal Cenap, Hamdi Suat vb. öğretim üyelerinin bireysel bilimsel başarılarına rağmen, üniversitenin varlığını hissettirecek araştırmalar çok seyrek. Pek çok dersin kitabı yoktu ve olanlar da yıllarca klişe niteliğinde idi. Öğretim ezbere dayanırdı ve bunun sonucu olarak bilimsel düşüncenin oluşumuna olanak yoktu.

Yeni eleman alma ve yetiştirme eğilimi yoktu ve yetenekli gençlere de pek destek olunmazdı. Hatta akademik kadroya ilişkin sınavlarda kimlerin başarılı olacağı önceden bilinir ve jüri üyelerinin sübjektif tercihlerine dayalı hâlde idi. Kadrolar dar ve bir anlamda dondurulmuştu, bu nedenle de yeni bir ders veya bilim dalı kurulması olanaksızdı, Öte yandan, üniversite bütçesi son derece dar ve deneyler için araç ve malzeme alma olanağı yoktu. Kütüphanelerde ise ancak klasik kitaplar bulunur, süreli yayınlar bulunmazdı.

Dış bilimsel ilişki son derece sınırlı ve kongrelere katılma ödeneği de yoktu. Oysa belli başlı öğretim üyeleri bir zamanlar Avrupa'nın en büyük bilimsel otoriteleri yanında yetiştirilmişti. Bu kişiler 'öğreticiliği başarmışlar fakat ilim ortamını yaratamamışlardı'.³⁷

Kurumda iç denetim ortamı kurulamamıştı ve Darülfünun'da özerklik bulunmadığından Maarif Vekâleti'nde bir şube müdürlüğüne bağlıydı. Bu durumda, ulusun tüm kurumları reformlara tabi tutulurken üniversitenin de ancak devrimci bir atılımla çağdaşlaştırılması mümkündü.

3) İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN KURULUŞU

Yüksek öğretimde kökten değişimi sağlamak amacıyla 1931'de toplanan Cumhuriyet Halk Partisi, Darülfünun'da reformu öngören bir karar almıştı. Bunun için de bir rapor hazırlamak üzere Avrupalı bir uzmanın çağırılması için bütçeye ödenek konulmuş ve zamanın Maarif Vekâleti İsviçre'den Prof. Albert Malche'ı bu iş için çağırmıştı. Malche dört aylık bir çalışma sonucunda hazırladığı raporu Maarif Vekâleti'ne vermiştir, Malche raporunu hazırlaması aşamasında; Darülfünun Emimi (rektör), fakülte reisleri ve profesörlerle görüşmüş ve onların hayat tarzı, mali durumları, üniversiteye giriş için hazırlıklarına ilişkin görüşlerini almıştır.

Malche hazırladığı raporunda; görevinin güçlükleri, Darülfünun'un yasal durumu ve özerkliği, öğretim kadrosu, öğrenci istatistiği, pedagoji rol ve görevleri, profesörlerin atanması, fakülteler ve enstitü-

³⁷ Sadi İrmak, "Pozitif bilim kuruluşları ve 'Darülfünun'dan Üniversiteye Geçiş" Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Yay., s.113.

ler, öğretim plan, program ve sınavları, dersler ve konferanslar, kitaplar ve yabancı diller ve yapılması gereken değişiklikler konusunda yorum ve önerilerde bulunmuştur. Raporun sonuç kısmında da 'Darülfünun, İlmi zihniyeti halk etmekle (yaratmakla) mükelleftir ve bunun haricinde selamet yoktur... Darülfünun meselesi esas itibariyle Türkiye'nin fikri, manevi, hatta içtimai istikbali meselesidir'³⁸ demiştir.

31 Mayıs 1933'te kabul edilen 2252 sayılı kanunla Darülfünun kapatılıyor ve 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi adıyla ve yeni bir kimlikle açılıyordu. Bu açılış bazı Avrupa dergi ve gazetelerinde yankı buluyordu. Dönemin Maarif Vekili Reşit Galip Bey, kurulan üniversitenin Darülfünun ile hiçbir ilişkisinin olmadığını, üniversitenin yeni bir kurum olduğunu belirtmiştir. Üniversitenin ilk rektörü olarak da Cemil Bilsel atanmıştır.

Bu kanunla İstanbul Üniversitesi öğretim kadrosu üç gruptan oluşmuştur: Darülfünun'dan alınanlar, Cumhuriyet yılları içinde Avrupa'ya gitmiş ve yetişmiş gençler, yabancı profesörler. Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne geçerken, mevcut 157 öğretim üyesinden sadece 59'u yerini korumuştur. Aynı yıl tesadüf sonucu Nazi Almanya'sı Yahudi asıllı veya anti-faşist fikirlere sahip bilim insanlarını üniversiteden kovmuştur. Bunların 40 kadarı İstanbul Üniversitesinde görev almıştır.

Yeni Üniversite'nin özerkliği söz konusu değildi. Rektör, dekan ve profesörlerin tayin yetkisi millî eğitim bakanına aitti. Doçentlerin ilke olarak ders verme yetkisi yoktu. Asistanlık görevi düzenlenmemiştir ve öğretim üyelerinin denetiminde millî eğitim bakanlığı yetkili idi.

Yeni üniversite kurulurken, üç noktaya önem verildiği görülür: Üniversite ile cumhuriyet devrimi arasında daha yakın bir işbirliği kurmak, üniversiteyi ülke sorunları üzerinde araştırmaya yöneltmek, üniversitenin iktidar tarafından sıkı kontrolünü sağlamak.

Bu dönemde yönetim, Türkiye'de bilimin durumunu ve rejimin niteliklerini göz önünde bulundurarak, henüz kendi bilim kadrola-

³⁸ Albert Malche, İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor, Maarif Vek. Yay., 1939, s.58.

rını oluşturacak koşulları bulamamak nedeniyle böyle bir düzenleme yaptıklarını belirtiyordu.

Ayrıca, Üniversitenin 10. yıl kutlama söylevinde (1943) Rektör Tevfik Sağlam 138'i Türk, 42'si Alman olmak üzere 180 öğretim üyesi bulunduğunu, Almanya'dan gelen profesörlerin aralarında üniversiteye büyük hizmetler görenler olduğu gibi, yerlerine uymadıklarından dolayı ayrılmak zorunda kalanların ve kendilerine bağlanan ümitleri boşa çıkaranların da bulunduğunu belirtmiştir.

3.1) 4936 SAYILI ÜNİVERSİTELER KANUNU

İstanbul Üniversitesindeki bu uygulama sırasında 1944'te İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kurulmuş olması ve Ankara'da bir üniversite olarak örgütlendirilecek çeşitli fakültelerin kurulmak üzere bulunması nedeniyle üniversiteleri düzenleyecek genel ve yeni bir kanunun hazırlanması gereksinimi duyuluyordu. Öte yandan, çeşitli ülkelerdeki üniversite türlerini ve üniversite özerkliğini inceleyen raporlar da hazırlanmış ve bu konuda genel bir fikir oluşmuş idi.

13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı kanunla Üniversiteler Kanunu yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Kanunun 1. maddesine göre 'üniversiteler; fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş özerkliği ve tüzel kişiliğı olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleridir'.

Üniversiteler düzeyinde; senato, üniversite yönetim kurulu ve rektörden oluşan üç organ kabul edilmiştir. Üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamak üzere bir Üniversitelerarası Kurul öngörülmüştür. Öğretim üyeliğı için doçentlik, profesörlük ve ordinarius profesörlük kademeleri söz konusudur. Öğretim üyeleri için prensip olarak tam gün çalışma esası öngörülmüş, ama bazı şartlarla serbest iş yapma olanakları saklı tutulmuş, fakat bunların üniversite tazminatı almayacakları belirtilmiştir.

1940'larda Türkiye'de üniversitenin içinde bulunduğu siyasal ortam, bilimsel özgürlük ve düşünce özgürlüğünü yansıtmaması açısından ilginç bir olay Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde gerçekleşmiştir: Nazi Almanya'sının savaş zaferlerine

paralel olarak gelişen ırkçılığa karşı, anti-faşist ve Turancılığa karşı durduklarını belirten DTCF öğretim üyelerinden Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran'a karşı bir grup var olmuştur. Bu iki grup arasında devreye M. Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel girmiştir. Yücel, fakülte genel kurulunda Boratav, Berkes ve Boran'ı görüşlerini yansıttıkları dergileri (Yurt ve Dünya-Adımlar) kapatmaları konusunda uyarmış, sonra da kapattırmıştır. Bu öğretim üyeleri daha sonra 1945'te bakanlık emrine alınmıştır. Bu arada çıkan öğrenci olaylarında Rektör Şevket Aziz Kansu sağcı öğrencilerin eleştirisine uğramış ve linç tehlikesi atlatmıştır. Sonraki yıllarda Boratav, Boran ve Berkes öğretim üyeliğinden de çıkarılmıştır. Söz konusu uzun hukuksal süreç birkaç yıl sürmüş, 1950'de her üçünün de beraatına karar verilmiş, bu karar kesinleşmiştir. DTCF'deki bu tasfiye bir terör ortamında gerçekleşmiş ve yakından bakıldığında sermaye egemenliğinin ve sağ terörün üniversite-deki ayağının bulunduğu belirgin hâle gelmiştir.

1950'lerde Demokrat Parti'nin yaptığı sert hukuksal düzenlemeler, anayasal keyfilikler, 6435 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanı'na siyasal beyanda bulunan üniversite mensuplarını bakanlık emrine alma yetkisinin verilmesi, CHP'nin keskin muhalefeti, üniversite olaylarında İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın yaralanması ve ordunun iktisaden fakirleşmesi gibi etkenlerin birleşik etkisiyle 27 Mayıs 1960'ta askeri müdahale yapılmıştır.

3.2) 114 SAYILI KANUN VE 147'LİKLER

Üniversitede ve yurt düzeyinde 1960 Anayasası nedeniyle daha özgür bir atmosfer yaratılmış olmasına rağmen, bir yandan profesörlük kadrolarının sınırlılığı ve bunun alt kademelerde doğurduğu huzursuzluk, öte yandan üniversite özerkliği bağlamında kurum içi denetimin yapılamaması yönünde dedikodular, 1960 müdahalesini yapmış olanların reform arzulan ile birleşmiş ve Milli Birlik Komitesi üniversiteye müdahale etmiştir. 27 Ekim 1960 tarihli ve 114 sayılı kanunla, üniversite öğretim üyesi ve yardımcılarından 147'sinin üniversite ile ilişkileri kesilmiştir. Yine aynı tarihli ve 115

sayılı kanunla da; milli eğitim bakanının üniversite üzerindeki yetkileri azaltılmış, doçentlerin fakülte organlarına katılmaları olanağı sağlanmış, kürsü profesörlerinin yetkileri kısıtlanmış, tam gün ve asistanlık alanında olumlu düzenlemeler yapılmıştır.

Kadro tıkanıklığına ve dedikodulara tepki olarak çıkarılan bu kanun ve uygulama, 147'liklerce '1924 Anayasasına, 1960 Anayasası'na, üniversite tüzel kişiliğine aykırı, hukuk devleti ülküsü ile bağdaşmayan, insan hak ve hürriyetlerine aykırı ve hukukun ilkelelerine duyulan güveni sarsacak nitelikte' (147'ler Derneği, 1969: 14) bulunmuştur. Uygulamaya karşı yapılan yorumlardan bazıları da şöyledir: '27 Mayıs devrimini yapanlar, tarihimize Üniversite muhtariyetini zedeleyen insanlar olarak geçmemelidirler (Muammer Aksoy), 'Eğer... gidenler geri alınmazsa değil, bilhassa eğer iftiracılar, jurnalciler, kaydırmacılar ve ihbarcılar tasfiye olunmazsa o kadrolara Türk gençliğini nasıl emanet edebiliriz?' (Faliş Rıfku Atay), '147 üyesi işinden uzaklaştırıldı. Bu, üniversiteleri hem maddi bünyelerinde hem de manevi varlıklarında sarsan bir buhran hâline geliverdi' (Bahri Savcı) (Erez, 1961: 13-23). Sonra bu kanunla yapılan işlemin huzur sağlayıcı değil, huzursuzluk kaynağı olduğu anlaşılmış ve 12 Nisan 1962 tarih ve 43 sayılı kanunla ilişkileri kesilmişlerin tekrar eski görevlerine dönmesi sağlanmıştır.

4) 1968 HAREKETİ

115 sayılı kanunla yapılan değişiklikler İstanbul Üniversitesi'ndeki bazı aksaklıkları düzeltmiş ise de kadrolar ve emeklilik yaşı yine huzursuzluklara neden olmuştur, üniversitelerde iç denetim yeterli düzeyde yapılmamıştır. Ayrıca, yüksek öğrenim çağına gelenlerin sayısındaki artış, üniversitelere kapasiteleri üzerinde öğrenci alma yükü getirilmesi, orta öğretimdeki yetersizlikler nedeniyle üniversitedeki başarı düzeyinin düşüklüğü, öğretim üyesi-öğrenci ilişkisinin zayıflığı, kütüphane ve sosyal tesislerin yetersizliği, burs düzeyinin tatmin edici olmaması gibi aksaklıklar söz konusudur. Buna ilaveten, siyasal planda sosyalizmden esinlenilmesi ve ülke ve dünya sorunlarının üniversite öğrencilerinde yaptığı etkiler ve bu-

nalımlar sonucunda Haziran 1968 hareketi başlamış ve üniversiteler fonksiyonlarını gerçekleştirememiştir.

12 Haziran 1968, İstanbul Üniversitesi'nin bunalımlı bir döneminin başlangıç tarihidir. Öğrencilerce Hukuk Fakültesi sınavları boykot ve üniversitenin tamamı işgal edilmiştir. Üniversite Senatosu hemen her gün toplanarak, öğrencilerin talepleri hakkında bilgi edinmeye çalışmış ve öğrenciler lehine çeşitli kararlar almıştır. Ayrıca fakültelerde komisyonlar kurulmuş ve öğrenciler de komisyon çalışmalarına katılmıştır. Hazırlanan teklifler Üniversite Senatosu'na Eylül 1968'de sunulmuştur. Buna rağmen, diğer üniversiteler gibi İstanbul Üniversitesi'ndeki olaylar sona ermemiştir. Benzer olaylar 29 Mayıs 1969'da ve sonrasında devam etmiştir.

Üniversitelerdeki olayların da uzantısı olarak 12 Mart 1971'de ordunun muhtıra vermesi sonucu partiler üstü bir hükümetin kurulması ve sıkıyönetimin ilanı söz konusu olmuştur. Bu darbeden sonra Nihat Erim kabinesinin Nisan ve Mayıs aylarında düzenlediği Balyoz Hareketi sonucu üniversitelerdeki bazı öğretim üyeleri tutuklanmıştır. Üniversitelerde değişiklik taraflısı olanlar, üniversite özerkliğini teminat altına alan 1960 Anayasasının 120. maddesinden bu teminatı kaldıracak bir çalışma başlatmışlardır, Buna karşı, İstanbul Üniversitesi Senatosu'nun 17 Haziran 1971 tarihli toplantısında oybirliğiyle alınan ve kamuoyuna açıklanan bir kararla sert tepki gösterilmiştir; bu tepki söz konusu girişimin durdurulmasında etkili olmuştur.

Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan tasarının üniversite özerkliğiyle bağdaşmadığını vurgulayan İstanbul, İstanbul Teknik, Ankara, Ege ve Hacettepe Üniversitesi temsilcilerinden oluşan bir komisyon Üniversiteler Ortak Kanun Tasarısı hazırlamıştır. Bunun üzerine bakanlık, beş üniversitenin temsilcileri ile ortak bir çalışmaya girişmiş ve bu tasarı bazı değişikliklere tabi tutulmuştur.

20 Haziran 1973 tarihli ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu da yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 25 Haziran 1973 tarih ve 1765 sayılı Üniversite Personel Kanunu ile de öğretim üyeleri ve yardımcılarının özlük hakları düzenlenmiştir.

Yeni kanun; Üniversite Denetim Kurulu'na ilaveten, üniversite üstü iki yeni kurul daha öngörmüştür; Üniversitelerarası Kurul ve Yüksek Öğretim Kurulu. Ayrıca, yeni kurulacak üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyaçlarını karşılayacak önlemler getirmiş, öğretim üyesi ve yardımcılarının statüsünde doktoraya ve kadroya ilişkin değişiklikler yapmış, emeklilik yaşını 70 olarak öngörmüş, üniversite içinde çalışma ve denetim esaslarını getirmiş, doktora jüri ve profesörlük komisyonları raporlarında aleniliği kabul etmiş, asistan ve öğrencilerin yönetime katılmalarını sağlamış, üniversite elemanlarının disiplin cezalarını ayrıntılandırmış ve üniversite içi güvenliği sağlamanın esaslarını belirtmiştir.

Sonradan, 1750 sayılı yasanın kurduğu Yüksek Öğretim Kurumu'nun yetkileri Ankara Üniversitesi ve CHP'nin açtıkları dava sonucu Aralık 1975'te iptal edilmiştir.

1980'e gelinceye kadar siyasal ve toplumsal çalkantılar devam etmiş, bundan yararlanan ırkçı ve faşist çevreler insan avına çıkmışlardır. 12 Eylül öncesi dönemde 'herkesin aklına öncelikle, yaklaşık beş yıl boyunca yaşanan akıl almaz vahşet geliyor... 'cinayetler' o dönemin neredeyse karakteristiği hâline geldi'. Çünkü 1977 sonrasında gerçekleşen cinayetlerde diplomat, gazeteci, savcı, yazar, milletvekili, general yanında birçok üniversite öğrencisi ve Orhan Yavuz, Bedrettin Cömert, Bedri Karafakioğlu, Cavit Orhan Tütengil, Ümit Doğanay, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok gibi öğretim üyeleri de öldürülmüştür".³⁹

ÜNİVERSİTELERE 'ÜNİVERSİTE' DENİLEBİLİR Mİ?

"Güneşe bakarsanız gölgeleri görmezsiniz."⁴⁰

Şimdilerde yoğunlaştırılmış YEK/YÖK tartışmaları ya da "AKP Hükümeti, üniversitelerin ipini çekiyor; onları eziyor; bitiriyor!"⁴¹

³⁹ Nihat Falay, "Türkiye'de Yüksek Öğretim Macerası: Osmanlı'dan YÖK'E/YÖK'den Bugüne", İktisat Dergisi, No:440, Ağustos 2003, s.114-121.

⁴⁰ Helen Keller.

⁴¹ Yakup Kepecik, "Üniversite: 'Bitirmek'!", Cumhuriyet, 26 Nisan 2004, s.13.

“Erdoğan Hükümeti, üniversiteleri ve YÖK’ü, hemen ele geçirilmesi zorunlu kaleler arasına koymuştur”⁴² türünden söylemlerle gündem maddesi olabilen üniversiteler⁴³ konusunda; şu ana dek üniversitenin ne olduğu konusu özenle tartışma dışı bırakılmıştır...

Örneğin bu konuda, çok haklı olarak “Son yarım yüzyılın kapitalist gelişme modelinin, üniversiteler üzerinde toplumsal denetimi

⁴² Orhan Bursalı, “Üniversite Savaşları”, Cumhuriyet, 30 Aralık 2003, s.6.

⁴³ Bkz. E. Gökber, “Başka Bir Üniversite Mümkün”, Toplumsal Özgürlük, No:6, Aralık 2004-Ocak 2005, s.2; T. Timur, “Üniversite’nin Öyküsü: Universitas, Modern Üniversite, ‘Corporate’ Üniversite”, Varlık Dergisi, Mayıs 2004, s.3-9; A. Bekmen, “Üniversitede Üç Tarz-ı Siyaset”, Gelecek Dergisi, No:21, Haziran-Temmuz 2004, s.14-5; E. Omay, “Akademik Sorunlarımızın Kaynağı: Amerikan Üniversite Modeli”, Bilim ve Ütopya, Mayıs 2004, s.15-22; İ. Önder, “Üniversitelere Yeni Bir Soluk Lazım”, Ü. Özgür Gündem, 7 Ocak 2005, s.14; A. Güçlü, “Üniversite Neden Bu kadar Sessiz?”, Milliyet, 12 Mart 2004, s.19; A. Güçlü, “Üniversiteler Artık Burs Veremeyecekler!”, Milliyet, 9 Mart 2004, s.18; A. Cemal, “Üniversite ve Özeleştiri”, Cumhuriyet, 27 Mayıs 2004, s.15; Tahir Hatipoğlu, Eylül Üniversiteleri, Sevil Yay., 1990; Emre Özipek, “Üniversitelerde Yeni Saldırı Dalgası”, Sosyalist Barikat, Şubat 2004, s.30-3; Üniversiteler Can Çekişiyor, Cumhuriyet, 24 Eylül 2004, s.6; F. Kozok, “Üniversiteler Sorun Yumağı”, Cumhuriyet, 21 Eylül 2004, s.3; “Üniversite Öğrencileri Konuşuyor”, Birgün, 18 Temmuz 2004, s.9; “Üniversitelerin Geleceği”, Birgün, 11 Temmuz 2004, s.9; A. Çakmak, “Cumhuriyet Üniversiteleri”, Tükenmez, No:3, Mayıs-Haziran 2004, s.33; H. Kirmanoğlu, “Nasıl Bir Üniversite?”, Radikal İki, 30 Mayıs 2004, s.1; T. Terzioğlu, “Akademik Özgürlük ve Özerklik”, Varlık Dergisi, Mayıs 2004, s.10-1; A. Berktaş, “Üniversiteden Medreseye”, Cumhuriyet, 12 Mayıs 2004, s.2; M. Yazmaz, Neo-Liberalizm Kıskaçında Demokrasi ve ‘Academia’, Öğrenci Postası, Nisan 2004, s.6; “Üniversiteler Kuşatmada”, Evrensel, 20 Nisan 2004, s.7; “Üniversiteleri Emekçileştirmeli”, Enternasyonalist Gençlik, Özel Sayı, Nisan 2004, s.4; M.T. Hatipoğlu, Türkiye Üniversite Tarihi, Selvi Yay., 2000; Yaşanan Üniversite ve Sorunları, Haz. M.T. Hatipoğlu, TÜMOD Yay., 1998; M.T. Hatipoğlu-M. Altınbaş, Üniversite Yazıları 1981-1997, TÜMOD Yay., 1998; M.T. Hatipoğlu, Doğanın Üniversite, Selvi Yay., 1994; Ö. Müftüoğlu, “Emekçiler İçin Üniversitenin Anlamı”, Evrensel, 17 Ekim 2003, s.9; O. Bakır, “Öğrenciye Kölelik Düzeni”, Evrensel, 21 Ocak 2004, s.3; H. İşler, “Öğrencilere Ceza Yağdı”, Evrensel, 13 Ocak 2004, s.3; Üniversitelerde ‘Cadı Avı’, Ekim Gençliği, Ocak 2004, s.26-7; Y. Ecevit, “Üniversitelerde Özerklik”, Varlık Dergisi, Mayıs 2004, s.19-20; T. Akyol, “Rektörlerin Üniversitesi”, Milliyet, 26 Aralık 2003, s.15; O. Bakır, “Üniversite Erozyona Uğrıtılıyor”, Evrensel, 21 Aralık 2003, s.3; K. Ateş, “Seçkin Üniversite”, Evrensel, 3 Şubat 2004, s.11; K. Ateş, “Seçkin Üniversite -2”, Evrensel, 17 Şubat 2004, s.11; “Rektör Üniversitesi”, Evrensel, 27 Ocak 2004, s.3; “Prof. Dr. Bülent Tanör’ün Notlarında: Üniversite Hükümleri”, Politika’da Gündem, 30 Ocak 2003, s.9; E. Öngel, “Üniversiteyi Yönetme Kavgası”, Y. Özgür Gündem, 24 Ocak 2003, s.9; “Üniversitelerin Yeni Misyonu”, Marksist Bakış, No:1, Aralık 2004, s.10-1; M. Çelikkan, “Yine Üniversite”, Radikal, 8 Ocak 2004, s.4; “Üniversite AŞ”, Evrensel Gençlik, No:72, 11 Mayıs 2005, s.5.

sağlamayı öngördüğüne dikkat çeken Prof. Oktar Türel, bu doğrultuda gerçekleştirilen politikaları şöyle özetler: i) Üniversite dışı kuruluşların ve özellikle sermayenin üniversitedeki karar alma süreçlerine artan katılımı. ii) Üniversitelerin ‘girişimci’ ekipler eliyle ‘bir işletme gibi’, ‘piyasa’nın etkinlik normları uyarınca yönetilmesinin telkin edilmesi. iii) Temel araştırmalar da dâhil olmak üzere, AR-GE gündemini sermayenin talepleri doğrultusunda yönlendirilmesi. iv) ‘Araştırmacı’ akademisyenleri diğerlerinden ayırıştırıp sermayenin ARGE taleplerine birebir muhatap bir katman oluşturulması...”⁴⁴

Gerçekten de “Üniversitelerde sol görüşlü öğrencilere yönelik baskılar giderek artıyor”ken;⁴⁵ bu ve benzeri asli konular burjuvazinin hiçbir kesiminin gündeminde değildir. Çünkü Türk(iye) eğitim sisteminde üniversiteler, ilk ve ortaöğretimden sonra yüksek eğitim veren kurumlar değil; resmi ideolojinin mengeneleriyle pekiştirilip, piyasanın kollarına atılıp, kaynak arayışı içine sokulan ve dolayısıyla da ‘para verildiğinde düdüğü çalan kurumlar’a dönüştürülmüştür.

Nasıl mı? Anımsayın: Başbakan Erdoğan, “Benim ülkemde hâlâ eğitim yok, öğretim var. Biz istiyoruz ki devlet yavaş yavaş eğitimden çekilsin, bu iş tamamen özel sektöre kalsın”⁴⁶ deyip ekliyor: “Hükümet parayı versin biz kullanalım diyorlar; dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey olmaz; her şeyini vereceğiz sonra da oranın (üniversitelerin) idaresinde bulunmayacağız!”⁴⁷

Oysa “Üniversiteler kişi ve toplumların karşı karşıya kaldığı sorunları tanımlayan ve nedenlerini açıklayan kurumlardır. Bu kurumlar hükümetler ve ulusal veya uluslararası kuruluşlarca çözüm olarak getirilen önerileri inceler, eleştirir, yeni öneriler sunar. Bu anlamda kamuoyunu bilgilendirmek ve uyarmak üniversitelerin görevlerinden birisidir.

Üniversiteler, unutulmuş toplumsal kesimlerin seslerini duyurabildikleri yerlerdir aynı zamanda. Kendi toplumlarında ya da dün-

⁴⁴ “Üniversiteden Multi-Versiteye”, Evrensel, 4 Aralık 2003, s.2.

⁴⁵ Metin Kıyan, “Üniversitelerde Ne Oluyor?”, Radikal İki, 11 Ocak 2004, s.10.

⁴⁶ Hürriyet, 22 Temmuz, 2003; Milliyet, 22 Temmuz 2003

⁴⁷ Radikal, 23 Mart 2004.

yanın diğer bölgelerinde yaşanan politik baskılara ve insan hakları ihlallerine karşı koymak da aydın topluluğu olarak üniversite öğretim elemanlarının görevidir. Üniversiteler çeşitli konularda bilgilendirilmek isteyen kişilere bilgiyi, farklı öğrenme kanalları ile açarlar...

Bu bağlamda özerkliğin temelini oluşturan akademik özgürlük, Lima Bildirgesi'nde (Madde: 1) ifade edildiği gibi: 'Akademik çevre üyelerinin tek tek ya da toplu hâlde bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma veya yazma yoluyla edinmelerinde, geliştirmelerinde ve iletmelerindeki özgürlükleri anlamına gelir'. Böylece üniversite özerkliği, hükümetin müdahalesi veya üniversite dışından gelebilecek müdahaleler olmaksızın, kurumların kendi kendini yönetmesidir.

Üniversite özerkliği, bilimsel, yönetsel ve mali özerklik olarak üç açıdan incelenebilir. Öğretim elemanları için akademik özgürlük, kendi kendini yöneten profesyoneller olarak üretimde bulunmayı ve bir toplumsal sorun üzerinde görüşlerini özgürce yazma ve söyleyebilmeyi ifade eder. Bu bağlamda inceleme ve çalışma alanlarını seçmede, nedensiz veya keyfi sınırlamalar olmaksızın gerçeği araştırma, araştırma sonuçlarını sansürsüz ifade etmede öğretim elemanlarına yüksek düzeyde bağımsızlığın sağlanması gerekmektedir. Ancak öğretime, öğrenmeye veya araştırmaya yönelik bazı dışsal kontrol biçimleri veya aynı doğrultuda girilen kurnazca çabalar, üniversite özerkliğini ve akademik özgürlükleri tehlikeye sokabilmektedir.

Üniversite özerkliği ya da akademik özgürlükler, gerek çokuluslu şirketlerin küresel düzeyde pazar arayışları nedeniyle, sözcüklerini yapan uluslararası kuruluşlar ve gerekse yeni dönem sivil toplum kuruluşlarının zayıflatılmış ulus-devlet üzerinden yürüttükleri neo-liberal politikaların tehdidi altındadır.

Hükümetler, sözü edilen şirketlerin hareket alanını genişletmek üzere eğitim ve sağlığı özelleştirerek yeni pazarlar yaratmak, sosyal devlet harcamalarını düşürerek vergi indirimleri sağlamak ve verimliliği yükseltmek üzere sosyal ve ekonomik politikaları hayata geçirmeye zorlanmaktadırlar. Özellikle, borç batağındaki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, sürekli kredi aldıkları IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca yönlendirilmektedir.

Kuşkusuz ulus-devletin kurumlarından birisi olan üniversiteler de küreselleşen ekonomi politiğin etkilerinden payını almaktadır.

Hükümetler, para ve güç ilişkileri çerçevesinde susturulabilen medya ve kimi sivil toplum kuruluşları gibi, üniversiteleri de etkilemeye çalışırlar; ele geçirmeye uğraşırlar. Bu, bazen politik, bazen ekonomik, bazen de kültürel nedenlerden ötürü olabilir.

Öte yandan küresel neo-liberal ekonomi-politikalar, pek çok ülkede eğitim ve sağlık dahil sosyal devletin tüm işlevlerinin özel sektör eliyle yürütülmesi gerektiğine ilişkin görüşlerini, ulus-devletlere sistemli bir biçimde empoze etmektedir”.⁴⁸

1) ÜNİVERSİTE: FİKİR ÖZGÜRLÜĞÜ...

“Dünyanın gördüğü her büyük başarı, önce bir hayaldi. En büyük çınar bir tohumda, en büyük kuş bir yumurtada gizliydi.”⁴⁹

Başbakan Erdoğan’ın, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörü Y. Akbıyık’a yüklenerek haykırdığı⁵⁰ Doğramacı’nın,⁵¹ Gürüz’ün⁵² ya da ‘intihal’leriyle⁵³ maruf ve yazdığı kitapta, kaynak gösterilmeden kelimesi kelimesine alıntılar yapan⁵⁴ Alemdaroğlu’nun⁵⁵ üni-

⁴⁸ Necla Tural, “Halkın Parası Özerklik İçin”, Radikal, 1 Nisan 2004, s.11.

⁴⁹ Allen.

⁵⁰ Rujhat Avşar, “Akademik Protesto”, Cumhuriyet, 12 Mayıs 2005, s.4.

⁵¹ Bkz. Orhan Bursalı, “Yazıcı-Doğramacı Davası”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:888, 27 Mart 2004, s.3.

⁵² Bkz. Ayşen Keysan, “GüleGüle Gürüz”, Öğrenci Postası, No:1, Ocak 2004, s.3.

⁵³ “İntihal nedir? Devellioglu’nun ‘Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgatında’ (17. Baskı, 2000) şöyle açıklanıyor: ‘İntihal. 1. Çalma, başkasının malını benimdir diye iddia etme. 2. ed. Birinin yazısını veya jürini kendinin gibi gösterme’. Özön’un sözlüğünde de (Osmanlıca Sözlük) buna benzer bir tanım var. Şemsettin Sami’nin ‘sadeleştirilmiş ve genişletilmiş’ yeni baskı ‘Kamus-ı Türkî’inde (Temel Türkçe Sözlük, 1985) intihal sözcüğü karşılığı olarak, ‘aşırma’ dendiikten sonra, ‘intihal edebiyat âleminde hırsızlıktır’ deniyor.

Bu tanımlarda yer alan intihal ya da aşırma sözcüğünün dayandığı olgu, bir şeyin sahibinin rızası ya da onayı olmaksızın, sahibinin adı da gizlenmek suretiyle kullanılması olgusudur. Bu olgunun ceza hukukundaki genel adı ‘hırsızlık’ tır. Popüler dilde buna aşırma denir. Bu eylemi yapan da, ‘hırsız, aşırmacı, sarık, uğru’ gibi sözcüklerle adlandırılır” (Aydın Aybay, “Aşırmalar...”, Cumhuriyet, 27 Nisan 2005, s.2).

⁵⁴ Gençay Gürsoy, “Hırsızlığı Cumhurbaşkanı Biliyor”, Radikal, 2 Ağustos 2004, s.6.

versiteleri ‘özgür’ olabilir mi?⁵⁶ Elbette olamaz; ancak olmalıdır; çünkü özgürlük olmazsa üniversite de olmaz, olamaz.

Örneğin, Columbia Üniversitesi Rektörü Jonathan R. Cole’ın, 11 Aralık 2002 tarihli ‘Akademik Özgürlük’ başlıklı konuşmasında dediği gibi: “Yanlış fikir yoktur...

Toplumumuzda iyi bir üniversitenin misyonu araştırma ve eğitimle yeni bilgi yaratıp bunu yaymak ve insan değerleri, etiği ve davranışlarına geniş etkisi olacak tartışmalara önderlik yapmaktır. Fikir özgürlüğü olmazsa kalıplaşmış bilgi ve güncel dogmayı kabul etmeye mahkûm oluruz. Bizim toplumumuzda entelektüellerin ve akademisyenlerin görevi kalıplaşmış bilgiyi, siyaseten doğru sayılanları ve entelektüel tembelliği zora koşturmak; ‘kanıt’ ve ‘gerçek’ iddialarına, önyargılara ve kendileriyle diğerlerinin önyargı eğilimlerine kuşkuyla yaklaşmaktır.

Bilginin, görüşlerin ve anlayışın gelişmesinde fikir çatışmaları, eleştirinin susturulması ve egemen ideolojilerin körü körüne kabul edilmesinden daha yararlı. Özgür fikir alışverişi olmadan gerçeğe yalanı birbirinden ayıramayız. Hangi demecin ‘iyi’ ya da ‘kötü’, ‘doğru’ ya da ‘yanlış’ olduğunu, hangi demeçlerin dünyanın farklı yerlerindeki şiddet eylemleriyle bağlantılı olduğunu tanımlayabildiklerini sananlar kendilerini yanıltırlar. ‘Gerçek’ elde edilen ürün-den çok sürecin kendisindedir.

Bazı tartışma konuları açık ve nettir; diğerleri ise karmaşık; duygular, ideolojiler, geçmişten gelen korkularla doludurlar ve bunlar konuyu açma konusundaki isteksizlik ve endişeyle, kişinin

⁵⁵ Bkz. “Alemdaroğlu, İşte Eserin!”, Evrensel, 14 Ocak 2004, s.3; Özgür Kalafat, “Üniversitede Hırsız Var: Alemdaroğlu”, Öğrenci Postası, No:1, Ocak 2004, s.4; “Bilim Hırsız Alemdaroğlu İstifa”, Atılım Gazetesi, 16 Aralık 2003, s.5; Sermet Tekin, “Bir Eser Aşırmacı: Kemal Alemdaroğlu”, Gelecek Dergisi, No:17, Şubat 2004, s.22-25; Özgür Kalafat, “Alemdaroğlu’nun ‘Orman’ Kanunları”, Öğrenci Postası Gazetesi, No:2, Mart 2004, s.4; Yücel Sarpdere, “Alemdaroğlu Olayı”, Evrensel, 22 Eylül 2004, s.2.

⁵⁶ “Başbakanlık Müsteşarı Prof. Ömer Dinçer’in, ortaklaşa yazdığı bir kitabında ayan beyan aşırma yapıldığı çok belirgin olmasına karşın, vaktiyle intihal konusunu köşesine taşıyanlarda, bildirilerinde kamuoyunu “aydınlatan” öğretim üyelerinde tık yok” (Orhan Bursalı, “İntihal: Çifte Standartçılar”, Cumhuriyet, 10 Mayıs 2005, s.6).

kendi aklını başka fikirlere açma konusundaki gönülsüzlüğüyle desteklenirler. Üniversite, toplumumuzda bu fikir çatışmalarını söyleminin merkezine oturarak yapılandırılmış çok az sayıda kurdumdan biridir; bunlar üzüntü ve düşmanlık yaratsa da. Ve bu çatışmalar siyasal ve toplumsal etkinliklerle sınırlı değildir. Bilimsel ve insani tartışmalara da uzanırlar. Üniversitenin işlevlerinden biri de öğrencilerine çok keskin ayrımları olan bakış açılarını hoş görmenin değerini öğretmektir; eğer fikirler arasındaki farkların beraber var olmasına izin verilmezse bu ders öğrenilemez”.

Yine Jonathan R. Cole’nin, 18 Ekim 2000 tarihli ‘Said’e Akademik Siper’ yazısından alıntılanarak ilerlersek:

“Fakülte üyelerinin sahip olduğu haklar ve güvenceler üniversite yönetmeliğinin, Columbia’daki ‘akademik özgürlüğün’ ele alındığı 70. maddesinde ifade edilir. Şöyle ki: ‘Akademik özgürlükten kasıt, bütün öğretim görevlilerinin, sınıflarında konularını tartışırken özgür olmalarıdır; bu özgürlük, araştırma ve bu araştırmaların sonuçlarını yayımlama özgürlüğünü de içerir. Öğretim görevlileri fikirlerini ifade etmelerinden veya özel ya da kamusal alanda kurdukları ilişkilerden dolayı üniversite tarafından cezalandırılmaz; ancak akademik konumlarından kaynaklı özel yükümlülükleri olduğunu da anımsamalıdırlar’.

Profesör Said’in faaliyetleri de, diğer öğretim görevlileri gibi, bu akademik özgürlük ilkeleriyle güvence altındadır. Columbia’da bir ifade yasası olduğuna inanmadığımız gibi, ifade polisi gibi davranmayı da reddediyoruz. Şimdi Profesör Said’in bir ülke sınırının ötesine taş attığı şu ünlü fotoğrafa gelirsek: Bildiğime göre taş belirli bir insana yöneltilmiş değil; herhangi bir yasa ihlâl edilmiş değil; bu konuda herhangi bir dava açılmış değil; Profesör Said aleyhine herhangi bir cezai veya sivil girişimde bulunulmuş da değil. Elimizde söylenti nevinden, kulaktan dolma bilgiler ve bir dizi iddialar var; ki bunlar Profesör Said tarafından kendi ifadesinde reddedilmiştir.

Profesör Said’in güvence altında tutulan türden bir ‘fikir beyanı ve ilişki’ ile iştigal hâlinde olduğuna inansak da inanmasak da, ortada üniversitenin el atmasını gerektiren bir durum yoktur. Kaldı

ki, hakkında ABD’de veya başka bir ülkede dava açılmış olsaydı bile, üniversitenin kendi kuralları itibarıyla Profesör Said’in cezalandırılması söz konusu olmayabilirdi. Kısacası, üniversite, bir görevlisinin fikirlerini açıklamasına veya davranışlarına karşı, bunlar asli veya cezai yargının alanına girse bile müdahale etmeyebilir. Verilecek karşılığı, hâl ve şartlar belirler. (...)

‘Eğer tüm insanlığın, farklı düşünen tek bir kişiyi susturmasını haklı buluyorsanız, gün gelip o tek kişinin iktidarı ele geçirdiğinde tüm insanlığı susturmasına karşı çıkmaya da hakkınız olmaz...⁵⁷

Fikirler, sınıf içinde veya dışında kamusal ifade buldukça anlam taşır; bu fikirler bize çirkin gelebilir, ‘doğruluk’ mefhumumuza aykırı düşebilir, yargılarımıza veya kabullerimize meydan okuyabilir, ama ne olursa olsun akademik düzenimizin temel yapısını tehdit etmediği sürece güvence altında olmaları gerekir. (...)

Üniversitemizdeki herkes aynı güvenceye sahiptir, Edward Said’den ne daha fazla ne daha az. Edward Said bir profesördür, çünkü kendi akademik alanında bir devdir; kendi dalında apayrı bir alan açmıştır. Said’in çalışmaları ve fikirleri üzerine kitaplar yayımlanmıştır ve başka üniversitelerde hakkında dersler verilmektedir. Öğrencileri ve arkadaşları dünyanın bütün önde gelen üniversitelerinde saygın görevlerde bulunmaktadır. Edward Said, dünyadaki en başta gelen hümanistlerden ve entelektüellerden biridir. (...)

Said, bir Columbia Üniversitesi profesörüdür, bu bizim en yüksek akademik derecemizdir ve kendisi bu mevkiye sadece bilimsel ve eğitsel katkıları nedeniyle gelmiştir. Onun politik görüşlerine atıfla ki bu kişiden kişiye farklılık gösteren bir meseledir, Columbia’daki sıfatının ve kabullenilişinin uygun olup olmadığını ve çalışmalarının değerini sorgulamak, Said’i neden üniversitemizin önde gelen akademisyenlerinden biri olarak tanımladığımıza dair bakış açısını yitirmekten başka bir anlama gelmez. Bu son tartışma, hatta Profesör Said’in buradaki görevinden uzaklaştırılması yönün-

⁵⁷ John Stuart Mill, On Liberty, Chapter II, p.23 of the Robson edition of John Stuart Mill A Selection of His Works.

de pek az öneriyle de birlikte, akademik çalışmanın kalbinde yatan gerçek değere duyduğum inancı daha da güçlendirdi.

Eğer Profesör Said'in özgürce yazma ve konuşmasını güvence altında tutmayı reddedeceksek, bir sonraki bastırılanın kim olacağını da, hangi erkek veya kadının fikirlerini çekinmeden ifade edeceğini belirleyen engizisyon üyesinin kim olacağını da şimdiden düşünmeye başlamamız yerinde olmaz mı?

Columbia'da öğretim görevlileri ile öğrenciler için farklı farklı belirlenmiş davranış kuralları vardır. Ne var ki, ifade özgürlüğünü içeren akademik özgürlük söz konusu olduğunda, bir öğrenciye sunulanla Profesör Said'e sunulan güvenceler açısından bir fark yoktur. Nasıl Said meselesinde ifade ve eylem özgürlüğünü savunuyorsanız, öğrencilerin haklarını da aynı şekilde savunurum. Ve Profesör Said hakkında üniversitenin uygulayacağı herhangi bir yaptırım olduğuna inanmadığımı da ifade etmek isterim..."

2) YÖK'ÜN KATLETTİĞİ ÜNİVERSİTELERİN 'NAFILE TARTIŞ-MA'SI!

"Bir insanı herhangi bir davranışa zorlayan iki neden vardır:
Akla yakın neden, gerçek neden."⁵⁸

Ya 'YÖK'ün üniversiteleri' mi?

Bilindiği gibi, "YÖK 12 Eylül'den sonra, yani 60 Anayasasının bol geldiği düşünülerek yeniden yapılan ve hâlen geçerli olan 82 Anayasası uyarınca kurulmuş ve bütün üniversitelerin tek tipleştirilip kontrol altında tutulmasını sağlama amaçlı bir üst kuruldur".⁵⁹

"YÖK yasası, 12 Eylül rejiminin, tüm öğrenci ve öğretim üyelerini potansiyel suçlu olarak gören ve üniversiteyi kesinlikle kontrol altında bulundurulması gereken bir kurum olarak değerlendiren, baskıcı anlayışla hazırlanmış ve yürürlüğe konmuş bir yasadır".⁶⁰ "Bakın geçmişe, YÖK'ün ortaya çıkış ve işleyiş sürecine kuşbakışı bir göz attığımızda nelerle karşılaşılıyor:

⁵⁸ J.B. Morgan.

⁵⁹ Türkan Saylan, "Köklü Değişiklikler Gerekli", Radikal, 3 Haziran 2004, s.9.

⁶⁰ Alper Demirbaş, "YÖK Yasa Taslakları Üzerine...", Cumhuriyet, 27 Şubat 2004, s.2.

1) YÖK, 1980 öncesi Türkiye’yi pençesine alan ve Soğuk Savaş döneminin sonuçlarından biri olarak ortaya çıktı.

2) 12 Eylül 1980 askeri darbesini yapanlar, üniversiteleri, yasa-
nanların sorumlularından biri olarak ilan ettiler. Bu yaklaşımın
temelinde, üniversitelerde solcu hocaların yuvalandığı ve bunların
öğrencileri kışkırttığı inancı yatıyordu.

3) Oysa bu inanç gerçeklere uygun değildi.

4) Soğuk Savaş çerçevesinde Türkiye’ye egemen olan güçler ü-
niversitelerdeki özgürlükçü ve bilimsel öğretimden memnun de-
ğillerdi...

5) YÖK’ün kuruluşu, üniversitelerin hem cezalandırılması hem
de denetim altına alınması olarak iki farklı hedefe yönelmişti”.⁶¹

Evet, “YÖK, 12 Eylül rejiminin birkaç başat kurumu arasında
yer alır. Askeri darbe ve onu izleyen ağır baskı rejimi, bir önceki
dönemin olumsuzluklarının esas kaynağının öğrenci, gençlik ve
yüksek öğrenim kurumları olduğu fikrini işleyerek meşruiyetini
pekiştirmeye çalıştı.

12 Eylül anayasası daha ortaya çıkmadan ‘Yüksek Öğretim Yasa-
sı’ Kasım 1981’de yayımlandı. Yasanın amaç maddesi, 12 Eylül
rejiminin yüksek öğrenimden beklediğini açık biçimde tanımlıyor:
‘Atatürk devrim ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine
bağlı, Türk ulusunun milli, ahlâki, tinsel ve kültürel değerlerini taşı-
yan, Türk olmanın onur ve mutluluğunu duyan; toplum yararını
kişisel çıkarının üstünde tutan, aile ve ulus sevgisiyle dolu; Türkiye
Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve
bunları davranış biçimine dönüştüren; özgür ve bilimsel düşünce
gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,
beden, zihin, ruh, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı
biçimde gelişmiş; ilgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve
gereksinimlerine yanıt verecek, ayrı zamanda kendi geçim ve mut-
luluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel
kültürüne sahip yurttaşlar olarak öğrencileri yetiştirmek’.

⁶¹ Emre Kongar, “Unutulan Tarihî Gerçekler II: YÖK Nasıl Kuruldu”, Cumhuriyet, 1
Mart 2004, s.3.

Bu uzun amaç tanımının içindeki avuç dolusu çelişkiyi ele almayı bir kenara bırakalım. Bunların arasında iki amaç, YÖK çatısı altında örgütlenen yüksek öğrenim topluluğunun başat çelişkisini oluşturuyor: ‘Özgür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip olmak’ ve ‘devlete karşı sorumluluklarını bir davranış biçimine dönüştürmek’. YÖK denetim ve gözetiminde geçen son 22 yıllık Türkiye üniversite tarihi, bu çelişkinin çözümünün ortalama seviyenin baş döndürücü biçimde düşmesi ve niteliksizliğin yaygınlaşmasıyla mümkün olduğunu gösterdi.

Toplum ve Bilim dergisinin güz 2003 sayısı, Türkiye üniversiteleri ve akademisyenlerini yerel ve global bağlamları içinde ele alan yazılara ayrılmış, kapsamlı bir ‘Homo Academicus Alla Turca’ dosyası içeriyor. Dergideki yazılar içinde, Kadir Cangızbay’ın, ‘Sürekli seferberlik ve teyakkuz rejiminin kurumu olarak üniversite’ başlıklı yazısı, yukarıda işaret edilen çelişkinin nasıl bir ucube yarattığına, hatta tam anlamıyla onu bile yaratamadığına dikkat çekiyor. Ama 12 Eylül rejimi Türkiye üniversitelerinin, dünyadaki eğilime belki en fazla ayak uydurdukları, bazı açılardan onun önüne geçtikleri bir cephe var ki, onu H. Ünal Nalbantoğlu, ‘Üniversite A.Ş.’de bir ‘homo academicus’: ‘Ersatz’ yuppie akademisyen’ başlıklı yazısında ince bir çözümleme ışığında sergiliyor.

Bugün YÖK reformu bağlamında ortaya çıkan tartışmalar, alınan taktik pozisyonlar, ileri sürülen iddia ve öneriler, YÖK zihniyeti olarak tanımlanması gereken bir yüksek öğretim anlayışının akademik topluluk içinde iyice yerleşik ve yaygın olduğunu, kendi kuşaklarını, yönetici tarzını, hatta üniversite prototipini oluşturduğunu gösterdi. Bu açıdan bakıldığında, 12 Eylül kurumları arasında, rejimin sırtına yüklediği amaca en fazla yaklaşmış olanın yükseköğretim kurumları bütünü olduğu söylenebilir. YÖK reformu tartışmaları, gerçekten özerk, sorumlu, akademik etik kurallarına sıkı sıkıya bağlı ve özellikle usta-çırak ilişkisiyle meslektaşlar arası eşitlik ilkelerini bağdaştırabilen bir akademik yaşamı anlayışına saygılı bir yüksek öğrenim elemanları topluluğunun ortaya çıkmasında en önemli engelin, YÖK rejimi içinde üniversite idareciliğini öğrenmiş, bu rejim içinde yetişmiş üni-

versite kadroları olduğunu gösterdi. Bunun için son yaşanan örnek olgu ibretlikti: ‘Sürekli seferberlik ve teyakkuz rejimi kurumu’ başkanı olarak yerini doldurmayı başaran eski YÖK başkanının engelleme bahanesi ortadan kalkınca, üniversite rektörlerinden oluşan Üniversitelerarası Kurul’un hazırladığı reform tasarısı, birçok rektörün el altından ‘aman ben buna külliyen karşıyım’ demek ihtiyacı hissettiği bir reform taslağı ve hâldeki YÖK rektörleri zihniyetini tüm çıplaklığıyla ele veriyordu. Buna ilaveten, yöneticiliği tüm yetkilerin kendisinde toplanması olarak anlayan, yönetici koltuğunda oturdukça başı dönüp, bir tür ‘ne oldum budalası’ hâline dönuşen 12 Eylül yükseköğretim rejimi rektörü prototipinin önde gelen birkaç figürünün gazete ve televizyonlarda sergiledikleri anlayışı ibretle izledik. 12 Eylül rejiminin özelliklerinden biri, tüm yetkinin mümkün olduğunca az sorumlu veya hiç sorumsuzlara teslim edilmesidir. Üniversitede yetkilerin rektör, dekan gibi seçilmiş yöneticilerle seçilmiş kurullar arasında paylaşılmasının, ‘rektörün kukla olmasına yol açacağını’ bazı saygın rektörlerin ağzından dile getirilmesi, 12 Eylül zihniyetinin hâlâ ne denli güçlü olduğunu gösterdi. Kukla olmayan rektörlerin nasıl bir şey olduklarını 20 yıllık YÖK tecrübesi ışığında gayet iyi biliyoruz. Rektörlerin yeniden seçilmelerine sınır getirmenin ‘yöneticiliği baltalayacağını’ da bu vesileyle öğrendik.

Ve gördük ki, Türkiye’de üniversite rektörlerinin kalbinde yatan asıl büyük emel, şirket yönetmektir. Eski veya hâlen görevde olan rektörlerimizin önemli bir bölümü aslında şirket yöneticisi olamama yoksunluğunun etkisi altında davranıyorlar. Ne var ki şirket yöneticiliğini de kamu personel rejiminin koruması altında yapmak istemekte bir o kadar ısrarlılar. Yöneticilikteki başarısızlığından dolayı bir sorumluluk taşımayan, buna karşılık yetkileri konusunda aslan kesilen bu yönetici tipini ‘modern yöneticilik’ etiketi altında pazarlamaya çalışıyorlar. Bugün 12 Eylül rejimi üniversite yöneticileri arasında sesi en fazla çıkanların gerçekleştirmek istedikleri esas amaç, bu sorumsuz yetkili idareci konumunu pekiştirmek”.⁶² Bu durumda gerçekten de “12 Eylül’ün ürünü olan

⁶² Ahmet İnsel, “YÖK Rejiminin İnsan Malzemesi”, Radikal İki, 8 Şubat 2004, s.5.

yönetmelik ve yasalarda üniversitelerin öğrencilere göz açtırmamasının amaçlandığı görülüyor. YÖK’le ilgili yeni hazırlanan tasarlaklarda da aynı kafa yapısı korunuyor”.⁶³

İşte bu ‘nafile tartışma!’dan⁶⁴ satır başları...

⁶³ Mustafa Altıntaş, “Öğrenci Düşmanlığı Bitsin”, Radikal, 28 Ocak 2004, s.9.

⁶⁴ Bkz. “YÖK’te Teziç Dönemi”, Y. Özgür Gündem, 9 Aralık 2003, s.5; M. Gürer, “YÖK Taslağına Erteleme”, Cumhuriyet, 12 Aralık 2003, s.4; T. Can-E. Gökber, “Değişmez YÖK’ün Değişen Başkanı Erdoğan Teziç”, Toplumsal Özgürlük Gazetesi, No:2, Şubat-Mart 2004, s.25; “YÖK Başkanı Manevra Peşinde”, Atılım Gazetesi, 17 Ocak Şubat 2004, s.5; “Eğitim-Sen’den YÖK Taslağı’na Tepki”, Cumhuriyet, 31 Ocak 2004, s.5; A. Güçlü, “YÖK ile ÜAK Arasında Kehren Barış”, Milliyet, 30 Ocak 2004, s.19; A. Güçlü, “YÖK Kazanı Kaynıyor -6”, Milliyet, 27 Ocak 2004, s.18; M. Altıntaş, “YÖK Taslağı Anayasa’ya Aykır”, Y. Özgür Gündem, 2 Şubat 2004, s.2; “YÖK Taslağı İçin Sczer’den Onay Almış”, Hürriyet, 27 Ocak 2004, s.22; “Teziç’e İsyân”, Hürriyet, 25 Ocak 2004, s.19; M. Altıntaş, “YÖK Taslağı YÖK’ü Koruyor”, Y. Özgür Gündem, 25 Ocak 2003, s.2; “Teziç: Hukuki Kılıfına Uyduruyoruz”, Fırat’ta Yaşam, 23 Ocak 2004, s.6; S. Eren, “AKP ve YÖK’e Karşı Mücadele”, Sosyalizm Dergisi, No:4, Haziran 2004, s.21-2; “İki Gerici Cephe Üniversiteye Saldırıda Birleşti: YÖK, AKP, Sermaye Üniversiteden Defol!” Devrim Dergisi, No:43, Haziran 2004, s.5; “YÖK Yasası”, Atılım Gazetesi, 22 Mayıs 2004, s.3; D. Sazak, “YÖK Vetosu”, Milliyet, 29 Mayıs 2004, s.23; O. Birgit, “AKP’nin YÖK Çıkamaz”, Cumhuriyet, 1 Haziran 2004, s.7; A. Işıklı, “Yüksek Öğretimin Özelleştirilmesi ve AKP’nin YÖK Yasa Taslağı”, Bilim ve Ütopya, No:119, Mayıs 2004, s.23-28; “YÖK İçten Vuruldu”, Ü. Özgür Gündem, 6 Mayıs 2004, s.3; “AKP ve YÖK Protesto Edildi”, Evrensel, 18 Mayıs 2004, s.2; “YÖK’te İnat Değil, Uzlaşma Olacak!” Vatan, 16 Mayıs 2004, s.18; T. Akyol, “İmam Hatipler ve Laiklik”, Milliyet, 7 Mayıs 2004, s.19; D. Sazak, YÖK ve İmam Hatipler, Milliyet, 6 Mayıs 2004, s.21; A. Güçlü, “Hükümet, YÖK ve Üniversiteler”, Milliyet, 4 Mayıs 2004, s.21; “YÖK Yasası ve AKP”, Ü. Özgür Gündem, 15 Mayıs 2004, s.3; T. Atç, “YÖK ve Yükseköğretim”, Cumhuriyet, 6 Kasım 2004, s.3; O. Çalışlar, “Yerel Seçimler ve YÖK Tartışması”, Cumhuriyet, 23 Mart 2004, s.4; K. Ercan, “YÖK Protestosunun Faturası Ağı Oldu”, Hürriyet, 16 Mart 2004, s.7; Kamuran Zeren, “YÖK Masadan Kalktı”, Hürriyet, 18 Mart 2004, s.23; İ. Ortas, “Üniversitelerarası Kurul’un Yeni YÖK Yasa Tasarısı”, Bilim ve Ütopya, Mart 2004, s.82-6; “Teziç: Reform Beldemeyin!”, Y. Özgür Gündem, 26 Şubat 2004, s.9; D. Güngör, “YÖK’te Son Manevralar”, Radikal, 8 Ocak 2004, s.7; D. Güngör, “YÖK’te Yine Gerilim”, Radikal, 18 Ocak 2004, s.7; “Yeni Taslağa Göre YÖK Yasası’nın 40 Maddesi Değişecek”, Radikal, 18 Ocak 2004, s.7; “YÖK Yasası Laikliğe Aykır”, Radikal, 29 Mayıs 2004, s.7; “Öğrencilerle Görüşülecek: Teziç’in YÖK Yasa Taslağı Turu”, Cumhuriyet, 5 Ocak 2004, s.3; “YÖK İpleri Kopardı”, Radikal, 18 Mart 2004, s.3; “YÖK Taslağı Şekillendi”, Evrensel, 15 Ocak 2004, s.3; N. Tıgılı-E. Erişen, “Başbakan’dan YÖK’e Gözdağı”, Cumhuriyet, 25 Mart 2004, s.4; “YÖK Başkanı İzah Edecek”, Radikal, 28 Ocak 2004, s.6; “YÖK Taslağı Hepimizin”, Cumhuriyet, 20 Ocak 2004, s.3; “YÖK Taslağı Hükümette”, Cumhuriyet, 23 Ocak 2004, s.5; D. Güngör, “Teziç: Bu Reform Sayılmaz”, Radikal, 26 Şubat 2004, s.7; “Teziç-Unakıtan Anlaşma Sağladı”,

“Hükümet ve ÜAK’ın taslakları ciddi bir reform içermiyor. ÜAK’ın sunduğu metin, tamamen rektörlerin gözüyle biçimlendirilmiş. Oysa sürece öğretim üyeleriyle öğrencilerin katılımı gerek... Üniversitelerarası Kurul’un hazırladığı son YÖK yasa taslağı tamamen üniversite rektörlerinin gözüyle biçimlenen bir ‘rektörler yasası’ olarak tanımlanmıştır...”⁶⁵

“Yeni Yükseköğretim Yasa Taslağı eğitimcilerin beklentisine yanıt vermedi. YÖK’ün daha da güçleneceğini vurgulayan eğitimciler, taslağın YÖK’e dokunmadığını söylediler...”⁶⁶

“Prof. Teziç tarafından hazırlanan YÖK taslağının gerekçesinde, 20 yıllık oturmuş bir yapısı olması nedeniyle kurumda herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığı savunuldu...”⁶⁷ “YÖK’te mi, YEK’te mi, yoksa başka bir yolda mı buluşmalıyız derken YÖK Başkanı Erdoğan Teziç, ‘YÖK taslağı hepimizin’ diyerek noktayı koydu... YÖK’ün yapısında ve yetkilerinde değişikliğe gitmenin hukuken mümkün olmadığını belirtti...”⁶⁸

Evet, “Krallık, kötüdür. Kralın iyi bir adam olması krallığın kötü bir şey olduğu gerçeğini değiştirmez. Teziç’in de iyi bir YÖK Başkanı olması da YÖK’ü olduğundan daha iyi bir şey yapmaz...”⁶⁹

Radikal, 10 Ocak 2004, s.6; F. Kozok, “Rektörler: Bizi Oyaladılar”, Cumhuriyet, 23 Nisan 2004, s.8; D. Güngör, “ÜAK ile YÖK Yine Zıtlıyor”, Radikal, 30 Nisan 2004, s.7; “YÖK’te Başa Dönüldü”, Cumhuriyet, 24 Ocak 2004, s.5; O. Çalışlar, “YÖK’te Rektör Sultası Sürecek mi?”, Cumhuriyet, 23 Ocak 2004, s.4; F. Kozok, “YÖK’te Çelişkili Tutum”, Cumhuriyet, 8 Eylül 2004, s.7; ‘Teziç: Dayatma Olmasın’, Radikal, 27 Aralık 2003, s.5; ‘Teziç ve Rektörler Anlaştı’, Cumhuriyet, 30 Ocak 2004 s.5; C. Marangoz, ‘Rektör Seçimi Kritik Sorun’, Radikal, 22 Ocak 2004, s.9; F. Kozok, “AKI’nın İntikam Taslağı”, Cumhuriyet, 22 Nisan 2004, s.7; D. Güngör-U. Aktaş, “YÖK Reformunda Uzlaşma Çıkıyor”, Radikal, 21 Ocak 2004, s.5; İ. Berkan, “YÖK İçin Tarihi Fırsat Kaçıyor”, Radikal, 21 Ocak 2004, s.3; D. Güngör, “Teziç Ek Süre İstiyor”, Radikal, 22 Ocak 2004, s.7; T. Erdem, “YÖK’ü Baştan Konuşalım”, Radikal, 29 Nisan 2004, s.9; B. Saroğlu, “Rektörler Aldatıldı”, Cumhuriyet, 16 Mayıs 2004, s.8; “YÖK Tasarısı Laikliğe Aykırı”, Milliyet, 7 Mayıs 2004, s.21.

⁶⁵ İbrahim Ortaş, “Ufukta Reform Görünmüyor”, Radikal, 8 Ocak 2004, s.9.

⁶⁶ “YÖK’e Dokunulmuyor!”, Yeniden Özgür Gündem, 15 Ocak 2004, s.9.

⁶⁷ Mahmut Güre, “Teziç: YÖK Korunmalı”, Cumhuriyet, 14 Ocak 2004, s.7.

⁶⁸ Sergün Kurtoglu, “İstanbul Üniversitesi Taraf mı?”, Radikal, 5 Şubat 2004, s.9.

⁶⁹ E. Temelkuran, ‘Kaybetmekten Değil Kazanmaktan Kork’, Milliyet, 12 Ocak 2004 s.2.

“YÖK tartışması konusunda Eğitim-Sen, ‘Ne AKP ne YÖK üniversitelerin sorunlarını çözmek istiyor. Kim kazanırsa kazansın üniversiteler kaybeder’ diyor...”⁷⁰

‘ÇÖZÜMÜN İPUÇLARI’

“Küçük şeylere çok önem verenler, elinden büyük iş gelmeyenlerdir.”⁷¹

Gençlikten bir güç olarak söz etmek ayrımcılık. Gençliği, geleceğin güvencesi diye taltif etmek kandırmaca⁷² denilse de geleceğin güvencesi gençlik için çözüm, ‘Özgür Emekçiler Üniversitesi’dir.

“21. yüzyıl başındaki dünya konjonktürü veri alındığında (derin bir ekonomik kriz veya benzeri bir uluslararası sarsıntı yaşanmadığı takdirde) Türkiye burjuvazisinin herhangi bir ağırlıklı kanadının neo-liberalizminden vazgeçeceğini beklemek anlamlı olur mu? Bu sorunun cevabının olumsuz olduğu açık. O takdirde üniversite sorununun dış nesnel koşullarının öngörülebilir bir süre için aynı kalacağını varsaymamız gerekir. Bunun anlamı basitçe şudur: önümüzdeki dönemde her kim ‘özerk’ bir üniversite istemeye devam ederse, sermayenin programına paralel bir program savunmuş olacaktır. Bugün üniversite sorununa önerilecek herhangi bir sol çözüm, her şeyden önce bu kapandan kurtulmak zorundadır. Herkesin kafasını geçmişin formüllerinden özgürleştirerek düşünmesi gerekiyor.

Dış nesnel koşulların aynı kalacak olmasının bir ikinci anlamı var. Eğer işletme tipi üniversite formülüne boyun eğmeyecekse, üniversite solunun bugünkü duruma ilişkin çözüm önerisi sermaye ile doğrudan doğruya karşı karşıya gelmek zorundadır. Yani, geçmişte olduğu gibi, kısmi bir özerklik temelinde bir modus vivendi mümkün değildir. Tekelci sermayenin kültür hayatı üzerinde kurmak istediği (ve büyük ölçüde kurmuş olduğu) hegemonyaya cepheden karşı çıkmayan, üniversiteyi ne büyük öğrenci kitlelerinin,

⁷⁰ “Ne YÖK’le Ne Hükümetle”, Radikal, 24 Mart 2004, s.5.

⁷¹ Eflatun.

⁷² Gündüz Vassaf, “Gençliğe Hitabe”, Radikal, 9 Ocak 2005, s.22.

ne de işçi ve emekçi sınıfların çıkarları doğrultusunda anlamlı bir yer hâline getirebileceğini iddia etmesin! Sermayeye bu denli cep-heden karşı çıkmanın tek bir formülü vardır: işçi ve emekçilere yaslanmak. Yani solun üniversite alanındaki çözümüne emekçiler bir biçimde mutlaka dâhil edilmelidir.

Bu işin güncel mücadele ile ilgili yanı. Ama şimdi bir de yukarıda sözünü ettiğimiz öteki soruna dönmemiz gerekiyor: sosyalizmin üniversite programı ne olmalıdır? Bir proletarya iktidarı, burjuva üniversitesini özerkleştirip demokratikleştirecek ve bununla yetinecek midir? Burada 'özerk üniversite' konusunda daha önce sözünü ettiğimiz 'fildişi kule' eğilimi kendini bütünüyle ele veriyor, işçilerin ve emekçilerin iktidarının kurulmuş olduğu bir toplumda, sosyalistler neden üniversite ile toplum ve siyaset arasına böyle barikatlar kurma ihtiyacını hissetsinler ki? Üniversite böyle ancak beyaz eldivenlerle tutulabilecek, 'kaba saba' (!) işçilerin uzak durması gereken 'nezih' bir kurum mudur ki, sosyalistlerin programı proleter iktidarı altında bu tür bir formüle başvurmaktadır? Elbette, burjuva demokrasisinden çok daha derin olacak işçi demokrasisi bilimsel özgürlüğü (yani hatırlayalım, öğrenme, araştırma ve ifade özgürlüğünü) devlete karşı koruyacaktır. Geçmiş deneyimler, başka kültürel alanlara olduğu gibi üniversite alanı da devlet iktidarının basıncına terk edildiğinde, yaratıcı bilimin yerini bir dogmalar yığınının aldığı gösteriyor. Demek ki, üniversite özgür bir ortam olacaktır, olmalıdır. Ama işçilerden, emekçilerden, onların bağımsız örgütlerinden üniversiteyi sakınmak neden?

Demek ki sosyalizmin üniversite konusundaki programı bakımından da kafamızı geçmişin cenderelerinden kurtarmamız gerekiyor. Geleceğin üniversitesini daha özgürce, bugünün dar ufuklarının ötesinde düşünerek hayal etmemiz gerekiyor. Bir bakıma, üniversitenin görevlerini yeniden tanımlamamız gerekiyor. Bunu yaparken, önce sosyalizme geçiş toplumunda üniversitenin rolünün ne olabileceği üzerinde duralım.

Çok sık söylendiği gibi, kapitalist toplum da üniversitenin üç aslı işlevi vardır: ekonominin ihtiyaç duyduğu üst düzey vasıflı

işgücünü yetiştirmek; teknolojik gelişmeye, en azından uygulamalı olmasa bile saf araştırma düzeyinde katkıda bulunmak; bir de burjuva ideolojisinin yeni kuşaklar içinde sağlam biçimde yer etmesini sağlamak. Burada, bir toplumsal kuruma uygulanan 'işlev' kavramını neredeyse bedendeki organların işlevleri gibi 'doğal'mışçasına ele almak yanlıştır. Bunlar, tarihsel bir gelişme içinde burjuvazinin üniversiteye yüklemeye çalıştığı ve dolayısıyla mücadele konusu olan şeylerdir. Herhangi bir toplumda, herhangi bir anda bu işlevlerin nereye kadar yerine getirildiği, üniversitenin bunun yanı sıra toplumsal hayat içinde başka roller de oynayıp oynamadığı başta sınıflar arasındaki olmak üzere mücadelenin bir sonucu olarak belirlenir. Ayrıca, üniversitenin bunun yanı sıra bir dizi başka işlevi daha vardır, ama bunlar bir ölçüde bu asli olarak nitelediğimiz görevlerle ilişkilendirilebilirler, bir bakıma onun türevleridir.

Üniversitenin burjuvazi açısından nasıl bir işlev gördüğü, proletarya iktidarında ondan ne beklenmesi gerektiği konusunda bize anlamlı ipuçları verir. Yukarıda sayılan işlevler, esas olarak üretici güçlerin (üst düzey vasıflı işgücü ve teknoloji) ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi ve sınıf hâkimiyetinin sağlanması olarak özetlenebilir. Proletarya iktidarı da bu iki ihtiyacı elbette karşılamak zorundadır. Orada da üretici güçlerin hızla geliştirilmesi ve sınıf iktidarının sağlanlaştırılması vazgeçilmez görevlerdir. Ne var ki, kapitalist toplumla sosyalizme geçiş toplumu arasında bire bir simetri aramak yanlış olur. Biri büyük kitleleri iktidarın dışında bırakmayı hedeflerken, ötekinde amaç tanı tersidir. Bu yüzden de bu iki ihtiyaç sosyalizme geçiş toplumunda aynı şekilde üç işleve karşılık vermez. Bunun nedeni, yukarıda kapitalist topluma ilişkin olarak biraz yalın biçimde ele aldığımız üç işlevin aslında daha karmaşık bir tablonun basitleşmiş biçimi olmasındandır.

Sorun 'üretici güçlerin geliştirilmesi' kategorisinin, tarih dışı bir kategori olmaması ile ilgilidir. Kapitalizme özgü koşullarda, üretici güçlerin gelişmesi, belirli bir teknoloji ve belirli bir işbölümü temelinde gelişir. Sermaye bütün tasarım işlevlerini mülk edinirken, bütün uygulama işlerini de proletaryaya yükler. (Bu, kafa/kol emeği

ayırımına ancak bir ölçüde denk düşer. Yine de, yapılan teorik ayrımı kafamızda canlandırmak için kafa/kol emeği ayrımı aydınlatıcı bir göstergedir.) Bunun bir uzantısı, işçiyi üretimin bütününün bilgisinden yoksun bırakmak, bütüne hâkimiyet getirecek bilgileri sermayenin ajanlarında tekelleştirmektir. Bu yüzden de üniversitenin 'üst düzey vasıflı işgücü yetiştirme' işlevi, sadece üretici güçlerin geliştirilmesiyle değil, aynı zamanda dolaylımsız biçimde, burjuvazinin proletarya üzerindeki hâkimiyetinin yeniden üretilmesi ve sağlamlaştırılması ile ilgilidir. Başka biçimde söylersek, kapitalist düzende üniversite burjuvazinin tasarım işlevlerini görecektir işgücüne bilgi ve vasıf kazandırmakla kalmamakta, aynı süreç içinde, proletaryayı bu bilgi ve vasıftan yoksun bırakmaktadır. İşte, sosyalizme geçiş toplumunda üniversitenin hem sosyalizme özgü üretici güçleri geliştirmek, hem de proletaryanın sınıf iktidarının siyasi koşullarının ötesinde maddi koşullarını oluşturabilmek için, işçiyi üretim bilgisinin bütününe kavuşturmak başlıca görevi olmalıdır.

Öyleyse, üniversitenin işçilerden, emekçilerden özerkleşmesi, bir 'fildişi kule' oluşturması bir yana, tam tersine, bir emekçiler üniversitesi olması gerekir. Bunun içeriğini birkaç noktada toplayabiliriz. Her şeyden önce, işçiyi ve emekçiyi bilgiden kopartmış olan kapitalist toplumun tam tersine, sosyalizme geçiş toplumu, bilginin üretildiği başlıca alan olan üniversitenin kapılarını işçiye sonuna kadar açmalıdır. Bunun anlamı sadece isteyen bütün emekçi çocuklarının yüksek öğretim olanaklarından parasız olarak yararlandırılması, yani bugünkü sisteme karşıt olarak üniversiteye girişlerin sınava bağlı olmaması, isteyen her gence üniversite eğitimi için olanakların devlet tarafından mutlaka sağlanması için tedbirler alınması değildir. Aynı zamanda, geçmişte bütünün bilgisinden yoksun kalmış olan işçiler için hayat boyu eğitim ya da sürekli yetişkin eğitimidir. Üstelik bu sadece bir ara dönemde, kapitalizmin bilgisinden yoksun kıldığı işçilerin bu eksiğinin kapatılması için gerekli değildir. Teknolojideki ve üretim alanındaki değişikliklere hayat boyu adapte olabilmek için modern toplumda bütün insanların ve elbette en başta emekçilerin sürekli yetişkin eğitime ihti-

yaçları vardır. Eğer işçi sınıfı üretim birimlerini ve toplumu yönetecekse, ancak bütünün bilgisine (asgari bir düzeyde de olsa) sahip olması bunu sağlamlaştırabilir.

Ancak bugünün üniversitesi sadece işçileri değil, sermayenin kendisi için mülk edindiği bilgi ve vasıfları öğrettiği ara katmanları bile bütünün bilgisinden yoksun bırakmaktadır. Sermayeyi temsil etmesi istenen orta katmanlar da son derecede gelişmiş bir işbölümü içinde kendilerine uygun görülen bir dar alanla meşgul olmak üzere, aşırı düzeyde uzmanlaşmış bir bilimsel bilgi ile donatılmaktadır. Bunun çözümü elbette bilimin bu kadar ilerlediği bir tarihsel aşamada bütün bilimsel dalların derinlemesine öğrenilmesi değildir. Yetişmekte olan öğrencinin, hangi sosyal sınıftan gelirse gelsin ve hangi tür iş için eğitiliyor olursa olsun, yapacağı işin bütününe kavrayabilmesi için, öğrendiği bilimsel bilgiyi bizatihi üretimin içinde, üretimin bütünü ile ilişkilendirerek öğrenmesi demektir. İşte bu amaçla fabrika, tarla ve işyeri ile üniversite arasında karşılıklı birbirini besleyen kanallar açılmalı, bu ikisi arasındaki duvarlar yıkılmalı, üretim ile eğitim iç içe geçmelidir. Bunun adı politeknik eğitimidir. Yani sadece fabrika üniversiteye gelmeyecektir. Üniversite de fabrikaya gidecektir. Öğrencinin işyerinde öğrenmesi, gelecekteki bilgi akışı şemalarını da altüst edecektir. İşçi, artık mühendisten sadece öğrenmeyecek, aynı zamanda ona öğretecektir! Doktor adayı, derslikler de öğrenemeyeceği nice beceri ve deneyimi hemşireden öğrenecektir! Mimar inşaat ustasının deneyim ve birikiminden yararlanacaktır!

Duvarlar yıkıldığında, ortada 'özerklik' gibi bir ihtiyaç kalmayacaktır. Bu, yepyeni bir toplumun kurumudur. Bu, özgür emekçiler üniversitesidir!"⁷³

⁷³ Sungur Savran, Üniversite Üzerine Mücadele (I): 'Özerk Demokratik Üniversite' Değil, Özgür Emekçiler Üniversitesi!, İşçi Mücadelesi, No: 11, Mart-Nisan 2004, s.53-5.

EĞİTİM, ÜNİVERSİTE(LER) VE YÖK VESİLESİYLE*

TEMEL DEMİRER

“İnsan aptal değil cahil doğar.
Onları aptallaştıran eğitimidir.”¹

Bu topraklarda kapitalist eğitim, üniversite(ler) ve YÖK vesilesiyle yazmak; bilim dışından söz etmeye eşitlenmiştir...

Söz konusu durum, sadece Türk(ie) eğitim sistemi ve üniversiteleri için söz konusu değildir; piyasanın egemenliği kapitalist dünyanın bütününde eğitimi eğitim ve üniversiteleri de üniversite olmaktan çıkartmıştır... Örneğin, ‘küresel ısınmanın doğal olduğu’ndan ya da ‘böyle bir şey olmadığı’ndan söz edenlerden tutun da; ‘siyanürle altın aramanın bir sakıncası yoktur’ diyenlere dek malumatfuruşların çoğu, adlarının önünde birer akademik unvan taşımaktadırlar...

Bilim ahlâkının ayaklar altına alınıp, kapitalist iktidar ve piyasaya eşitlendiği vahşet kesitinde son günlerin en çarpıcı örneğini vermeden geçmeyelim...

BİR ÖRNEK!

“Bilim, iyi zamanlarda servet, kötü zamanlarda bir sığınak ve iyi bir yol göstericidir.”²

“Avustralyalı iki akademisyen, kamuoyuna açık bir makalede işkenceyi savundu. Bilimci sıfatı taşıyan bu kişiler, işkencenin ‘ahlâkı-nı’ savunurken devletlerin ve güvenlik güçlerinin işkenceyi kullanması-

* 6 Nisan 2006’da (13.30) MP-3 (Müşterileştirme ve Piyasalaştırmaya Karşı 3 Talep) Öğrenci Koordinasyonu İnisiyatifi’nin İnsan hakları anıtı önünde düzenlediği şenlikte yapılan konuşma metni... 13 Mayıs 2006 tarihinde Ankara’da düzenlenen “Ticari Eğitime ve Geleceksizliğe Karşı Gençlik Kurultayı”nda yapılan konuşma metni...

¹ Bertrand Russell.

² Aristo.

nın yasallaştırılması gerektiğini öne sürdü. San Francisco Üniversitesi'nin yayınladığı 'Law Review' adlı hukuk dergisinin Temmuz 2005 nüshasında Profesör Mirko Bagaric ve Doktor Julie Clarke imzalarıyla yer alan makalede akıllara durgunluk verici iddialarda bulunuldu. İşkenceyi savunan Bagaric, Deakin Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin dekanlığını yürütürken, Clarke da aynı bölümde öğrenim üyesi...

Bu iki isim 'Dünyada yeterince 'yasal' işkence yok' başlıklı makalelerinde, sadece işkencenin kullanılmasını desteklemekle kalmıyorlar. İşkenceyi, masumlara uygulanması ve insanların ölümüne sebep olması durumunda bile onaylayan Clarke ve Bagaric, çok sayıda insanın tehlikede olması durumunda devletin şüphelilere her türlü işkence yapma yetkisinin olması gerektiğini savunuyor.

İki akademisyen, bununla da yetinmeyerek söz konusu koşullarda şüphelilerin öldürülmesinin de yasallaşması gerektiğini ilan ediyorlar. İşkenceyi savunun Bagaric bu yaklaşımının toplumun yararına olduğunu öne sürmekten de çekinmiyor. Bagaric, hükümetin 'suçluların' değil toplumun çıkarlarını gözetmesi gerektiğini söyleyerek 'Bu nedenle işkenceyi yasallaştırmalıyız' diyor.

Age gazetesine verdiği röportajda, toplumda vahşeti kademeli olarak yerleştireceğini anlatan Bagaric, 'Önce minumum seviyede zararlar (şiddet) başlayacaksın, o bir işe yaramazsa şiddetin ölçüsünü artırırsın' dedi. Buna göre, sorgu sırasında masum bir insanı konuşturmak için sınır, 'şüphelinin' ölümü olacak. Eski bir polis olan Bagaric, bununla da yetinmeyerek işkence yöntemleri önerdi. Hukukçu röportajda şüphelinin tırnaklarının altına iğne yerleştirmenin kalıcı yaralar bırakmadan kişiye çok fazla acı vereceğini söyledi. Bagaric ve Clarke, adam kaçırmaya gibi ülke içi suçlarda işkence yöntemlerinin kullanan Alman polisine övgüler yağdırdı. Kurtarılmak istenen kişinin ölmesi durumunda bile işkencenin kullanılması gerektiğini öne süren Bagaric ve Clarke, tüm 'tezleriyle' işkencenin yasallaşmanın ötesinde, ahlâki olarak kabul edilmesini amaçlıyorlar.

Age'de makalesinin bir özeti yayınlanan Bagaric, şüpheli kişinin ölmesinden sonra bu kişinin masum olduğunun kanıtlanmasının dahi işkencenin gerekliliğini azaltmayacağını öne sürdü. Zira ona

göre, geniş kesimleri etkileyebilecek ‘terörist’ saldırılar öncesinde, o zamana göre en iyi kanıtı dayanarak karar verilmesi gerekiyor. Bagaric, bu kanıtın daha sonra asılsız olduğunun ortaya çıkması ya da saldırı tehlikesinin tümünden asılsız olduğunun anlaşılması durumunda dahi işkencenin doğru olduğunu öne sürüyor”.³

İşkenceyi savunan; ‘küresel ısınma yoktur’ diyen bir bilim ahlâk(sızlığı)ı deyince, anımsanmaması (ve elbette anımsatılması) gereken; Richard Bach’ın, “Bilgisizliğin belirtisi, adaletsizlik ve trajediye olan inancın belirtisidir”; Benjamin Disraeli’nin, “Bilginin bittiği yerde din başlar” uyarılarıdır...

Gerçekten de ‘bilim bilimse’ Edward Shils’in ifadesiyle, “Bilim asla bir ideolojik kültürün parçası olmamıştır ve olamaz. Aslında, bilimin işleyiş ruhu ideolojiye tamamen yabancıdır”. Ancak, Darwin’in evrim teorisi yerine ‘akıllı tasarımı’ ikame etmek isteyen bir anlayış(sızlık), ‘bilimi bilim olmaktan çıkartma’nın en bariz örneklerinden birisidir...

Ama durun; iş bununla da bitmiyor! ‘Akıllı mı tasarımı’ dediniz? ‘Üstün zekâ’ ve ‘üstün insan’dan da söz etmeniz ya da Nietzsche gibi, “Amaç insanlık değil üstün insandır” demeniz kaçınılmaz olur...

Sonra da ABD Başkanı George W. Bush, ‘üstün zekâ teorisinin’ müfredata girmesi gerektiğinden⁵ ya da ‘tanrının kendisini görevlendirdiği’nden söz eder... Bunlara ‘hayır’ demeyen bir bilim ahlâkı; ya da eğitim veya üniversite olur mu?

Irak’taki zulme ‘hayır’ demeyen bir bilim ahlâkı ya da eğitim veya üniversite olabilir mi?

Kapitalist piyasa koşullarında ‘bal gibi olur’ ve oluyor da...

İşte bunun için de; Elbert Hubbard, “Ne kadar değersiz olduğunu görmek için herkes üniversite eğitimi almalıdır”; Robert G. Ingersoll,

³ “Hitler’in Akademisyenleri”, Evrensel, 21 Mayıs 2005, s.10.

⁴ Bkz. Arif Nacaroglu, “Bilim ve Ötekiler”, Evrensel Kültür, No:162, Haziran 2005, s.29; Mehmet Başaran, “Gerçek Ahlâk Bilim Ahlâkı”, Berfin-Bahar Dergisi, No:96, Şubat 2006, s.27-28; Rıfat Oymak, “Bilim”, Ekin Sanat Dergisi, No:9, Ekim 2005, s.13-14; Abidin Kumbasar, “Bilgi Türleri ve Eğitimdeki Uygulamalar”, Cumhuriyet, 30 Mayıs 2005, s.9; Yücel Sayman, “Bilim ve Yargı”, Evrensel, 25 Eylül 2005, s.3.

⁵ “Üstün Zekâ Teorisi”, Hürriyet, 4 Ağustos 2005, s.16.

“Çakıllarının cilalanıp, elmasların soldurulduğu yerdir üniversite”; Marshall McLuhan, “Giren öğrencilerin çok, çıkanların az şey bilmesi yüzünden üniversiteler tıka basa bilgi yüklüdür” der...

Ve elbette haksız değildirler...

TÜRK(İYE) EĞİTİMİNİN ‘KONUMU’ VE ‘DURUMU’

“Haksızlıklara başkaldırmayanlar, onlardan gelecek her türlü kötülüğe katlanmalıdırlar.”⁶

Resmi ideolojinin kapitalist versiyonu olarak ‘Türk(İye) Eğitimi’; Türk-İslâm sentezi milliyetçiliğinin ‘itaat’, ‘tevekkül’, ‘kapıkulu’, ‘reaya mantık(sızlığı)’ üzerine inşa edilmiştir...

Karl Marx’ın, “Asya’da toprak rantı vergilerin temelini oluşturur ve aynı olarak ödenir. Orada durgun üretim ilişkilerine dayanan bu rant biçimi, dolayısıyla eski üretim tarzını sürdürür. Türk İmparatorluğunun ayakta kalma gizemlerinden biri de budur”;⁷ ve ayrıca March Bloch’un, “O zamanlar (feodal dönemde -y.n.) çok yaygın olan bir kuram insan topluluğunu üç tabakaya ayrılmış olarak düşünüyordu: Dua edenler, savaşanlar ve çalışanlar” sözlerindeki karakteristikle de beslenen Türk(İye) Eğitime asli niteliğini veren milliyetçilik tarihidir.

Bilindiği gibi, “Türkiye’deki milliyetçiliğin evreleri var. Bu iş ilkin Trablusgarp ve Balkan yenilgilerinin ardından patladı. Türkçülükle baş gösterdi. Türkiye’de sağ/milliyetçi politikaların oluşmasında çok etkili olmuş birçok kuruluş o dönemlerde ortaya çıktı. Mesela Milli Türk Talebe Birliği onlardan birisidir. Bu dönemde öne çıkmış birçok önemli isim bu sürecin gelişmesinde ayrıca rol oynadı. Örneğin Ziya Gökalp’in ve diğer sistematik Türkçülerin adları bilinir ama Yahya Kemal’in, bir ‘ufuk’, bir kimlik yaratmak-taki çabası unutulur. Oysa bu tür katkıların önemi daha fazladır. Böylelikle Türkçü/milliyetçi oluşumu tamamlanıp ardından gelen döneme büyük bir politik ve kültürel miras olarak devrediliyordu.

İkinci dönem 1930-44 arasında gelişir. Türkçü tezlerin artık bir ulus-devlet kurduğu bu dönem orada kalmaz. Çok karmaşık (eklek-

⁶ Hz. Ali.

⁷ K. Marx, Kapital, C:1, Sosl Yay., 1978, s.155.

tik) bir yapı içinde serpilip gelişir. Zaman zaman ırkçı antropoloji-
den yararlanır, etnisist bir model kurar. Fakat gücünün asıl kaynağı
kitleleri yönlendirmektir. Bunu da tarihyazımı (historiografi) ile
sağlar. Resmi Tarih Tezi ortaya saçılır. 1944 Turancılık davası bu
sürecin sonunu getirmiştir getirmesine ama milliyetçi/Türkçü dö-
nem etkisini icra etmiş, nesiller boyunca sürece parametrelerini
somutlaştırma olanağını bulmuştur. Bunlar, egemen ve dışına çıkıl-
maz devlet halkası, organik/korporatist toplum, devlete karşı görev-
leri olan fakat asla muhalif olamayan, politik bir özne niteliği kaza-
namayan yurttaştır.

Üçüncü dönem, milliyetçiliğin sağ siyasetler aracılığıyla ve mu-
hafazakâr bir politik ideolojiyle bütünleşerek gelişmesidir ki,
1950'den sonrası bu gözle görülebilir. Gene de iş, asıl, 1970'lerde
hızlanır. 1968'de Ülkü Ocakları'nın, 1970'te Aydınlar Ocağı'nın
kurulması işin sistematik hâle getirilmesinin önemli adımlarıdır.
1976'da bir kez daha ders kitapları değiştirilecektir. 1981 Anayasa-
sı modeli somutlaştıracak, 1983'te Milli Kültür Raporu hazırlana-
cak, 20 Haziran 1986'da Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kuru-
mu, Aydınlar Ocağı Raporu'nu benimseyecektir. Milliyetçilik, artık
devletin resmi görüşüdür...⁸

⁸ Burada bir parantez açarak, ekleyelim: François Georgeon, "Osmanlı-Türk Modernleş-
mesi" (François Georgeon, Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930, çev. Ali Berktaş,
YKY, 2006) başlıklı yapıtında, bu süreçlerin yaşandığı dönem hakkında, önce Marie
Thiesse'den, "Bir ulusun asıl doğuşu, bir avuç insanın onun mevcut olduğunu açıkladığı
ve bunu kanıtlamaya giriştiği andır" alıntısını yaparak ekler: 1900-1930 arasındaki dö-
nem, "Türk ulusunun asıl doğuş andır. (...) Bu an ne 8. yüzyılda Moğolistan'ın Kuzey-
yinde Türk dilinde yazılmış olan Orhun Yazıtları'nın o uzak çağları, ne de Kurtuluş
Savaşı yıllarıdır. 19. ve 20. yüzyılların dönemecinde bir avuç insanın ulusça düşünmeye
başladığı andır." İşte o "an"a ve o "bir avuç insan"a ilişkin Georgeon, Türk milliyetçiliği-
nin gelişiminin Pantürkizm'den ayrı tutulamayacağını savunur.

Ayrıca Türk milliyetçiliğinin özgül yanlarından birinin, ulus-devlet ilişkisi olduğunu ifade
eden Georgeon, "Türk milliyetçiliğinin ilk bildirgelerinden biri sayılabilecek" diye nitele-
diği Yusuf Akçura imzalı Üç Tarz-ı Siyaset'te, Pantürkizm'in Osmanlı devletine neler
kazandırabileceğinin anlatıldığına işaret eder.

Ve devamla: "Demek ki hareket noktası Türklük değil, devlettir. Bu metin Türk halkları-
nın geçmiş ve geleceklerini yüceltmek yerine, pantürkizmin Osmanlı devletine katkısı
hakkında akıcı bir düşünce sistemi sunar. (...) Türk milliyetçiliğinin farklı evreleri ve farklı
formülasyonları içinde değişmeyen bir unsur göze çarpmaktadır:

Daha da önemlisi bu dönemde milliyetçiliğin artık popüler kültürün bir parçası hâline gelmesiydi.⁹ Kazandığı büyük sembol değeriyle milliyetçilik bu dönemin en belirgin dili ve toplumsal örüntüsü hâline geldi...”¹⁰

Nihayetinde, “İttihat ve Terakki Cemiyeti Türk milliyetçiliğini esas almaya karar verdikten sonra Türk burjuvasını yaratma görevini de üstlenmiş ve daha sonra da örnekleri görüleceği gibi Müslüman olmayanları iktisadi alandan temizleme faaliyetine girişmiş”¹¹ olan ya da bugün “Vatan sevgisini ‘milliyetçi’ olmayla özdeş gördüğünü belirten Emekli Orgeneral Tuncer Kılınç’ın, ‘Bir ulusun içinde yaşıyorsanız, bir milletseniz, bir devletseniz, milliyetçi değilseniz vatan

Milliyetçiler, Türk etnisitesinden çok, devlet çıkarlarına göre düşünmektedirler. Devletin öncelikleri yanı sıra ulus ikincil bir öneme sahiptir.” Yazara göre devlet-ulus-milliyetçilik üçgeninde 1923 sonrası Türk Ocaklarının gelişim çizgisi de incelenmeye değer. Georgeon, Türk Ocakları’nı “iktidar ile halk arasında bir rol oynama iddiası taşıyan, entelektüel ve sosyal açıdan seçkin bir grup” olarak tanımlıyor. Bu seçkin grup, milliyetçiliği temel alan yeni rejim tarafından destek görüyor. İyi ama ‘ocakların’ kapatılma sebebi ne o halde?

Sözü Georgeon bırakalım: Milliyetçilik toplumun özelemlerinin bir ifadesi değil, devletin elinde bir araç olmalıdır. Bu bakış açısıyla iktidar, özerk bir dernek olarak kalmış Türk Ocaklarına 1927’den itibaren kendi adamlarını sokar ve 1931’de bu dernekleri kapatır, onların yerini CHF’nin bir örgütü olan Halkevleri alır. Artık milliyetçilik bir devlet işidir.

⁹ Bkz. Seda Dugan, “Milli Tarihi Etkileyen Paradigma”, Toplumsal Tarih Dergisi, No:145, Ocak 2006, s.68-73; Roni Margulies, “Milliyetçilik Çıkmazından Bir Çıkış Var mı?”, Birikim Dergisi, No:202, Şubat 2006, s.64-65; Taner Timur, “‘Çılgın Türkler’, ‘Lloyd George’un Çocukları’ ve Anti-Emperyalizm”, Kızılıçık Dergisi, No:26, Şubat-Mart 2006, s.15-19; Kurtuluş, No:3, Şubat 2006; M. Kahya, “Sosyalist Hareket ve Milliyetçilik”, s.15-25; Mahir Sayın, “TC’de Milliyetçilik ve Demokrasi”, s.26-38; Zafer Toprak, “İttihatçıların ‘Türkleştirme Politikası’”, Toplumsal Tarih Dergisi, No:146, Şubat 2006, s.14-22; H. Şahin, “Milliyetçiliğin Mutasyonu”, Radikal, 10 Şubat 2006, s.6; O. Ulugay, “Milliyetçi Dalga Millete Yaran mı?”, Milliyet, 6 Şubat 2006, s.6; T. Akyol, “Yeni Milli Kültür”, Milliyet, 21 Ocak 2006, s.19; Baki Gül, “Türk Kimliği!”, Ü. Özgür Gündem, 3 Ocak 2006, s.6; H. Öndül, “Asker Millet”, Evrensel, 5 Ocak 2006, s.3; F. Aydınkaya, “Türk Milliyetçiliği Nereye?”, Ü. Özgür Gündem, 6 Ocak 2006, s.5; Ekin Kadir Selçuk, “Milliyetçilik Anı”, Radikal Kitap, No:260, 10 Mart 2006, s.28; H. Pulur, “Türk Kimdir? -1”, Milliyet, 8 Aralık 2005, s.3; H. Pulur, “Türk Kimdir? -2”, Milliyet, 9 Aralık 2005, s.3; Avni Özgürel, “Ulusalçılık Dalgası Üzerine”, Radikal, 1 Mart 2006, s.11.

¹⁰ H.B. Kahraman, “Kim İmha Ediyor Orhan Pamuk’u?”, Radikal, 1 Nisan 2005, s.11.

¹¹ Mahir Sayın, “Milliyetçiliği Demokrasi Durdurur”, Demokratik Dönüşüm Dergisi, No:22, Ocak 2006, s.9.

hainisiniz demektir' dedi"ği¹² koşulların, 'Türk(iye) Eğitimi'ni de sarıp-sarmalamaması düşünülemezdi...

Örneğin, "Ders kitaplarını tek tek inceleyip sözcükleri sayan Prof. Ali Baykal, kitapların itaatkâr nesiller yetiştirmeye kodlandığını ortaya koyuyor"ken;¹³ Türk Eğitim-Sen ve Hacettepe Üniversitesi'nin işbirliği ile ilköğretim öğrencilerine uygulanan ankete göre öğrenciler televizyonda en çok 'mafya' dizilerini seyrediyor. Öğrenciler arasında taciz oranı %92 olarak belirlenirken, kurum temsilcilerinden kaynaklanan tacizlerin en başında 'öğretmenlerin öğrencileri dövmesi' geliyor...

Ayrıca Eğitim-Sen tarafından hazırlanan raporda Türkiye'de eğitime GSMH'nin %3,09'u oranında pay ayrıldığı ve gençlerin %80'inin üniversite yüzü göremediği belirtilmekte.¹⁴

Eğitim-Sen tarafından gerçekleştirilen 'İlköğretim Kurumlarının Fiziki Yapı ve Donanım Durumu' konulu araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye'de en zengin kesimle en yoksul kesim arasındaki tüketim harcamaları farkının zirveye çıktığı yer, eğitim harcamaları alanı. En yoksul kesimle en zengin kesimin günlük eğitim harcamaları arasındaki fark, neredeyse 150 kat.

Araştırma, Türkiye'deki 'sorunlu' eğitim sisteminin yanı sıra eğitim kurumlarının da yetersiz olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Araştırmaya sonuçlarına göre 8.325 okulda ikili, 17.636 okulda ise birleştirilmiş sınıflarda eğitim veriliyor. Toplam derslik açığının ilköğretimde 78.750, ortaöğretimde ise 16.691'i bulunduğu Türkiye'de, 134 öğrenciye bir tuvalet düşüyor.¹⁵

Bundan başka Türkiyeli öğretmenler, Avrupa'da en fazla çalışan, buna karşılık en az kazanan eğitimciler. Türkiye'de öğretmenler yılda 1.816 saat çalışıyor. İrlandalı öğretmenler ise yılda 915 saatle Avrupa'nın en az çalışan öğretmenleri olurken, İsveçli öğretmenler 1.800 saatle ikinci sırada. Almanya'da mesleğe yeni baş-

¹² "12 Eylül'e Askerden Eleştiri", Cumhuriyet, 25 Ocak 2006, s.5.

¹³ Ş. Çizmeci, "Eğitim mi, Ehlileştirme mi?", Radikal Cumartesi, 11 Haziran 2005, s.3.

¹⁴ "Gençlerin Yüzde 80'i Üniversite Göremiyor", Cumhuriyet, 13 Kasım 2005, s.3.

¹⁵ "Eğitimde Durum İçler Acısı", Cumhuriyet, 3 Eylül 2005, s.6.

layan ve ilköğretim okulunda çalışan bir öğretmen yılda 38.412 dolar maaş alırken, Türkiye’de bu rakam sadece 6.358 dolar.¹⁶

Ve nihayet,¹⁷ Prof. İsa Eşme’nin açıkladığı sayısal verilere göre:

“* Bugünkü işgücünün: %7’si okuryazar değil, %70’i ilköğretim/ilköğretim okulu mezunu, %15’i ortaöğretim, %8’i yükseköğretim mezunu...

* ÖSS 2004’te 1.200.000 lise öğrencisinden 850.000’i hiç fen sorusu çözemedi. Türkiye’nin fen sorusu çözme ortalaması 45 soruda 3,8. Fen cahili yetiştiren bir lise eğitimiyle karşı karşıyayız.

* ÖSS 2004’te sıfır ve altında sonuç alan öğrenci sayısı: Matematikte 1.200.000 lise öğrencisinden 364.385’iyle, %29,4; 468.500 meslek lisesi öğrencisinden 216.079’uyla, %46,1. Fende 1.200.000 lise öğrencisinden 850.000’iyle, %65,5. 468.500 meslek lisesi öğrencisinden 282.522’siyle, %60,3. Toplam 1.668.500 öğrencinin %33,9’u matematikten, %64,1’i fenden puan alamamışlardır...

* Sonuçları bu yıl açıklanan PISA araştırmasında, uluslararası karşılaştırmada Türkiye, matematikte 30 OECD ülkesi arasında

¹⁶ “Pardon Öğretmenim!”, Radikal, 23 Kasım 2005, s.3.

¹⁷ Eğitim ve okul(lar) için bkz. A. Çubukçu, “Her Şeyin Başı Eğitim”, Evrensel Kültür, No:166, Ekim 2005, s.71-73; A. Sadıkoğlu, “Kapitalizm ve Eğitim Sistemi”, Kaldıraç Dergisi, No:60, Eylül 2005, s.74-77; “Eğitimin Sınıfsal Niteliği Üzerine”, Kurtuluş Yolu Gazetesi, 16 Eylül 2005;8-7; İ. Uçar, “Eğitim Üzerine”, Devrimci Demokrasi Gazetesi, No:67, 16-30 Haziran 2005, s.3; B.E. Önce, “Egemenliğin Kontrol Aracı Olarak Eğitim”, Haksöz Dergisi, No:175, Ekim 2005, s.42-4; İ. Berkan, “Eğitimde Fırsat Eşitliği”, Radikal, 21 Ekim 2005, s.3; 4. Demokratik Eğitim Kurultayı: “Eğitim Hakkı” (15 Aralık 2004/Ankara), Cilt:1-2, Eğitim-Sen Yay., 2005; “Okulların Hâli Bu Yılda İçler Acısı”, Birgün, 3 Eylül 2005, s.12; H. Ducan, “Eğitim Sistemi: Rakamlar Neyi Söyler?”, Barikat Dergisi, Ağustos 2005, s.53; “Eğitimde Fırsat Eşitsizliği’nin Adı: ÖSS!”, Odak, 11 Ağustos 2005, s.13; Ç. Veysal, “İktidar ya da İşgal Biçimleri”, Lül Dergisi, No:18, Temmuz-Ağustos 2005, s.26-7; N. Güreli, “Eğitimin Açmazları”, Milliyet, 3 Ağustos 2005, s.21; M. Yeğin, ‘Eğitimin Duvarlarını Yıkın’, Ü. Özgür Gündem, 8 Haziran 2005, s.8; “Silaha Var Eğitime Yok”, Evrensel, 22 Kasım 2005, s.8; N. Mert, ‘Bütçede Aslan Payı Özel Eğitime’, Radikal, 20 Ekim 2005 s.6; B. Kotan, ‘Eğitimde En Zor Yıl’, Radikal, 2 Eylül 2005, s.7; T. Ateş, “Eğitim Diye Diye”, Cumhuriyet, 25 Ağustos 2005, s.3; Z. Kızıltepe, ‘Okullardaki Kısırdöngü’, Radikal, 13 Haziran 2005, s.11; M. Tamer, “Kriz Varsa, Sosyal Bilimler Ragbattedir!”, Milliyet, 27 Kasım 2005, s.6; D. Desjeux, Sosyal Bilimler, çev. K. İnal, Dost Yay., 2005; Y. Ozakınsel, “Çocuk Eğitimi Üzerine”, Kızılıcak Dergisi, No:25, Ekim-Kasım 2005, s.56-7; M. Belge, “Eğitme ve Beyin Yıkama”, Radikal, 6 Ocak 2006, s.9; “Eğitimin Payı Yalnızca %3,7”, Cumhuriyet, 19 Eylül 2005, s.8.

29. sırada (sondan ikinci), okuduğunu anlamada 41 ülke arasında 34. sırada yer alabilmiştir".¹⁸

VE ÜNİVERSİTE (Mİ?)

"Bugün gerçek üniversite bir kitaplıktır."¹⁹

Türker Alkan'ın, 'Usta, Aç Bir Üniversite'²⁰ ironisine muhatap olan Türk(îye) üniversitelerinin, bırakınız üniversiteyi, okul özelliği dahi tartışmalı olmakta ve bu yapılar giderek ticari bir -özel- derslane niteliği kazanmaktadır... Örneğin AKP'nin 'icraatı'yla açılacak olan '15 yeni üniversite, var olan 11 üniversitenin parçalanmasıyla devreye sokulacakken; yeni üniversitelerden Amasya ve Adıyaman üniversitelerinde bir tek 'profesör' bile bulunmamakta"dır...²¹

"12 Eylül darbesiyle, YÖK'le susturulup kapıkulları locası hâline getirilen üniversiteden"²² sonra bir de profesörsüz üniversiteler... Ya da çevre kentlere 'bacasız fabrika' diye ekonomik hayatı canlandırmak için hediye edilen 'yeni üniversite'ler...²³

¹⁸ Erdal Atabek, "Eğitimin Günümüzdeki Durumu", Cumhuriyet, 1 Ağustos 2005, s.4.

¹⁹ Carlyle.

²⁰ Türker Alkan, "Usta, Aç Bir Üniversite!", Radikal, 1 Ocak 2006, s.5.

²¹ "Profesörsüz Üniversiteler Kuruluyor", Cumhuriyet, 23 Haziran 2005, s.9.

²² Gündüz Vassaf, "Demokrasi, Ulusal Çıkar, Üniversite", Radikal, 25 Eylül 2005, s.25.

²³ Üniversite(ler) hakkında bkz. B. Erol, "Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler", Doğu Batı, No:33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, s.81-95; C. Charle-J. Verger, Üniversitelerin Tarihi, çev. İ. Yerguz, Dost Yay., 2005; Mete Tuncay, "Üniversitede Kışla Disiplini", Radikal İki, 11 Eylül 2005, s.5; İ. Çaralan, "Rektörler ve Demokratik Üniversite Mücadelesi", Evrensel, 22 Ekim 2005, s.7; İ. Önder, "Üniversitelerimiz", Evrensel, 16 Ekim 2005, s.7; İ. Berkan, "Üniversite Bir Kez Daha Ayaklandı", Radikal, 20 Ekim 2005, s.3; T. Alkan, "Üniversiteler Tekin Değildir", Radikal, 23 Ekim 2005, s.5; S. Aram, "Üniversite Sorunları ve Çözüm İçin", Ü. Özgür Gündem, 15 Haziran 2005, s.14; T. Erdem, "Üniversite Kuşatma Altında", Cumhuriyet, 10 Temmuz 2005, s.12; A.U. Peker, "Üniversitelere Bologna Süreci", Radikal İki, 26 Haziran 2005, s.5; B. Yıldız, "Politik BBG ya da DTCF Tipi Cezaevi", Radikal İki, 23 Ekim 2005 s.8; U. Vatandaş, "Üniversiteler Sınıfta Kaldı", Evrensel, 6 Kasım 2005, s.3; O. Bursalı, "Yenilikçi Üniversite", Cumhuriyet, 4 Aralık 2005, s.6; T. Ateş, "Üniversite Yönetimi", Cumhuriyet, 29 Kasım 2005, s.17; A. Çakmak, "Üniversite, Bilimsellik ve Askerler", Radikal, 28 Eylül 2005, s.9; T. Akyol, "Çağdaş Üniversite", Milliyet, 17 Kasım 2005, s.19; N. Alkan, "Üniversitelerin Geleceği Tartışılıyor", Birgün, 11 Kasım 2005, s.12; O. Eğin, 'Devlet ve Üniversite', Akşam, 21 Temmuz 2005, s.26; N.K. Pak, 'Üniversite Özerkliği Tehdit Altında', Evrensel Dergisi, Temmuz

‘Bunlar bir işe yarar mı, yarayacak mı?’ dersiniz, yanıt şudur...

“Türk eğitim sistemi, işsiz üniversite mezunları üretiyor. Sayıları 83’ü bulan üniversitelerin bilimsel niteliği tartışılacaktır, her yıl mezun olan yaklaşık 230 bin öğrenci işsizler ordusuna katılıyor”.²⁴

ATO’nun raporuna göre fakülte okuyan ama pazarcılık yapanların oranı %80’lere ulaşıyor...²⁵

Bunlardan başka şu da var: “Genel eğitimi nüfusa bölünce, sonuç beş yılı bile bulmuyor” diyen İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin kurucusu Latif Mutlu, Türkiye’de ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar hep eksik eğitim verildiğini söyledi. İtalya 63, İngiltere 75, Fransa 83, Almanya 91 milyar Avro’yu kamu bütçesinden eğitim için harcarken Türkiye’nin genel bütçesi ise yalnızca 62 milyar Avro. Mutlu, “Bu iç karartıcı durumu görmek bizi üzüntüye düşürmemeli, aksine çare arama sürecine sokmalı” diyor.²⁶

Unutulmasın: “AB hâlen üniversitelere %1,2 GSYİH’sını ayırırken ve bunu 2010’a kadar %2,0’a çıkarmayı hedeflerken, bu oran ABD’de %2,7’dir. Araştırmada ise Avrupa Birliği %1,9, ABD, Japonya, Güney Kore %3, Türkiye ise %0,64 GSYİH ayırmaktadır...”²⁷

Ve nihayet bunlar böyle olmasına böyle de, esasında aslolan şu: “Harvard Üniversitesi dekanlarından Henry Rosovsky’nin yazdığı ‘Bir Dekan Anlatıyor’ kitabında ‘Üniversite eğitiminden ne bekliyoruz?’ sorusunu şöyle yanıtlar...

Çoğunluğumuz için bu sorunun çok sade (basit de denebilir) bir yanıtı var: Bir meslek sahibi olmak, işi olmak, para kazanmak.

Onun için de üniversitelerimiz ‘meslek yüksekokulu’ olmaya zorlanıyor. Çünkü işlevlerinden asıl beklenen bu.

2005 s.52-5; Z.A. Yalçinkaya, ‘ÖSS Gençliği ve Eğitim’, Radikal İki, 31 Temmuz 2005, s.9; ‘Profesörsüz Üniversite Yolda!’, Ü. Özgür Gündem, 23 Haziran 2005, s.3.

²⁴ B. Doster-T. Temur, ‘Üniversiteler İşsiz Yettiştiriyor’, Cumhuriyet, 17 Ekim 2005, s.6.

²⁵ ‘Üniversite Mezunları Küskün’, Cumhuriyet, 26 Haziran 2005, s.8.

²⁶ Latif Mutlu, ‘İlkokul Terk Bir Toplumuz’, Cumhuriyet, 13 Ağustos 2005, s.7.

²⁷ Gülsün Sağlam, ‘Üniversitelerin Kalite Notu: 5 Üzcrinden 2’, Radikal, 4 Temmuz 2005, s.11.

Oysa üniversite eğitiminin temel amacı bir meslek edindirmek değil, öğrencinin bir bütün olarak yetkinleşmesidir. Meslek kazanımı, bu bütün olarak yetkinleşmenin bir parçasıdır.

Ne demektir, ‘bir bütün olarak yetkinleşme’?

1) Eleştirel bir bakış açısı kazanarak olaylara, insanlara, dünyaya bakabilmek, 2) Olgunlaşan duygularla başarı ve başarısızlıkları anlayabilmek, 3) Sorumluluk üstlenerek yaşama müdahale edebilmek, 4) Dünya kültürünü özümseyerek yetkinliğinin temeli yapabilmek, 5) Ahlâki bir sorumlulukla bencillikten kurtulabilmek.

Açıkça görülecektir ki böyle bir ‘bütünsel yetkinleşme’, bir meslekte yetki belgesi alabilmekten çok daha önemli gelişme hedefidir. Böyle bir yetkinleşmeyi sağlayamadan meslek sahibi olan insanın yaşamı, ancak ‘para kazanmak, bunun için her yolu kullanmak, kazandığı parayla da başkalarından daha üstün olduğunu kanıtlamak’ için uğraşmakla geçecektir.

Sözü geçen kitapta, John Buchan’ın ‘temel kültür eğitimi’nin kazanımları için güzel bir tanımı var. Üç kazanımdan söz ediyor Buchan, alçakgönüllü olmak, insanlık, mizalı duygusuna sahip olabilmek. Kanımca üçü de çok önemli, üçü de ‘bütünsel yetkinleşme’nin bir başka yolla açıklanması.

Üniversitelerin ‘meslek yüksekokulları’ olmaktan çıkıp gerçek üniversiteler olması, toplumun kurtuluşu için zorunlu koşulların başında gelmektedir”.²⁸

Ancak ‘Türk(ie) Eğitimi’nin bir yandan kamusalda kopartılıp özelleştirildiği,²⁹ öte yandan da 12 Eylül 1980 darbesinin ‘rafine’ eseri YÖK’ün kısıkaıyla kuşatıldığı koşullarda üniversitelerin üniversite olabilmesi çok güç, hatta ‘imkânsız’ gibidir...

²⁸ Erdal Atabek, “Üniversite...”, Cumhuriyet, 30 Mayıs 2005, s.4.

²⁹ Eğitimde özelleştirme için bkz. “Eğitimde Özelleştirmenin Ön Adımı”, Kızıl Bayrak, 18 Haziran 2005, s.26; Tarhan Erdem, “Özel Eğitim Kurumları Kanun Tasarısı Taslağı: Bu Taslak Geri Alınmalı”, Radikal, 24 Ekim 2005, s.9; Abbas Güçlü, “Eğitimin Ticaret Olur mu?”, Milliyet, 26 Ekim 2005, s.23; Suat Güneş, “Sermaye ve Üniversiteler”, Birgün, 26 Ekim 2005, s.13.

“Non vitae sed scholae discimus.”³⁰

“Düşünmeden öğrenmek zaman kaybetmektir.”³¹

*21. yüzyıl Türkiye’sinde, “12 Eylül anayasasından önce, cunta hükümeti döneminde yürürlüğe giren iki kanunun düzenlediği iki kurul, yapılarında, yetki ve görevlerinde hemen hiçbir değişikliğe uğramadan yaşamlarını sürdürüyor. Biri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, diğeri Yükseköğretim Kurulu...”*³²

Bilindiği gibi: “Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), 1981 Üniversite Reformu ile bütün üniversitelerin bir kurum altında birleştirilmesi amacıyla oluşturuldu. 12 Eylül darbesi ile şekillenen ve 1982 Anayasası ile varlığını koruyan YÖK’ün kuruluş amacı, kurumun web sitesinde şöyle açıklanıyor:³³ ‘Altmışlı ve yetmişli yıllarda yükseköğretim kurumlarının sayısı, çeşidi ve öğrenci sayıları ile başka birçok hususta gözlenen hızlı artış nedeniyle yükseköğretim sistemi bir süre sonra başarısızlık ve yozlaşma işaretleri vermeye başladı. Bunlara ek olarak 1960 ve 1980 arasında ortaya çıkan

³⁰ “Okul için öğreniyoruz, yaşamak için değil” (Seneca).

³¹ Konfüçyüs.

³² Ahmet İnsel, “Cuntadan Kalan Miras”, Radikal İki, 30 Ekim 2005, s.3.

³³ YÖK konusunda bkz. Aysun Sadıkoğlu, “Yeniden YÖK Tartışması”, Kaldıraç Dergisi, No:35, Aralık 2005, s.32-33; “YÖK Neden Kuruldu?”, İşçi Mücadelesi, No:2, 15 Kasım 2005, s.19; “Teziç’in Gözyaşlarının Arkasına Saklanan 24. Yıl”, Yol Dergisi, No:8, Kasım-Aralık 2005, s.19-22; “1980 ve YÖK...”, “Eğitim-YÖK-Üniversite?”, Özgür Düşün, No:31, Eylül-Ekim 2005, s.4-9; Taha Akyol, “YÖK ve Hukuk”, Milliyet, 21 Ekim 2005, s.19; “YÖK’ten Muhtıra”, Sabah, 20 Ekim 2005, s.25; “Polis YÖK’e Siper Oldu”, Evrensel, 28 Ekim 2005, s.3; “Ömer Dinçer’in İntihal’i Kesinleşti”, Cumhuriyet, 22 Ekim 2005, s.8; Muharrem Sarıkaya, “Hükümetten YÖK’e ‘Vize’ Dalı”, Sabah, 9 Ekim 2005, s.29; Oktay Ekşi, “YÖK Bilmecesi”, Hürriyet, 16 Temmuz 2005, s.23; “Çelik’ten YÖK’e Göz Dağı”, Evrensel, 16 Temmuz 2005, s.7; “YÖK’ten Katsayı Resti”, Radikal, 30 Haziran 2005, s.6; “Gerçek Suçlu YÖK’tür”, Radikal İki, 27 Kasım 2005, s.4; Alaaddin Dinçer, “YÖK Kaldırılmalıdır”, Evrensel, 6 Kasım 2005, s.3; Fırat Çaralan, “YÖK Devri Kapanıyor mı?”, Evrensel Hayat, 6 Kasım 2005, s.3; “YÖK’e Öğrenci İsyanı”, Ülkede Özgür Gündem, 10 Kasım 2005, s.3; “YÖK Protestosu Savaşa Dönüştü”, Sabah, 8 Kasım 2005, s.23; Behçet Güngör, “Açıköğretim’de YÖK Kâbusu”, Yeni Şafak, 12 Mart 2006, s.5; “Ankara’ya YÖK Gızu”, Milliyet, 8 Kasım 2005, s.16; Özlem Yüzüak, “TÜBİTAK, YÖK ve AB”, Cumhuriyet, 2 Kasım 2005, s.13.

siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar, yükseköğretimdeki kötüye gidişi daha da arttırmıştı. Bu nedenle 70'li yılların sonunda köklü bir reform kaçınılmaz hâle gelmiş ve sonunda 1981 reformu yürürlüğe konulmuştu³⁴.

Kurulduktan sonraki yıllarda, sol görüşlü öğrenci ve öğretim elemanlarını üniversitelerden uzaklaştıran uygulamaları ile bilinen YÖK, 28 Şubat süreci sonrasında ise türban karşıtı ve laik söylemleriyle, sağ düşüncedeki öğrencilerin ve radikal İslâmcı basının hedefi hâline geldi. Hâlen, YÖK'ün bünyesinde 53'ü devlet, 24'ü vakıf olmak üzere toplam 77 üniversite bulunuyor...³⁴

YÖK'ün ne olup olmadığı, ayan beyan ortada olsa da, tekrarlayarak nakletmekte yarar var...

*Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Başkanı Prof. Dr. Tahsin Yeşildere, "YÖK askeri rejimin ürünüdür. YÖK ile üniversitelerin baskı altına alınması sağlandı. Üniversiteler YÖK'le yozlaştırıldı"*³⁵ "YÖK üniversiteler önünde büyük bir engel" derken; eski YÖK Genel Kurulu üyesi Prof. Dr. Burhan Şenatalar ise sistemin merkezîyetçi yapısının devam ettiğini, YÖK'ün ve rektörlerin elinde çok fazla yetkinin olduğunu belirtiyor...³⁶

İstanbul Üniversitesinden Prof. Dr. İzzettin Önder de ekliyor; "YÖK, Türkiye'nin kapitalist dünyaya açıldığı ve burjuvazinin görece güçlenerek toplumsal şekillenmeye ağırlığını koymaya başladığı, 80'lerde TÜSİAD tarafından, başkanlığını Prof. Kemal Gürüz'ün yapmış olduğu bir bilim heyetine(!) hazırlatmış olduğu rapor doğrultusunda kurulmuş bir örgüttür. Örgütün amacı, Türkiye'de yükseköğretimin seviyesinin yükseltilmesine ya da sorunların çözülmesine yönelik olmayıp, üniversiteleri burjuvazi tercihleri doğrultusunda şekillendirmeye zorlamak ve denetlemektir. YÖK süreci, yüksek öğretimin, burjuvazinin çıkarları ve amaçları doğrultusunda denetim altına alma yolunda girilmiş olan 3 aşamalı

³⁴ "12 Eylül'ün Dayatması", Cumhuriyet, 6 Kasım 2005, s.6.

³⁵ Tahsin Yeşildere, "Kuruluşunun 24. Yılında YÖK -3-: Sermayenin Seçeneği YÖK", Evrensel, 8 Kasım 2005, s.2.

³⁶ Figen Atalay, "YÖK'te Reform Şart", Cumhuriyet, 6 Kasım 2005, s.6.

saldırının ikinci aşaması olarak görülmelidir. 1. aşama, sistemin aleyhinde görülenlerin 1402 sayılı yasa ile görevden uzaklaştırılması olmuştur. 2. aşamada YÖK devreye sokularak, yüksek öğretim üzerinde yönetsel baskı kurulmuştur. Yönetsel baskı, bütçeden yapılan tahsislerin daraltılmasıyla mali baskıyla birleştirilince, üniversiteler zor durumda kalmış ve sermayeye yanaşmaya başlamış, üniversite-sanayi birlikteliği fiilen gerçekleşmiştir. Proje destekli araştırmalar, yarı-zamanlı holding profesörleri vs. üniversitelerin döner sermaye batağına batırılması hep bu projenin sonuçlarıdır. Bu sürecin sonuç aşamasını ise üniversitelerin özelleştirilmesi-ticarileştirilmesi oluşturmaktadır”.³⁷

Aynı konuda Yrd. Doç. Özgür Müftüoğlu, “Kurulduğu günden bu yana YÖK, kendisine verilmiş görevi büyük başarıyla yerine getirmiştir ve getirmektedir. YÖK’e kuruluşunda verilen görev; 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları ile uygulamaya konulan ve 12 Eylül darbesiyle yaşama geçirilen yeni liberal politikalara uygun olarak üniversiteleri yapılandırmaktır. Bunun iki temel ayağı vardır. Biri yeni liberal politikaları ‘bilim’ adına meşrulaştırmak, diğeri bu politikalara uyumlu insanlar yetiştirmektir”³⁸ derken Prof. Dr. Kadir Erdin de ekliyor: “Üniversiteleri zapturapt altına alınmak amacıyla 1981 tarihli YÖK Yasası, 82 Anayasasıyla güvence altına alınmıştır. 61 Anayasasında üniversitelere, öğretim üyelerine, öğrencilere tanınan özgürlükler bir bir ellerinden alınarak baskıcı, tepeden inme, aşırı merkeziyetçi, kişiye bağlı YÖK düzeni yüksek öğretime giydirilmiştir. İlk adım sisteme karşı olan, aykırı düşünen bilim insanlarını üniversitelerden uzaklaştırmak olmuş ve 1402’lik diye üniversite tarihimize en köklü ve kapsamlı tasfiye harekâtı ile 200’e yakın öğretim üyesi hiçbir kamu görevinde görev alamayacakları ibaresiyle üniversite kapısının önüne konulmuştur...”³⁹

³⁷ İzzettin Önder, “Kuruluşunun 24. Yılında YÖK -2-: Sermayenin Seçeneği YÖK”, Evrensel, 7 Kasım 2005, s.2.

³⁸ Özgür Müftüoğlu, “Kuruluşunun 24. Yılında YÖK -2-: A.g.y., s.2.

³⁹ Kadir Erdin, “Kuruluşunun 24. Yılında YÖK -3-: A.g.y., s.2.

“Sen bana ne yapmamız gerektiğini sordun; şimdi benden bunu nasıl yapacağımızı söylememi bekleme.”⁴⁰

Bu tabloyu görmek, anlatmak, dinlemek, ya da vs... Gerçekten de insanın içini karartıyor... Ancak, “Gecenin en karanlık anı şafak sökmeden önceki andır” derdi T. Fuller değil mi?

Yakıcı gerçeğin ‘AKP-YÖK’ sahte ikilemine sıkıştırılmak istendiği kapitalist müdahale sınırlarında; Boğaziçi Üniversitesi Prof. Dr. Rıfat Okçabol’un deyişiyle, “YÖK’ü de istemiyoruz, AKP’yi de istemiyoruz”⁴¹ demek, zorunlu ilk adımı oluştururken; seçeneğin kapitalizmin ötesinde olduğu unutulmamalıdır...⁴²

‘Unutmayız’ kaydıyla son bir not daha: “AKP iktidar olur olmaz acil eylem planını gündeme getirmişti. Acilen çözülecek (!) konuların başında yükseköğretim konusu vardı. AKP’nin ilk eğitim bakanı Mumcu, YÖK yerine YEK’i getirmeye kalkınca kıyamet kopmuştu. Anayasa Mahkemesince iptal edilen (ve YÖK’ün desteklediği) ‘Özel Statülü Üniversite’, AKP’nin taslaklarında, ‘Özel Statülü Devlet Üniversitesi’ oluyor; YÖK eski Başkanı Gürüz’ün bir türlü yasalaştıramadığı ve sermayenin hizmetine girenlere yüksek ücret ödenmesiyle ilgili ‘Araştırma Profesörü’ konusu, AKP’nin taslaklarında, ‘Araştırma Öğretim Üyeliği’ne dönüşüyordu.

Gürüz’ün tasarıları da AKP’nin tasarıları da üniversiteyi sermayenin emrine verecek ve parası olana okuma olanakları sunacak içerikte taslaklardı; halkçı yanı yoktu ve üniversitelere özerklik getirmekten uzak tasarıları. Kıyamet kopmasının nedeni, yetkinin nerede ve kimde toplanacağı ile ilgilidir: AKP, YÖK’ü, TÜBİTAK gibi ele geçirmek, fiilen siyasileştirip (koyu ya da ılımlı) İslâmlaş-

⁴⁰ Mark Twain.

⁴¹ Rıfat Okçabol, “Kuruluşunun 24. Yılında YÖK -1-: YÖK’ü de İstemiyoruz AKP’yi de İstemiyoruz”, Evrensel, 6 Kasım 2005, s.2.

⁴² YÖK-AKP ilişkisi için bkz. “Eğitim-Sen: Sorun YÖK ve AKP’de”, Ülkede Özgür Gündem, 13 Kasım 2005, s.3; Nazif İflazoğlu, “Erdoğan’dan YÖK’c Rest”, Radikal, 24 Haziran 2005, s.7.

tırmak, yükseköğretimi imam hatipleştirmek istiyor; YÖK de var olan yetkilerini kaybetmemeye çalışıyor.

Üniversitelerde bilimselliği ve hukuksallığı hâkim kılmak isteyenler, malî, idari ve akademik özerkliğe sahip, öğrencisinden katkı payı istemeyen, toplumdan kopuk olmayan üniversite yaratmak istiyor; bugünkü yükseköğretim yasasını da, bu yasanın yapılandırdığı YÖK'ü de istemiyor; AKP'yi de istemiyor; sermayenin, ABD'nin, IMF'nin, AB'nin vb. hâkimiyetini de istemiyor...”⁴³

⁴³ “AKP-YÖK Benzerliği ya da İkilemi”, Evrensel, 6 Kasım 2005, s.2.

TARTIŞILAN (GERÇEKTE) NE?*

SİBEL ÖZBUDUN

“Aklın, Sokrates’ten bu yana,
yobazlık ve hurafeye karşı açtığı savaş
henüz kazanılmış değildir.”¹

Yeni Yükseköğretim Kanunu ya da üniversitelerin alacağı yeni biçim, taraflar arasında ateşli, hatta zaman zaman hakaretlere varan bir biçimde tartışılıyor. Akademik camianın ana gövdesini oluşturuyor olsak da, bizler, yani sıradan, herhangi bir yönetici konumu olmayan öğretim elemanları, üzerinde fırtınalar kopan değişiklik tasarıları konusunda fikrimizi soran olmadığından, yani muhatap kabul edilmediğimizden, tartışan taraflar arasında sayılmıyoruz. Tabii, üniversitelerin diğer vazgeçilmezleri, yani idari-teknik personel ve öğrenciler de öyle.

Peki, tartışanlar kimler? Sayalım: YÖK ricâli, rektörler, Başbakan ve Milli Eğitim Bakanı şahsında AKP hükümeti, Kara Kuvvetleri Komutanı şahsında Genelkurmay Başkanlığı, Cumhurbaşkanı, medya...

Kavga esasen iki taraf (YÖK ile AKP hükümeti) arasında geçiyor gibi gözükse ve böyle sunuluyor olsa da, bu, kanınca işin görüntüsünü oluşturuyor. Gerçeklikteyse, YÖK yasa tasarısının üç tartışmacı tarafı var:

1) Statükonun muhafazasından yana olan ve bu amaçla rektörleri (irticaî kadrolaşma ve azil tehditleriyle-öyle ya, yeni tasarının bu hâliyle yasalaşması durumunda ikinci kez seçilen rektörler gö-

* Ne AKP NE YÖK, Söz-Yetki-Karar Üniversitenin, Ankara Üniversiteleri Öğrenci Koordinasyonu Broşürü, Ekim 2003.

¹ Isaac Asimov.

revlerinden alınacaklar) saflarında tutmaya çabalayan YÖK ricali. Bir 12 Eylül kurumu olarak YÖK'ün resmî-ideolojik misyonunun - her türlü 'bölücü, yıkıcı ve irticaî' yönelişe karşı- olduğu gibi, ya da en kötü olasılıkla birkaç palyatif değişiklikle muhafazasını -hele de AKP hükümetine duyduğunu hissettiğimiz yüksek güvensizlik ortamında- şiddetle desteklemesi hiç de şaşırtıcı olmayan Genelkurmayın bu safta yer aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2) Üniversiteyi önemli bir kadrolaşma kapısı olarak gören, mevcut konjonktürü 28 Şubat'ın rövanşı olarak değerlendiren ve özellikle İHL çıkışlıların yüksek öğrenime kabulü, türban sorunu vb. konularda tabanının yoğun baskıları altında bulunan, dolayısıyla da 'Üniversite sorunu'nu salt 'üniversitelerin dümeni kimin elinde olacak?' sorunu olarak gören AKP hükümeti.

3) Pek çoğu başta üniversitelerin içinde bulunduğu malî açmazlar olmak üzere şu ya da bu nedenle neo-liberal 'piyasa üniversiteleri' modeline ikna olmuş, 'özerklik' kavramını 'malî özerklik' olarak algılayan ve 'malî özerkliği' de üniversite(ler)in piyasaya iş yapması, öğrenim harçlarını kendileri belirlemesi vb.ne indirgeyen, başlarını metropol üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinin rektörlerinin çektiği, rektörlerin büyük bölümü.

Medyada 'Hükümet-YÖK çekişmesi' olarak sunulan 'şey', ancak şimdilik örtük/gölgede kalan 'üçüncü' eğilimin doğru okunabilmesiyle anlam kazanacak ve ilgililer (yani öğretim elemanları, idarî-teknik personel, öğrenciler, öğrenci ebeveynleri ve üniversite(ler)de üretilen hizmetlerden yararlanan kamunun bütünü) bir 'kayıkçı dövüşü' görüntüsündeki niz'ada taraf tutma zorunluluğundan kurtulabileceklerdir.

Şöyle ki, piyasayla entegre olmuş, araştırma faaliyetlerini ve sonuçlarını kamuya değil özel şirketlere yönlendiren üniversite modeli, gerçekte neo-liberalizmin bir standardı olarak dünya ölçeğinde kurumsallaşma sürecindedir. Daha önce üzerinde çok yazılıp çizilen bu durumu iki yakın örnekle belgelemek, -bana tahsis edilen yerin darlığı nedeniyle- yeterli olacaktır. İlki, İngiltere hükümetinin, Oxford ve Cambridge üniversitelerinin yönetimlerini, gerekli

modernizasyona gitmemeleri durumunda (siz bunu ‘piyasa ekonomisinin talepleri doğrultusunda yapısal değişimi gerçekleştirmek’ olarak okuyun) yönetim değişikliğine gidecekleri yolunda uyarmasıdır.² İkincisi ise OECD’nin, üye ülkelerde üniversitelerin ne ölçüde özerk olduğunu saptamak üzere belirlediği sekiz kriterden altısının, doğrudan ‘malî özerkliğe’, bir başka deyişle, üniversitelerin piyasaya iş yapabilme kapasitesine ilişkin olmasıdır!

Böylesi bir modelin, hem Türkiye’nin ‘küresel ekonomi’ye ‘entegrasyonu’nun göstergesi sayılacağı, hem şirketlere gerçek maliyetinin çok altında bir AR-GE hizmeti sağlayacağı, hem de maliyeti üniversitelerin finansmanı ‘yük’ünden büyük ölçüde kurtaracağı için, tüm tarafların gönüllüce benimseyeceğine kimsenin kuşkusu olmasın! Kaldı ki, gerek Kemal Gürüz’ün YÖK’ünün hazırlayıp DSP-ANAP-MHP koalisyonu döneminde yasalaşması için yoğun kulis yürüttüğü taslağın gerekse Erkan Mumcu döneminde hazırlanan taslağın ‘ruhu’, ‘neoliberal, piyasaya entegre üniversite modeli’dir. YÖK ile hükümet arasında arabuluculuğa soyunup ‘gerilimi düşürün’ mesajları veren rektörler de, mevcut üniversite yapısının böylesi bir modelle ikamesinin peşindedirler.

Söylemeye gerek var mı, yüksek öğrenimin kamusal bir hizmet olduğunu, bu nedenle de üniversiteye girme kapasitesine sahip her bireye açık olması gerektiğini düşünen, özerklikten üniversiteye ait işlerin üniversite bileşenlerince (akademik-idarî-teknik personel ve öğrenciler) şeffaf ve denetime açık bir tarzda yürütülmesini anlayan, ne piyasaya ne de devlet otoritesine biat etmeyen sınırsız bir bilim ve bilimsel tartışma özgürlüğünden yana olan bizler, şimdilerde tozu dumana katan ‘pseudo’ tartışmanın son tahlilde uzlaşacak olan tarafları karşısında, ‘özgür bilimsel araştırma ve eğitim’i ve bu faaliyetlerin yürütüleceği ‘özerk yüksek öğrenim kurumları’nı savunmalıyız.

Unutmayalım, bilim, Tanrı’ya, Devlet’e ya da piyasaya boyun eğdi(rildi)ği noktada, kendisi olmaktan çıkar...

² “Yükseköğretime müdahale uyarısı”, *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 2003.

TEMEL DEMİNER

“Herhangi bir eğitim, cesaret ve mutluluğu yitirirse bir işe yaramaz.”¹

YÖK mü, YEK mi? Ya da hangisi daha ‘ehven-i şer’? vd., vd...
Tartışma bu değil; bu olamaz...

Tartışılması gereken, tartışılması ‘olmazsa olmaz’ olan ‘Eğitimde Çürüme’dir;² onu çürüten kapitalist müdahaledir... “Bilim en devrimci mekanizmadır”³ gerçeğini unutmadan ‘Ne’, ‘Niçin’, ‘Nasıl’ ve ‘Kimin’ için olduğu bilgisine ulaşabilmektir...⁴

Evet, değiştirmek -ve ‘nafile tartış-MA!’ ritüellerinin aksesuarı olmamak- için tartışmak gerek...

NAFILE TARTIŞ-MA?

“Yüzeysel örneklemede işin özü unutulur.”⁵

TartışıyorlarMIŞ!⁶

¹ YÖK’e Karşı İsyan Hareketi’nin düzenlediği Ankara Demokratik Üniversite Konferansı (13-14 Aralık 2003) sunulan tebliğ. Uzun Yürüyüş Dcr., No:65, Nisan-Mayıs 2004.

² Pestalozzi.

³ Bkz. Korkut Boratav, “Eğitimde Çürüyüş”, Cumhuriyet, 15 Ekim 2003, s.12.

⁴ Carl Sagan, “Bilimin Olmadığı Yerde Demokrasi de Olmaz”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:869, 15 Kasım 2003, s.6-7.

⁵ Bu konuda bkz. Murat Aşkar, “Bilgi ve Bilgili Olmak Ne Demek?”, A.g.c., s.10.

⁶ Karl Marx.

⁶ YÖK-YEK tartışma ve değerlendirmelerine ilişkin olarak bkz. F. Soydan, ‘YÖK Tartışması Amerikancı İslâmla Üniversite Bürokrasisinin Çatışması’, Kaldıraç Dergisi, No:42, Kasım 2003, s.24-5; A. Güçlü, ‘Nasıl Bir YÖK Başkanı İsteniyor’, Milliyet, 14 Kasım 2003, s.21; A. Güçlü, ‘YÖK Başkanı Kim Olacak?’, Milliyet, 11 Kasım 2003, s.19; S. Öngider, ‘Derin’ Prof.lar AKP’ye Karşı, Sosyalist Demokrasi, No:8, 21 Ekim 2003, s.12; Y. Doğan, ‘YÖK’e AB Fırçası’, Hürriyet, 5 Kasım 2003, s.13; A. Güçlü, ‘YÖK ve ÖSS’de Son Durum?’, Milliyet, 5 Kasım 2003, s.21; D. Güngör, ‘AKP, YÖK’e İkinci Golü Attı’, Radikal, 10 Kasım 2003, s.5; ‘YÖK Kavgası Sokağa Taştı’, Radikal, 7 Kasım

Bilmeyen var mı? “Yeni YÖK yasa taslağı tartışması iktidar-Üniversitelerarası Kurul-Genelkurmay mekik diplomasisinde kilitlenmiş durumdadır”.⁷ Ve de sorunun gerçek muhatapları bu sürecin dışındadır. Ve aslında ‘TartışıyorlarMIŞ’ gibi yapan aynı tarafın farklı fraksiyonları, eğitimi (ya da onun piyasaya uyarlanmasını!) değil; Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun bugününü tartışmaktadırlar.⁸

Sorunun devasa ölçeği dikkate alındığında, aynı tarafın iki fraksiyonu tarafından didiklenen bu kör (ya da kayıkçı) dövüşü, ‘önemsiz’ kocaman bir hiçtir... Sorunun özünü ise, kapitalist eğitim ve kapitalist piyasanın kamusal eğitim hakkını özelleştirmesidir... Kilit soru(n) budur; ötesi laf-ı güzaftır.

Gelişimin gösterdiği üzere “80’lerden itibaren uygulanan neo-liberal proje çerçevesinde gelişen süreç sonucunda ‘uzlaşma siyaseti’ terkedilmiş ve sermayenin kendi sosyal evrenini inşa etme süreci ortaya çıkmıştır. (...) Elit üniversiteler, üniversite-sermaye ilişkisinin yoğunlaştığı ve giderek Ar-Ge faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumlar olma yoluna girmişlerdir. (...) Firmalar, büyük maliyet gerektiren Ar-Ge faaliyetlerini kendi bünyelerinde kurmak yerine, üniversite-sanayi işbirliğiyle üniversitelerin olanaklarını kendi çıkarları için kullanma yoluna gitmekteler. (...)

YÖK ve AKP’nin önerdikleri düzenlemelerin esasta bir farklılık taşımadığı söylenebilir”.⁹

2003, s.3; A. Güçlü, ‘YÖK ve Sınav Düellosunda Son Durum’, Milliyet, 17 Ekim 2003, s.21; ‘Bakan Çelik: 2004’e Yeni Bir YÖK’le Gireceğiz’, Türkiye, 17 Ekim 2003, s.12; ‘YÖK ve YEK Basını’, Evrensel, 27 Ekim 2003, s.2; ‘YEK ve YÖK’e Karşı Mücadele’, Evrensel, 3 Kasım 2003, s.1-2; ‘YÖK ve YEK’e Geçit Yok’, Evrensel, 6 Kasım 2003, s.3; A. Güçlü, ‘YÖK’ten Hükümete Veto’, Milliyet, 1 Kasım 2003, s.21; T. Terzioğlu, ‘Üniversiteler İçin Kısa Bir Çerçeve Yasa Yeterli’, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:865, 18 Ekim 2003, s.12; H. Gümrükçü, ‘YÖK Yasası Dar Geliyor’, Cumhuriyet, 2 Kasım 2003, s.12; ‘İnan-Hatip’ Gerilimi’, Radikal, 14 Ekim 2003, s.6; ‘Üniversite Kavgası Anıtkabir’e Taşındı’, Radikal, 26 Ekim 2003, s.6; ‘YÖK İçin Uzlaşma’, Radikal, 27 Ekim 2003, s.5; ‘YÖK’ün 4. Başkanı Teziç’, Cumhuriyet, 9 Aralık 2003, s.8; ‘Yeni YÖK Başkanı Teziç: Kamusal Alanda Türban Olmaz’, Cumhuriyet, 10 Aralık 2003, s.5.

⁷ Serhan Ada, “Önce Üniversiteler Bozuldu”, Radikal, 18 Ekim 2003, s.21.

⁸ Bkz. Ahmet İnsel, “İkiyüzlülük Savaşları”, Radikal İki, 19 Ekim 2003, s.3.

⁹ İ. Soysüren-Ü. Akçay-G. İzgi, ‘Yeniden Yapılanma Sürecinde Üniversitelerin Değişen Rolü ve Yükseköğretim Yasa Taslağı’, İktisat Dcr., No:437, Mayıs 2003, s.73-75-77-78.

"Akademik korku, McCarthy zulmü.
Sanki bir sis tabakasının ortasında yaşıyorduk."¹⁰

Kayıkçı dövüşünün 'Tartışıyorlar MIŞ' gibi yapan girdabında, "YÖK de hükümet de, bilimsel gerekliliklerden uzak varoluşlarını, ötekinin kötülüğü üzerine kuruyor..."¹¹

YÖK mü?¹² Ona karşı yaratıldığı 12 Eylül sürecinden beri ke-sintisiz bir kararlılıkla savaşıyorlar, sadece ve sadece sosyalistlerdir... (Kimse bunu unutup, unutturmaya kalkışmasın!)

Tekrarda yarar var mı bilmiyorum...

"YÖK üniversitelerde özgürlüğü yok etmekle kalmamış, bilim-sel araştırmaları yönlendirmiş, üniversitelerle toplumun diyalogunu koparmıştır"!¹³ "YÖK sistemi altında üniversiteler akademik öz-gürlükten ve toplumsal sorumluluktan uzaklaşmış, üniversiter kimliğini giderek yitirmiştir"!¹⁴ vb.leri, vb.leri...

¹⁰ Ralph Nader.

¹¹ Hayri Esmer, "Siyasal Çatışma Alanı: YÖK", Radikal, 2 Kasım 2003, s.8.

¹² YÖK, eleştiri ve tartışmaları hakkında bkz. M.T. Hatipoğlu, "YÖKoloji Ders Kitabı, Selvi Yay., 2001; "Üniversitelerin İdeolojik İşlevi ve YÖK", Odak Dergisi, Ekim 2003, s.8-9; "YÖK Tartışmaları ve MGK", Alınları Gazetesi, 14 Ekim 2003, s. 10; "YÖK Renk Değiştiriyor", Yeni Dünya İçin Çağrı Gazetesi, No:71, Ekim 2003, s.9-11; M. Barlas, "YÖK Cumhuriyetini Demokrasi Tehdit Ediyor!", Sabah, 25 Ekim 2003, s.5; A. Güçlü, "YÖK Tipi Üniversite Mazide Kaldı", Milliyet, 24 Ekim 2003, s.21; "YÖK'le Nereye Kadar?", Evrensel, 26 Ekim 2003, s.3; A. Güçlü, "Rektörler Anıtkabir'de", Milliyet, 25 Ekim 2003, s.21; 'AKP ve YÖK Anlaşacak Gibi', Y. Özgür Gündem, 27 Ekim 2003 s.9; "YÖK'te Gürüz Dönemi Bitti", Cumhuriyet, 5 Aralık 2003, s.9; S. Eskidir, "Gürüz, Kabank Bir Sicille Gidiyor", Evrensel, 5 Aralık 2003, s.4; M. Ayar, "Bir Sistem Sorunu Olarak YÖK", Haksöz Dergisi, Kasım 2003, s.30-1; A. Güçlü, "YÖK, TÜBİTAK ve Üniversiteler", Milliyet, 16 Kasım 2003, s.23; T. Karapınar, "Siz mısınız YÖK'ü Pro-testo Eden!", Milliyet, 5 Aralık 2003, s.19; T. Akyol, "Gürüz Gidiyor", Milliyet, 5 Aralık 2003, s.15; A. İnsel, "Üniversitenin Ayıbı", Radikal İki, 7 Aralık 2003, s.5; İ. Berkan, "Üniversiteler ve Samimiyet", Radikal, 27 Ekim 2003, s.3; K.E. Kasapoğlu vd., "Nasıl Bir YÖK Yasası İstiyoruz?", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:865, 18 Ekim 2003, s.13; O.K. Başkurt, "YÖK ve Bilimsel Üretim", Cumhuriyet Bilim Teknik, No:868, 8 Kasım 2003, s.12; "YÖK Eylemcisi Tutuklandı", Cumhuriyet, 10 Aralık 2003, s.5.

¹³ A. Özer, 'Üniversite Eğitimi ve YÖK', Y.Özgür Gündem -Özel Ek- 9 Kasım 2003 s.4.

¹⁴ S. Temelli, "Bir İhtimal Daha Var O da Özerklik", Gelecek Dergisi, Ekim 2003, s.18.

Bu işin bir yanı; öteki ise 12 Eylül'ün başyapıtlarından biri olan YÖK'ün; Doğramacı'sından Alemdaroğlu'nuna dek 'hırsızlar' şebekesi olduğudur. Örneğin, "TTB Onur Kurulu, İstanbul Üniversitesi Rektörü Kemal Alemdaroğlu'nun ABD'de yayınlanan bir eserden kaynak göstermeden alıntı yaptığını tescil etti. Kurul kararına göre 2 ay cerrahlıktan men edilen Kemal Alemdaroğlu'nun rektörlüğü tartışmalı hâle geldi".¹⁵

"Öğretim Elemanları Derneği Başkanı Prof. Dr. Kadir Erdin de Alemdaroğlu'nun bilimsel hırsızlık yaptığının tescil edildiğini kaydetti. Erdin, 'Bilimsel hırsızlık yaptığı kanıtlanan bir kişi, bırakın rektörlük yapmayı, öğretim üyeliğinden bile atılır' diye konuştu. Alemdaroğlu, 1995'te iki bilim adamıyla birlikte 'Laparoskopik Cerrahi' isimli bir kitap yazmıştı. Ancak söz konusu kitabın, 1992'de ABD'de yazılmış 'Laparoskopide Yeni Metotlar' isimli kitaptan aynen kopya edildiği ileri sürüldü. İddiaya konu olan yazı, (...) Virginia Üniversitesi'nin web sitesinde yer alıyor..."¹⁶

Bir şey daha: "Bilimsel ve teknolojik gelişkinliğini ölçmenin en önemli göstergelerinden biri olan Uluslararası Bilimsel Atıf Endekslerine giren yayın sayısı 10,5. 37 YÖK rektörün yayın sayısı, bu ortalamanın çok çok altında. Ve tam 15 rektörün bilimsel tek bir yayını bulunmuyor. 5'ininse sadece bir yayını var".¹⁷

YEK'e de hayır diyen hiç kimsenin 12 Eylül kalıntısı ve hırsızlık şebekesi YÖK'ü savunduğu yok... Ya da tam tersi; YÖK'e hayır diyenler, YEK'e 'evet' de demiyorlar.

NE YÖK NE YEK!

"Akıllı görünmeye çalışmak, olduğundan daha akılsız görünmekten başka işe yaramaz."¹⁸

¹⁵ Erkan Acar, "Alemdaroğlu Bilimsel Hırsızlık Suçundan İki Ay Doktorluktan Uzaklaştırıldı", Zaman, 23 Kasım 2003, s.1-2.

¹⁶ Murat Çelikkan, "Alemdaroğlu'na Ceza", Radikal, 27 Kasım 2003, s.4.

¹⁷ Fatih Akkaya, "Bilimde YOK'lar", Vakıf Gazetesi, 2 Kasım 2003, s. 10.

¹⁸ Gresset.

“Hiçbir demokrat akademisyen YÖK’e sempatiyle bakmadı ve buna benzer kurumları da saygı ve sempatiyle karşılamayacaktır.”¹⁹

Evet, evet “Üniversite yapılanmasında ‘demokratik katılımcılığı’, ‘düşünce özgürlüğünü’, ‘bilimselliği’ bir ilke talebi olarak merkeze alarak YÖK’e muhalefet olan akademik çevreler YÖK’ün değişmesini istiyor, ama ‘değişimden AKP hükümetinin anladığını anlamıyor’.”²⁰

Yeri gelmişken bir örnek vermekle yetinelim: “Üniversite tartışmasında öne çıkanlar, en az akademik özgürlükten bahsediyor. Akademik ve kurumsal özgürlük esaslı bir yasa hazırlayacak olanların sesi ise ‘gürültü’de kayboluyor...”²¹

Bu ‘doğaldır’! Çünkü -defalarca tekrarladığımız üzere- bu bir ‘kayıkçı kavgası’dır. “Bu kayıkçı kavgasından üniversite eğitimi bir kâr alanı olarak gören, üniversitelerin küreselleşme sürecinin gereklerine, sermaye çevrelerinin ihtiyaçlarına göre şekillenmesini savunan, vakıf üniversitelerinde yoğunlaşan piyasacı zihniyet yararlanmaya çalışıyor. Onlara göre üniversite özerkliğinin temeli üniversitenin piyasa koşullarında kendi kaynaklarını kendisinin temin etmesi, kaçınılmaz olarak sermayenin güdümüne girmesidir.

Özgür, özerk, demokratik üniversiteye sahip çıkmak ancak dinden, devletten, tabii ki MGK’dan ve sermayeden bağımsız bir üniversite tahayyülüyle mümkündür. Devletten bağımsızlık, mali açıdan genel bütçe yanında, belediyelerin ve il özel idarelerinin kaynaklarıyla kamu desteğine dayanmayı içerir. Üniversite ihtiyaç duyduğu kaynakları hükümete bildirmeli, ayrılan bütçeyi önceliklerine göre kamusal denetim çerçevesi içinde kullanmalı”.²²

PIYASAYA SATILMAK İSTENEN ÜNİVERSİTE

“Başkalarının kusuru gözümüzün önündedir. Kendimizinkilere ise sırtımızı çeviririz.”²³

¹⁹ Pir Ali Kayı, “Kötüyü Kötüyle Değiştirmek”, Radikal İki, 26 Ekim 2003, s.9.

²⁰ Engin Delice, “İktidar Paradigmaları ve Akademik Yapı”, Evrensel Kültür Dergisi, No: 143, Kasım 2003, s.64.

²¹ Şükrü Hatun, “Hani Akademik Özgürlük?”, Radikal, 18 Ekim 2003, s.9.

²² Hayri Kozaanoğlu, “YÖK’ün Kaldırılması Şart”, Radikal, 13 Kasım 2003, s.9.

²³ Seneca.

Üniversiteler ve (kamusal bir hak olan) eğitim piyasaya satılmanın eşiğindedir...²⁴ Bu bağlamda -kapitalist pazarın tasallutuna muhatap olan- “Üniversitenin gerçekliği, hem bir kurum hem de bir idea olarak bir ‘düşüş tarihi’ yazmayı gerektiriyor”.²⁵

Unutulmamalıdır ki, “Üniversiteyi siyasal ve/ya da ekonomik açıdan doğrudan ve somut bir getiri peşinde olan güç odaklarının etkisine açmak/kontrolü altına sokmak, bilimsel bilgi üretimi açısından adeta bir intihar/cinayet olup; ister siyasal, ister iktisadi/ticari, isterse kültürel olsun, herhangi bir etkililik/sonuç alma kaygısının ağır basar hâle gelmesi ölçüsünde üniversitenin sadece parayı/siyasal olarak bastırabilenlere adam/ajan yetiştiren, en iyi ihtimalle bir meslek yüksek okuluna, ancak genelde de uzun süreli bir ‘müstahdemlik formasyon kursu’na dönüşmesi kaçınılmazdır ki bu da, Türkiye’de üniversiteye biraz dikkatli bakabilenlere hiç de yabancı gelmeyecek bir manzardır”.²⁶

Ve nihayet, “Girişimcilik ideolojisi (entrepreneurialism), üniversitenin, liberal söylemin bütün partikülarist, kendini-dengeleyen ekonomik aktör kavramsallaştırmasını hazmetmesi anlamına gelmektedir. Piyasayı temel ölçü birimi kabul eden perspektifte, doğal olarak gözetilmesi gereken yegâne ölçü verimliliklerdir. Ancak verimliliğin gizlice duyurduğu ard-anlam kârlılıktan başkası değildir”.²⁷

Eski Erciyes Üniversitesi Rektörü Mehmet Şahin’in, “Türkiye’nin en büyük KİT’leri hâline gelen üniversiteler”den²⁸ söz edip; ardından da “Üniversite eğitiminin bir bedeli olduğu bilinmeli,

²⁴ Oysa bu konuda TÜMOD, şunlara dikkat çekmektedir: “Üniversitelerin ticari kuruluşlar gibi yönetilmesi bilimsel çalışmaların ‘özel teşebbüs’ ve ‘pazar ekonomisi’ çerçevesinde yönlendirilmesi kabul edilemez. (...) Ücretsiz eğitim hakkı, eğitimin her düzeyi için geçerlidir. Herkesin bu hakkı kullanabilmesi, devletin güvencesinde olmalıdır. Yükseköğretim çağındaki insanların bu haklarından yoksun bırakılmasının kabul edilebilir bir gerekçesi olamaz” (“Çağdaş Üniversite İlkeleri”, Radikal, 17 Kasım 2003, s.9).

²⁵ Ahmet Çiğdem, “Üniversiteye Ne Oldu?”, Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003, s.66.

²⁶ Kadir Cangızbay, “Sürekli Seferberlik ve Teyakkuz Rejiminin Kurumu Olarak Üniversite”, Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003, s.92.

²⁷ Ali Ergur, “Üniversitenin Pazarla Bütünleşmesi Sürecinde Akademik Dünyayı Dönüşümü”, Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003, s.197.

²⁸ Mehmet Şahin, “En Büyük KİT Üniversite”, Radikal, 8 Aralık 2003, s.1-9.

yüksek öğretim paralı olmalı”²⁹ diyerek, dilinin altındaki baklayı çıkardığı koşullarda nafile YÖK-YEK çatışması (ve ‘tartışması’) piyasa üniversitelerinin³⁰ önünü açmaktadır.

Eğitim Projesinin Bir Üretim Projesine Dönüştürülmesi ³¹	
YÜKSEK EĞİTİM	İMALAT
Lise ve dengi okullar	Tedarikçi
Lise ve dengi okullardan mezun olan öğrenci	Ham madde
Üniversitede okumakta olan öğrenciler	Proses içinde işleme tabi tutulan ürün
Okutulan dersler	Proses aşamaları
Mezun olan öğrenci	Son ürün
İşveren	Müşteri
İş bulan mezun sayısı	Satışlar
İş bulamayan mezun sayısı	Satılamamış veya stokta kalan ürün

‘Nasıl’ mı? Gayet basit... “YÖK”ün yeniden yapılandırılmasının esas nedeninin sermayenin güncel çıkarlarına cevap verememesi olduğu hem rektörler hem de AKP tarafından kabul edilmekte. Bu nedenle tartışmanın sonucunda taraflar şimdilik TÜSİAD’ın önerisi etrafında uzlaştılar”.³²

“Hükümetin hazırladığı YÖK yasa tasarısı taslağına tepki veren TÜSİAD, tasarımı ‘tek tip, tek çatı’ anlayışını sürdüren, ‘kendi felsefesi olmayan’, ‘tepki yasası’ olarak değerlendirdi. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi Direktörü ve Boğaziçi Üniversitesi 1992-2000 dönemi Rektörü Prof. Dr. Üstün Ergüden’in koordinatörlüğünde hazırlanan ‘Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması: Temel İlkeler’ başlıklı rapor, uzun süredir kamuoyu gün-

²⁹ Mehmet Şahin, “Dar Gelirliye Yüksek Burs”, Radikal, 9 Aralık 2003, s.9.

³⁰ Piyasa üniversiteleri konusunda bkz. “TÜSİAD’ın Yüksek Öğretim Reçetesi”, Radikal, 24 Ekim 2003, s.5; “TÜSİAD, Üniversite Tartışmasına Müdahale Etti...”, Sol Dergisi, No:207, 28 Kasım 2003, s.11; Abidin Kumbasar, “İktidar, Bilim ve Sermaye İlişkileri”, Cumhuriyet, 15 Kasım 2003, s.2; H. Özkan Dağlı, “Eğitimde Adım Adım Özelleştirme”, Sosyalist Demokrasi, No:8, 21 Ekim 2003, s.10; “TÜSİAD: Üniversiteleri ‘Tek Tip’ Giydirmeyin”, Hürriyet, 23 Ekim 2003, s.13; “Üniversiteler Sermayenin Hizmetine Girmeyecek”, Evrensel Gençlik, 4 Kasım 2003, s.4-5; “Rektörler Patron Değil”, Cumhuriyet, 12 Ekim 2003, s.9; M. Beige, “Vakıf Üniversiteleri”, Radikal, 17 Ekim 2003, s.9.

³¹ Serdar Tekin, “Üniversite İdeasını Yeniden Düşünmek: Neo-Liberalizm, Teknik Akıl ve Üniversitenin Geleceği”, Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003, s.156.

³² “YÖK, AKP ve Çerçeve Yasa”, Devrimci Gençlik, No:16, Kasım 2003, s.8.

deminde tartışılan YÖK yasa tasarısı taslağıyla ilgili eleştirileri dile getirirken, çözüm önerileri de ortaya koydu.

İki kısımdan oluşan raporun ilk bölümünde, 1982 yılından bu yana yükseköğretim sistemini şekillendiren YÖK Yasası ile Milli Eğitim Bakanlığı'na hazırlanan yeni YÖK yasa tasarısı taslağı değerlendirilmesine yer verildi. YÖK Yasası'nın 22 yıldan beri yükseköğretim hayatını şekillendirdiği, ancak bu sürede önemli değişimler olduğu vurgulanan raporda, '1990'lı yıllardan itibaren 'YÖK elbisesi' sisteme dar gelmeye başladı' denildi.

53 devlet ve 23 vakıf üniversitesi bulunan Türkiye'de yükseköğretim sisteminde değişimin önemine değinilen raporda, 'Gündemimizde olan yasa tasarısı taslağı beklentileri karşılamakta mıdır' sorusu yöneltildi ve şu değerlendirme yapıldı:

'Taslağın bir reform felsefesi yok. Üniversitelerde neler olduğu ve ne gibi evrimler geçirdikleri göz önüne alınmamış. Taslak, olması gerekenden uzun, üniversitelerin kendilerine bırakılması gereken ayrıntılara giren, ülkemizin 'tek tip, tek çatı' ve her kuruma aynı elbiseyi giydirmeye çalışan geleneğinden pek arınamamış bir metin olarak karşımıza çıkmakta'. TÜSİAD raporunda yükseköğrenimle ilgili çözüm önerileri yer aldı..."³³

TÜSİAD'ın 'önerileri', kısaca, eğitimin bir kamusal hak olmaktan çıkarılıp, özelleştirilmesidir...

Bu zaten olup-olmadığı tartışmalı olan Türkiye'de eğitiminde 'sonu'dur... Emine Tahsin'in ifadesindeki üzere, "Üniversiteler bir toplumun düşünce yapısının şekillendiği, toplumun ilerlemesini koşullayan düşünce ve bilgi birikiminin yaratıldığı, geliştirildiği ve toplumun hizmetine sunulduğu, aydın yetiştiren kurumlardır. (...) Üniversiteler kadar YÖK de sosyolojik bir olgudur ve sosyoekonomik altyapının tercihleri doğrultusunda üniversiteleri şekillendirme ve denetleme göreviyle yükümlü yönetsel bir kurumdur. (...)

AB ülkelerinin birçoğunda neo-liberal politikaların bir parçası olarak eğitimde özelleştirme sürecine hız verildiği düşünüldüğün-

³³ "Üniversitelere 'Çerçeve Yasa'", Radikal, 24 Ekim 2003, s.5.

de, üniversitelere çizilen yolun da bundan böyle farklı olmadığı anlaşılacaktır".³⁴

EĞİTİMİN TÜRKÇESİ...

"Yağmur duasına çıkmadan önce hava kayıtlarını karıştırmak her zaman iyidir."³⁵

Türkiye’de eğitim, resmi ideolojinin kendini yeniden (tekrar) üretiminin hizmetinde olup,³⁶ nihayetinde (‘doğal olarak’!) ezenler içindir... Örneğin, “Türkiye’deki ders kitaplarında din, ırk ve cinsiyet ayrımcılığı yapan 4 bin unsur tespit edildi...”³⁷

Tutsak edilmiş ezilenlerin, daha da fazla köleleştirilip, ezilmeleri içindir... Yeri geldi anımsatıp geçelim: “Tutsakları cezalandırmak için zalimce yöntemler icat eden bir Auschwitz muhafızı olan Boger’e göre, insanları eğitip disiplin altına alarak, olmaları istenen hâle getirmek için, onları sıkıntıya sokmak zorunluydu”.³⁸ Bu bir...

İkincisi de, birincinin uzantısı: Türkiye’deki eğitim harcamalarının %73’ünü en zengin 3 milyon 289 aile, %27’sini ise geri kalan 13 milyon 156 bin aile yaptı...³⁹ Türkiye’deki en yoksul 3 milyon 289 bin aile eğitim için sadece 4,9 trilyon lira harcayabildi. Bu

³⁴ Emine Tahsin, “Üniversitelerin Yeniden Yapılandırılması: YÖK Yasası”, İktisat Dergisi, No:437, Mayıs 2003, s.66-68.

³⁵ Mark Twain.

³⁶ Eğitim hakkında bkz. S. Belli, ‘Eğitimin Önemi’, Odak Dergisi, Ekim 2003, s.10; ‘Eğitim: Sorunlar-Çözümler Ortak’, Alinteri Gazetesi, No:42, 23 Eylül 2003, s.11; M. Özay, ‘Eğitimin Pratik Hayata Yansıması’, Umrans Dergisi, No:110, Ekim 2003, s.13-4; S. Sarısaltık, ‘Eğitim Komedi’si’, Evrensel, 31 Ekim 2003, s.2; H.B. Kahraman, ‘Farklı Eğitimin Cazibesi’, Radikal, 14 Kasım 2001, s.9; ‘Eğitimde Cinsel Ayrımcılık’, Y. Özgür Gündem, 8 Kasım 2003, s.12; İ.G. Kafkaş, ‘Öğretmen Eğitimi ve Sorunları’, Cumhuriyet, 5 Aralık 2003, s.17; D. Kuban, ‘Medresesi Yaşatma Kavgasına Son!’, Cumhuriyet, 17 Ekim 2003, s.2; B. Şık, ‘Fakir Öğrenci Planını Veto Ettiren Rapor’, Milliyet, 19 Ekim 2003, s.18; N. Mert, ‘İmam-Hatipler ve Laiklik’, Radikal, 14 Ekim 2003, s.6; İ. Eşme, ‘Mesleki Eğitim, Ama Nasıl?’, Cumhuriyet, 8 Temmuz 2003, s.8; K. Unur, ‘Kalkınmak İçin Eğitim Ortak Bir Kültürde Birleştirilmeli’, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:867, 1 Kasım 2003, s.12; P. Türkoğlu, ‘Ortaöğretim Çıkmazı’, Cumhuriyet, 10 Aralık 2003 s.2.

³⁷ ‘Eğitimde 4 Bin Arıza’, Radikal, 10 Aralık 2003, s.5.

³⁸ T.W. Adorno, “Auschwitz Sonrasında Eğitim”, Cogito, No:36, Yaz 2003, s.236.

³⁹ ‘Türkiye’nin Utanç Tablosu’, Cumhuriyet, 3 Kasım 2003, s.13.

kesim ile en zengin aileler arasında eğitime ayrılan bütçe açısından 324 kat fark oluştu...⁴⁰

Ve üçüncüsü: Üniversiteler faşistlerin, dincilerin, ırkçıların iş-gali altındadır...

İşte birkaç örnek; Süleyman Demirel Üniversitesindeki ‘ülkücü yönetim işbirliği’ yanında; ayrıca şunlar da denilmektedir: “üniversiteye eğitim için gelen öğrencileriz. Ancak bu üniversite, öğrencilere bilimsel eğitim vermekten ziyade öğrencileri pasifize etmekte. Bunu da bu ülkenin sahte milliyetçilerinin (ülküçülerin) öğrenciler üzerinde uyguladığı fiziksel ve psikolojik baskılara göz yumarak ve açık bir şekilde destekleyerek sağlamakta. Bu çeteler öğrencilerin giyimine, saçına, sakalına, hatta okuduğu kitaplara, dinlediği müziğe ve arkadaş seçimine karışmaktadır. Birçok arkadaşımız bu sebeplerden dolayı baskılara maruz kalmıştır. Bu çeteler muayyen zamanlarda onlarca grup hâlinde kampus içinde gövde gösterisi yapmakta, fakülte kantinlerinde toplantılar yapıp, istedikleri kişileri kantinden kovabilme cüretini göstermektedir. Fakülte yönetimleri, bunlara ses çıkarmamakta. Devlet yurtlarında barınma hakkı kazanmış olan öğrenciler kendilerine uygulanan fiziksel ve psikolojik baskılardan ötürü pasifize oldular. Sürekli rahatsız edilmektedirler. Üniversitede sırf kollanmak ve derslerden rahat geçmek için milliyetçilik oyununa soyunan bu çeteler, son MHP kongresinde öğrencileri zorla Ankara’ya götürdü. Bu üniversiteyi tahmin edebilecek misiniz? Sıkı durun söylüyoruz: Selçuk Üniversitesi”.⁴¹

Ve “Gazi Üniversitesi Gölbaşı Yerleşkesi’nde öğrenim gören Neslihan Çam, Bilgi Alver, Alev Özgüler ile Ebru Çetin, oruç tutmadıkları gerekçesiyle ülkücülerin saldırısına uğradı. Ülkücü öğrencilerin saldırısına uğrayan öğrenciler okul yönetiminin de kendilerine sahip çıkmadığını belirtti. Can güvenliklerinin kalmadığını söyleyen öğrenciler İHD’den yardım istedi...”⁴²

⁴⁰ “Eğitim Bütçesinde Uçurum”, Radikal, 3 Kasım 2003, s.12.

⁴¹ Murat Çelikkan, “Üniversitede Ne Oluyor?”, Radikal, 1 Kasım 2003, s.2.

⁴² Mustafa Çakır, “Üniversitede Oruç Baskısı”, Cumhuriyet, 7 Kasım 2003, s.4.

ÜNİVERSİTE NEDİR, NEYE YARAR?

“Her eser, belli bir zamanın aynası ve ürünüdür, onu bu zamana göre kavramak, yorumlamak gerekir.”⁴³

Üniversite'nin sözlük anlamı ve amacı nedir? İngiliz Oxford sözlüğüne göre ‘üniversite’ sözünün kökeni Latince ‘universitas= lonca, birlik vb.dir. Bildiğimiz üniversitenin kökeni, ‘bilgeliklerini paylaşmak ve aktarmak için bir araya gelen bilgiler topluluğudur. Üniversite eğitiminin amacıysa kısaca ‘öğrenmeyi öğretmek’tir.”⁴⁴

“Okul, Fransızca’daki ‘L’Ecole’ ve İngilizcedeki ‘School’ sözcükleri, eski Grekçede boş zaman anlamına gelen ‘Skhole’ sözcüğünden türemiş olup, o dönemde sadece boş zamanı olabilen varlıkların eğitim görebildiğinin kanıtıdır. Antik dönemde ünlü olan Atina okullarının bilinen en eskisi, eğitimi tartışarak uygulayan ve gençleri düzene karşı kışkırttığı suçlamasıyla ölüme mahkûm edilen Sokrates’in (İÖ 470-399) okuluydu. Sokrates, eğitimi, çevresini saranlarla gezerek uyguluyordu. Sokrates’ten sonra öğrencisi Platon’un (İÖ 427-347) eski Grek kahramanlarından ‘Akademos’un adından esinlenerek kurduğu Akademia, daha sonra da Aristoteles’in (İÖ 384-322) Lykeion’u dönemlerinin eğitim kurumlarıydı ve o dönem uygarlığının gerçekleşmesinde etkin olmuşlardı. (...)

Antik dönemi izleyen ortaçağda eğitimde tek tanrılı dinlerden Hristiyanlık ve İslâmiyet’in etkinliğini görmekteyiz. Bu dönemde bağınazlığa daha fazla yönelen kilisenin baskısı, eğitimi akılcılıktan saptırarak bilimsel atılımları engellemiştir. Önceleri aklın gücüne ve bilgiye önem vererek çağının uygarlık simgesi olan Arap medeniyeti, ‘Filozofların Yıkımı’ adlı eseriyle akılcı yoldan sapan Gazali (1058-1111) vb.nin öğretileriyle gerilemeye başlamıştır.

Aydınlanma Çağının ilk yuvaları olarak 12.-13. yüzyıllarda, üstat ve öğrencilerin birliği anlamını simgeleyen üniversiteler birbiri ardından Paris Montpellier, Bologna, Oxford, Cambridge, Padua, Salamanca ve Seville’de eğitim vermeye başladılar. Eğitimin eriştiği

⁴³ Taine.

⁴⁴ R. Ömür Akyüz, “Başarı İçin Tutarlılık Şart”, Radikal, 3 Kasım 2003, s.9.

aşamaya uyumlu olarak sanatta da yeniden doğuş (Rönesans) dönemi başladı; sanat yapıtları bağnaz etkilerden arındı”.⁴⁵

“12. ve 13. yüzyılda yaşayan düşünürler, mantıkla inancı bağdaştırmaya çalıştı. Bu entelektüel özgürlük, modern bilimin temellerinin atılmasını sağladı. Özellikle Sicilya ve İspanya’dan gelen Yunanca ve Arapçadan çevrilme (tercüme) eserler okumada, öğrenmede patlama yapmış ve ilk Rönesans’ın oluşmasına neden olmuştur. Böylece Avrupa’da düşünce akımları etkilenmiştir. Yunan bilim edebiyatı Arapçaya çevrildi ve Arap bilim adamlarının kendi fikirlerinin de bu kitaplara eklenmesiyle Arapça önemli bir dil oldu.

Bu dönemde İspanya’nın Toledo şehrinde Müslüman, Hristiyan ve Yahudi çevirmenler takım hâlinde çalışıyor; tıp, astronomi, aritmetik, cebir ve trigonometri dallarında özgün (orijinal) eserler ortaya çıkarıyorlardı. Ortaçağ üniversitelerinin belki de en önemli özelliği eğitimde genel kültür, felsefe ve sanat’ın egemen olması idi. 19. yüzyılın iddialı üniversiteleri mesleki eğitimi ön plana çıkararak engin ve özgün düşüncenin temelini oluşturan kültür öğretimini neredeyse tümüyle ortadan kaldırdılar. Katedral okullarında çoğunluğunu din adamlarının ve aristokrat ailelerin çocuklarının oluşturduğu toplu eğitim, o yıllarda daha çok dilbilgisi (gramer) ve müzik kökenliydi. Daha sonra hukuk ve tıp okullarının açılmasıyla eğitim sadece dinsel öğelerle yürütülen niteliğinden kurtuldu ve böylece laik eğitimin temelleri atılmış oldu.

1215’de ilk defa Paris Üniversitesi’nin tüzüğü oluşturuldu”.⁴⁶

Giderek, eğitim de karanlık çağın ‘İnan ki anlayasın’ koşullandırmasının yerini, ‘İnanmak için anlamak gerekir’ diyen akılcı kural aldı. Doğadaki olayların mutlak olarak akılcı bir çözümü olduğunu öne süren Rasyonalist Düşüncenin ürünü olarak dünya görüşünün ve coğrafyanın, ufukları genişledi. Martin Luther’in (1483-1546) İncili Latince’den çevirisi ve Gutenberg’in baskı makinesini bulması okumayı yaygınlaştırdı ve halk kitleleri kutsal kitapta anlatılanların

⁴⁵ A. Kumbasar, ‘Eğitimde Dün, Bugün ve Yarınlar’, Cumhuriyet, 28 Ocak 2003, s.2.

⁴⁶ Baki Kırışoğlu, “Akıl Hakikate Yolculuğu: Üniversiteler”, Cumhuriyet, 30 Ocak 2003, s.2.

doğadaki gerçeklere uymadığını algıladılar. Doğadaki gerçekleri öğreten ve özgür düşünceleri yaygınlaştıran eğitim kurumları Batı dünyasının üstünlük ve etkinliğini sağladı. Gerçekçi eğitimin etkisiyle, adını sanatçı Daniel Chodowiecki'nin bakır üzerine yaptığı ve karanlığı gideren güneşi simgeleyen 'Aydınlanma' adlı gravürden alan, insanlığın büyük atılım çağı olan 'Aydınlanma Çağı' başladı. İnanç etkisinden arındırılmış bilim ve onun yaşama uygulanması olan teknoloji, Batı uygarlığını bugünkü düzeyine getirdi.

Batı'da Aydınlanma Çağı'nın öncülerinden Kopernik ve Kepler göklerdeki gizemleri bilimselleştirerek açıklığa kavuştururken Osmanlı sultanları başarısızlık nedenlerini yeterli nitelikte münecim-leri olmadığıyla yorumluyorlar, softalar hâlâ medrese eğitimiyle bir yerlere varılabileceğine inanıyorlardı. Aynı dönemde yeni 'Uzay Kuramı'nı yazan Laplace, İmparator Napoleon'un 'Kuramınızda Tanrının yeri nerede' sorusuna yanıt olarak "Bu varsayıma gerek duymuyorum bayım" diyebilmekteydi...⁴⁷

⁴⁷ Üniversite işlevi ve bilim konusunda bkz. Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003; H.Ü. Nalbantoğlu, 'Üniversite AŞ'de Bir 'Homo Academicus': 'Ersatz' Yuppie Akademisyen', s.7-42; N. Erdoğan, 'Kültürel Çalışmalar (Kendiliğinden) İdeoloji(si) ve Akademya', s.43-64; A. İnsel, 'Bir Ziluniyet Tarzı Olarak YÖK', s.72-81; İ. Tekeli, 'Dünya ve Türkiye'de Üniversite Üzerinde Konuşmanın Değişik Yolları', s.123-43; H. Çörekçi, 'Eleştirel Üniversite: Kant ve Fakülteler Çatışması', s.217-33; N. Erkip, 'Üniversitelerin Geleceği Nasıl Şekillenecek? Tartışma Başlatmaya Yönelik Düşünceler', s.247-59; M. Özügürlü, 'Özel Üniversite: Üniversite Sistemindeki Gedikten Sistemin Kendisine', s.260-80; H. Kurnru, 'Bilim-Felsefe-Marksizm', Sosyalist Barikat Dergisi, No:6, Ekim 2002, s.43-8; 'Tarihsel Süreç İçinde Üniversitelerin Yeri', Fırat'ta Yaşam, 24 Ekim 2003, s.6; 'Bilim ve Öğretim mi, Soygun mu?', Devrimci Demokrasi, No:27, 16-31 Ekim 2003, s.9; D. Sena, 'Üniversiteleri Politikleştirmek İçin', Sosyalist Barikat Dergisi, Ekim 2003, s.33-44; Ç. Diyar, 'İktidar, Bilim ve Demokrasi', Evrensel, 27 Ekim 2003, s.6; A. Güçlü, 'Üniversiteler Ne Yapıyor ki Diyenlere', Milliyet, 18 Ekim 2003, s.19; 'Üniversite AŞ'de Koltuk Kavgası', Ateşi Çalmak, No:3, Ekim-Kasım 2003, s.5-6; 'Modern Dünyanın Tartışmasız Otoritesi Olarak Bilim', Ateşi Çalmak, No:3, Ekim-Kasım 2003, s.16-9; 'Kapitalizm-Bilim ve Bazı Sonuçlar', Mücadele Birliği, No:41, 10-24 Eylül 2003, s.4-5; M.Y. Yılmaz, 'Üniversitelerin Unutulmuş Elemanları', Milliyet, 10 Ekim 2003, s.2; M. Maruf, 'Üniversiteler ve Savaş Ekonomisi', Sosyalist Barikat Dergisi, No:6, Ekim 2002, s.48-53; Tahsin Yeşildere, 'Üniversitede Emir-Komuta', Y. Özgür Gündem, 30 Kasım 2003, s.9; 'Üniversitede şenlik düzenleyen 60 öğrenciye disiplin soruşturması açıldı', D. Bilge, 'Suçun Halaybaşılık', Radikal, 5 Aralık 2003, s.7; 'YÖK'ün 22. Yıldönümünde Polis Öğrenciye Yine Saldırdı' Y. Özgür Gündem, 7 Kasım 2003, s.9; H. Ulucengin, 'Ah Üniversite!', Hürriyet, 11 Ekim 2003, s.23; M. Altan,

Tarihsel gelişim seyri içinde kapitalizm tarafından bir başkaldırı ve aydınlanma merkezi olmaktan çıkartılan üniversiteler; kelimenin gerçek anlamında üniversite olmaktan da çıkartıldı...

‘SONUÇ YERİNE’

“Rencide olur didei huffaş ziyadan.”⁴⁸

“Evet, piyasa ekonomisinde bilimsel bilgi buluş ve fikirler bir ‘özel mülkiyet’ konusuna dönüştürülmektedir: fiyatı arz ve talep yasalarıyla belirlenen metalara. Bilimsel bilgi, buluş ve fikirlerin birincil müşterisi şirketler olacağına ve şirketlerin talepleri kâr getirci buluşlara yöneleceğine göre, bu eğilim, bilim dalları arasında geri dönüşsüz bir hiyerarşi yaratmaya adaydır. Felsefe, dilbilim, sosyal bilimler, tarih gibi alanların, hatta kuramsal doğabilim çalışmalarının ‘para etmediği’ için paryalaştı(rıldı)ğı, buna karşın, uygulamalı bilimlerin rağbet gördüğü yeni bir ‘üniversite’ modeli, gerçekte üniversite olarak üniversitenin intiharıdır. (...)

Üniversiteyi ‘şirket’ olarak tasarlayan neo-liberal model, özgürlük üzerine ne denli parlak vaatlerde bulunursa bulunsun, doğası gereği bu özgürlüğün karşısındadır. Çünkü bu modelin ve talibi olan şirketlerin hareket noktası ‘performans’, ‘verimlilik’, ‘kârlılık’ ‘rantabilite’ vb. piyasa diline taalluk eden değerlerdir, ‘toplum yararı’, ‘yaşamın sürdürülebilirliği’, ‘emekten yana olma’ gibi ‘toplumsal dil’in konuları değildir...”⁴⁹ Unutulmasın, durmadan anımsanıp, anımsatılsın: “Bilim (ve üniversiteler -y.n.), Tanrıya, Devlete ya da

‘Özgür Üniversite İçin Bir Öneri’, Sabah, 25 Ekim 2003, s.25; ‘Yeni bir Üniversite İçin’, Sol Dergisi, No:205, 14 Kasım 2003, s.14; ‘Üniversiteler Meydan Okuyor’, Üniversite Konseyleri, No:4, Kasım 2003, s.1; ‘YÖK’e Karşı Üçüncü Tarafın İsyanı’, Atılım Gazetesi, 4 Ekim 2003, s.2; K.E. Kasapoğlu, ‘Konuşan Üniversiteler Gerçek’, Cumhuriyet, 5 Aralık 2003, s.2; H.B. Kahraman, ‘Politikanın Üniversitesi’, Radikal, 26 Eylül 2003, s.9; K. Gümüş, ‘Üniversiteler Sorgulanmalı’, Radikal, 17 Ekim 2003, s.9; Evrensel Dergisi, No:144, Aralık 2003; M. Türkay, ‘Amerikan Hegemonyası ile Çizili Bir Sosyal Bilim’, s.68-69; F. Ercan, ‘Gerçeğe Hep Yeniden Bakılmalı’, s.70-1; G. Kazgan, ‘Öğreti Tekleşti’, s.72-3; A. Öncü, ‘Toplumla Bağlar Kopmuş’, s.74-5; T. Şengül, ‘Çalışan Sınıfların Merkezde Alınmalı’, s.76; S. Çelenk-N.B. Çelik, ‘Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Sorunları’, s.77-79.

⁴⁸ “Yarasaların gözü ışıktan rahatsız olur” (Ziya Paşa).

⁴⁹ Sibel Özbudun, “YÖK mü? YEK mi? TÜSİAD Modeli mi?..”, Kitapta s. 231-242.

piyasaya boyun eğdi(rildi)ği noktada, kendisi olmaktan çıkar”.⁵⁰ Tam da bu koordinatlarda insanlığın muhtaç olduğu yeni aydınlanma; yeni bir başkaldırının; yeni bir eğitim ve yeni insanıyla, tarihin seyr-ü sefer defterine kaydedilecektir... (Böylesi bir şey de ‘sözde üniversite(ler)’ enflasyonu⁵¹ gerçekleştirilemeyecektir!)

Bu yolda 17 Şubat 1600’de yakılarak öldürülen Giardano Bruno’nun, “Ne gördüğüm gerçeği gizlemekten hoşlanır, ne de bunu açıkça söylemekten korkarım. Karanlıkla aydınlığın, bilimle cehaletin arasındaki savaşa her yerde katıldım; bu düşünce ve davranışından asla vazgeçemem” haykırışı, yolumuzu aydınlatıyor...

Ya da Sokrates...

Veya “Bilime giden düz ve kestirme yol yoktur ve ancak onun dik patikalarında yorucu tırmanmaları göze alanlar pırıltılı doruklarına ulaşabilirler” diyen Karl Marx...

Sonra, “Hayat-hareketdir!/ Hareket-tezat!/ Cemiyet tabiatın yapışmış gırtlığına/ sınıflar sınıflara çekmiş bıçak!/ İşte bak!/ bu bizim dışımızda dönen/ bizim oynamadığımız sinema şeridinin/ beynimizin perdesinde ‘ilim’ denen/ çizgileşmiş resmi var!/ ‘İlim’ kavgadan doğar/ kavganın içindir ‘ilim’” diyen Nâzım Hikmet...

Ve “Ben de bilge olmak isterdim./ Yazıyor eski kitaplar bilgelik nedir:/ Dünya kavgalarına uzak durmak ve o kısa zamanı/ Korkusuz geçirmek/ Şiddete başvurmadan hem/ Kötülüğe iyilikle karşılık vermek.../ Düşlerini gerçekleştirmek değil, unutmak/ Bilgelik olarak kabul ediliyor./ Tüm bunları yapamıyorum:/ Gerçekten karanlık bir çağdır yaşadığım” diyen B. Brecht...

Ve de George Politzer, Einstein, Edward Said, Curie’ler ile ötekiler durmadan anımsanmalıdır...

⁵⁰ Sibel Özbudun, “Tartışılan (Gerçekte) Ne?”, Kitapta s. 205-207.

⁵¹ “1923-4 eğitim-öğretim yılından 2002’ye değin geçen 79 yıllık Cumhuriyet döneminde: -Yükseköğretim kurumu sayısı 1’den 77’ye, -Öğrenci sayısı 2.914’ten 1.677.936’ya, -Yıllık mezun sayısı 321’den 248.310’a, -Öğretim elemanı sayısı 307’den 71.290’a yükselmiş olup, yaklaşık olarak öğrenci sayısında 576, yıllık mezun sayısında 774, öğretim elemanı sayısında ise 232 katlık artışlar gerçekleşmiştir” (Yasin Aktay, “Üniversiteden Multiversiteye Taşra-Merkez Diyalektiği”, Toplum ve Bilim, No:97, Güz 2003, s.100).

SİBEL ÖZBUDUN - TEMEL DEMİNER

“Birini eğitmenin asıl amacı, onu sürekli sorular soran biri hâline getirmektir.”¹

Ülkemizde yüksek öğretimin, yıllardır çözüm bekleyen ve gide-rek kronikleşme eğilimi gösteren çeşitli sorunlarla karşı karşıya olduğu, konuya ilgi duyan herkesin malumudur. Yıllardır, akademi içinde ve dışında birçok kez dile getirilmelerine karşın ya hiçbir şey yapılmayan ya da palyatif (göz boyayıcı) birkaç önlemle üstesinden gelinmiş ‘gibi’ yapılan bu sorunları, aşağıya sıralamaya çalışalım:

* Ülkemizin nüfusunda gençler ağırlıklı bir yer tutuyor. Ve bu gençlerin büyük çoğunluğu, ‘gelecek kaygısı’ içinde yaşıyor. Üniversite/yüksek öğrenim ise, bu ‘gelecek kaygısı’nı gidermenin, makul bir gelir getirecek bir meslek edinmenin tek yolu gibi algılanıyor. Oysa hele son krizlerin ardından, yüksek öğrenim mezunları arasında işsizliğin hızla tırmanmakta olduğu, bilinen bir durum.

Öte yandan, zaten dar olan istihdam alanının krizlerin etkisiyle daha da daralması bir yana, malî sıkıntılar içinde olan üniversitelerin büyük bölümünün öğrencilerine uygun bir vasıflılık sağlayamadığı da ortada. Bu durumda, üniversiteler ve yüksek öğrenim kuruluşları, gençlerin işsizliği 4-5 yıl ertelediği yerler olmanın ötesindeki tüm anlamlarını yitiriyorlar.

Yanı sıra, siyasilerin, seçmenlerine selam olsun diye fiziksel imkân, kadro, bütçe vb. sorunlara bakmadan neredeyse kasabalara üniversite/fakülte/yüksek okul açma girişimleri, sistemin sorunlarını çözmek bir yana, daha da felç olmasına yol açmakta. ‘Taşra üni-

* Özgür Düşün Dergisi, No: 10, Şubat 2003.

¹ Bishop Creighton.

versiteleri', en azından çoğu, kadrolaşmak, yerel siyasete ağırlık koymak, kimi 'kifayetsiz muhterisler'e 'post' sağlamak için uygun ortamlar oluşturmaktadır. Belki; ancak iğne yapmasını bilmeyen, aritmetiği zayıf, derslerini kasabanın avukatından ya da muhasebecisinden alan kişileri 'doktor', 'mühendis', 'hukukçu', 'maliyeci' sıfatlarıyla mezun etmekle, hem bu gençlere hem de onlardan yarar bekleyecek topluma büyük zarar vermektedirler.

* Yanı sıra, kamu kaynaklarından yükseköğretime ayrılan payın düşüklüğü² ve düşme eğiliminin sürmesi nedeniyle akademik, idarî ve teknik personel maaş ve özlük haklarının doyurucu olmanın çok uzağındadır. Akademik personelin araştırma, kendini geliştirme faaliyetleri bir yana, somut bir 'geçim sıkıntısı' ile yüz yüze oluşu, çoğunun mevcut yönetmelikleri çiğnemek pahasına, ikinci işlerde çalıştığı bilinmekte. Dahası, 'döner sermaye'ye katkıda bulunacağı varsayımıyla, bu durum teşvik de edilmekte. Ödenek sıkıntısı nedeniyle pek çok yüksek öğretim kuruluşu öğretim ve araştırma faaliyetleri için gerekli fiziksel koşulları karşılayamamaktadır. Türk üniversite sisteminde öğrenciler, tıکش tıکش amfilerde, görsel-işitsel malzemelerden yoksun, kendisi canından bezmiş, ay sonunu nasıl getireceğini hesaplayan hocanın anlatıldıklarını not tutarak izler, sınav döneminde tutukları notları fotokopiyle çoğaltıp paylaşarak ezberler, sınavlara girerler³ ve 'iş biter'. Geçer not almışsa, öğrenci 'dersini öğrenmiştir'!

* Bitmedi: Bilindiği üzere YÖK, bir olağanüstü rejim kurumudur ve 'değişim iddiası' ne olursa olsun, 12 Eylül mirasını bünyesinde taşımaktadır. YÖK'ün ana mantığı, yetkilerin merkezileştirilmesidir; en tepedeki kurum (YÖK) eliyle seçilen rektörler⁴ aynı kurum

² Türkiye, GSYH'sından ayırdığı %2,2'lik payla, eğitime en düşük payı ayıran 25 ülke arasında 17. sırada yer almaktadır (Meral Tamer, "Eğitimde Afrika Klasmanındayız!", Milliyet, 27 Mayıs 2001, s.6). Yüksek öğrenime ayrılan pay ise, GSYH'nın %1'i dolaylarındadır, Burhan Şenatalar, Cumhuriyetimizin 75. Yılında Üniversitelerimiz (18-19 Eylül 1999 Sempozyum Bildirileri), Üniversite Öğretim Üyeleri Demeci, 1999.

³ Bir sömestr içinde diyelim ki altı ders alan bir öğrenci, 18 kez sınava girmek durumundadır: Yani üç günde bir sınav!

⁴ Siz bakmayın, "Falanca üniversitede rektör seçimi yapıldı" gibi haberlere. Olan, şudur: öğretim üyeleri (dikkat edin, araştırma görevlileri ve öğretim görevlileri değil, hatta

tarafından sınırsız denilebilecek bir yetkiyle donatılmışlardır. Dilerse, üniversite içinde bir derebeyi gibi davranmalarını engelleyecek hiçbir önlem yoktur - tabii kendilerini göreve getirenlerle iyi ilişkiler içinde olmaları koşuluyla. Dolayısıyla, öğretim elemanlarının özlük hakları ve öğretim/araştırma faaliyetlerine ilişkin karar alma süreçlerinden dışlanması, onlarda bir 'katılımsızlık', 'adam sen de'cilik olarak tezahür eden bir yabancılaşma yaratmaktadır.

* YÖK'ün, kendini ve yüksek öğretim kuruluşlarını 'milli güvenlik stratejileri' üreten ve yayan ya da bu stratejiler doğrultusunda hareket eden kurum(lar) olarak algılayışının sonucunda, birer bilim insanı olarak akademisyenlerin kendilerini 'baskılanmış' hissetmeleri ise bu yabancılaşma duygusunu katmerlendirmektedir. Gerçekten de, toplumdaki entelektüel birikimin üst düzeyini temsil etmesi gereken 'akademia'daki, gerek kendi sorunlarına, gerekse toplumsal sorunlara 'apati' hâli, yer yer patolojik bir görünüm almaktadır. Bölüm koridorlarındaki fısıltılar, bir türlü 'yüksek ses'e dönüşemekte, öğretim elemanları gövdesi, 'gemisini kurtaran işbitirici'lerle, 'neme lazımcı'lar arasında paylaşılmış bir görüntü sergilemektedir.

* Bu 'yabancılaşmışlık' hâli, öğretim elemanlarıyla da sınırlı değildir. Yüksek öğretim kurumlarının olmazsa olmaz unsurlarından olan öğrencilerin 'keyfi yorumlar'a açık, ağır disiplin yönetmelikleri, ezbere dayalı öğrenim sistemi, kalabalık sınıflar, eğitim-öğretim malzemelerinin zayıflığı, kendilerini ilgilendiren kararlara katılım olanaklarından yoksun olma, yükseköğrenimin amacının gençlere uygun vasıfların yanı sıra, sorgulayıcı, eleştirel ve özgür düşünce yetisinin kazandırılması da olduğunu göz ardı eden bir eğitim sisteminin yürürlükte olması gibi nedenlerle yüksek öğrenim kurum ve süreçlerine yabancılaşmış durumdadırlar. Öğrenci üniversiteyi, bir meslek edinmenin yanı sıra, kanımızca daha da önemlisi,

üniversitenin aynı ölçüde aslî unsurları olan idari-teknik personel veya öğrenciler hiç değil; yalnızca öğretim üyeleri) oy kullanarak adaylardan altı kişiyi belirlerler. Bu liste YÖK'e gönderilir, YÖK, bu liste içinde üç adayı -aldıkları oya bakmaksızın- sıralayarak Cumhurbaşkanı'na sunar. Cumhurbaşkanı bunlardan birini rektör olarak atar. Bunun adı, "rektörlük seçimi"dir.

kendi kişiliğini geliştirebileceği, sorgulayıcı, eleştirel ve özgür düşünceyi, katılımcılığı, medeni cesareti öğrenebileceği, kendisini topluma ve hayata hazırlayan bir kurum olarak değil, polis-jandarma dayağından ve ardı arkası kesilmez soruşturmalardan, disiplin cezalarından kaçınabilmek için etliye-sütlüye karışmaması gereken, dört-beş yıl boyunca derslerini ezberleyip sınavdan sınava koşturacağı, kendisini bekleyen hayat galesinden önceki zorunlu bir istasyon gözüyle görmeyi belemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 'Acil Eylem Planı' işte benzeri birçok sorun içinde soluksuz kalmış 'bu' üniversiteyi toplumda bir kez daha tartışmaya açtı. Açmasıyla birlikte de kıyametler koptu. YÖK yönetimi ve rektörler korosu, AKP'nin hükümet olmasını 'işlerine sindiremeyen' çevrelerin tetikçiliğini üstlenerek, 'Atatürkçülük', 'laik-çağdaş eğitim', 'mollalar rejimi', 'irticai kadrolaşma', 'üniversiteler üzerinden devleti ele geçirme yolundaki sinsî planlar' vb. retoriklere sarılarak, Bakanlık girişimine karşı yayılım ateşe başladılar.

Aslına bakarsanız, 'MEB-YÖK çatışması'nı, bir 'retorikler savaşı' olarak nitelemek pekâlâ mümkün. Çünkü niyetinden bağımsız olarak, Bakan Erkan Mumcu'nun kamuoyuna sunduğu 'Acil Eylem Paketi'nde de yukarıdaki sorunlar yumağına ilişkin somut hiçbir çözüm önerisi yer almıyor; her yöne çekilebilecek bir 'çağdaşlık, kalite, özgürlük' vb. söylemi dışında. Ancak yine de, 'paket'in içerdiği kimi imalarından ve bakanın basına yansıyan açıklamalarından, bazı çıkarsamalar yapmak mümkün. Örneğin 'Acil Eylem Paketi'nde şu tarz ifadeler yer almakta:

“- İçinde bulunulan toplumsal çevreyle ve piyasalarla etkileşim içinde (...) yeni ve çağdaş bir yükseköğretim yapılanması toplumun tüm kesimlerinin ortak arzusudur (s. 2).

3- üniversiteler arası rekabetin teşvik edilmesi,

4- sosyal ve endüstriyel projelerin geliştirilmesi, marka-patent üretimi ve Ar-ge faaliyetlerinin arttırılması, (...)

7- kaynak yaratılmasının ve kaynakların verimli kullanımının temin edilmesi, üniversite-iş dünyası işbirliğinin kurulması (...)

15- kapasite yaratımının ve planlamasının akademik ölçütler ve piyasa gerekleri doğrultusunda objektif kriterlere bağlanması...”

Bunlara, YÖK yönetimi ve Milli Eğitim Bakanı arasında uzlaşmaya varıldığına ilişkin basına yansıyan bazı haberleri de ekleyebiliriz. Aktarıldığına göre, YÖK yönetimi ve Milli Eğitim Bakanlığı,

- * Üniversitelerin mali darboğaz içinde olduğu ve bunun nedenleri;
 - * Paralı yükseköğretimin gerekliliği;⁵
 - * Başarılı, muhtaç öğrenciler için karşılıksız burs, diğerleri içinse kredi olanakları sağlanması; bu kredilere sağlanacak faiz oranları;
 - * Açık, şeffaf ve net standartlarla nitel ve nicel performans göstergelerine dayalı akademik değerlendirme sistemi gereği;
 - * Devletin (YÖK’ün) yükseköğretimdeki rolü düzenlemeden, değerlendirmeye dönüşmesi;
 - * Üniversitenin sevk ve idare sisteminde devlet bürokrasisi ile akademik personelin ağırlığının azalması;
 - * Üniversitelerin kendilerine tahsis edilen kamu kaynaklarını, kendi gelir-gider dengelerini gözeterek kendi bütçelerini şekillendirebilmesi;
- konularında ‘uzlaşmış’ bulunuyorlar.⁶

Bu durumda, AKP hükümetinin Milli Eğitim Bakanı, YÖK yönetimine, yaklaşık iki yıl önce tasarılaştırdığı ve başkan K. Gürüz şahsında ilgili komisyonlarda ateşli kulis faaliyetleri yürüttüğü, ancak erken seçim kararı alınması üzerine kadükleşen ‘Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı’nda da öngörülen yasa değişikliklerini bir ‘altın tepsi’ içinde sunuyor demektir. Hatırlanacağı üzere, söz konusu yasa tasarısı, teknik ayrıntılar bir yana, üniversite sisteminde iki temel değişimi öngörmekteydi: Yükseköğretimin ‘paralı’ olması ve ‘Üniversite-Sanayi İşbirliği’ (ÜSİ) olarak

⁵ “Yükseköğretim ancak zengin ülkelerde paralı olabilir yolundaki iddia tümüyle geçersizdir. Tersine, yükseköğretim ancak bu hizmeti ücretsiz olarak verebilecek kadar zengin olan ülkelerde reel öğrenim ücretine tabi olmayabilmektedir” (H. Köylü, İ. Saymaz, U. Aktaş, “Rektörlerin derdi kaynak”, Radikal, 6 Ocak 2003, s.7).

⁶ H. Köylü, İ. Saymaz, U. Aktaş, “Rektörlerin derdi kaynak”, Radikal, 6 Ocak 2003, s.7.

formüle edilen, “yüksek öğretim kurumlarında üretilen mal ve hizmetlerin sözleşme kültürleri, serbest piyasa şartları, uluslararası konjonktür ve kurumun rekabet gücü göz önüne alınarak üniversite yönetim kurulunca saptanan fiyatlarla piyasaya sunulması”.⁷ Bir başka deyişle, üniversite faaliyet ve hizmetlerinin özel sektörün kullanımına sunulması, ya da üniversitelerin, kendilerine sipariş veren şirketlerin AR-GE kuruluşlarına dönüştürülmesi.

Kaynak sıkıntısından kıvranan üniversitelerin yönetimleri için ‘parlak bir çözüm’ gibi gözükse de, böylesi bir değişikliğin⁸ son bilim özgürlüğü kırıntılarına şiddetli ve telafisi olanaksız bir darbe indireceği, ortadadır. Böylelikle üniversiteler araştırma faaliyetlerini ‘kamu yararı’nı, hatta ‘insan yaşamını savunmak ve kalitesini yükseltmek’ gibi etik bir hedefi bir kenara bırakarak, ‘her ne pahasına olursa olsun’ para getirecek projelere yönlendirecekler, buna karşılık ‘halk sağlığı’, ‘emeğin örgütlenmesi’, ‘beslenme sorunları’, ‘yoksulluk araştırmaları’ vb. ‘para getirmeyecek’ konular, bir kenara atılacaktır. Tabii ‘tarih’, ‘edebiyat’, ‘felsefe’, ‘antropoloji’, ‘arkeoloji’, ‘ilkçağ dilleri’ gibi insanlığın düşünsel serüvenini ve birikimini yansıtan, bireylere bir bütünlük ve insanlığa aidiyet duygusu veren, dünya görüşünün biçimlenmesinde olmazsa olmaz bir değer ihtiva eden, ancak ‘piyasa taleplerine uyarlanması’ büyük ölçüde olanaksız disiplinlerin ‘üvey evlatlar’ olarak saçaklara sürülmesi hatta toptan kapatılması riski de cabası.

Şu hâlde, ‘ÜSİ’ olarak formüle edilen girişim, temel ve sosyal bilimleri marjinalize ederken genel olarak da bilimsel faaliyetleri, kâr yönelimli teknolojiye endeksli bir girdi’ye indirgeyecektir, uzun

⁷ Bkz. Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı.

⁸ Gerçekte, “ÜSİ” pek çok üniversite için çoktan yürürlüğe girmiştir. Çeşitli mühendislik, tıp, fen, hatta güzel sanatlar bölümleri, kaynak yaratabilmek için şirketlerle iş bağlama, “proje kapma” yarışındadır.

⁹ “Her ne pahasına olursa olsun”, rastgele seçilmiş bir terim değil. “Para getirecek” projeler arasında silahlanmaya yönelik olanlar birinci sırada yer alıyor ve örneğin Boğaziçi Üniversitesi’nde silah sanayine ilişkin projeler yürütülüyor. ODTÜ’nün “Teknokent”inde üretilen ve asker/polis eğitiminde kullanılan sanal “nişangâh”ların ABD ve Avrupa ülkelerine pazarlanmakta olduğunu da, bir TV programında, rektör Ural Akbulut’un ağzından öğrendik! (15 Ocak 2003, CNN Türk, sabah haberleri kuşağında).

(hatta orta) erimde. Siz böylesi bir üniversitenin diyelim ki Kant'ı, Socrates'i, İbn Haldun'u, İbn Rüşd'ü, Descartes'ı, Newton'u, Einstein'ı, Hegel'i, Lévi-Strauss'u ya da Chomsky'yi yetiştirebileceğine, hatta barındırabileceğine inanıyor musunuz? Onların tasarımlarını hangi şirket finanse etmeye yanaşırdı dersiniz?

Dahası, yasa değişikliği tasarısının öngördüğü paralı eğitim, halkın büyük bölümüne yüksek öğrenimin kapılarını kapatacak, üniversiteden yetişecek vasıflı elemanların ise, 'edinmek için binlerce dolar ödediğim mesleğimi en kârlı nasıl uygulamam?' sorusuyla karşı karşıya bırakacağından, bu unsurların hizmetlerini de, toplumun büyük çoğunluğu için erişilmez kılacaktır.¹⁰

Hükümetle YÖK arasında, paralı yüksek öğrenim ve şirket siparişleri doğrultusunda faaliyet gösteren üniversite formülasyonları üzerinde bir konsensüse varılması, soluksuz kalmış üniversitenin hem öğretim elemanları hem de öğrencileri için bir 'ölüm öpücüğü' olur. Şu hâlde, her iki kesimin de, 'laiklik/irtica' toz dumanına prim vermeden, parasız, özerk, demokratik, özgür, hayattan, emekten ve bilimden yana bir üniversite için mücadeleyi yükselterek sürdürmeleri gerekmektedir. Böylesi bir mücadelenin olmazsa olmazları arasında:

Yüksek öğretimin yeniden yapılandırılması sürecinde onu 'kamusal bir hizmet' olarak tanımlayan ilkenin değiştirilmemesi;

Akademik personelin 'eğitim, bilim ve araştırma özgürlüğü'nün, merkezî-idarî talep ve yönergeler ya da piyasa taleplerine endekslenmemesi;

Bütçeden yüksek öğretime ayrılan payın arttırılarak akademik-idarî-teknik personelin özlük hakları ve gelirlerine ilişkin iyileştirilmelerin acilen hayata geçirilmesi;

'İdarî özerklik' kavramının üniversitelerin kendi ihtiyaç ve kadrarlarını, akademik kurullardan başlamak üzere, aşağıdan yukarı doğru bir işlerlik içerisinde kendilerinin belirleyip kullanması olarak yorumlanması;

¹⁰ Şu soru, yanıt bekliyor: 60-70 bin dolar ödeyerek formasyon edinmiş bir hekim, SSK (ya da devlet) hastanesinde mi çalışmayı yeğler, yoksa özel bir hastanede mi?

Akademik kurulların ‘üniversite demokrasisi’nin aslî birimlerinden sayılması; kurumu ilgilendiren kararlarda tüm üniversite bileşenlerinin (akademik, idari, teknik personel ve öğrenciler) temsilini sağlayan demokratik bir işleyiş ve bunun mantıksal sonucu olarak rektör ve dekanların yetkilerinin sınırlandırılması;

Akademik bünyede bilimsel nitelik ve bilim etiği kriterlerini kurumsallaştırarak özdenetimi sağlayacak bir yapılanma;

ÖSS, yeni üniversitelerin kurulması, üniversite kontenjanlarının belirlenmesi, kurum performanslarının değerlendirilmesi, kamu ödeneklerinin kuruluşlar arasındaki dağıtımı, bilim ve üniversite etiği kriterlerinin uygulaması vb. sorunlarda koordine edici bir üniversiteler arası kurul gereksinimi;

Yürürlükteki akademik, idari personel ve öğrencilere yönelik disiplin yönetmeliklerin, demokratik ve katılımcı bir anlayışla topyekûn yeniden düzenlenmesi...

talepleri yer almalıdır.

Üniversiteyi, kantinlerinde ‘geyik yapılan’, ders notları ezberlenip sınava girilen, kredi doldurup mezun olunan bir yer olarak değil de özgür/eleştirel düşünme yetisi, hayatı değiştirme/dönüştürme donanım ve iradesinin edinilebileceği gerçek bir öğrenim kurumu olarak gören her öğrenci ve araştırmaya, bulınaya, keşfetmeye, öğrenmeye, bildiklerini paylaşmaya, kısacası bilime tutkun her öğretim elemanı kendini bu mücadeleye taraf hissetmez ve sesini yükseltmezse üniversitelerin, bugün birbiriyle çatışır gözükken tarafların uzlaşması ya da birinden birinin galebe çalması sonucu, Dr. Frankenstein’in laboratuvarlarına dönmesi, işten değildir.

YÖK MÜ? YEK Mİ? TÜSİAD MODELİ Mİ? İSTEMEZ, TEŞEKKÜRLER!*

SİBEL ÖZBUDUN

“Sois jeune et tais toi”¹

Yeni Yükseköğretim Kanunu, ya da üniversitelerin alacağı yeni biçim, taraflar arasında ateşli, hatta zaman zaman hakaretlere varan bir biçimde tartışılıyor. Akademik camianın ana gövdesini oluşturuyor olsak da, bizler, yani sıradan, herhangi bir yönetici konumu olmayan öğretim elemanları, üzerinde fırtınalar kopan değişiklik tasarıları konusunda fikrimizi soran olmadığından, yani muhatap kabul edilmediğimizden, tartışan taraflar arasında sayılmıyoruz. Tabii, üniversitelerin diğer vazgeçilmezleri, yani idari-teknik personel ve öğrenciler de öyle.

Peki, tartışanlar kimler? Sayalım: YÖK ricali, rektörler, Başbakan ve Milli Eğitim Bakanı şahsında AKP hükümeti, Kara Kuvvetleri Komutanı şahsında Genelkurmay Başkanlığı, Cumhurbaşkanı, TÜSİAD, MÜSİAD, egemen medya... Kavga esasen iki taraf (YÖK ile AKP hükümeti) arasında geçiyor gibi gözükse ve böyle sunuluyor olsa da bu, kanımca işin görüntüsünü oluşturuyor. Gerçeklikteyse YÖK yasa tasarısının üç tartışmacı tarafı var:

Statükonun muhafazasından yana olan ve bu amaçla rektörleri (irticaî kadrolaşma ve azil tehditleriyle - öyle ya, yeni tasarının bu hâliyle yasalaşması durumunda ikinci kez seçilen rektörler görevlerinden alınacaklar) saflarında tutmaya çabalayan YÖK ricali. Bir 12 Eylül kurumu olarak YÖK’ün resmî-ideolojik misyonunun -her türlü ‘bölücü, yıkıcı ve irticaî’ yönelişe karşı- olduğu gibi, ya da en

* Odak Dergisi, No:2003-12 (SN:04), 4 Aralık 2003.

¹ “Gençsin ve sus”, 68’in sloganı.

kötü olasılıkla birkaç palyatif değişiklikle muhafazasını -hele de AKP hükümetine duyduğunu hissettiğimiz yüksek güvensizlik ortamında- şiddetle desteklemesi hiç de şaşırtıcı olmayan Genelkurmay'ın bu safta yer aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Üniversiteyi önemli bir kadrolaşma kapısı olarak gören, mevcut konjonktürü 28 Şubat'ın rövanşı olarak değerlendiren ve özellikle İHL çıkışlıların yüksek öğrenime kabulü, türban sorunu vb. konularda tabanının yoğun baskıları altında bulunan, dolayısıyla da 'Üniversite sorunu'nu salt 'üniversitelerin dümeni kimin elinde olacak?' sorunu olarak gören AKP hükümeti.

Pek çoğu başta üniversitelerin içinde bulunduğu malî açmazlar olmak üzere şu ya da bu nedenle neo-liberal 'piyasa üniversiteleri' modeline ikna olmuş, 'özerklik' kavramını 'malî özerklik' olarak algılayan ve 'malî özerkliği' de üniversite(ler)in piyasaya iş yapması, öğrenim harçlarını kendileri belirlemesi vb.ne indirgeyen, başlarını metropol üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinin rektörlerinin çektiği, rektörlerin büyük bölümü. Yeni yasa tartışmalarına ÜAK bünyesinde taraf olan rektörlerin öne sürdükleri önerilerin, bu konuda bir 'tasarı' hazırlayan TÜSİAD'ın görüşleriyle neredeyse bire bir örtüştüğünüyse, bilmeyen yok.

Medyada 'Hükümet-YÖK çekişmesi' olarak sunulan 'şey', ancak bu 'üçüncü' eğilimin doğru okunabilmesiyle anlam kazanacak ve ilgililer (yani öğretim elemanları, idarî-teknik personel, öğrenciler, öğrenci ebeveynleri ve üniversite(ler)de üretilen hizmetlerden yararlanan kamunun bütünü) bir 'kayıkçı dövüşü' görüntüsündeki niz'ada taraf tutma zorunluluğundan kurtulabileceklerdir.

Şöyle ki, piyasayla entegre olmuş, araştırma faaliyetlerini ve sonuçlarını kamuya değil özel şirketlere yönlendiren üniversite modeli, gerçekte neo liberalizmin bir standardı olarak dünya ölçeğinde kurumsallaşma sürecindedir. (...)

Evet, piyasa ekonomisinde bilimsel bilgi buluş ve fikirler bir 'özel mülkiyet' konusuna dönüştürülmektedir: fiyatı arz ve talep yasalarıyla belirlenen metalara. Bilimsel bilgi, buluş ve fikirlerin birincil müşterisi şirketler olacağına ve şirketlerin talepleri kâr geti-

rici buluşlara yöneleceğine göre, bu eğilim, bilim dalları arasında geri dönüşsüz bir hiyerarşi yaratmaya adaydır. Felsefe, dilbilim, sosyal bilimler, tarih gibi alanların, hatta kuramsal doğabilim çalışmalarının ‘para etmediği’ için paryalaştı(rıldı)ğı, buna karşın, uygulamalı bilimlerin rağbet gördüğü yeni bir ‘üniversite’ modeli, gerçekte üniversite olarak üniversitenin intiharıdır.²

Üçüncü örnek ise, OECD’nin, üye ülkelerde üniversitelerin ne ölçüde özerk olduğunu saptamak üzere belirlediği sekiz kriterden altısının, doğrudan ‘malî özerkliğe’, bir başka deyişle, üniversitelerin piyasaya iş yapabilme kapasitesine ilişkin olmasıdır!

Nedir bu kriterler? Sabancı Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Tosun Terzioğlu aktarıyor:

- a) Binaların, araç-gereçlerin mülkiyetine sahip olma,
- b) Kredi alabilme yetkisine sahip olma,
- c) Bütçesini oluşturma ve önceliklerine göre sarf edebilme,
- d) Akademik yapısını ve ders programlarını belirleyebilme,
- e) Akademik personeli işe alma ve işine son verebilme,
- f) Maaşları belirleme,
- g) Üniversiteye alınacak yeni öğrenci sayısını saptama,
- h) Öğrenim harcını belirleme.³

Belirtmeye gerek var mı, OECD’nin ‘özerklik’ ölçütleri, üniversiteleri bir ‘şirket’ olarak gören, faaliyetlerinin kapsamını şirketle-rinkiyle özdeşleştiren bir anlayışın ürünüdür.

Ne yazık ki, son yıllarda ‘liberal’ basında üniversiteler üzerine yazılıp çizilenler, genelde kamuoyunu, özellikle de akademik çevreleri, çerçevesi neo-liberalizm tarafından çizilen bir ‘özerklik’ kavrayışına

² Nitekim Metin Özuğurlu’nun mevcut Vakıf üniversitelerinin lisans programlarına ilişkin verileri, 21 vakıf üniversitesinin tümünde bilgisayar mühendisliği ve işletme bölümleri varken, ancak ikisinde sosyoloji ve felsefe bölümleri bulunduğu işaret etmektedir. Toplumsal ve siyasal bilimler, antropoloji, kültürel etütler, coğrafya, arkeoloji ve sanat tarihi vb. bölümler ise yalnızca birer üniversitede bulunmaktadır. Bkz. M. Özuğurlu, “Özel üniversite: Üniversite sistemindeki gedikten sistemin kendisine”, Toplum ve Bilim, Güz 2003, sayı 97, s.271.

³ K. Erçin Kasapoğlu-Reçat Ulusay-Candan Gökçeoğlu-Harun Sönmez, “Nasıl Bir YÖK Yasası İstiyoruz?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:865, 18 Ekim 2003, s.13.

mahkûm kılınmış gözükmetedir. Bu kavrayış, bilim özgürlüğüne göz boyayıcı birkaç atıf içerse de üzerini örtmekte güçlük çektiği ‘piyasa üniversiteleri’ modeli yaldızların ardından sırtıtmaktadır.

Bunun somut örneği YÖK-AKP çekişmesine ‘adil hakem’ edasıyla iyi zamanlanmış bir müdahalede bulunarak ‘üniversite tasarımı’ tarafların önüne koyan TÜSİAD’ın projesidir. TÜSİAD, Prof. Dr. Üstün Ergüden’e hazırlattığı ‘Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması: Temel İlkeler’ başlıklı rapora göre, “1990’lı yıllardan itibaren ‘YÖK elbisesi’ sisteme dar gelmeye başla”mıştır ve değiştirilmelidir. Ancak hükümetin hazırladığı yasa tasarısı da ‘kendine özgü bir felsefesi olmayan’ bir ‘tepki yasasıdır’ ve “ülkemin ‘tek tip, tek çatı’ ve her kuruma aynı elbiseyi giydirmeye çalışan geleneğinden pek arınamamış bir metin” olma özelliği göstermektedir.⁴ TÜSİAD, her üniversitenin kısa ve özlü bir çerçeve yasayla bağlı olduğu, ancak idari yapılarını bu çerçeveye bağlı kalmak koşuluyla kendilerinin düzenleyebilecekleri bir model önermekte, Anayasanın yüksek öğrenimi düzenleyen maddelerinin “özel statülü devlet üniversitesi, mütevelli heyetiyle yönetim, işletme hakkının devri gibi yeni açılımlara müsait hâle getirilme”si gereğini vurgulamaktadır. TÜSİAD’ın metropol üniversitelerinin rektörlerinin çoğunluğunca desteklenen modelinin mantığı, açıktır. Marmara burjuvazisi, ‘mütevelli heyetleri’ ve ‘paralı eğitim’ aracılığıyla ‘taşra üniversiteleri’nin yükünü öğrencilerin, taşra sermayesinin ve yerel yönetimlerin sırtına yıkıp, birkaç seçkin metropol üniversitesini kendi nüfuz alanına alacağı, AR-GE kurumları olarak yararlanabileceği bir sistemi öngörmektedir. Raporda yer alan, “sosyal ve ekonomik faydaya dönük, çözüm üreten araştırmalar teşvik edilmeli. Araştırma ağırlıklı üniversiteler, fakülteler ve bölümler oluşturarak, bu birimlere ek sorumluluk ve kaynak sağlanmalı” ibareleri, sermaye seçkinlerinin ‘Üniversite-Sanayi İşbirliği’ yaftası altında üniversitelere yaptıracakları AR-GE çalışmalarının altyapısını da kamuya finanse ettirme niyetlerinin açık bir ifadesidir.

⁴ “Üniversitelere ‘Çerçeve Yasa’”, Radikal, 24 Ekim 2003, s.5.

TÜSİAD'ın iyi zamanlanmış müdahalesi kısa sürede sonuç vermiş, Hükümet, gerek başbakan, gerekse Milli Eğitim Bakanı'nın ağzından, kendi tasarısını geri çekerek, (YÖK'ü by-pass ederek sermaye çevrelerinin sözcüsü olarak davranan) ÜAK'le ortak, 'kısa, özlü bir çerçeve yasa' üzerine anlaşma niyetini beyan etmiştir. Bu 'mütareke'nin sonucunda biçimlenecek yüksek öğrenim modelinin, TÜSİAD'ın 10 yıldır sürdürdüğü girişimlerinin⁵ meyvelerinin devşirilmesi anlamına geleceğini kestirmek için, kâhin olmaya gerek yoktur.

Gerek yoktur, çünkü:

AKP hükümeti, neo-liberal serbest piyasa ekonomisinin 'kraldan fazla kralcı' savunucusu ve uygulayıcısı olarak görev başındadır. Bunun gereklerini yüksek öğrenim alanında da yerine getirmeye hazır olduğunu, eski Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu'nun akanete uğrayan 'YEK' tasarısında da belli etmiştir.⁶

⁵ Evet, 10 yıldır. Hatırlanacağı üzere, TÜSİAD'ın isteği üzerine, şimdiki YÖK başkanı Kemal Gürüz, Erdoğan Şuhubi, A. M. Celal Şengör, Kazım Türker ve Ersin Yurtsever tarafından 1994 yılında hazırlanan "Türkiye'de ve Dünyada Yüksek Öğretim, Bilim ve Teknoloji" başlıklı rapor (TÜSİAD Yayınları, 1994), "tek kelimeyle, küreselleşme çağında Türk üniversitelerine neo-liberal anlayışı egemen kılmak ve onları bir 'şirket' yönetimine kavuşturmak kaygısıyla kaleme alınmıştır. Yazarlara göre çağdaş üniversite 'modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen bir kurum' (s.146) olarak düşünülmelidir ve 'pazar ekonomisine', 'arz ve talep koşullarına' uymak zorundadır. Yetiştirilecek öğrenci tipi açısından ise 'bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinin gerektirdiği insan gücü profili' gündemdedir (s.29). Bu konuda yazarlarımız, temel felsefelerini, 'bilgi ve bilgili insanların kaynağı olan üniversite ve araştırma merkezlerine ileri ve özellikli üretim faktörleri adını veren' küreselleşme teorisini M.E. Porter'e dayandırıyorlar" (Taner Timur, Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Yayınları, Ankara, 2000: 353).

⁶ Hatırlanacağı üzere, Mumcu'nun hazırladığı tasarıda da, yüksek öğrenim harçlarının, YÖK'çe belirlenen öğrenci başına cari hizmet bütçe ödeneğinin yarısını geçmemek kaydıyla kayıtlı olduğu yükseköğrenim kuruluşunca saptanıp tahsil ve tasarruf edilmesi, ödeme güclüğü içinde olduğu tespit edilen öğrencilere katkı payı ve/veya öğrenim kredisi verilmesi; üniversite ve ileri teknoloji enstitülerinde rektörlüğe bağlı bir işletme hesabı oluşturulması; bu işletme hesabında toplanan gelirlerin tasarrufunun belirlenen ilkeler doğrultusunda üniversite yönetim kurullarına bırakılması; yüksek öğretim kurumlarında üretilen mal ve hizmetlerin "sözleşme kültürleri, serbest piyasa şartları, uluslararası konjonktür ve kurumun rekabet gücü göz önüne alınarak" üniversite yönetim kurulunca saptanan fiyatlarla piyasaya sunulması; "masraflarının tamamı gerçek ya da tüzel kişilerce karşılanan hizmetlerde" çalıştırılmak üzere, "giderlerinin yarısı işletme hesabından karşılanacak", sözleşme ile araştırma profesörlerinin istihdam edilebilmesi; öğrencilerin kısmi süreli üniversite içi işlerde istihdamı... vb. içermekteydi

AKP hükümetinin yeni Milli Eğitim Bakanı H. Çelik'in elinde - hazırlattığı yeni yasa taslağından da anlaşıldığı üzere- tutunumlu, tutarlı bir 'üniversite reformu projesi' yoktur. Bakan Çelik, AKP tabanının 'türban, İHL'ler ve 28 Şubat hamlesi sonucunda üniversite dışına düşürülmüş kadroların rövanşı' konusundaki baskılarına öndelik verir bir tutum içindedir. Tasarı, hükümetin YÖK ve ÜAK içindeki ağırlığını arttırma, ÖSS'de belirleyiciliği bakanlık eline verme, öğretim üyelerinin görevlendirilmesine merkezi bir sisteme gitme vb. düzenlemelerle daha çok, YÖK üzerinden 28 Şubat süreciyle hesaplaşma görüntüsü vermektedir. Üzerinde ısrar edilmesi durumunda, kaldığı kadarıyla yüksek öğrenim sistemini çöktecek, kısır ve dar görüşlü bir tepki taslağıdır. Bu taslak olsa olsa AKP-YÖK (daha doğru bir deyişle gelenekçi, muhafazakâr Anadolu burjuvazisi-MGK) çatışmasında bir mevzi işlevi görebilir, o kadar. ÜAK'le müzakereleri sürdüren hükümete, neo liberalizmin 'piyasa üniversiteleri' talebini dile getiren ÜAK üyeleri karşısında dayanıklı, tutarlı argümanları sunamaz -nitekim sunamadığı, hükümet kanadının attığı geri adımlardan da anlaşılmaktadır.

Şu hâlde, öğretim elemanlarını, öğrencileri ve genelde kamuoyunu nicedir meşgul eden 'pseudo' tartışma, TÜSİAD damgalı bir uzlaşmayla sonuçlanmaya aday gözüküyor. Bu uzlaşmanın sonucu da şirket mantığıyla yönetilip şirket gibi davranan, örneğin borsaya açılan, öğretim elemanlarını ve parlak öğrencilerini şirketlerin sipariş ettiği projeler doğrultusunda istihdam eden, araştırma sonuçlarını serbest piyasa koşullarında pazarlayabilen, kâr sağlamayan bölümlerini kapatmada,⁷ piyasa mantığında işlemeyi reddeden ya da 'rantabl' olamayan akademisyenlerin sözleşmelerini feshetmede tereddüt etmeyen, 'pazarın ihtiyaçlarına uygun bilgi üretimi ve aktarımının yanı sıra, pazarın ihtiyaçlarına uygun bir insan tipini

⁷ Nitekim Birmingham Üniversitesi geçtiğimiz günlerde Kültürel Çalışmalar Bölümünü - performans değerlendirmesinde düşük not aldığı gerekçesiyle- kapatma kararı aldı. Benzer bir karar, benzer bir gerekçeyle, 1990'ların ortalarında Lancaster Üniversitesi Felsefe Bölümü için almıştı (Bkz. N. Erdoğan, "Kültürel çalışmalar, (kendiliğinden) ideoloji(si) ve akademya", Toplum ve Bilim, Güz 2003, sayı 97, s.43).

yetiştirme⁸yi hedefleyen girişimci üniversiteler'in önünün açılmasıdır.

Böylesi bir üniversite modeli, yıllardır YÖK'ün baskıcı, tektipleştirici, otoriter, kışla-tipi üniversite yapısına karşı yürütülen 'Özgür Bilim, Özerk Üniversite' mücadelesinin serbest piyasa tarafından temellüktür. Bilim Özgürlüğü ve Üniversite Özerkliği kavramları TÜSİAD (ve izleyicisi olduğu neo-liberal ekonominin 'guru'ları) elinde el çabukluğuyla çarpıtılmakta, 'etkin', 'yüksek performanslı', 'verimli', 'bilgi toplumunun gereksinimlerine uygun', 'rekabetçi', 'kaliteli' vb. eğitim yaftalarıyla piyasanın 'diline' tercüme edilmektedir.

Oysa TÜSİAD, YÖK ya da AKP'nin tasarımları dışında başka üniversite tasarımları mevcuttur. Örneğin, Dünya Üniversiteler Servisi'nin 68. Genel Kurulu'nda kabul ettiği Lima Bildirgesi, OECD ve TÜSİAD'ın sunduğu 'şirket modeli'nden çok farklı bir 'Üniversite Özerkliği' kavramı sunmaktadır. Bildirgede üniversite özerkliği, yüksek öğrenim kurumlarına 'kişilerin ekonomik, sosyal, kültürel, temel ve politik haklarının gerçekleşmesini' gözetme, 'bilim ve teknolojinin bu hakları zedeleyecek biçimde kötüye kullanılmasını önlemek için çaba gösterme', 'ilgilerini toplumun karşı karşıya bulunduğu çağdaş sorunlara yöneltme', 'müfredat ve faaliyetleri ile toplumun ihtiyaçlarına yanıt verme', 'kendi toplumlarındaki politik baskı ve insan hakları ihlallerini kınama' gibi sorumluluklar yükleyecek şekilde tanımlanmıştır. Öte yandan, özerkliğin tanımlayıcı ölçütleri OECD'nin 'şirket' kriterlerinin çok uzağındadır. Lima Bildirgesine göre:

"Yüksek öğrenim kurumlarının özerkliği, ilgili akademik çevrenin tüm üyelerinin aktif katılımını içeren demokratik bir özyönetimle gerçekleşir. Akademik çevrenin tüm üyeleri, her hangi bir ayırım yapılmaksızın, akademik ve idari işlerin yürütülmesinde yer alma hakkına ve olanağına sahiptirler. Yüksek öğretim kurumlarının tüm yönetim organları özgürce seçilir ve akademik çevrenin değişik kesimlerinden temsilciler içerir. Özerklik, eğitim, araştırma,

⁸ S. Tekin, "Üniversite ideasını yeniden düşünmek: Neo-liberalizm, teknik akıl ve üniversitenin geleceği", Toplum ve Bilim, Güz 2003, sayı 97, ss.154-55.

dışa yönelik çalışmalar, kaynakların kullanımı ve diğer ilgili faaliyetlerle ilgili politikaların belirlenmesine ve yürütülmesine ilişkin kararları kapsamalıdır”.

OECD ve/veya TÜSİAD kriterlerinden ne denli farklı değil mi? Hemen belirteyim, farklılık, Lima Bildirgesi'nin üniversiteyi 'kamusal alan' dâhilinde tanımlarken, OECD-TÜSİAD projelerinin dahil olduğu neo-liberal yönelişin tam da bu alanın tahribine yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin bildirmede yer alan, "Devletler, tüm orta öğretim mezunları veya yüksek öğretim düzeyinde öğrenimlerini sürdürebileceklerini kanıtlayabilecek kişiler için ücretsiz bir yüksek öğretim sistemi tasarlamak, düzenlemek ve yaşama geçirmek için tüm gerekli önlemleri almalıdırlar" hükmü, üniversitenin 'kamusallığı'ndan türbanın yasaklanması gerekçelerinden başka bir şey üretemeyen merkezci-bürokratik YÖK dâhil tüm 'pseudo' tartışmacıların uykularını kaçırarak bir önermedir.

Şu hâlde, YÖK-AKP-TÜSİAD elinden çıkacak bireyselleştirici, kâr maksimizasyonuna yönelik, atomize edici 'piyasa modeli' karşısında, tüm eğitim sürecinin ve tabii yüksek öğrenimin kamusal niteliğini vurgulayıp savunan bir hattın oluşturulması, büyük önem taşımaktadır. Üniversiteler, araştırma faaliyetleriyle bilim ve teknolojinin gelişmesinin önünü açan, eğitim faaliyetiyle de yalnız uzmanlaşmış değil, aynı zamanda özgür düşünceli, eleştirci/ sorgulayıcı, araştırmacı, yaratıcı, toplumsal sorunlara duyarlı, bütünlüklü düşünebilen genç insanların yetişmesini sağlayan alanlar olarak tasarlanmalı ve böyle yapılmalıdır. Üniversitenin nihai 'ürün'ü, salt piyasaya sunulacak 'vasıflı/uzman' işgücü değil, aynı zamanda hayat karşısında tavırlar alan, seçimler yapan, etkileyen, dönüştüren mimar, mühendis, doktor, iktisatçı, yönetici, sosyal bilimci, iletişimci, hukukçu, sosyal hizmet uzmanı, köşe yazarı, TV yorumcusu vb.lerdir. 'Siyanürün doğaya ve insan yaşamına zararlı olmadığını', 'nükleer enerjinin erdemlerini' savunan mühendisleri, 'sağlık sisteminin özelleştirilmesi gereğini' savunan hekimleri, 'tarım sektörünün küçültülmesinin, talebin kısılmasının vb. ekonomide büyüme sağlayacağını' öne süren iktisatçıları, patronlarının

yolsuzluklarını örtbas etmeye çabalayan medya mensuplarını, kıyıları beton yığına çeviren projelerin altını gözünü kırpmadan imzalayan mimarları gördükçe, tavır alma, seçim yapma, etkime, dönüştürme tarzları piyasaya endeksli, teknokratik yönelimli kadroların elinde yaşamın nasıl bir cehenneme dönüştüğünü/ dönüştüğünü insan daha iyi kavlıyor. Evet, üniversitede sınırsız bir düşünce-tartışma-eleştiri özgürlüğü toplum açısından hayatî bir önem taşımaktadır. Toplumun ezilen-sömürülen büyük çoğunluğunu sömürücü azınlık karşısında savunacak aydınlar, büyük ölçüde üniversite mezunları arasından çıkmaktadır çünkü.

Üniversiteyi ‘şirket’ olarak tasarlayan neo-liberal model, ‘özgürlük’ üzerine ne denli parlak vaatlerde bulunursa bulunsun, doğası gereği bu özgürlüğün karşısındadır. Çünkü bu modelin ve talibi olan şirketlerin hareket noktası ‘performans’, ‘verimlilik’, ‘kârlılık’ ‘rantabilite’ vb. ‘piyasa dili’ne taalluk eden değerlerdir, ‘toplum yararı’, ‘yaşamın sürdürülebilirliği’, ‘emekten yana olma’ gibi ‘toplumsal dil’in konuları değil...

NASIL BİR ÜNİVERSİTE?

O zaman serbest piyasanın üniversite modeline karşı ‘toplumsal/kamusal’ üniversite tahayyülünü koymak, asli bir önem taşımaktadır. Ancak ‘Nasıl bir üniversite’ sorusuna geçmeden önce, ‘Nasıl bir toplum?’ sorusunun sorulması gerekecektir. Çünkü her üniversite biçimlenişi, bir toplumsal örgütleniş tarzına denk düşer. Von Humbolt tipi üniversitenin ulus-devlet formuna, piyasa tipi üniversitenin ise neo-liberal sürece ilişkin olduğu gibi.

Şu hâlde gelin, kendi ütopyamızı bir kez daha anımsayalım. Kanımca sosyalistlerin toplum tahayyülü, şu olmazsa olmaz değerler üzerinde biçimlenecektir:

- Eşitlikçi-özgürlükçülük.
- Emek eksenli bir toplumsal örgütlenme.
- Katılımcılık.
- Enternasyonalizm.
- Dayanışmacılık, paylaşımcılık.

- Barışçılık
- Farklılığa/çeşitliliğe saygı.
- Ataerkilliğe reddiye.
- Doğal ve tarihsel çevreyle uyumlu, tahripkâr olmayan bir gelişme stratejisi.
- Bireysel yaratıcılığın teşviki.

Böylesi bir toplum kurgusunda, bilimin (ve tabii sanatın da) devlet, piyasa, din ya da kendi ethos'u dışında herhangi bir kurum ya da yaptırıma tabi olamayacağı/kılinamayacağı açıktır. Bilimin ethosu, -doğası gereği- yeryüzündeki hayatın sürdürümünü hedefler- insanların, toplumların, kültürlerin yanı sıra, tüm canlıların hayatının. Bilim, bir bakıma çeşitliliğin/farklılığın çocuğudur; bu çeşitliliğin, farklılığın rasyonellerini, biçimlenişini, gelişimini, bağıntılılıklarını, yönelişlerini keşfetmeyi hedefler. Ve ethos'u hayatın sürdürümünün işlerliğinde yol gösterici olmaktadır.

Eşitlikçi-özgürlükçü bir toplum ütopyası, bilimsel faaliyetlerin -ve bu faaliyetlerinin etkin odaklarından birini oluşturan üniversitelerinin- yalnızca ve yalnızca kendi ethosuyla sınırlı bir özgürlüğünü taahhüt etmek durumundadır. Bir başka deyişle, bilim için tek denetim mekanizması, tek ölçüt, kendi ethosuna dayalı bir özdenetim olmalıdır.

Şu hâlde, bir bilimci ve bir eğitici olarak akademisyen üzerinde bağlayıcı olması gereken tek 'kurum', alanının -katılımcılarının özgür iradesiyle oluşturulmuş- 'etik kurulu' olmalıdır. Böylesi bir kurul, akademisyenlerin bilimsel faaliyetlerini bilim ve disiplin etiği açısından değerlendirmenin yanı sıra, örneğin öğrencileri arasında dil-din-ırk-sınıf-cinsiyet-etnik köken vb. konularında ayrımcılık yapması, bilimsel 'hırsızlık' (plagiarism), konumunu kötüye kullanma, vb. suiistimallerin önüne geçme görevini üstlenebilir.

Öte yandan, bilim insanların asli güdücüsü, 'merak'tır. Bilim insanları, meraklı insanlardır; merak saikiyle araştırır, tahlil eder, anlamaya/çözmeye/deşifre etmeye uğraşırlar. Merakın -sınırları sonsuza dek ilerletilebilecek şekilde- giderilmesinden ve araştırmalarının ürünlerini -yayın ve öğretim yoluyla- paylaşmaktan başka

bir ödülleri, onurları yoktur. Dertleri bir unvanlar hiyerarşisi (asistan, yard. doç., doç. prof., ord. prof...) içinde ilerlemek, bu unvanların sağladığı otorite ve saygınlığın karşılığını devşirmek -örneğin asistanlar, öğrenciler tarafından eteklenmek, 'titir'lerini kamuoyu önünde bir otorite pozisyonu olarak kullanmak- olmalıdır (Salt 'Dr.' olarak anılmak nemize yetmiyor ki?).

Bu iki değer, 'kendi ethosuyla sınırlı, hiyerarşik-olmayan bir üniversite kurgusu'nu biçimlendirmektedir. Bir araştırma camiası olarak üniversiteler, bilimlerin farklı alanlarındaki birikimlerin taliplere, yani öğrencilere aktarıldığı ve onlara 'öğrenmenin öğretildiği' kurumlardır aynı zamanda. Söylemeye gerek var mı, üniversitenin kapısı, 'öğrenmeyi öğrenme'ye istekli ve buna yetili olduğunu gösteren tüm taliplere herhangi bir ücret talebinde bulunulmaksızın- açık olmalıdır. Kuşkusuz bu, üniversite öğreniminin geçimi sağlayabilecek bir meslek ve beceriler kazandırmaya yönelik bir orta öğrenim süreci ve meslek yüksek okullarıyla/politeknik okullarla desteklenmesini gerektirir. Üniversite, 10-15 yıl boyunca hiçbir vasıf edindirilmeden öğrenim görmüş gençlerin tek 'kurtuluş' (meslek edinme) yolu olarak değil, bilime istekli, araştırmacı, eleştirel, soyut/kuramsal düşünebilen kişilerin önünde bir seçenek olarak sunulmalıdır.

Bir öğrenim kurumu olarak üniversitelerin sorumluluğu, kuşkusuz salt öğrencilerine değildir. Ücretsiz halka açık kurslar, yaygın öğretim, konferans, sempozyumlar ve yayınlar, TV-radyo kanalları/programları, internet yayıncılığı, uygulama hizmetleri vb. ile üniversiteler aynı zamanda yaygın öğretim kuruluşları olmayı başaramabilmelidir.

Kendi ethosuyla sınırlı, hiyerarşik-olmayan bir üniversite kurgusu, katılımcı bir örgütleniş sergilemelidir. Burada idarî görevler, deneyim ve liyakat esasına göre her düzeyde tüm ilgili tarafların (öğrenciler, idarî ve akademik personel) temsilcilerinin katılımıyla ve sınırlı bir süre için seçimle işbaşına getirilmelidir. Üniversitenin tüm bileşenleri, ayrı ve idarî yapıdan bağımsız örgütleri aracılığıyla sorun, talep ve görüşlerini idarî mekanizmaya iletebilme olanağına

sahip olmalı, herkese, kendini ve geneli ilgilendiren kararlara katılabilme olanağını sağlayacak mekanizmalar yaratılmalıdır.

Söylemeye gerek var mı, 'bu' üniversiteler, öğrenci harçları ya da piyasaya yapılan projelerden değil, kamu kaynaklarından finanse edilmelidir. Kamu bütçesinden kendisi için gerekli payı alan üniversiteler, malî açıdan da özerk, ancak kamu önünde şeffaf olmalıdır: vergi ödeyenler, ödedikleri verginin nasıl harcandığını denetleyebilmelidirler.

Bu denetim hakkının, genel üniversite politikasının belirlenmesinde örgütlü toplumsal katılımı da ihtiva etmesi gerektiği kanısındayım. Bu belirlemede ilgili kamu kuruluşlarının yanı sıra, öğrenciler, öğrenci aileleri, meslek örgütleri, yerel yönetimler, sendikalar da söz sahibi olabilmelidir. Kısacası, örneğin yeni üniversitelerin (ve MYO'ların) kurulması, öğrenim alanları, kaynak tahsisi vb. katılımcı bir karar sürecinin ürünü olmalıdır.

(Kuşkusuz çok daha zenginleştirilebilecek olan) bu 'tahayyül', günümüzün YÖK, YEK ya da TUSİAD modeli 'realite'lerinden ne denli uzak, ne denli erişilmez geliyor, değil mi? Oysa unutmamak gerekir, 'YÖK', 'YEK' ya da 'TUSİAD modeli' de eninde sonunda birer 'tahayyül'dürler. Onların şansı, tahayyüllerini gerçekleştirebilme iktidar ve iradesine sahip kesimler tarafından va'zediliyor oluşlarındadır. 'Onların' tahayyüllerinin sınırını, kendi tahayyüllerini biçimlendirme ve gerçekleştirmek için uğraşmaya kararlı biz 'iktidar-dışı'ların mücadelesi yetisinin çizeceğini bir an olsun akıldan çıkartmamak gerek.

SİBEL ÖZBUDUN

"Aynaya çok bakan, kendini pek az görür."¹

Üniversitelerin toplumun gündemine iki vesileyle gelmesi, denebilir ki, rutinleşti. Bunlardan ilki, üniversitelerde öğrenim dönemlerinin başlaması. Bu vesileyle, devlet 'erkân ve ricali' İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi gibi 'seçkin' üniversitelerin konferans salonlarında boy gösterir, kürsüye çıkar, 'hazirûn'a genellikle Milli Güvenlik Kurulu'nda oluşturulmuş 'üniversite siyasaları'yla uyumlu mesajlar verirler. Aynı 'törenler'de söz alan rektörlerle bu 'erkân ve rical' arasında genellikle pek çelişki beklenmez, nihayet bu bir 'üniversite ayini'dir; önemli olan 'kamu kurum ve kuruluşları' arasındaki uyum ve beraberliğin simgelenmesi, üniversitelerin de her şeyin üzerinde, 'ulusal kuruluşlar' olarak 'devlet politikaları'nın izleyicisi ve uygulayıcısı olduğu mesajının verilmesidir kamuoyuna. Diyelim ki her yıl yinelenen bir 'biat' gösterisidir; biatte eleştirelilik olmaz. En fazla, üniversitelerin kimi sıkıntıları (ücret politikaları, kaynak sıkıntıları, teknik donanım eksiklikleri vb.) konusunda 'ricacı' olunur - belki devlet katında dikkate alınır umuduyla.

İkinci vesile ise, 1980'lerden bu yana toplumsal muhalefetin takviminde artık 'olmazsa olmaz' hâle gelen, 6 Kasım YÖK protestolarıdır. Öğrenci grupları ve ne yazık ki az sayıdaki duyarlı, medeni cesaret sahibi öğretim elemanı, kapalı salon toplantılarından sokak gösterilerine, YÖK'ü eleştirir, onun bir vesayet sistemi olduğunu vurgular, özerk, özgür, demokratik üniversiteye olan

* Kurtuluş Dergisi, No: 8, Kasım 2000.

¹ Cenab Şhabettin.

özlemine haykırır. Sokak gösterilerinde polis saldırısı olmazsa günlük basında ya da haber bültenlerinde bir-iki satırla geçirilen rutin eylemlerdir bunlar. 6 Kasım dolaylarında üniversitelerdeki polis-jandarma tahkimatı arttırılarak, kapalı salon toplantılarına izin verilmeyerek, disiplin hükümleri işletilerek, ‘üniversitelerdeki huzur ve barış ortamı’nın korunmasına çalışılır, takvimler 7 Kasım’a döndüğündeyse; idareciler ve kolluk kuvvetleri, bir başka ‘teyakkuz durumu’na dek rahat bir nefes alır.

Üniversitelerin hareketlendiği bir üçüncü vesile daha vardır ki, genellikle pek kamuoyuna yansımaz. Hatta öğrenciler, dahası öğretim elemanlarının büyük bölümü dahi olan biteni pek izleyemezler. Rektör seçimlerinden söz ediyorum. Bu ‘seçim’lerde Yükseköğretim Kanunu gereği, öğretim üyeleri ‘oy’ kullanarak adaylar arasında altı kişiyi belirlerler. YÖK bu altı adayı, oy sıralamasına bakmaksızın üçe indirerek Cumhurbaşkanı’na sunar. Cumhurbaşkanı da, genelde YÖK’ün teamülünü dikkate alarak önüne getirilen üç adaydan birini rektör olarak atar. Kapalı kapılar ardında bolca kulis yapılan, kişisel ilişkilerle siyasal tercihlerin iç içe örüldüğü, çokça taşra politikası mantığının egemen olduğu, dedikodularla boş vaatlerin havada uçuştığı, klikler arası rekabetin hızlandığı, ittifak dizilimlerinin bozulup yeniden kurulduğu, dekan, bölüm başkanı odalarında küçük çaplı fırtınaların koptuğu, ancak genel olarak kolun kırılma da yen içinde kaldığı küçük ‘politizasyonlar’dır bunlar. Dedim ya, genel kamuoyu bir yana, öğretim elemanları arasında dahi fazlaca yankı bulmaz. Atamaların ardından ortalık yatışır, herkes ‘işinin başına’ döner...

Bu üç vesilenin dışında, üniversiteler, kendi yazgılarına terk edilmiş durumda işlerini sürdürmeye çalışırlar. Tıklım tıklım ve amfileri, yer bulunamayan yurtları,² ücretleriyle ay sonunu getiremeyen, canından bezmiş, yılgın hocaları ve diğer görevlileri, ödeneksizlikten çürüyüp giden, yenilenemeyen gereçleri, en küçük kıpırdanışlarında hem kolluk görevlilerini hem de idareyi karşılarında bulan, ‘iki vize

² “Yurtlar yetmiyor: 1 milyonu aşan üniversitelinin en önemli barınma alternatifi olan Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun kapasitesi sadece 160 bin” (Radikal, 16 Ekim 2000, s.3).

bir final' yükü altında yıllardır aynı kalan ders notlarını ezberleyerek kredi tamamlamaya çalışan öğrencileri... vb. vb. ile...

YÖK ÜNİVERSİTELERİ ÇÜRÜTÜYOR

Ancak, son dönemlerde bu rutinler aksamaya başladı. Daha doğrusu, kamu üniversitelerindeki çürüme artık üstü örtülemez duruma geldi. YÖK ve üniversiteler tartışması, her vesileyle daha belirgin, daha şiddetli bir çatışma hâlinde kamuoyunun önüne dökülmekte.

Anımsayalım, YÖK, Dokuz Eylül Üniversitesi rektörlük seçimlerinde 449 oy alan Prof. Dr. Emin Alıcı ile 389 oy alan Prof. Dr. Fethi İdiman'ı Cumhurbaşkanı'na sunduğu listeye dâhil etmeyip de birer oy alan iki adayı yerleştirerek 142 oy alan Prof. Dr. Faik Sarıalioğlu'nun atanmasını sağlamaya çalışınca, Cumhurbaşkanı rektör aday listelerini YÖK'e iade etmiş ve üniversite camiasının yanı sıra, siyaset dünyasında ve kamuoyunda kızılca kıyamet kopmuştu. İradeleri hiçe sayılan Dokuz Eylül'lü öğretim üyeleri protesto gösterisi yaptılar, diğer üniversitelerden öğretim elemanları Cumhurbaşkanı'na destek mesajları yağdırdılar; seçtikleri adaylar listeye dâhil edilmeyen Samsun 19 Mayıs Üniversitesi öğretim üyeleri ve adayın yakınları kazan kaldırdı; gösterilere polis müdahale etti; bu arada YÖK iade edilen listede ısrar etti; medya ve kamuoyunda geniş ve sıcak tartışmalar yaşandı. İş sonunda Dokuz Eylül Üniversitesi'nde birer oy alan adayların listeden çekilmeleri sağlanarak 'tatlıya bağlandı'; ancak YÖK ve temsil ettiği sistemin bir 'matah' olmadığı, bu kez 'devletin en yüksek katı'nca kabul edildi ve belgelendi. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, rektör atamalarına ilişkin veto yazısında, "Bu hareketiniz, YÖK'ün üniversitelerin demokratikleştirilmesinin önünde engel olduğu görüşünü güçlendirmektedir" demektedir.³

³ "Sezer: YÖK demokrasiye engel", Cumhuriyet, 19 Temmuz 2000. "Kızılca kıyamet", Dokuz Eylül ve Ondokuz Mayıs Üniversiteleri'ndeki "seçim"ler çevresinde kopmuştu, ancak YÖK'ün hazırladığı "rektör adayları" listelerindeki "tuhaflık"lar bunlardan ibaret değildi. Bakın, Türker Alkan ne diyor: "Erzurum'da rektörlük seçimine 14 aday katıldı. Her ne hikmetse ilk iki aday listede yer almadı. Üçüncü, beşinci ve altıncı sıradaki adaylar Cumhurbaşkanlığı'na onay için sunulan listeye kondular. (...) En çok oyu alan Prof.

Bu 'kriz'in yankıları henüz sönümlenmemiştir ki, geçtiğimiz yaz, TBMM'nin YÖK'le ilgili oluşturduğu 'Araştırma Komisyonu'nun raporu açıklandı. Komisyon Başkanlığı, YÖK Başkanı Kemal Gürüz'le İÜ Rektörü Kemal Alemdaroğlu ile ilgili olarak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na 'suç duyurusu'nda bulunmaktaydı! Gürüz'e yöneltilen suçlamalar arasında "sürelî yayın alımına ilişkin ihalede yolsuzluk yaparak kurumun zarara uğramasına neden olmak, ÖSYM'de sınav işlemlerine ilişkin ihalelerde rekabeti engelleyici aykırılıkları gidermek için gerekli tedbirleri almamak, yurtdışında doktora öğrenimine gönderilenlerin seçiminde görev suiistimali, rektörlere çifte standartlı davranmak" gibi başlıklar bulunmaktaydı. Rektör Alemdaroğlu'na yöneltilen suçlamalarsa "üniversiteye ait telefonu evine aldırıp faturasını kuruma ödettirmek, İÜ Rektörlük vakıf ya da işletmecilerince işletilen büfe, otopark, sosyal tesis vb.nin gelirlerini karma bütçeye aktarmamak" gibi konulardı. Komisyon Başkanlığı, ayrıca Trakya Üniversitesi rektörü Prof. Osman İnci, Manisa Üniversitesi rektörü Tuna Taner, İnönü Üniversitesi rektörü Ömer Şarlak, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi dekanı Zeki Yılmaz hakkında da çeşitli yolsuzluk iddialarıyla suç duyurusunda bulunuyordu.⁴ Ege, Karadeniz Teknik, Uludağ, Trakya, Afyon Kocatepe, Niğde, Celal Bayar, Harran, Dokuz Eylül, hatta Kırgızistan'da kurulan Türkiye-Manas ve Kazakistan'da kurulan Ahmet Yesevi Türk-Kazak üniversiteleri de yolsuzluk suçlamalarından paylarını almaktaydılar, Komisyon raporunda.⁵

Yakın geçmişte, Türkiye üniversiteler sisteminin 'kriz'ine işaret eden üçüncü hadise ise, kimi üniversitelerdeki, öğretim yılının başlama törenlerinde yaşandı. İÜ'nün açılışında konuşan rektör Alemdaroğlu'nun "Atatürk Türkiye'si'ni korumak ve Cumhuriyetin

Cevat Gerni benim ODTÜ'den öğrencimdir. (...) Prof. Gerni'nin çalışmalarını YÖK de beğenmiş ki, kendisini tekrar dekan olarak atamış. Ama iş rektörlük seçimine gelince, 'Olmaz!' diyor, 'En yüksek oyu alsa da olmaz!' Neden? Basından çıkanlara göre Prof. Gerni 'rejim düşmanı ve şeriatçı' imiş. YÖK'ün resmi bir açıklaması yok" (Türker Alkan, "Hikmet-i YÖK", Radikal, 30 Temmuz 2000, s.5).

⁴ "YÖK hakkında suç duyurusu", Cumhuriyet, 28 Temmuz 2000.

⁵ Özgür Gökmen, "Rapor Çalkantısı", Radikal, 23 Mayıs 2000, s.5.

değerlerine sahip çıkmakta kararlı olan ulusumuz, başta TSK olmak üzere üniversitelerimiz ve çağdaş kurumlarımız, ülkeyi aklı ve vicdanı körleşmiş bir grubun çağdışı emellerine terk etmeyeceğini ve asla taviz vermeyeceğini göstermiştir. (...) Demokrasiyle yönetilen ülkemizde, insan hakları ve temel özgürlük kavramları içerisinde, demokrasi anlayışını yozlaştırmaya ve 'özgürlükler kaosu' hâline getirmeye hiç kimse-nin veya hiçbir kurumun hakkı yoktur",⁶ "Tek devlet, tek vatan, tek ulus, tek bayrak, tek dil kavramlarından asla vazgeçmeyeceğiz"⁷ yollu 'hamaset'lerini, rektörün ardından kürsüye çıkan ANAP'lı Turizm Bakanı Erkan Mumcu, "Cumhuriyet'in değerlerini, Atatürk ilke ve devrimlerini korumak ve kollamak konusundaki üniversite duyarlılığı, TSK duyarlılığıyla üslup olarak, biçim olarak ayrı olamaz. Korumak ve kollamak konusundaki tutumumuz, abartılmış duyarlılığımız bizi bağınazlığa götürmemelidir. (...) Üniversite var oluşunu özgürlüklere borçludur, özellikle düşüncenin ve ifadenin özgürlüğüne borçludur. Üniversite kürsülerinden duymayı istediğim şey, daha fazla özgürlük talebinden başka bir şey değildir"⁸ sözleriyle yanıtlıyacaktı. Genclermay'ın derhal ve şiddetli tepkisiyle karşılaşan ve başta Cumhuriyet Gazetesi olmak üzere 'Atatürkçü' çevrelerin 'Erkan Mumcu'nun kirli çamaşırlarını ortaya dökme çabaları'na yol açan bu sözler, MGK-YÖK-siyaset üçgeninde sıkışmış olan üniversitelerde işlerin hiç de yolunda gitmediğini bir kez daha belgelemektedir...

Durum ortadadır, 12 Eylül Rejimi'nin 'üniversiteleri zapturapt altına almak' üzere tasarlayıp işlerliğe soktuğu YÖK,⁹ 'iyi sıhhatte olsunlar'dan aldığı destekle¹⁰ tasarruflarındaki keyfiliği uç boyutlara

⁶ "Bakandan özgürlük dersi", Yeni Binyıl, 3 Ekim 2000, s.14.

⁷ Akt. Aydın Engin, 'TSK'nin Dili-Üniversitelerin Dili', Cumhuriyet, 5 Ekim 2000, s.5).

⁸ "Bakandan özgürlük dersi", Yeni Binyıl, 3 Ekim 2000, s.14.

⁹ "Ankara Belediyesi'nin 'Dil-Kent' adını verdiği, ODTÜ kampüsü yakınlarındaki YÖK Sitesi'nin açılış töreni dün yapıldı. Törene Cumhurbaşkanı Kenan Evren, MGK üyeleri Orgeneral Nurettin Ersin, Orgeneral Sedat Celasun, DM (Danışma Meclisi) Sadi Irmak, Devlet Bakanı Zeyyat Baykara, bazı bakanlar, rektörler, YÖK üyeleri, bazı öğretim üyeleri ve kalabalık bir davetli topluluğu katıldı" (Cumhuriyet, 28 Mart 1983, s.1).

¹⁰ Zafer Üskül şöyle diyor: "Elimde kanıt yok ama üniversite camiasında yaygın bir söylenti var. YÖK Başkanı Gürüz'ün görev süresi bittiğinde Demirel onu yeniden YÖK başkanı yapmaya çok hevesli değilmiş. Söylentiye göre Genclermay Başkanı bu konuda

vardır. Bu keyfiliği, 12 Eylül'den bu yana, ülkenin stratejik yönelimlerine damgasını vuran MGK politikalarıyla uyum örtüsü altında yürüttüğünden, tüm eleştirilere karşı durabilmekte, varlığını hasarsız sürdürebilmektedir. Örneğin, MGK Nisan 2000 tarihli toplantısında "Üniversite rektörlerinin Atatürkçülüğünden, irtica ile mücadelede tavizsiz davranacağından kuşku duyulmayan isimlerden seçilmesi" kararını almakta,¹¹ YÖK, rektörlük atamalarında McCarthy'nin¹² ruhunu şad edecek operasyonları uygulamada beis görmemektedir.¹³ YÖK zihniyetinin biçimlendirdiği alt'ın üst'e kul olduğu¹⁴ üniversite hiyerarşisi içinde rektörler de böylelikle, üniversite camiasına hesap verme zorunluluğu duymadan pervasızca davranabilmekte, üniversitelerde öğretim elemanlarının on yılda bir değişen 'Milli Askeri Stratejik Konsept'e göre hangisi geçerliyse

ısrar etmiş. Gürüz'ün Genelkurmay Başkanı'yla görüşmeleri var mıdır, ondan aldığı sözlü talimatlar var mıdır, bunları bilme olanağımız yok. Ama Gürüz'ün ve YÖK üyelerinin kamuoyuna ve Cumhurbaşkanlığı'na karşı böyle bir tutum içinde olmalarını açıklayacak bir şey de olmalı elbette... 28 Şubat çerçevesi içinde TSK'nın irtica ile mücadele önceliği YÖK'ün de önceliği haline geldi denebilir belki. Eğer öyleyse o zaman da desteğini ve cesaretini bu süreci başlatan Milli Güvenlik Kurulu'ndan alıyor demektir YÖK", Neşe Düzcel'le söyleşisinden. "YÖK'e cesaret MGK'den", Radikal, 24 Temmuz 2000.

¹¹ akt. B. Çetin, 'YÖK Veto Şokundan Çıkamıyor', Yeni Binyıl, 20 Temmuz 2000, s.15.

¹² Taha Akyol "bile", "YÖK McCarthy'ci zihniyetle kısımlar yapmakta, keyfi yönetilmekte, akademik camianın ve toplumun büyük kesiminde ciddi bir huzursuzluk sebebi olmaktadır" diyor ("YÖK Sorunu", Milliyet, 20 Temmuz 2000, s.17).

¹³ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in YÖK'ten gelen listeyi geri çevirmesi konusunda Ali Bayramoğlu "28 Şubat günlerinde oluşturulan garip uygulamaya" dikkati çekiyor: "Başka deyişle, rektörlükler, dekanlıklar, valilikler gibi kamu kurumlarının kendilerine ilişkin yetkiye sahip olmayan Genelkurmay Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Batı Çalışma Grubu gibi başka devlet kurumlarıyla bire bir ilişki kurmaları, talimat almaları, biçim ve içerik açısından tümüyle hukuk dışı uygulamalara girmeleri" (Ali Bayramoğlu, YÖK, Demirel, Sezer...", Yeni Binyıl, 20 Temmuz 2000, s.5).

¹⁴ "Önceki gün Hürriyet'te bazı rektörlere YÖK'le ilgili düşünceleri soruluyor. Rektörler YÖK'le ilgili açıklama yapmaktan çekiniyor. Hepsini korkuyor! Nerede kalıyor bilimsel özgürlük ve düşünceyi özgürce açıklamak? Bu mu üniversite? Bu mu bilim? (...) Tıpkı soğuk savaş dönemi gibi. ABD'de McCarthy ya da Nazi Almanyası'ndaki bilime uygulanan terör gibi! (...) Üniversitelerin bütçe ve kadroları YÖK'e bağlı. Kimse kıpırdamıyor. Kıpırdadı mı ya işinden oluyor, ya da başka yere sürülüyor. YÖK rektörlere, rektörler dekanlara, onlar da öğretim üyelerine aman vermiyor. Onun için koca koca rektörlerden çıt çıkmıyor. Çok yazık!" (Yalçın Doğan, "Üniversitemi Geri İstiyorum!", Milliyet, 6 Eylül 2000, s.15).

‘yıkıcılık, bölücülük ya da irtica ile suçlanıp¹⁵ görevden alındığı¹⁶ ya da susturulduğu bir cadı kazanı kaynatılmakta, bilim yerine ‘kapı-kulluğu’, ‘araştırma’ yerine ‘yolsuzluk’, ‘öğretim’ yerine ‘polis-jandarma destekli, kişiliksizleştirici ezbercilik’ ikame edilirken kasa-ba politikası Türkiye üniversite sisteminde açılan gediklerden içeri sızmaya çabalamaktadır.¹⁷ Fazilet Partisi, ‘Türbana Özgürlük’ şiarıyla köktendinciliğin, Türk-İslâm Sentezi’nin Türk yükseköğretim sisteminin ‘resmi görüş’ü ilan edildiği yıllarda kazandığı mevzileri korumaya çabalarken, MHP de 28 Şubat müdahalesinin estirdiği ters rüzgârları ve iktidarda olmanın gücünü arkasına alarak, üniversitelerde, özellikle de taşra üniversitelerinde kadrolaşma konusunda RP ile kıran kırana bir mücadeleye girmiştir.¹⁸ Öyle ki, yeni üni-

¹⁵ Ali Bayramoğlu’nun deyişiyle: “YÖK’ün konumu, rektör seçimi kuralları, daha vahimi, bu kuralların insan unsuruna endeksli keyfi tutum ve politikalarca kuşatılması, İslâmi kadrolaşmayla ilişkilendirilmekte, üretilen bu gerçekçyle kabul edilemez bir anti-demokratik tutum doğrulanmaya çalışılmakta, işin aslını oluşturan özerklik ve demokrasi ise bir kez daha marjinalleştirilmektedir” (“YÖK Sorunu”, Yeni Binyıl, 22 Temmuz 2000, s.5).

¹⁶ Örneğin, sosyolog Yrd. Doç. Dr. Alev Erkanat, radikal İslâm konulu doktora tezi çalışmasını yayınlayan yayınevinin “Besmele” logosu gerçekçe gösterilerek YÖK tarafından görevden alındı ve öğretim üyeliğinden uzaklaştırıldı. Bkz. Tanıl Bora, “İrticacı avında bir YÖK hikâyesi daha”, Radikal İki, 15 Ekim 2000, s.9.

¹⁷ Bunun bir göstergesi de, TBMM’nden geçirilen “öğrenci afları”dır. Örneğin en son örneğinde de olduğu üzere: “Öğrenci affı için oluşturulan komisyona gayri resmi olarak MHP’li İrfan Keleş başkan seçildi. Yasa önerilerinde, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine af getirilmesi ile doçentlik için KPSD koşulunun kaldırılması da isteniyor” (Cumhuriyet, 21 Mart 2000, s.1). Oysa yine YÖK’ün araştırmalarına göre, bu tür “Af ile kalitesiz diplomalı üretiliyor”! (Cumhuriyet, 21 Mart 2000, s.11). Af yasası, üniversitelerin karşı çıkmasına karşın TBMM’nden geçerek yürürlüğe girmiş, “Yükseköğretim kurumlarından herhangi bir nedenle son 20 yıl içinde ilişkisi kesilen öğrencilerin yeniden üniversitelere dönmeleri” sağlanmıştır. “51 devlet üniversitesine 50 bini aşkın, Açık Öğretim Fakültesi’ne ise 40 bin kişinin afı ile yararlanmak için başvurdu”ğu bildirilmektedir (“90 bin kişi öğrenci affı için başvurdu”, Cumhuriyet, 15 Eylül 2000, s.9).

¹⁸ “...Ama fiili gözaltı mekanizması asıl, gözaltında olmayan taşra üniversitelerinde hükümünü yürütüyor. Birçok yerde, sıkı ‘Kemalist’ kesilen kariyerist üniversite erkânıyla MHP’ye yakın yaygın kadrolaşma arasında mükemmel bir işbirliğinin yürütüldüğüne dair güçlü işaretler var. RP/FP karşıtlığında ve milliyetçi bir hamasette gönül rahatlığıyla buluşan bu iki ‘ekol’ meşrebi, çizgisi ne olursa olsun, İslâmcıların ya da İslâmcılıkla damgalanmaya müsait bir ‘açığına’ bulduklarının üstüne çullanıyorlar. Birileri ‘Kemalistlik’ sicilini dolduruyor bu sayede, birileri de bu üniversitelerdeki kudretlerini arttırıyor” (Tanıl Bora, “İrticacı avında bir YÖK hikâyesi daha”, Radikal İki, 15 Ekim 2000, s.9).

versitelerde MHP eğilimli rektör adayları birbirine rakip çıkmakta, rektör adayları idarî kadrolara akrabalarını doldurarak, ‘ulûfe’ dağıtır gibi doçentlik kadroları dağıtarak, MHP yandaşı olmayan öğretim elemanlarını tasfiye ederek, (Türk Ocağı, Aydınlar Ocağı gibi) MHP’ye yakın kuruluşlarda boy göstererek, ‘destek’ sağlama-ya çalışmaktadır. Tıpkı Samsun 19 Mayıs Üniversitesi’nde en fazla oyu alan ve göreve getirilmemesi bilinen olaylara neden olan Prof. Dr. Osman Çakır’ın yaptığı gibi.¹⁹

İFLASA KARŞI NEO-LİBERALİZMİN ‘ACI İLACI’: PARALI ÜNİVERSİTE

Evet, yasalaşmasının 19. yılında YÖK, yıllardır içten içe çürüt-tüğü Türkiye üniversite sistemini ‘iflas ettirmiştir’. Son birkaç ay içinde üniversiteler ve YÖK konusunun gazete haberlerinin ve köşe yazarlarının gündeminden düşmeyişi, bu iflasın belgeleridir. Daha-sı bu iflas, bütçe politikalarıyla da desteklenmektedir. Devlet, büt-çedeki paylarını budayarak kamu üniversitelerinin çöküşünü hız-landırmaktadır.

Örneğin, 2000 yılı bütçesinde eğitime ayrılan pay, ilk ve orta de-receli okullar dâhil, %8,9’dur ve geçen yılın aynıdır.²⁰ Üniversitelere bütçeden ayrılacak pay “bu yıl %30 oranında (yani resmi enflasyon oranının altında -b.n.) arttırılarak 1 katrilyon 364 trilyon 910 milyar liraya” çıkartılmıştır, ama “pay, bilim kuruluşlarının yeni projeler üreterek yatırım yapmalarına yetmiyor. Hükümetin ayırdığı kısıtlı ödeneği sayıları 73’e ulaşan üniversitelerle YÖK paylaşacak. Bu öde-neğin büyük bölümü personel giderleri ve cari harcamalarda kulla-nılacak, 347 trilyon lira dolayında bir ödenekle de üniversiteler yatırı-m yapacak ve proje geliştirecek. (...) Temel işlevi bilim üretmek olan üniversiteler öğrenci ve öğretim üyesi sayısındaki artışa karşın gerekli yatırımlar yapılmayınca diploma dağıtan kurumlara dönüştü. (...) Üniversitelerde üretilen proje sayısı yatırımların zamanında yapılmamasından ötürü 1998 sonrasında düşüş gösteriyor. 1998’de üniversitelerde yürütülen proje sayısı 1.543’ken, bu sayı 1999’da

¹⁹ Bkz. Tuna Sakallı, “Rektöre Kadrolu Oylar” Milliyet, 6 Ağustos 2000, s.23.

²⁰ “Üniversite İflas Etti”, Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.14.

1.418'e, 2000'de 1.345'e düşmüştü".²¹ Aynı dönemde, Türkiye üniversitelerinin yayınları arasında, uluslararası standart kabul edilen bilim atıf indeksinde yer alanların oranında da düşüş görülmektedir. 1996 yılında bir önceki yıla oranla görülen %25'lik artışa karşın, Türkiye üniversitelerinden bilim indeksinde yer alan yayınların oransal artışı 1997'de 3.313 yayınlı %13,6; 1998'de 3.901 yayınlı %17,8; 1999'de 4.491 yayınlı %15,1 olmuştur.²²

"Bugün üniversitelerde çoğunluk YÖK'e karşı, ama karar noktaları YÖK'ten yana olanların elinde. (...) Sistem kişi yönetimine, giderek diktatörlüğe yol açıyor. (...) YÖK daha iyi bir eğitim için değil, 12 Eylül mantığıyla, eğitimcileri denetleme ve cezalandırma amacıyla kuruldu. Oysa şimdi, normal bir eğitim sistemi olarak kurulmuş da biraz rötuşa ihtiyacı varmış gibi eleştiriliyor"²³ diyen Prof. Dr. Burhan Şenatalar'a katılıyorum, ancak bu tanısının biraz daha geliştirilmeye ihtiyacı olduğu kanısındayım. YÖK, Devlet'in elinde yalnızca bir 'denetim ve cezalandırma' aracı olmanın ötesinde bir 'misyon'un kurumudur; 1980 sonrasında toplumsal muhalefetin bastırılmasıyla yürürlüğe sokulan IMF patentli 'yapısal uyum programı'nın yüksek öğrenim alanındaki koçbaşısıdır aynı zamanda. Anımsayacaksınız, 20. yüzyılın son çeyreğinde yürürlüğe giren neo-liberal politikalar, 'devletin küçültülmesi' retoriğiyle kamu hizmetlerinin büyük ölçüde özel sektöre devrini öngörmekteydi. 'Özelleştirme' devrin tılsımlı formülüydü; 12 Eylül rejiminin yaptığı, buna karşı olası toplumsal direnişleri kırmaktı, böylelikle yol, Turgut Özal ve ekibi eliyle neo-liberal siyasaların uygulanmasına yol açılabilecekti.

Bu çerçevede oluşturulan YÖK, 'özelleştirmeci' tavrını, bizzatı fikir babası, kurucusu ve uzun süre yöneticisi olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın sözlerinde ve uygulamalarında pek çok kez sergilemiştir.²⁴ Ne diyordu 1980 sonrasında ilk özel üniversitesinin rektö-

²¹ Hilal Köylü, "Bilime para yok", Radikal, 20 Ekim 2000, s.5.

²² Taha Akyol, "YÖK ve McCarthy", Milliyet, 27 Temmuz 2000, s.15.

²³ 'İstanbul Üniversitesi en talihsiz dönemini yaşıyor', Y. Binyıl, 30 Temmuz 2000, s.12.

²⁴ "Gerçekten, 12 Eylül'de iktidarı gaspeden ve ulusal egemenliğe el koyan generallerin amacı ile yüksek öğretim sorunlarını havale ettikleri sivil kurmayın 'vizyon'u farklı idi.

rü ve hanedan başı Prof. Doğramacı, anılarında? “Kenan Paşa bana telefon etti, üniversitelerle ilgili yardım istedi. 1984’te Bilkent’i kurduk. Sakıp Sabancı’ya gittim. ‘Gel, üniversite kur,’ dedim. Kabul etti. Bana ‘Jimmy Carter’ı üye yapalım. Birçok kişiyi çağıralım,’ dedi. 10 gün sonra aradı, ‘Sen baba üniversite kur dedin ama Harvard Üniversitesi bile para kazanmıyormuş’ diyerek bu fikirden vazgeçti. Ben de Vehbi Bey’e gittim. Kızlarının muhalefetine rağmen üniversite kurdu. Sonra Sabancı da kurdu. Bunlar iyi şeyler. Artık birbirimizle değil, dünyayla yarışmalıyız”.²⁵

Sabancı’yı ve ardından pek çok ‘işadami’nı özel üniversite kurmaya ‘ikna eden’, kuşkusuz kendi üniversiteleri parasızlıktan ve türlü olanaksızlıklardan kırılırken ‘vakıf üniversiteleri’ne kesenin ağzını açan devlet politikasıydı. Vakıf üniversitelerine ormanlık alan tahsisinden, giderlerinin %40’a varan kesiminin bütçeden karşılanmasına,²⁶ kamu üniversitelerinde uygulanan ücret politikalarıyla yetişmiş öğretim elemanlarının vakıf üniversitelerine geçişini

Generaller sadece ve sadece bir tehlike olarak, bir ‘anarşi yuvası’ olarak gördükleri üniversiteyi disiplin altına almak, ‘kışla’ haline getirmek istiyorlardı. Üniversite modelleri nelerdir; üniversite ve bilim ulusal kalkınmaya ne gibi bir katkıda bulunabilir? Bu gibi sorular umurlarında değildi. Buna karşılık sivil kurmay bu konuda katı bir modele, fakat uygulamada da çok esnek bir taktik beceriye sahipti. İlk aşamada taktik oyunlar ön plana çıktı; generallerin arzusuna uyuldu; üniversiteler kışlalaştırıldı. Buna karşılık, ikinci aşamaya geçilince (...) YÖK de gerçek planını uygulamaya başladı. Bu plan özel teşebbüscü, kamu müdahalesini ancak kaynak sağlamak, ileri düşüncelerikısıtlamak ve gerekli hallerde tasfiye yapmakla sınırlayan, Amerikancı bir modeldi. (...) 1992’de rektör seçimine olanak veren bir yasayı protesto ederek görevinden istifa eden YÖK başkanını, üç yıl sonra bu konuda TUSİAD’a bir rapor hazırlamış, daha hazırlıklı bir ekip izledi ve YÖK ikinci hayatına başladı. (...) (YÖK) küreselleşmenin, burjuvazinin Türkiye’de olduğundan çok daha güçlü olduğu Avrupa ülkelerinde bile henüz kabul ettiremediği bir ‘şirket-üniversite’ paradigmasını uygulama kavgası veriyor” (Taner Timur, “Bizim Üniversitelerimiz”, Radikal İki, 23 Nisan 2000, s.6).

²⁵ Hürriyet, 28 Mart 2000, “Sabancı, ‘Harvard Bile Para Kazanmıyor’ Diye Üniversite-den Vazgeçmişti”, s.25.

²⁶ YÖK bu yıl 11 vakıf üniversitesine toplam 15 trilyon 588 milyar 471 milyon lira yardımda bulunulmasını kararlaştırdı. Bu yardımdan “arslan payı”nı, 5 trilyon 657 milyar lira ile Bilkent Üniversitesi kaparken, onu 3 trilyon 435 milyar TL ile Yeditepe, 1 trilyon 931 milyar TL ile Başkent ve 1 trilyon 93 milyar TL ile Çankaya üniversiteleri izliyor, bkz. Zülfikar Ali Aydın, “Üniversitede yardım krizi”, Yeni Binyıl, 18 Ekim 2000, s.16.

teşvik etmeye, giriş puanlarını düşük tutarak kontenjanlarını doldurmalarını sağlamaya, araştırma görevlilerini kamu üniversitelerinden kopartmaya yönelik uygulamalara dek uzanan bu ‘cömertlik’, kısa sürede vakıf üniversitelerinin sayısının katlanmasına yol açtı. Kuşkusuz, bu artışta, ilk YÖK başkanı Prof. Doğramacı’nın Bilkent Holding’inin, yani bünyesinde 100 şirketi barındıran Tepe, Meteksan, Dilek, Bilintur ve Enerji gruplarıyla inşaattan marketçiliğe, havacılıktan finans sektörüne, matbaacılıktan enerji sektörüne akla gelebilecek her alanda faaliyet gösteren ‘imparatorluğu’nun iştah kabartıcı örneğinin payı büyüktür.²⁷ Son dönemlerde, çeşitli yolsuzluk ve suiistimalleri nedeniyle Meclis YÖK Araştırma Komisyonu’nca da inceleme altına alınan²⁸ ‘Bilkent İmparatorluğu’nun kolları Atatürk Hava Limanı inşaatına dek uzanmaktadır; bilindiği üzere, Atatürk Hava Limanı İç Hatlar terminali, ihaleye çıkartılmaksızın, ‘yap-işlet-devret’ sistemiyle Bilkent Holding’e bağlı Tepe-Akfen Grubu’na verilmiş ve şirket topluluğuna bu yolla en az 100 milyon dolar ek kazanç sağlanmıştır.²⁹

Devletin vakıf üniversitelerindeki ‘koruyucu/kollayıcı eli’ iş kendi üniversitelerine geldi mi, YÖK’ün soluk aldırmayan vesayet sisteminin yanı sıra, budanan ödeneklerle bir cendereye dönüşmektedir. Bu durum yalnızca bir ‘bütçe gereği/tasarruf önlemi’ değil, aynı zamanda, hatta daha çok, üniversitelerin paralı hâle getirilmesine, giderek özelleştirilmesine yönelik bir yaptırımdır. Prof. İzzettin Önder, bu politik/ideolojik tercihi şu sözlerle açıklıyor:

“Kapitalist toplumlarda, tarihin bir kesitinde, maddi sermayenin çıkarları doğrultusunda kamu kesimi içinde yürütülen yüksek öğretimin niçin özelleştirilmeye çalışıldığının yanıtı, sermayenin deviniminde ve ulaşmış olduğu olgunluk düzeyinde ve bunun so-

²⁷ Bkz. S.K. Şen-C. Kaçmaz, “Doğramacı Holding”, Milliyet, 7 Ocak 2000, s.21.

²⁸ Komisyon, arazi “gasp”ından üniversite arazisinde ticari yapılaşmalar gerçekleştirmeye, kamu zararına yol açmaya, evrakta sahteciliğe, arsa spekülasyonuna dek uzanan bir dizi yolsuzluğu ele alıyor. Bkz. Sebahat Karakoyun, “Bilkent mercek altına alındı”, Cumhuriyet, 20 Mayıs 2000, s.3.

²⁹ “İhalesiz terminal!”, Yeni Binyıl, 25 Haziran 2000, s.9.

nucunda ortaya çıkan küreselleşme ve özelleştirme politikalarında yatmaktadır. Günümüz sermayesi, olgunlaşma süreci içinde gidererek teknoloji-yoğun üretim sistemlerine geçtikçe, bir yandan emeğe eskiden olduğu kadar yoğun ilgi duymamakta, diğer yandan da kendi arasında çok sıkı rekabete girmiş bulunmaktadır. Bu gelişmelerin sonucunda, sermayenin üniversitelere bakışı da şöylece başlamıştır:

Emek talebi görece azaldığına göre, tüm nüfusu yüksek öğretimden geçirmenin gereği yok. Zira ileride işsiz kalacak bireylere bedava eğitim hizmeti vermek, sermayeye katkısı olmayacak bir kanala kaynak tahsis etmek anlamına gelir. Yoğun işsizlik ortamında, eğitim hayati önem kazanmış olacağından dolayı, bireyler bu maliyeti karşılamada bir beis görmezler. Bu durumda, yükün bireylere yıkılması, bütçeyi rahatlatırken, hem sermayenin vergi yükünü hafifletir, hem de böylece serbest kalan fonlardan sermayenin yararlanma olasılığı doğar”.³⁰

Bu ‘basınç taktiği’, başarılı olmuştur. Dikkat edilirse, YÖK Başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz, son birkaç yıldır ne zamanı ağzını açsa “öğretim elemanlarının maaşlarının yetersizliğinden ve buna bağlı olarak da yüksek öğretimin paralı hâle getirilmesi zorunluluğundan, mali özerklikten” dem vurmaktadır.³¹ “Öğrencilerin yüksek öğretim kurumlarının giderlerine katılması”, TÜBA Akademi Konseyi’nin 1.6.1996’da kamuoyuna açıkladığı ‘YÖK yasası değişikliği’ önerisinde de yer almaktadır.³² Ve parasızlık kışkıracındaki ‘Rektörler Korosu’, YÖK Başkanı’nın ‘paralı üniversite/malî özerklik’ atağını, 2000 öğretim yılında sürdürmektedir: “Devlet Üniversitelerinin kan kaybı ancak paralı eğitimle giderilebilir. (...) Ödeme gücü olmayanlara burs sağlanmalı. Öğrenim gördükten sonra da devlete olan borcunu öder”

³⁰ İ. Önder, ‘Yüksek Öğretim Hizmetlerinin Özelleştirilmesi’, Üniversiteli, Ekim 2000, 8.

³¹ Örneğin bkz. “Üniversite paralı olmalı”, Cumhuriyet, 9 Ekim 1999, s.20, “Üniversite iflas etti”, Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.14.

³² Bkz. Ayhan O. Çavdar, “Türkiye Bilimler Akademisi ve YÖK Yasası”, Cumhuriyet, 28 Temmuz 2000, s.2.

(Dokuz Eylül Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Fethi İdiman),³³ “Kısa bir zaman içinde artan öğrenci sayısının eğitimi üstlenecek öğretim üyesi bulamayacağız. Bunun en önemli nedeni ise artan vakıf üniversitelerine talep olması. Bunun kitlesel harekete dönüşmesinden korkuyoruz. Ayrıca artık doktorlar tam gün yerine yarım gün çalışıyorlar, kendi muayenahanelerini açıyorlar. Dolayısıyla üniversitelere çok az faydaları ve katkıları oluyor. Üniversitelere mali özerklik tanınmalı” (Hacettepe Üniversitesi rektör vekili Prof. Dr. Ahmet Göğüş); “Akademisyenlerin vakıf üniversitelerine geçmelerini eleştirmek çok yersiz bir davranış. İnsanlar doğaları itibariyle daha iyi koşullarda yaşamak için çalışırlar. Söz konusu hocaları takdir ediyorum. Ben hayatım boyunca iki kuruş ile yetinmek istemem. Ben şu anda 70 derece sıcakta iki kuruş için neden çekeyim? Teklif gelirse hemen giderim” (Harran Üni. rektörü Prof. Dr. Uğur Büyükburç).³⁴

Üniversitelerin harçların katlanması yoluyla ‘paralılaştırılması’, kuşkusuz şimdiden büyük değişikliklere uğrayan ‘üniversiteli’ profilini de kökten değiştirmeye yönelik bir operasyondur; toplumun büyük kesimini, (yoğun işsizlik ortamında, edinse de bir işine yaramayacak olan) yüksek öğretim diplomasından yoksun bırakmayı hedeflediği, ortadadır.

Üniversiteli profilinin, şimdiden büyük değişimler geçirdiğine değinmiştim; orta öğretimdeki gerek bölgesel³⁵, gerek sınıfsal dengesiz-

³³ “Üniversiteler paralı eğitim istiyor”, Cumhuriyet, 24 Mart 2000, s.8.

³⁴ “Üniversite iflas etti”, Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.14. Neyse ki, ülkedeki gelir dağılımı adaletsizliğine dikkat çekerek “paralı eğitim”e karşı çıkan rektörler de vardır: “Türkiye’de gelirin çoğunu küçük bir insan topluluğu elde ediyor. İnsanlarımızın büyük çoğunluğu bu gelirden eşit pay alamıyor. Nüfusumuzun %10’u açlık sınırının altında yaşıyor. Böyle bir ülkede bu insanların kurtuluşu üniversitelerdedir. Bu yüzden bu eğitimi kısıtlayacak herhangi bir olayı doğru bulmuyorum. Üniversiteyi paralı hale getirmek, yoksul gençlerin önünü kesmektir” diye haykıran Bolu, Abant İzzet Baysal Üni. rektörü Prof. Dr. Nihat Bilgen gibi (Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.14) ya da, “Eğer siz gelir dağılımı alt seviyesindeki insanlara burs olarak aktarabiliyorsanız bu doğru bir sistem olur. Ama bugün Türkiye’de sadece gelir seviyesi yüksek olanlar okuyorsa, o zaman sistem bozuk demektir” uyarısını yapan Eskişehir Anadolu Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Engin Ataç gibi (“Rektörler ‘mali özerklik’ diyor”, Yeni Binyıl, 17 Ekim 2000, s.16).

³⁵ Milli Eğitim Bakanlığı ve ÖSYM verilerine göre, Anadolu Liseleri ve üniversiteye girişte en başarısız iller, şunlar: 1997: Iğdır, Şırnak, Bayburt, Ardahan, Adıyaman,

likler, özellikle ‘tercih edilen’ üniversitelerde öğrenci profilini ağırlıklı olarak Anadolu liseleri ve kolej mezunları tabanına kaydırmıştır. Üniversitelerde paralı sisteme geçişle birlikte, toplumsal sınıflar arasındaki dengesizliğin geleceği de güvence altına alınmış olacaktır. ‘Maddi durumları elvermeyenlere burs verilmesi’ ise kocaman bir ‘yalan’dan ibarettir, çünkü ‘maddi durumları elvermeyenler’in büyük bölümü zaten daha orta öğretim aşamasında elenmektedir. Öğrenim sürecinde tüm engelleri aşarak bir ‘üniversite bursu’ kazanmayı başarabilmiş halk çocukları ise bir ‘hak’ olarak değil de bir ‘lütuf’ olarak önlerine konulan olanağı yitirmemek için canlarını dişlerine takacak, kazandıkları bu olanakla ‘sınıf atlayarak’, içlerinden geldikleri yoksul katmanlarla bütün ilişkilerini keseceklerdir. Dolayısıyla, YÖK patentli bu yeni yönelişle birlikte yüksek öğrenim her yönüyle ‘bir sosyal sınıfın diğer bir sosyal sınıf üzerindeki baskı aracı’na dönüştürülmektedir. Noam Chomsky bu ‘gidişat’ı şöyle betimliyor:

“Son yıllarda, özel sektörün egemenliğine müdahale olabilecek her şeye, dayanışmaya, demokrasiye, sosyal refaha karşı genel bir saldırıda bulunuluyor. Ve bu saldırının yönelebileceği hâlâ pek çok hedef var. Hiç şüphe yok ki, bu hedeflerden birisi de eğitim sistemidir. Aslında, daha birkaç yıl önce, Lehman Brothers ve benzeri gibi büyük yatırım şirketleri, bir sürü yere broşürler gönderiyor ve müşterilerine şöyle sesleniyorlardı: ‘Hey, buraya bakın, sağlık sistemini ele geçirdik; hapishane sistemini de ele geçirdik; bundan sonraki en büyük hedefimiz ise eğitim sistemi. Eğitim sistemi de özelleştirilebilir ve bu sayede bu işten de bayağı para kazanabiliriz.

Ayrıca şu noktanın da unutulmaması gerekiyor. Eğitimin özelleştirilmesi, bir insanın zor durumdaki bir diğerinin sorununa karşı duyarlı olması gibi tehlikeli(!) bir düşüncenin altını oyuyor. Bu öylesine tehlikeli bir ahlâki duruştur ki, mutlaka yok edilmesi gerekir. Kamu eğitim sistemi, varoşlarda, gecekondualarda yaşayan bir

Gümüşhane, Ağrı, Mardin, Muş, Artvin... 1998: Şırnak, Ardahan, Hakkâri, Muş, Iğdır, Ağrı, Bingöl, Mardin, Gümüşhane, Ordu... 1999: Ardahan, Şırnak, Bitlis, Muş, Kilis, Iğdır, Ağrı, Urfa, Tunceli, Rize, Hakkâri... 2000: Şırnak, Hakkâri, Ardahan, Mardin, Bitlis, Kars (Yeni Gündem, 2 Eylül 2000, s.3).

çocuğun eğitim alıp alamayacağı ilkesine dayanır ve bu ilkenin de, ortadan kaldırılması zorunludur. (...) Amaçlar ve umutlar özelleştirildiğinde, bütünüyle kontrol altına alınmış olursun. Özelleştirmeciler kendi doğrultusunda yol alırken, herkes de kendini onların yoluna tâbi olmak zorunda kalsın istiyorlar. (...) Bu durum, bütünüyle özel sermaye birikiminin kontrolünde bir sosyoekonomik düzen yaratma amacıyla somutlanıyor”.³⁶

Dahası, izlenen neo-liberal üniversite politikası, üniversiteleri kendilerini bunaltan kaynak sıkıntısı karşısında, özel sektörle bütünleşmeye itmektedir. ‘Üniversite-Sanayi İşbirliği’ başlığıyla kotaları ve özellikle mühendislik bölümlerini özel sektör siparişleri doğrultusunda projeler üreten ‘Ar-Ge’ kuruluşlarına dönüştüren yöneliş, bir yandan şirketleri araştırma masraflarını üniversitelere ciro etmesine ve yetişmiş unsurları ‘parça başı’-çalıştırmaya (yani ucuza mal etmesine) yol açmakta bir yandan da öğretim elemanlarıyla yetenekli öğrencileri teslim almaktadır. Uygulamalı bilimlerin özel sektöre angaje olması, temel bilimlerin de ilgi alanlarını gideyerek piyasa gereksinimleri doğrultusuna yönlendirmelerine yol açmaktadır. Böylelikle yüksek öğretimin temel düsturu olması gereken ‘kamu yararı’ yerini giderek ‘şirketlerin çıkarı’na bırakıyor.³⁷

‘AKIL HOCALARI’

Devlet ve YÖK politikaları, kamu üniversitelerini çürütür ve kaçınılmaz bir iflasa doğru hızla sürüklerken, cepteki hazır formülün de ustalıkla kamuoyuna pazarlanmaya başladığı, gözden kaç-

³⁶ Noam Chomsky, “Önce Eğitimin ve Dayanışmanın Altını Oyacaksın”, Ürün Dergisi, No:7, Eylül-Ekim 2000, s.32-33-35.

³⁷ Örneğin Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü’nün çıkardığı, Boğaziçi’nden Haberler dergisinde Endüstri Mühendisliği Bölümü’nün NATO’nun Helikopter Lojistik Planlaması projesine liderlik ettiği haberi yer alıyordu. Genelkurmay Başkanlığı’nın talebiyle projenin başına getirilen BÜ öğretim üyesi Gülay Barbarosoğlu, “Askeri operasyonlarda helikopterlerin etkin planlanması operasyonun başarısını çok etkiliyor. Dolayısıyla askerî açıdan çok önemli” derken bilimin ölüm/öldürmeye değil, hayata/yaşatmaya yönelik etiğinin çoktan unutulduğunu da belgeliyor (“Boğaziçi Üniversitesi NATO’ya mı Çalışıyor?” Sol Dergisi, 6 Ekim 2000, sayı 106, s.32).

mamaktadır. Son dönemlerde rektör atamaları ve YÖK üzerinde kopartılan fırtınaları, ya da en azından bunların bir bölümünü, haklı bir toplumsal tepkinin ifadeleri olarak değerlendirmek mümkün gözüküyor. Basında çıkan kimi yazılar, ‘Amerikan Üniversite modeli’ne geçiş telkinlerini şıngılamakta alttan alta. ‘Evet’ denilmektedir bu yazılarda, “Rektörlerin atama yoluyla işbaşına getirilmesi kötüdür, çeşitli suiistimallere yol açmaktadır. Ancak seçimle işbaşına gelmesi daha da kötüdür, çünkü öğretim üyeleri arasında kamplaşmalara, adam kayırmalara yol açmaktadır. En iyisi rektörlerin ‘liyakat’ esasına göre göreve getirilmesidir; bu da bir müteveli heyeti sistemiyle gerçekleştirilebilir”. Örneğin Taha Akyol:

“Bilimsel yayın, yönetim tecrübesi gibi objektif ölçülerle ‘liyakat’ e göre atama yapan, mesela bir müteveli heyeti sistemi olması hâlinde de bu sorunlar yaşanmazdı, ‘ayinesi iştir kişinin’ kuralına herkes razı olurdu”³⁸ ya da “Yönetimde de, akademik kariyerde de ‘liyakat’ esas olmalıdır. Bu da sandık koyup yandaşlara oy verdirmekle olmaz! Güdümlü, merkezîyetçi atamalarla da olmaz. Türkiye seçimi de, merkezîyetçi atamayı da denemiş, olumsuz sonuçlarını görmüştür. Türkiye adım adım ‘müteveli heyet’ sistemine yönelmelidir”³⁹ derken; Hasan Cemal “...konuyu sadece atama-seçim tartışmasına indirgemek de doğru değil. Üniversite düzeninin kökten ele alınması lazım. Bilimsel liyakatin ön plana çıktığı... İyiyle kötünün bilimsel liyakat açısından tartıldığı, ceza ya da ödüllendirildiği... Rekabetin mutlaka devreye sokulduğu... Öğrencilerin de yönetime katıldığı... Fırsat eşitliğini kollayan yaygın bir burs sistemiyle paralı yüksek öğrenimin gündeme getirildiği... yeni bir düzene ihtiyaç var. Bunun anlamı açık: Üniversite reformu”⁴⁰ diye yol gösterirken ya da Orhan Bursalı, “Oy sandığını demokrasi ve her şeyin oy sandığıyla en iyi çözülebileceğini sanmak, demokrasi safdiliğidir. Bilim parmak sayısına, siyasi görüşe göre gerçekleştirilemez. Bunu kural olarak üniversitelere yerleştirmek, üniversiteleri bilimsel kriterlere göre değil,

³⁸ Taha Akyol, “Üniversite Yönetimi”, Milliyet, 2 Ağustos 2000, s.17.

³⁹ Taha Akyol, “Yine Üniversite”, Milliyet, 21 Temmuz 2000, s.15.

⁴⁰ Hasan Cemal, “Bozuk düzene üniversite reformu”, Milliyet, 21 Temmuz 2000, s.17.

siyasal kamplara göre bölüştürmek ve giderek bilimin iyice kökünü kazımdır bu ülkeden. Üniversitelerde rektörler, ne seçimle yapılmalı ne de devlet tarafından atanmalıdır. Mütevelli heyetleri veya üniversitelerde bu defa işleyen senato sistemleri mi kurulur, her neyse yeni bir sistem oluşturulmalı, görevi üniversitede bilimi ve öğretimi üst aşamalara yükseltmek olacak rektör adayları belirlenmeli ve bunlar atanmalıdır⁴¹ önermesinde bulunurken Türkiye üniversitelerinin Amerikan sistemine uyacak tarzda yeniden düzenlenmesine işaret etmektedirler.

‘Paralı yüksek öğretim’ ve/ile ‘mütevelli heyeti yönetimindeki üniversite’ modeli, tam da neo-liberal üniversite tasarımına denk düşmektedir. ‘Mütevelli heyetleri’ bilindiği üzere, ağırlıklı olarak, üniversitenin kurulduğu bölgedeki yerel yöneticiler, ‘seçkin’ iş adamları, üniversite finansörleri, emekli (asker-sivil) bürokratlar vb. akademi-dışı kişilerden oluşur. Türkiye üniversiteleri için kotaları bu model, üniversiteyi tümüyle sermayenin gereksinimlerine açarak ve ‘şirket-üniversite’ bütünleşmesini hızlandırarak, ‘özerklik’ düşünü de bir daha geri dönmek üzere gömecektir.

NE İSTİYORUZ: ÖZGÜR, ÖZERK, DEMOKRATİK KAMU ÜNİVERSİTELERİ!

‘Atama yürümüyor, ama seçim de yürümez’ mantığı, rektör atamalarının yarattığı hoşnutsuzluktan, ‘üniversitenin idari özerkliği ve demokratik işleyişi’ fikrini de el çabukluğuyla yok edecek şekilde yararlanarak Amerikan modelini ‘Üniversite reformu’ kisvesi altında topluma dayatma kurnazlığından ibarettir.

Türkiye üniversite sistemi 1960 sonrasında geçirdiği kısa ve sorunlu ‘özerklik’ deneyimi dışında hiçbir zaman ‘özerk’ olmamış ve her zaman siyasetin güdümü altında bulunmuştur.⁴² Kuşkusuz, gerek bu kısa ‘özerklik’ deneyimi boyunca gerekse öncesinde üni-

⁴¹ Orhan Bursalı, “Üniversitelerde Öncelik Bilime”, Cumhuriyet, 3 Ağustos 2000, s.7.

⁴² Bu konuda bkz. M.T. Hatipoğlu, Türkiye Üniversite Tarihi (1845-1997), Selvi Yay., 1998; F. Alpkaya, T. Demirci, vd., Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye?, Ütopya ve OES Yay., Ankara, 1999; M. Çetik, Üniversitede Cadı Kazanı, 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav’ın Müdafaası, Tarih Vakfı/Yurt Yay., İstanbul 1998.

versitenin, başarılı bir sınav verdiğini söylemek de mümkün değildir.⁴³ Dahası, 'seçmen baskısıyla' neredeyse kasabalara dek yaygınlaşan altyapıdan, öğretim kadrolarından, eğitim gereçlerinden, daha da önemlisi üniversite geleneğinden yoksun 'gecekondu üniversiteleri' yukarıda da belirtildiği üzere, taşra politikalarının yoğun baskısı altındadır; ve YÖK sisteminde kayırmacılığın ve yolsuzlukların odağı hâline gelmiştir. Üstelik 12 Eylül rejimi ve onu süregelenleştiren YÖK baskısı, üniversite bünyesinde geniş çaplı bir yozlaşmaya, neme lazımcılığa, savsaklamacılığa, bilimden ve bilim etiğinden uzaklaşmaya yol açmıştır. Günümüzde hakim 'üniversite hocası' tipi, alabildiğince düşük profil gösterip emekliliğine gün sayan, ya da vakıf üniversitesine geçmek için fırsat kollayan 'bana dokunmayan yılan bin yaşasın'cılarla, dersleri alt kadrolara yıkıp şirketlere yüksek ücretlerle danışmanlık yapan, projeleri tırtıklayan, 'Siyanürlü altın'a 'olur' veren 'neo-liberal prof. lar'dır. Tüm bunlar doğru. Ancak kimse, tüm bunları gerekçe göstererek özerkliği tümüyle ortadan kaldıracak bir 'neo-liberal model'i kotarmasın. Üniversitedeki çürümenin devası, 'emekten ve hayattan yana bilim üreten ve yayan, özerk, özdenetimci, şeffaf, özgür üniversite'dir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 40. yıldönümünde 6-10 Eylül 1988 tarihleri arasında Lima'da toplanan Dünya Üniversiteler Servisi (WUS) 68. Genel Kurulunun karar altına aldığı Lima Bildirgesi ya da 1999 Bologna Eğitim Forumunda yürütülen tartışmalar sonucu kaleme alınan 'Bologna Bildirgesi'nde⁴⁴ üniversitelerin özerk (otonom) ve bağımsız olmaları; yapılanmalarında çoğulcu bir tablo sergilemeleri gerekliliğinin altını özenle çizilmektedir. Bu iki belge, günümüzün neo-liberal yönelişleri karşısında, 'özgür, özerk ve kamusal' yükseköğrenim için yeterli bir çerçeve oluşturmaktadırlar. Bu iki belgede çizilen çerçeve uyarınca, toplumun ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere tasarlanmış, herkesin yeteneğine göre kamusal eğitim

⁴³ Bu konu için özellikle bkz. Ahmet Cemal, "YÖK Tartışmasında Unutulanlar (I-II-III)", Cumhuriyet, 6, 13 ve 20 Temmuz 2000, s.15.

⁴⁴ Inge Knudsen, Project Report: 'Trends in Learning Structures', 7 June 1999, <http://www.rks.dk/trend55.htm>.

hakkı eylemci bilgi alanındaki özgürleşme serüveni olarak algılanıp; neo-liberal saldırının mimarı 'YDD' patronlarına karşı toplumsal mücadele alanı olarak ele alınmalıdır...

Bileşenlerinin (akademik-idari personel ve öğrenciler) yönetiminde söz ve karar sahibi olduğu, emekten ve hayattan yana, katılımcı, özerk ve özgür bir üniversite için mücadele, üniversite bileşenleri için yaşamsal bir sorun niteliği taşımaktadır.

Bünyesinde bilimi özgürce üretip yayabilecekleri, kendinin ve öğrencilerinin yetilerini hiçbir engel ve sınırla karşılaşmaksızın geliştirebilecekleri, serbestçe örgütlenebilecekleri ve meslekî ya da özlük haklarına ilişkin talepleri dile getirebilecekleri, hayata geçirebilecekleri özgür ve donanımlı bir ortam öğretim elemanları için vazgeçilmez olduğu kadar, 'ay sonunu nasıl getireceğim' sıkıntısı yaşamadan çalışabilecekleri, tüm sosyal hak ve güvencelerden yararlanabilecekleri, yazgıları rektör, dekan ya da idari amirin iki dudağı arasında olmayan, yönetiminde söz sahibi oldukları, dilerse kendi yeti ve becerilerini geliştirebilecekleri bir çalışma ortamı, üniversitenin bir başka aslî bileşeni olan teknik ve idarî personel için de vazgeçilmezdir.

Öğrenciler için ise, üniversite salt bir 'meslek edinme' mekânı değil, birer toplumsal varlık ve birer aydın aday olarak kişiliklerini, toplumsal duyarlılıklarını, içsel donanımlarını geliştirip zenginleştirecekleri bir alan olmalıdır. Laboratuvarlar olduğu kadar öğrenci kültür evleri, bilgisayar ağı olduğu kadar sağlıklı ve ucuz yurtlar, donanımlı derslikler, zengin kütüphaneler ve veri merkezleri olduğu kadar özgürce yürütülen siyasal-toplumsal-kültürel faaliyetler öğrencilerin hakkıdır.

Bu bakımdan, üniversite, sermayenin, şirketlerin 'Ar-Ge' kuruluşu olarak faaliyet gösteremeyeceği gibi, toplumun bütününden yalıtılmış bir 'fildişi kule' de değildir. Üniversite toplumsal hayatla iç içe olmalı, emeği, toplumsallığı ve hayatı savunmalıdır. Öğretim elemanları ve öğrencileriyle kamusal alana müdahale eden, onu emekten ve hayattan yana dönüştürmeye ve geliştirmeye katkıda bulunan, bileşenleri tarafından saptanmış ve kamu yararı üzerine

temellenmiş kendi iç işleyiş kuralları dışında üzerinde, ne devlet ne de sermayenin baskısı bulunmayan yeni bir üniversite kavrayışı ve tasarımı geliştirmek ve bu hedef doğrultusunda mücadele etmek, hem öğretim elemanları hem de öğrencilerin ortak sorunu ve sorumluluğudur.

Ancak böylesi bir tasavvurun hayata geçebilmesi için, kuşkusuz ki 'Üniversite'nin üzerindeki ölü toprağını silkelemesi gerekmektedir. Üniversitenin kendi üzerine dönen tartışmalara daha canlı bir tepki vermesi gerek. Öğrencisi, teknik-idari personeli ve öğretim elemanı ile tüm üniversiteliler, kendi sorunları ve kurumlarıyla ilgili görüş ve önerilerini demokratik bir biçimde tartışabilecekleri geniş katılımlı platformlar oluşturmaları, bu platformlarda biçimlenen görüşler -neden olmasın- bir Üniversite Kurultayı'na taşınabilmeli, üniversitelerin günümüzde yaşadığı sorunları saptayan ve bu sorunlara çözüm önerilerini formüle eden alternatif bir 'Üniversite Siyaseti' programını toplumun önüne koyabilmelidir üniversiteler. Bu siyasaların, gerektiğinde seçmenlerin gözünü boyamak saikiyle açılmış ve adından başka hiçbir şeyi 'üniversite' olmayan kurumları örneğin 'yüksek okul'a dönüştürecek kertede popülizmden uzak olması gereği de işin bir başka yönüdür. Türkiye'nin akademik toplumu, bunu gerçekleştirebilecek kuramsal ve pratik bilgi/deneyim birikimine sahiptir. Tüm sorun, 'Bana dokunmayan yılan' kinizmini bir yana bırakıp aydın olma sorumluluğunu bir kez daha iliklerinde duyabilmede.

TEMEL DEMİNER

“Mucize beklemenin zamanı değil.
Bizzat mucize olmak gerekiyor!”¹

Devasa ‘Akıl Tutulması’ ve bir entelektüel krizle betimlenen ‘Geçiş Dönemi’ndeyiz... Her şey çözülüyor... Egemen koalisyon yeniden yapılıyor... Yaşanan, yoğun ekonomik, politik, kültürel, toplumsal krizde somutlanan bir ‘Tufan’ öncesi...

Karanlık bir tünelde ilerlediğimiz ‘sır’ değil. Tam olarak ne kadar süreceği kestirilemeyen bir ‘Geçiş Süreci’ ya da zaman diliminin bir kırılma noktası ile ‘hiçleştirilme’ kesiti veya yalanın ‘umut ışığı’ diye sunulduğu karanlık!

‘Geçiş süreci travması’nda somutlanan ve krizin körüklediği vurdumduymazlıkla iç içe bir kapitalist mantık(sızlık)ın ürünü ‘çıgırından çıkmış zaman’da mevcut değerler ağır ağır kemiriliyor, tüketiliyor ve sonunda çöküş kaçınılmaz oluyor.

‘Çöküş’ kelimesi insanda belli bir panik duygusu yaratsa da hemen ürkmemek gerek, çünkü tarihsel bir perspektiften baktığınızda, verili bir değerler sisteminde açılan çatlakların, bir şeylerin yitip gitmesinin aynı zamanda toplumların düşünsel ve sanatsal yaratıcılık dönemlerinin de başlangıcını oluşturduğunu, ya da iki sürecin genellikle iç içe geçtiğini görüyorsunuz. Unutulmasın her ‘fırtına’ ve ‘toplu akıl’ı ve onun ‘ayaklanması’nı da devreye sokan dinamikler... ‘Tufan’ ile ‘yaratıcı sıçrama’ arasında bir ilişki vardır. Çünkü ‘tufan’ seçenekleri çoğaltır. ‘Seçeneksizlik’, bir çoraklaşma ve ‘çölleşme’ ise ‘tufan’ üretken bir zenginliktir...

* Fırat’ta Yaşam, No:181-184, 20 Ocak; 24 Şubat; 3 Mart 2003; 10 Mart 2003.

¹ Y. Türker, Radikal İki, “Bu Uyum Kütüğünde Bize Yer Yok”, 3 Haziran 2001, s.3.

Umudun, teorik olarak anlayan politikleşmiş akılda olduğu açıktır... Bunun için 'anlayarak aşan anlamlandırma'ya muhtacız... Çünkü anlayan akıl nihayetinde, -herkes (kendiliğinden bilinciyle de olsa!) yaşadığı gibi düşündüğü için- sınıfsal bir 'empati'dir. O hâlde müthiş bir cüretkârlıkla, teorik olarak anlayan aklın sınırlarını zorlayıp, dünyayı değiştirmeye muhtacız. 'Anlayarak aşan anlamlandırma', denetleyen akıldan farklı anlar. Denetleyen akıl, yarar için, çıkar için, sonuca varmak, denetlemek için anlar... Eksiklidir, dogmatizme açıktır, şablonlara tapınma olasılığı yüksektir... Teorik anlama ise kuram çerçevesinde anlamadır. 'Anlayarak aşan anlamlandırma' ile doğayı ve toplumu anlama, teorik akılla sağlanabilir...

Denetleyen, biçimleyen, şartlandıran özellikleriyle burjuva eğitim ise, anlayan akıllı, büyük ölçüde anlayamıyor; anlaşılmaştırıyor... Küreselleşme kaosu ile daha da giriftleşen 'yeni ortaçağ' dünyasında, akıl ve bilim tarihinin tanık olduğu en karanlık yalanlarla karşı karşıyadır... Burjuva akıllı artık anlamsızlaştıran karanlığa endekslidir... Bu koordinatlarda anlayan aklın eleştirel tarih bilincine olan gereksinim giderek büyümektedir...

E.H. Carr, "Tarih, nedenlerin incelenmesidir" demez miydi? 'Sonuçlar', 'neden'miş gibi sunanların tarihsizliği talihsiz bir tesadüf olabilir mi? Elbette hayır! Bu; egemenlerin sınıfsal tercihidir (=dayatmasıdır)! Çünkü bu, pozitivist (ve despotik) anlayış, tek-sesli, otoriter yönetim anlayışın bir icraattır. Burjuva aklın, bir anlamsızlaştırma ve tarihsizleştirme kastıdır! Burjuva aklın anlamsızlaştırma ve tarihsizleştirme kastına örnek olarak verebileceğimiz son 'vukuar'ta YÖK'e ilişkin kaynakçı dövüşüdür...

... MIŞ GİBİ 'TARTIŞ-MA'!

"Çürüyen bir şeyler var Danimarka Sarayı'nda..."²

Duyduk, duymadık demeyin! Onlar; burjuva iktidarın 'farklı' fraksiyonları -özüne dokunmadan- YÖK'ü biçimini '...mış gibi tartış-MA'ya kalkışıyorlar... "Kurucusu İhsan Doğramacı'nın bile,

² W. Shakespeare.

‘Üniversitede akademik özgürlük şart’ diye, YÖK yasanın değişmesini istemek”³ zorunda kaldığı konjonktürde; kimileri de, “Bugün YÖK Yasası’nın arkasına sığınanlar, durağanlığın bekçileri ve her türlü değişimin düşmanlarıdır”⁴ demesine diyor ama...

Bir de ‘ama’ var! ‘Ama’ konusunda İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu, “Acil Eylem Planı’nda yer alan eğitimle ilgili 5. ve 8. maddeler, Türkiye’yi yerinden oynatabilecek önerilerle doludur. Türkiye’yi çağın çok gerilerini götürecektir. Böyle bir Türkiye’yi hiçbir üniversite, hiçbir Atatürkçü kabul edemez. Türkiye üniter bir devlettir. Tek devlet, tek ulus felsefesiyle kurulmuştur. Bu bilinç değiştirilmeye çalışılmaktadır”⁵ derken, YÖK tetikçilerinden Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman İnci de aba altından sopa gösterircesine ekliyor: “Demokrasi seçilmişlerin her koşulda mutlak egemenliği midir? Toplumun dinamik güçleri vardır. Toplumsal gelişmeler ve olaylar yasalardaki geçerlilik ve uygulanabilirlik süreçlerini belirler”!⁶

MGK onaylı ‘raison d’etat/hikmet-i hükümet’in ardına sığınanlar ‘malum laiklik’ teranelerine sarılırken “MEB Mumcu ile YÖK Başkanı Gürüz ve İÜ Rektörü Kemal Alemdaroğlu arasındaki tartışma, üniversitenin yeniden ‘politik hesaplaşma odağı hâline getirildiğini’ gösteren belirtilerle ilerliyor. Tartışma; daha şimdiden ‘YÖK sorunu’ olmaktan çıktı; Mumcu’nun deyiimiyle ‘üniversite sorunu’ hâline geldi. Çünkü saklanılmaya çalışılsa da; Mumcu’nun sorunu YÖK değil, YÖK’ün AKP’nin YÖK’ü olmasıyla ilgili...

Gürüz ve Alemdaroğlu önderliğindeki YÖK’çüler, AKP’yi bahane ederek her türlü zorbalığı, üniversitenin kışlaya dönüştürülmüş olmasını mazur göstermeye çalışıyorlar. Alemdaroğlu ve ekibi, ‘YÖK gider ise laiklik gider, şeriat gelir’ korkusu salıyor. Bunu söylerken de Türk-İslâm sentezciliğinin YÖK himayesinde geliştirildiği unutuluyor”.⁷

³ Yavuz Donat, “YÖK Değişmeli”, Sabah, 6 Ocak 2003, s.1.

⁴ Ergun Babahan, “Değişim”, Sabah, 6 Ocak 2003, s.2.

⁵ Kemal Alemdaroğlu, “Atatürkçü Kabul Etmez”, Radikal, 6 Ocak 2003, s.7.

⁶ Osman İnci, “Üniversitelere Baskı...”, Cumhuriyet, 6 Ocak 2003, s.2.

⁷ İhsan Çaralan, “YÖK-AKP Çatışması Üniversite Sorununun Üstünü Örtüyor”, Evrensel, 6 Ocak 2003, s.9.

Bunu unutanlardan biri de ‘sivil toplum’cu sol liberallerden “Ahmet İnsel’e göre hükümetin YÖK’ü değiştirmek için önerilere açık olması önemli bir fırsat. İnsel, ‘AKP’nin benim pek katılmadığım ama liberal çizgisi var... AKP’li falan değilim, sosyalistim ama AKP hükümeti eğer bunu bir kanun tasarısı olarak dayatmadan sunuyorsa orada durup düşünmek lazım. Hükümet önerilenleri yapmadığı zaman, hesap sorma hakkına sahip olabiliriz” diyor”!⁸

YÖK’ü ‘...mış gibi tartış-MA’ya kalkışanlar; ‘YÖK Üniversitesi’ ve ‘Türk Eğitim Gerçeği’ alt başlıklarında sunabileceğimiz sorunun özüne değinmiyorlar...

YÖK’ÜN ‘ÜNİVERSİTE’Sİ...

“Eğitim, okuma yazmayı bilen ancak ne okuyacağını bilmeyen kitleler yarattı.”⁹

YÖK ne mi?¹⁰ A.M. Celal Şengör’ün, “YÖK, üniversitede bölücülüğe, yobazlığa, Atatürk düşmanlığına izin vermemiştir, vermeye niyetli de değildir”¹¹ diye formüle ettiği resmi ideolojik bir zapturaptır! Akademyayı var eden her türlü ‘olmazsa olmaz’ özgürlüğün inkârına denk düşen; “Bilimi ezen, öğretim üyesini kişi-

⁸ Balçıçek Pamir, “Özgüvenimiz Kalmadı”, Sabah, 6 Ocak 2003, s.13.

⁹ M. Trevelyan.

¹⁰ YÖK konusunda bkz. S. Özbudun, “YÖK Tasarısı ve ‘Gerçek Yalanlar’”, Özgür Üniversite Forumu, No:17, Ocak-Mart 2002, s.43-50; “Anayasalarda YÖK ve Üniversiteler”, GÜFT-ÖD Bülten, Ekim 2002, s.23-25; “YÖK ve 6 Kasım”, Özgür Düşün, Kasım 2002, s.5-8; S. Çakıroğlu, “YÖK’e Karşı Nasıl Bir Mücadele”, Devrimci Demokrasi, 1-16 Kasım 2002, s.9; “Bülent Arınç’tan YÖK Başkanı Gürüz’e Sert Yanıt”, Y. Özgür Gündem, 26 Aralık 2002, s.4; İmam Akün, “Üniversitede YÖK Sopası İstemiyoruz”, Fırat’ta Yaşam, 16 Aralık 2002, s.11; İ.H. Geçgil, “YÖK’e ve Savaşa Hayır!”, Y. Özgür Gündem, 27 Aralık 2002, s.9; “YÖK Gerginliği”, Milliyet, 22 Aralık 2002, s.19; “YÖK Renk Değiştiriyor”, Çağrı Gazetesi, No:57, Haziran 2002, s.19; G.Ç. Aydın, “YÖK Yasa Tasarısı”, Genç Hareket Dergisi, Mayıs 2002, s.7-8; U. Aktaş-H. Köylü-İ. Saymaz, “Ne Olacak Bu YÖK’ün Hali”, Radikal, 6 Ocak 2003, s.7; E. Nalçacı, “YÖK Kanununda Değişiklik: Üniversitelerdeki Şirketleşme Yasallaşıyor”, Sol Dergisi, Kasım 2002, s.18-9; N. Mert, “YÖK Savaşları”, Radikal, 7 Ocak 2003, s.6; T. Ateş, “Kadir Gecesi Doğmak”, Cumhuriyet, 7 Ocak 2003, s.3; T. Akyol, “YÖK ve Mumcu”, Milliyet, 1 Ocak 2003, s.17; M. Çelikkan, “Yükseköğretimde Reform”, Radikal, 8 Ocak 2003, s.4.

¹¹ A.M. Celal Şengör, “YÖK Saplantısı ve Tehlikesi...”, Cumhuriyet, 23 Aralık 2002, s.2.

liksizleştiren, öğrenciyi düşünce olarak (...) köleleştiren bir işlev gören (...) YÖK, üniversitelerin, bilim ve öğrenim eğitim dünyasının başına bir ‘siyasal baskı’ aracı, siyasal komiserlik kurumu”dur!¹²

Dünyaya kapalı, at gözlüğü takmış, tarihe ve gerçeklere yabancılaşmış, beyinleri dumura uğramışlar dışında hiç kimsenin YÖK ile üniversite kavramını birlikte telaffuz etmesi mümkün değildir...

Bu tabloda; “Bugün Türkiye’de üniversitelerin en ciddi sorunu, geleceğe yönelik bilimsel program ve hedeflerinin olmaması olarak görülmüş ve birçok sorun da bilimsel bakış açısının olmaması ile ilişkilendirilmiştir” vurgusuyla Prof. İbrahim Ortas, üniversitelerin: i) Amaç ve hedef oluşturmada kısırlık; ii) Nitelik (kalite) sorunu; iii) Statüko; iv) Çeşitlilik; v) Üniversitelerde hiyerarşi sorunu; vi) Evrensellik sorunu; vii) Üniversitelerin kayırmacılık sorununa dikkat çekmesi boşuna değildir!¹³ Çünkü üniversite, bilimsel bilgiyi araştırma yoluyla üreten eğitim kurumudur. Bir başka deyişle, ilk bakışta çelişki gibi de görünse, üniversite eğitim kurumu değildir. Üniversite araştırma yoluyla bilgi üretir, bu bilgiyi toplumun yararına sunar; zaten yararına sunduğu toplum kesimi de öğrencilerdir. Giderek de bütün insanlığın yararına sunar.

‘Gerçekleri arayan, bilim üreten ve onu yayan kurumlar’ olan üniversiteler bugünkü Fransa’daki Karolen’lerden başlayıp Endurun’a uzatılacak bir çizgide irdelenebilir. Ancak ne yazık ki Gürüz’lerle AKP arasındaki kayıkçı dövüşüne taraf olarak yol almak isteyenlerin üniversite üzerine medyatik talk show’larını izliyoruz.¹⁴

Latince ‘unus’ sözcüğü bir, ‘versus’ dönmek ve karşıtlık anlamındadır ve ‘itas’ lik, lük, lak anlamı veren sonektir. Yani üniversite ‘dönerek-karşıtlık içinde birlik yapmak’ demektir.¹⁵ “Üniversite

¹² Orhan Bursalı, “YÖK”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:817, 16 Kasım 2002, s.3.

¹³ İ. Ortas, “Bilgi Çağında Üniversitelerin Sorunları...”, Cumhuriyet, 18 Ekim 2002, s.2.

¹⁴ İşte kimi seçme “saçmalar”lar: Boğaziçi EBF öğretim üyesi Prof. Dr. Rıfat Okçabol, “YÖK, Atatürkçü değil, Atatürkçülüğün önünde bir engel. Kalkması lazım” derken eski İstanbul Üni. Rektörü Prof. Dr. Bülent Berkarda da ekliyor: “Üniversitelerin başarısında YÖK’ün katkısı çok büyük. YÖK kaldırılırsa, üniversiteler politikacıların kucağına düşecektir!” (Umay Aktaş, “YÖK’te Anlaşmak Çok Güç”, Radikal, 10 Ocak 2003, s.9).

¹⁵ Deniz Som, Cumhuriyet, ‘Unus/Versus/İtas: Üniversite’, 30 Ocak 2001, s.15.

bilincinin özü, bilimin gerekleri ve özgür akıl temelinde ‘hakikat’ aramaktır. Bilgилiliğin, hem bilimci hem aydın olabilmenin birinci koşulu, her koşul altında hakikati’ aramaktır. Kültür ve toplum bilimlerinde hakikat arayışı, ‘yarar ya da getiri’den önce gelir...”¹⁶

Yeri gelmişken bir kez daha tekrarlamadan geçmeyelim: üniversite YÖK’le, üniversite olmaktan çıkmış bir cendere ya da zindandır. O. Çalışlar’ın sorusuyla YÖK mü İstihbarat Teşkilâtı mı¹⁷ diye nitelenmesi mümkün olan “YÖK üniversitelerin MGK’sıdır”!¹⁸ Çünkü “Devlet ve siyaset, durum ve koşullara göre üniversiteleri kontrol altında tutmak istemektedir. Bu amacı için de YÖK aracını kullanmaktadır”!¹⁹

Egemenlerin okulları, eğitim anlayış(sızlık)ları, üniversiteleri ve YÖK’leri tam da böylesine kapitalist bir tek boyutluluktan malûldür. Yetkilerine bakıldığı zaman YÖK’ün ‘plan ve koordinasyon organı’ değil de, açıkça bir ‘vesayet’ organı olduğu görülmektedir.²⁰

Bu noktada, “Üniversiteler hakkındaki tartışmalarda üniversitenin kalbinde yatan değerler ve varlık koşulu olan ilkeler kurban ediliyor”ken;²¹ hem saf tutanların bileşimi hem de söylenenlerle yapılanlar arasındaki dramatik farklar üniversitedeki tutarlılık krizinin büyümesinden başka bir işe yaramıyor. Bu koşullarda üniversitenin gerçek sahibi ve ‘unutulmuş yüreği’ olan öğrencilerin eşsiz bir tazeliikle sahneye çıkıp ‘kral çıplak’ diyerek, kapitalist eğitim, özgürlük ve akademyayı tartışmaya açmaları gerekiyor.²²

¹⁶ Onur Bilge Kula, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:715, 2 Aralık 2000, s.5.

¹⁷ Oral Çalışlar, Cumhuriyet, “YÖK mü İstihbarat Teşkilâtı mı?”, 24 Ocak 2001, s.5.

¹⁸ Öğrencinin Özgürlüğü Kendi Ellerindedir, Devrimci Hareket Yayınları, Tarihsiz, s.24.

¹⁹ Orhan Bursalı, Cumhuriyet Bilim Teknik, “YÖK ve Temel Sorunu”, No:697, 29 Temmuz 2000, s.3.

²⁰ Fazıl Hüsnü Erdem, “Bilim mi, Rejim mi Önde?”, Radikal, 8 Ocak 2003, s.9.

²¹ Şükrü Hatun, “Üniversitedeki Tutarlılık Krizi”, Radikal İki, 13 Ocak 2002, s.7.

²² Üniversite konusunda bkz. Fikret Başkaya, “Reel Üniversite’nin Sefaleti”, Özgür Üniversite Forumu, No:17, Ocak-Mart 2002, s.5-17; Sibel Özbudun, “Üniversitenin Çürümesi Toplumu Çürütür”, Evrensel Dergisi, No:123, Mart 2002, s.72; Taner Timur, “Üniversite Sorunu”, Evrensel Dergisi, No:123, Mart 2002, s.76; “Öğrenciler Demokratik Üniversite İstiyor”, Y. Özgür Gündem, 19 Aralık 2002, s.9; “Değişen Üniversiteler ve İhtiyaç”, Özgür Düşün Dergisi, No:3, 15 Haziran-15 Temmuz 2002, s.37-42; Sefa

Bilindiği gibi, “Akademik özgürlüğün temelleri, 19. yüzyıl başlarında Berlin üniversitesini kurmakla görevlendirilen Wilhelm von Humboldt’un oluşturduğu ilkeler çerçevesinde atıldı. Humboldt’un raporu ile kurulan (16 Ağustos 1809) Berlin Üniversitesi’nin kuruluş ilkeleri şunlardır:

- * Bilim olarak felsefe yoluyla öğretim,
- * Pratik yaşamdan uzak kalma,
- * Araştırma ve öğretimin birliği ve
- * Devlet ve kiliseye karşı olma.

Berlin üniversitesinin kuruluşu ile hayata geçen bu ilkeler çağdaş üniversitenin temellerini oluşturdu. Bugün hâlâ üniversitelerin temelini bu ilkeler önemli oranda etkilemeye devam ediyor...”²³

Akademik özgürlük dedik... Bu konuda bakın Columbia Üniversitesi Akademik Başkanı Jonathan Rupp Cole, 18 Ekim 2000 tarihli yazısında ne der: “Akademik özgürlükten kasıt, bütün öğretim görevlilerinin, sınıflarında konularını tartışırken özgür olmalarıdır; bu özgürlük, araştırma ve bu araştırmaların sonuçlarını yayımlama özgürlüğünü de içerir. Öğretim görevlileri fikirlerini ifade etmelerinden veya özel ya da kamusal alanda kurdukları ilişkilerden dolayı üniversite tarafından cezalandırılmaz; ancak akademik konularından kaynaklı özel yükümlülükleri olduğunu da anımsa-

Öztürk, “Demokratik Üniversite İçin Bir İmza”, Y. Özgür Gündem, 20 Aralık 2002, s.9; Tevfik Çavdar, “Kişiye Bağlı Doğramacı Üniversitesi”, Sol Dergisi, No:186, 31 Mayıs 2002, s.11; Yücel Demirel, “Bir Toplumsal Değişim Barometresi Olarak Üniversite”, Özgür Üniversite Forumu Dergisi, No:17, Ocak-Mart 2002, s.65-74; S. Güney, “Öğrenci Gençlik Üzerine”, Haziran Kitap Dizisi, No:2, Ocak 2002, s.77-86; Okay Gönensin, “Dünyalı Gençlik”, Yeni Binyıl, 2 Temmuz 2000, s.3; İ. Yezdani, “Gençlerin Hedefi Özerk Üniversite”, Cumhuriyet, 18 Mayıs 2000, s.3; M. Çelikkan, “Üniversite Dediğın”, Radikal, 19 Haziran 2002, s.4; A. İnam, “Akademisyenim, Canım Benim!”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:764, 10 Kasım 2001, s.8; M. Belge, “20 Yıl Sonra Üniversite”, Radikal, 20 Ekim 2001, s.9; “Üniversitemi İstiyorum”, Özgür Düşün Dergisi, No:9, Ocak 2003, s.1-6; “Üniversitemi İstiyorum’ Diyene Soruşturma”, Evrensel, 9 Ocak 2003, s.3; Ortega Y. Gasset, Üniversitenin Misyonu, Birleşik Yay., 1997; Henry Rosovsky, Üniversite Bir Dekan Anlatıyor, çev. S. Ersoy, Tübitak Yay., 1990; Nadir Paksoy, “Üniversite Öğretim Üyeleri Kimden Yana Olmalı?”, Radikal, 11 Ocak 2003, s.9.

²³ Mehmet Yapıcı, “Akademik Özgürlük Üzerine”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:825, 11 Ocak 2003, s.12.

malıdır. (...) Bir üniversite için, bireyin siyaseten baskın bir ideolojinin titreten-felç edici etkisinden korkmaksızın, görüşünü ifade etmekte kendisini özgür hissetmesinin güvence altında olmasından daha temel bir ikinci şey yoktur”.

TÜRK EĞİTİMİ GERÇEĞİ

“Siyasi güvenlerimiz eğitime bağlıdır.”²⁴

Prof. Coşkun Özdemir’in eğitimde kamusal alanın tahrip edildiğinin altını özenle çizdiği,²⁵ YÖK Başkanı Gürüz’ün, ‘paralı eğitim kaçınılmaz’²⁶ diye haykırdığı; Eğitim-Sen’in yeni YÖK Yasa Tasarısına ilişkin değerlendirme raporunda, “Üniversiteye kaynak sağlanması adına hazırlanan, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda bulunan söz konusu kanun tasarısının, bildiğimiz üniversitenin sonunu getirmeyi amaçladığı açıktır. Bu tasarıyla üniversite eğitimi artık sadece paralı değil,²⁷ aynı zamanda da pahalı ve erişilmez hâle getirilmektedir”²⁸ dediği Türkiye’de ‘resmi ideoloji’yle çevrelenmiş ‘Türk Eğitim Sistemi’, “Tek tip insan yetiştirme makinesi gibi çalışarak kişilikleri, yaratıcılığı, üretkenliği öğütmede”dir!²⁹

Özelleştirilen eğitimle birlikte bilgi kamusal ve kamuya ait olmaktan çıkarılmaktadır; çünkü bilgiyi, bilimi ve eğitimi özelleştiren

²⁴ Horace Mann.

²⁵ bkz. C.Özdemir, ‘Devlet Üniversiteleri Çökertiliyor’, Cumhuriyet, 4 Ağustos 2001 s.2.

²⁶ Kemal Gürüz, “Üniversite İflas Etti”, Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.14.

²⁷ Paralı eğitim ilişkin bkz. Selda İlke, Kaldıraç Dergisi, “Paran Kadar Oku”, No:23, Ekim-Kasım 2001, s.79-81; “Üniversite Kapıları Yoksul Halk Çocuklarına Bir Kez Daha Kapatıldı”, Yurtsever Demokrat Gençlik Dergisi, No:55, Ekim 2001, s.4; Ş. Dilek Acun, “Paralı Eğitim Geliyor”, Yeni Binyıl, 18 Kasım 2000, s.3; Okay Göncensin, “Ne Kadar Para O Kadar Eğitim”, Yeni Binyıl, 14 Ekim 2000, s.3; A. Bekmen-İ. Akça, “Üniversite Anonim Şirketi Kuruluyor”, Gelecek Dergisi, Tenunuz-Ağustos 2002, s.16-18; İmparatorluk ve Bağımsız Öğrenci Hareketi, Kolektif, (İktidar ve Üniversitelerin Piyasalaşması), Otonom Yay., 2002; “GATS ve Eğitimde Özelleştirme”, Direniş Gazetesi, No:24, Eylül 2002, s.19; A. Turgut, “Kent Yoksulluğu ve Eğitimin Metalaşması”, Devrimci Gençlik Dergisi, No:10, Nisan 2002, s.10-11; İ. Önder, “Türkiye’de Üniversiteler Eğitim de Yapıyor Araştırma da Ama Kim İçin?”, Sol Dergisi, No:193, Kasım 2002, s.14-16.

²⁸ ‘YÖK Yasası’na Tepki: Paralı Eğitime Geçiş Tasarısı’, Cumhuriyet, 12 Mart 2002, s.7.

²⁹ Necati Özden, ‘Eğitim Sistemi Neden Gelişmiyor?’, Radikal İki, 24 Kasım 2002, s.6.

kapitalizm koşullarında³⁰ “Akademik yaşam, piyasa bağımlı olduğu için, teorik aklın pabucu dama atılıyor. ‘Hayaller kurup, kurumlar üreteceğim, bunlar teorik aklın şiirleri olacak’ dediğimde, oluşturmaya çalışacağım salt seyirsel kavrama projeleri için hangi kurum buna para verir? Hastalıkları eleştirmeyen, silah yapımına, siyasal güç elde edilmesine, ekonomik kazanç kapısı açılmasına yaramayan bilgi, artık bilgi sayılmıyor pek...”³¹

Piyasa tutsak edilen bilime, bir de ‘Türk Eğitim Sistemi’nin resmi ideolojinin prangaları vuruluyor...

“Türk eğitim sistemi bilgiyi, bilginin kendisi için elde etmeyi bilmez. Pozitif bilimlerde olduğu gibi bilgi yararlıysa önemlidir...

Türk eğitim sistemi bilgiyi, bilginin bizatihi kendisi için elde etmeyi asla bilmez. Türkiye’de eğitim sisteminin ikinci dayanağı ise ansiklopedizimdir. Bizim pedagojik formasyonumuzu bir yanıyla aydınlanma dönemi ideolojisi oluşturur. Bu, bilginin, ansiklopedist bir yaklaşımla, malumat olarak benimsenmesine yol açar. O zaman da sorun ‘eğitim’ olmaktan çıkar ‘öğretme’ dönüşür...

Üçüncü olgu, eğitimin analitik ve özgürlükçü olmaması ve gerçek anlamda bilgi üretim süreçlerini içermemesidir. Görünüşte o çok yakındığımız şey, öğretimin ezberciliğe dayanması tamamen bu nedenledir...

Türkiye’de ‘millî’ eğitim, tıpkı kültür gibi, devletin ve onun egemen anlayışının bir izdüşümüdür. O nedenle, eğitim öncelikle ideolojik bir savaş alanı olarak tezahür etmiştir. 1930 ve 1940’ların milliyetçi-Türkçü yaklaşımı bir yana, yakın dönemin, 1970’li yılların Milliyetçi Cephe hükümetlerinin eğitime yaptığı müdahale, onu gene ‘milliyetçi-muhafazakâr’ bir anlayışın etrafında yeniden kurma denemesi hatırlardadır.

1980 sonrasında da Türk-İslâm ideolojisi resmi ideoloji niteliği kazanınca işler yeniden karışmıştı. Bu süreçlerin, dönemlerin her

³⁰ Bu konuda Eğitim-Sen Başkanı A. Dinçer, “Eğitimde özel teşebbüsün destekleneceği, yeşil sermayeye yeni pazar alanları yaratılacak, özel vakıf üniversitelerini çoğaltacak adımların karşısında olacağız” (“Özel Üniversiteye Hayır”, Radikal, 7 Ocak 2003, s.5) diyor...

³¹ A. İnam, “Teorik Akli Anlıyor muyuz?”, Cumhuriyet Bilim Teknik, 6 Ocak 2001, s.9.

birinde ders kitapları yeniden, yeniden yazılmış, tarih yeniden ‘yorumlanmış’, yeniden düzenlenmişti...³² Ancak bunlar yapılırken; her yıl 1,2 milyon çocuğun okula başladığı Türkiye’de, GSMH’den eğitime ayrılan pay %2,2’yi aşamamıştır...³³

Türkiye’nin Sayılarla Eğitim Karnesi (Ağustos 2002)
Bütçeden eğitime ayrılan pay (dünyada) 105. sıra... Toplam okul sayısı 57 bin 840... Toplam öğretmen sayısı 523.617... Derslik başına düşen öğrenci sayısı 56...
2002 yılı bütçesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na ayrılan pay %7,3... 2002 yılı bütçesinde yüksek eğitime ayrılan pay %2,2...
6-13 yaş grubu Türkiye nüfusu 15 milyon 850 bin... Okula başlayacak çocuk sayısı 1 milyon 200 bin... Eğitim-öğretime devam eden öğrenci sayısı 13 milyon 545 bin...
Okuryazar olmayan kadın oranı %27. Okuryazar olmayan erkek oranı %7,5. Okula devam etmeyen çocuk sayısı 600 bin. Çalışan çocuk sayısı 3,5 milyon.
Kişi başına yapılan eğitim harcaması 70 milyon TL... Bakanlıkta eğitim yatırımlarına ayrılan pay 650 trilyon TL... Eğitim bütçesinden bir okula düşen pay 105 milyon TL...
Gayri safi milli hâsıladaki (GSMH) eğitimin payı %2,2... İlköğretimde okul sayısı 44.525... İlköğretimde öğretmen sayısı 316.991... İlköğretimde öğrenci sayısı 9 milyon 581 bin... İlköğretimde okullaşma oranı %92...
Ortaöğretimde okul sayısı 6.059... Ortaöğretimde öğretmen sayısı 145.493... Ortaöğretimde öğrenci sayısı 2 milyon 196 bin... Ortaöğretimde okullaşma oranı %56...
Üniversiteye giden öğrenci sayısı 1 milyon 508 bin... Üniversite öğretim üyesi sayısı 66.750... Yükseköğretimde okullaşma oranı %22... Öğretim üyesinin aldığı ücret (Prof.) 1.120 dolar... Öğrencinin ortalama harç ücreti 122 milyon TL... Ortalama öğretmen ücreti 330 dolar... 4 kişilik bir ailenin geçim gideri 650 dolar... GSMH’ye göre kişi başına düşen gelir 2.219 dolar... Kişi başına düşen ulusal borç 2.918 dolar...

Eğitimin Enternasyonal Barometresi (Okullaşma Oranları)³⁴					
Ülke	Okulöncesi (yüzde)	Temel Eğitim (yüzde)	Lise (yüzde)	Yükseköğretim (yüzde)	Kişi Başına Yıllık Eğitim Harcaması (dolar)
ABD	95	100,0	95	75,0	-
Almanya	95	100,0	90	33,0	810
Fransa	90	100,0	80	49,5	-
İngiltere	55	98,0	85	64,0	-
Hollanda	66	99,0	-	34,0	523
Japonya	42	99,9	92	39,0	950
Arjantin	82	-	-	-	-
Türkiye	9	92,0	56	26,0	76
Yunanistan	-	-	-	-	234

³² H.B. Kahraman, “Edebiyatı Niye, Nasıl Öğretelim?”, Radikal, 17 Ocak 2002, s.20.

³³ “Eğitimde Türkiye Gerçeği”, Radikal, 12 Eylül 2002, s.3.

³⁴ “Eğitimde Küme Düştük”, Cumhuriyet, 4 Ağustos 2001, s.8.

Eğitime En Düşük Payı Ayıran Ülkeler ³⁵		
SIRA	Ülke	GSYH (yüzde)
1	Nijerya	0,7
2	Sudan	0,9
3	Myanmar	1,2
4	Endonezya	1,4
5	Burkina Faso	1,5
6	Çad	1,7
7	Guatemala	1,7
8	Eritre	1,8
9	Birleşik Arap Emirlikleri	1,8
10	Gine	1,9
11	Madagaskar	1,9
12	Ermenistan	2,0
13	Laos	2,1
14	Bangladeş	2,2
15	Mali	2,2
16	Tacikistan	2,2
17	Türkiye	2,2
18	Zambiya	2,2
19	Çin	2,3
20	Dominik Cumhuriyeti	2,3
21	Nijerya	2,3
22	El Salvador	2,5
23	Lübnan	2,5
24	Uganda	2,6
25	Pakistan	2,7

Bunca veriye bir ek daha: “Türkiye’de hâlâ yüksek öğretime milli gelirinin %1’ini dahi ayırmayan bir ülkedir!”³⁶

‘ACİL EYLEM’ MUGALÂTASI

“Ne var idi ise, olacak odur
ve ne yapıldı ise yapılacak odur.
Güneş altında yeni bir şey yok.”³⁷

Şimdi burada durup burjuva demagoglarına soralım: Siz neyi ‘tartışıyorsunuz?’ Sadece YÖK’ü mü? Bu yetmez. YÖK karşıtlığı

³⁵ Meral Tamer, “Eğitimde Afrika Klasmanındayız!”, Milliyet, 27 Mayıs 2001, s.6.

³⁶ Burhan Şenatalar, Cumhuriyetimizin 75. Yılında Üniversitelerimiz (18-19 Eylül 1999 Sempozyum Bildirileri), Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, 1999.

³⁷ Hazreti Süleyman.

ile 'sınırlanmış' bir duruş yol açıcı olamaz. YÖK konusunda biçimsel karşıtlıklarla yol almak mümkün değildir. Çünkü YÖK bir biçimdir. Biçimler de eskiyip, aşınabilir.³⁸ Tartışılması gereken, YÖK biçimini devreye sokan, dıştalanayan özdür; burjuva eğitimidir...

İş bu merkezdeyken kimileri, Acil Eylem mugalâtasıyla avunup, MEB Erkan Mumcu'nun, "YÖK, Pinochet Şili'si kurumudur"³⁹ demesini, çok heyecan verici bularak, YÖK'e karşı "omuz verilmesi gereken demokratik tutum" olarak sunma gafletine düşebilir!

Konuyla ilintili olarak; "YÖK, eski SSCB'nin yükseköğrenim düzenine benzer bir düzeni Türkiye'de ayakta tutmaya yarıyor. Burada söz konusu olan benzerlik, ideolojik içerik benzerliği değil, yapı ve konum benzerliği"⁴⁰ deyişindeki 'sivil toplum'cu liberal abartmayla birlikte, şunları diyen Taha Akyol'la aynı konuma düşebilir: "Yüksek Öğretim Komiserliği gibi işleyen YÖK'te ideoloji ve yandaşlık birinci kıstastır. (...) YÖK bu aşırı merkezizetçi, hiyerarşik ve müdahaleci yapısıyla ve ideolojisiyle bir 'Siyasi Komiserlik' gibi çalışıyor. 'YÖK baskıcı bir kurum olmamalı' deyince YÖK'ün kudret sahipleri 'mollalar, vahhabiler' diye bağırıyor!"⁴¹

Ya da Türker Alkan'ın, 'hem nalına hem mihına vuran' tutum-(suzluğ)unu da benimseyebilir: "Erkan Mumcu'nun üniversite özerkliği konusunda söyledikleri son derece olumludur. YÖK'ün ve üniversitelerin tartışılması gerekiyor. (...) YÖK, kurulduğu dönemdeki niteliğini büyük ölçüde değiştirdi. İdari ve akademik olarak eskisi gibi baskıcı değil. (...) Ama YÖK'ün yeteri kadar değiştiğini söylemek zor. (...) Nasıl bir yol izlenirse izlenilsin, YÖK gibi eşgüdüm sağlayıcı"⁴² bir kuruma gereksinme var..."⁴³

³⁸ "İktidarın acemiliği, aceleciliği ve biraz da intikam kokan bu yaklaşımı, bir anda üniversiteleri birbirine kenetledi. Dahası; bugüne kadar YÖK'e karşı olanları bile onu savunur hale getirdi", A. Güçlü, "Üniversiteler Neden Tedirgin?", Milliyet, 28 Aralık 2002 s.2.

³⁹ "Türbana Kadar Çok İşimiz Var", Cumhuriyet, 4 Ocak 2003, s.9.

⁴⁰ Ahmet İnsel, "Yükseköğretimin MGK'sı", Radikal İki, 5 Ocak 2003, s.4.

⁴¹ Taha Akyol, "Yüksek Öğretim Komiserliği", Milliyet, 25 Aralık 2002, s.17.

⁴² "YÖK kaldırıldığı zaman, üniversitelerarası eşgüdümün sağlanamayacağı öne sürülüyor. Böyle düşünenler, eşgüdümün, YÖK öncesi düzende daha iyi sağlandığını ve çok iyi sonuçlara ulaştığını araştırarak öğrenmeli... YÖK aradan kaldırılınca, üniversitelerin

Ne denirse densin, İnsel'in, Alkan'ın, Akyol'un vb.nin laf kalabalığı arasında unutulmuş/unutturulan Kemal Gürüz'ün de, Erkan Mumcu'nun da 'serbest piyasa üniversiteleri'nden yana olduğunu... Nasıl mı? Bakın Mumcu'nun -Gürüz'ün itiraz etmediği- 'Acil Eylem Planı'nda ne denir?

"İçinde bulunulan toplumsal çevreyle ve piyasalarla etkileşim içinde (...) yeni ve çağdaş bir yükseköğretim yapılanması toplumun tüm kesimlerinin ortak arzusudur. (...)

3- Üniversiteler arası rekabetin teşvik edilmesi,

4- Sosyal ve endüstriyel projelerin geliştirilmesi, marka-patent üretimi ve Ar-ge faaliyetlerinin artırılması, (...)

7- Kaynak yaratılmasının ve kaynakların verimli kullanımının temin edilmesi, üniversite-iş dünyası işbirliğinin kurulması (...)

15- Kapasite yaratımının ve planlamasının akademik ölçütler ve piyasa gerekleri doğrultusunda objektif kriterlere bağlanması..."

Tekrarda yarar var: "Hâlen ortada yeni bir YÖK tasarısı da yok. Ecevit hükümeti tarafından hazırlanan eski bir tasarı var..."⁴⁴ Ve "Birbiriyle düşman, karşıt kamplar gibi görünen YÖK yöneticileri ile hükümetin 'paralı eğitim' görüşünde anlaştığı biliniyor".⁴⁵

Bu biçime ilişkin bir kayıkcı dövuşüdüdür! "YÖK'ü oluşturan zihniyet ile AKP politikaları arasında fazla bir fark yoktur. YÖK, küreselleşme ve yükselen burjuvazi ortamında üniversiteleri ticarîleştirerek büyük sermayenin emrine sundu, AKP ise muhtemelen üniversiteleri ticarîleştirerek, esnaf ortamının karanlığına atmış olacaktır."⁴⁶ Üniversite denen kurumun ticarîleşmesi, zaten onun

siyasilere emrine gireceğini öne sürerler, üniversitelere ve YÖK'ün kendisine siyasilere karşımlarının, YÖK düzeninde arttığını görmek istememektedirler... YÖK'ün kaldırılmasının, üniversiteler üzerindeki dinci zorlamaları kolaylaştıracağını öne sürmek doğru değildir... (Mustafa Aysan, "YÖK Tamamen Kalkmalı", Radikal, 11 Ocak 2003, s.9).

⁴³ Türker Alkan, "YÖK", Radikal, 9 Ocak 2003, s.5.

⁴⁴ Mine Kırıkkanat, "Türkiye / YÖK, Tak, SÖK", Radikal, 8 Ocak 2003, s.7.

⁴⁵ İhsan Çaralan, "Mücadele Olmazsa 'Piyasa Üniversitesi' Fikri Kazanır", Evrensel, 7 Ocak 2003, s. 8.

⁴⁶ "AKP'liler '1981-82'den başlayarak her ne sebepten olursa olsun' üniversiteden atılan tüm öğrenci, öğretim üyeleri ve memurların da af kapsamına alınmasını istedi. Bu düzenleme

ticanileşmesi anlamına gelirdi ve geldi de!”⁴⁷ Sormadan geçmeye-
lim: AKP de, YÖK gibi, YÖK’ün bir koordinasyon kurumu olma-
sını ve ekonomik özerkliği piyasa yönelimleriyle kazanmasını öne-
rirken burjuva boyunduruğun, kapitalist eğitimin gereklerini yerine
getirmiyorlar mı?⁴⁸ Bilim ve üniversiteyi metalaştırıp, piyasanın
insafına terk etmiyorlar mı?⁴⁹

Evet; ‘resmi ideoloji’nin muhafızlarından YÖK’ün yok edilme-
sine hiçbir itirazımız yoktur ve olamaz da... Ancak tartışılması
gerek, gazete manşetlerine; ‘Harran ve Dicle Üniversitelerindeki
şeriatçı örgütlenme (Hizbullah), resmi belgelerle de kanıtlanmış-
tı’⁵⁰ haberlerindeki üzere, bir zamanlar YÖK’ten nasiplenelerin
YÖK’e ne ve nereye kadar karşı oldukları, olabilecekleridir?

Kimse bize AKP’nin ‘temsil’ ettiklerinde olmayan erdem veya
felaketleri dyaytarak, sol gösterip sağ vurmasın. Örneğin Orhan
Bursalı gibi: “YÖK, kuruluşu ve geçmişi ile ‘kirli’ ve ‘sabıkalı’ bir
kuruluş. 12 Eylül tarafından üniversiteleri zapt-u rapt altına almak
için oluşturuldu. Amacı bilimsel değil, daha çok siyasiydi. Bu siyasi
niteliği sürüyor... YÖK’ü ben de ‘siyasi komiserlik’le eleştirdim.

yasalaştırılırsa üniversitelerde YÖK sonrası 20 yıllık süre için bir genel af yürürlüğe girmiş
olacak” (“AKP, YÖK Sonrasıyla Hesaplaşıyor”, Cumhuriyet, 8 Ocak 2003, s.9).

⁴⁷ İzzettin Önder, “YÖK ve AKI”, Cumhuriyet, 24 Aralık 2002, s.12.

⁴⁸ Eğitim konusunda bkz. İ. Önder, ‘Eğitim Öğretim Konusu/Sorunu’, Özgür Üniversite
Forumu, Ocak-Mart 2002, s.51-60; B. Russel, “Bilgi ve Bilgelik”, İnsancıl, Aralık 2002,
s.21-2; N.T. Tekin, “Tarih Öğretimi ve Ders Kitaplarına Genel Bir Bakış”, Toplumsal
Tarih Dergisi, Eylül 2002, s.50-3; K. Kök, “Eğitim Neden Politik Bir Kavramdır?”,
Sorun Polemik Dergisi, Kış 2002, s.100-7; Eğitim Üzerine, Ed. E. Toprakçı, Ütopya
Yay., 2002; S. Oğur, “Küreselleşme ve Eğitim”, Evrensel Kültür Dergisi, No:130, Ekim
2002, s.22-4; E. Atabek, ‘Sokrates Eğitimi ve Önyargılar’, Cumhuriyet, 17 Haziran
2002, s.4; A. Cemal, ‘Sokrates Eğitimi’, Cumhuriyet, 27 Haziran 2002, s.15; M. Belge,
“Pedagoji Hikâyesi”, Radikal, 21 Nisan 2001, s.7; T. Akyol, “Bilimin Arka Yüzü”,
Milliyet, 25 Şubat 2002, s.13; İ. Berkan, “Bilimsel Gerçek, İnsan İcadı mı?”, Radikal, 28
Nisan 2002, s.3; I. Kutlu, “Bilgi, Eğitim ve Gençler”, Atılım Gazetesi, 1 Haziran 2002,
s.10; K. Boran, “Kapitalist Eğitim ve Çarpıtılmış Kavramlar”, Ekim Gençliği, No:52,
Nisan 2002, s.23; K. İlkorur, “Yumuşak Karın: Eğitim”, Radikal, 26 Aralık 2002, s.12.

⁴⁹ “Hemen hemen tüm devlet üniversitelerinde olduğu gibi, yüzbinlerce öğrencinin bir
zamanlar ‘Ah keşke girebilsem’ dediği Boğaziçi Üniversitesi’nde de aların çanları çalıyor”
(Pervin Kaplan, “Efsaneler Çöküyor: Boğaziçi ‘Ah’ Çekiyor”, Sabah, 6 Ocak 2003, s.6).

⁵⁰ Mehmet Faraç, “Rektörleri Ürküten Tablo”, Cumhuriyet, 27 Aralık 2002, s.9.

(...) Üniversitelerle YÖK'ün sorunları var. AKP'lilerin sorunlarıyla üniversite ve YÖK'ün sorunları farklı. Bunu, AKP'lilerin Meclis'teki af koşturmalarında çok iyi görüyoruz. AKP'nin özgür üniversite anlayışı ile bilim özgürlüğü anlayışının birbiriyle ilişkisi mi var? Onlar özgürlük dilekleriyle, öncelikle din ve şeriat yanlılarının da üniversitelerde 'bilim' yapmalarını anlıyorlar..."⁵¹

Bursalı'ya sorarak ilerleyelim: AKP'nin 'temsil ettiği' varsayılan 'özgürlük düşmanı engizisyoncu tutum' akademyaya ne kadar ters-se Kemal Gürüz'de ifadesini bulan 'resmi ideoloji' de o denli tehlikeli değil midir?⁵² Üniversitelerin MGK'sı olarak nitelenmeyi sonuna dek hakeden "YÖK, gerçek kimliğine Gürüz döneminde kavuştu. Gürüz, hakiki bir 12 Eylül'cü. O kafasının kızdığı rektörü 'PKK'li' diye suçlayacak kadar pervasızdır. Ona göre üniversiteler, aşırı milliyetçi dış ve iç politikanın bir yan ürünü olmalıdırlar.

Önümde 2002 tarihli YÖK belgesi duruyor, başlığı şöyle: 'Asılsız soykırım iddialarının yükseköğretim programlarındaki işleniş şekli konusunda yöntem geliştirmek üzere yapılacak bölgesel seminerlerin tarihleri'; yani bilim üreten bütün öğretim üyelerine, prof'lara, 'Sizi asılsız soykırım konusunda eğiteceğiz, bunun için seminer vereceğiz' diyor, diyebiliyor. Kimse de itiraz etmiyor.

Tarihsel bir olayın nasıl inceleneceğine, bundan ne gibi sonuçlar çıkarılacağına YÖK'ün tepesindeki bir avuç kişi mi karar verecek? Diyelim ki, onlar bir yönde düşünüyorlar. O onların hakkı, ama bir profesöre, emir eri gibi bir konuda ne düşüneceğini dikte etmek gücünü Kemal Gürüz nereden alıyor? Fakat YÖK ve bazı rektörler, son yıllarda kendilerinin bu ülkenin gerçek hâkimleri olduklarını düşünmeye başladılar..."⁵³

⁵¹ O. Bursalı, 'YÖK'ü Ne Yapmalı?', Cumhuriyet Bilim Tek., No:824, 4 Ocak 2003, s.3.

⁵² Kaldı ki aynı konuda "Milli Eğitim Bakanı Mumcu da 'Kimse üniversiteleri ele geçirip dinci, gerici kadrolaşmaya gideceğimiz kaygısı taşınmasın. Anayasal düzeni kaldırmıyoruz. (...) Ben ne kimsenin Atatürkçülüğünü tartışırım, ne Atatürkçülüğümü tartışırım. Hiç kimsenin benim Atatürkçülüğümü tartışmaya da hakkı yok. Ama 'Türk eğitim sistemi tümüyle Atatürk'ün bize gösterdiği hedefe Türk toplumunu taşıyacak bir araç olarak işlev görecek'" (Hilal Köylü, "Parçalamak Doğru Değil", Radikal, 8 Ocak 2003, s.5) diyor.

⁵³ Oral Çalışlar, "YÖK'ü de mi Destekleyeceğiz?", Cumhuriyet, 22 Aralık 2002, s.4.

Yeri geldi nakledeyim: “Kemal Gürüz, 37 yaşında profesör, 38 yaşında da Karadeniz Üniversitesi’nde rektör oldu. En genç rektör unvanıyla tanındı. Dönemin YÖK Başkanı, hayatımızdan hiç dokunulmadan gelip geçen, askerlerin gözbebeği, hükümetlerüstü, inanılmaz renkli şahsiyet Prof. Dr. İhsan Doğramacı, onu, “Hem çok bilgili hem de çok çalışkan; kendisiyle iftihar ediyoruz” sözleriyle taltif etmişti. Doğramacı’nın kadim dostu Cumhurbaşkanı Demirel de Prof. Dr. Mehmet Sağlam’ın DYP’den aday olmasıyla boşalan YÖK Başkanlığı’na Kemal Gürüz’ü atadı, üstelik mevzuata uydurarak. YÖK başkanının yasa gereği YÖK üyeleri arasından seçilmesi gerektiği için Demirel, ilk kararnameyle Gürüz’ü önce YÖK üyeliğine, ikinci kararnameyle de YÖK başkanlığına atadı. Kemal Gürüz, ikbali hiç beklemedi.

Genç yaşından itibaren önemli görevlerde bulundu. Bunda, meteoroloji uzmanlığının, hep iyi yere dükkân kurma becerisinin büyük payı var elbette. Yakınında durduğu insanları seçerken gösterdiği hüner, daha iyi yerlere layık olduğunun göstergesi. O, kendisi fena hâlde bir karikatüre benzeyen ordinaryüs profesör İhsan Doğramacı’nın aceleye gelmiş bir karikatürü. Muhbirlerin şahı. Türk yükseköğretiminin seviye göstergesidir...”⁵⁴

Ve AKP’de bilime karşı olduğu iddia edilenlerin tümü, YÖK’te de sonuna dek mevcuttur... Nasıl mı? Gayet basit, YÖK “Rektörler Komitesi’nin yayımladığı bildiri çok çarpıcı. Her satırında ayrı bir mesaj var. Hükümetin restine rest ile cevap verdiler. Biz ne iktidarlar gördük. Siz de gelir siz de geçersiniz havası hâkim...

Üniversitelerin son yıllardaki sloganı ‘Biz Cumhuriyet’in kaleliyoruz. Laikliğin bekçisiyiz. Atatürkçülüğün yılmaz savunucularıyız. Hiçbir güç bizi bu kararlılığımızdan döndüremez’ şeklinde.

Hükümete karşı adeta bir ultimatoom niteliği taşıyan bildirinin verdiği mesaj da bu yönde. Üniversitelerimizi siyasal iktidarların yörüngesine sokmayız diyorlar ve bunda çok kararlılar. (...) İşte 5 maddelik ultimatoomun ikinci maddesi: ‘Geçmişte bazı üniversite ve

⁵⁴ Yıldırımın Türker, “Millî Üniversite Komutanı”, Radikal, 6 Ocak 2003, s.4.

yükseköğretim kurumlarına bilim, medeniyet ve Cumhuriyet karşıtı zihniyetlerin hâkim olduğu, bu yollarla hak etmeyen kişilere akademik unvanlar dağıtılarak kadrolar yetiştirildiği ve bu kişilerden bazılarının devletin üst kademelerinde görev aldığı bilinen bir husustur. Bugün yükseköğretim kurumlarında bu tür girişimlere imkân verilmemektedir, gelecekte de asla verilmeyecektir’.

4. maddede: ‘Büyük Atatürk’ün kurduğu Cumhuriyetin eseri olan Türk üniversiteleri Cumhuriyet’te, insan hak ve özgürlüklerine karşı olan, medeniyet, bilim ve insanlık dışı ayrımlara karşıdır. Bu cümleden olmak üzere, köktendincilik, gericilik, irtica, etnik ayrımcılık ve bölücülük, terör ve ahlâki olmayan her türlü davranış dışındaki tüm düşünce ve eylemler Türk üniversitelerinde tamamen serbesttir.’⁵⁵

‘SONUÇ YERİNE’ BİRKAÇ NOT

“Doğru olan hayata pes etmemektir.”⁵⁶

YÖK’ü ‘...mış gibi tartış-MA’ya kalkışıp, ‘Acil Eylem’ mugalâtasıyla iştigal edenlerin hiçbirinin inandırıcılığı söz konusu değildir... YÖK’e karşı mücadele konusunda sonuna dek tutarlı davrananlar; (24 Ocak ile iç içe geçmiş!) 12 Eylül darbesine karşı çıkan sosyalistlerdir... Liberallerin ve -özellikle de 90’dan sonra!- dincilerin YÖK muhalifliği’ne gelince; işte burada durup düşünmek-düşündürmek, anımsamak-anımsatmak kaçınılmaz oluyor...

Üniversitelerin, iktidarlara karşı hep mesafeli olması, hatta onlarla çatışması gerekirken; liberaller, dinciler ne yaptınız, neredeydiniz? Siz liberaller soluğu özel üniversiteler de almadınız mı? Ya siz dinciler 1980’lerden 90’lara ‘Türk-İslâm Sentezi’nin üniversitelerinde YÖK’ün bayraktarlığını siz yapmadınız mı?⁵⁷

⁵⁵ Abbas Güçlü, “Üniversiteler Çok Tedirgin”, Milliyet, 22 Aralık 2002, s.21.

⁵⁶ Ecc Ayhan.

⁵⁷ “Din başeğme, bilim başkaldırmadır. Dinin temelinde inanç, bilimin temelinde kuşku vardır” (Hüsnü Göksel, “Doğa’da Bilim de Yok, Zaman da...”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:696, 22 Temmuz 2000, s.16). “Bilim ve din ilişkilerinde, yüzyıllar süren kavga ve savaşımın kanıtladığı bir gerçek var. Bilim, dinin egemenliğinden kurtuldukça, özgürleştikçe ve teknolojinin ilerlemesini sağlayarak insan aklını özgürleştirdikçe, gelişebilmiştir. Bilim tarihi bu sürecin öyküleriyle doludur. Bunlardan biri L. Pasteur’dür

Anımsayın: “Kuruluşunda, 12 Eylül rejiminin bir oyuncuğu olarak, özellikle yeni açılan üniversitelerde şeriatçı örgütlenmeyi sağlayan YÖK, yine o yıllarda, o zamanki ünlü başkanının imzası ve iki satırlık bir yazıyla bilim insanlarını, gerekçesiz, sorgusuz-sualsiz, kısaca nedensiz bir biçimde üniversitenin kapısı önüne koyuyordu. Bu uygulamaya karşı çıkan yüzlerce çok nitelikli bilim insanı da üniversite öğretim üyeliğini bırakmak zorunda kalmıştı. O zamanki YÖK, bu nitelikli öğretim üyesi kaybını, hızlı bir biçimde, esas olarak şeriatçı kadrolarla doldurdu. Üniversite geriledi... 12 Eylül sonrasının üniversitesi, yalnız bilim insanlarını öğretmekle ve yok etmekle kalmadı; onların yerine, bilimsellikten hiçbir nasibi olmayanların gelmesini sağladı. Üniversiteler, kendilerini açıkça şeriatçı diye tanımlayan; yazdıkları ders kitaplarını, tamamıyla dinsel ölçülere göre biçimlendiren öğretim kadrolarıyla dolduruldu”.⁵⁸

Bunlar unutulabilir mi? Asla! Çünkü sosyalistler çok önceleri, “YÖK’ün Türkçesi üniversitelerin askerileştirilmesidir”⁵⁹ deyip buna karşı mücadelelerini -diyetini ödeyerek!- vermişlerdir...⁶⁰

Nihayetinde eğitim; yetiştirme ve geliştirmedir. İnsanlığın, önemini tartışmadığı sınıfsal nitelikli bir gerçektir... Sınıflarüstü eğitim kocaman yalan olması yanında bir manipölasyondur da... Bunun içindir burjuva egemenliğin denetleyen aklını yeniden üreten odaklar karşısında Che Guevara, “Üniversite artık renk değiştirmeli. Zencilerin, melezlerin, işçi ve köylünün rengine bürünmelidir” der... O hâlde aklını ve ahlâkını yitirmiş burjuva dünyasında, emekçi insanlığın yaşamını ve varoluşunu özgürce sürdürebilmesi için ‘Biji zaningha azad’⁶¹ diyerek; “Yalnız YÖK döneminde değil,

(1822-95) Koyu dindar olan ünlü bakterioloji bilgini, öğrencilerince: -Laboratuvara girerken İncil’i kapıda bırakmayı unutmayın! dermiş” (Yakup Kepenek, “YÖK’ü Yok Etmek (II)”, Cumhuriyet, 6 Ocak 2003, s.13).

⁵⁸ Yakup Kepenek, “YÖK’ü Yok Etmek? (I)”, Cumhuriyet, 30 Aralık 2002, s.13.

⁵⁹ İ. Aras, ‘1960’tan 2000’e Üniversite Gençliği...’, Y.Özgür Gündem, 6 Kasım 2002 s.9.

⁶⁰ “Emniyet Genel Müdür Yardımcısı ve Sözcüsü F. Arslan, polisin, İÜ açılış töreninde YÖK aleyhine slogan atan öğrencilere müdahalenin, YÖK ve Polis Vazife ve Selahiyetleri yasalarına uygun yapıldığını ifade ederek, ‘Rektörlük de polisin olaya müdahale etmesini istedi, polis de etti’ dedi” (“Emniyet’e Göre Normal!”, Radikal, 5 Ekim 2002, s.7).

⁶¹ “Yaşasın özgür üniversite”

yükseköğrenim kurumlarının cumhuriyet tarihi boyunca taşıdığı nitelikleri sorgulamalıyız”.⁶²

Kasım 2002’de YÖK Protestolarında Üniversitelerdeki Durum ⁶³	
Anadolu Üni.	‘YÖK’e ve Savaşa Hayır’ protestosundan ötürü 35 öğrenci hakkında disiplin soruşturması açıldı...
Balıkesir Üni.	Dicle Üniversitesi’nin ‘Üniversitemi İstiyorum ve YÖK Kaldırılсын’ kampanyasına destek veren 26 öğrenci hakkında soruşturma başlatıldı...
Cumhuriyet Üni.	YÖK protestosu sırasında halay çeken 100 öğrenciye çevik kuvvet saldırdı. 7 öğrenci yerde sürüklenerek gözaltına alındı. Saldırıdan kurtulanlar EMEP Sivas il örgütünde basın açıklaması yaptı. Polis EMEP’i ablukaya aldı, 4 saat sonra partiyi basıp 8 kişiyi daha gözaltına aldı. İki gün gözaltında kalan 15 kişi mahkemeye çıkarıldı. Karar daha sonra savcının isteğiyle değiştirilip, gece ev baskınlarıyla 12 öğrenci yeniden tutuklandı..
Trakya Üni.	Ülkücüler öğrencilere saldırdı. Rektörlük tarafından 50 öğrenciye (‘ne ile suçlandığı’ belirtilmeden) ‘olaylara katılmak’tan ötürü soruşturma açıldı. Daha sonra 15 öğrencinin Edirne Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi’nde ifadesi alındı...
Yüzüncü Yıl Üni.	YÖK protestosundan 25, karşılıklı kavgadan ise 17 kişiye bir yıl okuldan uzaklaşma cezası verildi...

Bunun için de Victor Hugo’nun, “Bilimin kapıları herkese açık olmalıdır” uyarısı doğrultusunda, üniversitelerden yaşamın her alanına dek, başkaldıran aklın ve ahlâkın yeniden isyanı gerekiyor...

⁶² Faik Akçay, “Tarih Boyunca Problemliydi”, Radikal, 9 Ocak 2003, s.9.

⁶³ Murat Çelikkan, “Üniversitelerde Durum”, Radikal, 2 Ocak 2003, s.4.

İŞTE YÖK'ÜN NETLİĞİ: ÖZGÜRLÜK=ÖZERKLİK=KAOS*

SİBEL ÖZBUDUN

“Birgün hatırlayıp utanacak çocuklarımız,
cesaret sayıldığını onur deneni şeyin.”¹

Üniversiteler ve Yükseköğretim ‘sorun’unun kamuoyunun ilgi takvimine yılda iki kez girmesi nicedir alışkanlık oldu. Bu vesilelerden ilkinde, yani üniversitelerin açılışı/akademik yılın başlangıcında söz, daha çok ‘ekabirin’de oluyor. Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar, YÖK başkanları, iktidar-muhalefet partileri başkanları -son zamanlarda bu ‘protokol’e nedense askeri erkân da katıldı- çeşitli üniversitelerin açılışlarında kürsüye çıkıp, üniversitelerin ne olması, ne yapıp-yapmaması gerektiği konusunda görüş ve uyarılarını dile getiriyorlar. Bu beyan ve uyarılar genellikle üniversitelerin ‘şeriatçı-yıkıcı-bölücü’ akımlara karşı rejimin uyanık bekçiliği, laikliğin yılmaz savunuculuğu ‘misyon’u ve bu ‘fars’ın artık vazgeçilmez unsuru hâline gelmiş olan ‘türban’ sorunu üzerinde odaklanıyor. Öğretim elemanları da bu vesileyi fırsat bilip maaşlarının azlığından, bu maaşlarla kaliteli bir yükseköğretimin mümkün olmadığından vb. yakınıyorlar - şikâyetlerinin kale alınmayacağını bile bile...

İkinci vesile ise bu kez ağırlıklı olarak öğrencilerin -ve kısmen muhalif duruşlu öğretim elemanlarının- seslerini yükseltip YÖK’e karşıtlıklarını ve ‘Özerk Demokratik Eğitim’ taleplerini dile getirmeye çalıştığı -ve genellikle derhal, en acımasız biçimlerde susturulduğu- 6 Kasım’lar.

* Özgür Genç Dergisi, No: 2000-04, 14 Ekim 2000.

¹ Yevgeny Zemyatin.

Rastlantı eserdir ki takvimde birbirine yakın düşen bu iki vesilenin dışında, Türkiye üniversiteleri kör-topal gidişatlarına terk ediliyor. Her yıl artan öğrenci sayıları, bütçeden tırpanlanan payları, düşen eğitim kalitesi, yetersiz yurtları, yemekhaneleri, parsel parsel özelleştirilen hizmetleri, vakıflarında dönen şaibeli akçalı işlemleri, kapağı vakıf üniversitelerine atmak için emekliliklerine gün sayan profesörleri, ya da daha sabırsız davranıp istifa ederek 'özel'e geçen doçentleri, yardımcı doçentleri, araştırma görevlileri, müdahale alanını yüksek lisans, doktora tez konularına dek yayan YÖK tarafından emir-komuta zinciri altına alınarak tektipleştirilmeye çalışılan akademik ortamlarıyla.

Bu yılki 'Açılış' vesilesinin ana teması, İÜ Rektörü, Turizm Bakanı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın da katkılarıyla 'özgürlük' oldu. '(Rejim konusundaki) Üniversite duyarlılığı=Genelkurmay duyarlılığı' denklemi, Genelkurmay'ın 'ince ayar' çekmesiyle 'sönümlenen' hararetli tartışmalara neden oldu. Tartışmaları fırsat bilen eski bir YÖK başkanı, 'Üniversite özerkliği'nin öğretim elemanlarının kendi yöneticilerini seçmesi anlamına gelmediği, ABD'de bile üniversite yöneticilerinin atamayla işbaşına geldiği yolundaki görüşleri dile getirmezlik etmedi. Ve her kafadan bir sesin çıktığı bu kargaşada, YÖK ve onu var kılan zihniyetin arka planı bir kez daha bir kristal netliğiyle gözler önüne serildi: Özgürlük=Özerklik=Kaos Üniversiteler, öğretim elemanlarının yönetimine bırakılamayacak kadar ciddi/stratejik kurumlardır. Devletin ve rejimin denetleyici eli, her zaman akademinin üzerinde olmalıdır...

Oysa üniversitelerin bugün içinde bulunduğu 'kaos'un, akademik, mali, idari düşkünlüğün, özerklikten değil, üniversiteye 'dışarıdan' müdahalelerden kaynaklandığını saptayarak başlamalı işe. 80'li yıllarda gençlik içindeki 'sol' düşüncelerin egemenliğini kırmak için 'Türk-İslam Sentezi'ni devletin resmi görüşü kılıp üniversitelerde 'Türk-İslam Sentezisi' kadrolaşmayı kışkırtanlar, 15 yıl içinde, ilkokul mezunu cami imamlarından dekan yaratanlar öğretim elemanları değildi. Türkiye üniversitelerinin en değerli elemanlarının üniversiteden atılmasını sağlayan 1402 sayılı yasayı

öğretim elemanları çıkartmadılar. Siyasal iradenin akademi üzerindeki kılıcı YÖK, öğretim elemanlarına danışılarak oluşturulmadı. Vakıf üniversiteleri kurulurken onların fikri alınmadı. Türkiye'nin her iline, yetmedi, ilçelere üniversite açılması kararını alanlar da öğretim elemanları değildi, ikide bir çıkardıkları aflarla üniversite-lerde kadrolaşmaya çabalayanlar, sınav sistemiyle oynayanlar, yeter-sizlikleri belgeli öğrencileri tekrar tekrar üniversitelere döndürenler de. IMF'nin 'yapısal uyum programları' doğrultusunda sosyal büt-çe, bu arada eğitim-öğrenime ayrılan payı her yıl öğretim eleman-ları budamıyorlar. Evet, üniversitelerin içine sürüklendiği açmazda öğretim elemanlarının -suskunluklarından, 'Hayır' diye haykıрма-yışlarından başka- suçu yok. Üniversite sistemi bir 'kaos' içindeyse bunun sorumlusu 'Özerklik' değil, bu sistemi öğrencisinden, idari-teknik personelinden öğretim elemanlarına dek üniversite men-suplarının fikrini alma gereksinimini duymaksızın biçimlendiren-lerdir.

Bu 'kaos'tan çıkılması ise, kuşkusuz 'üniversiteler' alanını 'üni-versiteliler'in ele almasıyla mümkün olabilecektir. Üniversite men-subu her kesim, yani öğrenciler, idari teknik personel ve öğretim elemanları kendi alan ve sorunlarıyla ilgili kararların alınmasında söz ve karar sahibi olmalı, yönetimin her basamağında (bölüm kurulları, fakülteler, üniversite ve üniversitelerarası kurul) temsil edilmelidir. Dünya Üniversiteler Servisi 68. Genel Kurulu'na benimsenen Lima Bildirgesi doğrultusunda bir ulusal yükseköğre-tim siyasasının biçimlendirilmesi ve yürütülmesinde ağırlıklı olarak bu siyasanın birincil muhatapları ve yürütücüleri olan öğretim elemanları söz ve karar sahibi olmalıdır. Böylesi bir geleneğin ku-rumsallaşması, üniversiteleri değişen siyasal irade ya da milli askeri stratejilere tabi olmaktan çıkartacak ve üniversiteyi asli işlevine, yani bilimin üretilmesi ve yayılması görevine dönmesine olanak sağlayacaktır. Öte yandan, üniversiteyi giderek özel sektöre bağımlı hâle getiren neo-liberal söyleme karşılık, üniversite eğitiminin bir 'kamu hizmeti' olduğu ve bu durumun bütün gerekleri ve sonuçla-rıyla birlikte böyle sürmesi gerektiğinde ısrar, bilimin metalaşma-

sıyla kamusal varlık nedeni de sona erecek olan üniversitenin yaşarlığı açısından asli önem taşımaktadır.

Ancak böylesi bir tasavvurun hayata geçebilmesinin, ‘Üniversite’nin üzerindeki ölü toprağını silkelemesiyle mümkün olabileceği de, işin diğer yüzüdür. Suskun, edilgin, neme laımcı, ‘gemisini yürüten kaptandır’cı, hoşnutsuzluğu maaşlara kilitlenmiş bir öğretim elemanları bünyesiyle ‘Özerk, Özgür, Demokratik Üniversite’ düşünemez dahi. Üniversitenin kendi üzerine dönen tartışmalara daha canlı bir tepki vermesi gerek. Öğrencisi, teknik-idari personeli ve öğretim elemanııla tüm üniversiteliler, kendi sorunları ve kurumlarıyla ilgili görüş ve önerilerini demokratik bir biçimde tartışabilecekleri geniş katılımlı platformlar oluşturmali. Üniversiteler, bu platformlarda biçimlenen görüşler -neden olmasın- bir Üniversite Kurultayı’na taşınabilmeli, üniversitelerin günümüzde yaşadığı sorunları saptayan ve bu sorunlara çözüm önerilerini formüle eden alternatif bir ‘Üniversite Siyaseti’ programını toplumun önüne koyabilmelidir. Türkiye’nin akademik toplumu, bunu gerçekleştirebilecek kuramsal ve pratik bilgi/deneyim birikimine sahiptir. Tüm sorun, ‘Bana dokunmayan yılan’ kinizmini bir yana bırakıp aydın olma sorumluluğunu bir kez daha iliklerinde duyabilmede.

SİBEL ÖZBUDUN

“Vicdanına tutsak ol.”¹

* *YÖK’ün kuruluş dönemini kısaca değerlendirebilir misiniz? O dönemdeki objektif ve sübjektif koşullar nelerdi?*

Pek bilinen bir yanıt vereyim: YÖK, doğrudan 12 Eylül’ün çocuğudur; Cunta’nın dilinde ‘anarşi ve terör ortamı’nın doğrudan sorumlusu olarak görülen yükseköğrenim gençliğini ve onları ‘kışkırttıkları’ varsayılan ‘hocalar’ı zapturapt altına almak üzere kuruldu. Ancak, YÖK’ün cuntanın başına getirdiği İhsan Doğramacı’nın kimi ‘emelleri’ doğrultusunda yalnızca muazzam bir baskı ve kıyım mekanizması olarak işlemekle kalmadı; aynı zamanda, ilk ‘işletme’ tipi vakıf üniversitesinin, Bilkent’in kuruluşuyla aynı zamanda ‘neo-liberal üniversite modeli’nin de tohumlarını, daha ilk yıllarında atmış oldu.

* *Türkiye’de 1980’den bu yana bir ‘YÖK kuşağı’ oluştu diyebilir miyiz? Bu YÖK kuşağı Türkiye’nin geleceğinde nasıl bir rol sahibi oldu?*

Hiç kuşku yok ki en azından akademik camiada oluştu. Günümüzde üniversite hoca’larının çoğunun, 1402 tırpanı işlerken insanlar saç-sakal nedeniyle üniversiteden atılırken yukarılardan onay almış, en azından göze batınamayı bir şekilde ‘başarmış’ ‘uslu asistanlar’ olduklarını unutmamak gerek. Bugün üniversitelerde egemen olan edilgenlik, suskunluk ve ‘resmi ideoloji-perestlik’ o günlerden günümüze kalma bir miras olsa gerek Eğer sorunuzdaki kasıt öğrenci gençlikse çoğunun içerisinde bulunduğu apolitizasyonu, kayıtsızlı-

* Dicle Haber Ajansı ile yapılan röportaj (3 Kasım 2005 20:34:59, Ankara).

¹ Aristo.

ğı tek başına YÖK'e ciro etmenin abartılı olacağı kanısındayım. Eğitim sisteminde yürürlükte olan neo-liberal seçim, tüketim toplumu değerleri, ülkede sol-sosyalist seçeneğin inanılmaz ölçüde daralması vs. etkenlerin de bu durumda önemli bir payı var...

** 24 yıldır uygulamalarıyla sürekli gündemde olan ve çeşitli eleştirilere tabi kalan YÖK, Türkiye'nin akademik ve bilimsel geleceğine yönelik nasıl bir etkide bulundu?*

Akademik yaşama etkilerine yukarıda biraz değindim. Bilim -en azından sosyal bilimler- için ise şunu söyleyebilirim: özgürlüğün olmadığı yerde bilim gelişmez; bu bir. Bilim piyasaya endekslandiğindeyse kendisi olmaktan çıkar, bu da iki. YÖK, kabaca 1990'lara dek tarihlendirebileceğimiz ilk evresinde üniversitedeki özgür tartışma ortamını cendereye alarak, 1990'lardan sonraysa üniversiteyi piyasaya ekleme çabaları içerisinde, ülkede bilimsel gelişmelere ket vurdu.

Ancak, son dönem, Türkiye'nin ABD-AB güdümlü neo-liberal tercihlerinden bağımsız olarak düşünülemez ve tek başına YÖK'ün sorumlu tutulamayacağı bir gelişmedir. Bugün YÖK kaldırılrsa dahi Türkiye, temel tercihlerinde bir değişiklik yapmadığı sürece, hangi parti iktidarda olursa olsun, benimseyeceği üniversite modeli, 'piyasa üniversiteleri'dir: bir başka deyişle şirketlere AR-GE hizmeti veren, dolayısıyla da temel üretimi, yani bilim kamusal olmaktan çıkmış kurumlar...

** Sistemin en önemli kurumlarından biri olan YÖK ile hükümet arasında yaşanan gerginliği neye bağlıyorsunuz? AKP ile oluşturulmak istenen yeni sistem YÖK'le hangi hususlarda anlaşamıyor? Bunun nedenleri nelerdir? Bu kayga Türkiye'yi nereye götürür?*

Türkiye'nin tarihsel 'resmi' siyaseti AB sürecinde kırılmalara uğruyor; oluşan çatlaklardan biri, aslında taşra otarşızlığının temsilcisi olan bir partinin dönüşüm geçirerek merkeze yerleşmesine olanak verdi.

İslâmcıların en liberali, liberallerin en İslâmcısı AKP, kanımca kendisiyle tabanı arasında volan kayışı işlevi üstlenen grupların, yani tarikatların, yerel sermaye gruplarının vb. baskısı altında. Üni-

versiteleri, 28 Şubat sürecinin rövanşını alabileceği -nispeten sakıncasız- mevziler olarak değerlendiriyor. Öte yandan hem merkez, hem de taşrada üniversiteler, iktidar için her zaman önemli mevziler olagelmıştır. Gerek kadrolaşma gerekse üniversitelerin sağlayabileceği meşruiyet kaynakları açısından.

YÖK'se AKP'ye karşı 'devlet refleksi'nin temsilciliğini üstlenmiş durumda. Sorun esas olarak 'laikliğin' kim tarafından ve 'nasıl' tanımlanacağından kaynaklanmakta. Ancak işin ilginç yönü, ne en azından Kemal Gürüz döneminden bu yana YÖK'ün, ne de özelleştirme-neo-liberalizm şampiyonu AKP'nin, üniversitelerin tümüyle sermayenin tahakkümü altına girmesi konusunda herhangi bir itirazının olmayışı.

** YÖK'in ve üniversitedeki rektörlerin sürekli öğrencilere karşı kullandığı polisin bu defa YYÜ'deki Rektör Yücel Aşkın şahsında YÖK'e karşı tavır alması sadece mevcut hükümetin yürüttüğü politikadan mı kaynaklıdır?*

Bu sorunun yanıtını sanıyorum yukarıda verdim. Ancak şu eklenmeli: YÖK rejimi, üniversite rektörlerine inanılmaz ve üniversite içerisinde denetlenmesi olanaklı olmayan yetkilerle donatmakta -trilyonlarca liralık ihalelerin altına imza koymak dâhil. Bir rektörün sözlerini aktarayım: 'Ben müteahhit miyim?' diyor, 'Ne anlamı ihaleden?'

** YÖK miadını doldurdu diyebilir miyiz?*

Kanımca artık YÖK'ten değil, dönüşen üniversite sisteminden söz etmeli ve üniversitedeki dönüşümlerin hiç de bu ülke nüfusunun %70'ten fazlasını oluşturan yoksulların, dar gelirliilerin, emekçilerin hayrına olmadığını vurgulamalıyız. Tekrar ediyorum, Türkiye, temel tercihlerinde bir değişiklik yapmadığı sürece, hangi parti iktidarda olursa olsun, benimseyeceği üniversite modeli, piyasa üniversiteleri'dir: adı YÖK olsun, YEK olsun veya başka bir şey.

** YÖK'e alternatif olarak üniversitelerde nasıl bir sistem oluşturulmalı? Bunun için nasıl yasal düzenlemeler getirilmeli ve hükümetin bu konudaki rolü ne olmalı? Konuya ilişkin son yapılan yasal düzenlemeler bu konuda yeterli oldu mu?*

Ben alternatifin, daha doğrusu bu ülkede emeğiyle yaşamını kazanan, eve ekmek götürürken zorlanan, yarın kaygısı çeken, kısacası sıradan insanların, emekçilerin alternatifini oluşturacak bir üniversitenin, hazır reçetelerden çok, bir itiraz, bir karşı çıkış dinamiğinin harekete geçmesi, örgütlenmesi ve yaygınlaşmasıyla biçimleneceğini düşünüyorum. Yeni bir eğitim, yeni bir üniversite tasarımı bu ülkenin ezilen ve sömürülenlerinin itirazları, karşı çıkışları içerisinde şekillenebilir ancak. Çünkü özgürlük alanı, ancak böylesi bir ortamda genişler. Hazır reçeteler sunmaktansa, bilim ve eğitimle derdi olanların bu itirazları örgütleyip yaygınlaştırmaları gerektiği kanısındayım.

** Bunların dışında dikkat çekmek istediğiniz ve tartışılmasını istediğiniz hususlar olursa onları eklemenizi de rica ederim. Şimdiden çok teşekkür eder, çalışmalarınızda üstün başarılar dilerim.*

Ben de size teşekkür ediyorum.

3 Kasım 2005, Ankara

**III. AYRIM:
HANGİ DÜNYADA
NE İÇİN EĞİTİM
VE NASIL BİR ÜNİVERSİTE?**

KÜRESELLEŞMENİN TOPLUMSAL SONUÇLARI (DÜNYA VE TÜRKİYE'DE HÂL VE GİDİŞ)*

TEMEL DEMİRER

Carlo Giuliani'nin anısına...

* 'Küreselleşmenin toplumsal sonuçları' konusunda ne diyebilirim? Soru(n), müthiş geniş ve kapsamlı bir alanı kucaklıyor. Bu soru(n), belirli bir zaman dilimine sıkıştırılmış zamanda ne kadar yanıtlanabilir? İlk sorun bu...

İkincisi ise 'küreselleşme'nin bir okuma sorunu olması. Kimilerine göre, 'müthiş ve çağdaş bir imkân' olan küreselleşmeyi eleştirmek, küreselleşmeye karşı çıkmak veya bu süreci 'emperyalist kapitalizm' olarak okumak; 'dogmatik bir çılgınlık' ya da 'dinozorluk'! Birinci güçlüğe ilişkin yetmezliklerimin bilincinde, soru(n)lara, ortak aklı(mızı)n yanıtlarını vermeye gayret etmeden önce altını çizze çizze belirteyim: Ben küreselleşme 'sevdalıları'nın, 'D.J.leri'nin ve 'postmodern' zırvaların, 'dogmatik dinazor' olarak nitelediklerinden biriyim...

Onlar tarafından 'böyle' nitelenmekten rahatsız olmuyorum... Çünkü inanmaktayım ki, "Çoğu sorunlar, günümüzde üzerinde hâlâ tartışılmakta olan sorunlar, 19. yüzyıl çıkışıdır. Sorunlara getirilen geçerli saydığımız çoğu açıklamalar da 19. yüzyılın tasaları içinde oluşturulmuş açıklamalardır. Bütün bu nedenlerle 19. yüzyıl bizler içinde ilgi çekici olmaktadır..."¹

* O hâlde Murathan Mungan'ın, 'Karanfil' dizelerini naklederek başlayabilirim anlatacaklarıma:

* Avrupa'da (Berlin-Franfurt-Zürih) Özgür Üniversite Kursları ders notu.

¹ Baykan Sezer, Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tavrı, s.34.

“Kulağında karanfil taşıyan halkının oğulları
Atlanın gidiyoruz.
Buğulu bir şafak vakti yeniden düşüyoruz yollara
Eski zamanlarda olduğu gibi
Dersimiz Tarih: Unutmayın kaldığımız yeri
ve yenilmedik daha
Masal alın koynunuza. Belki dönmeyiz uzun zaman
masallar hatırlatır size doğduğunuz yeri
ilişkiler ikliminde çocukluk taşınabilir bir şeydir
alınsa da elinden geçmişti.
Tütün ve tarih koyun torbanıza. Kekik ve dağ ateşleri
Şafağın bin yıllık anlamını,
suların ve çağların sesini ezberleyin,
bilinmez otlarını adını hatırd tutar gibi
Ten rengi aya bakın son defa
yani yaşanmış ve yaşanacak tüm yaz geceleri...
kaçak aşıkları, uçurum bakışlı firarları,
mağrur eşkıyaları saklar gibi
kilitleyin yüreğinizin giz kalelerini
Anka ve Anahtar, ikinci bir emre kadar
Kaf Dağı’nın ardına gitti...”

I. AYRIM: ‘AKIL TUTULMASI’NDAN ÖZGÜRLEŞMEYE

“Köpekler havlıyor, Sanço
Atlarımıza eyer vurma zamanıdır.”²

* ‘Modern Ortaçağı’ andıran küresel vahşet kesitinde ‘kölece bağıllık’lara da, ‘moda kudurganlık’larla hayatımızın TV’yi taklit eden bir klibe dönüştürülmesine de ‘Hayır’ demenin müthiş önemli olduğu kanısındayım... ‘Neden’ mi?

Birincisi: ‘Ulul-emre itaat’ten yana olmamamdan... Ya da kapitalist küreselleşmenin kaçınılmazlığı görüşlerinin, Ortaçağ’a özgü bir dogmadan başka bir değer taşımadığını, kapitalizme ‘kölece bağıllık’ı pekiştirdiğini düşünmemden...

² Cervantes, Don Kişot.

İkincisi: Yenilenme’ci retorikle beslenen moda kudurganlık’ların popüler kültür(süzlüğü)ün bir parçası olduğundan şüphe duymamam... ‘Yenilendikleri’ni iddia edenler, sadece ama sadece küreselleşmeye eklemlemeye gayret edenlerin ‘mazeret’ ve ‘gerekçe’lerini kotararak, yabancılaşma ve kaçışlara ‘prim verenler’dir...

Onların hayatları bir küreselleşme klübünden başka bir şey değildir artık. Çevrenize bir bakın: televizyondan fırlamış gibi davranan, konuşan, giyinen plastik insanları göreceksiniz. Onlar Gülben Ergen... Memoli... Hülya Avşar... Hıncal Uluç... Reha Muhtar; ya da küreselleşme D.J.leri’nin kopyası olup çıkmıştır. Hayat, bir ‘Televole’ye veya magazin dünyasına dönüştürülürken insan(lar)ın yabancılaşmış yaşantısı bir klip olup-çıkıştır. Tıpkı ‘Dokun Bana’... ‘Uçur Beni’... ‘Kim Çıkacak’... ‘Biri Bizi Gözetliyor’... ‘Kim Kazanacak’... vb.indeki üzere küreselleşmeye ‘kölece bağıllık’ (Devletin İdeolojik Aygıtları’ndan) TV’den dalga dalga yayılıyor...

* TV’yi taklit ettiren paranın egemenliği koşullarında, ‘İnsan ne kadar fazla mal ve hizmet kullanırsa (tüketirse) elde ettiği fayda da o kadar yüksek olur’ diyen iktisattaki fayda teorisi -daha fazla kâr ve sömürü için- tüketim toplumu modeline sarılır. Yani i) Her şey daha fazla tüketim içindir. ii) Daha fazla tüketimin insana daha fazla fayda sağladığı iddia edilir. iii) Özetle, ‘Hayat zaten bundan başka bir şey değildir’ diyen pazar ekonomisi söylemi açısından ‘Mutluluk tüketimdir, mutluluk faydanın azamileştirilmesidir’!

Fayda Teorisi’nin soyut Homo Economicus’u; sadece malları, hizmetleri elde etmeyi, tüketmeyi öngören; bunları sağlayabilmek için her şeyi göze alan, başka kaygısı olmayan bir yaratıktır. Bunun için de toplum vahşi bireylerden oluşan bir ‘cangıl’dır. Bu cangılda mutluluğu tüketime eşitleyen Homo Economicus tüketim için her şeyi göze alırken öteki insanı, insanlığı, toplumsallığı inkâr edendir.

Bugünün Türkiye’sini, ‘tüketici olmak’, ‘tüketim toplumunun değerleriyle büyümek’, ‘tüketim yoluyla kimlik kazanmak’, ‘yaşamının anlamını tüketimle açıklamak’ gibi özelliklerle niteliyor.

Yaşamı anlamı, tüketici doyumun kudurganlığında aranırken; artık duygular, düşünceler, acılar, sevinçler, mutluluklar, mutsuz-

luklar da 'hızla tüketilen, hızla değişen dünya'nın bir oyununa dönüşüyor. Artık hiçbir şey 'gerçek' değildir, her şey 'sanal'dır.

* Böylesine yabancılaşmış bir tüketimin orta yerinde yapılması gerekenlerin ilki yaşatılana itiraz edebilmek, 'Anne Bak Kral Çıplak!' cüreti ile 'Hayır' diyebilmektir... 'Bu neden böyle' mi? 'Bugünde yaşanan açısından tipik olanı ne' mi? Aslında gayet 'basit': i) 'Zamanın Ruhsuzluğu'nda somutlanan geçiciliğin baskınlığı ve ii) 'Zamanın Ruhsuzluğu'na endekslenmiş 'boş benlik'lerin yabancılaşmasıdır...

Boş vermiş bir tüketicilikte somutlanan bugünün dünyasının, sunduğu sanal-plastik 'düşler', gündelik hayatın eksenine daha da oturarak, tüketimcilik, açgözlülük, safdillik ve duyarsızlık olarak karşımıza dikiliyor...³ (...)

'Boş benlik', psikolog Philip Cushman'e göre topluluk, gelenek ve paylaşılan anlamın yokluğunu yaşantılayan benliktir. Görünüşte böylesi bir sosyal yoksunluk ve sonuçlarını kayda değer bulmayan 'boş benlik', bu yoksunluğu süreğen bir duygusal açlık olarak cisimleştirir. Benlik boştur, zira aile, toplum ve gelenekle irtibatını kaybetmiştir. Bu benlik çağının yabancılaşma ve parçalanmasına karşı durabilmek için, tüketim malzemeleri, kaloriler, yeni yaşantılar, politikacılar, romantik sevgililer ve empatik terapistler tarafından doldurulmayı arzular. Bu iç boşluk kendini farklı biçimlerde gösterebilir: Azalmış özsaygı, değer karmaşası, yeme bozuklukları, madde bağımlılığı ve kronik tüketicilik gibi. Kişiler ahlâki tutarlılığı önceleyen bireyler

³ Bkz. Michel Fustier, Tüketim Psikolojisi, Reklam Yay., 1974; Y. Odabaşı, Tüketici Davranışları, AÖF Yay., 1986; Ivan Illich, Tüketim Toplumu, Pınar Yay., 1991; N.N. Topçuoğlu, Basında Reklam ve Tüketim Olgusu, Vadi Yay., 1996; Mike Featherstone, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Ayrıntı Yay., 1996; Jean Baudrillard, Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yay., 1997; Robert Bocoock, Tüketim, Dost Kitabevi Yay., 1997; A. Durning, Ne Kadarı Yeterli -Tüketim Toplumu ve Dünyanın Geleceği, TÜBİTAK-Tema Vakfı Yay., 1998; George Ritzer, Toplumun McDonaldlaştırılması, Ayrıntı Yay., 1998; Z. Bauman, Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar, Sarmal Yay., 1999; Yavuz Odabaşı, Tüketim Kültürü -Yerinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü, Sistem Yay., 1999; M. Douglas-B. Isherwood, Tüketicinin Antropolojisi, Dost Kitabevi Yay., 1999; David Chancy, Yaşam Tarzları, Dost Kitabevi Yay., 1999; G. Ritzer, Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek -Tüketim Araçlarının Devrimleştirilmesi, Ayrıntı, 2000.

olmaktan çıkarak başkaları tarafından beğenilmeyi önceleyen bireylere dönüşür. Başkalarını cezbetme hayatın temel amacı olur. Türkiye'deki 'Modern Zamanlar'ın popüler kültüründe somutlanan bu zaafların 'sola' da yansımaması mümkün değildi ve yansıdı da...

Kabul etmek zorundayız: 'Modern Zamanlar'ın bütün hoyratlığıyla her şeyi silip süpürdüğü, toplumsal hayatı bütünüyle egemenliği altına aldığı bir zaman diliminden, 'Geçiş Dönemi'nden geçiyoruz... TV ekranları her şeyi magazinleştiriyor... Türkiye boş benliklerin TV ekranlarından sokaklara dek her yerde cirit attığı, popüler kültürün her şeyin içini boşalttığı bir şov ülkesine dönüşüyor, dönüştürülüyor... Tam da bu koordinatlarda 'Bugünün kuşağı: İnkârın kuşağı,' saptaması ile H. Bülent Kahrman ekliyor: "Elimize sadece inkâr kalmıştı ki, o da içinde insanın bulunmadığı bir dünyaya mahkûm olmak demekti!"⁴

* Devasa bir 'Akıl Tutulması'yla eş zamanlı kesitte devreye giren entelektüel krizle betimlenen 'Geçiş Dönemi'ndeyiz. Yaşanan, yoğun bir ekonomik, politik, kültürel, toplumsal krizde somutlanan 'Uygarlık Krizi', sanki bir 'Tufan' öncesi... Karanlık bir tünelde ilerlediğimiz bir 'sır' değil. Tam olarak ne kadar süreceği kestirilemeyen bir 'Geçiş Süreci' ya da zaman diliminin bir kırılma noktası ile 'hiçleştirilme' kesiti⁵ veya yalanın 'umut' diye sunulduğu bir karanlık!⁶

⁴ H. Bülent Kahrman, Radikal, "Bugünün Kuşağı: İnkârın Kuşağı", 5 Eylül 2001, s.9.

⁵ 15 Ağustos 2001akşamı Boğaz Köprüsü'nden atlayarak yaşamına son veren Yavuz Çetin'in ikinci albümü 'Satılık'tı... O, bu albümdeki "Yaşamak İstemem" şarkısında şunları haykırıyordu: "Bana öğretilen her şey/ Bana önerilen her şey/ Bana dayatılan yaşantı/ İşe yaramaz bir çöplük.../ Yarattığınız sistemler/ Kullandığınız yöntemler/ Yaşamak istemem aranızda.../ Belki de terslik bende/ Yapamadım bu düzende/ Kaçacak delik arar oldum/ Sürünenler şehrinde.../ Eğitilmiş köpekler/ Doymak bilmez maymunlar,/ Yaşamak istemem artık aranızda.../ Benden bir ruhsuz yaratmayı nasıl başardınız/ Benden bir hissiz yaratmayı nasıl başardınız/ Benden bir uyumsuz yaratmayı nasıl başardınız.../ Yaşamak istemem artık aranızda" (Deniz Durukan, Radikal, "Yaşam Satılık Değil", 26 Ağustos 2001, s.21).

⁶ Bakın, "sevindirici haber"inde Murat Belge ne diyor: "Genelkurmay 2. Başkanı Yaşar Büyükanıt, ordunun AB'ye katılmamız konusunda herhangi bir itirazı olmadığını belirtmiş ve 'Atatürk'ün laik, demokratik ordusu çağdaşlaşmaya nasıl karşı olabilir?' demiş. Bu, bana da oldukça doğru bir soru gibi görünüyor, çünkü Atatürk'ün oldukça kesin ve tartışmasız bir 'Batılılaşma/çağdaşlaşma' hedefi vardı. Bu genel perspektifin bugünkü en somut ve dolaysız biçimi de Avrupa Birliği. Atatürk'ten sonra İnönü de, 2. Dünya Sava-

‘Geçiş süreci travması’nda somutlanan ve krizin körüklediği vurdumduymazlıkla iç içe geçen kapitalist mantık(sızlık)ın ürünü olan ‘çığırından çıkmış zaman’da var olan değerler sistemi belli bir süreç içinde ağır ağır kemiriliyor, tüketiliyor ve çöküş sonunda kaçınılmaz oluyor. ‘Çöküş’ kelimesi insanda belli bir panik duygusu yaratsa da hemen ürkmemek gerek, çünkü tarihsel bir perspektiften baktığınızda, verili bir değerler sisteminde açılan çatlakların, bir şeylerin yitip gitmesinin aynı zamanda toplumların düşünsel ve sanatsal yaratıcılık dönemlerinin de başlangıcını oluşturduğunu, ya da iki sürecin genellikle iç içe geçtiğini görüyorsunuz.

Unutulmasın her ‘fırtına’ ve ‘toplu akıl’ı ve ‘ayaklanması’nı da devreye sokan dinamiktir... ‘Tufan’ ile ‘yaratıcı sıçrama’ arasında bir ilişki vardır. Çünkü ‘tufan’ seçenekleri çoğaltır. ‘Seçeneksizlik’, bir çoraklaşma ve ‘çölleşme’ ise; ‘tufan’ üretken bir zenginliktir...

O hâlde başını ‘90 IQ’luk Bush’un⁷ çektiği cinnet karşısında ezilenlerin, mağdurların, ötekilerin, emekçilerin akı özgürse, özgürleşebiliyorsa, ‘Perfect Storm/Mükemmel Fırtına’ olarak nitelenmesi mümkün olan ‘tufan’ların üretken zenginliğinden umutvar olmak hakkımızdır... Yoksa!

* ‘Yoksa!’ bir felaket... O hâlde umudu yaratmak gerekiyor...

İnsan, en umutsuz koşullar altında bile umudunu kaybetmemeye çalışır, umut insanı hayata bağlar, ayakta kalmasına, mücadele etmesine yardım eder; mücadelenin temel şartıdır...

Tarih boyunca insanların despot yönetimleri devirmelerine sosyal, siyasal, ekonomik bozukluklara başkaldırmalarına, karşı çıkmalarına, taşıdıkları umut yol açmıştır... Umudunu tamamen kaybetmiş bir insan ya da bir toplum geleceğini de kaybetmiş, kendi kendini ortadan kaldırmış olur. Bu nedenle bireyler ve toplumlar umutla birlikte yaşarlar... Özetle umut daima vardır...

şı’nın bitiminde kurulan BM’nin üyelik için şart koştuğu biçimsel demokrasi kurallarını görünce bunlara uymakta tereddüt etmemiştir. (...) Medyanın, ordudan topluma mesajlar taşımak üzere beklediği 30 Ağustos resepsiyonlarının sonuncusundan, böylece, Avrupa Birliği konusunda olumlu bir mesaj gelmiş oldu. AB’den yana biri olarak, bu benim açımdan da sevindirici bir haber” (Radikal, ‘İstemek’ ve ‘Yapmak’, 4 Eylül 2001, s.9).

⁷ Türker Alkan, Radikal, “90 IQ”, 26 Temmuz 2001, s.4.

Vahşi kapitalizm hükümünü sürerken bile, umut için vardır, dünya dehşet ekonomisi yaşarken ‘sosyalizmin hâlâ gönüllerde yatması’ bir umut, bir yaşama sevincidir; isyankâr bir kardelendir... Ancak Umberto Eco’nun dediği gibi “Ütopya bile görünür bir ufuktur, hiçbir zaman belirsiz bir sonsuzluk değildir”.

Umutsa bundan çok daha yakında, elimizi uzattığımızda tutabileceğimiz bir yeredir. Yeter ki nasıl ulaşp tutabileceğimizi görelim.

1) EZİLENLERİN AKLI VE EĞİTİMİ

“Mucize beklemenin zamanı değil.
Bizzat mucize olmak gerekiyor!”⁸

* Bu tabloda umudun, teorik olarak anlayan politikleşmiş akılda olduğu açıktır... Bunun için ‘anlayarak aşan anlamlandırma’ya muhtacız... Çünkü anlayan akıl nihayetinde, -herkes (kendiliğinden bilinciyle de olsa!) yaşadığı gibi düşündüğü için- sınıfsal bir ‘empathy’dir. O hâlde müthiş bir cüretkârlıkla, teorik olarak anlayan aklın sınırlarını zorlayıp, dünyayı değiştirmeye muhtacız.

‘Anlayarak aşan anlamlandırma’, denetleyen akıldan farklı anlar. Denetleyen akıl, yarar için, çıkar için, sonuca varmak, denetlemek için anlar... Eksiklidir, dogmatizme açıktır, şablona tapınma olasılığı yüksektir...

Teorik anlama ise kuram çerçevesinde anlamadır. ‘Anlayarak aşan anlamlandırma’ ile doğayı ve toplumu anlama, teorik akılla sağlanabilir. Bu bağlamda anlayan aklın anlamasıyla teorik aklın anlaması bir bütündür...

Denetleyen, biçimleyen, şartlandıran özellikleriyle burjuva eğitimse anlayan aklı, büyük ölçüde anlayamıyor; anlaşılmazlaştırıyor.

* Küreselleşme kaosu ile daha da giriftleşen ‘yeni ortaçağ’ dünyasında, akıl ve bilim tarihinin tanık olduğu en karanlık yalanlarla karşı karşıyadır. Burjuva aklı artık anlamsızlaştıran karanlığa endekslidir... Tıpkı, ‘Merd-i kıpti seçeat arz ederken sirkatini söyler’ nitelemesini hak eden örneklerdeki üzere:

⁸ Y. Türker, Radikal İki, “Bu Uyum Kütüğünde Bizce Yer Yok”, 3 Haziran 2001, s.3.

“Ankara’nın devletçiliğine isyan bu, İnsanlar demokrasi, hukuk, özgür düşünce, serbest piyasa olmadan refahın artamayacağını anladı. Bu (IMF patentli Derviş’in icraatlarından söz ediyor -y.n.) devleti iflastan kurtarma programıdır. Bu, özel sektörü, işçiyi, çiftçiyi kurtarma programı değildir. Devlet artık kimseye yardım edemez”.⁹

“Hâlen muktedirlerin çıkarlarıyla küreselleşme arasında giderek belirginleşen bir gerilimi yaşıyor Türkiye. Ancak bu gerilim, halkın çıkarlarıyla en küçük anlamda örtüşmüyor. Çünkü muktedirlerin küreselleşme ile çelişkisi, uluslararası sermayenin talepleriyle değil, onun siyasal demokratikleşme de gerektiren öğeleriyle...”¹⁰

“Bir kesimin zenginleşmesi, her zaman diğer kesimin yoksullaşması anlamına gelmez. İktisadi büyümenin istikrarlı ve kapsayıcı olduğu bir ekonomide, herkes elbette ayrı ölçüde bu büyümeden pay almaz, ama zenginleşme yoksullaşmayı gerektirmez. Çünkü istikrarlı bir üretim artışına dayanan bu tür büyüme, toplumun bütününe kapsar. Bu büyümeden daha fazla ve daha az pay alanlar vardır. Buna karşılık, uzun vadede kalıcı etkileri olan, istikrarlı bir büyümeden kaynaklanmayan zenginleşme, bir kesimin mutlak yoksullaşmasıyla mümkün olur. Bu, bir tür ilkel sermaye birikimi demektir...”¹¹

“Dünyadan bağımsız milli ekonomiyle kalkınmış bir ülke yok yeryüzünde... Bir toplumun kendi kendine yetmesi mümkün değil. IMF, popülizme karşı çıkıyor... Küreselleşen dünya karşılıksız para dağıtmaya artık izin vermiyor... Türkiye’de bir kısırdöngü var. Ekonomik krizler darbe getiriyor. IMF’nin programını siviller değil, askerler uyguluyor. Türkiye’de bir kısırdöngü söz konusu. Popülist uygulamalar, ekonomik krize yol açıyor. Kriz nedeniyle IMF’ye gidiliyor. Ancak ekonomik kriz toplumsal gerginlik ve çatışma yarattığından, IMF ile yapılan anlaşmanın uygulanması güçleşiyor. Sonunda da 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve post-modern 28 Şubat gibi bir askeri müdahaleler ve ara dönemler oluyor. Askeri müdahaleler, IMF ile yapılan anlaşmayı gerektiği gibi

⁹ Erdoğan Alkin, Radikal, “Anadolu’da İsyan Başladı”, 25 Haziran 2001, s.6.

¹⁰ Erdoğan Aydın, Radikal, “İhtiyaca Uygun Çözüm”, 25 Temmuz 2001, s.9.

¹¹ Ahmet İnsel, Radikal İki, “Büyümeden Büyür Gibi Yapmak”, 14 Temmuz 2001, s.11.

uyguluyor. Askerler, bir sonraki popülist uygulama için gerekli olan döviz rezervlerini ve mali disiplini sağlamış olarak kışlarına geri dönüyor. Askerlerin, popülist sivillerden çok daha demokratik oldukları kesin. Ara rejimlerin bugüne kadar yaptığı, aslında IMF'nin ekonomik akla dayalı olarak söylediği programları hayata geçirmekten ibarettir. Bunu yaptıktan sonra da kışlasına dönmüştür Türk askeri. Ordu, ekonomiyi berbat eden siyasi partilerin iktidarını kısa bir süre için kesintiye uğrattıyor...”¹²

‘Küreselleşmenin demokratikleşme getirebileceği beklentisi’! ‘İstikrarlı üretim artışına yol açabilen ve bir kesimin zenginleşmesinin her zaman diğer kesimin yoksullaşması anlamına gelmeyen kapitalizm’! ‘Sınıfsal bağlamda ‘öznesi belirsiz’ bir devlet ve ordu’! ‘Serbest piyasa’nın hikmeti kendinden menkul kerametinden sual edilememesi’! ‘Soyut bir devlet’! vb.leri. Bunlardan söz ediliyor! Birileri birilerini kurtarıyor kurtarmasına; ama bunlar kim ve neyi niçin yapıyorlar? Tüm bunlar müphem, çünkü onlar anlayıp çözümleyerek dünyayı değiştiren akla düşmanlar. Onlar sadece denetlemek ve hurafelelerle biçimlendirerek akı köleleştirmek istiyorlar.

Galiba, tam da bu nedenle ve onlara inat yazdı şu dizelerini B. Brecht: “Yedi kapılı Tebai şehrini kuran kim?/ Kitapta yalnız kraların adını yazıyor,/ Yoksa krallar mı taşıdı kayaları?/ Bir de Babil varmış, boyuna yıkılan/ Kim vurmuş Babil’i her seferinde?/ Altınşehir Lima’nın hangi evlerinde oturmuş/ acaba yapı işçileri?/ Nereye gittiler dersin/ Çin Seddi’nin bittiği gece duvarcılar?/ Yüce Roma’da zafer anıtı çok/ Kimlerdi acaba bu anıtları diken?/ Sezar kimleri yendi de, kazandı bu zaferleri?/ Dillere destan olmuş Koca Bizans’ta/ Yok muydu saraylardan başka oturacak yer?/ Atlantis’te, o masallar ülkesinde bile/ boğulurken insanlar gece yarısı/ bağırıp imdat istemişler kölelerinden./ Genç İskender, Hindistan’ı zapt etti,/ Bir başına mı?/ Sezar, Galyalıları yendi,/ Bir aşçı olsun yok muydu yanında?/ İspanyali Filip ağlamış derler/ batınca tek mil filosu,/ Ondan başkası ağlamadı mı acaba?/ Kitapların her sayfa-

¹² Hasan Kirmanoğlu, Radikal, “Kriz, IMF ve Asker”, 9 Temmuz 2001, s.6.

sında bir zafer,/ Pişiren kim zafer aşını?/ İşte bir sürü olay sana/ Ve bir sürü soru...”

Brecht’in soruları, anlayan aklın tarih bilincidir.. Ve de onların karşıt tarih bilincini köreltmek istemesi bir tesadüf değildir...

Anımsayın: E.H. Carr, “Tarih, nedenlerin incelenmesidir” demez miydi? ‘Sonuçlar’ı, ‘neden’miş gibi sunanların tarihsizliği talih-siz bir tesadüf olabilir mi? Elbette hayır! Bu bir ‘tesadüf’ değil; egemenlerin sınıfsal tercihidir (=dayatmasıdır)! Çünkü onların istediği karşıtların birer paydaş hâline geldiği, çoğulcu bir süreç değil; tersine, uzmanların, seçkinlerin, egemen tek seçici olduğu bir düzenin bekasıdır. Bu, pozitivist (ve despotik) yönetim anlayışının, biçimlendirdiği toplumsallaşma süreci; teksesli, otoriter yönetim anlayışın bir icraatıdır. Özetle onların denetleyen (burjuva) aklı, bir anlamsızlaştırma ve tarihsizleştirme¹³ kastıdır!

2) OKUL’DAN ÜNİVERSİTE’YE

* Onların okulları, eğitim anlayış(sızlık)ları, üniversiteleri ve YÖK’leri tam da bunun içindir. Okul (ya da üniversite) dedim:¹⁴

¹³ Bkz. Murat Çulcu, Marjinal Tarih Tezleri, E Yay., 2000.

¹⁴ Bkz. T. Timur, Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Yay., 2000; İ. Ortaylı, Gelecekte Geleceğe, Hil Yay., 1982, s.23-31 (Dünden Bugüne Üniversiteler); F. Ercan, Özgürlük Serüveni Dergisi, “Üniversite Piyasasına Bakış”, No:4, Aralık 2000, s.14-17; M. Ramazan, Özgürlük Serüveni Dergisi, Üniversiteler KOBİ’leşiyor mu?, Aralık 2000, s.18-21; İ. Akça-F. Benli-A. Sabit, Birikim Dergisi, “Geç Kapitalizm, Yeni Sağ ve ‘Yeni’ Üniversite”, No:142-3, Şubat-Mart 2001, s.57-69; S. Tekin, Birikim Dergisi, “Üniversitenin Devlet Zihniyetine Entegrasyonu”, No:142-3, Şubat-Mart 2001, s.77-81; R. Okçabol, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Üniversitelerin Sorunu Eleştirel Alkın Olınması”, No:728, 3 Mart 2001, s.15; K. İnal, Evrensel Kültür Dergisi, “Neo-liberal Eğitim Politikaları ve Üniversiteler”, No:114, Haziran 2001, s.17-19; Henry Rosovsky, Üniversite, çev. S. Ersoy, TÜBİTAK Yay., 1998; Sibel Özbudun, Üniversiteli, “Kadınların Vaadedilmiş Toprakları: Üniversiteler”, Nisan 2001, s.12; S. Cevahir, Atak Dergisi, “Yeryüzü Tanrıların Ateş Çemberi: Üniversiteler”, No:6, s.20-3; A. Timuçin, İnsancıl Dergisi, “Üniversite Konusunda Kendimle Konuşmalar”, No:7, Temmuz 2000, s.14-16; M. Odman, Sol Dergisi, “Üniversitelerimizden Portreler”, No:83, 28 Nisan 2000, s.20; Rengin Dergisi, “Sistemin Gölgesindeki Üniversite”, No:3, Ekim 2000, s.1-3; E. Havaş, Özgürlük ve Dayanışma İçin Sosyalist Alternatif Dergisi, “Üniversiteler İçin Alarm Zilleri Çalıyor”, No:7, Haziran 2000, s.33-35; M. Odman, Sol Dergisi, “Üniversitede Yozlaşmanın Ekonomi Politikası”, No:79, 31 Mart 2000, s.15; Üniversite ve Gençlik Dergisi, “Sermaye İçin Üniversite”, No:1, Nisan 2000, s.8-9; S.

Okullar, devletin, ideolojik aygıtları arasında en etken rolü oynar. “Okul, çocuklara gardiyanlık yapan bir kurumdur; ana-baba çalışırken onları gözetim altında tutar; toplumsal-iktisadi makinenin işlemesi için gereken bilgileri öğretir; itaati aşlar, eller ve roller dağıtır”.¹⁵ Evet, “Okul, bir sürü beceri öğretiyor, fakat bunu yönetici ideolojiye boyun eğmeyi ya da bu ideolojinin ‘pratiğinin’ egemenliğini sağlayan biçimlerde yapıyor”.¹⁶

“Hükümetlerin okul isteme nedeni,¹⁷ eğitim yoluyla toplumun yenilenmesini ummaları değil, sanayi şirketlerini ve buralara yatırdıkları sermayeyi kârlı hâle getirmek için insanlara, işçilere ve mükemmel emek araçlarına ihtiyaç duydukları içindir”.¹⁸

* Eğitim dedim.¹⁹ “Son yıllarda, özel sektörün egemenliğine müdahale olabilecek her şeye, dayanışmaya, demokrasiye, sosyal refaha

Ateş, Yürüyüş Dergisi, “Üniversitelerde Özelleştirme”, Ekim 2000, s.6-7; Odak Dergisi, “ÖSS Eğitimdeki Eşitsizliğin Tescilidir”, No: 6, 7 Haziran 2000, s.9-10; Y. Emin, Özgürlük Dünyası, “Yüksek Öğrenim Gençliği Hareketi ve Emek Hareketinin Rolü”, No: 100, Haziran 2000, s.45-54; O. Şefik, Sol Dergisi, “Üniversite, Ünidersite, Ünikârsite Vesaire”, No:89, 9 Haziran 2000, s.52-53; H. Widmann, Atatürk ve Üniversite Reformu, çev. A. Kazancıgil-S. Bozkurt, Kabalacı Yay., 2000; Ali Menteş, Yeniversite-Bilimin Kurumlaşmasında Günümüz İçin Bir Perspektif, Metis Yay., 2000; Sevinç Dereli, Sol Dergisi, “Ve Üniversiteler”, No:110, 3 Kasım 2000, s.40-1; A. Göktürk, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Üniversite ve Hiyerarşi”, No:704, 16 Eylül 2000, s.15-6 ve “Üniversite, Hiyerarşi ve Kurumsallaşma-II”, No:706, 30 Eylül 2000, s.15-16; K. İnal, Türkiye’de Üniversiteler ve İdeolojik Özerklik -Eğitimde İdeolojik Boyut, Doruk Yay., 1996; E. Esen, Evrensel Gençlik, “Üniversite Uyanıyor”, No:48, 19 Temmuz 2000, s.8-9; S. Özkar, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Aşınan Kamu Üniversitelerine Önem”, No:688, 27 Mayıs 2000, s.16; S. Görgün, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Üniversite Sorunu”, No:704, 16 Eylül 2000, s.17.

¹⁵ Catherine Baker, Zorunlu Eğitime Hayır.

¹⁶ L. Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, s.23, Birikim Yay.

¹⁷ “Yönetim her zaman yönetilenin görüşüne dayanmak zorundadır. Yeryüzünde en çok ezilen insanların bir defa düşünce biçimlerinin değişmesine izin verin, artık özgür olacaklardır” (Joel Spring, Özgür Eğitim, çev. A. Ekmekçi, Ayrıntı Yay., 1997, s.13).

¹⁸ Francisco Ferrer, akt. Joel Spring, Özgür Eğitim, A.g.e., s.13.

¹⁹ Bkz. Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, çev. D. Hattatoğlu, Ayrıntı Yay., 1995; C. Baker, Zorunlu Eğitime Hayır!, çev. A. Sönmezay, Ayrıntı Yay., 1995; Ş. Canbaz, Virgül Dergisi, “Eğitime Eleştirel Yaklaşmak”, No:34, Ekim 2000, s.12-4; Sınıf Sendikacılığı İçin DDSD Bülteni, “Türkiye’de Eğitim Bilimsellikten Yoksundur”, No:15, Haziran 2000, s.13; Yankı Dergisi, “Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?”, No:12, Mayıs 2000, s.4; Devrimci Demokratik Sendikal Birlik Bülteni, “Eğitim Sistemindeki Uygulamalar”, No:14, Mayıs 2000, s.22; S.

karşı genel bir saldırıda bulunuluyor. Ve bu saldırının yönelebileceği hâlâ pek çok hedef var. Hiç şüphe yok ki, bu hedeflerden birisi de eğitim sistemidir. Aslında, daha birkaç yıl önce, Lehman Brothers ve benzeri gibi büyük yatırım şirketleri, bir sürü yere broşürler gönderiyor ve müşterilerine şöyle sesleniyorlardı: 'Hey, buraya bakın, sağlık sistemini ele geçirdik; hapisane sistemini de ele geçirdik; bundan sonraki en büyük hedefimiz ise eğitim sistemi. Eğitim sistemi de özelleştirilebilir ve bu sayede bu işten de bayağı para kazanabiliriz.

Ayrıca şu noktanın da unutulmaması gerekiyor. Eğitimin özelleştirilmesi, bir insanın zor durumdaki bir diğerinin sorununa karşı duyarlı olması gibi tehlikeli(!) bir düşüncenin altını oyuyor. Bu öylesine tehlikeli bir ahlâki duruştur ki, mutlaka yok edilmesi gerekir. Kamu eğitim sistemi, varoşlarda, gecekonduarda yaşayan bir çocuğun eğitim alıp alamayacağı ilkesine dayanır ve bu ilkenin de, ortadan kaldırılması zorunludur. (...) Amaçlar ve umutlar özelleştirildiğinde, bütünüyle kontrol altına alınmış olursun. Özelleştirmeciler kendi doğrultusunda yol alırken, herkes de kendini onların yoluna tâbi olmak zorunda kalsın istiyorlar. (...) Bu durum, bütünüyle özel sermaye birikiminin kontrolünde bir sosyoekonomik düzen yaratma amacıyla somutlanıyor".²⁰

İyi, İnsancıl Dergisi, 'Yeni Bin Yıl ve Eğitim Sorunu', No:9, Eylül 2000, s.35-7; Devrimci Hareket Dergisi, 'Okullar, Devletin İdeolojik Aygıtları Arasında En Etken Rolü Oynarlar', No:5, Eylül-Ekim 1997, s.16-19; B. Dilber, Eğitim ve Yaşam Dergisi, 'Paralı Eğitimden, Eğitimde Özelleştirmeye Doğru', No:7, Güz 1997, s.15-22; İ.G. Kaya, Felsefelogos, 'Osmanlı Devleti'nde Eğitim Sorunsalı', No:11, 2000, s.149-59; H. Gül, Sol Dergisi, 'Bir 'Bilim' Kurumu Olarak Üniversiteler', No:113, 24 Kasım 2000, s.40-1; R. Çiftçi, Emekçiler Dergisi, 'Demokratik Toplumun Temeli Anadilde Demokratik-Laik Eğitimidir', No:15, Haziran 2000, s.16-20; Emekçiler Dergisi, 'Türkiye'de Eğitim Sistemi', No:26, Mayıs 2001, s.16-23; N. Ceylan, Cumhuriyet, 'Umudumuz Eğitim', 31 Ekim 2000, s.7; B. Saraltın, Emekçiler Dergisi, 'İnsan, Dil ve Eğitim', No:15, Haziran 2000, s.21-23; Üniversiteli Dergisi, 'Eğitime Değil, Silaha Bütçe', No:3, Kasım 2000, s.3; U. Demir, Kızıl Bayrak Gazetesi, 'Norm Kadro Yönetmeliği', No:23, 24 Haziran 2000, s.14; E. Karabulut, Sol Dergisi, 'Norm Kadro Uygulamasına Hayır', No:90, 16 Haziran 2000, s.26; Kızıl Bayrak Gazetesi, 'Norm Kadro Yönetmeliği Eğitimde Özelleştirme Saldırısının Bir Parçasıdır', No:20, 3 Haziran 2000, s.8; S. Şahin, Fırat'ta Yaşam, 'Norm-Kadro ile 12 Yıllık Eğitime', 6-13 Kasım 2000, s.12; M. Belge, Radikal, 'Pedagoji Hikâyesi', 21 Nisan 2001, s.8.

²⁰ Noam Chomsky, Ürün Dergisi, 'Önce Eğitimin ve Dayanışmanın Altını Oyacaksınız', No:7, Eylül-Ekim 2000, s.32-33-35.

“Bireylerin bozulmasının kapitalizmin en kötü günahı olduğunu düşünüyorum. Açgözlü bir başarıya tapmak için eğitilen öğrenciye²¹ abartılı bir rekabet tavrı aşlamaktadır”.²² “Öğrenciler, kendi maddi varoluş koşulları üzerinde dolaysız bir etkiye sahip olmadan, kapitalist rejimde egemen sınıfın devlet aracılığıyla kolektif olarak yönettikleri bir sosyal ‘fon’a bağlı olarak yaşamaktadırlar”.²³ Oysa eğitim; yetiştirme ve geliştirmedir. İnsanlığın, önemini tartışmadığı sınıfsal nitelikli bir gerçektir. Sınıflarüstü bir eğitim kocaman bir yalan olması yanında bir manipülasyondur. Bunun içindir burjuva egemenliğin denetleyen aklını yeniden üreten odaklar karşısında Che Guavera, “Üniversite artık renk değiştirmeli. Zencilerin, melezlerin, işçi ve köylünün rengine bürünmelidir” der. (...)

* Eğitim bir sınıfın hem akıllı, hem ahlâkı, hem de vicdanıdır, vurgusu ve unutulmaması kaydı ile ekleyelim: “Din baş eğme, bilim başkaldırmadır. Dinin temelinde inanç, bilimin²⁴ temelinde kuşku vardır...”²⁵ Ve bilgi kamusaldır; özelleştirilemez... Çünkü bilgi güçtür... Ancak “Çağımızda akademik yaşam, piyasa bağımlı olduğu için, teorik aklın pabucu dama atılıyor ‘Hayaller kurup,

²¹ “Nasıl bir eğitim istemiyoruz?” sorusunu Paulo Freire şöyle yanıtlar: “a) Öğretmen öğretir ve öğrenci ders alır. b) Öğretmen her şeyi bilir, öğrenciler her şeyi bilmez. c) Öğretmen düşünür, öğrenciler hakkında düşünülür. d) Öğretmen konuşur, öğrenciler uslu uslu dinler. e) Öğretmenler disipline eder, öğrenciler disipline sokulur. f) Öğretmen yapar, öğrenciler öğretmenin eylemi yoluyla yapma yanılmasındadır. g) Öğretmen müfredatı seçer ve (kendilerine danışılmayan) öğrenciler buna uyarlar. h) Öğretmen bilginin otoritesini, kendi mesleki otoritesi ile karıştırır ve otoriteyi öğrencilerin özgürlüğünün karşıtı olarak öne sürer. ı) Öğretmen öğrenme sürecinin öznesidir, öğrenciler ise sadece nesnedir” (Paulo Freire, Ezilenlerin Pedagojisi, A.g.e., 1995).

²² Albert Einstein, Yaşam, Ölüm, Savaş, Barış, Bilim, Tanrı ve Diğer Şeyler Üzerine, çev. Başak Gündüz, Sarmal Yay.

²³ Ernest Mandel.

²⁴ “Bir adama balık verin, onu bir gün doyurursunuz. Balık tutmayı öğretin, yaşam boyu doyurursunuz. Ona en dev, en yeni ekipmanlarla donatılmış bir trol verin, balık soyunu kurutur. Teoride ikinci görevi yapması gereken modern bilim, bunun yerine üçüncü şıkkı tercih ediyor” (George Monbiot, Evrensel Gençlik, “Bilim Şirketlere Satılıyor”, No:48, 19 Temmuz 2000, s.9); ve A. Einstein, “Bilimde gerçek değil, gerçek sanılan vardır” diyor... Dikkat edin, “Gerçek Sanılan”dan söz ediyor...

²⁵ Hüsnü Göksel, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Doğa’da Bilim de Yok, Zaman da...”, No:696, 22 Temmuz 2000, s.16.

kurumlar üreteceğim, bunlar teorik aklın şiirleri olacak' dediğimde, oluşturmaya çalışacağım salt seyirsel kavrama projeleri için hangi kurum buna para verir? Hastalıkları eleştirmeyen, silah yapımına, siyasal güç elde edilmesine, ekonomik kazanç kapısı açılmasına yaramayan bilgi, artık bilgi sayılmıyor pek..."²⁶

O hâlde aklını ve ahlâkını yitirmiş bir burjuva dünyasında, emekçi insanlığın yaşamını ve varoluşunu özgürce sürdürebilmesi için yeni aklın ve ahlâkın isyanı gerekiyor... Ancak şunun unutulmaması kaydıyla: Sınıflı bir dünyada değişmez, evrensel ahlâk kurallarının varlığından söz edilemez.²⁷ K. Marx ve Marksistler, F. Engels'in Anti-Dühring'deki sözleriyle "Her türlü ahlâki dogmanın, (...) ebedi, nihai ve asla değişmez bir etik yasa olarak dayatılmasını ret ve bütün ahlâk teorilerinin toplumda o sırada egemen olan ekonomik koşulların ürünü olduğunu iddia" ederler. Çünkü yine Engels'in saptamasıyla: "Ahlâk, ya yönetici sınıfın tahakkümünü ve çıkarlarını meşrulaştırmış ya da ezilen sınıfın belli bir güce ulaşmasından itibaren, onun yönetici sınıfa karşı öfkesini ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil etmiştir... Ancak henüz sınıf ahlâkının ötesine geçebilmiş değiliz. Sınıf uzlaşmazlıklarının ve bunlarla bağlantılı her türlü olgunun üstünde yer alıp gerçekten insani nitelikte bir ahlâk, yalnızca, toplumun sınıf uzlaşmazlıklarını hem aştığı hem de bunları gündelik, pratik yaşamda unutmuş olacağı bir aşamada mümkün hâle gelir".

Kant'ın ahlâk ilkeleriyle Marksizm'i bağdaştırmayı deneyen ve daha sonra bu görüşünü tümüyle değiştiren Kautsky²⁸ 'Etik ve Materyalist Tarih Kavramı' başlıklı yapıtındaki sözleriyle, ahlâki ilkelerin kaynağı 'toplumsal ihtiyaç'lardır; 'Ahlâkın her biçimi gö-

²⁶ Ahmet İnam, Cumhuriyet Bilim Teknik, "Teorik Akli Anlıyor Muyuz?", No:720, 6 Ocak 2001, s.9.

²⁷ Bkz. Meriç Bilgiç, FelsefeLogos, "Toplumsal Bilinç, Güven ve İyi", No:14, 2001, s.49-50 (Etik).

²⁸ 1898 yılında "Marx ve Engels'in ekonomik ve tarihsel bakış açısının neo-Kantçılık'la bağdaştığına" inandığını yazan Kautsky "Etik ve Materyalist Tarih Kavramı" başlıklı 1906 tarihli yapıtında ise "Marksizmin kendi kendine yeterli olduğu, etik bir genişlemeye ihtiyaç duymadığı... Kantçı etiğin, uzlaşmazlıkları mücadeleyle aşmaktan değil yumuşatıp uzlaştırmaktan yana olduğu" yazar.

relidir'; 'ahlâkın özellikle insani olan boyutu, ahlâk kuralları, sürekli değişime uğramaktadır'!

Özetle bir egemenlik biçimi olan eğitim, bugünü biçimlendirerek üretmesi yanında, geleceği de ipotek altına alarak, bir sınıfın (iktisadî ile) ahlâkını pekiştirir...

II. AYRIM: EGEMEN İKTİSAT, AKIL, AHLÂK KÜRESELLEŞİRKEN

"Dites qu'avez-vous vu?"²⁹

Bu ön değiniler ardından 'toplumsal sonuçları'ndan söz edeceğimiz 'küreselleşme' sorunsalına değinmek için Henri Gobbar'dın, 'La Guerre Culturelle/Kültürel Savaş' başlıklı yapıtındaki şu belirlemeyi aktaralım: "Geleneksel savaş, öldürmek sonra da fethedebilmek için kalbi hedef alır; buna karşılık ekonomik savaş, zenginlikleri sömürmek ve ele geçirmek için mideden vurmayı tercih eder; kültürel savaş ise öldürmeden fethetmek için başı hedef alır, kültürü ve insanları yavaş yavaş çürütür, yok ederek fetheder ve zenginlikleri bu şekilde ele geçirmeyi amaçlar..."

Küreselleşme, egemenlerin ezilenlere karşı açtıkları bir savaştır. Kökleriye yakın tarihte Aydınlanma/Modernleşme (15. yüzyıl ve sonrası) ile merkantilizme (ticari kapitalizme) kadar uzanır. Köşe taşlarıysa 1) Din ve bilimin ayrılması 2) Hayatın rasyonalize edilmesi 3) Bireycilik iv) Kapitalizmin gelişmesi v) Ulus-devlet formasyonu vi) Kolonizasyon (sömürgeleştirme) ile karakterize olur.

İki Dünya Savaşı kapitalizminin iki küreselleşme dalgasının önemli dönemeçleridir; tıpkı SSCB'nin likidasyonunun üçüncü küreselleşmenin miladı olması gibi. Sermayenin küresel ölçekte yeniden yapılanmasına (ve lokal/veya küresel çapta paylaşım savaşlarına) denk düşen bu durum (yani yaratıcı yıkıcılık!) ekonomik küreselleşmeyi de kırbaçlayan bir gidişattır. Bunun verileri de, 1) Her zamankinden daha hızlı bir ticari akış; 2) Deregülasyon politikaları (küresel finansal pazar); 3) Çokuluslu şirketler gerçeği;³⁰ 4) Giderek daha geçirgen sınırlar...

²⁹ "Söyleyin ne gördünüz?" (Charles Baudelaire).

³⁰ "Küresel firma mı dediniz? Mark C. Scott, hizmetler sektöründe etkin firmalara yatırım yapan en büyük yatırım firmalarından Lake Capital Management'in direktörü. Küresel-

Böylelikle, 1) Deregölasyon, özelleştirme vd. sayesinde pazar, büyük bir güç kazandı; 2) ABD dünya yöneten- kurumlarda ve doğrudan uluslararası düzende yükselen askeri diplomasi temelinde belirgin bir rol oynamaya başladı; 3) Devletlerin parçalanması, korumacılık trendini muhafaza ederek zayıflayan veya çöken devletler ve etnik grupların kendi alt-devletlerini kurma talepleri; 4) Küresel ölçekli bölgesel bloklar (AB, NAFTA, MERCOSUR, ASEAN) oluştu. Tüm bunlar, küresel ölçekli neo-liberal saldırıyla 1) Deregölasyon; 2) Özelleştirme; 3) Ekonomizasyon; 4) Medyatikleşme; 5) Pax Americana; 6) Fragmentasyon (Parçalanma); 7) 'YDD' patentli küresel talanı öne çıkardı...

* Ve kuşbakışı değindiğimiz küreselleşme alt başlıklı emperyalist-kapitalizm yani 'YDD İmparatorluğu' gözlerimizin önünde somutlaşıyor...

Anımsayın: Kapitalist dünya pazarının önündeki Sovyet (ya da Sosyalist Sektörel Ülkeler Topluluğu) gerçeğinin çözülmesiyle küreselleşmenin yeni bir dalgasına tanık olduk. Küresel pazar ve üretimin küresel çevrimiyle birlikte küresel bir kaos ya da bir egemenlik biçimi ortaya çıktı... Küreselleşme süreçlerine paralel olarak egemen ulus devletlerin, hâlâ etkili olsalar da, adım adım gerile-

leşme sürecinde yönetim sorunlarına ilişkin kitaplarıyla ilgi çekiyor. Genel kanaat, küresel hatta "uluslarüstü" firmaların artan gücü karşısında, devletlerin anlamsızlaşmaya başladığı doğrutusunda. Scott ise devlete egemen olmak bir yana, dev firmaların devletlerin etkisinden bir türlü kurtulamadığından, küreselleşemediğinden şikâyetçi. Scott, Haziran 2001'de yayımlanan Heartland: How to build companies as strong as countries, kitabında ortalama ömrü hâlâ 38 yılı geçemeyen dev firmaların, nasıl devletler gibi kalıcılık kazanabileceğini araştırıyor. Scott'a göre "gerçekten küresel firmalar (o da eğer varsa) hâlâ bir istisna". Dünyada, otomotiv sektöründe dört, telekom sektöründe üç, medya sektöründe de altı firma egemen (s.3), ama Scott'a göre bunlar gerçekten küresel (hele uluslarüstü) firmalar değil. Örneğin, ABD firmalarına ABD borsalarının dışında rastlanmıyor. Bu firmalar hep kendi ülkelerinin pazarlarından borçlanıyorlar. Belirleyici hisselerin sahipleri hemen hep Amerikalı. Japonya ve Almanya'da bu ilişki daha güçlü. Dev firmaların yönetimleri hep kendi vatandaşlarından oluşuyor. ABD şirketlerinin yönetim kurulu üyelerinin yalnızca %10'u yabancı. Her 5 firmadan yalnızca birinin yönetim kurulunda bir yabancı var. Bu yabancıların da %40'ı İngiliz veya Kanadalı. Japon, Alman ve Fransız firmalarının yönetim kurullarında yabancılar çok daha az (s.10). Bu "küresel firmalar" gerçekte küresel değil, birden fazla ülkede etkinlik gösteriyorlar o kadar (s.15)" (Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Varsayımlar ve Gerçekler", 22 Ağustos 2001, s.4).

dikleri doğrudur. Üretim ve mübadelenin asli unsurları -para, teknoloji, insanlar ve mallar, metalar- ulusal sınırları giderek daha kolay geçiyor; dolayısıyla ulus devlet bu akışı düzenleme gücünü ve ekonomi üzerindeki otoritesini günden güne yitiriyor. Denilebilir ki karşımızda küreselleşme patentli bir Leviathan var artık...

Yerkürenin emperyalist coğrafyasının dönüşümü/değişmesine paralel olarak devreye giren bu kaos, 'Emperyalizm çağı sona ermiştir'³¹ teraneleriyle çözümlenip, kavranamaz. Çünkü! "Bütün iktidar piyasalarıdır": 20. yüzyılın sonlarındaki büyük yıkılışın arkasında dünyamızın denetimini ele geçiren paranın iktidarının sloganıdır bu. (...) Tek fikir var kafasında: Daha fazla kâr! Ancak bu, çok gözleri büyülese de dünyamızın kimi acı gerçeklerini yok edemiyor. Bunlardan biri de zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumdur. (...)

Gerçekten yeni bin yılın başlarında şu apaçıktır: Her yıl daha zenginlik üreten yeryüzünde, yoksullar gitgide daha yoksul olurken zenginlerin zenginleşmesi de sürüyor. 20. yüzyılın ikinci yarısında, dünya geliri 7 kat arttığı hâlde, kişi başına ortalama gelir üç misli artmıştır. Ne var ki, 1960 ile 1995 arasında dünyanın en zengin - ve hemen hepsi de Kuzey ülkelerinde yaşayan- %20 insanının bu gelirdeki payı %70'ten %86'ya çıkarken, en yoksul %20'nin payı 2,3'ten %1,3'e düşmüştür. Dünya Bankasının verdiği rakamlara göre, mutlak bir yoksulluk içinde yaşayanların sayısı, 80'li yıllarda 100 milyon artmış olmalıdır. (...)

Dünyamız, 21. yüzyıla geçtiğimiz sıralarda, genel olarak 1960'lı yıllara oranla 2 kez daha eşitsizdir. Gerçekten, 1960'ta, dünyanın en zengin %20 insanı, en yoksul bir milyanın gelirinden 30 misli daha fazla gelire sahipti. 90'ların sonunda bu oran 1'den 60'a yükseldi ve en zengin ülkeler, dünya çapında gelirin 5'te 4'ünü elinde tutuyorlardı. Tarihçilerin tahminlerine göre, 1820'de, Batı Avrupa'da kişi başına ortalama gelir, Afrika'da Güney Sahra'dakinden 2,9 kez daha yüksekken, 1992'de bu oran 1'e göre 13,5'tir. (...)

³¹ M. Hardt-A. Negri, İmparatorluk, çev. Abdullah Yılmaz, Ayınntı Yay., İstanbul, 2001.

20. yüzyılın sonlarında, Kuzey, dünya nüfusunun sadece %20'sine sahipken yeryüzünde enerjinin %60'ını, madenlerin %75'ini ve ahşap ürünlerinin %85'ini tüketmekte; motorlu taşıt araçlarının dörtte üçünü elinde tutmakta ve dünyada atmosfere atılan karbon gazının %49'unu yaymaktaydı...³²

* Bunların yanı başında “Dünya bir gazino ekonomisine (kumarhaneye) dönüşmüştür... Mali (faiz kazancına dayalı) sermayenin genişleme alanı, dolaşım hızı, 1990'lardan bu yana ilk kez bu kadar büyük bir oranda arttı. Merkez ülkelerde borsalar yükselirken, çevre ülkelerde ‘yükselen piyasalar’, ‘sıcak para’ olgusu doğdu. Ama bildiğiniz gibi bu süreç kendiliğinden gerçekleşmedi. Başta ABD olmak üzere, merkez ülkelerin benimsediği ve çevre ülkelere IMF/Dünya Bankası aracılığıyla dayattığı ekonomi politikaları (serbestleştirme, dışa açma, tahkim, dolarizasyon...) sayesinde mali sermaye her ulusal ekonomiye istediği gibi girip çıkabilir, spekülasyon yapabilir hâle geldi. Böylece dünya ekonomisi birçok ekonomistin işaret ettiği gibi dev bir gazinoya dönüştü. Mali sermaye bu gazinoda ‘yükselen piyasaların’ ulusal servetleri ile kumar oynadı. Mali sermaye (faiz geliri ve spekülasyon ile yaşayan bir organizma olarak) ulusal ekonomilerin birikimlerinin havuzlarını boşalttı, gelecekte üretilecek değerlerin üzerine ipotek koydu.

Bu kumarhane, hep kumarhaneyi kuran ve yönetenlere çalıştı. En çok da kumarhanenin başındaki ülkeye... Başta ABD ve birkaç gelişmiş ülke, çevre ülkelerden merkeze yapılan transferler sayesinde uzun bir ekonomik toparlanma yaşadı. ABD, teknolojik üstünlüğü yeniden ele geçirdi, askeri teknolojisini yeniledi, hegemonyasını güçlendirdi. Ancak, ‘bu saadet zincirinin’ halkaları 1990’ların ikinci yarısında kopmaya başladı. 1997-99 döneminde Asya, Rusya, Brezilya krizleri gazino ekonomisinin sorgulanmasına neden oldu. 2000-2001 döneminde bir seri gelişme, gazino ekonomisinin artık onu işletenler açısından da işlevselliğini yitirmeye başladığını gösteriyordu: a) ABD yönetimi, mali sermaye çevrelerine yakın bir

³² S. Tanilli, FelsefeLogos, ‘Dünyamızın Zenginleri ve Yoksulları’, no:14, 2001, s.13-14.

kadronun elinden, üretime yönelik sanayi, enerji, savunma ağırlıklı sermaye gruplarını temsil eden bir yönetimin eline geçti. b) Dünya ekonomisi eşzamanlı bir resesyona girmeye başladı. c) Arjantin ve Türkiye krizleri IMF programlarının iç tutarlılıklarını kaybettiklerini ve programın her parçasının diğer parçasına karşı işlemeye başladığını gösterdi. Gazino ekonomisi bitmişti.

Buradan gasp ekonomisine geçildi... Çevre ülkelerin ulusal birikimlerinin havuzunu boşaltmaya dayalı gazino ekonomisi, artık bu havuzlar boşaldığı için yerini bu havuzları doldurmaya yönelik yeni arayışlara bırakıyor. Ancak gazino ekonomisi, gazinocuya, müşterilerinin (azgelişmiş ülkelerin) birikim havuzlarını doldurma araçlarına karışma, hatta el koyma olanağını getirmişti. Bu yüzden o şimdi tahkim, toprak mülkiyeti edinme hakkı ve benzerlerini içeren yeni bir modele geçiyor. Bu, havuzu boşaltmanın ötesine geçen, havuzu doldurma araçlarının mülkiyetini gasp etmeye yönelik bir modeldir. Bu model klasik sömürgeciliğe çok benziyor. Üstelik bu arada baş gazinocunun (ABD) etkisi zayıfladıkça diğer gazinocular da bu gasp modelini kendileri için kullanmak istiyorlar. Şimdi gazinocular salt bu gazino ekonomisine yeni müşteri çekmek için yarışmakla kalmayacaklar. Şimdi az gelişmiş ülkelerin salt piyasaları değil ‘gerçek ekonomileri’, doğal kaynakları, toprakları, hatta bizzat varlıkları tehlikededir. Tabii dünya barışı da... Büyük güçler salt piyasalar üzerinde değil de bizzat üretken alanlar üzerinde rekabet etmeye başlayınca da...³³ Bakınız 1900-45 kesitine...³⁴

1) KÜRESELLEŞME NEDİR?

“İnsanlığın tarihiyle yakından ilgilendiğimiz vakit bir an olur ki, sonsuzluğun soluğu esiyormuş gibi gelir.”³⁵

* ‘İyi de küreselleşme nedir’ mi?

³³ “Ufukta, başını ABD’nin çektiği yeni bir soğuk savaş ve çılgın bir silahlanma yarışı olacağını gösteren belirtiler var” (Fidel Castro, Cumhuriyet, “Silahlanma Yarışı Ufukta”, 3 Nisan 2001, s.9).

³⁴ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, “Ege’de Melankoli”, 1 Ağustos 2001, s.4.

³⁵ C.W. Ceram.

“İnsan, aklıyla görüyor. Aklın, düşünme, seçme, ölçme, karşılaştırma, sınıflandırma, çözümleme, sentez yapma yetenekleri, olguların çıplak gözle ayırt edilemeyen özünü ve ilişkilerini görmemizi sağlıyor. İnsan, kavramlarla düşünüyor. Elma, armut, üzüm ve benzerlerini, hiçbiri olmadan tümünü anlatan bir başlık altında soyutlamak için ‘meyve’ kavramını bulmak gerekiyor. Bunun gibi, gözle görülmeyen, elle tutulmayan şeylerin ne olduğu ve ne olmadığı düşüncesine, kavramlar yordamıyla ulaşıyoruz. Sınıflı, eşitsiz bir dünyada kavramlar da yansız ve amaçsız değil. Bu yüzden, kimin konumundan, hangi amaç için üretildiklerine, nasıl kullanıldıklarına bağlı olarak kavramlar da hem görmeye, anlamaya hem de yanlış göstermeye, körleştirmeye hizmet edebiliyorlar. Emperyalist merkezlerde üretilen ve yaygın biçimde kullanılan ‘globalleşme’ kavramı, insan aklına yöneltilmiş pervasız bir saldırı, bir fetiş’tir. Fetiş, ilkel toplumun ideolojisi, puttur. Globalleşme, gücünü ilkilliğinden alan bir kavramlaştırmadır.

En başta, ‘globalleşme’nin öznesi yok. Emperyalizm dediğimiz zaman emperyalisti, sömürgecilik dediğimiz zaman sömürgeciyi düşünüyoruz. Globalizim ise herkesin dışında ve her şeye egemen bir şey. Televizyon programında savunucularından biri, globalleşmeyi ‘yer çekimi gibi bir yasallık’ ekonomik, nesnel bir süreç olarak tanımladı. ‘Globalleşme’ insansız bir kavram. 1 milyardan çok insanın yoksulluk sınırında yaşaması, toplumsal eşitsizliğin dünya çapında giderek ve dramatik boyutlarda büyümesi türünden sorunlar globalleşmenin gündeminde değil. ‘Globalleşme’ söylemine göre dünya artık, seçeneklerin olmadığı, tarihin ve ideolojilerin sona erdiği, insanlığın tek bir ekonomik düzene, tek bir yaşam tarzına yazgılı olduğu bir dünyadır.

Söylemin etkisi ve gücü, birer dogma gibi sunduğu önermeleleriyle zihinlerde kurduğu egemenlikten, aşıladığı çaresizlik duygusundan geliyor. Üç global fetiş satırbaşlarıyla sıralamaya çalışalım:

1.1) FETİŞLERİN İLKİ

“Uyanık olanların tek ortak dünyası vardır, uyuyanlarsa her biri kendine ait bir dünyaya döner.”³⁶

³⁶ Herakleitos.

* Bir: ‘Sermaye, meta, bilgi, teknoloji serbestçe dünyayı dolaşıyor. Serbest piyasa işliyor; herkese eşit fırsatlar sunuyor’. Bu sayılanlardan yalnızca sermaye ve türevleriyle ilgili olanlar doğrudur. Sermaye, gerçekten de tüm zaman ve uzam sınırlarından özgür biçimde hareket ediyor. Mali fonlarda biriken büyük miktarda sermaye, bilgisayar tuşlarına dokunmak için gerekli en az zamanda en çok kâr edeceği yere gidebiliyor. Emekse ulusal sınırlara hapsedilmiştir.

Teknolojik buluşlar daha araştırma aşamasında patent hakkıyla özel mülkiyete konu oluyorlar. 20 yıl, 50 yıl bunlara sahiplerinden başka kimse dokunamıyor. Yeni teknolojiler bir yana, üretilen ve yaygın biçimde tüketilen maddeler bile, patent hakkının dokunulmazlığı nedeniyle, aynı teknolojiyle üretileniyor. 2000 yılında, Afrika’da 2,5 milyondan fazla insanın öldüğü AIDS sağaltımında kullanılan, hasta başına ücreti 10.000-15.000 dolar olan pahalı ilaçlar, Dünya Ticaret Örgütü’nün patent kuralları nedeniyle 350 dolara satılan Hindistan’dan ya da ulusal sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak ücretsiz verilen Brezilya’dan ithal edilemiyordu. Uzun ve zorlu savaşımardan sonra geri adım atmak zorunda kalan ilaç firmaları, şimdi aynı ilaçları 600 dolardan satmayı kabul ederek aslında patent haklarını korumaya çalışıyorlar.³⁷

‘Bilgi’ tekeli, emperyalist egemenliğin en önemli yönetim araçlarından biridir. Seçilmiş, sınıflandırılmış, yeniden düzenlenmiş ‘enformasyon’un medya tekelleri tarafından tüm dünyaya yayılmasıyla, gerçek işlevli bilgilere ulaşma ve bilgiyi kamuya ulaştırma olanağı çok ayrı şeylerdir.

‘Serbest piyasa’ tam bir aldatmacadır. Emperyalist merkezler, kendi sanayi ve tarımlarını gümrük duvarlarıyla, kota sınırlamalarıyla korurken az ve orta gelişmiş ülkelere koruma duvarlarının kaldırılması için baskı yapıyorlar. Çarpıcı bir örnek: ‘1993 başında Üçüncü Dünya’nın toplam borcu 1 trilyon 444 milyar dolardı. Metropol ülkelerin korumacılık politikaları yüzünden Üçüncü Dünya ülkelerinin kaybettiği miktar ise yılda 500 milyar dolardı...

³⁷ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, “Afrika’dan İki Haber”, 12 Mart 2001, s.7.

Bu durumda metropol ülkeler, Üçüncü Dünya'dan gelen mamul ürünlere koydukları gümrük sınırlamalarını sadece ve sadece üç yıl kadar bir süre için kaldırsalar, Üçüncü Dünya'nın bütün borcu sıfırlanacak(tı)'.³⁸ Böyle bir şey olmadı. 'Serbest piyasa', tek yanlı ve güçlüden yana işleyen bir düzendir.

* İki: 'Ulusal devlet bitmekte, onun yerini çokuluslu şirketler, IMF, Dünya Bankası türünden uluslararası organizasyonlar almaktadır. Ulusal bağımsızlık diye bir şey yoktur, bütün ülkelerin birbirine karşılıklı bağımlılıkları vardır'.

Marksizm adına konuşan kimileri de, ulusal devletin bitmekte olduğu tezini, emperyalizm altında devletsizleşme, 'devletin sönmesi' saçmalığına taşıyarak kuramlandırıyorlar (teorileştiriyorlar). Emperyalist kapitalizm yalnız ekonomik değil, siyasal bir düzendir, devlet bu düzenin en etkili aygıtıdır. Aslında, ulusal devlet yok edilmiyor; tersine, yeni gereksinmelere, 'globalleşme'ye göre yeniden yapılandırılıyor. Metropollerde devletin sosyal ve kamusal hizmet yönü budanırken baskı aygıtı, silahlı kuvvetleri güçlendiriliyor. Az ve orta gelişmiş ülkelerde ise devletin devlet olma özelliği değil, 'ulusal' devlet olma özelliği yok edilmek isteniyor.

Bugünkü dünya sistemi eşit devletlerden oluşan bir konfederasyon değil, bir devletler hiyerarşisidir. Hiyerarşik ilişki, 'karşılıklı bağımlılık' türünden sözlerle ne kadar yumuşatılmaya çalışılırsa çalışılsın çok sert, bir yanın egemen, ötekini bağımlı olduğu bir ilişkidir. 'Ulusal devlet bitti, bitiyor' söylem ve eylemi, yoksul ve zayıf ülkeleri tümüyle silahsızlandırmayı amaçlıyor.

1.2) BİREYCİLİK-PARÇACILIK

"Başkalarının aşkıyla başlıyor hayatımız
ve devam ediyor başkalarının hınçlarıyla
düşman gösteriyorlar, ona saldırıyoruz
siz gidin artık
düşman dağıldı dedikleri anda anlaşılıyor
baştan beri bütün yenik düşenlerle

³⁸ Coşkun Adalı, Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine, Sarmal Yay., 1997, s.55-56.

aynı kışlaktaymıştık
incecik yas dumanı herkese ulaşıyor
sevinç günlerine hürya doluştuğumuzda
tek başınayız.”³⁹

* Üç: ‘Globalleşme, ulusal devleti yok ederek bireyi, yerellikleri, daha küçük insan topluluklarını, böylece de demokrasiyi, çoğulculuğu ve çokkültürlülüğü öne çıkarıyor’.

Gerçek durum tam tersidir. Emperyalizmin ‘demokrasi’ ihraç ettiği görülmemiştir. Bireyi değil, bireyciliği, bütünselliği değil parçacılığı öne çıkarıyor. Yerellikleri, ulusal, etnik toplulukları ‘böl ve yönet’ mantığı içinde kışkırtıyor. Globalleşmenin bu kadar çok sözünün edildiği bir dünyada ve dönemde, çokuluslu devletlerin etnik temelde bölünmesi, dünyanın birçok yerinde etnik parçalanma ve ‘kabileleşmenin’ yaşanması rastlantı olmasa gerek. Tekelci kapitalizm, yüksek düzeyde standartlaştırma (tektipleştirme) demektir. Her şeyi metalaştırıyor ve tektipleştiriyor. Eğitim, sağlık gibi amacı insan olan temel hizmetlerden aile ilişkilerine, beslenmeden tatil yapmaya, giyim kuşamdan boş zaman etkinliklerine kadar neredeyse her şey tektipleştiriliyor. Bugünkü dünya düzeni, evrenin en yaratıcı, en renkli, en zengin ve kendi içinde çeşitlilik gösteren varlığı olan insanı tornadan çıkmış standart ürün hâline getirmeye çalışıyor.

Toplunun McDonalddlaştırılması başlıklı kitabında Amerikalı sosyolog G. Ritzer, McDonald’slaştırma kavramını yaygın bir sürecin temel direği olarak değerlendiriyor ve süreci fast-food kültürünün temelindeki ilkelerin dünyaya egemen olması olarak tanımlıyor. McDonalddlaştırmanın yalnızca lokanta sanayini değil, eğitimi, işi, sağlığı, seyahati, zevki, rejimi, siyaseti, aileyi, ölümü, doğumu, tüm yaşamı içine aldığını söylüyor.⁴⁰ Emperyalist kapitalizmin insanlığa sunduğu, McDonald kültüründen başka bir şey değildir. Sonuç olarak: Global fetişler saymakla bitmez. Fetişleri bırakıp gerçek duruma baktığımızda görünen şudur: Tekelci-emperyalist aşamaya gelmiş bir ekonomik toplumsal biçim olan kapitalizm,

³⁹ İsmet Özel, “Bir Yusuf Masalı”.

⁴⁰ George Ritzer, Toplumun McDonalddlaştırılması, Ayrıntı Yay., İstanbul 1998.

‘dünya tarihsel’ doğasının gereği olarak, büyük bir hızla dünyalaşmakta, eşitsiz ve insanlık dışı bir dünyayı kendi model ve egemenliğinde yeniden biçimlendirmekte, insanlığa dayatmaktadır”.⁴¹

* Küreselleşme, kimilerinin deyişiyle, Engellenemez, geri çevrilemez... Önünde durulamaz bir süreç midir? Kesinlikle ‘Hayır!’ ‘Küreselleşme: Kapitalizmin evriminin doğal sonucu, gelişmesinin yeni aşaması. Engellenemez, geri çevrilemez. Önünde durulamaz. Kimi taş kafalılar, bu gerçeği kavrayamadıkları için sürekli olay çıkarıyorlar; devrimcilik adına gericilik yapıyorlar.

Küreselleşme kavramını eleştirerek benimsemek gerekir. Küreselleşme tartışmalarında toptancılıktan kurtulmak için ekonomik, siyasi ve kültürel küreselleşme süreçlerini ayırt etmek gerekir. Ancak bu da bir olgunun kendine değil çeşitli yanlarına ilişkin bir sınıflandırmadır. Bu yüzden yeterli değildi. Belli ki küreselleşme kavramının arkasındaki teoriyi daha iyi irdelemek gerekiyor. Bu teoriye, asgari bir titizlikle yaklaşıncı da bazı gariplikler hemen dikkat çekiyor: Küreselleşme bir durum mudur, yoksa bir süreç mi? Justin Rosenberg’in ‘Küreselleşme Kuramının Çılgınlığı’⁴² daha giriş bölümünde dikkat çekildiği gibi, bir sonuç olarak küreselleşmeye (durumu)... Bu sonuca ulaşan sürece küreselleşme süreci diyerek açıklanabilir mi? Küreselleşme denen durumu ortaya çıkaran sürecin bizzat kendisinin egemen üretim tarzının dinamiklerine atıfla açıklanması gerekmez mi?

Küreselleşme kavramı günlük dilimize girdiği 90’ların başından beri, dünyanın üzerindeki tüm ekonomik (üretim, dolaşım), siyasi kültürel noktaların giderek birbirine bağlanması dünyanın ‘tek bir birim hâline’ dönüşmesi anlamında kullanılıyor. Küreselleşmenin önemli teorisyenlerinden Antony Giddens de küreselleşmeyi ‘toplumsal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması’ olarak tarif ediyor (‘süreç mi, durum mu’ sorusu hâlâ geçerli). İşte görünüşte teorik olarak çok daha yetkin bir tarif bulduk derken ‘Peki, toplumsal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması ne zaman başladı’ gibi ma-

⁴¹ Haluk Yurtsever, Cumhuriyet, “Global Fetişler”, 13 Temmuz 2001, s.2.

⁴² Justin Rosenberg, The Follies of Globalisation Theory- Verso, Haziran 2001.

sum bir soruyu sorunca işler yine karışmaya başlıyor. Çünkü bu sorusunun cevabı, hem ilk anda akla gelmeyecek kadar basit ve şaşırtıcı hem de tüm küreselleşme söylemini gereksiz kılacak kadar ‘garip’. Çünkü İnsanlık, dünya üzerinde dolaşmaya başladığından beri toplumsal ilişkiler dünya çapında yoğunlaşmaya devam ediyor.

1.3) ÇEŞİTLİ KÜRESELLEŞMELER

“Eğer siz vermediyseniz,
sizi gözetlediği gözü nereden buldu?
Kulluk etmemeye karar verdiğiniz an
özgürsünüz demektir.”⁴³

Küreselleşme kavramını gerçekten, anlamlı bir biçimde kullanabilmek için, en azından iki farklı küreselleşme sürecini kategorik olarak birbirinden ayırt etmek gerekir. Birincisi, gezegenin üzerinde ilk insan yerleşim birimleri oluşmaya başladığından bu yana hiç kesintiye uğramadan ilerleyen bir süreç var karşımızda. Bu süreç, gezegenin üzerindeki coğrafi noktaları birbirine bağlayarak, kültürleri dilleri birbirine karıştırarak, ulaşım, haberleşme ağları kurarak ilerlemeye devam ediyor. İnsanlık, tüm gezegeni tek bir birim olarak kullanmak üzere kendine mal etmeye devam ediyor. Prof. Andre Gunder Frank’ın ‘Re-orient’ başlıklı tarih çalışmasında, binlerce kaynağa dayanarak irdelediği gibi, daha ‘Batı’ kendini ayrı bir ‘uygarlık’ olarak saptamadan yüzlerce yıl önce, Asya’da, Orta Doğu’da ve Avrupa’da yerel ekonomik sistemler, ulaşım, ticaret ağları vardı. Demek ki, daha batı, ‘Batı’, doğu da ‘Doğu’ olmadan önce küresel çapta, birbirini etkileyen, biçimlendiren bir genel insanlık ‘uygarlığı’ oluşmuştu, yayılıyordu; üretici güçler sürekli geliyor geliştikçe gezegen ölçeğinde yaygınlaşıyor, ‘küreselleşiyordu’. Tarih boyunca üretim tarzları birbirini izledi. Bu tarihsel küreselleşme süreci her üretim tarzı altında onun özelliklerine bağlı olarak ilerlemeye devam etti. Bu süreç, 400 yıldır da kapitalist üretim tarzının damgasını taşıyarak ilerlemeye devam ediyor. Bu sürece karşı çıkmak, ya da çıkmamak gibi bir sorun yok!

⁴³ Etienne de La Boetie.

Ancak daha önceki üretim tarzları bir krize girince çökmelerine karşın kapitalizm, kendini krizlerden geçerek yenileyen bir üretim tarzı. Bu onun meta üretimine ve özgür insan emeğinin özgün bir kullanılış tarzına dayanmasından kaynaklanıyor. Bu üretim tarzının tarihine bakınca da birçok tarihinin (Braudel, Wallerstein, Arrighi, Amin, Frank) işaret ettiği gibi, genişleme dönemlerini izleyen, gerileme (kriz) dönemlerinde, dünya pazarında, bir mali genişlemeye dayanan açılma, hızlanma ve entegrasyon artışı, özellikle de ulaşım-haberleşme alanlarında teknolojik sıçrama gözleniyor. Daha yakından bakınca da bu 'küreselleşmenin' aslında sermayenin krizini aşma refleksi, hegemonik devletin, siyasi ve ekonomik bir tercihi olduğu görülüyor.

Bu küreselleşmeye uyum sağlamak, hegemonik devletin iradesini, sermayenin dayattığı değişiklikleri kabul etmek anlamına geliyor. Bu yüzden de birinci küreselleşme sürecine karşı çıkmak kimse'nin aklına bile gelmezken bu ikincisine karşı, hem emek cephesinden hem de diğer bağımsız devletlerden ve kapitalizmin bu süreçle hızlanan yıkıcı etkilerine karşı da çeşitli kültürel siyasi, hatta dini kurumlardan şiddetli tepkiler yükseliyor, Seattle'da, Prag'da, Cenova'da olduğu gibi..."⁴⁴

2) 'KÜRESELLEŞME KİME YARADI?'

"Öğreten, görmeyi sağlayandır."⁴⁵

"Parmak ay'ı gösterdiğinde, ahmak olan parmağa bakar."⁴⁶

Dünya değişti, şimdi gündemde küreselleşme var. Ne biçim bir şey bu küreselleşme? Kimine göre çok iyi, kimine göre kötü, ama bir olgu. Küreselleşmenin anlam ve önemini dünyanın patronu Bush şöyle özetliyor: "İnsan soyunun yarısı günde 2 dolardan daha az bir parayla geçinirken bazılarının rahat ve bolluk içinde yaşadığı bir dünya ne daha adaletli ne de daha istikrarlı olabilir".

⁴⁴ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Hangi Küreselleşme?", 25 Temmuz 2001, s.4.

⁴⁵ Tamil Atasözü.

⁴⁶ Çin Atasözü.

Küreselleşmeden bu yana, yeryüzündeki adaletsizlik daha da koyulaştı. “Zengin ülkeler, serbest ticaret adı altında yoksulluğu arttıran liberal politikalardan vazgeçmiyorlar”.⁴⁷ Yani Mevlüt Ülgen’in deyişiyle, “Küresel sermayenin egemen olduğu dünyada, küreselleşen yalnızca yoksulluk olmaktadır...”⁴⁸ Özetle Kapitalizm insani bir öz taşıyor, sömürücü bir içerik var dokusunda... Küreselleşme bir olgudur; sömürgecilik veya emperyalizm gibi...

‘İyi de küreselleşme kime yaradı’ mı? Yanıt çok açık: “Mali piyasaları izleyen Financial Capital Markets kurumunun 7 Ağustos 2001 tarihli ‘Sermaye Hareketleri’ raporunda, ABD hegemonyasının nasıl güçlendiğini gösteren ilginç veriler var. 1990 yılında dünyadaki tüm merkez bankalarının yabancı para rezervleri içinde doların payı %55. 2000 yılında bu oran %76’ya yükselmiş ve ‘dolar 1950’lerde Bretton Wood sistemi altındaki egemenliğine yeniden ulaşmış’ (s.4). Bu egemenlik artışının arkasında IMF’nin, az gelişmiş ülkelere, rezervlerini arttırmaları doğrultusunda, özellikle Asya krizinden sonra yaptığı baskı var. Rapor ilginç bir gelişmeye daha işaret ediyor: Gelişmekte olan ülkelere net yıllık sermaye akımı 1997’de 120, 1998 ve 1999’da sırasıyla 53 ve 70 milyar dolar olmuş, sonra 2000 yılında 33 milyar dolar gibi komik bir düzeye gerilemiş. ABD’ye net sermaye girişi 1998’de 174 milyar dolardan 1999’da 338 milyar dolara ve 2000 yılında da 487 milyar dolara yükselmiş. Son yıllarda, küresel sermaye hareketlerinden esas olarak ABD faydalanmış...”⁴⁹

“UNCTAD raporlarına göre, ‘Küreselleşme ABD’ye yaradı’”⁵⁰ “Küreselleşme olarak anılan ekonomik politikaların dünyaya iyice hâkim olduğu 1990’lı yıllar, gelişmekte olan ülkelere yaramadı. Ama sanayileşmiş ülkeler, dünyadaki gelir pastasından aldıkları payı iyice artırdı. 1990’larda 20 gelişmiş ülkeden 2’si milli gelirlerini 15 bin, biri 10 bin, üçü 7 bin ile 10 bin dolar arasında artırırken, 19 gelişmekte olan ülkeden sadece altısı bin dolardan fazla

⁴⁷ Cumhuriyet, 12 Kasım 2000, s.5.

⁴⁸ Mevlüt Ülgen, Cumhuriyet, “Küreselleşen Yalnızca Yoksulluk”, 20 Temmuz 2001, s.3.

⁴⁹ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, “Varsayımlar ve Gerçekler”, 22 Ağustos 2001, s.4.

⁵⁰ Cumhuriyet, 20 Eylül 2000, s.8.

milli gelir artışı gerçekleştirebildi. Bu dönemde gelişmiş ülkelerden sadece ikisi kişi başına milli gelirinde gerileme yaşarken, gelişmekte olan ülkelerden dördünün kişi başına düşen milli geliri azaldı.

Devlet Planlama Teşkilâtı'nın 'Uluslararası Ekonomik Göstergeler' başlıklı raporu ile Dünya Bankası verilerine göre, 1990-99 döneminde Lüksemburg kişi başına milli gelirini 16.678, İrlanda 15.592, Japonya 10.333, ABD 9.804, İngiltere 7.461, Danimarka 7.259, Almanya 6.384, Hollanda 5.934, Belçika 5.122, Avusturya 5.107 dolar artırdı. Gelişmiş 7 ülke (G-7) içinde bulunan Fransa 3.443 dolarla 13., İtalya 1.509 dolarla 17. sırada yer alırken, G-7 üyesi Kanada'nın milli geliri bu dönemde 324 dolar azaldı. Türkiye'nin komşusu Yunanistan ise bu dönemde sağladığı 3.906 dolarlık milli gelir artışıyla gelişmiş ülkeler arasında 12. sırada yer aldı.

Buna karşın gelişmekte olan ülkeler, bu dönemde yeterli milli gelir artışını gerçekleştiremedi. Şu sıralar krizle boğuşan Arjantin, 1990-99 döneminde gerçekleştirdiği 3.176 dolarlık milli gelir artışı ile gelişmekte olan ülkeler arasında ilk sırada yer aldı. Bu ülkeyi, 2.468 dolarla yine kriz tehdidi yaşayan Polonya, 2.359 dolarla Güney Kore, 1.917 dolarla Meksika, 1.656 dolarla Macaristan, 1.039 dolarla yine krize girme tehlikesi bulunan Brezilya izledi.

Ülkelere Göre Dış Ticaret		
Ülkeler	İhracat (milyar dolar)	İthalat (milyar dolar)
ABD	782,4	1.258,0
Almanya	551,6	500,1
Japonya	479,3	379,5
Fransa	298,1	305,4
İngiltere	280,1	331,7
Kanada	277,2	249,1
Çin	249,2	225,1
İtalya	234,6	233,3
Hollanda	211,7	197,0
Hong Kong	202,4	214,2
Güney Kore	172,6	160,5

Türkiye 215 dolarlık milli gelir artışı ile 19 gelişmekte olan ülke arasında 10. sırada yer aldı. Gelişmekte olan ülkeler arasında Suudi Arabistan, İran, Romanya ve Bulgaristan'da milli gelir gerilerken,

Endonezya’da yerinde saydı. Öte yandan, son ekonomik krizlerle birlikte, özellikle devalüasyonun etkisiyle, Türkiye’de kişi başına düşen milli gelirden de ciddi bir düşüş yaşandı...”⁵¹

* “DTÖ raporuna göre, G-7 ülkeleri 2000 yılında dünya ihracatının %45,7’sini, ithalatının da %48,9’unu gerçekleştirdiler...”⁵²

Görülmesi gerek: ‘Küreselleşme-Globalleşme’ yani ‘YDD’, sadece ama sadece sömürü, talan ve serbest ticaretin zenginler lehine küreselleşmesinden başka bir şey değil... Kaldı ki ‘globalleşme’ veya ‘küreselleşme’ adı altında sözü edilen, yeni bir şey değil. Sadece kapitalizm... Tayland’da düzenlenen eğitim doruğunda ortaya çıkan tablo, küreselleşme söylencelerine iyi bir yanıt niteliği taşıyor. İnsanların %95’inin internet, %42’sinin telefon, %53’ünün ise elektrikle bile tanışmadığı bir süreçte dünyanın global bir köy hâline geldiğini söylemek sadece safdillik olur...

Küreselleşme ile yeni bir ‘dünya düzen(sizlik)i’ kurulmaktadır. Bu ‘düzen(sizlik)’de Batı için ‘evrensel’ olan -Emre Kongar’ın, ‘21. Yüzyılda Türkiye’ başlıklı yapıtında belirttiği üzere- diğer uygarlıklar için ‘emperyalizmdir’!

‘Nasıl’ mı? İşte küreselleşmenin ‘YDD’sine ilişkin birkaç veri:

* 17 Afrika ülkesinde HIV/AIDS’i önlemek için gerekli temel harcama miktarı yılda 1,4 milyar dolar. Bu miktar, aynı ülkeler borç ertelemesinden yararlınsalar dahi uluslararası finans kurumlarına yapacakları borç geri ödemesine eşit...⁵³ Zambiya’da HIV nedeniyle ortalama yaşam süresi 40 yaşın altına düşüyor...⁵⁴

* Bolivya yılda 250 milyon dolar borç geri ödemek zorunda, bu rakam sağlığa harcananın üç katı... Afrika ve Latin Amerika’daki birçok ülkenin borç ödemeleri devlet harcamalarının %50’sini aşıyor...

* Petrol şirketi Exxon’un bu yılki net kârı 6,9 milyar dolar. Bu rakam 13 Afrika ülkesinin toplam borcuna eşit... 1 milyar insan,

⁵¹ Radikal, “İşte Küreselleşmenin ‘Adalet’i”, 30 Temmuz 2001, s.13.

⁵² Radikal, 25 Mayıs 2001, s.14.

⁵³ Dünya Bankası, 2000.

⁵⁴ Dünya Bankası, 2001.

günde 1 dolardan az gelirle yaşıyor... "Avrupa ülkelerinde şişmanlık 1991'i müteakip 10 yılda %10-50 oranında arttı. Avrupa'da erkeklerin tahmini yüzde10 ila 20'si ve kadınların da %10 ila 25'i şişman... ABD'de ise nüfusun %25 ila 33'ü şişman... Yalnızca ABD'de kilo kaybettirici ürünlere, zayıflamak için yaklaşık 33 milyon dolar harcanıyor. Kuzey ülkelerindeki sağlık harcamalarının %2 ila 8'i şişmanlık tedavisine harcanıyor..."⁵⁵

* BM verilerine göre, her yıl 4 milyon kadın ve genç kız, insan tacirleri tarafından alınıp satılıyor. Bu dramdan kazanılan kirli kazanç (para) ise 7 milyar dolar civarında...⁵⁶

* "Dünya perakendeciliğinde ipler, Walmart (ABD) 137,6, Carrefour (Fransa) 55,4, Metro (Almanya) 46,7, Ahold (Hollanda) 33,8, Tesco (İngiltere) 27,8 milyar dolar ciroyla 5 çokuluslu küresel oyuncunun elinde".⁵⁷ "Dünya hizmet ihracatının %80'i ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, Hollanda, İtalya, Belçika, Lüksemburg, İspanya, Hong-Kong'un kontrolünde".⁵⁸ "Dünya otomotiv sektöründe ABD egemen".⁵⁹ "Sanal dünyada ABD tekeli".⁶⁰

* "Dünyadaki dolar milyonerlerinin %35'i ABD ve Kanada'da yaşıyor..."⁶¹ "Dünyanın en zengin 200 kişinin sahip oldukları toplam servet, yeryüzündeki en yoksul 2,5 milyar insanın toplam gelirinden fazla. Bu 200 zenginin 112'si ABD'li. Dünyanın en zengin 3 kişinin (ABD) servetlerinin toplamı, en yoksul 48 ülkenin gayri safi yurt içi hâsılasından yüksek. Dünyanın en yoksul ülkesine kıyasla, en zengin ülkesinde kişi başına düşen milli gelir 228 kat daha çok. Dünya üzerindeki 89 ülke son 10 yıl içinde 23 kat yoksullaştı... Son 10 yılın verilerine göre refah düzeyi yükselen ülkeler: ABD, AB üyesi ülkeler ve Japonya...

⁵⁵ Radikal, "Şişmanlar Birliğine Girecek miyiz?", 29 Mayıs 2001, s.20.

⁵⁶ N. Çakmakçı, Hürriyet, 'Seks Ticaretine Yılda 4 Milyon Köle', 25 Ağustos 2001, s.16.

⁵⁷ Meral Tamer, Milliyet, 24 Ağustos 2000, s.7.

⁵⁸ Cumhuriyet, 6 Kasım 2000. s.12.

⁵⁹ Cumhuriyet, 25 Mart 2000, s.13.

⁶⁰ Cumhuriyet, 9 Ocak 2001, s.3.

⁶¹ Evrensel, "Zenginler Daha da Zenginleşti", 16 Mayıs 2001, s.7.

ABD, AB ülkeleri ve Japonya uluslararası üretimin %86'sını, uluslararası ticaretin %82'sini kontrolleri altında tutarken bu rakam en yoksul 48 ülke için %1. 1997-99 yılları arasında dünyada gerçekleştirilen toplam gelir artışının %58'i ABD tarafından sağlandı. Başka bir deyişle tüm dünyanın ürettiği toplam gelirin %58'i ABD'ye gitti...

* Dünyanın en yoksul 83 ülkesinin son 7 yıl içinde ödedikleri dış borç faizi, anaparanın 5 katına ulaştı. G-7'ler diye anılan en gelişmiş 7 ülke dünya nüfusunun %11'ini oluşturuyor, buna karşın dünya toplam GSMH'sinin 2/3'ünü topluyorlar. Son 20 yıl içinde küresel sermaye işlemlerinin dünya üretimine oranı 1'e 15'ten 1'e 78'e yükseldi...

Bir başka deyişle üretim için harcanan her 1 dolara karşılık 78 dolar spekülâtif olarak kullanılmakta. Uluslararası fon yöneticileri, uluslararası bankalar, uluslararası spekülâtörler tarafından para piyasalarında yaklaşık 1,8 trilyon dolar alınıp satılıyor. Bin ABD doları değerindeki bir banknotun Amerikan merkez bankasına maliyeti 0,35 dolardır...

* Dünya mafyasının kontrol ettiği toplam sermayenin 8,4 trilyon dolar olduğu ve bunun %70'inin ABD mafyası tarafından kontrol edildiği tahmin ediliyor. 1989 yılında yıkılan SSCB'nin fiili mirasçısı Rusya'nın 1999 rakamlarıyla dış borcu 180 milyar dolar, iç borcu 161 milyar dolar. Rusya'da yeni türedi zenginler, çokuluslu şirketler ve Rus mafyası eliyle, illegal yollardan 250 milyar dolar, resmi ve legal yollardan ise 300 milyar dolar civarında bir paranın ABD'ye transfer edildiği tahmin ediliyor (Amerikan kaynaklarının dış borç olarak Rusya'ya aktardığı para bu yolla tekrar ABD'ye dönmüş oluyor).

* Her yıl açlık yüzünden dünyada 38 milyon insan ölmekte, 800 milyon insansa kronik yetersiz beslenmeye bağlı hastalıklarla savaşmakta. BM İnsani Gelişme Raporuna göre dünyadaki açlığı ve temel sağlık sorunlarını asgari düzeyde çözebilmek için gerekli para 13 milyar dolar. New York'un elektrik tüketimi, bütün Afrika kıtasının toplam elektrik tüketiminin yarısından daha fazla".⁶²

⁶² Kaynak: Dünya Bankası "Küresel Ekonomik Görünüşler 2000 Raporu, BM İnsani Gelişme Raporu; Küreselleşmenin İnsani Yüzü, der. Veynel Bozkurt; Küreselleşmenin Karanlık Bilânçosu; Fikret Başkaya; der. Zafer Ertürk, akt. Tuncay Özkan, Milliyet, "Küreselleşmenin Dayanılmaz Ağırlığı", 14 Mayıs 2001, s.16.

2.1) ‘KÜRESELLEŞMENİN ÖTEKİ YÜZÜ’! (MÜ?)

“Cehennemnin en azap verici yeri,
büyük ahlâki çöküntü dönemlerinde
tarafsız kalanlara ayrılmıştır.”⁶³

* Ve bu konuda (‘bir imkân olarak’ sunulan!) küreselleşme gerçeğine ilişkin neler deniliyor: “Küreselleşme insanlığın tarihinde yeni bir dönemin adıdır. Emperyalist-kapitalist aşamadan daha ileri, kendinden sonraki dönemden daha geri bir aşamanın. Nitekim küreselleşme, biz yerküre sakinlerine kapitalizmin emperyalizm aşamasından daha büyük acılar ve daha büyük umutlar sunuyor. Kapitalizmin ilk dönemde tümüyle ulusal olan sermaye, emperyalizm döneminde vatansızlaşmaya başlamıştı. Küreselleşme çağındaysa her türlü ulusal bağdan arındı; kimilerinin uluslarötesi, kimilerinin kozmopolit sermaye dediği bir aşamaya sıçradı”.⁶⁴

“Kimileri için küreselleşme, milliyetçi önyargıları yıkan, dünya yurttaşlığına giden bir sürecin taşlarını döşeyen, bilginin sınırsız ve engelsiz dolaştığı bir dünyanın günümüzdeki adı. Kimileri içinse emperyalizmin, 21. yüzyıla geçerken dönüşüp evrimleşmiş biçimi... Galiba yukarıdaki iki farklı ve uç küreselleşme tanımından birini seçmek zorunda değiliz. Kanımızca küreselleşme ‘ne o, ne o’ ve o yüzden ‘hem o, hem o’...”

Şu karışık paragrafı kısaca açalım: Küreselleşme, bugün için uluslarötesi sermayenin küresel düzlemde sınırsız, kısıtsız, engelsiz dolaşabilmesi, ‘en çok kâr’ getiren alanlara yönelip, daha çok getiren yeni bir alan bulunca da olduğu yeri hemen terk edip kaldığı sürece kasasına attıklarını hiçbir hukuksal engele takılmadan birlikte götürüp yeni avlak’a yönelmesi... 20. yüzyıl sanayileşmiş, çok zenginleşmiş, emperyalistleşmiş devletlerin yüzyılıydı. 21. yüzyıl her türlü milliyet bağından arınmış ‘uluslarötesi şirketlerin yüzyılı’.

Sermayeye, özellikle finans sermayesine sınırsız özgürlük. Buna karşılık işgücüne pasaport, çalışma izni, göç yasağı, sınır kapısı enge-

⁶³ Dante Alighieri.

⁶⁴ A. Engin, Cumhuriyet, “Küreselleşme mi, KüreselleşME mi?”, 21 Temmuz 2001, s.5.

li. Bu, küreselleşmenin bir yüzü ve elbette bugün için başat yüzü. Ama 19. ve 20. yüzyıllarda önlerine ‘proletarya enternasyonalizmi’ gibi çok soylu, çok şanlı hedefler koyan ama somutlanmasında göstermelik birkaç adım dışında bir sonuç alamayanların düşlerinde bile göremeyecekleri olanaklar şu küreselleşme çağında insanlığın önüne serilmekte.

İnternet üzerinden kurulacak iletişimin yerküreyi sahiden tek bir köye dönüştürmeye başlaması; bilgiyi üreten ve ürettiği bilgiden kâr değil, insanlığın yararlanmasını isteyenlerin bu olanağa kavuşabilecekleri teknolojik koşulların olgunlaşmakta oluşu; kapalı kapılar ardında dümen döndürmenin gitgide zorlaşması; iletişim ve bilişim teknolojilerinin insanlığın önünde açtığı yeni ufuklar da küreselleşmenin öteki yüzü. Kuşkusuz bugün için emekleme aşamasında”.⁶⁵

* Bu görüşün sahiplerine anımsatalım: İtalyan iktisatçı Geminiano Montari, 1680 yılında kaleme aldığı bir yazısında aynen şunları diyordu: “Halklar arasındaki iletişim tüm yerkürede öylesine gelişmiş bulunuyor ki, neredeyse tüm dünyanın, insanların evlerinden çıkmazsın para sayesinde yeryüzünde üretilen her şeyi bulabilecekleri ve tüketebilecekleri sürekli mallar fuarına benzeyen bir köye dönüştüğü söylenebilir”.⁶⁶

Demek ki ‘küreselleşmenin faziletlerini arama’ gayretkeşliği, 17. yüzyıldan bugünlere uzanan bir nafile çaba. Çünkü Susan George’un da belirttiği gibi: “17. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın sonları arasındaki çap ve yoğunluk açısından gerçekten fark vardır, ama öz olarak değil”.⁶⁷ Ve de Noam Chomsky’nin de ifadesiyle “Küreselleşme, üçüncü dünya modelini sanayileşmiş uluslara taşıyor. İki sınıflı bir toplum, bir kesim olağanüstü zenginlerden, diğeri ise yoksulluk içindeki fuzuli insanlardan oluşuyor. Asıl kararlar çok uluslu şirketlerce alınıyor. Parlamento ve vatandaşın etkinliği çok daha az oluyor”.⁶⁸

⁶⁵ Aydın Engin, Cumhuriyet, “Direnişi Küreselleştirmek”, 20 Temmuz 2001, s.5.

⁶⁶ akt. Güray Öz, Cumhuriyet, “Kürenin Köşeleri”, 29 Ağustos 2001, s.8.

⁶⁷ Susan George, akt. Güray Öz, Cumhuriyet, “Kürenin Köşeleri”, 29 Ağustos 2001, s.8.

⁶⁸ Noam Chomsky, Radikal, 20 Temmuz 2001, s.11.

O hâlde: Dünya ekonomisi krizinin ‘Yeni ufuklar(ın)da küreselleşmenin öteki yüzü’ mü (dediniz)? Hadi canım sende!

3) DÜNYA EKONOMİSİNİN KRİZİ

“Güzellik, çirkinlikte gizlidir.”⁶⁹

* 2001 yılına dünya ekonomisi genelleşen resesyon ile tanıştı. Sadece ABD’de 2000 yılında, 210 şirket iflas etti. 2001 yılına Nasdaq tahvillerinin düştüğü haberleriyle girildi. Nasdaq’a ayarlı şirketlerin 1/3’ü çöktü. Ticaret Bakanlığı büyümenin ciddi oranda düştüğünü açıkladı. GSMH’nin büyüme hızı %5,5’ten 1,7’ye geriledi ve daha da gerileme işareti verdi. Bu, bütün veriler Amerika’nın bir durgunluğa doğru gittiğini gösterdiği için, Merkez Bankası Başkanı, A. Greenspan, birbirini kovalayan faiz indirimleri yaptı. Bir ‘tüketici güveni’ sorunu bulunduğunu belirtti. Zira tüketici ve özel sektör borçları, tüketimin duraklamasının temel nedenlerinden biriydi. Neo-liberal politikalar çerçevesinde, sermaye parasal alanlara, büyük sabit sermaye stoklarına kayarken işsizlik de hızla artma meyli gösteriyordu.

Dünya ekonomisinde ciddi bir durgunluk yaşandığına dikkat çekilirken ABD ekonomisinde yaşanan yavaşlamanın diğer ülkeleri de olumsuz etkilediğine işaret edildi. Time dergisi, dünya ekonomisinde yaşanan durgunluğu kapak yapıp, dünya ekonomisinin gidişatını ‘Motorun yakıtı bitti’ diye yorumlarken, küresel durgunluk sinyali verdi.⁷⁰ Dünya ekonomisindeki yavaşlamanın 1975 yılından bu yana ki en sert yavaşlama olduğu belirtilen makalede, “21. yüzyılın ilk küresel durgunluğuna hoş geldiniz” denildi.⁷¹

Denilebilir ki dünya ekonomisi yeni bir kriz sürecine girdi. 1997 Asya krizi sonrası bunun habercisi oldu. Alan Greenspan’ın ifadesiyle, ABD ekonomisinde durgunluk aşılamıyor ve bu durum daha devam edecek. OECD raporuna göre ise 2001 Mart’ında %0,5 daralma yaşanan Avrupa ekonomilerinde bu oran Nisan ayında %0,6 oldu.

⁶⁹ Mehmet Gülcryüz, Radikal, 8 Haziran 2001, s.24.

⁷⁰ Cumhuriyet, “Durgunluğa Doğru”, 30 Ağustos 2001, s.6.

⁷¹ Cumhuriyet, “Durgunluk Alarmı”, 26 Ağustos 2001, s.11.

Milli gelirini aşan bir borçlanma yükü altındaki Japonya ekonomisinde ise durgunluk sürüyor. Latin Amerikan ekonomileri Arjantin'deki son krizle birlikte şaşkınlık içinde. Önemli oranda ABD pazarına bağımlı olan Latin Amerika ülkeleri gibi bazı Asya ülkeleri de ABD'deki durgunluktan olumsuz etkileniyorlar.

2 Nisan 2001 tarihinde Berlin'deki konuşmasında IMF Başkanı Horst Köhler dünya ekonomisinin kritik bir düzenleme döneminden geçtiğini, son 10 yıldır global ekonomik büyümenin motoru olan ABD ekonomisinde belirsizliğin sürdüğünü, dünyanın diğer bölgelerindeki ekonomilerden bu sıkıntıları hafifletici bir destek görünmediğini ifade etmekteydi.

Chulalongkorn Üniversitesinde (Bangkok) 23-26 Mart 1999'da düzenlenen 'Global Dünyada Ekonomik Egemenlik' başlıklı adlı konferansta Walden Bello, küresel sanayinin çıkmaza girmesinin temelinde aşırı üretim ve buna karşın yetersiz tüketimin yattığını vurguluyordu. Bu çıkmazdan kurtulmanın yolunu sermayeyi mali piyasalara kaydırmakta bulmuştur çoğu sermayedar. Faiz oranlarındaki farklılıkları, dövizde ani hareketliliği ve borsalardaki düzensizlikleri kullanarak en kısa zamanda en yüksek kârı elde etmeye yöneldiler. Bu da sermayenin uluslararası sistemde son derece hareketli bir hâle gelmesine yol açmış, günde 1,5 trilyon doların üzerindeki bir sermaye uluslararası piyasalarda dolaşır hâle gelmiştir.

ABD mali sektöründe verimlilik devam ettiği sürece bu piyasalara dünyanın her yerinden sermaye akmaya devam ediyor. ABD'deki birçok iktisatçı bu durumun yüksek risk taşıdığını ifade ediyor. Greenspan'ın da korktuğu ABD ekonomisinin gittikçe büyüyen kendi mali piyasalarıydı. Çünkü ani bir kaçış olasılığı felaketle sonuçlanabilirdi...

3.1) BORÇLANARAK TÜKETİM

“İşittiklerini anlamayanlar, sağirlara benzer. Şu atasözü onları anlatır: Varlar ama yoklar.”⁷²

⁷² Herakleitos.

* Bu koşullardan etkilenen ABD ekonomisinin son durumunu 'Monthly Review' dergisi şöyle anlatıyor: Liberal ekonomi az gelirliyle, büyük servetler yığınağı yapan zenginler arasında bir uçurum doğurdu. Üretime değil, tüketime dayanan bir sistem kuruldu. Büyüme tüketime dayandırılıyordu. Büyüme hızı %5'e ulaşırken, yatırımlara ayrılan para, GSMH'nin %1,4'üne düşmüştü.

Ücretler dondurulmuştu. Amerikan ailelerinin en aşağı düzeyindeki %5'i, milli gelirin %4'ünü alırken; en tepedeki %5'i, %50'sini alıyordu. Halkın alım gücünün bu kadar düşük olduğu bir sırada, tüketime dayanan bir büyüme nasıl sağlandı?

Ücretler dondurulduğu, toplumun önemli bir kesiminin alım gücü düşük olduğu bir sırada, tüketicinin hızla artması, borçlanma yoluyla gerçekleşiyordu. Vatandaşlar evlerini, otomobillerini vb. rehine koyuyor, bankalar ve tefeciler krediler açıyordu. Kredi kartıyla alışveriş büyük açıklar verdi. 1998'e varıldığında ödenmeyen borçların tutarı 34 milyar dolara ulaşmıştı. Ev, mal, mülk satışları, borçları kapatmaya yetmiyordu. 1999'da Merkez Bankası'nın faizleri yükseltmesi, taşınmaz malların değerini düşürdü. İflasların sayısı 1,5 milyona ulaştı. Bankalar, tefeciler tüketim kredilerini durdurdular, piyasada durgunluk başladı, işsizlik arttı.⁷³

Dünyada yaşanan durgunluktan en çok etkilenen emekçi kesim olurken ABD'dekiler başta olmak üzere şirketlerde işten çıkarmalar 'dur durak demeden' sürüyor. Maliyetleri düşürmek bahanesiyle işçileri kapı dışarı eden şirketlerde üst düzey yöneticiler ise astronomik ücretler almaya devam ediyor. The Economist dergisinde dünyada yaşanan durgunluğun başlıca nedeni olarak yeni ekonomi şirketlerinin zarar etmeleri olarak gösteriliyor.

ABD'li araştırma şirketi Challenger, Gray&Christmas'a göre, sadece ABD'deki şirketlerden 2001'in Ocak-Temmuz döneminde yaklaşık olarak 1 milyon kişi işten atıldı. Araştırma şirketi, Ağustos ayında internet şirketlerinden 4.899 kişinin işten çıkarıldığını, bu rakamın Ocak 2001'den bu yana da 87.795 kişiye ulaştığına dikkat çekti.

⁷³ Monthly Review Mayıs 2000.

2001'de Eylül ayına kadar 248 internet şirketinin kapatıldığı, 377 hissenin de teknoloji endeksi Nasdaq'dan çıkarıldığı vurgulandı. Bussiness Week dergisinde yer alan ABD'li Adil Ekonomi İçin Birlik ve Politika Çalışmaları Enstitüsü'nün 365 büyük şirketle yapılan ücret anketine göre, en az bin kişiyi işten çıkartan 52 büyük şirketin üst düzey yöneticisi, diğer şirketlere göre daha yüksek ücretlerle çalışıyor.

Bu arada, ABD'de özellikle internet sitelerinin yaygınlaşmasıyla istihdamlarını arttıran basın ve görsel medya kuruluşları, ekonomik durgunluğun etkisiyle işten çıkarmalara başladı. Ülkede 100 bin gazetecinin işsizler ordusuna katıldığı, yeni mezunların iş bulma oranlarında da düşüş olduğu bildirildi.⁷⁴

3.2) KÜRESEL KAPİTALİZMİN HÂLİ

“Para bizzat cemaat olduğundan, karşısındaki başka cemaatlere tahammül edemez.”⁷⁵

* ABD açısından temel sorunlar şöyle sıralanabilir: Fazla kapasite, şirket ve tüketici borçları, cari açık. Tüketicinin yanında şirketler ve devlet de borçlanıyor. Dışarıdan ucuz mal akımını yavaşlatmak için, liberal ilkeleri çiğneyerek kotalar ve diğer uygulamalar, fazla ithalatı önleyemiyor. Tediye açığı büyüyor. Üretimde biriken sermaye parasal alanlara kayıyor. Üretim düşüyor, işsizlik artıyor. Ücretlerin düşük tutulması ve tüketici kredilerinin durdurulması bir iç pazar bunalımı yaratmış bulunuyor. Uzmanlar, başlamış olan durgunluğun, faiz oyunları ile giderilemeyeceği kanısında. Bu nedenle, ‘recession’, yani ekonomik durgunluk ve gerilemenin sürekli bir sorun olacağı endişesi yaşanıyor.

Dünyanın ikinci büyük ekonomisi Japonya da bir türlü ekonomik durgunluktan kurtulamıyor. Tokyo’da, Teikoku Veri Bankası’nın raporuna göre, Japonya’da 2001’in Mart ayında sona eren 2000 malî yılında iflasların sayısı bir önceki yıla göre %12 arttı ve 18.926’ya yükseldi.⁷⁶

⁷⁴ Cumhuriyet, “İşsizlik de Kürselleşti”, 3 Eylül 2001, s.12.

⁷⁵ Karl Marx, 1857.

⁷⁶ Cumhuriyet, 14 Nisan 2001.

Bu durumda “97 krizinin yaralarını sarmaya çabalayan Asya’da, ekonomik durum yeniden tehlike sinyalleri vermeye başladı”.⁷⁷ “Financial Times, ABD ekonomisinin daha fazla çamura batması olasılığından söz etti”.⁷⁸ “Ünlü ekonomi dergisi The Economist yayımladığı ‘Emerging Markets/Gelişmekte Olan Piyasalar’ özel raporunda Arjantin ile Türkiye’nin mali bir kaostan eşliğinde olduğunu yazdı. ‘How the Bug Can Spread/Mikrop Nasıl Yayılabilir’ başlıklı yazıda yer alan görüşlerden bazıları şunlar: ‘Arjantin’in⁷⁹ felaketle yüz yüze. Sıra Türkiye’ye geldi. Ancak sıkıntı bu iki ülkeyle sınırlı değil. Brezilya da bu gelişmelerden etkileniyor. G. Afrika, Polonya ve Singapur gibi uzak ülkelerde bile piyasalar altüst oldu. Bu durumda yatırımcılar çok haklı olarak bir gelişmekte olan ülkeler krizinin yaklaşıp yaklaşmadığını sorgulamaya başladı. 1994’teki Meksika, 1997’deki Uzakdoğu, 1998’deki Rusya ve 1999’daki Brezilya krizinden sonra bir yenisi mi geliyor?’”⁸⁰

* Küresel büyüme verilerine göre Atlantik’in iki yakasında da durum iç açıcı değil. Hâlâ ekonomik durgunluk tehdidi altında olan ABD’deki olumsuz gelişmeler ABD’den çok Avrupa’yı etkiler

⁷⁷ Cumhuriyet, 1 Ağustos 2001, s.13.

⁷⁸ Milliyet, “ABD’nin Hesabı Bozulabilir”, 22 Temmuz 2001, s.9.

⁷⁹ Newsweek dergisi, Arjantin ve Türkiye’deki krizle ilgili yorumunda, Arjantin’den başlayan krizin 1997 Asya krizinden etkilenmeyen ülkeleri vurma riski taşıdığı öne sürüldü. Arjantin’de başlayan krizin, ardından Türkiye’ye sıçradığı hatırlatan yorumda, uluslararası ekonomi çevrelerinin şimdi krizin burada kalacağını mı yoksa bulaşıcı bir şekilde yayılacağını mı kestirmeye çalıştıkları belirtildi. Yorumda, krizin yayılması durumunda sıranın Polonya, Macaristan ve Filipinler’de olduğu öne sürüldü (Cumhuriyet, ‘Arjantin Krizi Ülkeleri Vuracak’, 28 Temmuz 2001, s.12). Financial Times, 17 Temmuz 2001 tarihli sayısında, yükselen piyasalardaki durumu “Rus krizinden bu yana en kaygan durum” olarak nitelendirirken Washington Post, iki ülkedeki son ekonomik gelişmeleri ‘Arjantin ve Türkiye yumruk yedi’ başlığıyla duyurdu (Cumhuriyet, ‘Rus Krizinden Bu Yana En Kaygan Durum’, 18 Temmuz 2001, s.1). Bu koşullarda “Ekonomik durgunluğa çözüm arayan Arjantin, emekli aylıklarını indirme ve vergileri arttırmaya yöneldi” (Milliyet, 13 Temmuz 2001, s.12). “Arjantin patlıyor. Kongre, hükümetin kemer sıkma planını onaylayınca halk ayağa kalktı. Kırk kentte yollar kapatıldı, bankalar işgal edildi” (Radikal, 2 Ağustos 2001, s.10). “Arjantin sokağa döküldü. Hükümetin kemer sıkma paketi sokakları savaş alanına çevirdi” (Milliyet, 2 Ağustos 2001, s.9).

⁸⁰ Radikal, “Kriz Rüzgârları Sert Esiyor”, 21 Temmuz 2001, s.16.

hâle geldi. ABD’de ikinci 3 aylık dönemde %0,7 olarak gerçekleşen büyüme hızı son 8 yılın en düşük verileri olarak kabul ediliyor. Başta vergi indirimi olmak üzere alınan önlemlerin ise durgunluğu azaltıcı bir etkisinin olmadığı ifade ediliyor. Tüm bu olumsuzluklara karşın ABD piyasalarının çok da büyük bir tepki vermediği gözleniyor. Amerikan ekonomisinin nabızı olarak bilinen Dow Jones endeksi Temmuz 2001’in ilk haftasını yalnızca binde 7’lik bir düşüşle kapattı. Dolar da Euro karşısında çok az geriledi.

Gelişmekte Olan Piyasalarda Kırmızı Alarm (yüzde)					
Ülke	Dış Borç/ GYİH	Bütçe Açığı/ GYİH	K.Vade Borç/ Rezervler	Cari Denge/ GYİH	Kur Değerlenmesi (1)
Çin	47	-2,8	11	0,9	+13
Hong Kong	19 (2)	-0,3(2)	11 (2)	3,6	0
Endonezya	186	-4,6	108	2,7	-43
Malezya	39	-7,0	20	6,3	-19
Filipinler	108	-3,8	55	9,3	-32
Singapur	5	1,7	3	21,4	-8
G. Kore	60	-0,4	38	2,8	-16
Tayvan	24	-6,3 (2)	22	3,5	-14
Tayland	86	-3,0	53	4,7	-20
Arjantin	423 (2)	-2,9	96	-3,2	+15 (2)
Brezilya	332 (2)	-4,7 (2)	95 (2)	-4,1 (2)	-20
Şili	167	-0,7	44	-2,2	+4
Kolombiya	228 (2)	-4,4 (2)	48	-1,7	-14
Meksika	93	-0,6	65	-3,6 (2)	+40 (2)
Peru	351 (2)	-2,2	68	-2,9	+2
Venezüella	117	-2,7	27	4,7 (2)	+55 (2)
G. Afrika	66	-2,1	268 (2)	-0,6	-10
Türkiye *	197 (2)	-14,5 (2)	100 (2)	1,7	+9
Çek Cum.	51	-5,2 (2)	61	-5,8 (2)	+6
Macaristan	87	-2,8	33	-4,4 (2)	+11
Polonya	169	-3,6	29	-4,9 (2)	+24 (2)
Rusya	148	-0,1	39	11,8	-13

(1) 1997 yılının Ocak ayından bu yana; (2) Sürdürülemez düzeyler.

ABD ekonomisindeki bu gerilemeden ise en çok Avrupa etkileniyor. Küresel ekonomideki bu gelişmeleri manşetten veren Le Monde gazetesi “Fransız sanayicisinin diken üstünde oturduğunu” yazdı. Fransa’da yapılan son anketler bu ülkede iş dünyasında morallerin giderek düştüğünü ortaya koyuyor. Keza benzer bir süreç İngiltere’de de yaşanıyor. İkinci 3 aylık büyüme göstergeleri binde

3. Almanya, İtalya, Hollanda ve İsviçre'deki son göstergeler de büyüme ibresinin hızla aşağıya doğru düştüğü yolunda.

Sonuçta Atlantik'in her iki yakasında da durum pek parlak değil. ABD'de şirketlerin aldıkları ilk önlemler stoklarını ve çalışanların sayısını azaltmak. Avrupa'da özellikle üretim sektörünün büyük bir güven bunalımı yaşadığı kaydediliyor. Eski kıtada durgunluk henüz tüketime yansımaya da tedirgin bir bekleyiş hâkim. Bu da firmaların ileriye yönelik planlarını olumsuz etkiliyor.⁸¹

* Denilebilir ki "Dünya ekonomisinde, başlayan yavaşlama daha öncekilerden çok farklı. 1974'ten bu yana ilk kez merkez ülkelerle önde gelen çevre ülkeleri (yükselen piyasalar kavramını hatırlayan var mı?) ekonomilerinin birlikte daralmaya başladığı görülüyor. Öyleyse, bu kez dünya ekonomisinin bir bölgesindeki ekonomik yavaşlamayı, bir başka bölgesindeki büyümenin getirdiği talep ve yatırım olanaklarıyla dengelemenin koşulları yok! Bu nedenledir ki The Economist, 1974'ten bu yana, ilk kez resesyon konusunu kapak yaptı. Uluslararası basındaki kimi önemli ekonomi yorumcularının da, yazılarında birdenbire, 1974-75 resesyonunu hatırladıkları görüldü.

Dünya ekonomisinin toplam üretimi, 2000 yılında %12,8 oranında büyümüştü. Bu yıl büyüme hızının 1975'ten bu yana ilk kez görülen bir hızla gerileyerek %4,3 olması bekleniyor.⁸²

Dünya ekonomisinde yayılmaya başlayan resesyon, dünyanın toplam üretiminin %34'ünü, toplam ithalatın ve ihracatın, sırasıyla %31 ve 28'ini gerçekleştiren ABD, Japonya ve Almanya'yı pençesine aldı. 2001'in ilk üç aylık döneminde, AB ülkelerinin Avrupa dışına toplam dış satımları %12,5 geriledi. Almanya'da yıllık ekonomik büyümenin %1'in altına düşme olasılığı güçlendi. Avrupa'da tüketici talebinde de hissedilir bir gerileme başladı.⁸³ Artık, Avrupa'nın 2001'de yavaşlamasına rağmen, ABD'den daha güçlü bir büyüme gerçekleştirerek dengeleyici bir etki yapma umudu da

⁸¹ Cumhuriyet, "ABD Hapşırды, Avrupa Nezle Oldu", 31 Temmuz 2001, s.11.

⁸² New York Times, 28 Haziran 2001.

⁸³ Global Economic Forum, 26 Haziran 2001.

kalmadı.⁸⁴ Japonya ise geçen on yılın dördüncü resesyonuna girdi ve GSMH'sinin %130'una ulaşan bir kamu borcu ve yüzlerce milyar doları aşan batık banka alacakları altında, dünya ekonomisini de çatlatmaya aday bir mali krize doğru hızla kayıyor. Dünyanın geri kalanının durumu da hiç parlak değil. En son verilerle 2000 yılı verilerine göre sanayi üretimi büyüme hızı (yüzde S) ile 2000-01 dönemi GSMH (yüzde G) büyüme hızları şöyle: Tayvan (-5,8/-1,9), Filipinler (-2/-0,6), Tayland (-1,8/-1,3), Singapur (-0,8/-4,9), Malezya (-0,3/-4), Hong Kong (-0,2/-7), Avustralya (3,1/-1,8), Güney Kore (5,7/-5,3), Peru (-6,3/-1,1), Meksika (-1,9/-3,4), Kanada (0,7/-4,2), İsrail (-1/-4,2).⁸⁵

Bu rakamların arkasında daha köklü, kalıcılığı yüksek kriz eğilimleri var. Geçen 20 yıl boyunca uluslararası mal ve sermaye piyasalarının serbestleştirilmesinden en çok faydalanan, mali hizmetler, otomobil ve telekom araç gereçleri ve donanımları, yarı iletkenler, sanayi makineleri sektörlerinde kronik bir kapasite fazlası sorunu yaşanıyor. Bakır, alüminyum fiyatlarında yaşanan, demir-çelikte sertleşen ticari gerginlikler hep bu durumun göstergeleri. Geçen on yılda bu lider sektörlerde dünya ölçeğinde entegrasyon büyük hız kazandı. Ancak bu sırada oluşan ileri-geri bağlantıları, şimdi sektörler arasında kriz eğilimlerini hızla yaygınlaştıran ve güçlendiren bir 'bulaşıcı' ortamı yaratıyor.

Dünya ekonomisinde eşzamanlı bir resesyonun yerleştiğini gösteren bir gösterge de şirket kârları. The Economist'te bu konuyu işleyen yazılar, başta telekom ve mali hizmetler sektörleri olmak üzere, dünyanın dev şirketlerinde kârların hızla düştüğünü, önümüzdeki dönemde de düşmeye devam edeceğini vurguladılar. Örneğin, Standard and Poors 500 indeksine göre 2000 yılında ilk üç aylık döneminde ABD şirketlerinin kârları, bir önceki yılın aynı döneminden belirgin olarak yüksekti. Şirket kârlarını ölçen indeks, bu yılın ilk dört aylık döneminde %6'dan fazla geriledi. İkinci üç aylık dönemde de gerilemenin %16-17 düzeyine ulaşması bekleni-

⁸⁴ Dismal Science, 20 Ocak 2001.

⁸⁵ IMF Ulusal İstatistikler.

yor. Aynı dönemde, teknoloji sektöründe bu gerileme yıllık %40-%60 oranlarını ulaşıyor. Benzer bir durum Avrupa'da aynı sektörlerdeki şirketlerde de görülüyor.⁸⁶ Kârları düşen şirketler ise hızla sermayeharcamalarını kısıyor, işçi çıkartmaya başlıyorlar; bankalar ise şirketlerin kredi reytinglerini düşürüyorlar. Bu arada, ABD'de borsa elirleri, 2000 yılında %5,8 gibi muazzam bir oranda gerileyen tüketicinin direnme gücünün zayıfladığı görülüyor.

Veriler, dünya ekonomisinde gelişen resesyonun, daha öncekilerden önemli farklılıklar içerdiğini gösteriyor. Nitekim Morgan Stanley ekonomistleri de yayımladıkları bir yorumda, bu noktaya dikkat çektiler,⁸⁷ bu kez dünya ekonomisinin şok emicilerden yoksun olduğunu vurguladılar. 1990'ların başındaki resesyon sırasında Rusya ve Doğu Avrupa dünya ekonomisiyle bütünleşiyor, yeni yatırım alanlar ve milyonlarca yeni tüketici oluşuyordu. Asya'da altyapı yatırımlarında patlama yaşıyordu, Latin Amerika ülkeleri hiper enflasyon sürecinden yeni çıkmışlardı. Geçen dönemde şok emici rolü üstlenen bölgeler, biraz da bu işlevlerinden dolayı (Asya inşaat sektörü öpüğü gibi) 1997'de çöktüler. Aynı dönemde sermayenin dolaşımının hızlanması, telekom teknolojisindeki gelişmeler yeni yatırım olanakları sağladı.

Dikkatli bir bakış, dünya ekonomisinde birçok gelişmenin 1974'ten bu yana ilk kez yeniden gündeme geldiğini saptayabilir. Ekonomik resesyon, 1997-98 mali krizindekinden farklı bir yapışkanlık kazanıyc, üretim ve yatırım düzlemlerini ("reel ekonomi") etkisi altına alıyor. Buradaki sorunlar kâr oranları düşüş eğiliminin karşıt eğilimler olarak devreye giren düzenleme yöntemlerinin işlevlerinin tükümeye başladığını gösteriyor.

2. Dünya Savaşı sonrası dönemin istikrarlı ekonomik büyümesinin tabutuna son çiviye çakan 1974-75 genelleşmiş resesyonu ekonomik siyas istikrarsızlıklar ve çalkantılarla dolu yeni bir dönemin, kapitalimin yeni bir uzun dönemli krizinin başladığını haber veriyordu Üstelik bu resesyon da tıpkı bugünkü gibi (1968-

⁸⁶ The Economist, 2 Haziran 2001.

⁸⁷ This Global Trade Recession is Different.

73) küresel çapta bir toplumsal hoşnutsuzluk dalgasının ardından başlamıştı. Şimdi, bu yapısal kriz süreci içinde 1980'lerden sonra geliştirilen kriz düzenleme mekanizmalarının tükendiğini ve yine önümüzde, belirsizliklerle ve radikal değişik olanaklarıyla dolu bir dönemin açıldığını düşündüren işaretler hızla çoğalıyor".⁸⁸

* Avrupa'da da Amerika'daki bunalımdan etkilenmesi yanında, içeride tüketici talebinin gerilemekte olduğu, durgunluk tehlikesinin belirdiği görülüyor. Avrupa'da daha 1970'li yıllarda başlayan ekonomik bunalım, 1990'lı yıllarda hızlandı. AB'de işsizlik 2000 yılında 50 milyonu aşıyordu. Bu da ekonomik durgunluğun derinleştiğini gösteriyor. Küreselleşme süreci içinde üretime yeterince yatırım yapılmazken sermaye mali alanlara ve el emeğinin ucuz olduğu ülkelere kaydı. Bir 'sanayisizleşme' sürecine girildi.

Devlet ekonomik büyümeyi sağlamak için gerekli önlemleri almazken amme hizmetlerine yapılan masraflar bütçe açıklarına yol açıyor. Özelleştirmeler işsizliği hızlandırıyor, iç borçlar artıyor. Eski sömürgelerin yavaş yavaş ABD şirketlerinin eline geçmesiyle İngiltere ve Fransa'nın buralardan sağladığı gelirler de azalıyor. Avrupa tam bir küreselleşme bunalımı yaşıyor. Bu nedenle, küreselleşme karşıtı eylemler de hızla genişliyor.

Bütün bunlar 'dünya kapitalizmi'nin önemli bir bunalımla karşı karşıya olduğunu gösteriyor. 60 ülkeyi kapsayan BM raporuna göre, dünya ekonomisinin büyüme hızı 2001 yılında, %4'ten %2,4'e düşecek. Ergin Yıldızoğlu, bu küreselleşen bunalımı şöyle dile getiriyor: "Ekonomiyi ve toplumu denetlemesi gereken serbest piyasa, muazzam bir kapasite fazlasının ve spekülasyona sıkışmış mali sermayenin, hem tüketiciyi, hem özel sektörü hem de devleti kapsayan devasa bir borç yükünün altında eziliyor".⁸⁹

1997 yılında bunalıma girmiş olan Uzakdoğu ülkelerinin bu gelişmelerden etkilenmemesi olası değil. Malezya hâlâ ekonomisini mali spekülasyonlardan korumak için önlemler alıyor. Bankalarını yabancı bankalara ve sermayeye kapatıyor. Ancak IMF'den borç

⁸⁸ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "Bu Kez Farklı!", 2 Temmuz 2001, s.13.

⁸⁹ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, 9 Nisan 2001.

almak zorunda kalmış ülkeler; Endonezya, Tayland, Güney Kore, borçlanmayla gelen ağır koşulların sıkıntısını çekiyor.

3.3) NE (Mİ) OLUYOR?

“Doğada rastlanan her taşın altını kaldırıp bakmalıdır, çünkü gerçeğe bazen caddelerde değil, patika yollarda rastlanır.”⁹⁰

“Yıldızlara bakan adam,
yoldaki çamur birikintilerinin
içine girmeye mahkûmdur.”⁹¹

“Bir insandan kopmuş bir insan
bütün insanlıktan kopmuş demektir.”⁹²

* Aslında Asya bunalımı, küreselleşmenin ve serbest piyasa ekonomisinin Batı’ya getirdiği bunalımın bir yansımasından başka bir şey değildi. Çünkü ucuz el emeğinden faydalanmak için bu ülkelere gelen Batı sermayesi yoğunlaştı ve birtakım spekülasyonlara yöneldi. Batı’da pazarın küçülmesi de Asya ülkelerinin ihracatını köstekledi. Dünya ekonomisinde geniş kapsamlı bu bunalımın bir yönü de küresel ölçüde doğurduğu dengesizliktir.

BM’nin 2000 yılı raporunda belirttiğine göre, en yoksul 43 ülke ve burada yaşayan 582 milyon insan, 146 milyon doları paylaşırken en varlıklı 200 insanın serveti 1 trilyon 135 milyar dolara ulaşmaktadır. Açlık çeken 780 milyon insandan ancak 8 milyonu sanayileşmiş ülkelerde yaşıyor.

* Dünya kapitalizminin değişik aşamalarını inceleyen Samir Amin’e göre, 1945-90 arasında sermaye yoğunlaşması dönemi yaşandı. Ancak bu dönem sona erdi. Çünkü bu yoğunlaşmanın üç desteği yıkıldı.

Bugünkü krizin nedeni de bu yıkılıştır. Bugün küreselleşmekte olan üretim sisteminin yeni nitelikleri ve buradan doğan çelişkiler üzerinde durmak gerekir. Sermaye birikimi küreselleşirken; onun politik ve sosyal açıdan idaresi devletin politik sınırları içinde kaldı.

⁹⁰ Francis Bacon.

⁹¹ Alexander Smith.

⁹² Marcus Aurelius.

Yıkılan küreselleşme karşısında, ekonomi politikaları, krizi idare etme politikalarına dönüşüyor. Uygulamaya konulan reçeteler nelerdir? Sınırsız liberalleşme, malî küreselleşme, dalgalanan kurlar, yüksek faiz, dış ticaret açığı (ABD’de), dış borç (Güney ve Doğu ülkelerinde.), özelleştirmeler. Sözde krizi önlemek için ileri sürülen bu reçete, üretim sisteminde kendisine yatırım alanı bulamayan sermaye yığınağına sınaî ve malî yatırım olanağı sağlıyor.

* S. Amin’e göre, son dönemin yeniliği, sermayenin ‘malîleşmesi’dir. Bunalım, sermaye birikimi bunalımıdır. Dünyadaki kutuplaşmanın temelinde tekelleşme yatmaktadır: ‘Küreselleşmeye Meydan Okuma’ adını taşıyan yapıtında, bu 5 tekeli şöyle sıralıyor: i) Malî tekelleşme, ii) Teknik tekelleşme, iii) Dünya kaynaklarının denetiminde tekelleşme, iv) Medyada tekelleşme, v) Kitle imha silahlarında tekelleşme...

Dünya çapında gerçekleştirilen bu tekellerle, ulusal üretim sistemleri yıkılıyor. Oysa tarih boyunca kapitalizm, sanayi üretimi sistemi üzerine kurulmuştu. Ulusal üretim sistemleri yıkılırken bunların yerine uluslararası bir üretim sistemi kurulmuyor. S. Amin gibi Kostas Vergopoulos da, temel dayanağını kaybetmiş olan bugünkü kapitalist düzenin çok nazik ve tehlikeli bir durumda olduğunu belirtiyor. Küreselleşme süreci içinde şirketler birleşirken sınaî sermaye de malî sermaye ile bütünleşiyor. Bu ‘genelleşen malîleşme’, küçük ve orta ekonomik birimleri dışlıyor, yok ediyor. Eski üretim sistemi yıkılırken egemen sermaye, ‘dünyayı kendi pazarına’ dönüştürmeye çalışıyor.

Bu durumda Amin’e göre, sermaye birikimi bunalımına bağlı olan bu malîleşme, kendi yarattığı bunalımdan çıkmaya çalışmıyor, tam tersine, çelişkileri derinleştiriyor. Liberalizm adına, değişiklik istemeyen tekelleri koruyor. Böylece kendi liberal ilkeleri ile çelişkiye düşüyor. Bunalımdan kurtulmak için, malî sistemin yeniden yapılanmasını ileri sürüyor. Bunun için uygulamak istediği parasal önlemler de kendi ilkelerine ters düşüyor ve bunalımdan çıkışı sağlamıyor (bundan paranın dalgalandırılmasını, malî sistemin, bankacılığın yeniden örgütlenmesi gibi önlemleri kast ediyor).⁹³

⁹³ S. Amin, *Les Défis de La Mondialisation*, L’Hamattan, Paris 1996.

* Özetle görülmesi gerek: Dünya ekonomisinin krizi ile ‘YDD’ kaosu arasındaki doğrudan ilişki açısından denilebilir ki; “Kriz, eskinin ölmek üzere olup, yeninin doğamamasından kaynaklanır; bu ara dönemde çok çeşitli sağlıksız belirtiler ortaya çıkar”.⁹⁴

Dünya kapitalizmi açısından, merkezden çevreye yönelen genelleşmiş resesyonun kaotik kesitin mali krizle iç içe geçtiği ‘belirsizlik’ ortamında “Üretken sermaye düzeyinde başlayan bir kriz, etkilerini sermaye ve para piyasalarında açığa çıkarır. Bununla birlikte, tüm krizler kendilerini ilk bakışta basit bir parasal kriz olarak gösterir”⁹⁵ Karl Polanyi’nin deyişiyle de “Hiçbir yerde çelişki, parasal alanda olduğu kadar keskin, aynı zamanda bilinçsiz değildir”. Dünya ekonomisinde eşzamanlı bir resesyonun gelişmesi de çok dikkat çekicidir.⁹⁶ Ve de hangi görüngü ile karşımıza dikilirse dikilsin kriz,⁹⁷ emperyalist kapitalizmin neo-liberal küreselleşme dalgasıyla doğrudan ilişkilidir...

⁹⁴ Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, New York 1971, s.276.

⁹⁵ Karl Marx, *Kapital*, Cilt:3, s.628.

⁹⁶ Bkz. Ergin Yıldızoğlu, *Cumhuriyet*, “Bu Gidiş Nereye?”, 3 Eylül 2001, s.13-8.

⁹⁷ Bkz. M. Dobb, *Kapitalizmin Gelişimi üzerine İncelemeler*, çev. F. Akar, Belge Yay., 1992; V. Vygotski, *Marx’ın Düşüncesi: İktisat ve Tarih*, çev. A. Aksoy, V Yay., tarihsiz; L. Althusser, *Kapitali Okumak*, çev. C.A. Kanat, Belge Yay., 1995; K. Polanyi, *Büyük Dönüşüm -Çağımızın Ekonomik ve Siyasal Temelleri*, çev. A. Buğra, Alan Yay., 1986; V.I. Lenin, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, çev. C. Süreya, Sol Yay., 1998; L. Basso, “Emperyalizm Kuramı ve Lenin”, çev. K. Somer, *Marksizm ve Gelecek Dergisi*, No: 2, 1994; N.İ. Buharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, çev. G. Akalın-U.S. Akalın, Spartaküs Yay., 1996; R. Hilferding, *Finans Kapital*, çev. Y. Öner, Belge Yay., 1995; Sweezy-P. Baran-H. Magdoff, *Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı*, çev. Y. Koç, Bilgi Yay., 1975; Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?, Der. F. Başkaya, Ütopya Yay., 1999; Y. Sczer, *Teori ve Politika*, “Küreselleşme: Emperyalizmin En Yüksek Aşaması”, No:22, Bahar 2001, s.3-19; E. Ahmet Tonak vd. *Küreselleşme*, İmge Yay., 2000; P. Hirst-G. Thompson, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, çev.Ç. Erdem-E. Yücel, Dost Yay., 1998; N. Chomsky, *Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi*, çev. A. Çakıroğlu-T. Birkan, Metis Yay., 2000; S. Amin, *Değişim Hâlindeki Dünya Sistemi*, çev. F. Başkaya, Maki Yay., 2000; S. Amin, *Eşitsiz Gelişme-Çevre Kapitalizmi Toplumsal Kuruluşları üzerine Deneme*, çev. A. Kotil, Arba Yay., 1991; S. Amin, *Üçüncü Dünya, Demokrasi ve Sosyalizm*, çev. Y. Bener-F. Başkaya, Mülkiyeliler Birliği Yay., 1992; S. Amin, *Kaos İmparatorluğu -Yeni Kapitalist Küreselleşme*, çev. İ. Soner, Kaynak Yay., 1993; S. Amin, *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, çev. V. Eranus, Sarmal Yay., 1999; Samir Amin, *Kapitalizmin Hayaleti -Günümüz Entelektüel Modasının Bir Eleştirisi*, çev. C. Algan, Sarmal Yay., 1999; E. Said, *Kültür ve Emperyalizm*, çev. N. Alpay, Hil Yay., 1999; I. Wallerstein, “Geçiş Olarak Bunalım”, I. Wallerstein vd., *Genel*

Ve de 'keskin, aynı zamanda da bilinçsiz' özellikleriyle küresel mali düzenlemeler ve hareketler ulusal-uluslararası ayırımına meydan okurken, özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi ABD patentli uluslararası mali kuruluşlar baskı grubu görevini üstlenmişlerdir.⁹⁸

Bunalımın Dinamikleri (içinde), çev. F. Akar, Belge Yay., 1984; I. Wallerstein, Tarihsel Kapitalizm, çev. N. Alpay, Metis Yay., 1992; I. Wallerstein, Jeokültür ve Jeopolitik; Değişmekte Olan Dünya Sistemi üzerine Denemeler, çev. M. Özel, İz Yay., 1993; I. Wallerstein, "Bugün Gözümüzün Öntinde Bir Sistem Çökmekte", çev. A. Daldal, Birikim Dergisi, No:104, Aralık 1997; I. Wallerstein, Liberalizmden Sonra, çev. E. Öz, Metis Yay., 1998; I. Wallerstein, 19. Yüzyıl Paradigmasının Sınırları -Sosyal Bilimleri Düşünmek, çev. T. Doğan, Avesta Yay., 1999; I. Wallerstein, Bildiğimiz Dünyanın Sonu -21. Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, çev. T. Birkan, Metis Yay., 2000; Musa Salah, Teori ve Politika, "Sermaye Birikim Süreci ve Emperyalizm", No:22, Bahar 2001, s.85-104; Afşar Timuçin, FelsefeLogos, "Gelecek Var mı?", No:13, 2001, s.29-33; M. Zerbato, Birikim Dergisi, "Dayanılmaz Bir Finans, Mali Piyasalar ve Kurgusal Sermaye", Sermaye No:145, Mayıs 2001, s.20-31; A. Korkmaz, Sosyalist Politika, "IMF'yi Okumak", No:29, Haziran 2001, s.127-38; W.K. Tabb, Bir Adım Dergisi, "Mali Emperyalizm ve Emek", No:7, Haziran 2001, s.46-55; R. Wade, Birikim Dergisi, "Dünya Bankası'nda Hesaplaşma", No:145, Mayıs 2001, s.74-82; F. Ercan, Toplumsal özgürlük Dergisi, "Kapitalizm Her Zaman Kriz Yaradır", No:4, Haziran 2001, s.28-41; M. Gönültaş, Toplumsal Özgürlük, "Kurgudan Gerçeğe Küreselleşme", No:4, Haziran 2001, s.46-55; M. Sarfatı, İktisat Dergisi, "Durgunluk Yaygınlaşıyor mu?", No:409, Ocak 2001, s.70-71; A. İnsel, Birikim Dergisi, "Mali Sermaye Birikimi Rejimi", No:145, Mayıs 2001, s.10-19; M. Levinson, Bir Adım Dergisi, "Washington Uzlaşması'nda Çatlama", Haziran 2001, s.56-59; R. Kurz, Birikim Dergisi, "Banknot Matbaalarının Harakirisi", No:145, Mayıs 2001, s.88-91; S.G. Mestrovic, Duyguötesi Toplum, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yay., 1999; G. Ritzer, Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, çev. Ş. Süer, Ayrıntı Yay., 2000; C. Dündar, Sabah, "Tek Kültür Tehdidi", 3 Temmuz 2000, s.29; G. Vassaf, Radikal, "Kültür Emperyalizmi", 14 Mayıs 2000, s.23; G. Vassaf, Radikal, "İsim İsim Yoksulluk", 3 Haziran 2001, s.19; İ. Berkan, Radikal, "Küreselleşmeden Anlaşılan", 4 Haziran 2001, s.3; B. Bülbül, Evrensel, "Kriz ve Mali Sermayenin Hegemonyası", 11 Mayıs 2001, s.5; B. Jetin, İDEA-Politika Dergisi, "Sermaye Akışlarını Denetlemek Mümkündür", Yaz 2001, s.77-9; R. Dornbush, İktisat Dergisi, "Ortaya Çıkan Para Krizleri Üzerine", No:410-1, Şubat-Mart 2001, s.56-62.

⁹⁸ L. Amerika'dan Güneydoğu Asya'ya kadar pek çok bölgede, IMF reçeteleri uygulayan ülkeler, bunalımdan bunalıma sürüklenirken IMF'nin önerilerini koşulsuz uygulamaktan kaçınan hatta fona tamamen karşı çıkan ülkeler de var. Üstelik Türkiye ve Arjantin gibi IMF ne derse uygulama yoluna giden ülkelerde yaşanan ekonomik karmaşanın aksine bu ülkelerde, kendi çıkarlarına uygun olarak belirlenen programlar krizlere yol açmadı.

1999'da Malezya'nın Asya Krizi'nden IMF kredisi ve önerisi alınmadan sıyrılmasının ardından Ekvador'da aşırı derecede ezilen halkın büyük tepkisi, önce IMF reçetesinin rafa kaldırılmasını daha sonra da hükümeti deviren darbeyi beraberinde getirdi. Rusya ve Ukrayna da 2001'de IMF programına "hayır" dediler. IMF'nin ekonomisine el attığı ya da çeşitli şekillerde önerilerde bulunduğu ülkeler sadece gelişmekte olan ülkeler değil. Singapur da IMF önerisini reddeden ülkeler arasında yerini aldı. IMF, yayınladığı bir

Bölgesel ve uluslararası mali ve hukuki kurallar yaratılıyor. Türkiye gibi ülkeler bunlarla sıkıştırılarak belirli bir sürece sokulmaya çalışılıyor. Uluslararası eşitsiz ticaret gelişmiş sanayi ülke insanının refahına katkı sağlarken serbest ticaret adı altında gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu arttırıyor. DTÖ adil olmayan serbest ticaretin vaizliğini yapıyor. Coğrafi ve siyasi sınırlar zorlanıyor. Dünya ticaretinde ÇUŞ'ların öne çıkmaya başladığı bir yapılanma ortaya çıkıyor. Yerel işadamları ve bürokratik elit (seçkinler) yükselen global kapitalist elitin dünyasına özellikle koşullu borç, liberalleşme ve özelleştirme gibi yollarla entegre edilmeye çalışılıyor.

Mali düzenlemelerde koordinasyon IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla arttırılırken küresel spekülâtörlerin güçlenmelerine ve çevre ekonomilerini krize sürükleyebilecek duruma gelmelerine dikkat çekiliyor... Dolaşımdaki 2 trilyona yaklaşan paranın (günlük) yaklaşık %2'sinin ticarete ve gerçek yatırımlara gittiği düşünülürse, spekülâtif faaliyetlerin boyutu görülebilir. En büyük spekülâtörler ise ÇUŞ'lar. Ekonomik politikalar konusunda medyada üretilen ve aktarılan düşünceler ise çoğunlukla eşitsiz ticarete yeşil ışık yakan ekonomistlerce üretilmekte, bunlar öne çıkarılmakta, sıradan insanlar başka yerlerde kurtarıcı aramaya yönlendirilmektedir. (...)

Sosyalist Partisi milletvekili Tavernier'nin hazırladığı bir raporda, IMF ve Dünya Bankası'nın bir yandan şeffaflık politikasını geliştirmekte olan ülkelere önerirlerken kendilerine bunu uygulamadıkları belirtiliyordu. Dünya Bankası'nda, 1997'yle 2000 arasında, ücret yükünün %27 artarak, 401 milyon dolardan 510 milyon dolara çıktığı belirtilen raporda, IMF'nin, bilânçosundaki aktif ve pasiflerin boyutları konusunda hiçbir bilgi vermeyen dünyadaki yegâne kuruluş olduğuna dikkat çekiliyordu".⁹⁹

raporda, Singapur'un Merkez Bankası konumundaki Para İdaresi'ne enflasyon hedefi benimsemesini önerdiyse de bu öneri reddedildi. Singapur Para İdaresi, böyle bir hedefin, enflasyonla mücadelede kredibilite, güvenilirlik kazanmaya çabalayan merkez bankaları için uygun olacağını, ancak Singapur için gerekli olmadığını bildirdi (Cumhuriyet, "IMF 'Retçileri' Kârlı Çıktı", 9 Mayıs 2001, s.12).

⁹⁹ "Meltzer raporunda da yer alan bu konu, IMF'nin faaliyetlerinin de bir dış kuruluş tarafından denetlenip, değerlendirilmesi gerçeğini gündeme getirdi. J. Stiglitz'in, Dünya

III. AYRIM: ‘YDD’ TÜRKİYE’Sİ

“Hoş geldin bebek
yaşama sırası sende
senin yolunu gözlüyor
kuşpalazı, boğmaca, karaçiçek,
sıtma, ince hastalık,
yürek enfarktı, kanser falan...
İşsizlik, açlık falan...
Tren kazası, otobüs kazası,
uçak kazası, iş kazası,
yer depremi, sel baskını,
kuraklık falan...
karasevda, ayyaşlık falan...
polis copu, hapishane kapısı falan...
senin yolunu gözlüyor
atom bombası falan...
hoş geldin bebek
yaşama sırası sende
senin yolunu gözlüyor
sosyalizm komünizm falan...”¹⁰⁰

‘YDD’ Türkiye’sinin (uluslararası işbölümünde) hâl ve gidişiyle krizden payına düşen konusunda öncelikle Türk(ie) kapitalizmin gelişme(me)sine göz atmak gerekir. Çünkü Türkiye’de gelişme(me) iktisadının çözümülemesini, dönemsel bir tanzim ve tasnifi yani periyodizasyonu gerektirir. Bu bağlamda 1923-29, 1930-45, 1946-60, 1960-69, 1970-79, 1980-89 ve 1990-2001 dilimlerinde ele alınması gereken Türk(ie) gelişme(me) iktisadının temel

Bankası baş iktisatçılığından istifa ederken yayımladığı metinde, IMF’nin, beş yıldızlı otellerde geçirilen iki-üç günlük misyonlar sırasında hazırlanmış, katı kemerleri sıkma politikalarını ve kuruluşun gizlilik kültürünü eleştiriyordu. Şeffaflık, etkenlik, yönetim (governance), verimlilik laflarını ağızdan düşürmeyen ve önerdikleri politikalar konusunda burunlarından kıl aldırmayan bu kuruluşların, sadece gelişmiş ülkeler tarafından değil, gelişmekte olan ülkeler sivil toplum kuruluşlarının da içinde yer aldığı, bağımsız kurullar tarafından denetlenip, değerlendirilmesi talepleri giderek yükseliyor” (A. İnsel, Radikal İki, ‘Sorumsuz Alacaklılar ve Uluslararası Kuruluşlar’, 22 Temmuz 2001, s.4).

¹⁰⁰ Nâzım Hikmet.

karakteristiği kapitalist niteliğinin yanında (1946 sonrasında da doğrudan) dışa bağımlılığın yol açtığı konjonktürel¹⁰¹ özellikleriyle ('Az Gelişmiş' ya da 'Gelişmekte Olan' kategorisinde sunulan) kırılğan yapısıdır. Bu süreci ana hatlarıyla ve süratle irdelersek...

1) GELİŞME(ME) İKTİSADININ ÖYKÜSÜ¹⁰²

"Felsefenin hedefi ne?

-Sineğe, sinek şişesinin dışına çıkan yolu göstermek."¹⁰³

Osmanlı'dan artakalan¹⁰⁴ (yıkım) üzerinde yükselen 1923-29 dönemi İzmir İktisat Kongresiyle betimlenen liberal ütopya kesitidir.

* 1930-45 dönemi 'Kapitalist Devletçilik' ve savaş yıllarının (iktisat dışı cebir yöntemi ile azınlıklardan gasbedilen) 'ilkel sermaye birimi' kesitidir. Bu dönemde 1933 ve 1936 tarihli birinci ve ikinci sanayi ve kalkınma planları denedi. Böylece T.C., 2. Dünya

¹⁰¹ Konjonktür: Dictionnaire Larousse'a atıfla, belli bir döneme özgü ekonomik, siyasal, sosyal veya demografik bir durumu belirleyen öğelerin tümü olarak tanımlanabilir.

¹⁰² "İktisat derslerinin zamandan kopuk olması gibi bir sorun var. Olaylar sanki dünyada, ülkemizde değil de Mars'ta oluyormuş gibi mekanik anlatılıyor" (N. Falay, İktisat Dergisi, İktisat Eğitiminin Niteliği Paneli, No:415, Temmuz 2001, s.18). "Ne oldu da biz yıllarca Keynesyen iktisat okuttuk; ondan sonra kalktık, yeni iktisat, arz yanlı iktisat okutmaya başladık. Ne oldu da talep yanlı iktisattan arz yanlı iktisada döndük? Bunun komutunu veren kimdi?" (İ. Önder, İktisat Dergisi, A.g.y., s.13). Ayrıca bkz. İktisat Dergisi, No:415, Temmuz 2001; M. Hiç, 'İktisat İlim midir?', s.25; E.B. Ruben, 'İktisat Öğretiminin Sorunları', s.35-9; Ö. İzdeş, 'Nasıl Bir İktisat Eğitimi', s.40-1; M. Sencer, Sosyal Sınıflar (Kriterler ve Göstergeler), Gözlem Yay., 1974; İnsan Toplum Bilim, Der. K. Lordoğlu, Kavram Yay., 1996; Gulbekian Komisyonu, Sosyal Bilimleri Açın-Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor, çev. Ş. Tekeli, Metis Yay., 1996; M. Şeker, İktisadi ve Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Yaklaşım Sorunu, Değişim Yay., 1986; P. Burke, Tarih ve Toplumsal Kuram, çev. M. Tuncay, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1994; Max Weber, Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, çev. Ö. Ozankaya, İmge Yay., 1995; F. Ercan, Toplumsal ve Ekonomiler, Sarmal Yay., 1998; A. Giddens, Toplumun Kuruluşu, çev. H. Özel, Bilim ve Sanat Yay., 1999; E. Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Bilgi Yay., 1979.

¹⁰³ Wittgenstein, Philosophical Investigations.

¹⁰⁴ Bkz. Şevket Pamuk, Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913), Yurt Yay., 1984; Reşat Kasaba, Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi (19. Yüzyıl), Belge Yay., 1993; A.G. Sayar, Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, Der Yay., 1986; Emre Kongar, İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Yay., 1981; Zafer Toprak, Türkiye'de "Milli İktisat" (1908-1918), Yurt Yay., 1982.

Savaş'ının sonuna kadar devletçi, korumacı bir politika götü. Bu planlı ve güdümlü karma ekonomi politikasıyla devlet, verdiği krediler ve kurduğu altyapıyla özel teşebbüse destek oluyordu.

Bu yolla tarım ekonomisinden sanayi üretimine geçişin temelleri atıldı. Devlet gelişmekte olan sanayii dış rekabetten ve müdahalelerden korudu. 1933'te sanayi kuruluşlarının sayısı 1087'ye çıktı. Bunların %85'i hafif, %15'i ağır sanayi kuruluşu idi. 1923-45 kesiti (1923-29 ile 1930-45) iki evreli bir bütündür.¹⁰⁵

* 1946-1960 dönemi, 1923-1929'ün liberal ütopyasının yeniden canlandırılarak dışa bağımlı (ve açık) büyüme modeli ile işbirlikçi kapitalizmin palazlandırıldığı kesittir...

1950'de iktidara gelen Demokrat Parti, 'dış yardım', özellikle ABD 'yardımı' ile 'kalkınma(ma)' politikasına geçti. 30 yıllık bir liberal politika sonucunda emperyalist dünya sermayesine (sınaî ve mali) bağımlı bir ekonomik 'büyüme' sağlandı.¹⁰⁶ Bu 'kalkınma(ma)',¹⁰⁷ sadece ağır bir ekonomik bunalım yaratmakla kalmadı, aynı zamanda bir 'yeraltı ekonomisi'nin doğmasına da yol açtı...

¹⁰⁵ Bkz. Y. N. Rozaliyev, Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960), çev. Azer Yaran, Onur Yay., 1978; Taha Parla, Türkiye'de Korporatizm, İletişim Yay., 1989; Çağlar Keyder, Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yay., 1989; Ö. Özgür, Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi, Gerçek Yay., 1972; Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985), Gerçek Yay., 1988; Yakup Kepenek, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Gerçek Yay., 1990; Yıldız Sertel, Türkiye'de Dışa Dönük Ekonomi ve Çöküş çev. A. Gür, Alan Yay., 1988; Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler (1908-1978), C.1, 1978 ve Türkiye Üzerine Tezler (1908-1978), C.2, 1979; S. Şahinkaya, Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay., Tezler Dizisi: 7, 1999.

¹⁰⁶ Bkz. Emperyalizm Gelişme ve Bağımlılık Üzerine, Der. Melih Ersoy, V. Yay., 1992; Orhan Kurmuş, Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi, Bilim Yay., 1977; Hikmet Kıvılcımlı, Emperyalizm Geberen Kapitalizm, Tarih ve Devrim Yay., 1974; Bülent Varlık, Emperyalizmin Çukurova'ya Girişi, Türkiye İktisatçılar Birliği Yay., 1977; Türkiye İktisatçılar Birliği, Emperyalizm ve Türkiye, Patika Yay., 1989; Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, Yay. Haz. Sabahattin Şen, Bağlam Yay., Bağlam Yay., 1992.

¹⁰⁷ Bkz. H. Günalp, Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri, Yurt Y. 1987; F. Başkaya, Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, İmge Yay., 1997; K. Boratav, İktisat Politikaları ve Siyaset Üzerine Aykırı Yazılar, BDS Yay., 1989; J. Maillot, 18. Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi, çev. E. Tokdemir, Remzi Kitabevi, 1983; S. Aren, Ekonomi El Kitabı, Gerçek Yay., 1986; K. Boratav, İktisat Politikaları ve Bölüşüm Sorunları, Belge Yay., 1983; Y. Küçük, Planlama Kalkınma ve Türkiye, Bilim Yay.,

1950'li yıllarda, tarımda kapitalistleşmenin başlamasıyla köylünün topraksızlaşması; bir yandan makineleşme sonucu el emeği gereksinimi azalırken öte yandan ilkel metotlar yüzünden toprağın kısırlaşması, köyden kente bir göç akımı yarattı. Bu, toplumsal bir yapı değişikliği ile beraber bir de bunalım getirdi...

"1950-60 kesitinde, 'Marshall yardımı' ve 'Truman doktrini' olarak adlandırılan dış kaynaklardan gelen krediler ve para emisyonlarıyla 'kalkınma'(!) yıllarıydı. Senatör Gruening'in ABD Kongresine verdiği raporda belirttiği gibi, 'Amerikan yardımı'nın %68,8'i Türkiye'ye mal ihracını sağlıyordu. Bu yardımın %19,8'i Türkiye'ye hububat ihracı yoluyla yapılmıştı. 1951'de Türkiye NATO'ya girdikten sonra, bu 'yardımın' önemli bir kısmını askeri malzeme ihracı oluşturdu.¹⁰⁸

Sermaye birikimini sağlayacak uzun vadeli yatırımlar yapılmadı.¹⁰⁹ Özellikle özel sermaye yatırımları, tekstil, kimya gibi kısa vadede kâr getirecek hafif sanayie yapıldı. Milli gelirden yatırımlara ayrılan pay %15'i geçmiyor, sanayi köyden şehre göçen işsizleri ememediği gibi, bol miktarda işçi çıkarıyordu. Devlet, özel ve yabancı sermayenin kurduğu şirketler yeterli bir gelişme sağlayamıyordu. Ancak bu zayıf sanayi, üretim araç vd. ihtiyaçlarını dışarıdan aldığı için 1960'ta Türkiye'nin ithalatının %56'sını emiyordu. Bu tarihte 149 milyon dolara ulaşan ticaret açığı bundan sonra hep arttı".¹¹⁰

* 1960-69 dönemi işbirlikçi kapitalizmin tekelliliğe evrildiği kesittir. (Bu yolda Devlet Planlama Teşkilâtı (DPT) kurulmuş, ilk BYKP (Beş Yıllık Kalkınma Planı) ile 1963 yılında devreye sokul-

1975; C. Adalı, Kapitalizmin Düğümleri, Sorun Yay., 1991; C. Adalı, Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine, Sarmal Yay., 1997; F. Ercan, Para ve Kapitalizm, Ceylan Yay., 1997; A. Aktar, Kapitalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye'de Küçük Sanayi, Afa Yay., 1990; C. Alpar, Azgelişmiş Ülkelerin Dış Ticaret Sorunları ve Sanayileşme, Ankara İTİA Yay., 1982; T. Öngen, Prometheus'un Sönmeyen Ateşi -Günümüzde İşçi Sınıfı, Alan Yay., 1996; M. Selik, Marksist Değer Teorisi, Doğan Yay., 1974.

¹⁰⁸ Senatör Gruening'in Amerikan Senatosu'na Raporu, Cumhuriyet, 1 Ekim 1963.

¹⁰⁹ "Devlet Planlama Teşkilatı'nın bir raporuna göre, 1963'te sanayi'in çalışma kapasitesi %60'tı" (Ekonomi Bakanı Kemal Kurdaş'ın beyanati, Vatan, 24 Mart 1964).

¹¹⁰ Yıldız Sertel, Cumhuriyet, "Bu Noktaya Nasıl Geldik?", 8 Ağustos 2001, s.6.

muş, 1963-67 kesitinde Bölgesel Kalkınma Planları yapılmış ve 'kalkınma' retoriği öne çıkarılmıştır).

1960'lı yıllarda tümüyle dışarıya bağlı bir sanayileşme sonucu, bir büyüme bunalımı içine düşüldü. Bu sanayileşme; yatırımlar için iç ve dış kredilere dayanıyor, üretim araçlarından başlayarak yedek parçalarını, hammaddesini dışarıdan getiriyordu. Patentlerini dışarıdan satın alıyordu. Yerli-yabancı sermayenin birleşmesiyle kurulan bu sanayiın birçoğu 'montaj sanayii' idi. Böylece ithalata bağımlı bir sanayi yapısı ortaya çıktı. Bunun sonucu olarak da sanayideki büyüme kalkınmayı sağlamak şöyle dursun, içeriden dışarıya bir değer akışına yol açtı. Tüm döviz rezervlerini eriten bu sanayileşme, gelişmiş dünyaya bağımlılığı arttırdı. Ticari dengeyi ve ödemeler dengesini altüst etti. Türkiye'yi dünya piyasalarından git-tikçe daha yüksek faizle borç almaya yöneltti.

1958'de 358 milyon dolarlık bir kredi alabilmek için hükümet IMF ile 'istikrar programı' imzaladı. Bu anlaşmayla Türkiye, kamu finansmanlarını azaltmayı, fiyat kontrollerinin kaldırılmasını, 1 doların değerini 2,00 TL'den 9,00 TL'ye çıkaran bir devalüasyonu ve ithal malları için bir ticaret serbestisi tanımayı kabul etti. Devalüasyon, yabancı sermaye yatırımlarını hızlandırdı. 1960 askeri darbesinden sonra, planlı ekonomiyle, gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmak hedeflenirken bir taraftan da sanayileşmeye hız verildi. Yerli-yabancı sermayenin ortak yatırımlarıyla ağır sanayi geliştirildi. Holdingler kuruldu. İç pazarda tekelleşme küçük sanayiın ve esnafın aleyhine oldu.

Devalüasyon, ithalatı azaltmadığı gibi, ithalata dayanarak gelişen sanayiın maliyet fiyatlarını yükseltti, enflasyonu körüldedi. Milli Birlik Komitesi fiyatları ve ithalatı kontrol altına aldı, bu da bazı sektörleri durgunluğa sürükledi. 1962'de IMF ile Dünya Bankası'nın kurduğu konsorsiyum, verilen 340 milyon dolar kredinin çokuluslu şirketlerin, özel sektörün projelerine ayrılmasını sağladı.

Özetle 1960'lı yıllarda Türkiye sanayileşiyor ve sermaye hacmi büyüyordu. Ancak özel sektörün büyük bir bölümü hâlâ ticarete ve küçük sanayie yatırım yapıyordu. Böylece sermaye dağılıyor ve

hacmine oranla birikim oranı düşük kalıyordu. Devlet bankaları, bu sanayie, verimli olup olmadıklarına bakmadan ucuz kredi sağlıyordu. Bu kredilere dayanarak, az sermaye ile geniş yatırım yapmak gelenek hâline gelmişti. Ne var ki bu krediler sadece devlet bankalarından değil, aynı zamanda dışarıdan geliyordu.¹¹¹

* 1970-79 dönemi tekелci ithal ikameciliğin; 1980-89 dönemi de tekелci ihracata yönelik enflasyonist büyüme hayallerinin kesitidir.¹¹² Bu tarihlerde, artık krediler Amerikan ürünlerine pazar açmakla beraber, dünya bankalarına kâr sağlamak hedefiyle veriliyordu. 1973-77 arasında Türkiye ödeme kabiliyetini çok aşan ölçülerde borç aldı. 1967 ile 1977'de borç veren bankalar dış ticaret açığını kapatmak için 7 milyar dolar kredi verdiler.¹¹³ Türkiye'nin dış borcu, 1977'de 13 milyar dolara ulaşmıştı. Döviz rezervleri tükenmiş, bütçe açığı 52 milyar TL, enflasyon %48 oranındaydı.

O güne göre bunlar korkunç rakamlardır. IMF Adalet, Selamet, Milliyetçi Hareket partilerinden oluşan üçlü koalisyonun borç taleplerini reddetti. %25 devalüasyon üzerinde ısrar etti. 1976 Jamaika toplantısından sonra IMF, borç alacak ülkelerin kredibilitesini ölçmek ve yeşil ışık yakmak rolünü üstlendi, kredi koşulları da zorlaştırıldı: Dışa açık bir liberal ekonomi, dış ticaretin serbestleştirilmesi, döviz kurunun yükseltilmesi (devalüasyon), faiz oranlarının yükseltilmesi, kamu harcamalarının azaltılması, ücretlerin düşük tutulması ve yabancı sermayenin teşviki, borç almak için kabulü kaçınılmaz koşullardır. Doğurduğu korkunç sonuçlara ve bütün eleştirilere bakmayarak IMF'nin hâlâ bütün borç isteyen ülkelere sunduğu reçete budur.

1978'de, "Biz sosyalist programlara borç vermeyiz" diyerek IMF, Ecevit hükümetine yeşil ışık yakmayı reddetmiştir. Hükümet bir süre

¹¹¹ 1968'de dış ticaret açığı 262 milyon dolara ulaştı. Üretim araçları ithalatının getirdiği bu kriz yeni kredilere yol açtı: 1968'de 397 milyon dolar, 1970'te 950 milyon dolar. Buna karşılık Türk hükümeti IMF'nin %66 devalüasyon teklifini kabul etti. Ayrıca bu kredi kısa vadeli ve yüksek faizli bir krediydi.

¹¹² 12 Eylül 1980'le birlikte planlamadan vazgeçilmiş, nihayet 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte planlama bütünüyle rafa kaldırılmıştır.

¹¹³ Kemal Derviş ve S. Robinson, Türkiye'de Döviz Bunalımı Üzerine Bir İnceleme, Dünya Bankası Ofis Memorandumu, 19 Haziran 1979.

direndikten sonra, sanayiın durmasını göze almadığı için %40 devalüasyonu kabul etmiş, doların değeri 25 TL'ye çıkmıştır. IMF buna rağmen kredi vermeyince, 1979'da ikinci bir devalüasyon yapılmış, %88 oranında devalüasyonla doların değeri 47 TL'ye çıkmıştır. Buna karşılık OECD'den ve Dünya Bankası'ndan bir milyar dolar kredi alınmıştır. Bu döneme ilişkin olarak eklenmesi gereken bir diğer noktada, 1970'lerden itibaren Türk(iye) kapitalizminin bünyesinde 'üniformalı finans-kapital' olarak nitelenmeyi hak eden OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) türü gerçeğin başat gelişimidir... Bünyesinde 6 banka bulunan Sümerbank'ı alarak bankacılık sektöründe de iddialı olduğunu gösteren OYAK, Türkiye'nin nakit zengini gruplarından biri olarak giderek büyüyor. Otomotiv, çimento, gıda, finans ve hizmet sektörlerinde toplam 24 firmada ortaklığı bulunan OYAK'ın, 2000 yılında kesinleşmiş net bilânço kârı 217 trilyon 384 milyar lira olarak görülüyor. 1961'de kurulan OYAK'ın ortak olduğu bazı firmalar da şöyle:¹¹⁴

Otomotiv	Finans	Çimento	Gıda-Kimya	Hizmet
Oyak-Renault: Firmada, Oyak'ın iştirak payı %47,66. İstanbul Sanayi Odasının (İSO) 500 büyük firma sıralamasında 3. sırada bulunan Renault, 2000'de 157,5 trilyon lira kâr elde etti.	Oyakbank: Türkiye çapında 11 şubeyle hizmet veren banka, 383 trilyon liralık aktif büyüklüğüyle 37. büyük banka özelliğini taşıyor.	Adana Çimento Sanayi TAŞ: Türkiye'nin en büyük 500 firması sıralamasında 105. sırada bulunan firmasının %57'si Oyak'a ait.	Tam Gıda Sanayi ve Ticaret AŞ: Eti marka bisküvi, kraker ve kekleri üreten şirketin %29,09'una Oyak sahip bulunuyor.	Oypa Mağazaları: 1998'de halka açılan Oypa'lar Türkiye'nin dört bir yanında faaliyettedir.
Good Year: Oyak'ın %10,85 payı bulunan firma, Adapazarı ve İzmir'te bulunan 2 fabrikasında lastik üretimi gerçekleştiriyor.	Axa Oyak Holding: 2000 yılında 63 trilyon liralık prim üretimiyle hayat dışı sigorta pazarında en büyük firmalardan biri olma özelliğini kazandı.	Bolu Çimento Sanayi: Oyak'ın %54 oranında ortak olduğu Bolu Çimento Sanayi, en büyük 154. firma niteliğinde bulunuyor.	Tukaş Turgutlu Konserveçilik: Turgutlu ve Torbalı'da üretim tesisleri olan firmasının %70'i Oyak'a ait bulunuyor.	Oyak İnşaat AŞ: Oyak'ın %75 oranında ortak olduğu firma bünyesinde yapım, proje ve montaj işlemleri yapılıyor.
		Mardin Çimento Sanayi: 2000'de 13,9 trilyon lira kâr eden firma, en büyükler sıralamasında 331. sırada bulunuyor.		

¹¹⁴ Cumhuriyet, "Büyüyen Dev: OYAK", 2 Ağustos 2001, s.12.

* Öncülleri 1980'lerde var olan¹¹⁵ 1990-2001 döneminde 'borç yiğidin kamçısıdır' felsefesi egemen kılınarak bütünüyle dış kaynaklara dayalı mali büyüme hedeflenmiştir. Türkiye dışarıdan gelecek 'sıcak paraya' bağımlı hâle getirilmiştir. Bugün Türkiye ulusal geliri kadar iç ve dış borçlanmaya gitmiş, reel sektörün yerine mali spekülâtif politikalar ikame edilmiştir.

Dış ticaret açığı, bütçe açığı ile cari döviz açığı giderek büyüyen, üretimi durma noktasına gelen Türkiye, 40 yıldır sarıldığı IMF politikalarından bir şey elde edemedi. Niyet mektuplarında sunduğu emek karşıtı, sosyal devlet ve kamu yararı ilkelerini hiçe sayan özelleştirmeler ile yasal düzenlemeleri yaşama geçirmeye çalışan hükümet sık aralıklarla yaşanan krizlerin nedenini IMF politikalarının uygulanamamasına bağlarken Türkiye'nin IMF'yle 40 yıllık serüveni bu ısrarı çürütüyor.

Türkiye, 1947'de üye olduğu IMF'nin reçetelerini 1961'den bu yana belirli tarihlerde imzalanan stand-by anlaşmalarıyla 18 kez uygulamaya koydu. Sonuç; yüksek enflasyon, giderek daha da derinleşen gelir uçurumu, ithalat patlaması ve dış ticaret açığı, iç ve dış borç sarmalıydı...

1980'li yıllarla birlikte yaşama geçirilen ekonomi-politikalar sonucunda Türk(iye) kapitalizmi 'Gazino Kapitalizm'i özellikleriyle donanarak, 'borç-faiz' sarmalında debelenen bir periferik ülke nitelikleri kazanmıştı. Artık Özalizm,¹¹⁶ Türk(iye) ekonomisinin gündem maddesiydi...

¹¹⁵ Bkz. Mustafa Sönmez, Türkiye Ekonomisinde Bunalım-24 Ocak Kararları ve Sonrası, Belge Yay., 1985; Mustafa Sönmez, Türkiye Ekonomisinde Bunalım-12 Eylül ve Sonrasının Ekonomi Politikası, Belge Yay., 1986; Taylan Işık, Türkiye Tekelci Kapitalizmi ve Yapısal Bunalımın Nedenleri, Devrimci Emek Yay., 1997; Korkut Boratav-Çağlar Keyder-Şevket Pamuk, Krizin Gelişimi ve Türkiye'nin Alternatif Sorunu, Kaynak Yay., 1984; Ayla Dorsay-Hakkı Sait, Ücret ve Türkiye'de Ücretler, Bilim Yay., 1976.

¹¹⁶ Bkz. Osman Ulagay, Özal'ı Aşmak İçin, Afa Yay., 1989; Bırakınız Yapsınlar Bırakınız Geçsinler-Türkiye Ekonomisi 1980-1985, Der. Bilsay Kuruç, Bilgi Yay., 1987; Mustafa Sönmez, 1980'lerden 1990'lara "Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi, Gerçek Yay., 1992; Gülten Kazgan, Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar Yay., 1988; Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler (1908-1978), C.5, 1992; Kemali Saybaşı, Devletin Ekonomiye Müdahalesi (1963-1985), Birey ve Toplum Yay., 1986; Korkut Boratav, 1980'li

40 YILLIK IMF SERÜVENİ¹¹⁷

TARİH	HÜKÜMET	AMAÇ	SONUÇ
1946	Recep Peker	Ekonomiyi dışa açmak ve yeniden yapılandırmak	İthalat patladı, dış ticaret açığı tırmandı.
1958	Adnan Menderes	Enflasyonu indirip büyümeyi hızlandırmak	Enflasyon düştü, ancak büyüme yetersiz kaldı.
1970 (Stand-by)	Süleyman Demirel	Durgunluğa son vermek	Enflasyon çok yükseldi.
1977	Süleyman Demirel	Enflasyonu düşürmek ve döviz sıkıntısını aşmak	Enflasyon ve cari açık yükseldi. Büyüme yavaşladı.
1978 (Stand-by)	Bülent Ecevit	İhracatı arttırmak, büyümeyi hızlandırmak	Durgunluk krize dönüştü.
1979 (Stand-by)	Bülent Ecevit	Krizi sona erdirmek sürdü	Enflasyondaki yükseliş. Ekonomi küçüldü.
1980 (Stand-by)	Süleyman Demirel	Ekonomiyi dışa açmak ve krizi sonlandırmak	Ekonomi dışa açıldı ancak enflasyon 3 haneye çıktı.
1994	Tansu Çiller	İç ve dış açıklardaki tırmanışları önlemek	Enflasyon patladı. 1994 Krizini doğurdu.
1997	Mesut Yılmaz	Enflasyonu tek haneli rakama indirmek	Erken seçimle yarım kaldı.
1999 (Stand-by)	Bülent Ecevit	Enflasyonu tek haneyle indirmek	Devaliasyonla sonuçlandı

1.1) ÖZALİZM

“Basit adam, karmaşık adamdan daha korku vericidir.”¹¹⁸

“Hiçbir insana rastlamadım ki, onda öğrenilecek bir şey olmasın.”¹¹⁹

* Turgut Özal’ın dışa açık ultra-liberasyon politikalarıyla karakterize olan “1980 sonrasında seçilen büyüme modeli ve izlenen politikalar sonucunda, Türkiye’de en alt gelir grubu ile en üst gelir grubu arasındaki fark, 11 kata kadar çıktı. (...) Bilimcilerin saptamalarına göre, 1980’den bu yana işçi başına reel katma değer 1980 düzeyinin iki buçuk misline ulaşmış, bu verimliliğe karşılık reel ücret gelirleri sürekli gerileme göstermiştir. Ücret gelirleriyle

Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Gerçek Yay., 1991; Mustafa Sönmez, Kırk Haramiler -Türkiye’de Holdingler, Özlem Yay., 1988; İzzettin Önder, İktisat Dergisi, “Yetmiş Beş Yılın Ardından”, No:383, Ekim 1998, s.15-20.

¹¹⁷ Fatma Koşar, Cumhuriyet, “40 Yıllık IMF Serüveni”, 12 Temmuz 2001, s.9.

¹¹⁸ Dostoyevski.

¹¹⁹ Alfred de Vigny.

emeğin üretkenliği arasındaki ayrım, 1980-1997 arasında ücret geliri aleyhine %150'ye ulaşmıştır".¹²⁰

"Özal'ın programı, uluslararası bankaların, çokuluslu şirketlerin ve onların sermayesini koruyan Dünya Bankası, IMF gibi örgütlerin isteklerine çok uygundu. Bu önlemlerle, Türkiye'nin iç pazarı yabancı ürünlere tamamen açılıyor, Türkiye'de yatırılan paraların kârları istenildiği gibi dışarı çıkarılabiliyordu. Rekabet karşısında sanayi üretimi gerileyen Türkiye, sürekli olarak dünya bankalarından yüksek faizle borç almak durumuna düşüyor, bu da onlara kârlar sağlıyordu. Özal'ın çok tartışılan liberasyon programı şöyleydi: i-) Devletin kamu sektörüne desteği durdurulacak. ii-) Tarım üretimine destek verilecek, sanayiye destek azaltılacak. iii-) Üretim sistemi iç pazardan dış pazara aktarılacak. iv-) Borçlara, tasarruflara, tarım ürünü ihracına dayalı bir ekonomik yapı oluşturulacak.

Bundan sonra Türkiye, kendi gücüne değil, dış borçlara dayanarak yaşayan, içerde yaratılan değerleri, borç ve faiz ödemeleriyle dışarıya kaydıran; üretecek yerde en lüks maddelere kadar her şeyi ni ithal eden; döviz açığını ihracatla kapatmaya çalışan bir ülke hâline geldi. Buna küreselleşme, modernleşme, dünya ekonomisine ayak uydurma gibi adlar takıldı.

Özal'ın ultra-liberasyon politikalarına göre 'Köpeklerimize ithal mama yediriyorsak, artık Avrupalıydık'! Ancak, bu mantık(sızlığ)ın kamuoyuna yeterince açıklanmayan bazı gerçekleri de vardı: Bankalara tanınan serbesti sonucu mevduat faizleri yükseldi, sermaye yatırımdan parasal alanlara kaydı. Paranın para getirmesi üretmeden yaşayan bir mutlu azınlık doğurdu. Üretimi arttırmadan ihracatı arttırmak, iç pazara mal sürümünü azaltmak anlamına geldi, enflasyonu körükledi. Dış borçlar giderek pahalılaştı. Değeri düşük parayla ithal edilen makine ve yedek parçalar sanayi üretimini pahalılaştırdı. Alınan borçların koşulu olan devalüasyonlar da enflasyonu körükledi. Böylece, bir yandan ekonomi durgunluğa doğru gider, işsizlik artarken; bir yandan da fiyatlar hızla yükseldi. Bunun

¹²⁰ Fikret Bila, Milliyet, "Küreselleşme ve Uçurum", 23 Temmuz 2001, s.16.

adına stagflasyon denildi. Kısacası bugün yaşadığımız bunalım daha 1980’li yılların sonlarında başlamıştı.

Bu liberal politika, bir kriz politikasıydı. Zengini zengin yoksulu yoksul kılan bir politika güdüldü. Pazarları büyük tekelci sermayesinin kontrol ettiği bir dünyada, ‘serbest piyasa ekonomisi’nin Türkiye’nin lehine işleyeceğini düşünmek bir hayaldi... Küreselleşme süreci içinde dünya ekonomisi bunalıma girerken oralarda da işsizlik artıp, iç pazar tıkanırken, Türkiye’nin bundan etkilenmemesi olanaksızdı. Gelişmemiş bir ülkenin ekonomisini, gelişmiş dünyanın rekabetine açmak, içerde bazı sanayi dallarını desteklemek, gelişmeyen tekniği dışardan getirmekten başka ne sonuç verebilirdi? Bütün bunların sonucunda o günden beri Türk ekonomisinin üç mihver üzerinde durduğunu görüyoruz: ‘Stagflasyon’ (durgunluk ve enflasyon), ‘borç’ ve ‘bağımlılık’...

İlhan Selçuk’un, ‘Sürekli zam, sürekli devalüasyon, parasalcılık, depolitizasyon, tüketimi körüklemek, paradan para kazanmanın avantajlığını topluma benimsetmek, üretime boş vermek, dolarizasyon’¹²¹ diye betimlediği ‘Özalizm’ gerçekten de bu idi. Buna ‘Özelleştirmeler’de eklendi ve boğazına kadar borçlanan Türkiye, IMF ve Dünya Bankası tarafından idare edilmeye başlandı. Bunu yaparken de kredi verecek bankalara kârlar sağladılar, yatırım yapacak çokuluslu şirketleri korudular. Türkiye ekonomisinin önünü açmak için, bir ‘İstikrar Programı’ hazırlayan IMF uzmanı Cottarelli sorunu enflasyon gibi gösterdi ve bu afeti önleyecek önlemler ileri sürdü: Ücretleri düşük tutmak, döviz kurlarını kontrol altına almak (bir yıl için sabitleştirmek), özelleştirmeleri hızlandırmak. Bu programla, bir yıl sonunda, ekonomi tam bir bunalıma girdi.

Düşük ücretler ve düşürülemeyen enflasyon, halkın alım kabiliyetini sıfıra indirdi. İç pazar tıkanmış, üretim geriledi, ekonomi durgunluğa sürüklendi. Bunalım içindeki bankacılık sistemi üretimi değil, ithalatı destekledi. Durgunluk ve özelleştirmeler sonucu işsizlik, iş gücünün %15’ine ulaştı. Zamlarla da açlık ve bunalım

¹²¹ İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 11 Nisan 2001.

ekonomisine girildi. Yüksek döviz kurları piyasaları altüst etti, faizleri yükseltti, kredileri durdurdu, ihracatı baltaladı. Haksız kazançları önlemek için alınan önlemler, 'istikrar programının' yarattığı ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, dışarıya sermaye kaçmasına yol açtı. Dışarıda birikeñ paranın 120 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Cottarelli sahneden çekildi.

Türkiye'deki bunalımı sadece enflasyon açısından ele almak zaten yanlıştı. Enflasyonla beraber 10 milyona yaklaşan bir işsizlik sorunu vardı. Borçla yaşamak sistem hâline getirilmiş, sağlam bir iç kaynak bulunması hiç düşünülmemişti. Bunalımın bir servet vergisi, bunalım vergisi ile çok kazananlara yüklenmek yerine, gaza, benzine, taşıtlara yapılan zamlar yani dolaylı vergilerle halka yüklenmek yolu tutuldu. Alım kabiliyetini düşürmek yerine, üretimi arttırıp pazara bol mal sürmek hem enflasyon, hem de işsizlik açısından daha doğru olurdu. Ne var ki, yüksek gelirli'lere yüklenen kademeli bir gelir vergisi sistemiyle devlete sürekli ve sağlam kaynak sağlamak hiç düşünülmedi. Bunalımın, üzerinde durulmayan asıl nedeni ise Özal-IMF politikalarına uygun olarak, hükümetin iç ve dış borçlarla yaşamasının kural olarak kabul edilmesi idi.¹²²

Özal'dan bu yana, gidip gelen hükümetler iç ve dış borçlarla yaşadı. Kredi borçları affı, vergi borcu affı ve düşük faizli krediler birbirini izledi. Yüksek gelirli vatandaş vergisini ödemeyince; boş kalan devlet kasaları iç ve dış borçlarla, halka yüklenen dolaylı vergilerle kapatılmaya çalışıldı. Liberalizm anarşi gibi anlaşıldığından, mafya operasyonlarıyla, zengin kaynaklar, devlete yüksek faizle borç veren kurumlar korundu. Bütün bu gelişmelerin sonucunda Türkiye nereye geldi?

2000 yılında milli gelirin %28'i bütçe gelirlerinden, %92'si toplam kredilerden sağlandı. Faiz ve borç ödemeleri, milli gelirin

¹²² "En iyimser hesaplara göre, son on yılda o günün dolar fiyatlarıyla, kişi başına milli gelir ortalama %1 arttı. Geriye doğru her on yıllık dönemlerde hep %4-5 çevresinde kalınıyordu. 20 yıllık ortalamalarda da gidiş değişmiyor. 1971-1991 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde ortalama artış hızı %6'nın üstündeydi. Son 20 yılda (1981-2001 arasında) ise kalkınma hızı ortalaması %3'e indi." (Tarhan Erdem, "Hızımız Neden Kesildi?", Radikal, 30 Ekim 2001, s.9.)

%70'ine ulaştı. Dış borç 107 milyar dolara ulaşmış, ulusal gelirin yarısını aşmıştı. İç borç ise 45.427 katrilyon TL idi. Kişi başına düşen borç 2 bin 436 dolardı. Hazine, 10 yılı kapsayan bir zaman içinde, 10 milyar 628 milyon dolar anapara, 2 milyar 405 milyon dolar faiz ödemek durumundaydı. Bu 13 milyar borç anlamına geliyordu. Dış borç ile iç borcu ödemek gündeme gelmişti. Zaten Kemal Derviş'in Washington'da elde ettiği 10 yıllık bir süre içinde peyderpey ödenecek 14 milyar dolar kredi de bunu karşılıyor. 2000 yılı sonunda Türkiye borçlarını ödeyemeyecek duruma geldiğinden, yeniden kredi alabilmesi için IMF, temsilcisi Cottarelli'yi Türkiye'ye gönderdi ve Türkiye'ye çok ağır koşullar yükleyen, bir kemer sıkma programı hazırlandı. Enflasyonu düşürmeyi hedef alan bu program ekonomiyi durgunluğa götürürnce, %40 enflasyon altında ezilen düşük gelirli emekçiler, esnaf ayaklandı. Toplum patlama kertesine gelince, Dünya Bankası'ndan Kemal Derviş gönderildi. Hükümet, Rusya'nın ve başka ülkelerin yaptığı gibi bir borç ertelemesine başvuracağı yerde Dünya Bankası'na teslim olmayı tercih etti".¹²³

Borçlar Milli Geliri Eritiyor ¹²⁴			
YIL	İç Borç Stoku (katrilyon TL)	İç Borç Stoku (milyar dolar)	Stok/ GSMH (yüzde)
1985	0,007	12,15	19,7
1990	0,057	19,53	14,4
1995	1,360	22,87	17,3
1996	3,150	29,29	21,0
1997	6,280	30,69	21,4
1998	11,610	37,14	21,9
1999	22,920	42,44	29,3
2000 (Gayri resmi)	51,600	76,44	41,0
2001 (12 Temmuz)	92,100	70,85	65,0 (yılsonu)
Not: 2000 yılı İç Borç Stoku Resmi değeri 36,42 katrilyon TL'dir. Hazinesinin Kamu bankalarına mevcut olan borçları dâhil edilerek 'Gayri Resmi İç Borç Stoku' rakamı elde edilmiştir.			
Not: 12 Temmuz 2001 İç Borç Stok değeri Hazine Müsteşarı açıklamasıdır.			

¹²³ Yıldız Sertel, Cumhuriyet, "Piyasa Ekonomisi Bunalımı", 9 Ağustos 2001, s.6.

¹²⁴ Cumhuriyet, "Devleti Vergi Alma, Borç Al Politikası Çökertti", 3 Ağustos 2001, s.8.

1.2) ÖZAL'IN HALEFİ DERVİŞ

“Dünyanın en yoksul insanı, paradan başka hiçbir şeyi olmayandır.”¹²⁵

* 1981'den beri Dünya Bankası tarafından önerilen, 'Structural Adjustment' (Yapısal Uyum) programlarıyla, üçüncü dünya ülkelere, ücretlerin düşük tutulması, özelleştirmelerin hızlandırılması, kamuya verilen desteğin düşürülmesi öneriliyor. Bu yollarla, zayıflayan üçüncü dünya ekonomileri, küreselleşen büyük sermayenin sözcüsü olan uluslararası örgütlerin kontrolü altına giriyor. Liberal ekonominin tek doğru yol olduğu iddia edilerek Dünya Bankası ve IMF programlarında, bu ülkelere (gelişmekte olan) yapılan 'yardımlara' uzmanların geçerli kabul ettiği, 'kemerleri sıkma programları' koşul olarak kabul ettirilmektedir.¹²⁶ İşte, Kemal Derviş'in programı da bu programlardan biridir.

Kemal Derviş'in programının bir kalkınma veya bunalımdan kurtulma programı olduğu söylenemez. Aşağıdaki maddeler, bize niteliği hakkında yeterince fikir verebilir: i) 2001 yılında %3 küçülme. ii) Dalgalı kur rejimi sürecektir iii) Memur maaşları enflasyon hedeflerine uygun olarak arttırılacak. iv) Özelleştirmeler hızlandırılacak. v) Gelirlerin ulusal gelire oranı %25 indirilecek. vi) Açıklar, dolaylı vergilerle (zamlarla) kapatılacak...

Servetlere, yüksek gelirlere vergi koymayan bu program; zamlar ve devalüasyonla enflasyonu körüklediği gibi ücretleri düşük tutarak, iç pazarı daraltmaktadır, ekonomik durgunluğu sürdürecektir. Bunlara ilaveten, 15 yasanın hızla Meclisten geçirilmesi zorunlu bir şart olarak koşulmuştur: Şeker Yasası, Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası, Merkez Bankasını Bağımsızlaştırma Yasası gibi. Telekom, TEAŞ, Türk Hava Yolları gibi pek çok verimli kuruluşun özelleştirilmesi, tarım ürünlerine devlet desteğinin kaldırılması, kamu bankalarının kısa vadede yeniden yapılandırılıp özelleştirilmesi gibi pek çok koşul da kamuoyunda sert tepkilere yol açmıştır.

¹²⁵ Schopenhauer.

¹²⁶ Le Monde Diplomatique, Mayıs 1995.

24 Ocak 1980, 5 Nisan 1984 ile 14 Nisan 2001 Programı¹²⁷

Politika	24 OCAK 1980	5 NISAN 1984	14 NİSAN 2001
Zam Politikası	KİT'lerin ürettiği bütün ürünlere yüksek oranlı zam yapıldı.	Petrol ve tekel ürünleri başta olmak üzere %100 civarında zamlar yapıldı.	Petrol ürünleri maliyetlerindeki artış geciktirilmeden anında yansıtıldı.
Maaş ve Ücretler	Ücretlere enflasyonun altında zam verildi.	Maaşlara enflasyonun çok altında zam yapıldı. Kamu çalışanlarının ücretlerine zam yapılmayacağı açıklandı.	Maaşlara ve kamu kesimi işçilerine enflasyonun altında zam yapıldı. Kriz bahaneyle birçok özel kesim işletmesinde ücretler cari olarak düşürüldü.
Vergi Politikası	Sermaye kesimine ek vergi uygulaması getirilmedi.	Net Aktif ve Ekonomik Denge Vergileri ile sermayeye bir defalık yük getirildi. Orta sınıflar için ek emlak ve ek taşıt vergileri getirildi. Diğer yandan tüketim vergileri artırıldı.	Ek vergiler getirildi. Tüketim vergileri (KDV) arttırıldı.
Özelleştirme	Özelleştirmelerin topluma benimsenmesi için sistemli bir propaganda yapılmaya başlandı. Özelleştirme altyapısı hazırlıklarına girildi.	Özelleştirmelere birinci derecede önem verildi. Özelleştirme yasası çıkartıldı. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı oluşturuldu.	Özelleştirmelere birinci derecede önem verildi. IMF ve uluslararası kurumlara özelleştirmenin yasal güvence altına alınacağı tahhüt edildi.
Döviz Kuru	Sabit kurdan sınırlı dalgalanmaya geçildi. Döviz kurunun belli bir bant içinde dalgalanması sağlandı. Bankalara döviz alım satım serbestisi tanındı.	Döviz kurunu önde gelen 10 bankanın saptamasına terk edildi. Bankaların yurtdışından dövizle borçlanmaları teşvik edildi.	Döviz kuru serbest dalgalanmaya bırakıldı.
Yeni Yasalar	Kamuya piyasalara müdahale etme imkânlarını sınırlayan yasal değişiklikler yapıldı. Fiyat kontrolleri, döviz tekeli kaldırıldı. Dış ticaret kontrolleri gevşetildi. KİT'lerin özelleştirilmesine imkân verecek yasal değişiklikler yapıldı.	Özelleştirmenin önünü açan 4046 sayılı yasa çıkartıldı. Sosyal Güvenlik Sisteminin özelleştirilmesine yönelik idari kararlar alındı.	15 günde 15 yasa parolasıyla, kamunun iktisadi piyasalara müdahale imkânları sınırlandırıldı. Piyasalardaki işleyiş özel sermayenin tamamen kontrolüne geçti.
Programı Yöneten Kişiler	Turgut Özal, program hazırlandığında tam yetkiliydi.	Tansu Çiller, programın hazırlanmasında ve uygulamasında belirleyici oldu.	Kemal Derviş programın hazırlanmasında tam yetkili olarak görev aldı.

¹²⁷ Cumhuriyet, "Kriz Yeniden Derinleşecek", 29 Haziran 2001, s.13.

Çünkü bu programla nüfusun yarısına yakını açlığa mahkûm edilmekte, özelleştirilmeler yüzünden yüz binlerce emekçi işsiz bırakılmakta, dolaylı vergilerle bunalımın yükü halka yüklenmekte, Telekom gibi stratejik önemi olan bir kurumun yabancıların eline geçmesi sağlanmaktadır. Banka reformuyla bankalar, değişik yasalarla madenler, enerji kaynakları yabancı sermayeye, şeker ve tütün yasalarıyla bu ürünler yabancı rekabetine açılmaktadır.

Ayrıca, Meclis'ten acele olarak geçirilen yasalara son dakikada Tahkim Yasası da eklenmiştir. Bununla yabancı firmaların, Türkiye'de herhangi bir sorunla karşılaştıkları vakit bir özel uluslararası mahkemeye başvurabilmeleri, Türkiye adliyesine karşı sorumlu olmamaları sağlanmaktadır. Bu da kapitülasyonların geri gelmesinden başka bir şey değildir. Dikkatle incelendiği vakit, bu programın tarım üretimini boğma, enerji ve servet kaynaklarını, önemli iletişim kurumlarını, bankalarını yabancı sermayeye açma, üretimi yavaşlatma programı olduğu açıktır. "Bu kemer sıkma programıyla; enflasyon ve işsizlik çok yüksek düzeylere ulaşacak, büyük servet sahiplerine, yüksek gelirlilere dokunulmayacaktır".

Burada bir parantez açıp eklemek gerekiyor: Topluma sunulan 'ulusal politika' toplumun hiçbir katmanını ile tartışılmadığı gibi, TBMM'de de enine boyuna tartışılmamıştır. Çıkarılması taahhüt edilen 15 adet yasanın ise yakın geçmişte yaşanmış ve yaşanmakta olan mali krizle hiçbir ilgisi yoktur!¹²⁸

Derviş, bunun bir kemerleri sıkma programı olduğunu açıklarken bir servet vergisi olmayacağını, doğrudan vergilere dokunulmayacağını açıklamaktan çekinmemiştir. Bu stagflasyon programını IMF ve Dünya Bankası destekliyor. Ancak, değişik niyet mektuplarıyla, ekonomimiz onların denetimi altına girmiş bulunuyor. Onlar da kredileri dilim dilim vereceklerini ve her aşamada bütün istekleri

¹²⁸ Bu konuda Z. Temizel aynen şunları diyor: "Uluslararası sermayenin geçerli olduğu tüm alanlarda ülkemiz egemenlik haklarından vazgeçiyor. Devlet kendi kendini yok ediyor. Omurgaları, kaburgaları teker teker alınıyor. Siyasetin ekonomik kararlara karşmaması diye bir şey olmaz. O zaman Türkiye'nin kendi kararlarını kim verecek? Türkiye tarıma, küçük esnafa destek için kaynak aramalıdır" (Cumhuriyet, 13 Mayıs 2001, s.11).

gerçekleştirilmeden tek kurus vermeyeceklerini sert tonlarla açıklıyorlar. Böylece, kısa vadede 1,5, uzun vadede 12 milyar dolar yüksek faizli borç alabilmek için, ekonomimizi tümüyle yabancı ellere teslim etmek, ulusal bağımsızlığımızı yitirmek durumuna düşmüş bulunuyoruz. IMF ile Dünya Bankası'nın Türkiye'de uyguladıkları bu politika, bütün dünyada ABD'nin ekonomik egemenliğini sağlamak politikasının bir parçasıdır. Bu politikayla, üçüncü dünya ülkeleri borçlandırılarak dize getirilmekte; buğday, tütün ve şekerden değişik sanayi ve ağır sanayi ürünlerine kadar her şeyi dışardan ve özellikle ABD'den ithal etmek; bankalarını, ulusal üretim birimlerini, enerji ve servet kaynaklarını onlara teslim etmek durumuna getirilmektedirler. Küreselleşme perdesi arkasında oynanan oyun budur. Bu oyun da, gerek Türkiye'de, gerekse bütün dünyada geniş tepki ve eylemlere yol açmış, bir alternatif yol arayışı başlamıştır.

2) MALİ KRİZ TABLOSU...

"Her insanın bir öyküsü vardır".¹²⁹

* "Kasım-2000 ve Şubat 2001 krizleri 80 milyar dolarlık hasar verdi".¹³⁰ "Freni patlamış bir ekonomi, almış başını gidiyor. Borç ise gırtlığa kadar. 1999'da 1,4 milyar dolar olan cari işlemler açığı bir yıl sonra 2000'de 12,5 milyar dolara yükselmiş. Krizler yaşanıyor. Her yaşanan krizde dolar biraz daha yükseliyor, borsa geriliyor. Faizler ise sürekli yükseliyor. Deyim yerindeyse bir kaos ekonomisi yaşanıyor".¹³¹

Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümünden Prof. Dr. Fuad Aleskerov ile ODTÜ Ekonomi Bölümünden Doç. Dr. Hakan Ercan'ın deyişiyle, "Denizin bittiği yerdeyiz".¹³²

* 1994'ün üçüncü çeyreğinde %9,7 küçülen ekonomi, 2001 yılının ikinci üç ayında %11,8 gerileyerek rekoru yeniledi. Özel tüketim harcaması %7,5 azaldı. Gayri safi milli hâsıla (GSMH) 2001 yılının ikinci çeyreğinde %11,8 küçüldü...¹³³

¹²⁹ Özdemir Asaf.

¹³⁰ Yıldırım Aktürk, İktisat Dergisi, No:410-411, Şubat-Mart 2001, s.34.

¹³¹ Özlem Yüzak, Cumhuriyet, "Kaos' Ekonomisi Tartışıldı", 16 Temmuz 2001, s.6.

¹³² Fuad Aleskerov-Hakan Ercan, Radikal, 7 Mayıs 2001, s.7.

¹³³ Radikal, "Küçülme Rekoru", 1 Eylül 2001, s.13.

Sanayi tepe taklak gidiyor... Kapasite kullanımı %43'e indi... 100 firmanın 73'ü finansman darboğazında... 100 firmanın 70'i bankalarla sorunlu... 100 firmanın 62'sinde üretim geriledi... 100 firmanın 63'ünün satışları düştü... 100 çalışandan 8'i işsiz kaldı.¹³⁴

İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) Ekonomik Durum Tespiti raporuna göre, her 100 şirketten 62,5'i üretimde, 50,7'si istihdamda, 72'si iç satışta, 39,8'i dış satışta, 63,8'i yeni siparişlerde gerileme yaşadı. Ankete göre, istihdamda gerileme bildiren işletmelerin oranı %30,6'dan 50,7'ye çıktı... İSO'ya kayıtlı işyerlerinde yapılan araştırmaya göre 9 ayda 61.500 kişi işini kaybetti. Kayıtdışı ekonomi göz önüne alındığında rakam 384 bini aşıyor... 2000 yılı ilk yarısında %2,4, ikinci yarıda %5 ve yıllık %4 olan işten çıkarmaların oranı, 2001 yılının ilk yarısında %7,7'ye yükseldi... Büyük ölçeklilerde %5,6, orta ölçekli işletmelerde %10,4 olan bu oran küçük ölçekli işletmelerde ise %19,2'ye kadar ulaştı... Sanayi kuruluşlarının %58,2'si %50'nin altında kapasite ile çalıştı... Satış hacminde daralma olduğunu belirten işletmelerin oranı 2000 yılının ikinci yarısındaki %52,3'lük düzeyinden 61,3'e yükseldi...¹³⁵

Ankara Ticaret Odası'nın (ATO) 8.170 ticari işletme arasında yaptırdığı araştırma Türkiye gerçeğini ortaya çıkardı: Hükümete güvenenlerin oranı sadece %2 oranında kaldı... TBMM'ye güvenenlerin oranı ise %1... En çok güvenilen kurum %71 ile Silahlı Kuvvetler... Ekonomik programa karşı olanlar %80... Yeni bir seçim isteyenlerin oranı %51... Mevcut ekonomik program sürsün diyenler %19... İşletmemin durumu kötüye gidiyor diyenler %70... Kriz 1 yıl daha sürerse işyerimi kapatırım diyenler %57...

'Cironuzdaki azalma miktarı ne kadardır' sorusuna gelen yanıtlar da şöyle sıralandı: %18: Ciromda %10-30 arasında bir azalma gerçekleşti... %56: Ciromda %40-60 arasında bir azalma gerçekleşti... %26: Ciromda %60'tan fazla azalma gerçekleşti...

'Son 1 yılda öz sermayenizde azalma var mı' sorusuna esnafların tümü 'evet' yanıtını verdi. Azalmanın miktarını ise esnafların %51'i

¹³⁴ Hürriyet, 14 Ağustos 2001, s.9.

¹³⁵ Cumhuriyet, "Sanayide Hasar Büyük", 14 Ağustos 2001, s.11.

'%30-60 arasında', %19'u '%10-30 arasında', %30'u da '%60'tan fazla' olarak bildirdi...

'2001 yılı sonu için beklentiniz nedir' sorusuna, ticari işletmelerin %59'u 'Daha kötüye gidecek', %32'si 'mevcut durum korunacak', %9'u da 'Daha iyiye gidecek' yanıtını verdi...

Ekonomik sorunların çözümü için 'Yeni bir seçim yapılmalı' şikkını işaretleyenlerin oranı %51 olarak gerçekleşti...

Ekonomik krizin sorumlusu olarak ticari işletmelerin %60'ı hükümeti, %16'sı IMF'yi, %14'ü ekonomi yönetimini ve %10'u da bankaları sorumlu gördüklerini söyledi...

'Ülkede en güvendiğiniz kurum hangisidir' sorusuna gelen yanıtların dağılımı da şöyle gerçekleşti: %71: Türk Silahlı Kuvvetleri... %14: Cumhurbaşkanlığı... %6: Basın... %3: Yargı... %3: Siyasi partiler... %2: Hükümet... %1: TBMM...

Ticari işletmelerin %80'i ekonomik programa güvenmediklerini bildirdi... Ticari işletmelerin %54'ü son 6 ayda işçi çıkardıklarını açıkladı... 2001 yılı sonuna kadar banka kredisi kullanmayı düşünenlerin oranı ise yalnızca %25 olarak gerçekleşti... Esnafın %57'si ekonomik krizin 1 yıl daha sürmesi durumunda işyerlerini kapatmayı düşündüklerini kaydettiler...¹³⁶

* "İş Bankası, Yapı Kredi ve Garanti Bankası'nın kârında büyük düşüşler yaşanırken en fazla kâr artışı Dışbank'ta gerçekleşti. Toprakbank ve Sınâî Yatırım Bankası ilk altı ayda zarar etti. Art arda yaşanan ekonomik krizler banka kârlarını tam anlamıyla sildi süpürdü. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) hisseleri işlem gören 14 banka, ilk altı ayda toplam 456 trilyon lira net kâr etti. Bankaların kârında, 2000 yılına göre reel bazda %60'ın üzerinde erime meydana geldi. Haziran 2001 sonu itibarıyla, bankaların net kârındaki reel düşüş %64'ü buldu.

2001 yılının ilk 6 ayında en hızlı kâr artışı ise Dışbank sağladı. Dışbank'ın kârı %104'lük artışla 61,2 trilyon lira oldu. Şekerbank'ın kârı %130 oranında büyüdü. İlk 6 ayda en fazla kâr eden banka, 204,9 trilyonla Akbank oldu. Finansbank'ın kârı %2,1,

¹³⁶ Cumhuriyet, "Karamsarlık Diz Boyu", 9 Ağustos 2001, s.1-8.

TEB'in kârı %43, TKB'nin kârı da %26 arttı. Altı aylık dönemde yalnızca Toprakbank ile Sınaii Yatırım Bankası zarar açıkladı.

İş Bankası, Yapı Kredi ile Garanti Bankası gibi sistemde büyük bankaların kârlarında hızlı düşüşler yaşandı. İş Bankası'nın net kârı %81 azalarak 40,7 trilyona, Yapı Kredi'nin kârı %46 azalarak 65,6 trilyona, Garanti Bankası'nın kârı %53 azalarak 55,4 trilyon liraya indi. Altı ayda 747 milyar kâr elde eden Alternatifbank'ın kârında ise %91'lik düşüş yaşandı...¹³⁷

* Devalüasyonla değeri düşen işletmeleri yabancı şirketler satın alıyor. Ege Profil'in %30'u Belçikalı Deceuninck'e satıldı. Böylece Deceuninck'in Ege Profil'deki payı %87'ye çıktı. Turizm sektöründe yabancılara satılan firma sayısı 12'yi buldu. Yaşar Holding, Türk Tuborg bira hisselerinin %47,7'lik bir kısmını 2001 Mayıs'ında bira devi Carlsberg Brewier'e sattı. Carlsberg, Tuborg'un %50,01'inin sahibi oldu. İtalyan Cementir Holding SA, 2001 Haziran'ı içinde Çimentaş'ın %56'sını aldı. Dardanel, ABD kökenli bir fondan %30'luk hissesine karşılık 40 milyon dolar kredi aldı. Demirbank'ı HSBC satın aldı. Yeni banka satışlarının sırada olduğu belirtiliyor...¹³⁸

Türkiye'deki 5.470 yabancı firmaya, Uluslararası Finans Kurumu, İslâmi Kalkınma Bankası ile 111 ülkeden 8.011 firma veya kişi ortak bulunuyor. Hazine Müsteşarlığı'nın Mart 2001 tarihli yabancı sermayeli firmalar listesine göre, Türkiye'deki 5.470 yabancı sermayeli şirkete 111 ülkeden (yarı bağımsız bölge ve özerk bölgeler dâhil), 7.988 firma veya ortak kişi sermayedar olarak katıldı. Bunların dışında Dünya Bankası'nın yan kuruluşu Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) 10, İslâm Kalkınma Bankası'nın (İKB) ise 13 firmada ortaklığı bulunuyor.

Böylece Türkiye'deki firmalarda toplam yabancı ortak sayısı 8 bine ulaşıyor. Ayrıca, yabancı firmaların Türkiye'de bine yakın irtibat bürosu bulunuyor (bunlar yabancı sermayeli firmalar listesine dahil edilmiyor). Yabancı sermayeli şirketlerin toplam sermaye tutarı 5 katrilyon 898 trilyon liraya, bu şirketlerdeki yabancı ser-

¹³⁷ Radikal, "Banka Kârları Eridi", 27 Ağustos 2001, s.14.

¹³⁸ Hacer Boyacıoğlu, Cumhuriyet, "Karamsar Tablo", 10 Ağustos 2001, s.1-8.

maye miktarı ise 3 katrilyon 284,6 trilyon liraya ulaşıyor. Sermaye açısından ilk sırayı 355 trilyon lirayla İş-TİM alırken bu firmayı 240 trilyonla Turkcell, 77,6 trilyon lirayla Mais Motorlu Araçlar, 75 trilyon lirayla EGS Holding, 68,2 trilyon lirayla Tofaş izliyor.

En fazla yabancı ortak 1.452 ortakla Almanya kökenliyen bu ülkeyi 610'la Hollanda, 597 ile ABD, 564 ile İngiltere izliyor. İran, 507 ortakla Fransa, İtalya ve İsviçre'nin önünde yer alırken bu ülkelerin ardından Irak, Rusya, Suriye, Avusturya, Çin ve S. Arabistan geliyor.¹³⁹

Yabancı Ortaklar	
Ülke	Ortak Şirket Sayısı
Almanya	1.452
Hollanda	610
ABD	597
İngiltere	564
İran	507
Fransa	393
İtalya	327
İsviçre	318
Irak	294
Rusya	278
Suriye	227
Avusturya	138
Çin	130
Suudi Arabistan	130
Belçika	129
Azerbaycan	122
Japonya	104
Yunanistan	88
Lübnan	85
KKTC	83
Lüksemburg	78
İsrail	76
İsveç	76
Ürdün	72
İspanya	70
Danimarka	62
Güney Kore	55
Kanada	43
Ukrayna	36
Mısır	30

¹³⁹ Milliyet, "Türklerin Sekiz Bin Yabancı Ortağı Var", 23 Temmuz 2001, s.8.

* Türkiye İş Kurumu'nun Haziran 2001 istatistiklerine göre İstanbul, işsizler ordusu hâline geldi. Türkiye'deki kayıtlı 694.719 işsizinin %12'sinin İstanbul'da bulunduğu belirlendi. 84.158 işsiz bulunan İstanbul'u 47.644 işsizle başkent Ankara izliyor...¹⁴⁰

"Türkiye'nin her tarafı kan ağlıyor, işyerleri kapanıyor, çalışanların işine son veriliyor. Bursa: 14 bin çalışan işini kaybetti. Gaziantep: 90 işletme üretimini durdurdu. Erzurum: 181 tüccar iflas etti. Trakya: 11.250 işçi işten çıkarıldı. Ankara: 2 bin işyeri kapandı, 3.162'si de el değiştirdi, 20 bin kişi işini kaybetti. Son 6 ayda Trakya Bölgesi'nde DİSK'e bağlı sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinde 11.250 çalışanın işine son verildiği bildirildi.

Adıyaman: 1,000 işyeri kapandı. İşini kaybedenlerin sayısı ise, 10 bin dolayında. Denizli: Sadece tekstil sektöründe 17 fabrika kriz nedeniyle kapandı. Yaklaşık 1.500 işçinin işini kaybetti. TESK verilerine göre de, il çapında faaliyet gösteren 505 esnaf kepenk indirdi. Giresun'da 2001 yılı başından itibaren 28 firma kapandı. Trabzon ve Giresun'da, işyerlerini kapatmak zorunda olan esnaf sayısı da, 927 olarak belirlendi.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK), 2001 yılının ilk 6 ayında 52.800 işyerinin kapandığını bildirdi. TESK verilerinde, sanayileşmiş illerdeki işyeri kapanmalarının yoğunlaşması dikkat çekiyor. Buna göre, kapanan işyeri sayısı İstanbul'da 4.798, Kocaeli'nde 4.339, İzmir'de 3.425, Manisa'da bin 559, Kırıkkale'de ise 979 olarak gerçekleşti..."¹⁴¹

2.1) ÖZELLEŞTİRME! (Mİ?)

"Her söz bir önyargıdır."¹⁴²

* Serbest piyasa ile mahut yalanlarını da yerle yeksan erden kriz, 'özelleştirme' balonunu da patlattı. Bilindiği üzere: 1980'lerin ortalarından başlayarak Türkiye'de ekonomi ve siyasetin çevresinde sürekli döndüğü mühim bir konu olageldi özelleştirme. Özelleş-

¹⁴⁰ Cumhuriyet, "En Çok İşsiz İstanbul'da", 6 Ağustos 2001, s.3.

¹⁴¹ H. Boyacıoğlu, Cumhuriyet, "En Kalabalık Ordu: İşsizler", 25 Temmuz 2001, s.6.

¹⁴² Friedrich Nietzsche, Seçilmiş Düşünceler, çev. Samih Tiryakioğlu, Çaba Yay.

tirmeci olmanın 'ilericiliğin, çağdaşlığın' temel göstergelerinden birine dönüştürülmesi için yürütülen mücadeleler, epey zaman önce kısmen de olsa tavsadı...

Ülkeyi/vatanı kurtarma mücadelesi ve 'serbest piyasa' ekonomisine entegre olmanın 'olmazsa olmazı' olarak sunulan özelleştirme; 1990'larda, 'kamu açıklarının kapatılması', 'verimsiz ve zarar eden KİT'lerin elden çıkarılması' argümanlarla savunulur oldu... Bir 'kurtuluş projesi' olarak özelleştirme söylemi, 2000'li yıllarda Türkiye'nin yaşadığı mali krizlerle -karaya otururken!- farklılaştı...

2000'lerde özelleştirme, artık 'batmış bir ülke ekonomisine satış yoluyla mali kaynak yaratma projesinin' göstergesi özelliği kazanıyor. Bu anlamda artık topyekûn bir 'kurtuluş' projesinin bile göstergesi değil. Çünkü "Türkiye'de de giderek karaya oturan özelleştirme operasyonları dünya genelinde hız kesti.¹⁴³ 2000 yılında dünyada özelleştirmeden sağlanan gelirler, 1999'a oranla %29,48 gerileyerek 100 milyar 63 milyon dolara indi. OECD'nin 79 sayılı Financial Market Trends adlı çalışmasının özelleştirmeleri konu alan bölümündeki verilere göre 1990'dan bu yana, devletlerin sahip olduğu, değeri 1 trilyon dolara yaklaşan işletme, özel sektöre devredildi. Türkiye'nin 2000 yılındaki özelleştirme geliri 2 milyar 712 milyon dolar olarak gerçekleşirken 1999 yılında bu rakam 38 milyon dolar, 1998'de de 1 milyar 20 milyon dolar düzeyinde bulunuyordu. Ayrıca, 2000 yılında Türkiye'deki özelleştirme geliri, dünya toplamının %2,71'ini oluşturdu..."¹⁴⁴

¹⁴³ "1990'larda büyük yatırımlar sonrası özel sektöre satılan hastane geri alındı. The Guardian gazetesi kamu hizmeti veren bir özel sektör şirketinin batma noktasına geldiği için kurtarılmak zorunda kalınmasının "hükümetin sağlık hizmetleri sektöründe planlandığı yeni özelleştirmeleri eleştirenleri güçlendireceğini" vurguladı. İngiltere'de, 1940'larda Atlee hükümeti döneminde "refah devleti" uygulamalarına geçilmesinden bu yana ilk kez bir devletleştirme gerçekleştirildi. Özel sektörden 27 milyon sterline satın alındığı açıklanan The Heart Hospital isimli hastane, dünyanın en modern ve lüks kardiyak bakım kurumlarından biriydi. The Heart Hospital şimdi Londra Üniversitesi Ulusal Sağlık Kurumu Vakfı tarafından yönetilecek. 600 yatak kapasiteli The Heart Hospital, 1857'de kurulmuş, 1947'de özelleştirilmiş, 1989'da büyük yatırımlarla yenilendikten sonra 1990'larda özel sektöre satılmıştı" (Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "İngiltere'de Devletleştirme", 9 Ağustos 2001, s.13).

¹⁴⁴ "1990 yılından bu yana dünyadaki özelleştirmelerin toplamı 936 milyar 623 milyon dolara ulaştı. Özelleştirme gelirleri 1990'da 33 milyar 218 milyon dolar, 1991'de 48

* “2001 yılı özelleştirme hedefi 2,1 milyar dolar idi. Bu tutar, Şubat krizi ile birlikte revize edilerek 1 milyar dolara indirildi. 2001’in Temmuz ayı sonunda 2001 yılında yapılan özelleştirmelerden dolayı 13,7 milyon dolarlık bir gelir tahsil edilmiş. Bu tahsilât da, 2001 yılı gelir hedefinin yaklaşık %1’ini oluşturuyor. 2001 yılı özelleştirmeleri ve yapılan tahsilât tutarı aşağıdaki gibi.

2001 YILI ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ			
Blok Satış	Sözleşme Tarihi	Satış/Devir · Bedeli (Dolar)	Tahsilât Tutarı (Dolar)
Tzd 1 Ad. Taşınmaz	4 Ocak 2001	81.100	32.440
TDI-Marmaris Limanı	26 Ocak 2001	14.900.000	3.725.000
SEKA Dalaman İşl.	22 Mart 2001	40.000.000	10.000.000
	TOPLAM	54.981.100	13.757.440

2001’de yapılan özelleştirmelerden, kalan tahsilâtın bir kısmının 2002, bir kısmının da 2003 ve 2004 yıllarında yapılması bekleniyor! Özelleştirme olayının başladığı 1986 yılından bu yana, özelleştirmeden en yüksek gelir 2000 yılında gerçekleşti. 2000 yılında, elde edilen gelir 2,712 milyar doları bulmuş ve bunun da 1,9 milyar doları Hazine’ye aktarılmış. 2000 yılı özelleştirme gelirlerinin ayrıntısı, aşağıdaki gibi.

2000 YILI ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ	
Petrol Ofisi	1 milyar 260 milyon dolar
Tüpraş	1 milyar 081 milyon dolar
Asil Çelik	131 milyon dolar
Diğer	240 milyon dolar
Toplam	2 milyar 712 milyon dolar

Verilerden görüldüğü gibi, 2000 yılı özelleştirme gelirleri ile 2001 yılı gelirleri arasında adeta bir uçurum var. 2001’de, şu ana kadar, 2000 yılı özelleştirme gelirlerinin %1’ine dahi ulaşabilmiş değil. Yaşanılan ekonomik kriz nedeniyle, 2001 yılı sonuna kadar, özelleştirmeden ciddi bir gelir elde edilmesi de söz konusu değil.

milyar 480 milyon dolar, 1992’de 33 milyar 494 milyon dolar, 1993’te 58 milyar 214 milyon dolar, 1994’te 68 milyar 858 milyon dolar, 1995’te 70 milyar 230 milyon dolar, 1996’da 89 milyar 743 milyon dolar, 1997’de 153 milyar 273 milyon dolar, 1998’de 139 milyar 164 milyon dolar, 1999’da 141 milyar 886 milyon dolar olarak gerçekleşmişti” (Cumhuriyet, “Özelleştirme Hız Kesti”, 15 Ağustos 2001, s.11).

2001'de satılması programlanan bir kısım TÜPRAŞ ve POAŞ hisselerinin satılması da, pek mümkün gözüküyor.

2001 yılı sonuna kadar, Özelleştirme İdaresi'nin yapacağı satışlar; 'incik-boncuk satışı' diye adlandırılan arsa ve bina satışları olabilir. Bunların tutarı da, taş çatlasa 100 milyon doları ya bulur ya bulmaz..."¹⁴⁵

2.2) KRİZİN (YOKSULLARA) FATURASI

"Hayatı kaybetmenin kıyasına yaklaşanlar, onu daha iyi tanır." ¹⁴⁶

* "Dünya Bankası'nın Türkiye'nin dört bölgesinde yaptırdığı araştırmaya göre, yoksullar et ve sebze yiyemiyor, tek gıdaları ek-mek..."¹⁴⁷ "BM İnsani Gelişme Raporu'na göre, Türkiye nüfusunun en zengin %20'si, tüketimin %47,7'sini yaparken; en yoksul %20'lik nüfus dilimi ise tüketimden %5,8'lik pay alabiliyor".¹⁴⁸

Türkiye'nin kentlerinde 7,3 milyon kişi, 'açlık sınırı' sayılan aylık 255 milyon liradan (192 dolar) daha az bir gelirle yaşamaya çalışıyor. Kişi başına yıllık geliri 32 bin dolara ulaşan üst gelir grubu ile geliri 481 dolarda kalan alt grup arasındaki fark 66 kata ulaşıyor.

Türk-İş rakamlarına göre Türkiye şartlarında, aylık 683 milyon liranın altında gelir sağlayanlar yoksul, 255 milyon liranın altında gelir sağlayanlar ise açlık sınırında kabul ediliyor. Aylık 255 milyon lira gelir 192 dolara, yıllık olarak da 2.309 dolara denk geliyor. Dört kişilik ailenin bu geliri de kişi başına 577 dolar gözüküyor. Yıllık geliri bu rakamın altında kalanlar, açlık sınırında yaşıyor. Veri Araştırma'nın rakamlarına göre geliri bu rakamın altında kalan 7,3 milyon kişi var. Kırsal bölgeler gelir daha düşük olduğundan Türkiye genelinde bu rakam 35 milyonu geçiyor.

Gelirin 20'ye bölümü ile yapılan hesaplamada, kentsel nüfusta en üstteki %5'lik ilk gruptaki 113 bin kişinin yıllık geliri 32 bin

¹⁴⁵ Şükrü Kızılot, Sabah, "Özelleştirmede Hedef Tutmadı", 24 Temmuz 2001, s.9.

¹⁴⁶ F. Nietzsche.

¹⁴⁷ Barış Engin, Milliyet, "Ye Ekmegi, İç Suyu", 2 Ağustos 2001, s.7.

¹⁴⁸ Radikal, "Biri Yer Biri Bakar", 13 Temmuz 2001, s.1.

dolara yakın. 7 milyon kişinin ise 481 dolar. En zengin arasındaki farkın 66 kat olduğunu gösteriyor. Nüfusun 20'ye bölümüyle hesaplanan tabloda da en üstteki %5'in hane başına geliri 34.969 dolar, kişi başına gelir 10.172 dolar. En alttaki %5'lik kesimin evine ise yılda bin 285 dolar girerken kişi başına gelir 396 dolarda kalıyor. Bu araştırmaya göre hane geliri açısından en üsttekilerle en alttakiler arasındaki gelir farkı 27 kat.

Gelir Bölüşümü Dilimleri				
En Yüksekten En Düşüğe Sıralamalı Dilimler	Kişi Sayısı Toplamı	Kişiler İçindeki Payı (%)	Kişi Başına Yıllık Ortalama Gelir (dolar)	Toplam Gelirden Aldığı Pay (%)
1. %5'lik Dilim	113.502	0,3	31.915	5,1
2. %5'lik Dilim	234.479	0,7	14.745	4,9
3. %5'lik Dilim	319.297	0,9	11.013	5,0
4. %5'lik Dilim	415.626	1,2	8.425	5,0
5. %5'lik Dilim	529.601	1,5	6.660	5,0
6. %5'lik Dilim	673.267	1,9	5.204	5,0
7. %5'lik Dilim	826.168	2,3	4.262	5,0
8. %5'lik Dilim	982.202	2,7	3.577	5,0
9. %5'lik Dilim	1.121.696	3,1	3.143	5,0
10. %5'lik Dilim	1.271.738	3,6	2.768	5,0
11. %5'lik Dilim	1.408.519	3,9	2.503	5,0
12. %5'lik Dilim	1.600.166	4,5	2.197	5,0
13. %5'lik Dilim	1.774.424	5,0	1.984	5,0
14. %5'lik Dilim	1.993.058	5,6	1.764	5,0
15. %5'lik Dilim	2.212.475	6,2	1.591	5,0
16. %5'lik Dilim	2.543.158	7,1	1.386	5,0
17. %5'lik Dilim	2.867.900	8,0	1.226	5,0
18. %5'lik Dilim	3.443.638	9,6	1.022	5,0
19. %5'lik Dilim	4.158.502	11,6	847	5,0
20. %5'lik Dilim	7.319.410	20,4	481	5,0
Toplam	35.808.826	100,0	1.966	100,0

Bu arada kriz, maaşları dolar bazında ortalama %36,5 eritti. Kriz öncesi ocak ayında net 102 milyon lira olan aylık geliri ile 151 dolar alabilen asgari ücretli, son artışla birlikte net ücreti 122 milyona çıkmasına karşın, bugün 92 dolar alabiliyor. Bu da dolar bazında asgari ücretlinin %39 oranında kayba uğradığını gösteriyor. Kriz genel müdür maaşlarında %36,5 oranında erimeye yol açmış durumda. Memurun (9/1) kaybı %36,2 düzeyinde. Kaymakam, öğretmen, il valisi, hâkim, doktor, hemşire ve avukatların

gelirlerindeki kayıp da %36,5 düzeyine ulaşıyor. Polis memurlarında kayıp %29,5 oranıyla, görece daha az düzeyde. 7 milyon kişi ayda 40 dolara geçiniyor.¹⁴⁹

* “Türkiye Afrikalılaşıyor mu?”¹⁵⁰ Türkiye, fena hâlde yoksullaşıyor. Dara düşmüşü... Yiyecek ekmek bulamayanı... Gece aç yatını... Sabah aç uyananı... Hızla artıyor. Son dört yıl içinde Sosyal Yardımlaşma Fonu’ndan toplam 16 milyon kişiye 812 trilyon lira yardım yapıldı. 4 yılın dolar kuru ortalaması esas alınarak yapılan hesaplamaya göre, 16 milyon kişiye 2 milyar dolar para dağıtıldı. 1 milyon kişiye: 23 trilyon lira gıda yardımı... 1 milyon aileye: 15 trilyon lira yakacak yardımı... Yeşil kartlı 10 milyon kişiye: 123 trilyon lira sağlık yardımı... 2 milyon muhtaç özürlü yurttaşa: 5 trilyon özürlü yardımı... 3,5 milyon yoksul çocuğa: 212 trilyon eğitim yardımı yapıyor...¹⁵¹

“Ekonomik kriz aşevlerine ihtiyacı artırdı. İlçe belediyeleri artan talebi karşılayamaz hâlde gelince aşevlerinde vatandaşlara yoksulluk belgesiyle yemek vermeye başladı. Aşevi bağışları ise azaldı... Yaşanan ekonomik krizle birlikte İstanbul’daki ilçe belediyelerine bağlı aşevlerine olan talep de arttı. Bazı ilçe belediyeleri, krizle birlikte yardıma muhtaç insanların sayısındaki artış nedeniyle aşevlerinin mevcut kapasitesini artırdı. Artan ihtiyaçları karşılayamayan aşevleri, yaptıkları detaylı araştırmalar sonucu vatandaşın muhtarlıktan aldığı yoksulluk belgesiyle yemek veriyor. Her kesimden insanın etkilendiği kriz, hayırsever vatandaşların bağışlarının da azalmasına neden oldu...”¹⁵²

3) ÇÜRÜME GÖSTERGELERİ

“İnsan doğası gereği siyasal bir hayvandır.”¹⁵³

* Küreselleşmeye eklemleme çabasıyla içinde debelendiği kriz ve sömürgeleştirme ile çürüyen Türkiye -giderek!- bir kör şiddet

¹⁴⁹ Nedim Şener, Milliyet, “Gelir Farkı 66 Kata Ulaştı... Beş Kişiden Birinin Karnı Doymuyor...”, 24 Temmuz 2001, s.8.

¹⁵⁰ Bkz. Cumhuriyet, “Halk Giderek Yoksullaşıyor”, 27 Temmuz 2001, s.11.

¹⁵¹ Necati Doğru, Cumhuriyet, “Türkiye Afrikalılaşıyor mu?”, 3 Ağustos 2001, s.10.

¹⁵² Radikal, “Krizin En Somut Belgesi”, 28 Ağustos 2001, s.16.

¹⁵³ Aristoteles.

çoğrafasına dönüşüyor!¹⁵⁴ 596.495 kişi silah taşıma, 475.542 kişi de bulundurma ruhsatına sahip olduğu Türkiye’de ortalama her 65 kişiden biri silah taşıyor ya da bulunduruyor. Silaha ruhsat kuralı göz önüne alındığında devletin kaydı altına alınmış silah sayısı toplam bir milyon 72,37!¹⁵⁵

Bu konuda İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Sosyal Psikiyatri Bölümünden Prof. Dr. İbrahim Balcıoğlu şunlara dikkat çekiyor: “Toplum olarak şirazedden iyice çıktık. Davranışlarımızın önemli bölümü şiddet içeriyor. Birisine kızsak, kafamızdan geçen düşünce eşzamanlı sözlerle dökülüyor: ‘Bacağını kırarım, gözünü oyarım, suratını çarşamba pazarına çeviririm’... Futbol maçına gidiyorsunuz; hooliganların şiddeti... Saymakla bitmiyor... Bizim toplumun %70’i şiddete eğilimli... Biz şiddet toplumu olmaya adayız... Türkiye’de beş-altı milyon ruhsatsız silah var. Neredeyse her ailede silah var. Demek ki, toplumun neredeyse %60’ı-70’i silahlı...”¹⁵⁶

* Ekonomik kriz, toplumu oluşturan bireylerin tüm değerlerini yok ediyor; yılgınlık, tükenmişlik duygusunu, depresyonu ve psikosomatik hastalıkları yaygınlaştırıyor. Toplum şiddete yöneliyor. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Çelikkol; yoksulluk, gelecek belirsizliği, işten atılma gibi etkenlerin ‘ruhsal stres’ yarattığını, stresin de depresyon ve benzer ruhsal bozuklukların yanı sıra tansiyon, alerji, enfarktüs gibi psikosomatik bozuklukların artması yanı sıra alkol ve sigara gibi madde tüketiminin de arttığının altını çizerek ekliyor: “Bir toplum düşünün ki, kaybedeceği bir şey yok. Zaten yol, sigara ve iki ekmek parasını ancak karşılayan bir insan için işten atılmak o kadar korkutucu gelmiyor artık. O zaman ne oluyor; insanlar birtakım kitle hareketlerine daha kolay yönelebilir duruma geliyor ve Türkiye’de toplumsal psikoloji şiddete açıktır...”¹⁵⁷

¹⁵⁴ Bkz. Sibel Kızıllık, Cumhuriyet, “Şiddetin En Üst Boyutu: Cinayet”, 29 .8.2001, s.6.

¹⁵⁵ Cumhuriyet, “Ruhsatlı Silah Sayısı Milyonu Aştı”, 11 Temmuz 2001, s.19.

¹⁵⁶ İbrahim Balcıoğlu, Cumhuriyet, “Türkiye Şiddet Toplumu Olmaya Aday”, 8 Temmuz 2001, s.12.

¹⁵⁷ Ahmet Çelikkol, Cumhuriyet, “Oynatmaya Az Kaldı”, 24 Temmuz 2001, s.6.

* Prof. Dr. İbrahim Balcıoğlu, Doç. Dr. Armağan Sabancı ile Dr. Ayhan Akcan adlı psikiyatristlerin 130 polis üzerinde yaptığı ‘Öfke Düzeyi’ konulu araştırmaya göre polislerin üçte biri intihara eğilimli, %95’inin öfke düzeyi ciddi bir olay yaşamamalarına karşın çok yüksek. Her 3 polisten birinin ailesinde polis var; ailesinde polis olanların yarısı sürekli öfke içinde ve bunu kontrol edemiyor. Çevik Kuvvet polisleri de genel hizmet, asayiş ve trafik polislerine kıyasla öfkesini kontrol etmekte daha çok zorlanıyor. Doğu ve Güneydoğu kökenli polis sayısı da yok denecek kadar az.¹⁵⁸

* Her ekonomik bunalımın ardından yaşamına son verenlerin sayısı artıyor. Yapılan araştırmalar yurt genelinde ekonomik gerekçeli intihar olaylarının giderek arttığını ortaya koydu.¹⁵⁹ Özellikle 24 Ocak 1980, 5 Nisan 1994 ile 1998 yıllarındaki krizlerden sonra intihar olaylarında patlama olduğu saptandı. 2000 yılında ise bir önceki yıla göre intiharlarda %50 artış gözlemlendi... Abant İzzettin Baysal Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Faruk Güçlü tarafından hazırlanan bir araştırmada, ekonomik programların açıklanıp uygulamaya geçildiği dönemlerde intihar oranlarında artış gözlemlendiği ortaya konuldu. Güçlü’nün araştırmasına göre, normal dönemlerde %10 olan ekonomik gerekçeli intihar oranı, 1981 yılında %41’e çıktı. Araştırmada, IMF’nin Türkiye ekonomisine doğrudan müdahale ettiği 2000-2001 kesitinde bu oranın %69,3’e yükseldiği, son 20 yılda ise ekonomik gerekçeli intihar olaylarında 7 kat artış görüldüğü belirtildi.¹⁶⁰

* Ekonomik krizle birlikte sosyal alanda yaşanan çöküş, organize suç örgütlerini daha da ‘profesyonelleştirdi’. Yurttaşların, siyaset, ekonomi ve hukuk alanlarında taleplerine yanıt bulamamasının, bu örgütleri daha da güçlendirdiği ve doğrudan devleti dolandırmaya yönelttiği saptandı... Organize suçların sayısı bakımından 409 olayla ilk sırayı Marmara Bölgesi alırken bunu sırasıyla Akde-

¹⁵⁸ S. Kızıllık, Cumhuriyet, “Polislerin Çoğu Gergin ve Öfkeli”, 21 Ağustos 2001, s.4.

¹⁵⁹ Hatice Yaşar, Radikal, “İntihar Bir İmdat Çığlığı”, 30 Mayıs 2001, s.3.

¹⁶⁰ Gülşah Karadağ, Cumhuriyet, “Kriz İntihar Ettiriyor”, 10 Eylül 2001, s.1-8.

niz (237), Ege (132), İç Anadolu (129), Karadeniz (73), Güneydoğu (52), Doğu Anadolu Bölgesi (18) izliyor...¹⁶¹

* Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Temmuz 2001 tarihi itibarıyla cezaevlerindeki 59 bin 901 tutuklu ve hükümlünün hangi suçtan mahkûm olduğuna ilişkin istatistik hazırladı. Buna göre cezaevlerinde, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 'adam öldürme' hükümlerini düzenleyen maddelerinden ceza alan, 323'ü çocuk, 507'si kadın ve 11.699'u erkek olmak üzere 12.529 tutuklu veya hükümlü bulunuyor. Bunun yanı sıra tutuklu veya hükümlülerin 9.027'si 'hırsızlıktan, 5.237'si 'terör örgütü' üyesi olmak ve örgüte yardım ve yataklık etmekten, 2.030'u dolandırıcılıktan, 450'si devletin anayasa ve temel nizamlarını bozmaya kalkışmaktan, 11'i halkı sınıf, ırk, dil ve din farkı gözeterek, açıkça kin ve düşmanlığa tahrik etmekten, 229'u cürüm işlemek için çete oluşturmaktan ve 36'sı da çeteye yardımdan cezaevinde.

İstatistiklere göre cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin suçları ve suç işleyenlerin sayıları özetle şöyle: i) 4.478 kişi: 403-408. maddeler (uyuşturucu madde kullanmak, imal ve ithal etmek, kullanılmasını kolaylaştırmak ve sahte reçete ile uyuşturucu madde satın almak); ii) 3.481 kişi: 414-418. maddeler (ırza geçmek, küçükleri baştan çıkarmak); iii) 2.097 kişi: 125-157. maddeler (Devlet aleyhine işlenen cürümler) iv) 1765 kişi: 456. madde (şahıslara karşı müessir fiiller); v) 1042 kişi: 339-349. maddeler (evrakta sahtecilik); vi) 799 kişi: 455. madde (kazaya sebebiyet vermek); vii) 309 kişi: 508-510. madde (emniyeti suiistimal); viii) 264 kişi: 455. madde (trafik canavarlarının yargılandığı madde); ix) 246 kişi: 162. madde (kanunun cürüm saydığı neşriyatı nakil etmek); x) 445 kişi: 202. madde (devlet işleri aleyhine işlenen cürümler-zimmet); xi) 199 kişi: 191. madde (tehdit); xii) 97 kişi: 211-214. maddeler (rüşvet); xiii) 89 kişi: 264. madde (patlayıcı madde imal etmek, ticaretini yapmak); xiv) 69 kişi: 171. madde (devletin şahsiyetine karşı cürümler, gizli örgüt kurmak); xv) 56

¹⁶¹ İlhan Taşçı, Cumhuriyet, "Ekonomik Kriz Suça İtiyor", 23 Temmuz 2001, s.6.

kişi: 192. madde (yayın yoluyla tehdit); xvi) 52 kişi: 188. madde (tehditle bilgi almaya, kişiyi inancını, siyasi-sosyal görüşünü açıklamaya zorlama); xvii) 36 kişi: 208. madde (devlet işlerine fesat karıştırmak)... Ayrıca cezaevlerinde bulunan tutuklu veya hükümlüden 324'ü, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'na muhalefetten suçlu bulunurken 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun'a muhalefet eden 125 kişi cezaevinde yatıyor...¹⁶²

* Küreselleşmenin dayattığı geleceksizleştirme ile güvensizlik büyüyor. Türkiye'de yarıçapı büyüyen "Yaygın bir 'toplumsal güvensizlik' var"¹⁶³ ve bu güven bunalımı da yeni değil".¹⁶⁴ Bu durumda "Krizde alım gücü düşen Türkiye halkı, gelecek güvencesini bozuyor. 2000'in 7 ayında 75 ton olan hurda altın dönüşü, 2001'in ilk 7 ayında 200 tona (parasal değeri 1,3 milyar dolar) çıktı".¹⁶⁵

* "Cep'ler icralık... Vatandaş faturalarını ödememeye başladı: Sadece 2001 yılının ilk 6 ayında Bursa'da icralık olan cep telefonu aboneliği 40 bini aştı..."¹⁶⁶

"Geri ödemedeki tıkanıklık yüzünden kanser tedavisinde kullanılan ithal ilaç dar gelirliye ulaşamıyor. İstanbul Eczacı Odası Yönetim Kurulu Başkanı Erkan Önsel, sosyal güvenlik kurumlarının, geri ödeme sistemindeki tıkanıklıkları bir türlü aşamaması nedeniyle yoksul insanların ithal ilaca ulaşamadıklarını söyledi. Yine aynı nedenle İstanbul'daki eczanelerin %40'ı kapandı..."¹⁶⁷

"Krizden bunalan Amerika'ya kaçıyor: Türkler Green Card peşinde. Krizin ardından 1 milyon 700 bin Türk, Green Card için başvurdu".¹⁶⁸ (...)

* Avukat Cengiz Hortoğlu, boşanma davalarıyla ilgili olarak yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de 2000 yılında 131.814 boşanma davası açıldı. Boşanma davaları Akdeniz Bölgesi'nde 17.445,

¹⁶² Cumhuriyet, "Cezaevinde Katiller Çoğunlukta", 19 Ağustos 2001, s.4.

¹⁶³ Bkz. A. Turgut-E. Kılıç, Cumhuriyet, 'Adaletle Güven Sarsıldı', 19 Temmuz 2001 s.6.

¹⁶⁴ Erdal Atabek, Cumhuriyet, "Güven Bunalımını Aşmak...", 16 Temmuz 2001, s.4.

¹⁶⁵ N. Taşcıoğlu, Sabah, "Altını, Yastık Altından Kriz Çıkardı", 31 Temmuz 2001, s.9.

¹⁶⁶ Mümin Çotak, Milliyet, 3 Temmuz 2001, s.17.

¹⁶⁷ Cumhuriyet, "Yoksula İlaç Yok", 23 Temmuz 2001, s.11.

¹⁶⁸ Kadife Şahin, Milliyet, "Türkler Green Card Peşinde...", s.17.

Ege Bölgesi'nde 24.617, İç Anadolu Bölgesi'nde 24.197, Karadeniz Bölgesi'nde 11.297, Marmara Bölgesi'nde 46.145, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 3.591, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde 4.522 idi... Hortoğlu'nun çalışmasına göre, ekonomik sorunların evlilikleri darmadağın ediyor. Asliye hukuk mahkemelerinde açılan davalar arasında, boşanma davalarının ikinci sırada...¹⁶⁹

3.1) İSTANBUL İLE SULTANBEYLİ'Sİ

“Kolay yaşamak istiyor musunuz? Sürüde kal ve sürü sevgisi uğruna kendini unut.”¹⁷⁰

* “2000 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun sekizde biri en büyük metropol olan İstanbul'da yaşıyor.¹⁷¹ 27 bin evde 10 kişi yaşıyor. 2.562 cami, 215 mescit, 1.490 ilk, 626 orta ve 20 yükseköğretim okulu var. Hastanelerde ise 295 kişiye bir yatak düşüyor.

Yaşayanların %43,8 ilkokul mezunu, okuma yazma bilmeyenlerin kent nüfusuna oranı ise %8,1. Metropolde yaşayan kadınların %12'si, erkeklerin ise %4'ü okuma yazma bilmiyor... 1.490 ilköğretim okulunda 1 milyon 497 bin öğrenciye 35.698 öğretmen eğitim veriyor... On yılda ilköğretim öğrencisi sayısı %35 artarken, okul sayısındaki artış %30'da kaldı... 626 ortaöğretim okulunda toplam 339 bin öğrenciye 17.254 öğretmen ders veriyor... Kentte 20 üniversite, 162 bin üniversite öğrencisi ve 12 bin öğretim üyesi bulunuyor... Okul öncesi eğitim kurumları sayısı son 10 yılda %158, öğrenci sayısı ise %200 arttı...

Türkiye'deki ihracatın %44'ü, ithalatın ise %41'i İstanbul'dan yapılıyor. Genel bütçe gelirinin üçte birinden fazlası İstanbul'dan sağlanıyor. Bu gelirden aldığı pay ise %22... Sigorta şirketi acen-

¹⁶⁹ Demet Bilge, Radikal, “Boşanma Patlaması”, 4 Ağustos 2001, s.3.

¹⁷⁰ Friedrich Nietzsche, Seçilmiş Düşünceler, çev. Samih Tiryakioğlu, Çaba Yay.

¹⁷¹ Hollanda'nın Maastricht Üniversitesi, Psikiyatri ve Neopsikiyatri bölümü doktorlarından Jan Van Os, “Büyük şehirlerde yaşamak, sosyal izolasyonun seviyesini oldukça artırıyor. Oysa psikolojik açıdan sağlıklı olmak için sosyal ilişkiler gerekiyor. Sosyal iletişimsizlik ise paranoyaklık ve normal olmayan fikirlerin akla yerleşmesine neden oluyor. İnsanlararası güvensizlik ise paranoyaklığa ve topluma karşı şiddete yol açıyor” (Cumhuriyet, “Deli Eder İnsanı Bu Şehir”, 27 Ağustos 2001, s.20) diyor.

telerinin %36'sı İstanbul'da... İstanbul vergi dairelerinde 1999 yılında 6 katrilyon lira vergi geliri tahsilâtı yapıldı...

Türkiye nüfusunun sekizde biri İstanbul'da. Nüfus yoğunluğu ülke genelinde kilometrekareye 81 kişiye kadar ulaşırken İstanbul'da 1.747... Nüfusun %13'ünü barındıran Kadıköy, en kalabalık ilçe... Yılda ortalama 54.574 evlilik gerçekleşirken 12.088 boşanma oluyor. Boşanma sebeplerinin %98'i geçimsizlik. İstanbul'da intiharların başlıca nedeni aile geçimsizliği... Erkekler daha çok intihar ediyor. 15-24 yaş arasındaki kişiler %27,2 ile en çok intihar eden grup...

Bir evde dört kişi yaşayan 425 bin aile bulunurken, 95 bin kişi yalnız yaşıyor. 10 kişinin birlikte yaşadığı ev sayısı ise 27 bin...

Kentte polis sayısı 25.114. Türkiye genelinde bir polise 268 kişi, İstanbul'da 338 kişi düşüyor. 137 karakol bulunuyor... En çok işlenen suçlar hırsızlık ve darp. 1999'da 387, 2001 yılında 851 cinayet işlendi... Cezaevine girme yaşı 20-40 yaş arasında yoğunlaşıyor... Kapalı cezaevlerinde Türkiye genelinde 22.300, İstanbul'da 1761 personel görevli. Buna karşın eğitim-öğretim için İstanbul cezaevlerinde iki kişi hizmet veriyor... Her yıl 18 yaş ve altı 102 çocuğun cezaevine girdiği İstanbul'da çocuk ıslahevi bulunmuyor... İstanbul cumhuriyet başsavcılıklarına yılda gelen 996 bin davanın sadece 507 bini sonuçlanıyor, 487 bini bir sonraki yıla kalıyor...

İstanbul'da 2.562 cami, 215 mescit bulunuyor... Nüfus açısından altıncı sırada yer alan Fatih, cami sayısı açısından birinci. Fatih'te 184 cami var. Bu ilçeyi 178 cami ile Ümraniye, 175 cami ile Üsküdar ve 164 cami ile Gaziosmanpaşa takip ediyor...

10 milyonu aşkın nüfuslu İstanbul'da sadece 51 kütüphane var. Diğer bir deyişle yaklaşık 196 bin kişiye bir kütüphane düşüyor. Bakırköy, Bahçelievler, Beşiktaş, Gaziosmanpaşa gibi ilçelerde sadece bir tane kütüphane bulunuyor... Eminönü yedi kütüphaneyle birinci. Nüfusu en kalabalık ilçe olan Kadıköy'deki kütüphanelerde sadece 41.547 kitap var. İstanbul'daki kütüphanelerde toplam okuyucu sayısı ise 431 bin...

Beş tane devlet, beş tane şehir ve 14 tane özel tiyatro bulunuyor. 1998-99 yılında seyirci sayısı yaklaşık 1 milyon 700 bin...

Toplam sinema sayısı ise 74. 1997-98 yıllarında toplam 3 bin film gösterime giren İstanbul'da seyirci sayısı 7 milyon 300 bin. İki tane bale ve opera salonu var...

Telefon abone sayısı 4 milyon, faks abone sayısı ise 117 bin. Teleks tarihe karışıyor. Sadece 4 bin kişi teleks abonesi... Kentte 3.719 firma, nakliye ve kargo hizmeti veriyor.

İstanbul'da 15 ulusal, 1 bölgesel, 7 yerel, 51 kablolu televizyon kanalı izlenebiliyor. Ayrıca 26 ulusal, 45 bölgesel, 62 yerel, 20 kablolu radyo kanalı dinlenebiliyor...

Hastanelerin toplam yatak sayısı 32.748. Bir yatağa 295 kişi düşüyor. Türkiye'deki 261 özel hastanenin 132 tanesi İstanbul'da. Hastanelerde 7 bin tanesi uzman, 11 bin doktor görev yapıyor... Kentte 249 ambulans, 3.852 eczane, 30 kan merkezi var. Türkiye'de yılda gerçekleştirilen 6 bin ameliyatın yarısı İstanbul'da yapılıyor. Kentte 10 yılda poliklinik vaka sayısı iki katına çıktı...

Türkiye genelinde meydana gelen kazaların %38'i, 2 milyon 200 bin aracın bulunduğu İstanbul'da gerçekleşiyor... 1994'te günde 200 bin kişinin kullandığı banliyö trenlerini tercih edenlerin sayısı 125 bine düştü... 17 bin taksi, 6.400 minibüs, 509 belde otobüsü, 2.538 İETT, 1.160 özel halk otobüsü var. İETT ve özel halk otobüsleri günde 2,5 milyon kişi taşıyor... Sürücü ehliyetlerinin 5'te biri kadınlara ait. Kazalarda her yıl ortalama 200 kişi yaşamını yitiriyor..."¹⁷²

* Toplumu cemaatleştiren içe dönük çürüme ile Sultanbeyli örneğindeki gettolaşmalar toplumsal polarizasyonun ilginç görüngülerini oluşturuyor: "İstanbul'daki Sultanbeyli'nin, kentin batakhanelerine en çok fuhuş ihraç eden ilçe olduğu ortaya çıktı. İstanbul Valiliği'nin yaptırdığı araştırma, radikal İslâmcıların kalesi Sultanbeyli'nin başlı başına bir cumhuriyet görüntüsü çizdiğini ortaya çıkardı. Dört liseye karşın 100'ün üzerinde tamamlanmış ve inşaatı devam eden camisi bulunan ilçede, zamanla 'resmi sınır içinde kurtarılmış özel adacıklar' oluştu. Prof. Dr. Kenan Mortan

¹⁷² Timur Soykan, Radikal, "Taşı Toprağı Altın mı?", 15 Ağustos 2001, s.4.

başkanlığındaki 12 kişilik uzman ekibi İstanbul Valiliği için 'Çevre Stratejik Planı' hazırladı. Sultanbeyli'nin ilginç profili şöyle:

İlçede sinema, park, tekel satış yeri, içkili lokanta hiç yok. Çeşitli mahalleler içinde İslâmi kurallara göre yaşayan, yasal informal ve marjinal iş hayatına hiç karışmayan, hatta evlerinde hiç yemek pişmeyen, halkı sadece ibadetle uğraşan, geliri ve yemekleri dışardan temin edilen grupların olduğu biliniyor. Bu anlamda resmi sınırlar içinde özel adacıklardan söz etmek mümkün. Cemaat ilişkisi içinde olanlar da, düşünsel birlikteliklerini sürdürebilmek için aynı sokak veya mahalle içinde oturmaya devam ediyor.

Dört lisesi olan Sultanbeyli'de 87 camii var. Bu camilerden sadece 17'sinde kadrolu imam bulunuyor. 68 cami cemaati kendi imamlarını vekâleten tutuyor. Bunun yanı sıra sayısı bilinmeyen aile camileri, gösteriş camileri, küslük camileri, inat camileri ve 20 kadar da yeni cami inşaatı var. 152 derneğin çoğu cami yaptırma ve yaşatma derneği. İlçede mülkiyete yönelik suçlar az görünüyor. Kız kaçırma, kan ve namus davaları nedenleriyle adam öldürme de yok denecek kadar az. Gece belli bir saatten sonra taksi şoförleri Sultanbeyli'ye girmek istemiyor.

Hemen hiç altyapısı bulunmayan Sultanbeyli'de yoksulluk had safhada. İlçede 3'te bir oranında içme suyu tesisatı var, ancak mahallelerin tamamı musluktan akan sudan yoksun. Sultanbeyli sakinleri içme sularını tankerlerden para ile alıyor. İlçede kanalizasyon da yok. Kanalizasyon suları kanaletlerle doğrudan Ömerli Barajı'na veriliyor. Binaların %99'u tapusuz. İlçedeki binaların çoğunlukla gecekondü tipi değil de betonarme bina olması, arazi-arsa spekülasyonunda örgütlülüğün bir göstergesi. Sultanbeyli'de toplam 270 metrekare üzerine üç katlı, 6 dairelik bir binanın değeri 1,5 milyon dolar. Bu yüksek rant değeri karşısında, ilçeye yeni gelenlerin araziye satan ile yakın ilişki kurması ve gerek illegal satılan konutlara erişmede, gerekse satış işlemlerinde kolaylık istemede arazi mafyası ile yakın ilişki kurması gerekiyor.

Sultanbeyli nüfusunun %45'i dil bilmeyen, eğitim alamamış, dolayısıyla gelecek umudu çok düşük olan ailelerden oluşuyor. Bu

aileler giderek daha izole, toplum tarafından giderek daha az dikkate alınan gruplar hâline geliyor. Nitekim suç çeşitlerine bakıldığında, gelecek 20 yılın bu gruplar için ve dolayısıyla İstanbul için pek kolay geçmeyeceği görülüyor. (...) Sultanbeyli çocuk istismarının en yüksek yaşandığı ilçelerden biri. Çalışan ve sokak çocuklarının %20'si burada yaşıyor. Öte yandan bölgedeki liselerde esrar, hapçılık ve sokakta çalışan çocuklarda balicilik çok yaygın. İlçede içki satışı olmamasına rağmen sarhoşluğa bağlı suçlar çok yaygın.

Beyoğlu gibi yerlerdeki barlarda konsomatris veya bar kadını olarak çalışan kadınların %40'ının Sultanbeyli'de yaşadığı söyleniyor. İlçede farklı semtlerde çalışan hayat kadınlarının ikametine göz yumuluyor, ancak ilçede çalışmasına izin verilmiyor. Semt sakinleri Sultanbeyli'nin suç işleyenler tarafından yatakhane olarak kullanıldığını ve çarşafın çok şeyi örttüğünü iddia ediyor".¹⁷³

3.2) KADIN(LAR)IN DURUMU

"Bilginin her türü ıstıraptan gelir."¹⁷⁴

* Türkiye'de kadınların %16,7'si okul yüzü görmemiş. Kadın, ayrı işi yaptığı erkeğin maaşının %68'ini kazanıyor. Türkiye'nin de taraf olduğu 1995 Uluslararası Pekin Deklarasyonu'na göre Türkiye'nin 2000 yılının sonuna kadar %100'e yükseltmeyi taahhüt ettiği kadın okuryazarlık oranı %77. Eğitim çağındaki kız çocuklarının %32'si okula kayıtlı değil. Okula gitmeyen kız çocukları ağırlıklı olarak Erzurum, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da yaşıyor. İstanbul, Ankara ve Adana'da da toplam 500 bin kız çocuğu okula gitmiyor. Türkiye, bu konuda Suriye hariç diğer tüm komşu ülkelerden daha geri durumda. Türkiye'de kızların ortalama okulda kalma süresi olan 8,5 yıl ve erkekler için olan 10,6 yıl arasındaki fark, uluslararası standartlara göre çok yüksek. Bu konuda Türkiye'den daha eşitsiz iki ülke ise Togo ve Laos...¹⁷⁵

¹⁷³ İhsan Yılmaz, Milliyet, "Kurtarılmış Bölge Sultanbeyli: İstanbul'da Bir İslâm Cumhuriyeti", 29 Mayıs 2001, s.14.

¹⁷⁴ F. Nietzsche.

¹⁷⁵ Radikal, "Öteki Türk kadını", 17 Ocak 2001, s.5.

* Taylor Nelson Sofres Piar tarafından yapılan ‘Türkiye’de Kadın Profili¹⁷⁶ araştırmasına göre, kadınların %50’si kendisini siyasi yelpazenin merkezinde gördüğünü, sağcı kadınların oranının solcu hemcinslerinin iki katı olduğunu ortaya koydu. Araştırma, kadınların %93,5’inin pasaportunun olmadığını, %94,8’inin yurtdışına çıkmadığını, %31,7’sinin hiç gazete okumadığını, %79,6’sının yüzme bilmediğini gösterdi. ProCon GfK grubunun ev kadınları arasında yaptığı bir başka araştırmaya göre ise ev kadınları AB politikasına olumlu bakıyor, alışveriş yaparken mutlu oluyor.

Araştırma raporu, kadınların %81,3’ünün hiç spor yapmadığını, %70,5’inin hiç kitap okumadığını, %81,5’inin sinemaya, %86,8’inin tiyatroya, %94’ünün bale, opera ya da konsere, %94,3’ünün ise gece kulübü ya da bara gitmediğini ortaya koydu.

Kadınların %25,3’ü her gün, %11,3’ü haftada 4-5 gün, %12,2’si 2-3 gün, %19,5’iyse haftada bir gün ya da daha seyrek gazete okuduğunu söylerken okumaktan en çok hoşlanılan dergiler sıralamasında magazin-eğlence dergileri %32,4’le ilk, haber aktüalite dergileri %27,3’le ikinci, moda ve güzellik dergileri %25,3’le üçüncü, yemek-mutfak dergileri de %20,2 ile dördüncü sırayı aldılar. Kadınlarımızın %65,8’i deniz ya da havuza hiç girmezken %20,9’unun mayo giydiği, %6,7’sininse deniz ya da havuza elbise veya örtüyle girdiği belirlendi. Araştırma kadınlarımızın siyasete de pek ilgi göstermediklerini ortaya koydu. %15,4’lük bir kesit siyasi olayları ve gelişmeleri her zaman izlerken %19,2’si genellikle, %36,7’si ara sıra izlediğini, %28,7’si ise hiç izlemediğini söyledi.

Araştırma, siyasi yelpazenin sağındaki kadınların, solcu hemcinslerinin iki katı olduğunu da gösterdi. Kendini solda görenler

¹⁷⁶ Bkz. İ. Doğan, Düşünen Siyaset Dergisi, “Kadın Toplumsallığında Tarih ve Gelcekte”, Haziran 1999, s.27-36; M. Çetin, Devrimci Hareket Dergisi, “Kadına Diyaloktık Bakış”, No:3, Şubat 2001, s.19-21; N. Bulut, Tezkiye Dergisi, “İslâmcı Kadınların ‘Feminist’ Deneyimleri”, No:19, Şubat-Mart 2001, s.94-104; C.A. Ercan, Agora Dergisi, “Kadınların Yazını ve Uyarısı”, No:15, Mart 2001, s.15-19; E.Akgül, Emekçiler Dergisi, “Toplumsal Cinsiyetçilik ve Kadın Hareketleri”, No:24, Mart 2001, s.4-9; E. Akgül, Emekçiler Dergisi, “8 Mart’tan 8 Ekim’e 200 Yılı Dünya Kadın Yürüyüşü”, No:20, Kasım 2000, s.2-4; İ. Günel, Radikal, “Bu Yıl ki Tema: Kadın”, 11 Temmuz 2001, s.5.

%6,7, ortanın solunda görenler %6,2, ortanın sağında görenler %6,4, sağda görenler ise %18,9 şeklinde dağılım gösterdiler.

Kadınların %44'ü büyüye, %81,2'si nazara, %40,5'i uğura, %26,5'i fala, %16,7'si yıldız falına, %47,2'si ruhlara ve %14,2'si uzaylılara, UFO'lara inanırken %50,9'u da öldükten sonra yeniden hayata gelmeye inandıklarını belirttiler. Her şeyi kadere bağlayanlar %32,3, birçok şeyi kadere bağlayanlar %25,3. 'Bірçok şey insanın kendi eseridir' diyenler %31,4 ve 'Her şey insanın kendi eseridir' diyenler %10,4 olurken kadınların bekârete de çok fazla önem verdiği ortaya çıktı. 'Bekâret bir kadın için çok önemlidir ve namusun simgesidir' diyenler %89'u bulurken kadının namusunun sadece zihninde ya da kalbinde olduğunu düşünenler %63, kadının namusundan erkeğı sorumlu tutanlar ise %47,2 şeklinde dağılım gösterdiler. Eşinden korktuğunu söyleyen kadınların oranı %33, 'Eşim ile daha arkadaşça bir ilişkim olsun isterdim' diyenlerin oranı %67, eşini sevdiğini söyleyen kadınların oranı ise %69,6 oldu.

Aldatılmanın kesinlikle affedilmemesini ve boşanmak gerektiğini savunanların oranı %52,3. 'Erkeklerde aldatma alışkanlık hâline gelmediğı sürece göz yumulmalıdır' diyenlerin oranı %24,5. 'Erkek ne kadar aldatırsa aldatsın, kadın çoluk çocuğunu düşünüp yüz göz olmamalıdır' diyenlerin oranı ise %22,3 olurken evli kadınların %83,8'i 'Aldatıldığımı düşündüğüm olmadı', %16'sı da 'Aldatıldığımı düşündüğüm oldu' şeklinde yanıt verdiler.

ProCon GfK Grubu şirketlerinden GfK Panel'in, 11 ilde 1.384 ev kadınıyla yaptığı bir başka araştırmanın verilerinden derlediğı bilgiye göre, ev kadınlarının vazgeçemedikleri eşyaların başında %40,3 ile çamaşır makinesi geliyor. %13,9'u alkol kullanan ev kadınlarının kitap okuma alışkanlıkları ise yok. Araştırmaya katılan kadınların %40'ı kendisini stresli hissediyor. Stresi atma yollarının başında da eliş yapmak geliyor.

Bunu sırasıyla müzik dinlemek, arkadaşlarla görüşmek, televizyon seyretmek, duş almak, telefonla konuşmak, sigara içmek, yemek pişirmek ve alışveriş yapmak izliyor. Bu araştırma verilerine göre ev kadınlarının sadece %5'i evlilikten önce cinselliğı onaylar-

ken ilk cinsel bilgileri %49,8'i kocasından ya da erkek arkadaşlarından almış. Cinsel bilgileri almada aile %14,7 ile en sonda bulunuyor. Ev kadınlarının %27'si kuaföre hiç gitmiyor. AB politikasına olumlu bakan ev kadınları, alışveriş yaparken mutlular...¹⁷⁷

Bir ek de Hasan Bülent Kahraman'dan: "Çapa Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. İlhan Yargış, meslektaşları Dr. Meltem Öcal ve Doç. Dr. Gökhan Arabul'la, Karaköy genelevinde çalışan 50 kadın üstünde bir araştırma yapmışlar. Sonda söyleyeceğimi başta söyleyeyim. Araştırmadan öğrendiğimize göre genelevde çalışan kadınların %20'si, oralara düşmelerine de yol açan çocukluk dönemi şiddet ve tacizlerinin bir sonucu olarak 'ağır', tekrar edeyim 'ağır çoğul yaşantılar hastası' ya da gene ağır şekilde 'çoğul kişiliğe yakın şiddette ruhsal bozukluklara sahip' bu kadınlar. Çoğul kişilik de insanın kendisine fiziksel şiddet uygulayarak acı ve zarar verecek ölçüde ne yaptığını bilememesi, yaptıklarını daha sonra hatırlayamaması ve kim olduğunu dönem dönem unutmaması. Dehşet tablosu bu kadar değil...

Kadınların bir şekilde kendilerine zarar verenlerinin oranı %30 civarında (%20'si, hatırlatırım, 'ağır'dı), bu oranların 'normal' kadınlarda ne kadar olduğunu bulmak için kullanılan kontrol grubundaki (k.g.) kadınlarda bu oran %10; genelevde çalışan her 10 kadından birisi intihar etmeyi denemiş; %12'si bir psikiyatri kliniğine yatarak tedavi olmaya çalışmış. Bu kadınların %78'i sigara içiyor (k.g. %28), %50'si alkol kullanıyor, beş kadından birisi uyuşturucuyu hiç değilse bir kez denemiş.

Bu facianın nedeni olarak, yapılan araştırma çocukluk dönemi cinsel şiddet ve tacizlerini gösteriyor. Ürpertici sonuçlar var. Şunlara bakar mısınız? Kadınların %50'si çocuklukta dayak yiyerek (k.g. %12), %42'si kendilerine bakan kişiden ayrı büyümüş (k.g. %10), %64'ü aile içi şiddete maruz kalmış (k.g. %14), %20'si çocuklukta cinsel tacize uğramış (k.g. %2). Tacizin %90'ı tecavüz olarak gerçekleşmiş, 16 yaşından sonra tacize uğrayanlar %38; ensestse %8 (k.g. %2). Meslekleri gereği bu kadınların %68'i duy-

¹⁷⁷ Cumhuriyet, "Türk Kadınları Siyasetten Uzak", 28 Aralık 2000, s.18.

gusal tacize maruz kalmakta; partnerleriyse %90 kadına duygusal taciz uyguluyor...”¹⁷⁸

3.3) APOLETLİ SERMAYE MEDYASI

“İnsan, dilinin altında saklıdır.”¹⁷⁹

“İnsan ne söylüyorsa odur.”¹⁸⁰

* Çürüme göstergelerinden biri de -egemenlerin doğrudan kontrolünde bir güç ve otorite merkezi olması yanında etkin bir DİA (Devletin İdeolojik Aygıtı) olan- Türk(ıye'nin) Apoletli Medyadır... Belirterek ilerleyelim...

i) “Medyanın belli başlı kurumlarının iki holdingin tekelinde bulunduğu Türkiye’de basın özgürlüğünden söz edilemezken; medya toplumun yozlaştırılmasında başrolü oynamaktadır”!¹⁸¹

ii) “Parayı verenin düdüğü çaldığı Türk(ıye) medyasında, o düdüğün sesi gittikçe daha cırtlak, gittikçe daha çirkin çıkıyor”!¹⁸²

iii) “Bugünün medyası, yönetim çevrelerinin ve onları belirleyen kapitalist tekellerin halkla ilişkiler birimleri olarak çalışmakta. Holdingleşmiş plaza basını gerçeğin çarpıtılması, çürümüş sistemin yaşatılması için çalışmaktadır”!¹⁸³

iv) “Medya, tekeller tarafından bütünüyle ele geçirildikten sonra gerçekleri saptırıp toplumu hayallerle aldatmanın başlıca aygıtı oldu. Artık ideoloji başlıca medya tarafından yayılıyor. Medyanın gücünün ardında paranın gücü yatıyor; bir de brifingler ve brifingcilerin”!¹⁸⁴

v) “Özgür haberleşmenin temeli kitle iletişiminin kâr amacı gütmeyen kamusal olanaklara ve kamu denetimine dayandırılması. 1960’ların ‘özerk’ TRT’si, bugünün ‘özelleşmiş’ medyasından daha çoğulcuydu. Özel medyanın da sermaye yapısının parçalanması, okurlar, haberciler ve sermaye sahipleri arasında dağıtılması gerek.

¹⁷⁸ Hasan Bülent Kahraman, Radikal, “Genelev Kadınları”, 24 Ocak 2001, s.7.

¹⁷⁹ Mevlana.

¹⁸⁰ Çiçero.

¹⁸¹ Mihri Belli, Cumhuriyet, “Sosyalizm İnsanlığın Geleceğidir”, 10 Nisan 2000, s.10.

¹⁸² Mîna Urgan, Cumhuriyet, “Çözüm Entemasyonel Sosyalizm”, 11 Nisan 2000, s.2.

¹⁸³ Levent Tüzel, Cumhuriyet, “Emperyalizm Değişmedi”, 12 Nisan 2000, s.6.

¹⁸⁴ M.Yalçınır Cumhuriyet, Türkiye ABD’nin Süngüsü Olmamalı, 3 Nisan 2000 -ek- s.2.

Hepsinden önemlisi, medya çalışanlarının örgütlenmesi ve meslek ilkelerine ne pahasına olursa olsun sahip çıkması”!¹⁸⁵

vi) “Holdinglerin tekelinde olan TV kanalları ve gazeteler depolitizasyonun ve YDD politikalarının benimseticisi olmuşlardır. Öylesine yanılsamalara yol açmaktadırlar ki, işi bile olmayan kişi özelleştirmeyi savunur hâle getirilmektedir”!¹⁸⁶

vii) “Medya, büyük oranda tekelleşmiş ve dışarıya bağlı hâle gelmiştir. Basının arkasındaki maddi güç, çoğu kez hukuk ilkelerini yok sayan, haber verme görevi yerine dedikodu üreten ve bilinç karıştıran yeni bir medya anlayışının yaratılmasına neden olmuştur”!¹⁸⁷

viii) “Medya, Türkiye için hiçbir dönemde bu kadar tehlikeli olmamıştır. Medya beyin yıkama servisine dönmüştür. Halk medyaya karşı örgütlenmelidir”!¹⁸⁸

ix) “Medya, egemenlerin toplumu şartlandırma ve yönetmesi için önemli bir araçtır. Bu yüzden kartelleşen medya, derin devletle eşgüdüm hâlinde çalışmaktadır. Muhalif basın üzerine kurulan yasak, baskı, dağıtımın engellenmesi yüzünden, basın tek ses hâline gelmiştir. Ciddi bir toplumsal değişim olmadan medyanın bu yapısının değişmesi demokratik bir habercilik yapması olanaksızdır”!¹⁸⁹

x) “Günümüzün teknolojik determinizmi, kapitalizmin en yüksek aşaması olarak küreselleşmenin motor gücünü oluşturan yeni ‘iletişim’ teknolojilerin pazarlamaya uğraşüyor. Politikadan ve ekonominin yasalarından azade bir çerçevede, teknolojik gelişmenin nimetleri sıralanıyor. İnsanlar, üretiminde etki ve karar sahibi olmadıkları bazı teknolojik yenilikleri yalnızca tüketmeye koşullanıyor; onlara, ne kadar tüketirlerse o kadar özgür olacakları söyleniyor. Bu efsaneye göre artık insanlar diledikleri mal ve hizmete, hatta sevgiye ve şefkate ‘bir tuş kadar yakın’lar. Kilometre uzaklar-

¹⁸⁵ Ertuğrul Kürkçü, Cumhuriyet, “Devlet Saydamlaşmalı”, 16 Nisan 2000, (ck) s.2.

¹⁸⁶ Kemal Bal, Cumhuriyet, “Yenilgiye rağmen yeni modeller”, 18 Nisan 2000, s.3.

¹⁸⁷ Şenal Sarıhan, Cumhuriyet, “Emperyalizmin Aracı Şeriat”, 20 Nisan 2000, (ck) s.2.

¹⁸⁸ M. Tahir Hatipoğlu, Cumhuriyet, “Sosyalizm Türkiye İçin Ütopyadır”, 20 Nisan 2000, (ck) s.2.

¹⁸⁹ Yılmaz Çamlıbel, Cumhuriyet, “Politika Dar Alana Sıkıştırıldı”, 14 Nisan 2000, s.6.

daki olaylar artık bir sır değil. Amerikan başkanlık seçimleriyle ilgili son bilgiler, Senegal'den de, Türkiye'den de anında izlenebilir"!¹⁹⁰

xi) "Kapitalizmin arzu üretme fonksiyonunun en iyi işlediği yer televizyondur, basındır. Medyanın kınıyormuş gibi davranmasına aldanmamak gerekir: Medya şiddeti bir arzu nesnesi hâline getirmektedir aslında"!¹⁹¹

xii) "Modern dönemde serbest zaman deneyimi, insanın kendisinin olmaktan çıkarak, paketlenmiş deneyimlerin tüketimine dönüşmüştür"!¹⁹²

* Bu nitelermeleri bütünüyle hak eden ve haber tekniğinin klasik kuralına '5 N, 1 K'ye (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim?)' tümüyle sırt çeviren burjuva medyası¹⁹³ konusunda Edward Said, "Yazılı ve görsel medyanın, tiksindiren tek yanlılıkla, etik tüm değerlere sırt çevirdiği"ne dikkat çekerken; Noam Chomsky de ekler: "Daima sorgulayın karşınızdaki otoriteyi. Otoriteye gerekirse u-

¹⁹⁰ Gülseren Aksop, Binyıl Kitap, "İletişim'i Anlamak İçin", No:51, 15 Aralık 2000, s.2.

¹⁹¹ A. Oktay, Bahçe Dergisi, "Şiddet, Özel Yaşam ve Medya", No:23, Kış 2001, s.27.

¹⁹² Filiz Aydoğan, Medya ve Serbest Zaman, Om Yay., 2000.

¹⁹³ Bkz. Noam Chomsky, Medya Denetimi, Tüm Zamanlar Yay., 1993; A.A. Algüneş, Kaldıraç Dergisi, "Medya Üzerine Bir Kötüleme", No:18, Nisan 2001, s.60-6; F. Şenden, Ürün Dergisi, "Medyanın Bildik Yüzü", Mart-Nisan 2001, s.17-9; M. Uzun, Sosyalist İşçi, "İdeoloji ve Medyanın Gücü", No:152, 13 Nisan 2001, s.6; B. Tanla, Cumhuriyet, "Medya'da Güven", 20 Nisan 2001, s.2; B. Fonk, Güncü Dergisi, "Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri", No:16, Nisan-Mayıs-Haziran 2001, s.18-26; A. Girgin, Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İnkılap Yay., 2001; M. Eliade, Mitlerin Özelilikleri, çev. S. Rifat, Om Yay., 2001; H. Rahmi Gürpınar, Gazetecilikte Son Yazıların Basın ve Basın Özgürlüğü, Özgür Yay., 2001; Cemre Dergisi, "Reklamlarda Cinsiyetçilik", No:3, Mart 2001, s.33-7; Köz, "19 Aralık 2000 Operasyonunun Destek Gücü: Burjuva Basını", No:9, 15 Ocak-15 Şubat 2001, s.7; K. Düğencioglu, Strateji Dergisi, "Küresel Köyün Nesneleri, Kavramları ve İletişimi", No:11, s.145-52; E. Utku, Cumhuriyet, "Büyük Birader Sizi İzliyor", 10 Eylül 2000, s.10; G. Uçkan, Cumhuriyet, "Stockholm'de Gazete Savaşları", 10 Eylül 2000, s.10; Evrensel Gençlik, "Medya ve Suç Girişimleri", 26 Nisan 2000, s.11; Mazlum-Der Bülten, "Türkiye'de Basın, Hak ve Özgürlüklerin Ne Kadar Yanında?", Temmuz 2000, s.40; B. Günçikan, Cumhuriyet Dergi, "Talk Show'lar Kadın Sever", No:763, 5 Kasım 2000, s.8-9; A. Devocioğlu, Birikim Dergisi, "Medyada Uzun Operasyon", Mayıs 2001, s.109-20; D.B. Keçanlioğlu-S. Çelenk-G. Adaklı (der.), Medya Politikaları, İmge Yay., 2001; T. Ilgaz, İDEA Dergisi, "Tekelleşen Medya, Tekdüzeleşen Kafalar", Mart-Nisan-Mayıs 2001, s.29-32; Genç Kurtuluş Dergisi, "DİA'lardan Biri Olarak Medya-II", No:6, Temmuz 2001, s.26-28.

tandır, sert, acımasız, irdeleyen sorular yöneltin. Hepsinin ürk-tüğü, bütün ‘sorun çıkartan sözcüklere’ tutkuyla bağlanın. Tartışma ve sorun çıkarma geleneği, aydın olma olgusunun, insancılık kavramının ateşlenme odağıdır”!¹⁹⁴

‘Andıç’ı¹⁹⁵ ile malûl Terminatör (=Yokedici) Türk(iye) medyası;¹⁹⁶ “Andıç’ı yadırgamıyorum. Dünyanın en demokratik ülkele-rinde bile Andıç türü belgeler hazırlanır. (...) 28 Şubat sürecinde haber kaynakları ağırlıklı olarak askeri kaynaklıydı. (...) Andıç’ın hazırlanmasını yadırgamam ama bunun ortaya çıkması beceriksizlik ifadesidir. Çoğunlukla ortaya çıkmaz. Çıkarsa komik olur, ondan öte suç olur”¹⁹⁷ diyebilen Mehmet Ali Kışlalı’lar, Emin Çölaşan’lar, Ertuğrul Özkök’ler ve RTÜK’le¹⁹⁸ karakterize olan (talanın ve yalanın) gayya kuyusudur... Bu konudaki bir ya da en fazla iki örnek, yeter de artar bile!

i) Birincisi: “Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök ile Show TV’nin sahibi Erol Aksoy’un da aralarında bulunduğu Aks Televizyon Reklâmcılık ve Filmcilik Sanayi ve

¹⁹⁴ Noam Chomsky, akt. Engin Aşkın, Cumhuriyet, “İnsancılık Kavramının Ateşlenme Odağı”, 30 Temmuz 2000, s.8.

¹⁹⁵ Bkz. Sedat Yurttaş, Fırat’ta Yaşam, “Andıç”, No:82, 6-13 Kasım 2000, s.3; Devrimci Demokrasi, “Andıç Mangaları”, No:25, 1-16 Şubat 2001, s.3.

¹⁹⁶ “Ahmet Kaya ölmedi. Barış Manço, Zeki Müren, Kemal Sunal, Cenk Koray gibi günlerce taziye haberlerine bürünen medyamız, o karayağız, aykırı, dobra adamın ölümünü adeta alkışladı. Henüz bölücü ilan edilmemişken, henüz etinden, sütünden ve yününden yararlanıyorlarken, Ahmet Kaya reyting malzemesiydi ve baş tacıydı. Üstelik o zamanlar da ‘bölücü’ olduğunu biliyorlardı. Bunun en önemli kanıtı da ellerindeki 8 yıl önce çekilen fotoğraflardı. (...) Ve en önemlisi bu memleketin cezaevlerinde 30 günden beri 70 mahkûm açlık grevi yapmıyor. Bir aydan beri F-Tipi cezaevlerini protesto için onlarca insan ölüm sınırında dolaşmıyor. Yavaş yavaş insani fonksiyonlarını kaybetmiyor mahkûmlar, yavaş yavaş bitkisel hayata girmiyorlar. Aileleri kapı kapı dolaşmıyor. Hükûmete başvurmuyor, gazetecilerin kapılarını çalmıyor. Boşuna dolaşıyor başörtülü analar, evlatlarının ölümüne seyirci televole basınına sesini duyuramıyorlar. Açlık grevinde ölümün sınırına gelmiş insanların haberleri Hande Ataizi’nin yan çıplak fotoğrafları kadar yer bulmuyor... Hande Ataizi, Kadir İnanır, Banu Alkan, Metin Akpınar, İbrahim Tatlıses, Talat Bulut, ‘devletin aleyhine’ bir suç işleyip hapishaneye düşseler, ölüm orucuna yatsalar, inanın onlar da gazetelere haber olmayacak. Tıpkı Ahmet Kaya’nın ölümünün önemli haber olmaması gibi” (Muhsin Kızılkaya, Yeni Binyıl, “Basının Gündeminde Açlık Grevi Yok”, 26 Aralık 2000, s.30).

¹⁹⁷ Mehmet Ali Kışlalı, Aksiyon Dergisi, No:321, 27 Ocak 2001, s.22-23.

¹⁹⁸ “RTÜK’ün 2000 yılı bilânçosu: 4.842 karartma!” (Yeni Binyıl, 24 Aralık 2000, s.9).

Ticaret AŞ'nin 12 yöneticisine sahte fatura ve gümrük çıkış beyan-nameleriyle vergi kaçırmaktan 6 yıla kadar ağır hapis istemiyle ikinci bir dava açıldı. Sanıkların, haklarında açılan ilk davadaki gibi devletten KDV iadesi almak için filmcilik şirketi altında kasaplık koyun ihraç etmiş gibi gösterdikleri belirlendi.

Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni ve aynı zamanda TÜSİAD üyesi olan Ertuğrul Özkök ve Show TV'nin sahibi Erol Aksoy ile beraber Soner Gedik, Ömer Faruk Bayhan, Tezcan Yaramancı, Mehmet Osman Birsen, Mehmet Celal Seven, Mustafa Gürbaz Tümay, Derin Yarsuvat, Fikret Güler, Altan Ediz ve İsmali Emen'e Şişli Cumhuriyet Başsavcılığı'nca gönderilen fezleke uyarınca İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nca dava açıldı. 31 Ocak 2001'de hazırlanan iddianamede filmcilik ile uğraşan firmanın Maslak eski Büyükdere Caddesi Yüzüncü Yıl Sanayii Sitesi'nde faaliyet gösterdiği belirtilerek, şirketin Eskişehir Gümrük Müdürlüğü tarafından düzenlenen belgelerinde yapılan incelemelerde, ihracata konu olmadığı hâlde bazı malların yurtdışına gönderilmiş gösterildiği, alıcıların bulunmadığı, imalatçı firmaların söz konusu malları imal ya da tedarik etmedikleri, Laleli'de turistlere satılan mallardan toplanıp firma ihracat yapıyormuş gibi yurtdışına sevk ettikleri anlatıldı.

Firmanın bu şekilde ihracat finansmanı kredisinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmiş gösterildiğinin kaydedildiği iddianamede, sanıkların malları ihraç etmiş gibi göstererek kayıtlarına geçirdikleri faturaların İnternational Turizm Tekstil İthalat İhracat San. Dış Tic. AŞ, Bezem Tekstil San. Dış Tic. AŞ, Dotaş Doğan İthalat İhracat Tic. AŞ ve Özçınar Tekstil Gıda ve Zirai Ürünler İthalat İhracat LTD şirketlerine ait olduğu ifade edildi.

İddianamede, tüm sanıkların '213 sayılı Vergi Usul Kanununun 359. maddesinin b-1 fıkrası' 2 kez uygulanmak suretiyle 1 ile 6 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmaları talep edildi. Daha önce de Özkök ve diğer sanıkların çoğunun aynı olduğu bir başka dava İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılmıştı. Bu davanın ilk duruşmasında Ertuğrul Özkök hakkında yargılamada yeni deliller elde edilirse devam etmek üzere durdurulmuştu. Özkök, konuyla ilgili olarak

kendisinin haberi olmadığını öğrenir öğrenmez şirket yönetiminden ayrıldığını açıklamış ancak yeni açılan dava ile yolsuzluğun ve vergi kaçakçılığının birçok dönem devam ettiği belirlenmiş oldu...”¹⁹⁹

ii) İkincisi: “Kendilerini kanunların, hükümetlerin üstünde gören, yeri gelince korkudan en yalan haberleri manşete çeken bu yalancı medyanın yalancı pehlivanları ne olacak”²⁰⁰ sorusu ile “Gazetecinin görevi, emir komuta zinciri içinde yönetenin sesi olmak değil, gerçeğin sesi olmaktır. Bunu yapmak hepimizin görevi. Devam edeceğiz”²⁰¹ diyen Oral Çalışlar’ın şu satırları: “Cezaevlerinde yaşananlar Türkiye’nin demokrasi, insan hakları, özgürlükler konusundaki geleceğini etkileyecek bir sorun. Cezaevlerinde yaşananları görmezden gelmek, bu konuda duyarsız kalmak mümkün mü? Orada baskıların sürmesini sağlayan sistem, bütün toplumu da cendereye sıkıştırıyor. Biz gazetecilerin, bu baskıyı görmesi ve eleştirmesi gerekiyor. Devleti savunmak, haksızlığı savunmak değildir. Çünkü haksızlığa başvuran bir devlet, iyi bir devlet değildir, bütün topluma da zarar verir.

Medyanın, ilk günlerde operasyonu yapan güçlerin söylediklerini, karşı tarafı dinlemeden gerçekmiş gibi aktarması ve o söylenenlerden yeni yorumlar üretmesi yanlış. Bu yanlış, hâlen sürdürülüyor. Ailelerin, avukatların tanıklıkları, ne yazık ki Cumhuriyet ve Radikal gazeteleri dışında hemen hiç yer almıyor. Çok satan gazeteler, ortaya çıkan yeni verileri sanki yokmuş gibi görmezden geliyor. (...) Tartışacaksak, gazeteciliği, devletten ve işadamlarından kredi alınak amacıyla şantaj ve aracılık olarak kullananları tartışalım. Tartışacaksak, günlerdir yalan habere yer veren gazeteleri, emir komuta zinciri içinde militanlık yapan gazete manşetlerini ve bunu yapan gazetecileri tartışalım. Gazetecilik mesleğinin en kötü günlerini yaşıyoruz. Çok kötü şeyler oluyor ve çoğunluk sesini çıkaramıyor. Üzülüyorum...”²⁰²

“Cezaevi operasyonları sırasında görüntülü ve yazılı basının tutumu, tarihimize kara bir leke olarak geçecek. Meslektaşlarımızın

¹⁹⁹ R. Şahin, 2000’de Yeni Gündem, “Büyükbaş Vurguna 2. Dava”, 11 Şubat 2001, s.2.

²⁰⁰ Oral Çalışlar, Cumhuriyet, “İkitelli’de Asrı Saadet Bitiyor mu?”, 27 Şubat 2001, s.4.

²⁰¹ Oral Çalışlar, Cumhuriyet, “Gerçekler ve Cezaevleri...”, 27 Aralık 2000, s.4.

²⁰² Oral Çalışlar, Cumhuriyet, “Medyanın ‘Operasyon’ Performansı”, 3 Ocak 2001, s.4.

önemli bir çoğunluğu, haber vermek yerine operasyonun militanlığını yapmayı tercih ettiler. Tek taraflı tahrik edici bir üslup kullanıldı. 'Ne olur, biraz dikkatli davranalım, gerçekleri iletmeye çalışalım' diyenler bile topa tutuldu, susturulmak istendi.

Yavuz Baydar, Milliyet'teki 'Okur Temsilcisi' köşesinde Milliyet gazetesinin haberciliğini masaya yatırdı. Okuyucudan gelen tepki ve eleştirileri aktardı. Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Yılmaz'ın eleştirilere verdiği yanıtta da yer veren sayfa, gazetecilik mesleği açısından önemli bir görevi yerine getirdi. (...)

Her kritik dönemde ne yazık ki Türk basını kötü bir sınav veriyor. İktidarların borazanlığını yapıyor, savaş kışkırtıcılığında bulunuyor, haber yerine saldırganlık içeren manşetler atıyor. Milliyet gazetesi, bu tür olaylarda genellikle dengeli tutum alan bir gazeteydi. Son operasyonlar sırasında, tek taraflı yayıncılıkta en öne geçti. Hükümetin açıklamalarını gerçekmiş gibi yansıttı. Örneğin, 'İçişleri Bakanı ölüm oruçlarıyla ilgili iddia etti' demek varken bakanın sözlerini, tabiplerin, ölüm orucuna tanık olan avukatların, ailelerin görüşlerini almadan kendi görüşü gibi verdi. Daha sonraki manşetleri de benzer bir anlayış içindeydi. (...)

Medya, bu olayda gerçekten önemli yaralar aldı. Bu kaçınıcı kez oluyor. Şimdi gelin biraz bu mesleğin içine düştüğü durumu tartışalım. Çünkü yapılan sorumsuz yayınlar, saldırganları cesaretlendiriyor, belki de daha çok insanın ölümüne neden olan sonuçlar yaratıyor. Toplumdaki, sistemdeki çürümeden çokça söz ediyoruz. Basının çürümesi bütün bunların üzerine tuz biber ekliyor. Medya toplumun ruh sağlığını çok yakından etkiliyor. Toplumsal bir denetim kurumu olarak çalışması gerekirken emir komuta zincirinin bir parçası hâline geliyor.

Medya, her dönemde iktidar aygıtının etkisi altında kalıyor. Dünyanın her yerinde benzer sorunlar var, ancak bizdeki durum, korkutucu boyutlarda. Yalan yanlış, güçlüden yana, iktidarın kötülüklerini meşru göstermeye çalışan yayıncılık tüm topluma zarar veriyor. Daha da önemlisi mesleği çürütüyor"²⁰³

²⁰³ Oral Çalışlar, Cumhuriyet, "Operasyon ve Basın Eleştirisi", 26 Aralık 2000, s.4.

* Şu iki örnekte somutlanan İkitelli rezilliğinde “Gazeteciler kaç-
 ça ayrılır? mı... Adil Korkut’un sınıflamasına göre gazeteciler ‘çok’a
 ayrılır: 1- Eğitimi açısından: a) Mektepli, b) Alaylı. 2- Genetik
 açıdan: a) Aileden, b) Sokaktan. 3- İnsan kaynakları açısından: a)
 Cins-i latif olanlar, b) Suyu sabuna dokunmayanlar, c) Akademik
 etiket sahipleri, d) Dedikoducular, e) Ajan ve provokatörler, f)
 Yalakalar, g) Meslek aşkıyla yanıp tutuşanlar. 3- Uzmanlık alanı
 açısından: a) Siyasi, b) Ekonomi, c) Spor, d) Magazin, e) Po-
 lis/Adliye, f) Kent, g) Uzatmayalım vs. 4- Statü açısından: a)
 Muhbirler, b) Muhabirler, c) Redaktörler, d) Yazarlar, e) Gazeteci-
 yazarlar (ne demekse), f) Araştırmacı gazeteciler (ne haltsa) 5-
 Gelir düzeyi açısından: a) Yalıda oturanlar, b) Tripleks villada
 oturanlar, c) Stüdyo dairesi olanlar, d) Kunta Kinteler. 6- Sosyal
 güvenlik açısından: a) İşsizler, b) Sigortasızlar, c) 1475’liler, d)
 212’liler, e) Her şeyliler. 7- İyelik eki açısından: a) Kendinden
 menkuller, b) Şefin adamları, c) Yayın yönetmeninden torpilliler,
 d) Patronun yalakaları, e) Siyasilerin yakınları, f) MİT’in adamları,
 g) Darbeciler, h) (Sanki yeni çıkmış gibi) Balkaner’inkiler,
 Koç’unkiler, Sabancı’ninkiler, Boyner’inkiler, kiler oğlu kiler... 8-
 Kişilikleri açısından: a) Vefalılar, b) Unutkanlar, c) Muz kabuğu
 koyucular, d) Fırsatçılar, e) Hacıyatmazlar, f) Kavgacılar, g) ‘Ben
 özgürüm’cüler 9- Ömürleri açısından: a) Üç günlükçüler, b) Basın
 kartı alıncaya kadarcılar, c) Emekli oluncaya kadarcılar, d) Ömür
 boyucular, e) Öldürülünceye kadarcılar. 10- Beklentileri açısından:
 a) Küçük mutlulukların insanları, b) Sınıf atlamaya çalışanlar, c)
 Ülke yönetmeye kalkanlar, d) Zaten her şey olanlar...”²⁰⁴

Özetle çürüme ortamında -ÇHD’nin de belirttiği üzere-: ‘Med-
 yayı sermaye²⁰⁵ yönlendiriyor’!²⁰⁶

3.4) MİLLİYETÇİ LUMPENLEŞME

“Milliyetçilik bir çocuk hastalığıdır, insanlığın kızamığıdır.”²⁰⁷

²⁰⁴ Cumhuriyet, “Gazeteciler Kaça Aynılır?”, 23 Ocak 2001, ck-2, s.2.

²⁰⁵ Bkz. Ersan İlal, Cumhuriyet, “Medya Devleri...”, 15 Haziran 2001, s.2.

²⁰⁶ Evrensel, 23 Mayıs 2001, s.2.

* Toplumsal güvensizlik, egemene boyun eğişi ve ihbarcılığı güçlendiriyor: “Başbakanlık web sitesinde açılan ‘Sakıncalı Hat Bildirimi’ne isteyenler zararlı gördükleri siteleri ihbar edecek. ‘Terör, porno, şiddet içerikli, devlet aleyhine’ siteler çökertilecek. Başbakanlık, internette ‘sakıncalı web siteleri’nin peşine düşecek. Başbakanlık web sitesi’nde (basbakanlik.gov.tr.) ‘Sakıncalı Hat Bildirimi’ adıyla özel bölüm açıldı. Başbakanlık hafiyelerinin takibe alıp gereğini yapacağını duyurduğu ‘sakıncalı site/sunucu’ grupları şöyle sıralandı: ‘Genel, Türkiye aleyhinde, kamu kurumları aleyhinde, pornografik, şiddet ve terör içerikli’.

Sakıncalı Hat Bildirimi’ne girildiğinde, kullanıcıların karşısına beğenmedikleri, zararlı olduğunu düşündükleri site ve sunucularını ihbar emeleri için hazırlanmış form geliyor. Burada iki seçenek sunuluyor. İlkinde, ihbarcı kendisine ulaşılmasını istiyorsa, adını, mesleğini, e-posta adresiyle telefon bilgilerini doldurup gönderebiliyor, bu bilgilerin verilmesi zorunlu tutulmuyor. Ancak, ihbarla ilgili yapılan işlemin bildirilmesi için e-posta adresi isteniyor. Formda, şikâyet edilen sitelerin ‘başlık’ ve ‘içeriği’ de dolduruluyor...”²⁰⁸

* Şovenizm ve milliyetçiliğin tabanı, ‘öteki’ düşmanlığı ve ‘ulusal çıkar’²⁰⁹ demagogileriyle genişliyor, hurafe-mitoslar etkinleşiyor!²¹⁰ Gençler arasında yapılan bir araştırmada,²¹¹ gençlerin %44,2’si Erme-

²⁰⁷ A. Einstein, 1932.

²⁰⁸ “Başbakanlığa ait ‘sakıncalı hat’ın nasıl işlediğini denemek için ‘sözde ihbar’a anında şu yanıt alındı: ‘Sayın ziyaretçimiz; www.... com. sitesi için kaydınız veri tabanımıza eklendi. Talebiniz en kısa zamanda değerlendirilecektir. İlginiz için teşekkür ederiz’’ (Adnan Keskin, Radikal, Başbakanlık.İhbar.Com”, 26 Mart 2001, s.3).

²⁰⁹ “‘Ulusal çıkarlar’ diye sunulan şeyler aslında ulusal çıkar değildir. Belirli bir düşünceye ve ideolojiye bağlı insanların çıkandır bu... Osmanlı’da da, Cumhuriyet’te de aydınlarımız hep ya padişahın ya da devletin ‘lejyonercisi’ yani ‘kiralık adamı, paralı askeri’ oldular... Atatürk’ün bir siyaset adamı olduğunu unutmamak gerekir. Belli sözleri, belli bağlamlarda, belli ihtiyaçlar için söylüyor” (Halil Berktaş, Radikal, “Abdülhamit Zihniyeti Sürüyor”, 25 Aralık 2000, s.6).

²¹⁰ “Eski Fransa tarihinin Fransızlar tarafından değil Romalılar tarafından yazılmış olması gibi, eski Türk tarihi de Türkler tarafından yazılmayıp, Çinliler tarafından yazılmıştır. Bu Türklerin Orta Asya’da yaşadığı zamanlar için geçerlidir” (Wolfram Eberthard, Çin Simgeleri Sözlüğü, çev. A. Kazancıgil-A. Bereket, Kabalacı Yay., 2000).

²¹¹ Hürriyet, 10 Mart 1999.

ni'nin iyisi olmaz, %28,9'u çoğu kötüdür, iyileri de var; %24'ü çoğu iyidir, kötülerini de var; %2,7'si ise kötüsü olmaz demektir. Yine 1999 yılında yapılan başka bir araştırmada da, en sevilmeyen topluluk sıralamasında Ermeniler %76 ile ikinci sırada yer almıştır!²¹²

Mali müflis talan modelinin yaşanan kriz ile iflası ile Türkiye'de yeniden 1930'lara özgü eğilimler su yüzüne çıkıyor... Örneğin "MHP İstanbul İl Başkanlığı'nın yayın organı 'Merhaba Yüzyıl'da, Atatürk'ün bir 'Bozkurt' olduğu öne sürüldü. Dergide özetle şöyle denildi: 'Atatürk bir Bozkurt'tur. Tıpkı Türk soyunun Ergenekon vadisinden çıkışında yol gösteren Bozkurt gibi... Yedi Düvel Türk topraklarını dört bir taraftan işgal etmiş iken O, Türk Milleti'nin önüne düşmüş, yol göstermiş ve Anadolu'da bir kurtuluş yürüyüşünü başlatmıştır. Yıllar süren Kurtuluş Savaşı'nın sonunda düşman mağlup edilmiş ve Türk Milleti yeniden bir vatan coğrafyasına sahip olmuştur. Bozkurt Atatürk, bu vatan coğrafyasında yeni bir devlet kurmuş ve adını Türk koymuştur. O bir Bozkurt'tur'.²¹³

²¹² Bkz. T. Akçam, Ermeni Tabusu Aralanırken Diyalogdan Başka Bir Çözüm Var mı?, Su Yay., 2000; M.K. Öke, Yüzyılın Kan Davası: Ermeni Sorunu, Aksoy Yay., 2000; Roja Teze, "Ermeni Soykırımı ve Suçluların Tekası", No:67, 3 Kasım 2000, s.5; Odak Dergisi, "Resmi Tarihin Karanlıklarında Kalmış Bir Konu: Ermeni Sorunu", 6 Kasım 2000, s.26; T. Eralp, Sol Dergisi, "Adı 'Sorun'la Anılan Bir Başka Halk: Ermeniler", No: 106, 6 Ekim 2000, s.18-21; Ç. Taştı, Roja Teze, "Ermeni Soykırımı", No:62, 29 Eylül 2000, s.5; E. Erkiner, Roja Teze, "Anadolu'da İlk Etnik Temizlik: Ermeniler", No:62, 29 Eylül 2000, s.10; D. Akhanlı, İnsanca, "İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu", TÜDAY Bülteni, Aralık 200, s.10; Y. Alogan, Kızılçık Dergisi, "Genos Coedere!", No:5, Aralık 2000, s.27; A. Aydın, Kızıl Bayrak Gazetesi, "Ermeni Sorunu ve Osmanlı Mirası", No: 38, 14 Ekim 2000, s.15; F. Soydan, Kaldıraç Dergisi, "Ermeni Katliamı ve TC'nin El Çabukluğu", No:17, Mart 2001, s.23-25; D. Küçükaydın, KöXüz Dergisi, "Ermeni Sorunu", No:14, 2001, s.44-8; E. Mahçupyan, Foreign Policy Dergisi, "Türkler ve Ermeniler: İletişimsiz Birlikte", No:13, Ocak-Şubat 2001, s.40-5; M. Ulusoy, Teori Dergisi, "Ulusal Bağımsızlık, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu", No:135, Nisan 2001, s.10-28; S. Erez, Cumhuriyet Dergi, "Soykırma Dair...", No:759, 8 Ekim 2000, s.13; İ. Işık (Welatê Torî), Birlikte Olduğumuz Halklar: Keldani-Asuri-Süryani-Ermeni, Sorun Yay., 2000; A. Kılıç, Teori Dergisi, "Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Ermeni Sorunu", No: 135, Nisan 2001, s.29-47; N. Gül, Stratejik Analiz Dergisi, "21. Yüzyılın Başlangıcında 'Haydat' (Ermeni Davası)", No:2, Haziran 2000, s.25-28; E.Y. Azadian, Jco Ekonomi Dergisi, "Bölgesel Güç Türkiye ve Ermenistan", No: 1, İlkbahar 1999, s.34-36.

²¹³ Merhaba Yüzyıl Dergisi, 1 Mart 2001.

Yazıda Bozkurt'un tarihte Türk Milleti'nin sembolü olduğu belirtilirken, Atatürk'ün bunun için Türk Milleti'nin sembolü olan Bozkurt'un Türk devletinin parasına basılarak yeniden Türk kültürüne yerleşmesine öncülük ettiği söyleniyordu...²¹⁴

Türkiye'deki çürümeyle bağıntılı olarak, Ayşe Kadioğlu, "Etrafta bir faşizanlık, bir maçoluk, mafya özentiliği kol geziyor... Türkiye'de giderek gündelik yaşantımıza nüfuz eden bir faşizanlık görüyorum"²¹⁵ derken biz de eklemeyen geçmeyelim: Türkiye'de ciddi bir lumpen-proletarya ve lumpen-burjuvazi oluşumu hızlanıyor.²¹⁶

²¹⁴ "Yazının devamında Atatürk'ün Bozkurt olduğunun kanıtları ise şöyle sıralandı: Adını Atatürk'ün verdiği ilk yolcu gemimiz Bozkurt'a, 1927 yılında Ege Denizi'nde bir Fransız gemisinin çarpması ile ilgili dava, Uluslararası Lahey Adalet Divanı'nda görülmüştür. Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat'ın savunduğu Türkiye, davayı kazanmıştır. Bu nedenle Lahey Adalet Divanı'nca M. Kemal'e anı olarak tunçtan yapılmış bir Bozkurt heykeli hediye edilmiştir. Soyadı kanununun çıkmasından sonra Mahmut Esat'a Atatürk tarafından Bozkurt soyadı verilmiştir... İlk TBMM ve onun hükümeti, 23 Ocak 1922'de çıkardığı pulda Bozkurt'u kullanmıştı. Harf devriminden sonra bastırılan 6 kuruş değerindeki bir pul Ergenekon'u tasvir etmektedir. Harf inkılabı yapılmadan önce M. Kemal emriyle tedavüle çıkarılan 5 ve 10 liralık paralarda da Bozkurt kullanılmıştı... Türk devletinin arınmasının seçim için 1925 yılında açılan yarışmada birinciliği Namık İsmail'in eseri kazanmıştı. Bu arına, cserde Bozkurt'ı mutlaka bulunmasını isteyen Atatürk tarafından milli sembolümüzün görkemini yansıtmadığı gerekçesiyle kullanılmadı" (Ayda Kaya-Yelda Ataç, Hürriyet, "MHP'li Dergiye Göre Atatürk Bozkurt'muş", 15 Mart 2001, s.7).

²¹⁵ Ayşe Kadioğlu, Radikal İki, "Savulun! Korumalar", 8 Eylül 2001, s.4.

²¹⁶ "Lumpen-proletarya" Marksist literatürde işçi sınıfının en yoksul, sabit bir işi olmayan, suça açık ve marjinal kesimleri için kullanılan bir kavram. Dilimize yerleşen "lumpen" terimi sanırım bu kavramdan galat: bir varoluş, bir geçim tarzından çok bir davranış biçimini, en kestirmesinden "kabadayı"yı, "bitirim"i tanımlamada kullanılıyor (ya da kullanıldı: şimdilerde "maganda" ve/veya "zonta" terimleri yeğleniyor galiba). "Lumpen-burjuvazi" ise, Andre Gunther-Frank'ın (Lumpenbourgeoisie and Lumpen Development in Latin America'sında) Latin Amerika'daki kalkınma modelleri ve sermaye birikimini "suç"tan (uyuşturucu-beyaz kadın ticareti, kumar, haraç, şantaj vb.) sağlayan burjuva sektörünü tanımladığı ve günümüz Türkiye koşullarına fazlasıyla denk düşen bir kavram. Örneğin Türkiye'nin "yükselen sınıf"ı "Susurluk burjuvazisi" ve onun kendini meşrulaştırdığı/kurumsallaştırdığı "rantiye/spekülatör sermaye" tarzı tamı tamına A. Gunther-Frank'ın "lumpen-burjuvazi" kategorisine denk düşmekte.

Her iki kategorinin ortak özelliği ise, kendi varlık alanlarını kendi sınıflarının aslı niteliği olan "öz"ün (işçi sınıfı için emek, burjuvazi için en genel anlamında "kontrol") dışında kurgulamalarıdır. Bir anlamda her ikisi de varoluşlarını, "canlarını" ortaya koyarak gerçekleştirir. Bir lumpenproleter, yaşamını ve çocuklarının geleceğini emek süreci içinde gerçekleyen proleterin tersine, "küçük çaplı hırsızlık, ufak-tefek haraç işleri ya da ayakçı-

3.5) 'HİKMET-İ DEVLET' VE İNSAN HAKLARI, HUKUK VS...

“Özgür olmadıkları hâlde, kendilerini özgür sananlar kadar hiç kimse tutsak olamaz.”²¹⁷

“Dünya medyasında Türkiye’ye ilişkin haberlerin %70’ini insan hakları ihlalleriyle ilgili haberler oluşturuyor.”²¹⁸ Dışişleri Bakanlığının bir çalışması, ekonomik krizin doruğa ulaştığı 2001’in ilk yarısında bile dünyanın Türkiye’ye olan ilgisinin insan hakları ihlallerinde olduğunu ortaya çıkardı. Bu çalışma 1 Ocak-31 Mayıs 2001 tarihlerinde Batı’nın karar mekanizmalarını yönlendiren 12 gazete-

lik, tetikçilik, fedailik vb.” faaliyetlerle, yani ortaya “emeğini” değil de “canını” koyarak varlığını sürdürürken, lumpenburjuva da sermaye birikimini burjuvazinin yasallığını çiğneyen, “kontrol-dışı” yöntemlerle sağlamaktadır.

²¹⁷ Goethe.

²¹⁸ Bkz. Toplum ve Bilim, No:87, Kış 2000/01, E. Balibar, “Bir Zulüm Topografyasının Anahatları: Küresel Şiddet Çağında Yurttaşlık ve Sivillik”, s.28-43; M. Mutman, “İnsanlığın Kısıyında Haklar”, s.44-64; T. Tarhanlı, “Uluslararası Suçlar ve İnsan Hakları”, s.97-112; V. Bıçak, Liberal Düşünce Dergisi, “Yeni Yapısıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi”, No:17, Kış 2000, s.47-58; B. Tanör, Cogito Dergisi, “İnsan Hakları”, No:23, Yaz 2000, s.45-75; Z. Arslan, Liberal Düşünce Dergisi, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Yargısı: Uyum Sorunu ve Öneriler?”, No:19, Yaz 2000, s.103-15; K. Cangızbay, Doğu Batı Dergisi, “Bir Kavram Olarak ‘İnsan Hakkı’”, No:13, Kasım-Aralık-Ocak 2000/01, s.117-35; Elli Yıllık Deneyimlerin Işığında Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları, yay. haz. İ. Kuşuradi-B. Peker, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 1999; M. Erdoğan, Mazlum-Der Bülten, “Türkiye’de İnsan Hakları Sorunu”, No:16, Temmuz 2000, s.6-9; Ö.N. Soykan, İnsancıl Dergisi, “İnsanın Haklarının Olması Ne Demektir?”, No: 11, Kasım 2000, s.1-5; N. Eren, Roja Teze, “Batı ve İnsan Hakları”, No:41, 21 Nisan 2000, s.12-6; M. Belge, Radikal, “Ödev Varsa Hak da Olmalı”, 1 Temmuz 2000, s.9; Mazlum-Der, Türkiye’de İnsan Hakları: 1999 Yılı Analizi, Mazlum-Der Yay., 2000; F. Türkmen, Foreign Policy, “İnsan Hakları Denklemi”, No:1, Kasım-Aralık 2000, s.60-69; E. Keskin, Söz ve Eylem Gazetesi, “İnsan Hakları Mücadelesi”, No:2, Aralık 2000, s.14; E. Çağlar, Demokrasi Kuşağı İçin Girişim Dergisi, “İnsan Haklarında Evrensellik Paradoksu”, No:3-4, Haziran 2000, s.73-76; S. Bessis, İDEA-Politika Dergisi, “İnsan Hakları ve Tarihi”, No: 7, Yaz 2000, s.30-34; H. Hasançebi, Kızılıcak Dergisi, “İnsan ‘Hayvan’ Değilse İşçiler Haklıdır”, No:2, Nisan 2000, s.22-3; Z.A. Kızılyaprak, “İnsan Hakları ve ‘Bizimkiler’”, Emekçiler Dergisi, No:21, Aralık 2000, s.38-41; P. Sané, İDEA Dergisi, “Amnesty International ve İnsan Hakları”, No:10, Mart-Nisan-Mayıs 2001, s.51-53; G. Dinç, İnsan Haklarına Uzanmak, Say Yay., 1986; M. Sencer, Belgelerle İnsan Hakları, Beta Yay., 1998; Özgür Halk Dergisi, “İnsan Hakları Mücadelesi ve Üç Kuşak Hakları”, No:112, 15 Aralık 2000, s.40-46.

de Türkiye ile ilgili olarak çıkan haberlerin taranması yoluyla yürütülmüş. Washington Post'tan Financial Times'a, Le Monde'dan Die Welt ve La Stampa'ya 12 Amerikan, İngiliz, Alman, Fransız ve İtalyan gazetesi incelenmiş... Sonuç: Haberlerin %70'i insan hakları ve demokratikleşme sorunları,²¹⁹ %25'i ekonomik ve siyasi kriz, %5'i de, turizmden trafik kazalarına dek diğer tüm haber ve gelişmeler".²²⁰ İnsan hakları ihlalleri haberleriyle birinci sırada yer alan Türkiye için "1999 yılında 655 başvuru yapılan AİHM'de T.C. aleyhine açılan davalar gruplandırıldığında, ilk sırada işkence, yaşam hakkının ihlali, köy yakma ve boşaltma davaları geliyor".²²¹

Ancak TİHV İzmir Temsilcisi Prof. Dr. Veli Lök'ün belirttiği üzere: "İşkencenin yaygınlığı, aynı yöntemlerin her yerde sistematik olarak uygulanmasına karşın işkencecilerin cezasız kalması ise bir paradoks oluşturmaktadır. Bu durum; işkencecilerin kendi başına hareket etmedikleri, aynı merkezde eğitildikleri, ceza muafiyeti konusunda güvence aldıkları ve korunduklarını göstermektedir. İşkenceciler yargılanmamakta, ender olarak yargılanması sağlansa bile cezasız kalmakta ve aklanmaktadır".²²²

Olup-biten böylesine net olduğu hâlde, "İçişleri Bakanı Rüştü Kazım Yücelen Türkiye'de sistematik işkence olmadığını 'katı' bir dille açıkladı. Yücelen, 'İşkence ve cinsel işkence iddiaları üzerine yeteri kadar gidiliyor, bunu yaptığı iddia edilen personele gerekli cezalar veriliyor. Eğer böyle bir uygulama olsaydı, görevliler hakkında hiçbir araştırma ve soruşturma yapılmazdı' dedi. Daha önceki bir açıklamasında 'devletin kucacı' diye tanımladığı karakolların vatandaşın güler yüzle karşılanacağı binalar olduğunu söyledi".²²³

²¹⁹ Victor Hugo, "Paris'te bir insan öldürülürse bu bir cinayettir. Doğu'da elli bin kişi boğazlanırsa, bu bir sorun olur" der...

²²⁰ M. Yetkin, Radikal, 'İnsan Hakları İhlalleri Krizi Gölgede Bıraktı', 26.6.2001, s.6.

²²¹ Hasip Kaplan, Sosyal Demokrat Hareket Dergisi, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi", No:4, Nisan 2000, s.22.

²²² Veli Lök, Cumhuriyet, 26 Haziran 2000, s.9.

²²³ "Yücelen, Rize Bağımsız Milletvekili Mehmet Bekaroğlu'nun soru önergesini yanıtlarken şu bilgileri verdi: 'Ülkemizde işkence yapıldığına dair çok kapsamlı bir karalama kampanyası yürütülmektedir. Adli Tıp Kurumu'ndan alınan raporlarda işkence yapıldığı

* Hukukun bir sınıfın doğrudan egemenlik aracı işlevini -en kaba görüntüleri ile- üstlendiği²²⁴ Türkiye’de 2000 yılında ceza davalarının %41,5’i metropollerde açıldı. Ağır ceza mahkemeleri başına 472 dava düştü. Yaklaşık 50 bin dosyanın bulunduğu Yargıtay’da 10.728 dava dosyası zamanaşımından düştü. Cumhuriyet savcılıklarında 619.771 faili meçhul dosya bulunurken 96.104 dosya zamanaşımı nedeniyle işleminden kaldırıldı.

1998’de 13.303 davanın açıldığı DGM’lerde bu sayının 2010 yılında 30.136’ya çıkması bekleniyor. Ağır ceza mahkemelerinde 85.495 dava açılırken 2010 yılında bu sayı 87.497 olarak öngörülüyor. 947.105 olan asliye cezadaki dava sayısı ise 2010 yılı için 1 milyon 420 bin olarak hesaplanıyor.

Faili meçhul dosyaların savcılıkların iş yükündeki oranı %27 olarak belirlendi. Cumhuriyet başsavcılıklarına 1999’da toplam 722.390 faili meçhul dosya gelirken bunlardan 6.515’inin faili

na dair hiçbir bulguya rastlanılmazken, belli kesimlerden temin edilen doktor raporları ile işkence iddiaları desteklenmekte ve uluslararası camiada bu bir koz olarak kullanılmaktadır... İşkence ve cinsel işkence iddiaları üzerine yeteri kadar gidilmekte, işkence ve kötü muamele yaptığı iddia edilen personel hakkında gerekli adli ve idari soruşturmalar yapılmakta ve gereken cezalar verilmektedir... 1 Ocak 1995-30 Nisan 2001 tarihleri arasında toplam 12.535 kişi hakkında işkence yaptığı iddiasıyla soruşturma açıldı...” (Radikal, “Yücelen’den İnciler”, 13 Temmuz 2001, s.6).

²²⁴ Bkz. E. Karaca, Sintinenin Dibinde (TC’nin Hukuksal Öyküsü), Gendaş Yay., 2001; M. Ayhan, Politika ve Hukuk Kitap Dizisi, “Hukuk, Hukukçu ve Hukuk Kurumları Üzerine Saptamalar”, Sonbahar 2000, s.79-85; E. Çırakman, Doğu Batı, “Levinas’ta Öteki ve Adalet: Eleştirel Bir Not”, No:13, Kasım-Aralık-Ocak 2000/01, s.179-99; Hayrettin Ökçesiz, İDEA-Politika Dergisi, “Adli Yargıda Yolsuzluk”, No:2000, Bahar 2000, s.38-40; F. Erol, Devrimci Genç Dergisi, “Küresel Düzendeki Daha Otoriter Bir Türkiye’ye Doğru: Adalet Sistemi”, No:3, 3 Kasım 2000, s.18-19; M. Erdoğan, Türkiye Günlüğü Dergisi, “Anayasal Demokrasi Perspektifinden Türkiye”, No:60, Mart-Nisan 2000, s.43-50; E. Özgen, Çağdaş Hukuk Dergisi, “Adil Yargılama Hakkının Boyutları”, Aralık 1997, s.12-21; S. Selçuk, Çağdaş Hukuk Dergisi, “Yargı Bağımsızlığının Durumu Yüreklere Acısı”, Aralık 1997, s.28-34; H. Öndül, İnsan Hakları Bülteni, “Otoriter Özü Muhafaza Ederek Değişim”, Nisan-Mayıs 2001, s.2-4; Y.S. Tezel, Yeni Binyıl, “Etkisiz Adaletle Mahkûm muyuz?”, 22 Ekim 2000, s.3; İ.Ö. Kaboğlu, Anayasa ve Toplum, İmge Yay., 2000; K. Reid, Adil Bir Yargılamanın Güvenceleri, çev. B.Ö. Düzgören, Scala Yay., 2000; F. Latty, İDEA Politika, “Soğuk Savaşın Sonuyla Gelen Uluslararası Ceza Hukuk İmkânı”, Kış (Aralık-Ocak-Şubat) 2000-01, s.66-7; A. Erdoğan, Çağdaş Hukuk Dergisi, “Neden Adil Yargılama Hakkı”, No:59, Aralık 1997, s.4-11.

bulundu. 96.104 dava ise zamanaşımından dolayı işleminden kaldırıldı. 619.771 dosya ise bir sonraki yıla devredildi.

1999'da DGM başsavcılıklarına ise toplam bin 92 faili meçhul dosya geldi. Bu sayı önceki yıllardan devredilen 17.547 dosya ile 18.639'a ulaştı. Yıl içerisinde 145 dosyanın failinin bulunması, 749 dosyanın da zamanaşımından işleminden kaldırılmasıyla 894 dosya 2000 yılına devredildi.

Faili meçhul olaylara ilişkin dosyalardan en çoğu Diyarbakır'da bulunuyor. 10.842 dosyanın bulunduğu Diyarbakır DGM'yi sırasıyla 3.115 ile Van, 1.551 dosyayla Erzurum, 1.203 dosya ile Malatya, 482 dosyayla Ankara, 227 dosya ile Adana, 118 dosyayla İzmir DGM izlerken 9 dosya ile İstanbul DGM son sırada yer alıyor. 8 DGM başsavcılığının toplam iş yükünde faili meçhul dosya oranı %63,4 olarak hesaplandı.

DGM başsavcılıklarında geçmiş yıllarda faili belli olmayan dosyaların hiçbirini aydınlatılmazken Diyarbakır DGM'de 32, Adana'da 56, Ankara'da 16, Erzurum'da 35, Malatya'da 6 olmak üzere toplam 145 dosyanın failleri bulundu. Adana DGM'de 88, Ankara'da 79, Diyarbakır'da 60, Erzurum'da 468, İstanbul'da 4, İzmir'de 29, Malatya'da 8, Van'da 13 olmak üzere toplam 749 dosya zamanaşımından dolayı işleminden kaldırıldı...²²⁵ Eski İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, 1987-2000 yılları arasında polisin sorumluluk bölgesinde 1.991 siyasi cinayet işlendiğini, bunlardan 639'nun faili meçhul kaldığını açıkladı. Siyasi nedenlerle kaybedilen onlarca kişinin cesedi bulunurken, 272 kişinin akıbeti bilinmiyor!²²⁶

* Düşüncenin 'suç' ilan edildiği coğrafyamızda²²⁷ Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi, "Türkiye, ifade özgürlüğünün en fazla kısıtlı olduğu ülke²²⁸ sıfatını taşımaktadır"²²⁹ derken Kemalist

²²⁵ İlhan Taştçı, Cumhuriyet, "Adalet Masada Kaldı", 18 Temmuz 2001, s.6.

²²⁶ 2000'de Yeni Gündem, "Faili Meçhuller Ülkesi", 4 Mart 2001, s.4.

²²⁷ "Düşünceye Özgürlük 2000 adlı kitaba imza atan 23 sanatçı ve aydından 16'sı hakkında yasadışı örgüte yardım ve yataklık etmek suçundan 4,5 yıla kadar ağır hapis istemiyle dava açıldı", Fırat'ta Yaşam, 'Düşünmek Yassahh!', 22-29 Mayıs 2000 s.3.

²²⁸ Bkz. Tahsin Göksel, Güncü Dergisi, "Türkiye'de Sansür Var!", No:14, Ekim-Kasım-Aralık 2000, s.28-31; Mazlum-Der Bülten, "TCK. 312 'Bir Ön Rapor'", No:18, Eylül 2000, s.28-32; Cumhuriyet Dergi, "Nadire Mater ve Meral Tamer: Yazdılar, Yargılandılar

Toktamış Ateş ise bu konuda şunları diyebilmektedir: “Kendini ‘demokrat’ sayan kimi köşe yazarı meslektaşlarımız, ‘sınırsız’ bir demokrasi hayali peşinde. Oysaki demokrasi kuramının hiçbir yerinde, ‘sınırsız demokrasiden’ söz edilmez. (...) Düşünce özgürlüğü dışında hiçbir özgürlük sınırsız değildir. Tüm özgürlükler, ‘başkalarının özgürlüğü’ ile sınırlıdır. Bu hem ‘bireysel’ ve hem de ‘toplumsal ve siyasal’ özgürlükler için söz konusudur!”²³⁰

Oysa düşünce özgürlüğü, çoğunluğun benimsediği ve iktidarı kullananların dile getirdiği görüşlerin söylenebilmesiyle değil, bunlardan farklı, belki de bunlardan zıt görüş ve düşüncelerin de ifade edilmesiyle hayat kazanır. Rahatsız edici de olsalar, farklı görüşlerin tahammül ile karşılanması, yönetimin saydamlaşması yolunda adım teşkil eder. Özgür düşünce zıt olanı savunur... Ama Yargıtay Başkanı Sami Selçuk’ın, “Anayasal devlet istiyoruz”²³¹ deyip, 1982 Anayasası’nı ‘polis tüzüğü’ne benzettiği Türkiye’de -sudan sabundan gerekçelerle- cezalandırılır!

* Sınıflı sömürücü yapının tüm negatiflerinden derinlemesine malûl olan Türkiye’de, soyut bir burjuva ilkesi olan ‘Adil yargılama hakkı temel bir insan hakkıdır’²³² önermesi ile ‘yargı bağımsızlığı’²³³ kocaman bir yalan iken, ölüm cezası²³⁴ -rejimin bekası için- bir

lar”, No:760, 15 Ekim 2000, s.1-3; Rasim Öz, Ürün Dergisi, “TCK 312 Size de Uygulanabilir”, No: 5, Mayıs-Haziran 2000, s.16-26; Tevfik Çavdar, Sol Dergisi, “312. Madde ve Düşünce Özgürlüğü”, No:94, 14 Temmuz 2000, s.9; Sedat Yurttaş, Fırat’ta Yaşam, “Hukukdışı Derinlik”, No:62, 22-29 Mayıs 2000, s.3; K. Şentürk-Y. Kılıçer, Mazlum-Der Bülten, “TCK. 312 ‘Bir Ön Rapor’”, No: 18, Eylül 2000, s.28-32.

²²⁹ Oktay Ekşi, Hürriyet, 25 Temmuz 2000.

²³⁰ Toktamış Ateş, Cumhuriyet, 11 Mayıs 1999, s.39.

²³¹ Sami Selçuk, Roja Teze, Yıl:2, No:59, 8 Eylül 2000, s.1.

²³² Uluslararası Af Örgütü, Adil Yargılama Hakkı, çev. Fadıl Ahmet Tamer-Erol Kaplan, İletişim Yay., 2000.

²³³ “‘Yargı bağımsız değil’ dediği için yargılanan DGM savcısı Mete Göktürk, bir söyleşi de ‘Korkaklar iyi hukukçu olamaz’ demişti...” (Ümit Kardaş, Radikal, “Postmodern Darbe İdamlık”, 22 Ocak 2001, s.6).

²³⁴ “Hukuki olayların incelenmesi varsayıma dayanır. Varsayımlara dayanan idam kararı yanlıştır” (A.M.C. Şengör, Cumhuriyet Bilim Teknik, “Bilgibilim Açısından İdam Cezası”, No:694, 8 Temmuz 2000, s.5) Ayrıca bkz. Sami Selçuk, İDEA Politika Dergisi, “Ölüm Cezası”, No:9, Kış (Aralık-Ocak-Şubat) 2000-2001, s.14-16; Cumhuriyet Dergi,

şantaj aracına dönüşmüş ve ‘hukuka ilişkin tüm genel normlar’ ayaklar altına alınmıştır!

Örneğin, “TSK İç Hizmet Kanunu’nun 43. maddesine göre, “Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü siyasi fikir ve düşüncelerin dışın-da ve üstündedir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi parti veya derneklere girmeleri, bu maksatla nutuk ve beyanat vermeleri ve yazı yazmaları yasaktır”. TSK İç Hizmet Yönetmeliği’nin 124. ve Askeri Ceza Kanunu’nun 148. maddeleri de aynı şeyi söyler. Eğer Genelkurmay’dan biri kalkıp bir siyasi demeç vermişse bu, Askeri Ceza Kanunu’nun 148. maddesine girer. Buna göre, siyasi amaçlı nutuk söyleyen, demeç veren, yazı yazan ve telkinde bulunan’ asker bir aydan beş yıla kadar hapse mahkûm olur. (...) Eski Jandarma Genel Komutanı, Meclis’in Susurluk Komisyonu’na çağırıldığı hâlde gitmemiştir!”²³⁵

3.5.1) F-TİPİ - DEVLET- ÖRNEĞİ

“Buraya bakın, burada, bu kara mermerin altında

Bir teneffüs daha yaşasaydı

Tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür

Devlet dersinde öldürülmüştür...

Devlet ve tabiatın ortak ve yanlış sorusu şuydu:

- Maveraünnehir nereye dökülür?

En arka sırada bir parmağın tek ve doğru karşılığı:

Solgun bir halk çocukları ayaklanmasının kalbinedir.”²³⁶

* Tüm bunların neden böyle olduğuna gelince, ‘Devlet Aklı (veya hikmet-i devlet)’²³⁷ kavramı üzerine kafa yormak gerekir...

Friedrich Meinecke’in deyişi ile “Ahlâk ve hukuka saldırmak suretiyle kirlenmesinin kaçınılmaz oluşu hikmet-i hükümetin her zaman esaslı bir unsuru” olması yanında; “Hikmet-i hükümet’in müdahalesi, devletin hizmetlilerini devletin efendilerine çevirme

“Ölüm Cezası Yargılanıyor”, No:744, 25 Haziran 2000, s.9-11; Efsun Kıvıncı, İskenderiye Yazıları Dergisi, “Ölüm Cezası”, No:24, Ocak-Şubat 2000, s.72-73.

²³⁵ Ümit Kardaş, Radikal, “Postmodern Darbe İdamlık”, 22 Ocak 2001, s.6.

²³⁶ Ece Ayhan, “Meçhul Öğrenci Anıtı”.

²³⁷ Mithat Sancar, “Devlet Aklı” Kısacasında Hukuk Devleti, İletişim Yay., 2000.

çabasıdır".²³⁸ Çünkü bilindiği gibi "Modern çağın geleneksel devlet teorisinin kilit kavramlarından biri 'egemenlik' ise diğeri 'hikmet-i hükümet'tir. Söz olarak değilse de kavram olarak uzun bir geçmiş bulunan hikmet-i hükümet gerçi son on yıllarda pek kullanılan bir ifade değildir. Bu terimle anlatılmak istenen şey, bugün daha ziyade 'güç devleti', 'güç politikası', 'iktidar problemi' gibi kavramlarla ifade edilmektedir.²³⁹ Türkiye'de ise aşağı yukarı aynı anlamda olmak üzere 'devletin âli menfaatleri', 'milli menfaat', 'devletin korunması', 'devlet politikası' gibi kavramlar kullanılmaktadır.

Son yıllarda ayrıca 'devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü' ve 'laik Cumhuriyet' kavramları devlet elitlerince hikmet-i hükümetin bütün 'gerekleri'ni kapsayan bir tür üstün referans sistemi olarak görülmektedir. Mamafih, gerek hikmet-i hükümet terimi gerekse bugün onun yerine kullanılan ifadeler özünde aynı fikre işaret etmektedirler: Siyasetin devlet merkezli kavranması. Bundan dolayı, hikmet-i hükümet kısaca 'siyasette devletçilik' veya 'devletçi siyasi felsefe' olarak tanımlanabilir. (...)

Hikmet-i hükümet doktrininin en temel eylem kılavuzu politikada devlet olmanın ve/veya devlet yönetiminin 'zaruretleri'nin tanınmasıdır. Genel olarak 'devlet' olmanın zaruretleri yanında her bir devletin ayrıca kendine özgü zorunlulukları da vardır. Ahlâktan ve adaletten bağımsız olan bu zorunluluklar doğa yasası gibidirler, onlardan kaçınmak mümkün değildir. Hikmet-i hükümet politikada tutulması gereken yol konusunda yöneticilere tercih alanı bırakmaz; onlar 'sebep-sonuç ilişkisinin demirden zinciri'²⁴⁰ içinde hareket etmek zorundadırlar. Bütün devlet faaliyetinin bu zorunluluklara göre tasarlanıp yürütülmesi gerekir. Bu zorunluluklar politikada sonuç almak için uygunsuz olan araç ve yollara başvurulmasını haklı kılar"²⁴¹

²³⁸ Yves Charles Zarka, İDEA-Politika Dergisi, "Hikmet-i Hükümetten Kurtulmak Mümkün mü?", No:5, Kış 1999-2000, s.94.

²³⁹ Friedrich Meinecke, Makyavellism: The Doctrine of Raison d'Etat and Its Place in Modern History, Transaction Publishers, 1998, s.409.

²⁴⁰ Friedrich Meinecke, Makyavellism... A.g.c., s.2.

²⁴¹ Mustafa Erdoğan, Doğu Batı Dergisi, "Hikmet-i Hükümet'ten Hukuk Devletine Yol Var mı?", No:13, Kasım-Aralık-Ocak/ 2000-2001, s.45-47.

* Amerikan popüler kültürünün ve postmodern kimliklerinin²⁴² allak bullak ettiği²⁴³ Türk(ie) devletinin²⁴⁴ varlığını sürdürmesinde önemli bir etken olan hikmet-i hükümet somutuna gelince buna F-Tip(sızlığ)ı icraatını gösterebiliriz...

Bilindiği üzere; “19 Aralık 2000’de başlayan ve ‘Hayata Dönüş’ adı verilen operasyonun, özellikle Bayrampaşa, Ümraniye ve Çanakkale bölümlerinde tüyleri ürperten sahneler yaşanmıştı. Hükümete göre operasyonlar ‘başarılı biçimde’ bitmişti!

‘Hayata Dönüş’ operasyonları sırasında hayatını kaybeden 29 tutuklu ve hükümlünün yapılan otopsilerinin sonuçlarına göre 10 tutuklu ve hükümlünün kurşunlama, üçünün zehirlenme, birinin darp ve birisinin de kafasına gaz bombası saplanması sonucu öldüğü belirlendi. Hayatını kaybeden ikisi asker 31 kişinin otopsi raporlarına göre ölüm nedenleri şöyle sıralandı:

* Bayrampaşa Cezaevi’nde ölen 12 kişiden beşi kurşunlama, beşi yanma ve zehirlenme ve ikisi de zehirlenme sonucu öldü.

* Çanakkale Cezaevi’nde hayatını kaybeden dört tutuklunun ölüm nedenleri, birinin yanma, birinin darp, diğer ikisinin de kurşunlama ve kafasına gaz bombası saplanması sonucu beyin kanaması olarak belirlendi. Cezaevindeki operasyonda bir asker de kurşunlama sonucu öldü.

* Ümraniye Cezaevi’nde hayatını kaybeden yedi tutukludan beşi kurşunlama, ikisi yanma ve biri de zehirlenme sonucu öldü.

²⁴² Bkz. Doğu Batı, No:15, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001; Gülriz Büken, “Amerikan Popüler Kültürünün Türkiye’de Yayılışına Karşı Tepkisel Düşünceler”, s.41-51; Douglas Kellner, “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, s.195-226.

²⁴³ Ege Üniversitesi Öğr. Üyesi Melek Görgenli’nin ifadesiyle, “12 Eylül’ler, Susurluklar, depremler, ölüm oruçları... Bu memleketin travmalı tarihine her gün yeni bir tanesi ekleniyor. Bizlerse gözlerimizi kapayıp onlarla yüz yüze gelmekten kaçınıyoruz... Travma tarihimize bir yenisini daha ekledik, seçilmiş ölümleri de atlatmayı fena hâlde öğrendik, hem de onlar ölmeye ya da ölmekten beter yaşamaya devam ederken... Artık ölümden başkası değil, ölüm bile yalan” (Radikal, ‘Bol Travmalı Tarihimiz’, 2 Temmuz 2001, s.9).

²⁴⁴ Bkz. P. Corrigan-H. Ramsay-D. Sayer, Praksis Dergisi, “Üretim İlişkisi Olarak Devlet”, No:3, Yaz 2001, s.203-27; Metin Kayaoglu, Teori ve Politika Dergisi, “Politika ve Şiddet Üzerine Sınırlı Düşünceler”, No:21, Kış 2001, s.3-23; Robert Nozick, Anarşi Devlet ve Ütopya, çev. A. Oktay, Bilgi Üniversitesi Yay., 2001; T. Hylland Eriksen, Kültür Terörizmi -Kültürel Arınma Düşüncesi Üzerine Bir Deneme, Avesta Yay., 2001.

Kurşunlanarak ölen askeri öldüren silahın ise tutuklularda bulunmadığı ortaya çıktı.

* Operasyonlarda yanarak hayatını kaybeden 14 tutuklu arasında bulunan beş kadının ise Adli Tıp uzmanlarının bilirkişi raporları doğrultusunda kendilerini yakmadığı şüphesi ortaya çıkmıştı. Cezaevlerindeki tutuklular, operasyondan sonra savcılıklara verdikleri ifadelerde, 10 tutuklunun kendini yaktığını söylemişti. Ümraniye Cezaevi'nde Ahmet İbili isimli tutuklunun kendini yakmasına karşın ölüm nedeninin dördü öldürücü bölgeye olmak üzere vücuduna isabet eden sekiz kurşunla gerçekleştiği de belirlendi. Bayrampaşa Cezaevi'nde kendini yakan Fırat Tavuk da aynı şekilde kurşunlanarak öldü.

* Operasyonlarda Ümraniye Cezaevi'nde ölen jandarma eri Nurettin Kurt'un tutuklular tarafından kullanılan silahlarla öldürülmediği belirlenirken Çanakkale Cezaevi'nde iki ateş arasında kaldığı düşünülen, ölen jandarma eri Mustafa Mutlu'nun hayatını kaybetmesine neden olan kurşununsa vücudunu delip çıktığı belirlendi. Adli tıp uzmanları, vücudunda tutuklulara ait olduğu ileri sürülen tabancalardan birinden çıktığı belirlenen bir mermi çekirdeği de bulunan Mutlu'nun, ölümüne neden olan merminin Kalaşnikof ve G-3 gibi silahların tanımlandığı 'yüksek kinetik enerji'li bir silahla atılmış olabileceğini söyledi"²⁴⁵

Bayrampaşa Kapalı Cezaevi	
Bayrampaşa Kapalı Cezaevinde 12 tutuklunun otopsi sonuçlarına göre, bunlardan beşi kurşunlama, beşi yanma ve zehirlenme, ikisi zehirlenme nedeniyle öldü.	
Nilüfer Alcan:	Duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Gülser Tuzcu:	Yanma, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Seyhan Doğan:	Yanma, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Şefinur Tezgel:	Yanma, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Özlem Ercan:	Yanma, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Yazgülü Güder Öztürk:	Yanma, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Aşur Korkmaz:	Kendini yaktı. Ölüm nedeni yanık, duman soluması ve karbonmonoksit zehirlenmesi.
Fırat Tavuk:	Kendini yaktı. Ölüm nedeni ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç organ delinmesinden gelişen iç kanama.
Murat Ördem:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı gelişen iç kanama.

²⁴⁵ Ahmet Şık, Radikal, "İşte Böyle Öldüler", 3 Temmuz 2001, s.5.

Ali Ateş:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç organ ve büyük damar delinmesinden gelişen iç kanama.
Mustafa Yılmaz:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç organ ve büyük damar delinmesinden gelişen iç kanama.
Cengiz Çalıkoparan:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı etraf kemik kırıklarıyla mütefarık büyük damar delinmesinden gelişen dış kanama. Yanı sıra vücudun çeşitli yerlerinde darp ve cebir izleri ile kesik yaraları da mevcut.

Ümraniye Cezaevi

Ahmet İbili:	Kendini yaktı. Ateşli silah mermi yaralanmasına bağlı kafatası, yüz kemikleri, omur ve kaburga kırıkları ile mütefarık beyin kanaması sonucu öldü. Vücudunda dördü öldürücü bölgede olmak üzere sekiz mermi bulundu.
Rıza Poyraz:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç kanama. Yanı sıra vücudunda darp ve cebir izleri bulundu. Ercan Polat: Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı büyük damar delinmesinden gelişen dış kanama.
Alp Ata Akçayöz:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç ve dış kanama.
Umut Gedik:	Akciğer ödemeğine bağlı solunum yetmezliği sonucu zehirlenerek ölüm.
Haydar Akbaba:	Yanma sonucu ölüm.
Muharrem Buldukoğlu:	Yanma sonucu ölüm.
Nurettin Kurt (Jandarma eri):	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı beyin kanaması ve beyin doku harabiyeti sonucu ölüm. Kurt'un 'yüksek kinetik enerji'li bir silahla vurulduğu ancak tutuklulardan ele geçirildiği ileri sürülen beş tabancanın bu tür silahlar kapsamına girmediği belirlendi.

Çanakkale E Tipi Cezaevi

İlker Babacan:	Başa soldan giren göz yaşartıcı gaz bombasının kafatasını kırması ve beyin kanaması.
Fahri Sarı:	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç kanama.
Sultan Sarı:	Muhtemelen 4 cm. çaplı künt bir cismin süratle göğüs ön duvarına vurulması sonucu göğüs kafesinin kırılması. ;
Fidan Kalşen:	Kendini yakması sonucu öldü.
Mustafa Mutlu (Jandarma Eri):	Ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı olarak gelişen dolaşım ve solunum yetmezliği ve kan kaybı sonucu öldü. Vücudunun sağ ve sol koltuk altlarına iki mermi isabet eden Mutlu'nun ölümüne neden olan mermi çekirdeğinin vücudu delip çıktığı belirlendi. Mutlu'nun vücudunda bulunan mermimin tutuklulara ait tabancalardan birine ait olduğu belirlenirken, Adli Tıp uzmanları ise mermilerin giriş yönüne doğru iki ateş arasında kaldığı düşünülen Mutlu'nun ölümüne neden olan mermimin 'yüksek kinetik enerji'li bir silahla atılmış olabileceğini söyledi.

Diğerleri

Ceyhan Cezaevi'nde Halil Önder:	Kendisini yakması sonucu öldü.
Uşak Cezaevi'nde Yasemin Cancı ile Berrin Bıçkılar:	Kendilerini yakmaları sonucu öldü.
Bursa Cezaevi'nde Murat Özdemir ve Ali İlhan Özkan:	Kendilerini yakmaları sonucu öldü.
Çankırı Cezaevi'nde Hasan Güngörmöz:	Kendisini yakması sonucu öldü.

* Tüm bunlar olup-biterken “Mahkûmların alev silahı olarak kullandığı belirtilen tüpler basına gösterilmişti. Adli Tıp raporu, tüplerin boş olduğunu belirtti... ‘Hayata Dönüş Operasyonu’nda, Adli Tıp raporundan sonra, en temel belge olan dokuz sayfalık jandarma tutanağı tartışmalı. İşte büyük çelişkiler:

* ‘İnsansız yere fırlatın’ uyarısı bulunan öldürücü dozdaki onlarca bombanın mahkûm koğuşlarına atıldığını ortaya koyan Adli Tıp raporu ‘Hayata Dönüş’te görev alan güvenlik güçlerinin temel hukuk kurallarını ihlâl ettiğini gösterdi. Ölümlerin çoğunun gaz zehirlenmesi ve silahlardan olduğu gerçeği, dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan’ın ‘Operasyon öncesi haftalarca hazırlık yapıldı, görevliler eğitilmişti’ sözlerini de tekzip etti.

* Tantan’ın sorumluluğu: ‘Hayata Dönüş’te tartışılan uygulamalar, cezaevi iç yönetiminden sorumlu Adalet Bakanlığı kadar, İçişleri Bakanlığı’nın sorumluluğunu tartışmayı da getiriyor. Çünkü operasyon öncesi gizliden gizliye Adalet Bakanlığı’nı mahkûmlarla görüşmesi nedeniyle suçlayan İçişleri Bakanlığı, başından beri müdahale yanlıydı.

Tantan, ‘Hayata Dönüş’ten sonra ‘Başardık’ diye sunduğu açıklamalarında jandarmanın haftalarca maketler üzerinde hazırlık yaptığını, hepsinin çok eğitilmiş olduklarını, görevlerini yasalara uygun yerine getirdiklerini savunmuştu. Oysa şimdi Adli Tıp, operasyonda kullanılan bombaların öldürücü dozda olduğunu ve üzerlerinde ‘insan bulunan yerlerde kullanılmaması’ uyarısı bulunduğunu tespit etti. Bu durum, ‘Güvenlik kuvvetleri ya eğitilmeselerdi?’ sorusunu gündeme getirirken, cezaevleri operasyonunda yetki aşımı bulunduğu iddialarına da güç kazandırdı.

Hukuksal açıdan ilk başvurulacak temel belge olan dokuz sayfalık jandarma tutanağındaki tespitlerin çoğu, Adli Tıp raporuyla çürüdü.

* Hukuk hiçe sayıldı: Öncelikle jandarmanın, adli soruşturmalarda birinci kural olan olay yerinin olduğu gibi korunması ilkesini çiğnediği, Adli Tıp raporunda ‘Bazı kan gölleri çimento ya da kitap yığınlarıyla kapatılmış, çelik dolapların, eşyaların yerleri değiştirilmiş’ tespitleriyle ortaya çıkıyor.

Tutanakta tutuklu ve hükümlülerin kendilerini yakarak öldürdükleri saptamasında sakınca görülmezken, hiçbir ölümle ilgili gaz zehirlenmesi, bomba etkisi veya kurşunla öldürmeden bahsedilmemesi dikkat çekiyor.

* Üst üste cesetler: Bu tutanakta ilginç çelişkiler de var; tutanakta bazı ölümlerin ‘tahrip olmasın’ diye hastaneye kaldırıldığı, bazı cesetlerin ise ‘otopsi’ için bulundukları yerde bırakıldığı yazılı. İşte, tutanaktaki ölümlere farklı muamele bölümleri:

Adının Nilüfer Alcan olduğu öğrenilen kadın kendini yakmış ve ölmüş olduğu, üst koğuş kapısının açılabilmesi için ceset hastane morguna kaldırıldı.

Fırat Tavuk’un cesedi otopsi için bulunduğu yerde muhafaza edildi.

Kapının hemen önünde göğüs alt kısmı hariç her yanı yanmış bir ceset ve hemen üst üste bulunan dört yanmış-kömürleşmiş ceset olduğu görülmüş, isimlerinin Özlem Ercan, Gülser Tuzcu, Yazgülü Güder, Seyhan Doğan ve Şefinur Tezgel olduğu öğrenilen cesetler adli soruşturma ve otopsi için olduğu şekliyle bırakıldı.

Adlarının Cengiz Çalıkoparan, Murat Ördekçi ve Ali Ateş olduğu öğrenilen dört terörist cesediyle karşılaşılmış, sonra cesetlere herhangi zarar gelmemesi tahrip olmaması için derhal hastane morguna kaldırılmıştır.

* Tüp ve zehir bilmecesi: Adli Tıp raporu ve jandarma tutanağının karşılaştırmasında ortaya çıkan bazı sorular da şöyle:

Jandarma tutanağının hemen her sayfasında koğuşlardan kendilerine sayısız yanar vaziyette ‘alev topu’ gibi tüpler fırlatıldığı yazılıyor. Oysa Adli Tıp uzmanları, bulunan piknik tüplerin tümünün boş, çiziksiz-eziksiz, ıssız-dumansız olduğunu raporlarına geçirdi. Neden hiç patlayan, tamamen yanan tüp tespit edilemedi?

Jandarma mahkûmların sürekli ‘zehir şişeleri’ attığını tutanağa geçmiş. Bu şişelerin zehir olduğu nasıl biliniyordu, Adli Tıp bunları niye saptamadı? Adli Tıp raporunda kadın mahkûmların ölü bulunduğu koğuştaki bir kimyasal maddenin içeriğinin tespit edilemediği belirtiliyor. Bazı ölümlerin bu kimyasal maddeyle bir ilgisi var mı?”²⁴⁶

²⁴⁶ Adnan Keskin, Radikal, “Resmi Yalanlar”, 4 Temmuz 2001, s.5.

TUTANAKLAR YALAN SÖYLEDİ: Koğuşlara öldürücü dozun üzerinde gaz bombası atıldığı ve mahkûmların güvenlik güçlerinin silahlarıyla öldüğü ortaya çıktı. 22 Aralık 2000-19 Ocak 2001 tarihleri arasında cezaevinde inceleme yapan 4 kişilik bilirkişi heyeti, hazırladığı raporda şu saptamalara yer verdi:

ÖLDÜRÜCÜ NİTELİKTE: 30 metrekuplük bir kapalı alanda 20 gram CS maddesi kullanıldığında, öldürücü dozaj süresi 38,1 dakikadır. C1 koğuşunda bulunan gaz bombalarında 35 gram CS maddesi bulunmuştur. Sadece bu koğuşta 45 adet gaz bombası kullanılmıştır. C1 koğuşunda öldürücü dozun çok üzerinde gaz etkisi açığa çıkmıştır.

Koğuşta bulunan gaz bombalarının üzerinde 'bombayı insan ya da yanabilecek malzeme olmayan sahaya fırlat' yazmaktadır. C Blok maltası boyunca tespit edilen tüm mermi çekirdeklerinden, atışların idari kısım tarafından maltanın sonu olan 19. koğuş yönüne doğru yapılmış olduğu, ters yöne doğru herhangi bir atışın saptanmadığı tespit edilmiştir.

ÜRKÜTEN İFADELER: Dosyada yer alan otopsi raporlarında da ürperten ifadeler yer aldı. Raporlar, güvenlik güçlerince düzenlenen tutanaktaki bazı ifadelerin doğru olmadığını da ortaya çıkardı. Tutanakta, "güvenlik güçlerinin hiçbir mahkûma öldürücü nitelikte ateş etmediği vurgulanarak mahkûmların birbirlerini öldürdükleri ima edildi. Ancak adli tıp raporlarında, ateşli silah sonucu ölen hiçbir mahkûma yakın mesafeden ateş edilmediği, atışların en az 100 metreden yapıldığı" belirtildi.

YAKINDAN ATIŞ YOK: Adli Tıp Kurumu, otopsi raporunda Bayrampaşa Cezaevi'ndeki operasyonda ölen 12 tutuklu ve hükümlünün uzaktan yapılan atışlar sonucu öldüğünü belirtti. Böylece güvenlik güçlerinin mahkûmların birbirlerini öldürdükleri iddiası havada kaldı.

* Ayrıca "Adli Tıp, 'Hayata Dönüş'te delil karartıldığına dair yeni bulgulara ulaştı: Otopside önce cesetlere müdahale edilerek mermi çekirdeği çıkarılmış!"²⁴⁸

'Hayata Dönüş' operasyonlarında Bayrampaşa Cezaevi'nde çıkan olaylarda ateşli silahla yaralanma sonucu ölen üç tutuklunun vücudundaki mermi çekirdeklerinin, Adli Tıp Kurumu'na götürülmeden önce çıkarıldığı ortaya çıktı. Murat Ördekçi, Mustafa Yılmaz ve Cengiz Çalıkoparan'ın vücudundaki yaraların kesilerek genişletildiği ve mermi çekirdeklerinin çıkarıldığı, Adli Tıp Kurumu'nda 'savcı gözetiminde yapılan otopside belirlenerek tutanaklara geçirildi. (...)

²⁴⁷ Gökçer Tahincioğlu, Milliyet, "İşte 'Hayata Dönüş' Katliamı", 30 Haziran 2001, s.17.

²⁴⁸ "Basın İlan Kurumu, Bakan H. Sami Türk'ün başvurusu üzerine Radikal'in beş gün ilan ve reklâmlarını kesmişti. Bakan Türk'ten sonra genel müdürü Ertosun da Radikal'in ilan gelirlerinin kesilmesini istedi... Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Ali Suat Ertosun, Adalet Bakanı H. Sami Türk'ün başlattığı sansür taktikini devraldı. Ertosun, 32 kişinin yakılarak, kurşunlanarak ve gaz bombalarıyla boğularak öldürüldüğü ve adına 'Hayata Dönüş' dedikleri operasyonu 'aşagılıdığını' öne sürdüğü Radikal'i, Türk gibi Basın İlan Kurumu'na şikâyet etti..." (Radikal, "Türk İş'i İkinci Sansür", 20 Ağustos 2001, s.7).

Adli Tıp Kurumu uzmanları, insan vücuduna giren bir mermi-
nin kemiğe çarparak dağılabilceğini belirterek, şunları söyledi:
‘Ancak burada karşımıza çıkan, böyle bir olay değil. Yara kesilerek
mermi çekirdekleri yok edilmeye çalışılmış. Yani delil kaybedilmiş.
Mustafa Yılmaz’ın raporunda vücuttan mermi fragmanı elde edil-
diği yazıyor’. Vücuduna mermi isabet etmiş birinden, ya çekirdek
ya da gömlek elde edilir, buradaki fragman, bir mermi şarapnel
parçası. Şarapnel etkili bir mermi kullanılmış olabilir. Mermi çekir-
deklerinin alınması delilleri yok etmek anlamına gelir...”²⁴⁹

3.6) ‘KÜRT SORUNU’

“Getirdiği radikal çözümler,
yaşadığı sorunların sıradanlığı nedeniyle
heba olmuştur.”²⁵⁰

* Türkiye ile Ortadoğu açısından ‘kilit önem’deki ‘Kürt Soru-
nu’, ulaşılan aşamadaki İmralı diskuru ile ‘Demokratik Cumhuri-
yet’ söylemine eşitlenmiştir. Söz konusu başkalaşımı ‘Demokratik
Sosyalizm’ alt-başlığında sunan ‘resmi görüş’e²⁵¹ göre:

i) “Demokratik Sosyalizm, demokrasinin bazı özellikleriyle be-
zenmiş veya takviye olunmuş, rasgele bir sosyalizm modeli değil,
aksine sosyalizmin tam bir modelidir. Sivil toplumun daha da geliştiri-
lip, dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Yasal bir kategori olarak
hak, meşru özneler ve özerklikleri devlet tarafından anayasal teminat
altına alınmış, özel ve kamusal alanlar olmasını gerektirir”.²⁵²

ii) “Gelinen aşamada ulus-devlet yaklaşımları aşıyor”.²⁵³

²⁴⁹ Ahmet Şık, Radikal, “Ölüm Üzeri İşkence”, 27 Ağustos 2001, s.7.

²⁵⁰ George Santanaya.

²⁵¹ Bkz. Özgür Halk Dergisi, ‘Parti Birliği Federatif Cumhuriyetler Birliği Değildir’, No:108, 15 Ağustos 2000, s.10-6; A. Türkmen, Özgür Halk Der., ‘Milan Her Şeyiyle Partili Olandır’, No:114, 15 Şubat 2001, s.28-38; Emekçiler Dergisi, ‘Dönem, Kitleleri Teyakkuz Durumunda Tutmayı Zorunlu Kılmaktadır’, Ocak-Şubat 2001, s.32-44.

²⁵² Mehmet Tigris, Özgür Halk Dergisi, “Sivil Toplum, Demokrasi ve Kitle Örgütleri Üzerine -I”, No:108, 15 Ağustos 2000, s.47.

²⁵³ Özgür Halk Dergisi, “Demokratik Cumhuriyet Eşitlik ve Özgürlük Düşüncesidir”, No:108, 15 Ağustos 2000, s.33.

- iii) "Apoculuk 21. yüzyıl sosyalizm mücadelesinin kendisidir".²⁵⁴
- iv) "PKK proletaryanın örgüt esasları temelinde gelişiyor".²⁵⁵
- v) "Leslie Lipson'da demokratik kültür derinleşmiş".²⁵⁶
- vi) "Hem Lozan, hem Kopenhag Kriterleri birleştirilecek. Bunlar birbirine engel değil. Biz ilerletilmesinden yanayız. Türkiye'nin aldığı tedbirleri sabote etmeyeceğiz. Türkiye'de, bir de AB'ye karşı çıkanlar var.²⁵⁷ Bu noktada üzerimize düşeni olumlu yapacağız".²⁵⁸
- vii) "AB süreci, aslında cumhuriyetin yeniden yapılanmasıdır. Kürt cephesinin de devletin yeniden yapılandırmasına hızla kendisini katması lazım. Cumhurbaşkanı, açık tavrını koydu. Bu devam eder".²⁵⁹
- viii) "Son YAŞ kararları var. Orduda tasfiye tartışmaları deniyor, bir kan değişikliğine mi gidiliyor? Daha çok Avrupa'ya bir uyarlama ve hazırlanma mı var? Herhalde böyle yorumlamak daha gerçekçi olur".²⁶⁰
- ix) "Özellikle, 28 Şubat'tan sonra, devletteki değişmeye çok vurgu yaptım. Çete devlet aşıyor dedim".²⁶¹
- x) "Cumhurbaşkanı'nın 80 sayfalık meclis açılış konuşması iyi bir demokratik Türkiye çerçevesidir. Olumlu değerlendiriyorum. Desteklenmeli ve üzerimize düşen yapılmalı".²⁶²
- xi) "Türkiye'nin demokratik hukuk devleti temelinde değiştirelip yeniden yapılanmasını isteyen güçlerin çabaları vardır. Cumhurbaşkanı ve sanırım Derviş çizgisi bunu geliştirecek".²⁶³

²⁵⁴ Özgür Halk Dergisi, No: 117, 15 Mayıs 2001, s.24.

²⁵⁵ Abdullah Öcalan, Yeni Özgür Halk Dergisi, "Davalarında Kararlı Olanlar Amaçlarına Bağlı Olanlardır", Temmuz 2001, s.19.

²⁵⁶ Abdullah Öcalan, Özgür Halk, "Uygarlık Gelişti Kürtler Kaybetti, Demokrasi Gelişecek Kürtler Kazanacak", No:116, 15 Nisan 2001, s.30.

²⁵⁷ "Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükkant, 'AB'ye girmeliyiz' dedi" (Cumhuriyet, 31 Ağustos 2001, s.17).

²⁵⁸ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "Yüreği Olmayanlardan Demokrasi Mücadelesi Beklenemez...", No: 108, 15 Ağustos 2000, s.18.

²⁵⁹ Abdullah Öcalan, "Yüreği Olmayanlardan...", A.g.c., s.24.

²⁶⁰ Abdullah Öcalan, "Yüreği Olmayanlardan...", A.g.c., s.22.

²⁶¹ Abdullah Öcalan, "Yüreği Olmayanlardan...", A.g.c., s.23.

²⁶² Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "9 Ekim Yürüyüşü Barış ve Demokratik Çözüm Yürüyüşüdür", No:110, 15 Ekim 2000, s.22.

²⁶³ A. Öcalan, Özgür Halk, "Benim Yaşamım Eşittir Türkiye'nin Demokratikleşmesi, o da Eşittir Kürt Sorununun Demokratik Çözümüdür", No: 117, 15 Mayıs 2001, s.18.

xii) “Atatürkçülüğün özünü doğru kavramak gerekiyor. Onun önemi Cumhuriyeti kurmasıdır. Ahmet Taner Kışlalı’nın Atatürk ve Demokrasi kitabını okuyun. Atatürk’ü demokrasi ile bütünleştirip en iyi anlayandır. Demokrasi anlayışı önemli, dürüst, tutarlıdır. Kemalizm’in demokratikleşmesinin birinci aydınıdır. Bu bir. İki, Kürt isyanlarından ders çıkarmanız gerekiyor. Bizim isyanları değerlendirmemiz bir inkârcılık değildir, zamansız bir trajediye yol açmıştır. İngiltere aynı şeyi şimdi de Ortadoğu’da yapıyor”.²⁶⁴

xiii) “Mustafa Kemal Cumhuriyetin temelini nasıl attıysa, hatta 1890’larda cumhuriyetin kuruluşuna ne kadar hürriyetçilerin katkısı olduysa, bizim de demokratik kuruluşta o kadar katkımız olacak... (...) Bir yürüyüş bile yapabiliriz. Yeter ki Türkiye bir çağrı yapsın, cumhurbaşkanı bir hukukçudur. PKK silah bırakmada dahil bir Zapata yürüyüşü benzeri bir barış yürüyüşü yapabiliriz. (...) Kanunların ruhunu arıyoruz”.²⁶⁵

xiv) “Kürtlerde saflaşma yaşanıyor, geçmişte de vardı, şimdi de var. Kürtlerdeki bu saflaşma Öcalan’la birlikte Türkiye’nin gündemine gelmiştir. Çözümü dışarıda arayan kesimler vardır. Bunların bir kısmı Avrupa’da bir kısmı da Güney’de yaşıyor. Türkiye ile en çok çatışan biz olmamıza rağmen, ilginçtir ki Türkiye çizgisine biz geliyoruz. Ben geçmişte önce ayrılma, sonra özgür birleşme olacak diyordum. Şimdi ise ayrılmadan özgür birleşme olacaktır diyorum. Biraz geriye gidersek, bu yönlü tartışmalar hep yaşanmış. Aslında Ziya Gökalp biraz okunsa sanıldığı kadar kötü biri değil. 1922’deki makaleyi okudum. Bu makale tekrar incelenmeli, açıklanmalı, güncelleştirilmelidir. Gökalp’in bir belirlemesi var: ‘Türk Kürtsüz, Kürt Türksüz olmaz’ diye. İttihat ve Terakkici de olsa, ders alınacak şeyler var. M. Kemal, Kürtlerle ilgili açılım yapmak istedi ama isyanlardan sonra ‘tövbe’ dedi. Kürtleri inkâr etmez, ancak cumhuriyet karşıtlığı nedeni ile suskun kaldı. 1919-25 arası esas alınırsa, 35-40 yerde Kürtlere ilişki: özgürlüklerden bahseder”.²⁶⁶

²⁶⁴ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, “Demokratik Birlik Demokratik Savaştır”, No:112, 15 Aralık 2000, s.26.

²⁶⁵ Abdullah Öcalan, “Uyarlık Gelişti Kürtler Kaybetti...”, A.g.e., s.27-28.

²⁶⁶ Abdullah Öcalan, “Yürcü Olmayanlardan...”, A.g.e., s.23.

xv) “Türkiye’de burjuvalar demokrasinin öncülüğünü yapıyor, gerekliliğini anlamış. Sendikalar tam bir aymazlık içinde, onları demokratik talepleri yükseltmeye çağırıyorum. Onlar Türk halkına yalan söylüyor. (...)

Demokratik anayasal çözüme gidilebilir. Derviş, liberal sol ittifak diyor; önemli bir yaklaşım. Bu liberal sol ittifak, HADEP’i, ÖDP’yi, İnönü’yü, CHP’yi, Ecevit’i içine alır. Fazilet Partisi’nin bünyesinde de Erdoğan’ın öncülüğünde liberal sağ bir gelişme olabilir. Belki pek dikkati çekmedi ama demokratik ittifaklar gerçekleşir mi ona bakmak lazım. Basın bunu yoğun tartışıyor. HADEP gibi partilerin kilit rolü olduğunu bilmeleri gerekir.

HADEP, sol liberal ittifakta özgücüne dayanarak yer alabilir. HADEP’in politik düzeyde eksikleri vardır. Yaygın eğitimle sağlam demokratik kadrolar olmalı. Bu, anayasal demokratik çözümü getirebilir. Derviş’in programı başarılı olursa buna sağ da karşı çıkmaz; böylece Türkiye krizden çıkabilir. HADEP’in dürüst olması gerekir. Çok ciddi kadro, kitle eğitimi olmalı”.²⁶⁷

xvi) “Tarihin 200 yıllık olumsuzluklarının öyle hemen değişeceğini düşünmek çok olanaklı değil. Ecevit’in de öyle hemen birdenbire her şeyin değişmeyeceğini bilmesi lazım. Ama Ecevit de anlıyor, MHP de anlıyor. MHP de değişiyor bence. MHP ile olumlaşmaya karşı değilim. HADEP ve MHP’de birbirlerine yaklaşımda duygusal engeller aşılmalı. Yaratıcı olun. Eğitin. Aday çok da eğitemediniz. (...) HADEP’te genel bir çizgi geliyor mu? Demokratik uzlaş ve barış çizgisi geliyor mu? Tuttu mu? MHP’ye bile yansıdığına göre, bu konuda ben biraz daha açıklamalarda bulunmamalıyım sanırım. Bu konuda daha da derinleşeceğim”.²⁶⁸

xvii) “İlkeden ziyade pratik sonuçlar alabilecek bir blok olabilir. ANAP’la da olabilir, CHP’yle de olabilir. Hürriyet gazetesi Derviş veya Erdoğan’a şans tanıyor. Zeytin Dalı hareketinden beklentiler var, sıçrama yapabilir. Küçümsemiyorum”.²⁶⁹

²⁶⁷ Abdullah Öcalan, “Benim Yaşamum Eşittir...”, A.g.e, s.18-20, 22.

²⁶⁸ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, “9 Ekim Yürüyüşü...”, A.g.e., s.18.

²⁶⁹ Abdullah Öcalan, “Uyarlık Gelişti Kürtler Kaybetti...”, A.g.e., s.30.

* Bırakınız ‘Kürt Sorunu’nu, ‘fiziki ve tarihsel gerçeği’nden²⁷⁰ ‘göç olgusu’na²⁷¹ dek ‘Kürt Realitesi’nin dahi tartışmaya açıldığı koşullarda İmralı diskuru ve ‘resmi görüş’ bu ve benzerlerini - demesine!- diyor ama; Garp cephesinin Şark’a bakışında değişen bir şey olmuyor...

ANADİLLERE GÖRE NÜFUSUN DAĞILIMI VE ARTIŞ HIZI²⁷²

YIL	ANADİL						
	TÜRKÇE	ARAPÇA	ÇERKEZCE	KÜRTÇE	LAZÇA	DİĞER	TOPLAM
1935 Nüfus	13.899.073	153.687	91.972	1.480.246	63.253	469.219	16.157.450
1945 Nüfus	16.598.037	247.204	66.691	1.476.562	46.987	354.693	18.790.174
Artış Hızı-E (1935-1945 yüzde)	1,77 (1,59)-B-	4,75 (-0,23)-A-	3,21 (3,30)-A-	-0,03 (0,04)-A-	-2,97 (1,29)-B-	-2,83 -	1,51 -
1950 Nüfus	18.254.851	269.038	76.037	1.855.169	70.423	421.970	20.947.188
Artış Hızı-E (1945-1950 yüzde)	1,90 (1,82)-C-	1,69 (2,10)-C-	2,62 -	4,57 -	8,09 -	3,47 -	2,17 -
1955 Nüfus	21.622.292	300.583	79.837	1.679.265	30.566	352.220	24.034.763
Artış Hızı-E (1950-1955 yüzde)	3,39 (3,24)-C-	2,22 -	0,97 -	-1,99 -	-16,69 (2,64)-C-	3,61 -	2,78 -
1960 Nüfus	25.172.535	347.690	63.137	1.847.674	21.703	302.081	27.754.820
Artış Hızı-E (1955-1960 yüzde)	3,04 (2,92)-C-	2,91 (2,74)-C-	4,69 -	1,91 -	6,82 -	-3,07 -	2,85 -
1965 Nüfus	28.289.680	365.340	58.339	2.370.233	26.007	281.822	31.391.421

²⁷⁰ Kürt gerçeği konusunda bkz. S. Mutlu, Serbestî Dergisi, ‘Türkiye’deki Kürt Kökenliler: Demografik Bir Çalışma’, Bahar-Yaz 2000, s.65-84; İ. Yazgan, Roja Tezce, ‘Yavuz Sultan Selim Devri Kürdistan Eyaletleri Kanunnameleri: Birecik Sancağı Kanunnamesi’, No:37, 24 Mart 2000, s.10; İ. Yazgan, Roja Tezce, ‘Yavuz Sultan Selim Devri Kürdistan Eyaletleri Kanunnameleri: Ruhe (Urfa) Sancağı Kanunnamesi’, No:38, 31 Mart 2000, s.10; L.Yalçın-Heckinnan, Toplum ve Bilim Dergisi, ‘Kürt Aşiretleri, Aşiret Liderleri ve Global Süreçler: Hakkârî’de Oramarî Örneği’, No:84, Bahar 2000, s.172-88; Torî, Berfin-Bahar, ‘Kürtlerin Sınıf Düzeninin Tarihi Kökeni’, No:27, Mayıs 2000, s.18-20; Diyarbakır Müze Şehir, yay. Haz. Ş. Beysanoğlu-M.S. Koz-E.N. İşli, YKY, 1999; Torî, Berfin-Bahar, ‘Kürtler’de Aile Hukukunun Tarihi Kökeni’, No:28, Haziran 2000, s.36-8; İ. Yazgan, Roja Tezce, ‘Yavuz Sultan Süleyman Devri Kürdistan Eyaletleri Kanunnameleri: Arapgir Sancağı Kanunnamesi’, No:44, 12 Mayıs 2000, s.10; İ. Yazgan, Roja Tezce, ‘Yavuz Sultan Süleyman Devri Kürdistan Eyaletleri Kanunnameleri: Çemişkezek Sancağı Kanunnamesi’, No:46, 26 Mayıs 2000, s.10; A. Arayıcı, Serbestî Dergisi, ‘Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye’de Etnik Ulusal Azınlıklar Sorunu’, Bahar-Yaz 2000, s.85-102.

²⁷¹ Göç konusunda bkz. Ütopia Dergisi, No:10, Yaz 2000; Musa Akar, “Modernite ve Göç”, s.7-9; A. Galip, “Göç ve Nostalgi”, s.15-22; Nurhan Eren, “Göç Yaşantısının Dinamikleri”, s.26; Ercan Kanar, “Zorunlu Göç ve Vatansızlığa Terk Dayatmaları Karşısında Çırpını”, s.36-40; İ. Mert Başat, “Göç ve Uluslararası Göç”, s.47-48.

²⁷² Servet Mutlu, “Türkiye’deki Kürt Kökenliler: Demografik Bir Çalışma”, A.g.e., s.68.

Artış Hızı-E (1960-1965 yüzde)	2,33 (2,9)-D-	0,99	-1,58	4,98	-3,62	-1,39	-2,46
1935-1965 artış hızı	100	F-2,26-	F-1,15-	-1,56-F-	1,58-F-	2,12-F-	-
-A- Türkiye'ye 1939 yılında katılan Hatay ili bu nüfusa dahil değildir.							
-B- Hatay ilinin net nüfusu, etnik olarak Türk olanların Türkiye'ye göçü ve göçmen nüfusunun artış hızı; göçmen nüfusun, sayınlar arasındaki dönemlerde, toplam nüfusla aynı hızla arttığı farz edilmiştir.							
-C- Dönem boyunca Türkiye'ye göç eden ve etnik olarak Türk olan göçmen nüfusunun net toplamı ve göçmen nüfusun artış hızı; göçmen nüfusun, sayınlar arasındaki dönemlerde, toplam nüfusla aynı hızla arttığı farz edilmiştir.							
-D- Avrupa'ya göç eden işçiler ve onlara refakat edenler bu nüfusa dahil değildir.							
-E- Sayım verilerine dayanılarak belirtilen sayım dönemleri arasındaki artış hızı göçmenler için brüt olarak verilmiştir. Sayım dönemleri arasındaki artış hızı doğru bir şekilde hesaplayabilmek için, göçün net artış hızı ve göçmenlerin sayım dönemleri arasındaki artış hızını esas almak gerekmektedir, ancak bu net artış hızları elde bulunmamaktadır. Bu yüzden Türk kökenlilerin ve toplam nüfusun artış hızı ile burada verilen artış hızı arasında küçük farklılıklar olabilir.							
-F- Hatay ilinin net nüfusu, etnik olarak Türk olanların Türkiye'ye göçü ve göçmen nüfusunun artış hızı; göçmen nüfusun, sayınlar arasındaki dönemlerde, toplam nüfusla ve Avrupa'ya göç eden göçmenlerle aynı hızla arttığı farz edilmiştir. Avrupa'ya göç edenler, 1965-1970 yılları arasında yaşanan göçe tabi olarak etnik grupların oranı baz alınarak etnik bileşimlerine bölünmüştür.							
KAYNAK: Göçmenlerle ilgili veriler Cevat Geray'dan alınmıştır, Türkiye'den Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961) (Ankara: SBF, Maliye Enstitüsü, 1962); nüfusun anadiliyle ilgili veriler beş yılda bir yapılan nüfus sayımlarından elde edilmiştir.							

İllere Göre Sayım ve Tahmini Nüfus (1965 ve 1990, 1,000 olarak) ²⁷³						
İller	1965 Sayımına Göre Nüfus	Sayımına Toplam	1990 Sayımına Göre Nüfus	Sayımına Toplam	Tahmini Kürt Nüfusu (1990)	Toplam Nüfustaki Kürtler (%1990)
Adana		902,7		1934,2	194,3	10,05
Adıyaman		267,3		513,1	211,4	43,69
Afyon		502,2		739,2	0,2	0,02
Ağrı		247,0		437,1	307,9	70,45
Amasya		285,7		357,2	2,7	0,76
Ankara		1.644,3		3.615,6	243,6	6,74
Antalya		486,9		1.132,2	46,8	3,22
Artvin		210,1		218,8	0,05	0,02
Aydın		542,9		824,8	33,9	4,07
Bahçeşehir		708,3		973,3	24,1	2,48
Bilecik		138,0		175,5	6,9	3,93
Bingöl		150,5		250,9	192,3	76,63
Bitlis		154,1		330,1	170,7	64,03
Bolu		383,9		536,9	3,3	0,61
Burdur		195,0		254,9	0,5	0,20
Bursa		755,5		1603,1	71,7	4,47
Çanakkale		350,3		432,2	0,6	0,13
Çankırı		250,7		279,1	3,5	1,26
Çorum		485,6		609,9	23,7	3,89
Denizli		463,4		750,9	23,1	3,08
Diyarbakır		476,0		1094,9	771,6	72,78

²⁷³ Servet Mutlu, "Türkiye'deki Kürt Kökenliler: Demografik Bir Çalışma", A.g.e., s.75.

Edirne	303,2	404,6	0,6	0,14
Elazığ	322,7	498,2	215,0	43,15
Erzincan	258,6	299,3	59,1	19,74
Erzurum	628,0	848,2	135,6	16,22
Eskişehir	415,1	641,1	19,9	3,10
Antep	511,0	1 140,6	167,1	13,22
Giresun	428,0	499,1	1,3	0,26
Gümüşhane	262,7	276,7	5,7	2,07
Hakkâri	83,9	219,8	157,8	89,47
Hatay	506,2	1 109,8	60,8	5,48
Isparta	266,2	434,8	1,1	0,27
İçel	511,3	1.267,0	123,1	9,71
Istanbul	2.293,8	7.309,2	596,4	8,16
İzmir	1.234,7	2.694,8	186,3	6,91
Maraş	438,4	893,0	132,8	15,37
Kars	606,3	662,2	146,6	19,02
Kastamonu	441,6	423,6	1,1	0,25
Kayseri	536,2	943,5	43,3	4,56
Kırklareli	258,4	309,5	0,7	0,24
Kırşehir	196,8	256,9	17,0	6,61
Kocaeli	355,5	936,2	74,3	7,94
Konya	1.112,6	1.967,8	104,8	5,42
Kütahya	398,1	578,0	0,2	0,03
Malatya	452,6	702,1	120,7	17,20
Manisa	748,5	1154,4	41,2	3,48
Mardin	397,9	769,9	576,2	74,84
Muğla	334,9	562,8	11,6	2,06
Muş	198,7	376,5	246,6	67,75
Nevşehir	203,3	289,5	6,1	2,10
Niğde	362,4	602,7	14,5	2,59
Ordu	543,9	830,1	0,4	0,04
Rize	281,1	348,8	0,2	0,06
Sakarya	401,1	683,1	19,3	2,82
Samsun	755,9	1.158,4	6,7	0,58
Urfa	450,8	1.001,5	368,9	47,84
Siirt	264,8	590,6	436,9	78,78
Sinop	266,1	265,2	2,1	0,80
Sivas	705,2	767,5	90,0	11,72
Tekirdağ	287,4	468,8	15,5	3,30
Tokat	495,3	719,3	12,2	1,71
Trabzon	595,8	795,8	0,3	0,04
Tunceli	154,2	133,1	74,4	55,90
Uşak	190,5	290,3	0,6	0,21
Van	266,8	637,4	401,6	70,70
Yozgat	437,9	579,2	13,1	2,25
Zonguldak	650,2	1.073,6	1,4	0,13
TOPLAM	31.391,4	56.475,0	7.046,2	12,60

BÖLGELERE GÖRE TAHMİNİ KÜRT NÜFUSU ²⁷⁴					
		1965		1990	
BÖLGE	Bölge İlleri	Nüfus (bin)	%	Nüfus (bin)	%
Marmara	(1)	72,65	1,24	810,13	6,09
Ege	(2)	15,77	0,36	269,99	3,93
Akdeniz	(3)	190,22	4,98	726,55	8,95
İç Anadolu	(4)	262,64	4,13	579,38	5,53
Karadeniz	(5)	28,72	0,51	37,88	0,50
Doğu	(6)	1.369,65	38,87	2.230,29	41,96
Güneydoğu	(7)	1.192,73	64,24	2.365,04	64,98
TOPLAM	-	3.132,39	9,98	7.046,25	12,60

‘Garp cephesinin Şark’a bakışında değişen bir şey olmuyor dedik: İşte ‘sıradan’ iki örnek...

* Birincisi, Anayasa Mahkemesi Başkanı Mustafa Bumin’in dedikleri: “ ‘Türkçeden başka kimi etnik gruplara ait dillerin eğitim kurumlarında anadil olarak okutulması, Anayasa karşısında himaye göremez’ dedi. Bumin bu çıkışıyla mahkemenin eski başkanı, Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer’le ters düştü. Anayasa Mahkemesinin 39. kuruluş yıldönümü 25 Nisan 2001’de kutlandı. Törende Bumin, şu mesajları verdi: ‘Anayasada, Türkiye Cumhuriyeti’nin tek devlet olduğu, her türlü ayrılıkçı akımın yasaklandığı anlatılmaktadır. Bu yüzden Anayasanın 3. maddesinde resmi dilin Türkçe olduğu, 42. maddesinde ise Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamayacağı açıklanmıştır. Bu nedenle, Türkçeden başka kimi etnik gruplara ait dillerin eğitim kurumlarında anadil olarak okutulmasına ilişkin görüşler Anayasa karşısında himaye göremez’ ”.²⁷⁵

* İkincisi de Danıştay’ın dil yasasına getirdiği ‘yeni yorum’: “Batman’da cadde ve sokaklara konulan Gandhi, Yılmaz Güney, Munzur gibi isimleri ‘bölücü’, ‘isyancı’, ‘Kürtçe’ gibi gerekçelerle reddetti. Danıştay, Batman Valiliği’nin istemi ve İçişleri Bakanlığı’nın başvurusu üzerine Mahatma Gandhi, Yılmaz Güney, Halepçe, Munzur, gibi isimlerin cadde ve sokaklara verilmesini yasakladı.

²⁷⁴ Servet Mutlu, “Türkiye’deki Kürt Kökenliler: Demografik Bir Çalışma”, A.g.e., s.78.

²⁷⁵ Radikal, “Kürtçeye Geçit Yok”, 26 Nisan 2001, s.7.

Devlet eliyle kültürler arasında ayrımcılık yaratıldığı eleştirilerine neden olan 'isim iptali' kararı, 'Al sana AB, al sana Kürtçe!' dedirtecek nitelikte. Geniş kitleleri kıracak ve tartışma yaratacak yasak kararı, 'Kürtçe yer ismi olmaz, Türkçe olmayan isimler yeniden canlandırılmaz. Yabancı isimler için Dışişleri'nin izni gerekir. Devlet katliamını, sömürgeciliğe karşı savaşı çağrıştıran kişilerin isimleri de sokaklara verilemez' gerekçelerine dayandırıldı.

Danıştay 1. Dairesi'nin 28.9.2000 tarihinde oybirliğiyle verdiği karar süreci başkanı HADEP'li olan Batman Belediye Meclisi'nin bazı cadde ve sokak isimlerinin değiştirmesi üzerine gelişti. Batman Valiliği, bazı cadde ve sokaklara verilen ve aralarında Mahatma Gandhi, Elmedina, Zilan, Zozan, Munzur, Said Nursi, Yılmaz Güney ve Halepçe'nin de yer aldığı isimlerin iptalinin sağlanması için İçişleri Bakanlığı'na başvurdu. Başvuruda 'Binaların Numaralanması ve Sokaklara İsim Verilmesi Hakkındaki 10030 Sayılı Yasanın uygulama yönetmeliği ile İl İdaresi Yasası'na göre bu isimlerin sokaklara verilemeyeceği savunuldu. İçişleri Bakanlığı, başvuruyu yerinde gördü ve 'gereği için' Danıştay'a iletti. 1. Daire de belirtilen yasa maddelerini dayanak alarak Batman Belediye Meclisi'nin cadde-sokak isimlerini değiştiren kararını oybirliğiyle iptal etti. Karar, belediyeye tebliğ edildi.

İşte, Danıştay'dan onay alan iptal istemindeki çarpıcı gerekçeler: Ömer Muhtar: Libya'da Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesinin önderlerinden biridir. Bu isim verilmeden önce Dışişleri Bakanlığı'ndan uygun görüş alınmalıydı, bu izin alınmamıştır... Mahatma Gandhi: Hindistan'da İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi veren bir liderin ismidir, bakanlıktan izin almadan kullanılmaz... Elmedina: Batman yakınlarında sel altında kalan bir köy ismidir, yabancı dil kurallarına göre yazılmıştır... Zilan: Bölgede bir aşiret ismi olmakla 1930'larda çıkan Kürt isyanında Kürtlerin katledildiği öne sürülen çayın adıdır... Tilmerç: Batman'a bağlı bir köyün eski adı olup Türkçe olmayan ismin yeniden canlandırılması hedeflenmektedir... Zozan: Kürtçe bir kelime olup yayla anlamına gelir... Laleş: Kürtçe lale anlamına gelmekle birlikte Yezidilerin

kutsal sayıp Irak'ta hacı olmak için ziyaret ettikleri yer ismidir... Hazzo: Batman'ın Kozluk ilçesinin eski adı olduğundan 5442 sayılı yasaya aykırıdır... Munzur: Tunceli yöresinde bir dağ ve çayın adı olmakla Dersim isyanı sırasında Kürt katliamı yapıldığı iddia edilen bir yerden esinlenilmiştir... Said Nursi: Hem irtica hem bölücü faaliyetlerde propaganda aracı olup, toplumu ayrımcılığa sevk eder... Yılmaz Güney: Bu isim sahibinin bölücülükle ilgili çeşitli faaliyetleri olduğu gibi bir hâkimi öldürmekten ceza alıp yurtdışına kaçmıştır... Halepçe: Irak'ta yerleşim adıdır. Irak devletinin Kürtleri toplu olarak öldürdüğü yer olarak biliniyor... Arapkent: Bismil'e bağlı eski bir köyün adı olup Türkçe olmayan ismin canlandırılması hedeflenmektedir..."²⁷⁶

3.6.1) 'EM KULAVXWE DANÎN BERXWEI'²⁷⁷

"Olgun bir adamı dost edinmek isterseniz eleştirin, basit bir kimseyi dost edinmek isterseniz övün."²⁷⁸

* Bu tabloda; 'Demokratik Sosyalizm' alt-başlığında sunulan 'Demokratik Cumhuriyet' söylemi, içeriden ve dışarıdan ağır eleştiri ve itirazlarla²⁷⁹ karşılanmaktadır.²⁸⁰ İmrallı diskuru ile 'resmi gö-

²⁷⁶ Adnan Keskin, Radikal, "Gandi Senin Neyine...", 22 Ocak 2001, s.5.

²⁷⁷ "Şapkamızı önümüze koyalım!"

²⁷⁸ Nelson.

²⁷⁹ Bkz. M.H. Pir, Bir Yanılsamanın Sonu (Uluslararası Karşıdevrim Hareketi, Teslimiyet ve Tasfiyecilik), Komal Yay., 2001; Y. Karadoğan, Serbestî Dergisi, 'Öcalan'ın Misyonu', No:6, Ekim-Kasım-Aralık 1999, s.75-80; N. Salaz, Sol Dergisi, "Altan Tan, Mehmet Metiner: Kürt Dinamiğini Saptırmak, Bölmek ve Geriletmek İçin İki Jön İslâmcı", No:118, 5 Ocak 2001, s.16-8; Kızıl Bayrak, "PKK Devrimci Çizgi Savaşçıları: 'Savaşınız Ha' Demagojisi, İç Huzursuzlukları Bastırmaya Dönüktür!", No: 17, 14 Temmuz 2001, s.17; K. Burkay, Barış ve Demokrasi Üzerine PKK Ne Diyor, Biz Ne Diyoruz?, Deng Yay., 2000; A.Z. Okçuoğlu, Serbestî Dergisi, "Kürt Partisi'nden Demokratik Cumhuriyet Partisi'ne: Bir Analiz", No:6, Ekim-Kasım-Aralık 1999, s.6-10; Haziran Kitap Dizisi, "Savaşın Barışa, Barışın Savaşa, Savaşın Nereye?", Mayıs 2001, s.73-101; M. Kılınç, Deng Dergisi, "Özgür Politika Gazetesine Açık Mektup", Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2000 s.17-20; C. Gündoğan, Serbestî Dergisi, "Yeni Bir Paradigma İhtiyacı", Ekim-Kasım-Aralık 1999, s.61-74; N. Salaz, Sol Dergisi, "Kemalistler Niye Kürtçü Değil", 29 Eylül 2000, s.12-13; İşçi Köylü Gazetesi, "Kimlik Savaşla Kazanılır -Devrimci Çizgi Savaşçıları", No:6, 6-19 Temmuz 2001, s.5; Sol Dergisi, "PKK 'Demokratik Cumhuriyet' Yolunda Kararlı... Başka Ses Çıkmayacak mı?", No:65, 10 Aralık 1999, s.32-33.

rüş' yaşadığı açmazlar ve sarsınlar ise kişiliğinde 'ruhani bir lider kültü' yaratarak aşılma istenmektedir. Bunun ne kadarı 'Demokratik' sıfatlı 'Sosyalizm' ile açıklanabilir? Örneklerini sunduğumuz açmazın yanıtı sizlere bırakıyoruz:

i) "Atatürk cumhuriyetin kurucusudur. Cumhuriyet büyük bir olay. Mustafa Kemal ileri bir adım atmıştır. Onun pek çok şeyi ile kendi aramda benzerlik kuruyorum".²⁸¹

ii) "Aslında benim davam Dreyfus ve Sokrat davası gibi tarihi bir davadır. (...) Eğer bana ilişkin bir çalışma olacaksa şöyle olabilir. Yaşamıma ilişkin 4 ciltlik bir çalışma olabilir. Birinci cilt; -Apo Klanı- köy yaşantısı. İkincisi; -Ankara Yollarında-. Üçüncüsü; -Cebel-i Şeyh eteklerinde- Musa ve İsa dönemi gibi, Buyruklar dönemi. Orada yaptığım konuşmalar. Dördüncüsü; -Çarmıha Gerilmek".²⁸²

iii) "Benim yaşamım eşittir Türkiye'nin demokratikleşmesi, o da eşittir Kürt sorununun demokratik çözümüdür. (...) Dört kitap çalışması önemli. Böyle bir çalışma vardı, devam ettirilebilir. Cezaevindekiler de gelişkin insanlar, bunu yazabilirler. Kabiliyeti olanlar var, bunlar yazabilirler. Aile, olaylar bilir. Köydekiler de bilir, onlarla görüşülebilir 'Apo Klanı'nın; kardeşlik, dindarlık safhası kadının durumunu da; annemin yaşamından el alabilirler. Hamza ile aile

²⁸⁰ Ancak içeride şu tür farklı vurgularda var: i) "ABD-İsrail-T.C ittifakı stratejik düzeyde sağlam olan bir ittifaktır. Bu ittifak, bölgedeki gerici güçler ve Kürt işbirlikçilerinden de destek bulmaktadır. Bu ittifakta Kürt yoktur, imhası vardır" (Cemil Bayık, Özgür Halk Dergisi, "Zaferi Yakalama Mücadelesinden Asla Vazgeçmeyeceğiz", No:115, 15 Mart 2001, s.23). ii) "ABD'nin başını çektiği YDD; haksızlık, adaletsizlik, eşitsizlik, sömürü, kölelik, talan yağma, kirlenme, soysuzlaşma, pervasızlaşma üzerine kurulu bir çelişkiler yumağıdır. Bu özünde 'Yeni Dünya Düzeni' değil, eski dünyanın çürüyen, gericileşen, çözüm olmaktan çıkan sistemidir. 'Yeni' ve 'Düzen' ise bunun maskesi oluyor. Gerisi bir çelişkiler düğümüdür." (Özgür Halk Dergisi, "2000 Yılına Halkımız Kazandı", No:112, 15 Aralık 2000, s.3). iii) "'Her şey serhıldan' sloganı altında ele alınmalıdır. Geçmişte nasıl ki eğitim gerillaya dönük yapıyorduydu, bugün de serhıldana dönük yapılmalıdır. Geçmişte siyasal çalışma gerillanın hizmetindeydi, bu dönem gerilla serhıldanın hizmetinde olmalıdır. (...) Bu dönem serhıldanı esas alınmalıdır" (Özgür Halk Dergisi, "Sabrımız Kalmadı Ya Özgürlük Ya Serhıldan", No:115, 15 Mart 2001, s.17).

²⁸¹ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "Halkla Hukukun Birleştiği Yerde Demokrasi Olur", No: 118, 15 Haziran 2001, s.19.

²⁸² Abdullah Öcalan, "Uyarlık Gelişti Kürtler Kaybetti...", A.g.c., s.28-30.

düşmanlığı ve bizim ilişkilerimizi ele alabilirler. O bölgede 4 Türk köyü var, burada aslında Kürt ve Türk aileler karışık, bunların ilişkisi var. Bu, ilk kitapta işlenebilir. Çok ilginç bir kitap olabilir.

İkinci kitap; 'Ankara Yollarında' olabilir. Ortaokulu Nizip'te okumuştum. Nizip'ten Ankara ve İstanbul'a gidişle devam ediyor. Cumhuriyeti tanıyamadık, onlar da tanıtamadı. Bu kitabın ismi; 'İnkârcı Cumhuriyet' veya 'Ankara Yollarında' olabilir. O dönemi bilen okul arkadaşlarım var hâlâ yaşıyorlar. Bir sürü Türkiye'de yaşayanlar var, onlardan yararlanılabilir.

Üçüncü kitap: Hazreti İbrahim gibi Kenan yollarında. Yürüdüğümüz noktalar da benziyor. Ben de Urfa'dan çıktım Suruç yollarına doğru. Musa gibi buyurmak Cebel-i Şeyh eteklerinde. Musa emirleri gibi laneti çözmek, bilinci çözmek.

Dördüncü kitap; İsa gibi çarmıha gerilmek. İncil bu konuda çok önemli, okuyun. Tevrat, Kur'an ve İncil'in iyi okunması gerekir. Roma ilginçtir. Roma, İmparator kültüdür. İsa'yı Yahuda ihbar ediyor. Aynen bizim olayımızdaki gibi. Tarihin tekrarıdır. Çarmıha gerilmez. İmralı'da da ne olup olmayacağı belli değil...

Bir sürü, yazılacak şey var. İdeolojileri sol inkârcılıktır. Öcalan çizgisi değildir. Beni tanımamışlar. Sümerleri inceliyorum. Değerlendirmeler yapıyoruz. Marx'ı çok aşan değerlendirmeler yapıyoruz, ideolojileri geliştiriyoruz. Biz basit şeyler geliştirmiyoruz. Ben kendimi ikna edemezsem nefes bile alamam, Arkadaşlarımız bile beni iyi tanıyamamış. Türkiye'nin krize girmesi beni anlamamakla ne kadar bağıntılı ise Kürt halkı da beni anlayamadı. Büyük acılara girdi. Ben doğru çizgiyi temsil ediyordum. '4. büyük din' diyordu Halep'teki bazı yurtseverler bu çizgiye. (...)

Benim de bir ekolum var. Benim de milyonlarca taraftar kitlem var. Bunlara karşı görevlerimi yerine getirmem gerekir. Cumhuriyetin yapılanmasından kimse beni engelleyemez. Adam öldürmeyi yanlış buldum. Vicdanen, ahlâken, siyaseten yanlış buldum. Barış ve demokrasi sürecini geliştirmeseydim, 5-10 bin kişinin ölmesi işten bile değildi. Cehennem gibi olurdu. Başka bir şeyleri değil, canını korumak için direneceklerdi. Elbette meşru savunma yapı-

caklardı. Rantçılar çatışmayı derinleştirmek istiyorlar. Demokratik hukuk çizgisi Kürtleri katacak bir biçimde geliştirilmeli. Sınırlarla işimiz yok. Sınırları büyütürüz, küçültmeyiz. Bu avantajdır. Bir devletin kitlesinin 1/3'i işsiz geziyorsa, dili yoksa, kültürü yoksa, dil yaşağından dolayı konuşamıyorsa onur ve şeref sahibi olamaz. Dili ve kültürü yasaklarsan işte kriz olur. Yaşağı olan üretmez, konuşamaz. Bu da Türkiye'nin kaybıdır. (...)

Yazıyorum. Demokrasiyi açıyorum. Yoğunlaşmam iyi; beni çekiyor yazdıklarım. İnanmam yazamam zaten. Savunmam beş yüz-altı yüz sayfayı bulacak. Kapsamlı bir şey ortaya çıkacak. Ben hepinizi savunuyorum. Devlet bunu biliyor. Demokratik Cumhuriyet denilen olaya inanıyorum, buna damgamı vuruyorum. Tarih, kimin haklı olduğunu gösterecektir. Ne olursa olsun Demokratik Cumhuriyet'i inadına savunacağım. (...)

Atatürk ile Kürt olayı arasındaki ilişkiyi anlayamadık. Anlayamazdık da. Ama şimdi bunu derinliğine kavramak lazım. Yaşanan acıları anlamak lazım. Mesela Şeyh Sait olayı romanlaştırılmadı hâlâ. Ölümleri romanlaştırın dedim, bir tanesinin romanı bile yok. O zaman ben soruyorum kendine aydınım diyorsun senin yüreğin kiminle, ben sana nasıl inanayım?"²⁸³

iv) "İncili tamamen okudum. Müthiş benzerlikler var. İsa'yı tutuklamaya geldiklerinde biri onu kılıçla biri de sopayla savunmak istiyor. İsa o kılıcı indirin diyor. Kılıcı ve sopayı istemiyorum, böyle gideceğim diyor. Ben de silahı kabul etmedim. Bu iyi bir şeydir. Eğer silahı almış olsaydım tarih değişecekti".²⁸⁴

v) "Kimden bahsetsem beni onunla özdeşleştiriyorlar. Napolyon'dan bahsettim, Apo kendini Napolyon zannediyor diyorlar. Bu tarihi kişiliklerin hepsinin ortak bir ruhu var. Ben bu ortak ruhu yakaladım".²⁸⁵

²⁸³ Abdullah Öcalan, "Benim Yaşamım Eşittir...", A.g.e., s.18-20-22.

²⁸⁴ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "Benim İdeolojimde Yüzde Bir Savaşsa Doksandokuzu Barıştır", No:115, 15 Mart 2001, s.19.

²⁸⁵ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "Kadının Kaybetmesi Sosyalizmdeki Toplumun Eşitliğin Özgürlüğün Kaybedilmesidir...", No:114, 15 Şubat 2001, s.15.

vi) “Ben bir tarih çizgisi vermek istiyorum. Kur’an, İncil ve Tevrat’ı Aydınlara öneriyorum. Üçünü birden okusunlar”.²⁸⁶

vii) “Promete, Yusuf, Hallacı Mansur, Ortadoğu tarihi okunmalı ve bununla bu trajedi anlaşılabilirdiği gibi nasıl bir barış ve özgürlük istediğimiz de anlaşılmalıdır”.²⁸⁷

viii) “Ben daha önce Prometheus’u anlamıştım. Biliyorsunuz Kaf Dağı’nda ciğerleri yeniliyordu. Ama kendini yeniden üretiyordu”.²⁸⁸

ix) “15 bin yıllık meşe ağacı gibiyim. Meşe ağacı kutsaldır. Dallarım kesilse de, budansam da, bazı taraflarım düşse de, köklerim tarihin derinliğindedir. Yeniden kendimi üretirim.

Benim buraya gelmemle Türkiye’nin niteliği değişti. İki yıldır söylüyorum yetmez mi bu tarz politikalar diye. Ben gelir gelmez bütün partiler eskiyor dedim. Bu politika tarzı, bu hükümet tutmaz dedim. İşte görüyorsunuz eleştirilerimin haklılığı ortada. Benim söylediklerim gerçekleşti bu yapı bu hükümet bu meclis, bu partiler Türkiye’yi bu politikalarla kurtaramaz. Anketler de %80 bunu gösteriyor. Krizi bile doğru-dürüst götüremez bunlar.

Can güvenliği tehlikesi de gündeme gelebilir. Yalnız açlık değil, can güvenliği sorunu da olabilir. Pozisyon şimdi budur. Ya barış gelişir, ya feci katliamlar gelişir. Biz barış için çalışıyoruz tüm gücümüzle zorluyoruz bu olmazsa felaketler gelişir. Kolay değil bir halkın kaderi var, bütün Türkiye’nin kaderi var. Demokrasi, birlik, kardeşlik, özgürlük dedik, barış gelişmezse herkesin hayatı tehlikeye girer.

Önce ben iğne ucu kadar umut da görsem, uzlaşma arıyorum dedim. Bunu her zaman da söyledim. Teslimiyetle uzlaşma farklıdır. Uzlaşma, teslimiyet değildir. Teslimiyet lanetli bir şeydir, ben buna asla gelmem. Onurlu bir çözüm. İnsanın kimliği, özgürlüğü, kültürü, değerleri kurtarıldı mı; tek devlet içinde de kalır, dünya devleti içinde de kalır.

²⁸⁶ Abdullah Öcalan, “Kadının Kaybetmesi Sosyalizmdeki...”, A.g.e., s.16.

²⁸⁷ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, “9 Ekim Yürüyüşü...”, A.g.c., s.22.

²⁸⁸ Abdullah Öcalan, “Kadının Kaybetmesi Sosyalizmdeki...”, A.g.e., s.14.

Savaş çözümse, sonuna kadar savaşalım ama, Şemdin tarzı savaş, savaş değildir. Güçlü bir meşru savunma dedim. Ama uygulamadık. (...)

AİHM savunmam çizgiyi açıyor. Sanıyorum çok merak ediliyor. Hızlı çalıştım, biraz yoruldu. Benden başka ne bekliyorlar, hangi konular da görüş istiyorlar? Din konusunda yeni açılımlar getiriyorum. Din adına revizyon, reform ya da laiklik demiyorum. Din adına yapılan sahtekârlık dönemini bitireceğim. Savunmam Ortadoğu'da bir Rönesans yaratabilir.

Aslında namazın kaynağı Sümerlerden geliyor. Törenseldir. Büyük tartışmaya yol açacak. Din ideolojisini, zihniyetini kırıp atacağız. Anti-laikliği, Suudi kötü kullandı. Din adına Hizbullah cinayetler işledi. Ben de böylelikle Hizbullah'a bir tür yanıt veriyorum.

Savunmalarımın ikinci bölümünü de iki ay içinde bitiririm. O da yedi yüz sayfa olabilir. Birçoklarına yeter. Düşünsel anlamda çizgiyi açtım. Büyük düşünce devrimine yol açar.

Urfa davasına ilişkin; doğrudan suçlamalarla ilgili değil, PKK nereden geldi nereye gidiyor boyutunu açan 23 ve 24 sayfalık iki savunma yaptım. Urfa yöresini çözümleyen Hz. İbrahim'i değerlendiren, yine Urfa'da kimlik, gerçeklik üzerine ikinci bir savunma yazdım. Bu belgeler yeni hukukun materyalleridir. Hukuk doğuyor, dinsel, tarihsel, evrensel boyutlu, hukuku açıyorum.

Savunmalarımın hepsi bir bütün. Birbirine eklenecek şeyler. IV. Savunmam da geliyor. İlk savunmam 750 sayfa kadar, ikincisi 500 sayfa olabilir. İkincisi daha çok pratik boyut ve Avrupa hukukuna dair olacak. Bir halk, hukukla nasıl aydınlatılacak? Bir halka hukuk, nasıl uygulanacak? Üç Kuşak haklar temelinde hukuk ve meşru savunma kavramını genişlettik. Hukuk, üç kuşak haklar konusunda bir-iki kitap yazılmalıydı. Yine meşru savunma hakkı konusunda kitap yazılabilirdi. Kürtler hukuki kapsam içine alınmamıştır.

Hukukta Kürtlerin yerini bulmak lazım. Bir halk, yerini niye bulamıyor. Hukuk derken; TC hukukundan bahsetmiyorum. Anayasadan bahsetmiyorum. Yargıtay-başkanı bizzat söylüyor. Anayasanın kendisi hukuk dışı bir metin. (...)

Devlet olayını, genelde doğru anlamak gerekiyor. Devlet tam olarak anlaşılamamıştır. Son değerlendirmemde de ele aldım. Devlet olayını ta Sümerlerden bu yana ele alarak değerlendirdim. Marx'ın devlet anlayışından farklı bir bakış. Marx'ta sınıf temelli bir devlet çözümlemesi var. Proletarya diktatörlüğü, daha totaliter ve Otoriter bir devleti ortaya çıkardı. Marx varolan devleti yıkarken, sınıf temelinde bir devlet düşüncesi getirdi. Özgürlük ve demokrasiyi geliştirememesinin, reel sosyalizmin yenilgisinin temel nedenidir. Sümerlerden beri devlet, yapısını değiştirmiyor. Tanrı düşüncesi de çok önemli. Devletin doğuş aşamalarını çeşitli şekillerde açtım. Din ve devlet ilişkisini çarpıcı gösterdim. Devlet-ekonomi ilişkisini açtım. Devlet, üstte ilahiyat altta üretim-ekonomik şeyleri böyle bir piramit gibi. Bu üçlünün arasındaki ilişkileri, sınıflan izah etmeye çalıştım. Klasik sosyalist anlayışı değil. Salt Avrupa ideolojilerine göre de bir çözümleme değil. Biraz kendime göre devleti yeniden açtım. Bunun amacı da özgün düşünce ve zihniyet devrimine yol açmaktır. Bunun amacı ruhsal bir çözümleme. Siyaset ve hukuka da yansıyacak. Yeni bir özgürlük ahlâki ve yeni bir hukuk olayı gelişebilir.

Ahlâk, özünde hukukla buluşuyor. Savunmamla yeni bir özgürlük ahlâki, yeni bir hukuk anlayışı gelişebilir.

Legal kurumlar, keşke hukuka dayalı siyaset yürütebilselerdi. Avrupa'da hukuk biraz siyasetin temeline oturmuştur. Avrupa, hukuku, devletin temeli yaptı. Bizde hukuk devletin basit bir aracı olarak kullanıldı.

Aslında cumhurbaşkanı hukukun üstünlüğünden, hukuk devletinden söz ediyor. Biraz anlamış gibi. Krizin nedeni de bu. Hukuku, devletin basit bir aracı hâline getirdiler. Hukuk, devletin temelinde ulaşmış değil. Avrupa bu sorunu tam tersine çözdü. Avrupa, hukuku, siyasetin temeline oturttu. Bu aşılacak. Hiç yolu yok. (...)

Teori ve Pratiği, sivil toplum ve sivil toplum örgütleri; buna Üçüncü Alan Teorisi diyorum. Bu, bir sivil toplum modeli üzerine uzlaşma, birleşme getirebilir mi? Kesin demiyorum, devletin bir hazırlığı olabilir. Sivil toplum ya da Üçüncü Alan çözümü kaçınılmazdır. Bu yüzden teorik ve pratik muazzam bir faaliyet yaratmamız

gerekıyor. Umarım kitap faydalı olur İkinci kitap daha açıcı olacaktır. Haklar tanınmazsa meşru savunma sonsuza kadar devam eder. Haklar tanınırsa silaha da gerek kalmaz. Ben bu yönlü çalışmalarımı tamamladım. Temel çözümleme beni biraz rahatlattı. İkinci kitap bitince temel rolümü oynamış olacağım. Aslında AİHM de bunun farkında. Sağlığımı, yaşamımı ve sağduyumumu koruyacağım. Meşru savunmayı barışı yaratmak için kullanacağım. Önümde engeller var, buna dayanacağım. Statükocu kesim var. PKK için meşru savunma önemli. Meşru savunma yaratıcı bir güce dönüşmeli.

Savunmam Marksizm'i aşıyor. Ben öyle düşünüyorum. Bazıları eleştirebilir, önemli değil. İyi bir tanışma çıkabilir. Ben insanı, hukuku ve siyaseti bilimsel temele oturtuyorum, anlaşılır kılıyorum. Savunmamla, din, mitoloji ve edebiyatı çözeceksiniz. Güzel bir tarih bilinciniz olacak. Ekmeğin bile tadını alabilmeniz için, doğru bir tarih bilincinizin olması gerekir. Tarihi, sosyolojiyi iyi bilmeniz gerekiyor. Bunu bilmezseniz ekmeğin, ailenin, arkadaşlığın, sosyal ilişkilerin, hiçbir şeyin yaşamın tadı olmaz. Bunu ben yaşadım ve pratikte çözümledim. Umarım anlarlar. (...)

Devlet devlettir. Kendi bildiğini okur. Ben devlete ne çok iyi niyetlidir, ne de kötü niyetlidir demiyorum. Ama kuşkuculukta bilimsel olmalıdır. Yarın devlet birini öldürebilir. Çeteler harekete geçebilir. Bu devlet bütünüyle kötü demek değildir. Devletin içinde boğuşma var.

Kürtlerin ulusal kurtuluş savaşındaki emeği ve rolü belirleyicidir. Şimdi de cumhuriyetin demokratikleşmesindeki emeği belirleyici olacaktır. İnatçı ve anlamlı bir direngenlik içinde olacaksınız. Gerçek anlamda kaba güç direnmesi değil. Ölmeyi ve öldürmeyi fazla anlamlı bulmuyorum. Yaşamayı ve yaşatmayı yüceltmek iyi bir şeydir.

Ne kadar yaşadın, ne kadar yaşattın, ne kadar özgürleştin, ne kadar özgürleştirdin? Ne kadar özgür ve güzel yaşadım veya yaşattım? Teori, siyaset, ahlâk ve felsefe bana hizmet etmeli. Az sevilirseniz, fiziki çirkinlikten değil, köle olduğunuz için. Mananız ve anlam derinliğiniz olmadığı için sevilmiyorsunuz. Ben buna lanetlilik diyorum. 30 bin şehidin kanı boşa gitmesin diye bunları söy-

luyorum. Şehitlerin anısı yaşam manasını zenginleştiren güçlerdir. Bu da az bir şey değildir.

Mitterand da söylemişti, milliyetçilik asrın hastalığıdır. HADEP bunu yıksın, atsın. Sanırım çok zorlanmazlar. Kürtlerde milliyetçilik daha beter bir şeydir. Demokratik kültür, sivil toplum kültür çok önemli bir şeydir. Milliyetçilikle kendini yormasınlar, sonuç da alamazlar: Milliyetçilik artık sökmeyecek, küreselleşme buna izin vermez, lokal, yerel bir şeydir. MHP'yi gördünüz. Türk solunun gelişmesini milliyetçilik engelledi. Türkiye soluyla MHP arasında bir fark kalmadı, yereldirler aşamazlar. Demokrasiyi anlamamaktır bu".²⁸⁹

x) "Tarihi biraz inceliyorum. AİHM için de yazacağım. Uygarlık tarihi, altın hilal denilen bölgede Zagroslarda başlıyor".²⁹⁰

xi) "Muazzez İlmiye Çığ'ı biliyorsunuz. Türkiye'de tek Sümerolog sanırım. Onun Hazreti İbrahim kitabı gelmişti. Diğer bütün kitapları da gelmeli. Arkeolojiye ilişkin okuyorum bu sıralar. Musa okunabilir, verimlidir. Eğitim olarak bunları esas alabilirsiniz. Gordon Childe'i okuyorum. Uygarlık tarihine ilişkin bir kitap vardı, getirebilirsiniz. Bilimsel değeri olan İslâmi ve İslâm ideolojisi ile ilgili kitaplar getirebilirsiniz".²⁹¹

xii) "Şimdi Sümerlerin Kurnaz Tanrı'sı Enki kitabını okuyorum. Bilinci yüksek olmayanlara, ders çıkaramayacaklara tavsiye etmiyorum. Anlamazlarsa bunalıma girebilirler".²⁹²

xiii) "İran'da İslâm demokrasisi, Hatemi çizgisi Kürtler için uygundur. Demokratik İslâm İran'da tartışılıyor. Kürtler içinde önemlidir. İslâm bünyesindeki demokratik çalışmalar Kürtlerin işine yarar. İran'da demokratik bir parti olabilir. Hatemi çizgisinde olabilir. Bağımsız olabilir. Demokratik İslâm diyorum. Derinliğine anlaşılmalı".²⁹³

²⁸⁹ Abdullah Öcalan, Yeni Özgür Halk Dergisi, "Beni Önder Olarak Kabul Etmek Haykırnak Basit Bir Olay Değil", Temmuz 2001, s.4-5-6-7-8.

²⁹⁰ Abdullah Öcalan, "Uygarlık Gelişti Kürtler Kaybetti.", A.g.e., s.28.

²⁹¹ Abdullah Öcalan, Özgür Halk Dergisi, "Yüreği Olmayanlardan...", A.g.e., s.19.

²⁹² Abdullah Öcalan, "Kadının Kaybetmesi Sosyalizmdeki...", A.g.e., s.15.

²⁹³ Abdullah Öcalan, "Yüreği Olmayanlardan...", A.g.e., s.22.

xiv) “Sahte İslâmcılık olmaz. İslâm’ın özüne uygun davranmak gerekir”.²⁹⁴

* ‘Kürt Sorunu’ndaki girift tablo ve başkalaşım böyledir ve her yöne evrilmeye mütemayildir...

IV. AYRIM: BU KOŞULLARDA...

“Sessizlik,
çok kez toplumun değer ve hükümlerini
sözlerden daha güçlü olarak belirtir”.²⁹⁵

* Ankara Sanayi Odası’ndaki konuşmasında “Devrim sancılı olur. Yapısal değişimler mutlaka sancılı olacak. Maalesef sancılı olmaması mümkün değil”²⁹⁶ diyen Kemal Derviş ile -Business Week’in vurgusundaki üzere- “Türkiye yeni bir döneme girdi...”²⁹⁷ Çünkü Rahmi Koç’un deyişiyle “Derviş”i²⁹⁸ IMF gönderdi”!²⁹⁹

IMF’nin gönderdiği o Derviş ki, 1978 yılında, Ecevit Başbakan iken “Dünya Bankası adına Türkiye için bir rapor kaleme alır. ‘Sanayileşmenin ertelenmesini’ ister... ‘Sürekli devalüasyonlara başvurulmasının zorunlu olduğunu’ dile getirir... ‘Kimya, temel makine, imalat ve maden işleme gibi ağır sanayilerden vazgeçilmeli’ der... ‘Kaynaklar ihracata yönelik hafif sanayilere kaydırılmalıdır’ diye öğüt verir... ‘Tek bir devalüasyon yapmak çare değildir, devalüasyon sürekli olmalı’ diye akıl öğretir... Ünlü Economist dergisi, bu raporun Türkiye’ye yaklaşımını şöyle özetler: ‘Türkiye bölgesinin manavı, kasabı, sütçüsü olursa çok daha iyi olacaktır’.

Kemal Derviş ve Sherman Robinson’un yazdıkları Dünya Bankası Raporunun haberi Cumhuriyet’te 24 Ağustos 1978’de yayımlanır, yazıda şu satırların altı çizilir: ‘IMF gırtlığına dek borca

²⁹⁴ Abdullah Öcalan, “Demokratik Birlik Demokratik Savaştır”, A.g.e., s.26.

²⁹⁵ Benjamin Disraeli.

²⁹⁶ Kemal Derviş, Radikal, 31 Mayıs 2001, s.12.

²⁹⁷ Hürriyet, 14 Ağustos 2001, s.8.

²⁹⁸ Bkz. Taha Akyol, Milliyet, “Derviş Ajan mı?”, 6 Temmuz 2001, s.17; Ümit Cizre, Radikal, “Yeni Lider Tipi Kemal Derviş”, 7 Mayıs 2001, s.6.

²⁹⁹ Rahmi Koç, Cumhuriyet, 21 Mayıs 2001, s.13.

batmış bir Türkiye'nin karşısına dikilip der ki: Sana açtığım kredinin ikinci dilimini vereceğim, ama sürekli devalüasyonu benimseyeceksin. Ve Türkiye sürekli devalüasyonu benimser, yani görünüşte parasını dalgalanmaya bırakır. Böylece yeni sömürgeciliğin enflasyon-devalüasyon yöntemi bütünleştirilir"³⁰⁰

Derviş'in sırtını yasladığı IMF ve Dünya Bankası'nın vukuatları konusunda söylenenlere gelince: "Dünyanın en büyük yatırım kurumlarından Bear Sterns&Co'un eski üst düzey yöneticisi, Reagan ve Bush yönetimlerinde ekonomik görevli olarak bulunmuş David Malpass'ın, Wall Street Journal'da yayınlanan 'IMF Yine Yanıldı' başlıklı yorumunda, IMF'nin dünya ekonomisinde koşulları daha da bozduğu ve yine IMF'nin, Türkiye'de krizi³⁰¹ derinleştirdi kaydedildi"³⁰²

* "Türkiye ekonomisi Kasım 2000'de krize girdiğinde ilk üç ay IMF durumu seyretti. Ondan sonra, Şubat 2001'de devletin tepesi 'arızaya geçti', TL dalışa geçti. Sonra, Derviş geldi ve bir 'güçlü ekonomiye geçiş programı'nı üç taksitte, bando mızıka eşliğinde açıkladı. İddiaya göre programın amacı, borçlarını ödeyememe noktasına gelen Türkiye'yi yeni krediler bularak iflastan kurtarmak, bunun için de uluslararası piyasalara güven vermektir (Zaten, bu

³⁰⁰ İlhan Selçuk, Cumhuriyet, "23 Yıl Önce, 23 Yıl Sonra..." , 27 Haziran 2001, s.2.

³⁰¹ Bkz. Eryen Mahcupyan, ...VS Dergisi, "Milli Egemenlikten Milli Mandacılığa", No:1, Temmuz 2001, s.19; Gülten Kazgan, İktisat Dergisi, "Küreselleşmiş Dünyada Küreselleşen Türkiye'nin Krizleri", No:410-411, Şubat-Mart 2001, s.26-31; Cüneyt Akman, Birikim Dergisi, "Sürekli Krizler Ülkesi", No:145, Mayıs 2001, s.65-70; Deniz Adalı, Kaldıraç Dergisi, "Yeniçeri Ayaklanmasından Sonra A'yan-ü Eşraf'ın Kazan Kaldırması", No:19, Mayıs 2001, s.33-34; Vedat Türkali, İktisat Dergisi, "Batı Kapitalizmi Ülkeyi Parmağında Oynatıyor", No:409, Ocak 2001, s.46-51; C. Akman, Birikim Dergisi, "En İyi Köylü Ölü Köylüdür!", No:147, Temmuz 2001, s.80-95; F. Soydan, Kaldıraç Dergisi, "Tarih Tekerrür mü Ediyor? Ya da 'Duyun-i Umumiye Reisi' Derviş", No:19, Mayıs 2001, s.46-47; H. Kozanoğlu, Birikim Dergisi, "IMF'nin Fikri Derviş'in Zikri", No:146, Haziran 2001, s.46-54; D. Adalı, Kaldıraç Dergisi, "IMF'nin Tanım Politikasına Karşı Örgütlü Köylülük", Haziran-Temmuz 2001, s.35-40; C. Akman, Birikim Dergisi, "Devletin 'Borç Çukuru'", No:145, Mayıs 2001, s.32-45; S. Sengül, ...VS Dergisi, "Kayıt Dışı Ekonomi Safsatası", No:1, Temmuz 2001, s.25; F. Bila, Milliyet, "Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisi", 16 Temmuz 2001, s.16; D. Adanır, Sosyalist Politika, "1980'den Bugüne Liberalleşme Sürecine Dair", No:29, Haziran 2001, s.113-116.

³⁰² Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, "IMF, Türkiye'de Krizi Derinleştirdi", 24.8.2001, s.11.

‘küreselleşen’ dünyada ulusal ekonominin hiçbir önemi yoktu ki. En iyi gelişme stratejisi, sanayi işletmelerini kapatıp tarımda üretimi durdurmak -köylüyü mülksüzleştirmek-, tüm gereksinimleri dışardan ithal etmek, bunlar için gerekli döviz de, bir taraftan, kamuya ait ne var ne yok satarak ve bu arada hizmet sektöründe uzmanlaşarak elde edilecek dövizle karşılamaktır).

Bir önceki, ‘son derece başarılı’, ‘alternatifi olmayan’ IMF programı iptal edildi, dalgalı kur sistemine geçildi, enflasyonla mücadele rafa kaldırıldı. Yeni bir, ‘alternatifi olmayan’ program benimsendi. IMF’nin, ‘yapısal uyum’ için gerekli gördüğü yasal önlemlerin %99,99’u alındı. Bu arada kriz, bu gazetenin yazarlarının da öngördüğü gibi, derinleştikçe derinleştirdi; işsizlik, yoksulluk arttıkça programı uygulayan hükümet, başlangıçta sahip olduğu az buçuk toplumsal desteği de kaybetti. Toplumsal dozu çözüldükçe MGK, toplumsal patlama kâbusları görmeye başladı. 1998’den bu yana, 1999’da da giderek artan bir yoğunlukta, IMF’nin kapısından giren sağlam çıkmaz diyen, Malezya ve Endonezya deneylerini, uluslararası ekonomistlerin yorumlarını aktaran, Yugoslavya’nın nasıl IMF bıçağıyla parçalandığını biteviye yazarak Cassandra³⁰³ kompleksi geliştiren yazarların sayısı da arttı.

Ancak, yabancı piyasalara bir türlü güven gelmedi. Türkiye, IMF’nin taze kredi vaatlerine, ‘çok başarılı’ bir konsolidasyona rağmen borçlarını kazasız belasız çevirecek noktaya gelemedi. Hükümet söylenenlerin hepsini yaptı, ama uyguladığı program yine fos çıktı. Yoksa büyük kurtarıcımız da mı ekonomiden anlamıyordu? Yoksa... bir başka açıklama da olabilir miydi? Bakınız Türkel Minibaş (yine!) ne diyor: ‘(IMF’nin) İstikrar programlarının temel işlevi ülke ekonomisinin makro dengelerini düzenlemek değil, kapitalist sistemin kendi istikrarsızlıklarına çözüm üretmektir. Son yirmi yıldır uygulanan paket programların reel sektör yerine faiz-kur- sınırsız dışa açılma üçgeni üzerine oturması da, çözüm olarak

³⁰³ Cassandra, Truva Kralı Priamos’un kızı. Olacakları önceden görme yetisi de dâhil, tüm hediyelere rağmen Apollon’un isteğine boyun eğmez. Apollon da Cassandra’yi cezalandırır: Artık kimse Cassandra’ya inanmayacaktır.

önerilenlerin uluslararası/ulusötesi sermaye hareketlerinin düzenlenmesi adına olduğunu göstermektedir’.

Şimdi bir kez daha bakalım! Kriz aşılamadı ama IMF baskısıyla bir sürü yasa çıktı. Bu yasalar, bankacılık ve sigorta sektörü gibi mali hizmetleri çokuluslu şirketlerin devralmasının koşullarını hazırladı, her türlü tahılı, tütünü, şekerpancarı piyasalarını, buradaki yerli üreticiyi de devreden çıkaracak bir biçimde dünya ekonomisinin engelsiz kullanımına açtı. Bu da yetmezmiş gibi, ülkenin kamu arazileri tümüyle satın alınacak hâle getirildi. Söylentilere göre yasanın 4. maddesindeki bir paragrafta göre artık bu topraklar başka devletlere de satılabilecekti. Daha önce, Tahkim Yasası çıktığı için bu arazileri satın alan yabancı yatırımcılara, bu ülke halkının gereksinimlerini göz önüne almadan istedikleri gibi çalışma özgürlüğü de verilmişti. Özetle, IMF ülke ekonomisinde çok büyük bir hafriyat çalışmasını tamamladı, siyasi yapının, toplumsal dokunun direncini de büyük ölçüde kırdı.

IMF’nin bizzat kendi ektiği tohum da, çatlayarak nur topu gibi bir borç krizine dönüşmek üzere. Ama belli ki o, bu çocuğu sahiplenmeye niyetli değil. Financial Times’a rapor sızdırıp adeta ‘araziye uymanın’ zeminini hazırlıyor. Ama çocuk, IMF’nin. Büyük cari açık ve kamu açığı ortamında başıboş kur sistemine geçilir, enflasyonla mücadele rafa kaldırılırsa ve şirketlerin batma riski de gittikçe artarken, siyasi güven uçup giderken faizler düşer mi?

Bu işin bir de ‘ince ve gizli bir kimyası’ var. O da kriz sözcüğünde gizli. Ülke bir borç krizi yaşıyor. İyi ama, bu borçları kim aldı? Ülke bu kadar borçlanırken halkın refahında en ufak bir iyileşme olmadığına göre bu paraları kim kullandı? Bu kriz gerçekte kimin krizi? Bu borçların ödenmesi için geniş halk kitlelerinden fedakârlık istenebilir mi?”³⁰⁴

Yeri gelmişken anımsatalım: “Devletin borçlu olduğu kesimler içinde bankaların payı %70’tir ve bankalarda tasarruf sahibi olanların ağırlığı yüksek meblağlı mevduat sahipleridir. Tasarruf büyük-

³⁰⁴ Ergin Yıldızoğlu, Cumhuriyet, “Ben Öküz müyüm mü? (1)”, 11 Temmuz 2001, s.4.

lûğü 100 milyar TL. olan teyze ve amcalar, toplam tasarrufların %21'ine; 25 ila 100 milyar TL. arasında olanlar %15,6'sına; 5 milyar TL. ila 25 milyar TL. arasında olanlar da %25,2'sine sahiptirler. Dolayısıyla bu üç kategorinin toplam mevduatlardaki payları %61, toplam amca, teyzeler içindeki payları ise %1'den ibarettir. Evet, Türkiye %1'lerin hâkimiyetindeki bir ülkedir. Toplam tasarrufların %61'ine hesap sahiplerinin %1'i sahiptir. Dolayısıyla Hazine bonusu ve senedi alanlar da bizzat büyük bankalarla bankalarda hesapları olan büyük birikim sahipleridir".³⁰⁵

* Görmek gerek: "IMF ile yatıp IMF ile kalkan Türkiye bir süredir şizofrenik ruh hâlini yaşıyor... IMF, necip Türkiye Cumhuriyeti'yle kedi-fare oyunu oynuyor. Kemal Derviş, 'IMF böyle istiyor, böyle istemiyor' diyor ve ülkeyi yönettiklerini sananlar, yürekleri ağızlarında, hemen her şeyi IMF'nin istediği hâle getiriyor, tam bir sustalı maymun gibi davranıyorlar. Peki, değişiyor mu? Değecek mi bu kadar teslimiyete? Neyi kurtarmaya çalışıyor bu beyler? Bu programın tamamen bir borç tahsil programı olduğunu anlamadılar mı? Bizzat IMF'ye verdikleri niyet mektubunda yer alan göstergeleri okuyamıyorlar mı?

Tekrarlayalım: Bu bir borç tahsilât programıdır. IMF'nin bir dediğini iki etmemek ne Türkiye'nin borç yükünü azaltıyor ne de bir sıkıntı döneminden sonra düze çıkmayı vaat ediyor. IMF'ye verilen 3 Mayıs 2001 tarihli niyet mektubunun Tablo 2 ve Tablo 4'ünü okumayı bilenler şunu göreceklerdir: Türkiye'nin iç ve dış borç toplamı 2000 yılında 153,3 milyar dolar iken 2001 yılında, en az %3, ama gerçekte %5 küçülme, dolayısıyla kişi başına gelirin 500 dolar azalarak yoksullaşması karşılığı 147,6 milyar dolar olacak, ama 2002 yılında tekrar 154 milyar dolara çıkacak. 2002 yılında kişi başına milli gelir ise sadece 2.809 dolar olacak. Yani 2000'in 3.093 dolarlık rakamına ulaşamayacak.

Özetle, acı IMF programı, üç yıllık bir ıstırapı çekin diyor, ama sonunda yoksulluktan başka bir şey vaat etmediği gibi, sırtımızdaki

³⁰⁵ Mustafa Sönmez, Cumhuriyet, "Güngör Uras'ın Nesi Var?", 13 Temmuz 2001, s.17.

borç yükünü koruyor, hatta arttırıyor. O zaman neyi kurtarmaya çalışıyoruz? Kaldı ki, bu hedeflere ulaşılacağına bizzat IMF bile inanmıyor. Hatta denebilir ki, bu program konusunda IMF bürokratlarının yürekleri ağzılarında. Çünkü bir laboratuardalar ve ellerinde hasta Türkiye var. Dünya, tribünlerden bu operasyonu izliyor. IMF'nin ehliyeti konusunda ciddi tartışmalar yapılıyor son zamanlarda ve neredeyse IMF, Türkiye üzerinden bir kendini yeniden kanıtlama sınavı veriyor ve bu kritik sınavın stresiyle son derece sinirli, hatta küstah. İsteklerinden en ufak bir sapma olmasına tahammülleri yok. Her şeyin harfiyen yapılmasını istiyorlar. Çünkü başaramamaktan fena hâlde endişeliler. Programları ise tamamen bir borç ödeme takvimi.

IMF-Dünya Bankası ikilisinin Türkiye'ye dayattığı programın ve alt projelerin hiçbir gelecek vizyonu, üretimle, ihracatla, istihdamla ilgili yanı yok. Varsa yoksa ödeme zamanı gelen alacakların tahsili ile ilgili kaygı ön planda. Yapısal değişim adı altında, tarımda, kamu bankacılığında, yerel yönetimlerde, sosyal harcamalarda dayatılan bütün ödemelerin tek özelliği 'kapatmak, kesmek, yıkmak' fiilleriyle özetlenecek nitelikte. Yıkılanın yerine 'yapıcı' hiçbir öneri, proje yok. Her şeye borç tahsilâtı optiğinden baktıkları için, borç ödetmek uğruna, inanılmaz bir yıkıcılık içindeler. Gelir uçurumunu hızla derinleştiriyorlar. Yoksullaşmanın inanılmaz boyutlara çıkmasını umursamıyorlar... İşsizliği tırmandırıyor, işyerlerinin kapanması, küçülmesiyle işinden olan yüz binleri hiç umursamıyorlar. Tarımın, oradaki üreticinin düzenini altüst edip, sonrasında neler olacağını, kentlere yoğun göçü ve bu göçle beraber doğacak kent sorunlarının nelere yol açacağını hiç umursamıyorlar. Varsa yoksa borç ödetme, alacaklıların batık alacaklarını tahsil etme gibi, kaba, evet oldukça kaba bir amaç var ortada. Bütün anlaşılmazlığına, komplike görünümüne rağmen, son derece açık ve o kadar anlaşılır, kaba bir programla karşı karşıyayız aslında. Adeta bir çeksenet mafyasının tehdidi altında Türkiye: Ödemezsen ayağına sıkırım, diyen bir dünya mafyası! İsteddiği olmayınca kredisini çeken, borçluyla kedi-fare gibi oynayan bir mafya!

Peki değer mi? Neyi kurtarmaya çalışıyoruz? Hiç mi onurumuz incinmiyor? Değişiyor mu? Değmez. Bu saçmalığa artık bir son verin. Bu program zaten bir çıkmaz. Çektirdiği ve daha da çektireceği onca ıstırap ve çileye rağmen hedeflerine ulaşamayacak. Bir Pirus zaferi şansı bile yok. Türkiye'yi yönetenler bu onur kırıcı oyuna bir son vermeli ve şunları yapmalılar, hem de Hemen:

i) Borçlar için moratoryum: Hemen! Türkiye'nin altına sokulduğu borç yükünü, IMF'ye verilen program çerçevesinde ödemek, toplumu buna mecbur bırakmak çığnıktır ve enayiliktir. Bu programla ancak alacaklıları mutlu eder, ama bütün bir halkı mutsuz edersiniz. IMF'ye verilen mektuptan hemen feragat edilmeli ve moratoryum ilan edilmelidir.

Moratoryum, borcun reddi değildir. Borcum borç, ama ödeme şartlarını beraber tayin edeceğiz, alacaklı olarak siz de anlayış göstereceksiniz, demektir. Moratoryumla, imajımızın bozulacağı, dünyanın bizden uzaklaşacağı iddiası boştur. Bugün bütün dünya, Türkiye'nin bu programı uygulayamayacağını, sonunda duvara çarpacağını biliyor. Moratoryum, alacaklı yabancı-yerli bankaları biraz üzer, ama Türkiye'yi sosyal patlamalardan kurtarır; geleceğini, onurunu kurtarır, kendine güvenini arttırır, IMF elinde oynamaktan kurtarır. Belki biraz sıkıntı çekeriz, ama bu onurlu bir sıkıntı olur. Bugünkü gibi hem sıkıntı çekip hem horlanacağımıza, başımız dik acı çekeriz. Bunu tercih etmez misiniz?

ii) Adil bir vergi reformu: Hemen! Hem borçların ödenmesi hem daha adil bir bölüşüm ve yeniden üretici bir Türkiye için acil bir vergi reformuna ihtiyaç var. Türkiye'de oldukça adaletsiz bir gelir ve servet dağılımı var. İçinde bulunulan sıkıntıyı aşmak için gelirin ve servetin toplandığı üst gelir gruplarına, döneme mahsus bir vergi getirilebilir. Yanı sıra, vergiden kaçan, vergi kaçırın kesimlerin üstüne kararlılıkla gidilebilir.

Buradan yaratılacak gelirin bir kısmı acilen toplumun en yoksul kesimleri için geliştirilecek bir yoksullukla mücadele programında kullanılabilir. Borcu borçla kapatmak yerine, üst gelir gruplarında birikmiş ve vergilenmemiş olağanüstü servetler, kazançlar toplumun

yaşadığı sıkıntıları aşmak için yeterli düzeydedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye, içinde yaşadığı sıkıntıyı aşacak potansiyel kaynağa sahiptir, ama eksik olan, adaletsiz bölüşülen bu gelirin küçük bir grubun elinde birikmesine izin verilmiş olması ve safahat ile sefaletin yan yana büyümesine göz yumulmuş olmasıdır. Adil bir vergi reformu bozulmuş dengeleri, açılan uçurumları azaltmaya yarayacaktır.

iii) Sermaye kontrolü: Hemen! Türkiye'nin, dışa açılma adı altında, 'dışa saçılma' şeklinde yaşadığı talihsiz politikalardan biri de kambiyo politikasıdır. 1989'da Özal'ın uygulamaya soktuğu sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi Türkiye'yi, 'sermayenin kaçması' gibi bir tuzağa düşürmüştür. Sermaye giriş çıkışını liberalleştirerek kısa vadeli sermayenin girişini özendirmeyi ve o dönemde yaşanan kaynak sıkıntısını bu yolla aşmayı uman bu karar, beraberinde sermayenin her an çekip gitmesi ve Türkiye'nin altındaki sandalyeyi çekerek kırılğan bir hâle gelmesi sorununu getirdi. Sermayeyi bu durumda vergilendirmek de mümkün olmuyor. Tehdit hazır: Çeker giderim! Gitmesini engelleyecek kısıtlar 1989'dan beri yok.

Sermayeyi vergilemek için sermaye hareketlerine kontrol şart. Spekülatif oyunları önlemek için de sermaye kontrolü şart. 10 milyar doları sokup ekonomiyi rahatlatmak, sonra aniden bu parayı çekerek ülkeyi istikrarsızlığa düşürmek mümkün. Böyle bir kırılğanlıkla yaşanmaz. O nedenle kendi kaynaklarıyla ayakta duracak ve spekülatif kısa vadeli sermayenin oyununa dayanıklı hâle geleceği dönüşümü yaşayınca da değin sermaye hareketlerine kontrol şart... Evet, Türkiye IMF programına mahkûm olmamalıdır... Onurunu kurtarmalı ve cesaretle moratoryum ilan etmelidir..."³⁰⁶

1) SOSYAL PATLAMA (OLUR MU?)

"Kaybedecek bir şeyi olmayan insandan korkulur."³⁰⁷

* Bu tabloya ilişkin olarak artık yanıtlanması gereken soruyu soralım: Türkiye'nin içine düşürüldüğü durumda 'sosyal patlama

³⁰⁶ Mustafa Sönmez, Cumhuriyet, "Moratoryum: Hemen", 5 Temmuz 2001, s.9.

³⁰⁷ Goethe.

olur mu, olmaz mı?’ Öncelikle belirtmek gerek: “Sosyal patlama, nedenlerinin pek bilincinde olunmayan bir öfke nöbetine benzer. Dayanılmaz bir baskıya, büyük bir adaletsizliğe karşı bir başkaldırıdır. Aynı zamanda da bir toplumsal gerginlik boşalmasıdır. Bir tür toplumsal hayatıyet işaretidir. Arzulanan yerlere de gidebilir ama hiç olmazsa bir yere gitme potansiyelini içinde taşır. Toplumun önüne çekilen setlerden bazılarını yıkar. Bastırılan toplumsal dinamiğin kendine bir akış mecrası bulmasını sağlar. Bir dışa vurma olarak dinamik bir cephesi vardır.

Bunun yanında bir de bu patlamanın tam tersi bir durum vardır: İçer doğru patlama. Katı veya içi boş bir cismin, kendi direncinden daha yüksek olan bir dış baskı karşısında, şiddetle ezilmesi, hacmini küçültüp, büzülmesi gibi. Örneğin içi boş bir tüp olan televizyon içer doğru patlar. Yüksek su basıncı altında kalan bir denizaltı da keza. Bu biçimde patlayan nesne, kendi enerji fazlası nedeniyle değil, dış baskının sonunda hacim ve biçim değiştirir. Bu nedenle, büzülür, daralır, etrafına zarar vermeden, kendisi yok olur.

Kriz içinde debelenen Türkiye’de toplum kendini yiyor. Türkiye’de bence bu tür bir içer doğru patlamayı yıllardan beri yaşıyoruz. Öfkesini, tepkisini, hak talebini dile getiremeyen, dile getirme girişimleri korkular siyasetinin efendileri tarafından şiddetle bastırılan Türkiye toplumu, bu baskı karşısında ezilip, büzülüp, kendini bir biçimde yok ediyor. İntiharlar, cinayetler, şiddet artıyor. Cinnet geçirenler, daha hafif sinir bozuklukları çekenler, bir futbol maçı, bir araba kazası veya sıradan bir laf atma için işlenen cinayetler artıyor. Toplumsal ve siyasal alanda inanılmaz bir durağanlığın hükmettiği bu toplum, kendi kendini yiyip bitiriyor. Bu durumda toplum, içer doğru patlamıyor da ne yapıyor? Sosyal patlama yaşıyoruz zaten ama bu içer doğru bir patlama.

Toplumların tarihi biraz da toplumsal patlamaların tarihidir. Toplumların dönüm noktalarında, hareketliliğin arttığı, küçük küçük büyüklü patlamaların olduğu ve bu patlamalar sayesinde sarsılan dengelerin yerine yeni dengelerin, varoluş biçimlerinin kurulduğu anlar yaşanır. Bu anlamda, dışa doğru bir enerji boşalımıyla ger-

çekleşen bir toplumsal patlama, gelişime gebedir. Toplumun içe doğru patlaması ise, yavaş yavaş da olsa sönme, büzülme, yerine yeni bir şey bırakmadan yok olma sürecidir”.³⁰⁸

Doğrusal bir mekanizme kodlanmadan bunun görülmesi gerek.

* ‘Sosyal Patlama’ tartışmalarının -yoğun bir biçimde- yapıldığı Türkiye’de, “1980 sonrasında hızlanan dışa bağımlı pazar ekonomisinin sosyal etkileri yaşanıyor. Bu etkiler, özetle, serbest piyasanın bütün isteklerinin öncelik kazanması, para ve mal dolaşımına dayalı ekonominin dış piyasalarla bütünleşmesi, bunun sonucunda oluşan sosyal değişimin göz ardı edilmesidir. Gelir dağılımının büyük bir dengesizliğe sürüklenmesi, sosyal sınıflar arasındaki farkların açılması, yoksulun daha yoksul olması, zenginin daha zengin olması bu sonuçlardan en önemlileridir.

Şimdi bu durumda ‘sosyal patlama’ olur mu? Ezilen kitleler ‘artık yeter’ derler de, beklenmedik hareketler olur mu? Aslında ‘sosyal patlama’nın birçok koşulu gerçekleştiği hâlde bizim toplumumuzda neden bir ‘toplu tepki gösterme’ gerçekleşemiyor. Neden ‘suskun bir toplum’uz? Neden ‘tepkisiz insanlar’ız? Bu sorular zaman zaman çok sorulur, yanıtları da bulunamaz.

‘Sosyolog James Davies, tarihte, insanların çok güç şartlarda yaşadığı ama protesto eylemleri yapmadıkları dönemler olduğunu ileri sürmüştü. Uzun süren yoksulluklar insanları devrimci yapmaz, hatta daha ziyade insanlar bu durumlara sessiz bir boyun eğmeyle katlanırlar’.³⁰⁹

Neden böyle oluyor? İnsanlar ‘haksız, adaletsiz, eşitsiz koşulların sürüp gitmesine’ neden ve nasıl katlanıyorlar da ‘sosyal patlamalar’ olmuyor? Elbette bu durumun da koşulları var. Bunların başında da yüzyıllar boyunca insanları boyun eğmeye koşullandırmış Osmanlı Devleti’nin egemenliğine ve dinin itaat isteyen inancına dayalı geleneksel toplum kültürü geliyor. Bu kültür, insanların bağlılığını sabretmeyle, dayanmayla ve yakınmamayla ölçmeyi gerektiriyor. Tanrı’nın ve padişahın iyi kulu olmanın koşulsuz

³⁰⁸ Ahmet İnsel, Radikal İki, “Nercye Doğru Patlama?”, 29 Temmuz 2001, s.4.

³⁰⁹ Anthony Giddens, Sosyoloji.

bağılılığa dayalı olması bu kültürün özüdür ve bu kültür güçlü bir biçimde günümüzde de yaşamaktadır.

‘Haksız, adaletsiz, eşitsiz koşulların sürüp gitmesinin’ karşısına çıkabilmek, durumu değiştirecek hedefler belirleyebilmek ve harekete geçebilmek için de ‘örgütlü toplum’ olabilmek zorunludur. Örgütlü toplum olmanın iç koşulları ise: i) Ortak sosyal değerler, ii) Ortak çıkarlar, iii) Paylaşılan ortak güven, iv) Hedefe yönelik ortak umutlar olmasıdır. Oysa günümüz toplumunda, aynı siyasal örgütlerin içinde bile bu dört ögenin bulunmadığını görüyoruz. Toplumumuzda ‘ortak sosyal değerler’ kalmamıştır, herkesin çıkarı birbiriyle çelişmektedir, güvensizlik kişiler arasına kadar girmiştir, ortak umudun zerresi bile yoktur. Onun için de ‘örgütlü toplum’ olmanın nesnel koşulları bulunmamaktadır, bu nedenlerle de örgütler gerçek anlamda örgüt gücü taşımamakta, örgüt ağırlığını toplum yaşamına yansıtamamaktadır.

Siyasal örgütler vatandaşın güvenini yitirmiştir, sivil toplum örgütleri siyasal partilerden daha etkin olmakla birlikte gidişi etkileyecek güce sahip değildirler. Gene de işçi ve memur örgütleriyle meslek kuruluşlarının siyasal partilerden daha etkin olduğu görülmektedir. ‘Haksız, adaletsiz, eşitsiz koşulların sürüp gitmesine’ karşı çıkmanın önemli bir koşulu da ‘bilinci özgür birey’in toplumdaki sayısının yüksek olmasıdır. Oysa bizim toplumumuzda bu durum tersine oluşmuş, ‘bilinci özgür birey’ sayısı azınlıkta kalmış, ‘bilinci köreltilmiş birey’ sayısı ise çoğunluğu oluşturmuştur.

Bu üç koşul nedeniyle de, ‘itaate dayalı gelenek’, ‘örgütsüzlük’, ‘bilinci köreltilmiş çoğunluk’ etkenleriyle, toplum, sosyal tepkisizliğe mahkûm edilmiş durumdadır. Bu durumun asıl sorumluları da toplumdaki otokratik kültürü değiştirmeye hiçbir zaman yanaşmayan toplum yöneticileri ve onların sosyal tabanlarıdır.

Olay, özünde sınıfsaldır, insanlık değerleri ve insan emeğinin sömürüsü, para ve mal egemenlerinin iç ve dış sahiplerinin sağcı iktidarları eliyle sistemleştirilmiş, günümüze kadar getirilmiştir.

Bu durumda ‘futbol maçlarındaki kitle hareketleri’ dışında hiçbir sosyal olay kabul görmemekte, bu da sadece grup hareketleriyle sınırlı

kalmaktadır. ‘Sosyal patlama’ yerine de, ‘cemaat ve camia kültürü’ gelişmekte, insanlar ‘korunaklı sitelerine kapanmakta’, ‘koloniler kurmakta’, ‘kendine benzerleriyle birlikte yaşama’yı yeğlemektedirler’.³¹⁰

* İçeride dönük patlamaların yaşanarak çürümenin yaygınlaştığı, modern örgütlülüğün yoksun Türkiye’de -kısa vadede- “Sosyal patlama olmaz, bunun yerine cemaat oluşumu hızlanır. Bir toplumun cemaat oluşumuna kayması da çok önemli bir değişimdir. Çünkü ‘cemaat oluşumu’, uluslaşma sürecini durdurup böyleceği gibi sınıf bilincinin önünde de ciddi bir engeldir. ‘Cemaat kültürü’nün oluşumu da, insanın giderek karmaşıklaşan bir dünyadaki korkularından kurtulmak istemesinin ve gereksinmelerinin kendine uygun biçimde karşılanmasını arayışından kaynaklanır. (...)

‘Günümüz insanı’, kendisinin kim olduğunu anlayamama, ne yapması gerektiğine karar verememe, neye yönelmesi gerektiğini bilememe gibi çok yönlü bir karmaşa içindedir. Hızla gelişen teknolojinin sürekli değiştirdiği dünyada insanlar kendilerini yönetmekten vazgeçerek kimliksiz varlıklara dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu ‘kimliksizlik tehlikesi’ bir anlamda telekomünikasyon ile biyoteknolojideki hızlı gelişmelerin beklenmedik ürünleridir.

Bu durumda insanların önüne üç yol çıkmaktadır:

i) Tüketim toplumunun köleliğini kabul ederek çok paraya ve markalı yaşama giden yolda kendine bir ‘kaliteli tüketici kimliği’ satın almak. Bunun için yaşamak, bunun için eğitim görmek, bunun için çalışmak, bunları hayatın değerleri yapmak. Günümüzde en yüksek sosyal onay bu seçeneğe verildiği için pek çok insanın hedefi bu yolun yolcusu olabilmektir.

ii) Bir cemaatin üyesi olarak kişisel özgürlükten vazgeçerek, güvenle sıcak insan ilişkilerine dayalı, dışa ve değişime kapalı bir hayat sürmek. Hayatın değerlerini cemaat değerleri olarak kabul etmek, bu kimliği hiç değişmeden hayatının sonuna kadar sürdürmek. Bu cemaat üyeliği sadece din eksenli topluluklar için değil, sağ ve sol görüşe dayalı kimi topluluklar için de geçerli olmaktadır.

³¹⁰ Erdal Atabek, Cumhuriyet, “Sosyal Patlama Olur mu?”, 2 Temmuz 2001, s.4.

iii) Birey olma haklarını hiçbir otoriteye, cemaate, gruba devretmeden özgür düşünme, sorumluluklarını alma, yükümlülüklerini kabul etme, kendi kararlarını verebilme, kendi hayatını yönetme, ilişkilerini ilkelerle kurup yürütmeyi yaşama geçirmek. Kendi kimliğiyle yaşamak.

Böyle yetkin bireyler, doğru ilkelere dayalı örgütler kurabilir, bu örgütlerle dünyayı doğru bir değişimle geliştirmeyi hedefleyebilirler. Dikkatle bakınca görürüz ki insanların çoğu (bizde de, dünyada da) birinci ve ikinci yola katılmaktadırlar”.³¹¹

Soru(n) bu iki olumsuzluğu aşarak, üçüncüyü hayata geçirecek örgütlülük ve kolektif bilinçtedir...

* Ancak bu saptamalardan, ‘Türkiye toplumu tepkisizdir!’ sonucu çıkartılmamalıdır. Tümüyle tepkisiz bir toplum olduğumuzu söylemek, Cumartesi Anneleri’nden Bergamalı çevre direnişçilerine, ölüm oruçlarında yaşamlarını ortaya koyan direnişçilerden SEKA’nın özelleştirilmesine engel olan Kocaelili işçilere, polis copuna karşın sendikalaşma hakkını savunmayı sürdüren yaşlı öğretmenlerden eninde sonunda kitlesel bir eylem gerçekleştirmeyi başaran esnafa kadar, çeşitli toplumsal kesimlere haksızlık etmek olur... Öte yandan, sorunlar karşısında büyük çoğunluğuyla bilinçli, örgütlü tepki gösteren bir toplum olduğumuzu söylemek de mümkün değildir... Gerçek, bunun tam tersidir... Türkiye toplumu toplumsal sorunlar karşısında büyük çoğunluğuyla tepkisizdir...³¹²

Bunun böyle olmasının nedeni, herkesin bilindiği ve görüldüğü gibi, her türlü toplumsal muhalefeti ezecek güçte ve neredeyse var

³¹¹ Erdal Atabek, Cumhuriyet, “Cemaat Kültürü...”, 9 Temmuz 2001, s.4.

³¹² “Aslında 12 Eylül dönemi, yaşı gittikçe gençleşen, geliri gittikçe azalan, özlemleri gittikçe büyüyen bu toplumun ‘patlamaması’nı sağlamakla yükümlü bir operasyondur. Bu hedefinde başarılı olduğu anlaşıyor. Çeşitli yan etkenlerin de yardımıyla toplumsal dayanışma veya bireysel başkaldırıya kültüründen yoksun, büyük otorite karşısında itaatkâr, ortak davranmayı bilmeyen kuşaklar yarattı. Ama nesnel koşullar herkesi bunaltacak, hayattan bıktıracak niteliklerini koruyor. O zaman ne oluyor bu ‘negatif enerji’? Toplum patlamıyor. Evet. Peki, mutlu mu? Hayır! (...) Ama seksenlerden beri rekabetçi kapitalist toplumun bütün sahte değerlerini aldık benimsedik. O toplumun üyelerine dağıttığı ödülleri de bir avuç ne idiği bilinmez dışında büyük çoğunluğa yasak ettik. Sonuçta işte böyle tuhaf, hastalıklı bir toplum olduk” (Murat Belge, Radikal, “Patlamayan Toplum”, 5 Ağustos 2001, s.9).

oluşunun nedeni giderek bu işlevine dönüşen baskıcı bir devlet örgütlenmesinin varlığıdır... Böylece, tümüyle tepkisiz olmasa da büyük çoğunluğuyla tepkisiz ve örgütsüz bir toplum ve her türlü toplumsal tepkiyi ezecek güce ve alışkanlığa sahip bir devlet gerçeğiyle karşı karşıyayız demektir...

Toplumun büyük çoğunluğunun tepkisiz-örgütsüz ve devletinde baskıcı olduğu tabloda, 'İtaate dayalı gelenek' kavramının altını çizen Washington Üniversitesi Yakınoğlu Dilleri ve Kültürü Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Walter G. Andrews şunları der: 'Osmanlı mutlakıyeti'nin "bütün idarî dallarıyla birlikte merkezî iktidara bir büyük ordu gözüyle bakma ve bu orduyu, hükümdarın şahsî hizmetinde sayma geleneği üzerine kurulmuştur. (...) Birey, bütün ödüllerin ve cezaların nihaî olarak hükümdardan geldiği ve mevkii ne kadar yüksek olursa olsun, iktidarını, varlığını, hatta canını padişahın iki dudağı arasından çıkacak bir söze borçlu olduğu bir sisteme bağlıdır..."³¹³

'Ulül emre itaat'ın, yani devlet fetişizminin çok güçlü olduğu Türkiye'de 'sosyal patlama', kısa erimli doğrusal mekanik beklenti ve hayalleri tekzip ederken; orta ve uzun vadede ise toplumsal sorunların örgütlenemediği düzlemlerde dünyayı değiştirebilir. Bunun için resmi ideolojiyle 'korkunun imparatorluğu'nun etkilerinin (gündelik hayatı devrimcileştirip, örgütleyerek) aşılması gerekmektedir...

2) EŞİTLİKÇİ-ÖZGÜRLÜK ÜTOPYASI: YENİDEN!

"Yalnız beni ilgilendiren, beni ilgilendirmiyor."³¹⁴

"Her kişi herkesin tek sorumlusudur."³¹⁵

"Bir kez daha topuklarımın arasında

Rossinante'nin sağrısını hissediyorum,
kolumda kalkanım, yine yola koyuluyorum."³¹⁶

³¹³ W.G. Andrews, Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı, çev. T. Güney, İletişim Yay., s.113.

³¹⁴ Andre Malraux.

³¹⁵ Antoine de Saint-Exupery.

³¹⁶ Che Guevara.

* Görülmesi gerek: ‘Fareler ve İnsanlar’, ‘Veba’, ‘Gazap Üzümleri’, ‘Demir Ökçe’ de ifade edilen karelerin küresel ölçekte ağırlaştığı kriz ve çöküş tablosu, Ortaçağ’ın sonlarını ve Rönesans’ın eşiğindeki Venedik, Cenova ve Floransa’yı anımsatıyor...

Hani İngiltere ile Fransa arasında 1330’lardan 1440’lara uzanan yüz yıllık savaşların yıkımının İspanya’dan İtalya’ya, Fransa’dan İtalya’ya ve tüm Orta Avrupa’ya yayılan çürüme ve çöküş içinde; dört yanı Engizisyonun keşişlerinin, papazlarının ‘Cadı Avı’ sarmışken... Salgın hastalıklar, kıtlıklar, kırımlar ve zulüm karşısında ezilenlere, ötekilere sadece ‘dualar’ sunulurken... Fuhuş en geçerli ticaretken... İngiltere ve Fransa, savaş için İtalyan bankerlerine borçlanıp, müthiş bir kriz ile sarsılırken vd...

1440’ta krallar borçlarını ödemeyeceklerini açıklıyorlar. Müflis soylular iflas ediyorlar. Bankerler iflas ediyorlar. Avrupa’yı dehşetli bir kriz sarsıp savuruyor. İşte tam da o günlerde, Carlo Cippola’nın ifadesiyle, “Floransalılar bu olaylardan mantıki sonuçlar çıkardılar: Ticareti ve bankerliği bir yana bıraktılar, kendilerini resme, kültüre ve şiire verdiler. Ortaçağ üzerine kalın bir perde inerken, Rönesans başladı”.³¹⁷

* Bir Rönesans’ın eşiğindeyiz... Çünkü ‘Altın Çağ’ özlemi bitmedi, tüketilemedi... Bu konuda Claude Lévi Strauss’un ilginç bir saptaması var: “Bir siyasal düzenin muhalifleri var olan düzeni gönüllü olarak kabul etmezler; onu toptan mahkûm edip sanki yaşanan dönem koskoca bir araymış da bunun sonunda yaşam yeniden başlayacakmış gibi, tarihin dışına atarlar”.³¹⁸ İdeolojik tavırdan çok bir ‘ruh hâli’ni yansıtan bu var oluş biçimi, yüzyıllardır, hatta bin yıllardır insanın toplumsal doğasında içkinleşmiş ‘Altın Çağ Özlemi’ni ifade ediyor.³¹⁹

³¹⁷ Carlo Cippola, Neşeli Öyküler, s.71.

³¹⁸ Claude Lévi Strauss, Irk ve Tarih, Metis Yayınları, İstanbul, 1985, s.54.

³¹⁹ “İS 550’ler... Bizans İmparatorluğu’nda tasvirlerin, ikonaların hızla değer kazandığı bir çağ. Kayseri’nin kuzeybatısındaki Kamuliane kasabasında bir kadın, bir havuzun içinde bulduğu kumaş parçasının üstünde İsa’nın tasvirinin olduğunu görür ve daha sonra bu kumaş sayesinde çeşitli mucizeler gerçekleştiği söylentisi yayılır. Kumaş, kutsal kalıntı (rölik) niteliğine bürünür ve 554 ile 560 arasında büyük kalabalıklardan oluşan

‘Altın Çağ Özlemi’nin örgütlenmesi için eşitlikçi özgürlük ütopyasının yeniden canlandırılması gerekiyor...

* Bilinir: 1516’da Thomas More’un kaleme aldığı ‘Ütopya’, yani ‘Hiçbir Yer’ insan(lık)ın yüzlerce yıllık özleminin özetidir sanki... Çünkü ‘Ütopya’nın kaleme aldığı kesitte Avrupa’da zorbaca saltanat süren kralların baskısı varken, ‘Ütopya’da kralsız bir özgürlük vardır... Avrupa’da yıkıcı bir kargaşa varken, ‘Ütopya’da kusursuz bir düzen vardır; Avrupa’da vicdan özgürlüğü yokken, ‘Ütopya’da dinsel açıdan hoşgörü vardır; Avrupalılar para kazanmayı ve mal mülk edinmeyi düşünürlerken, ‘Ütopya’lılar kafalarını bilgiyle donatmayı düşünürler; Avrupa’da eğitim üst sınıfın tekelindeyken, ‘Ütopya’da eğitim herkese açıktır; Avrupa’nın zenginleri ve çoğu kadınları aylak gezerken, ‘Ütopya’lıların kadınları da erkekleri de her gün belirli bir süre çalışmak zorundadırlar ve en

ayın alayları bu değerli tasviri kentten kente ancak imparator portreleri için düzenlenen saygı gösterileriyle taşır. O dönemin tarihçileri bunu İsa’nın yeniden zuhur edişini haber veren bir olay diye yorumlar. (Stefanos Yerasimos, İstanbul İmparatorluklar Başkenti, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2000, s.80.)

Halk Mesih’i, yani kurtarcısını beklemektedir, bu işin toplumsal yanındır; halk o ‘kurtarıcı’nın kendisi gelme bile kutsal kalıntıların, tasvirlerinin en azından bazı detaylarına derman olabileceğine inanmaktadır. Bu, tek tanrılı dinle ağaçlara çaput bağlayan paganizmin ‘mucizeler- asgari müşterek’inde bulunduğu dini inanç zeminidir; o tasvirin arkasında kentten kente dolaşan, tahta çıkan imparator için yapılanlara benzeyen törenlerin katılımcısı olarak yürüyen halk, en azından o yürüyüş süresi içinde herhalde kendini daha özgür, eşit ve hiyerarşisi bir nebze de olsa kınlanmış bir dünyanın parçası olarak hissetmektedir. Bence bu da işin düş gücü ve ‘altınçağ özlemi’ yanındır. (...)

Aydınlanma’yla birlikte gelen akıl çağı, insanın zihnini ve duygularını özgürleştirir. Bilim ‘doğüstü güçlerin’ ve dokunulmaz kutsallıklara dayalı ‘dünya iktidarlarının’ egemenlik alanını hızla daraltırken imgeler giderek ‘büyülü güçler’inden arındılar, ama düşlerle birleşen ‘aşkın’ niteliklerini korumayı sürdürdüler. Bu düşler tüketim ekonomisinin ‘ana sanayi dalları’ndan biri hâline gelen reklam sektörünün hammaddesini oluşturdu. ‘Mitler çağı düşüncesi’nin resmedilenle resim arasına sınır koymayan insan imgelemine yerini, kent sokaklarının ‘billboard’larıyla, evlerin tartışmasız hükümdarı ‘beyazcam’dan salvo atışlarla yağın karelerin arasına sıkışmış ‘görüntü kaosu çağı’nın insan gözü almıştı. Ama insanlık ölçeğinde en temel düşün, egemen hiyerarşinin ortadan kaldırıldığı, daha özgür ve eşit bir dünyada yaşama düşünün, o ‘altınçağ özlemi’nin farklı biçimlerle öne çıktığı dönemlerde, bunu yansıtan görüntüler, resimler, toplumsal bellekte kendi ifadelerini ‘aşkın’ bir yer edinmeyi başardılar (Ayşe Emel Mesçi, Cumhuriyet, “Bizim de dağlarımız vardır Che Guevara...”, 11 Haziran 2001, s.15).

önemlisi, Avrupa'da küçük bir azınlık gereğinden fazla varlıklı ve büyük bir çoğunluk yoksulluk içindeyken, 'Ütopya'da herkes zenginlikten eşitçe yararlanmaktadır...

'Ütopya'da hiç kimsenin parası, toprağı, malı yoktur; ama geçim derdi de yoktur. Yaşlanıp çalışamaz hâle gelince nasıl yaşayabileceğini düşünmeden, çoluk-çocuğunun geleceğine güvenerek, ancak orada mutlu olabilir insanlar. 'Ütopya' düzeni, yalnız yoksulların değil, tüm insanların (hatta zenginlerin de!) yararınadır aslında. Çünkü bu mutlu ortakçı düzende, onlar da mutlu olurlar; yani korkularından, kaygılarından, 'altın çuvallarında boğulmaktan' kurtulurlar.³²⁰

* Eşitlikçi-özgürlük sadece bir ütopya (ya da umut) değil; örgütlenmesi gereken bir itirazın bilinçli tarihsel eylemidir...

Mevcut koşullarda; 'Her zaman karanlık değildir gece' diye haykıran itiraza yeniden muhtacız. Tıpkı İsraili 62 gencin isyanındaki üzere: "İsraili lise öğrencileri Ariel Şaron'a gönderdikleri bir mektupta, Filistin topraklarında askerlik yapmayacaklarını açıklayıp, İsrail'in Filistin'e yönelik ırkçı ve baskıcı politikalarını sertçe kınayarak, şunları dediler: 'İsrail hükümeti ve ordusunun Filistinlilere yönelik saldırgan ve ırkçı politikalarını kınıyoruz. Bu politikaların uygulanmasında rol almak istemiyoruz. Topraklara el konulması, evlerin yakılması, tutuklamalar, yargısız infazlar, işkence ve sağlık hizmetlerinin engellenmesi, İsrail Devleti'nin işlediği suçlardan yalnızca birkaçıdır ve İsrail bunları yaparak imzalamış olduğu açıkça çiğnemektedir. Vicdanımızın sesini dinliyor, Filistinlilere yönelik ve rahatlıkla terör eylemi sayılabilecek baskıların bir parçası olmayı reddediyoruz"³²¹

* Eşitlikçi-özgürlük sadece bir ütopyasına elbette sosyal bir hareketin yükselişi ile ete kemiğe bürünecektir... Bu konuda Pierre Bourdieu, Le Monde Diplomatique'deki bir yazısında aynen şunları diyor: "Sosyal tarihin bize öğrettiğine göre, sosyal bir hareket olmadan sosyal bir politika mümkün değildir, onu böylesi bir hareket dayatır". Ve emperyalist-kapitalizmin küresel vahşeti, böylesi bir uluslararası sosyal-politikanın oluşumunun önünü açarken;

³²⁰ Thomas More, Utopia, çev. İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2002.

³²¹ Cumhuriyet, "İsraili 62 Gencin İsyanı", 7 Eylül 2001, s.11.

‘serbest piyasa ekonomisi’nden kopuşu sağlayacak projeler, yeniden tarihin gündem maddesi olmaktadır...

John Neelsen, ‘Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz’ başlıklı çalışmasında, serbest piyasa ekonomisinde tekellerin geliştiğini ve serbest rekabetin işlemez hâle geldiğini anlatıyor. Fiyatları ve üretim koşullarını tekellerin tayin ettiğini belirterek ekliyor: “Bu nedenlerle fiyatlar, sosyal işbölümü ve gelir dağılımı serbest bırakılmamalı, siyasal yaptırımlarla tespit edilmelidir. Bu durumda devleti yok etmek değil, halkın gücüne dayandırmak gerekir”.

‘Serbest piyasa ekonomisinden’ kopuşu sağlayacak proje ise, S. Amin’in deyişiyle bir ‘dünya sosyalizmi’ projesidir. Amin’e göre bu uzun vadeli bir proje olacak. Bu proje ile halka dayanan demokratik bir idare pazarı kontrol altına alacak. Sosyal üretime geçilecek, mali sermayenin teknoloji, iletişim, medya, doğal kaynaklar, silahlanma üzerine kurduğu tekellere son verilecek. Devlet idaresinde, hukuk sisteminde, sosyal yapıda politik ve adli düzende köklü reformlar yapılacak, bir genel planlama programı ile ekonomi pazarının kontrolünden kurtarılacaktır.

S. Amin’e göre doğayı da tahrip eden kapitalist düzen içindeki çelişkiler o kadar serttir ki sert tepkilerle karşılaşması kaçınılmazdır. Bir takım patlamalar, sürekli yaşamasına olanak vermeyecektir. S. Amin, kapitalist sistemin yarattığı çelişkileri şöyle sıralıyor: i) İnsan gibi yaşamak isteyen işçiler ve halklarla sermaye arasındaki çelişki. ii) Çıkar hesaplarıyla küreyi talan edenlerle yeryüzünde insan yaşamını korumak isteyenler arasındaki çelişki. iii) Kapitalizmin merkezi olan zengin ülkelerle, çevresinde sefaletle sürüklenen ülkeler arasındaki çelişkidir.

Bu mücadele -öncesi ile- Seattle’da başlayarak Nice’te, Prag’da ve diğer kentlerde yapılan gösterilerden sonra Porto Alegre’de,³²² Cenova’da sürmüştür ve sürecektir de...³²³ Hem de 11 Eylül 2001

³²² Bkz. Le Monde Diplomatique, Paris, Ocak, Şubat 2001

³²³ “Seattle, Prag ya da bizim Chiapas’taki hareketimiz... Bunlar patlama belirtileri, küreselleşmeye hayır demenin ifade yollarıdır. Hayırlarımızı hep birlikte dünya çapında dile getirmeliyiz. Ama evetlerimiz bireysel olmalı” (Komutan Yardımcısı Marcos, Radikal, 20 Temmuz 2001, s.11).

ABD'sinde yaşananlarla birlikte, 'hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı' bir dünyada da...

3) 'SONUÇ YERİNE'

"İşimiz çok zor gerçekten.
İnsan olmak yetmez, yetmiyor bazen,
süpermen olmak lazım bazen."³²⁴

* Mevcut yerküre tablosu ile Avrasya ve Ortadoğu'da neo-Enverist 'alt-emperyalist'lik özlemi ile yanıp tutuşan T.C. karşısında; 'Ne Yapmalı?', 'Nereden Başlamalı?', 'Nasıl Sürdürmeli?', so-rularının -tartışma, eleştiri ve katkılara açık- yanıtı için 'Sosyalist bir geçiş programı için' şu 'ön notlar' düşülebilir...

3.1) 'SOSYALİST BİR GEÇİŞ PROGRAMI İÇİN ÖN NOTLAR'

"Felsefe yapıyormuş gibi yapmaktan kaçınmalı ve
gerçekten de yapmalıyız; çünkü gerçek sağlıklıdır,
sağlığa benzeyen bir şey değil."³²⁵

"Varolmak birlikte olmaktır."³²⁶

* "Sol, kendi iç tartışmasını sonuçlandırabilirse, emekçi güçle-rin yanına yeni güçleri çekerek, uluslararası bir dayanışma iklimi içinde kendine yol açarak içinden geçmekte olduğu bunalımdan ağır bir yara almadan çıkmayı başarabilirse; gelecek oradadır.

Kriz, çok genel bir soyutlamayla 'doğmakta olanın henüz doğ-madığı, yok olmakta olanın henüz yok olmadığı bir geçiş hâli'. Çatışmanın neresinde durulduğuna bağlı olarak, kriz, ürküntülerin de umutların da kaynağı olabilir. Sol için kriz algısının çifte önemi var. Toplumu kasıp kavuran ekonomik-mali krizle solun krizi, eş anlı olarak yaşanıyor. Sol, toplumu saran bu büyük çalkantı anında kendisini 'doğmakta olan' değişim ve kurtuluş özlemlerinin kayna-ğına yerleştirecek bir hamleyi gerçekleştirebilirse, politik krizini aşmanın olanaklarını da türetebilecek.

³²⁴ Meltem Ahıska, Defter, "İnsan Olmak Yetmiyor", No:43, Bahar 2001, s.106.

³²⁵ Epikuros.

³²⁶ Gabriel Marcel.

3.1.1) TÜRKİYE KAPİTALİZMİNİN EN DERİN KRİZİ

“Felaket bir budalanın
Aklını başına getirecekse
En büyük lütuf sayılır
Kimse o felaketi hor görmesin sakın.”³²⁷

* Solun bugünkü dil tutukluğunun ve faaliyetsizliğinin gerisindeki başlıca neden, kafa karışıklığı. Sol, meşruiyet zeminini ‘krizin sunduğu hangi olanaklardan türetebileceği konusunda temelli bir karar veremiyor.

Solun, 1980 sonrasındaki ‘kriz’ algısı rejimin siyasal İslâm ve Kürt hareketiyle açık bir çatışma içinde bulunduğu bir dönemde şekillendi. Ve ilgisi ister istemez bu iki kriz dinamiğiyle rejim arasındaki karşıtlaşmanın gerçekleştiği zemine, siyasal alana yöneldi.

28 Şubat müdahalesiyle birlikte bu iki dinamiğin ‘düzen’ sınırlarına doğru geriletilmesi, söylemlerinin ‘demokrasi’yle sınırlanması, bu arada Ankara’ya AB’ye üyelik yolunun açılır gibi olması, solda genel olarak ‘krizin aşıldığı’ ve bir ‘istikrar’ dönemine girildiği, ‘demokrasi’ye ‘yumuşak geçiş’ kapılarının aralandığı yanılsamasını doğurdu. Oysa Şubat’tan bu yana, şiddetini artırarak süre giden mali kriz ve onunla birlikte patlak veren büyük toplumsal altüstlük ve siyasal istikrarsızlık bir kez daha gösteriyor: Kendisini bin bir türlü siyasal görünüm içinde açığa vursa da rejim krizini besleyen siyasal çatışmanın temelinde Türkiye kapitalizminin iç çelişkileri ve yapısal açmazları yatıyor. Bu yapıda ‘istikrar’ istisna, ‘kriz’ kural. Üstelik kriz bu kez, öylesine derinden gelerek, ‘aşağıdaki’ni de ‘yukarıdaki’ni de şiddetle etkileyerek öylesine çarpıcı bir biçimde kendisini duyurmuştur ki, iktisadi sistemin kendisini, kapitalizmi, hâkim sınıfın hâkimiyetini, küreselleşmeyi, emperyalizmi toplumsal tartışmanın odağına yerleştiriyor. Bugün sokaktaki insanın ağzından işiteceğiniz ilk söz, sosyalistlerin amentüsüdür: ‘Sistem baştan aşağı değişmeli!’

Kriz böylece, sol için, tarihsel işlevini zihninde bir kez daha yeniden kurması için gerçek bir olanakla çıkageliyor: ‘Baştan aşağı’

³²⁷ La Fontaine.

değişecek olan sisteme anlaşılabilir, gerçek hayata tercüme edilebilir bir seçenek sunmak için gösterilecek çabalar solun kendisini de yeniden kurması için paha biçilmez bir fırsat olabilir.

3.1.2) ÇATLAYAN HEGEMONYA

“Felsefenin can damarı tartışma ve yine tartışmadır.”³²⁸

* Krizle birlikte, toplumsal mücadele alanında sol açısından karakteristik sayılabilecek bir başka büyük değişim, önceki beş yıl boyunca solun en yaygın taraftar kitlesini edindiğı beyaz yakalıları, büyük kentlerin nispeten iyi eğitilmiş ve nispeten yüksek ücretler alan çalışanlarını ve ‘yeni küçük burjuvazi’yi, en üsttekiler ve en alttakilere göre daha dramatik bir biçimde sarsıyor olması.

Bu kitle son 10-15 yıl boyunca emek sürecinde ve sermaye birikim modelinde gerçekleşen değişimlerden nispeten kazançlı çıkmış, kültür ve hizmet sektörlerinin genişlemesiyle iş ve çalışma olanakları artmış, ücret ve gelirleri yükselmişti. Nesnel konumları onları ‘kapitalizm içinde’ kalınarak da ilerlenebileceğı, ‘sınıf mücadelesinin 21. yüzyılda geçerliliğini yitirdiğı düşüncesine ulaştırmış, ‘küreselleşme’ ve ‘serbest piyasanın topluma bir ilerleme olanağı da sağlayabileceğine inanmış, açıkça ya da dolaylı olarak ‘yeni dünya düzeni’nin ideolojik hegemonyasının emek saflarındaki taşıyıcıları olmuşlardı. Kriz şimdi bu kesimi geri dönüşsüz bir biçimde ve çok büyük bir hızla yoksullaştırıp işsizleştirirken ‘sistem’ en sert eleştirileri bu kesimden alıyor. ‘Kendilerinden biri olan Kemal Derviş’in programına sırtlarını dönüyor ve çoktandır çöpe attıkları planlama, kalkınma, sosyal adalet gibi kavramları hatırlamaya başlıyorlar.

Böylece solu dışardan ve kısmen içerden kuşatan ideolojik basınçlar ufanırken, solun diliyle programı arasındaki tutarlılığı zedeleyen kaygılardan sıyrılabilmesi için daha çok olanak doğuyor. Solun ufkunu ‘radikal demokrasi’ ile sınırlamasını rasyonelleştirmeye gerekçe gösterilen bu ‘toplumsal dayanaklar’ kendileri zihniyet değişikliğine uğrarken, onların fikirlerinin sola tercümesi de gitgide gereksizleşiyor.

³²⁸ D.W. Hanlyn.

3.1.3) ANTİ-EMPERYALİZM VE SOSYALİZM

“Aşılmasına imkân olmayan hiçbir duvar yoktur.”³²⁹

Krizin, küreselleşme ve küreselleşmenin başlıca karargâhları olan IMF ve ABD ile bağlantıları halkın gözünde belirginleştikçe, hükümet, ordu ve egemen sınıfın topluma dönük yüzlerini örten bütün milliyetçi cila dökülüyor. Milliyetçilik küreselleşme karşısındaki teslimiyetle özdeşleştikçe, milliyetçilikle özelleştirme arasındaki sıkı nedensellik görünürlük kazandıkça solun emperyalizme karşı dilini sivrilmesi gitgide daha büyük bir gereklilik hâline geliyor.

Şimdi Türkiye’de herkes soruyor: ‘IMF’den nasıl kopulabilir, uluslararası mali bağımlılık sisteminden nasıl kopulabilir, nasıl IMF dayatmalarının karşısına çıkılabilir, nasıl dış borçlar ödenmez, nasıl tefeciye, faizci bankerlere kamu borçları ödenmeksizin bu işin içerisinden çıkılabilir?’ Uzun yıllardır ilk kez uluslar arası kapitalist sistemin bütün kaleleri, borsa, bankalar, döviz piyasası, küresel finans sistemi, sıcak para, kara para, kendiliğinden toplumsal protestonun hedefi hâline geliyor. ‘Sistemin baştan aşağı değişmesi’nin IMF ve uluslar arası sermaye hâkimiyetinin son bulması ile eş anlamlı olduğu sıradan insanın gündelik bilincinde karşılığını buluyor, esnaf ayaklanmalarında kötülük simgesi olarak ‘dolar’, Türkiye’nin bütün kentlerinde ateşe veriliyor. Kriz solu, bir kez daha küresel kapitalizme karşı küresel bir yanıt oluşturmaya çağırıyor.

3.1.4) ‘DEMOKRASİ’ VE KAPİTALİZM

“Her yaratma, önce bir yıkma eylemidir.”³³⁰

* Türkiye’nin krizi küresel kapitalizmde, özellikle ABD ekonomisinde resesyon eğilimleriyle eşzamanlı olarak ortaya çıkıyor. ABD’deki duraklamanın Avrupa ve Japonya ekonomileri üzerinde dolaysız bir etki göstereceği de göz önünde tutulacak olursa, Batı’nın önümüzdeki on yıl boyunca iç gerilimlerle sarsılacağı, muhafazakâr ve otoriter eğilimlerin güç kazanacağı, neo-faşist zihni-

³²⁹ A. Çehov.

³³⁰ P. Picasso.

yetin yaygınlaşacağını öngörmek kehanet sayılmaz. Avusturya'dan sonra İtalya'da da iktidarın 'sol' koalisyonlardan 'neo-faşist' koalisyonlara geçişi, alttan alta kaynayan gericilik eğilimlerinin elde ettikleri güce görünürlük kazandırıyor.

Bu durum AB ve ABD'nin mali kriz dolayısıyla yapmaları beklenen yardımları siyasal koşullara -Kıbrıs sorununun çözümü, ordunun politik etkisinin sınırlandırılması, Kürt sorununun çözümünde ilerleme- bağlama eğilimleriyle de ilişkilendirildiğinde karşılıklı olarak Türkiye cephesinden AB normlarına uyum taahhütlerinden cayma ve içe kapanma, otoriter senaryolara yönelme olasılığı artarken AB cephesinden de muhafazakâr, dışlayıcı ve baskıcı, anti-demokratik eğilimlerin güç kazanacağı kestirilebilir. Her ikisinin bileşkesi Türkiye'de AB kapısından geçerek 'demokratikleşme' olanağının sınırlarının ne kadar marjinal ve şarta bağlı olduğunu anlamaya elverir. (...)

3.1.5) KRİZ VE MİLİTARİZM

“Sürü hayatının bana en çok batan yanı askerlik sistemidir.”³³¹

* Krizin toplumsal gündeme taşıdığı en ciddi tartışmalardan biri, Türkiye'de devlet harcamalarının çapı ve niteliği. Türkiye maliyesini en ciddi biçimde zorlayan konunun iç ve dış borçlar ile bu borçların faizleri olduğu konusu artık tartışılması bile gerekmeyen bir hakikat. Yozlaşmış siyaset sınıfının ve bürokrasinin yolsuzlukları da aşikâr. Bununla birlikte, bütçenin neredeyse %otuzuna varan askeri harcamalar ve güvenlik giderleri bütünüyle tartışma dışı Kriz dolayısıyla toplum 'sistemin kendisini' tartışmaya girişmişken 'Sol'un önünde askeri harcamaları gündeme taşıyarak, demokratik gelişmenin önün deki en önemli engellerden birini toplumsal tartışmaya açmak bakımından esaslı bir olanak var.

Yalnızca ordunun siyasetteki rolü üzerinden değil aynı zamanda askeri harcamaların, üretken olmayan kamu giderlerinin bir israf kapısı olarak ekonomi üzerindeki yıkıcı etkilerini gündeme taşımak

³³¹ A. Einstein, 1930.

‘Sola meramını topluma anlata bilmek açısından önemli bir kaldıraç sağlıyor.

3.1.6) KRİZ VE SOSYALİZM

“İnsan hem sorumlu hem de umutsuz duyamaz kendini.”³³²

* ‘Sol’, krize bütünsel bir yanıt olarak ‘sistemin baştan sona değişmesini isteyenlere ‘sosyalizm’ bayrağını işaret edecektir, ama hangi sosyalizm? ‘21. Yüzyıl sosyalizmi’ edebiyatı solun krizine yanıt olabilir mi gerçekten? Kuşkusuz, yenilen ‘sosyalist kuruluş’ deneyimlerinin eleştirisini bilinçli bir biçimde tartışıp bu alanı tüketmek gibi bir görev ‘Sol’un önünde durmaya devam ediyor. Ama yüzünü topluma dönen solun görevi kuru bir tarih tartışması ve felsefi propagandadan çok, kapitalizmin ekonomi politığının eleştirisinden çıkardığı sonuçları ürkmekten topluma aktarmak olabilir.

Toplumsal dönüşüm olanaklarının üretim ve mülkiyet ilişkilerinin dönüşümünde aranması gerektiğine ilişkin belirleme bugünkü krizin gerisinde yatan asıl nedenin kör rekabet ve piyasanın düzenleyiciliği olduğunu bir kez daha açığa çıkarıyor. Krize toplumun çoğunluğunun özlemleri üzerinden verilebilecek bir yanıt üretimin toplumsal ihtiyaçlara göre düzenlenmesi ve piyasa güçlerinin kör işleyişinin yerini demokratik bir planlamanın alması prensiplerinden çıkarılabilir ancak.

Sol, kendi iç tartışmasını, emekçilerin kapitalizmin krizine yönelik müdahalelerini örgütlemek ve yönetmek amacıyla bu noktalar üzerinde yoğunlaştırabilir ve sonuçlandırabilirse, yanına yeni güçleri çekerek, kendi saflarını derleyerek, uluslararası bir dayanışma iklimi içinde kendine yol açarak içinden geçmekte olduğu bunalımdan ağır bir yara almadan çıkmayı başarabilecektir”.³³³

13 Eylül 2001, Ankara

³³² Antoine de Saint-Exupery.

³³³ Ertuğrul Kürkçü,... VS Dergisi, Sosyalist Bir Geçiş Programı İçin Ön Notlar”, No:1, Temmuz 2001, s.12-13.

UNUTMAYIN: DÜŞÜNCE GONCA, DİL TOMURCUK, EYLEM DE MEYVEDİR...*

TEMEL DEMİRER

“Güneşin sana ulaşmasını istiyorsan gölgeden çık.”¹

“Umutsuzluk, kötülüğün nedenlerini anlamayanlara, çıkar yolu göremeyenlere, mücadele yeteneğinden yoksun olanlara özgüdür.”²

Bir bahar şenliğindeki konuşmama, yine ve bir kez daha Nâzım Hikmet Usta’nın dizeleriyle başlamalıyım: “Merhaba çocuklar./ Bir geniş/ bir büyük ‘Merhaba’ demek,/ Sonra bitirmeden sözümü/ yüzünüze bakıp gülerek/ -kurnaz ve bahtiyar-/ kırpma gözümü...”

Merhaba ateşin, güneşin, isyanın ve geleceğin çocukları; merhaba size, hepinize...

Ralph Waldo Emerson’un, “Düşünce goncadır; dil tomurcuk. Eylem ise bunların arkasındaki meyve” sözlerinin kulağımda çınladığı şu anda ya da mevcut alacakaranlıkların ortasından size ne diyeyim?

Örneğin size Joyce Giule’nun, “Değerli şeylerin pek kolay elde edilmediğinin bilincinde olun. İyi günler olacak. Herhâlde kötü günler de olacak. Kendi kabuğunuza çekileceğiniz, tasınızı tarağınızı toplayarak teslim bayrağını çekmek isteyeceğiniz zamanlar olacak. Bunlar, aslında kendinizi zorladığınızı, öğrenmek ve gelişmekten korkmadığınızı gösterme fırsatlarıdır. Azimle devam edin”.

Saint Exupéry’in “Bir gemi yapmak istiyorsan, milleti sadece odun toplamak, malzemeyi getirtmek ve iş bitsin diye çağırma; millete deni-

* 6 Mayıs 2005 tarihinde Anadolu Üniversitesi (Eskişehir) Alternatif Bahar Şenliği’nde yapılan “Gençlik Nereye?” başlıklı konuşma.

¹ Konfüçyüs.

² V. İ. Lenin.

zin güzelliğini ve özlemini anlat” sözlerini anımsasam... Ardından da dünyadan, yaşa(tıl)dığımız topraklardan, takvimlerinde 6 Mayıs yazan bugünden, bugünde olanlardan, gelecekte söz etsem...

Beni dinler misiniz?

KAPİTALİZMİN DÜNYASI!

“Özgür ve sabırlı insandan, her şeyi gözü kapalı kabul etmesini bekleyemeyiz.”³

Adına ‘küreselleşme’ ya da ‘YDD’ dedikleri ve emperyalist saldırganlıkla betimlenen bu cinnet dünyası; kapitalizmin eseridir; bu karanlıkların yaratıcısı-müsebbibi; adına ‘serbest piyasa’ dedikleri kapitalizmdir. Evet, “Küreselleşme, kapitalist sistemin dünya egemenliğidir. Her sözün başında ‘küreselleşen dünyada’ diye basmakalıp biçimde kullandığımız deyim aslında ‘kapitalizmin bütün kurum ve kuralları ile egemen hâle geldiği bir dünyada’ demektir”!⁴ Bunu bilmeyen yok değil mi?

Yine “Küreselleşme nedir mi? Küreselleşme her şeyden önce dışlama olarak Batı’nın ırkçı ayrımcılığının küreselleşmesidir. Küreselleşme yoksulluk ve savaşın milyarlarca nüfusu içine alacak biçimde dünyaya yayılmasıdır. Küreselleşme tam anlamıyla bir finans terörüdür. Bugün dünyada terör, her şeyden ve her şeyden önce ‘mali piyasalar’ adıyla sermayenin fiilen toplumları muhasara eden, kuşatan ve yok eden terörüdür. Küreselleşme gelişmekte olan ya da üçüncü dünyanın tüm halklarının post-modern sömürgeleştirilmesi operasyonudur. Ve nihayet Küreselleşme, imaj ve simülasyon dünyasının saltanatı olarak medya ve iletişimin dünya çapında kirlenmesi, yani enformasyonun yerini dezenformasyonun almasıdır.

Halkın terk edilmesi anlamında dışlama olgusu küreselleşmenin yapısal açmazıdır. Tarım kesiminde çalışanların terk edilmelerinden tutun, milyonlarca işsiz, varoşlar, evsizler, sokak çocukları, sosyal güvenceden yoksun milyonlarca emekli, ev kadınları, işsizliğe mal-

³ Konfüçyüs.

⁴ Vural Fuat Savaş, Dünya Ekonomik Sistemi, s.5.

kûm üniversite gençliği dâhil gençlik, velhasıl nüfusun neredeyse %70 ya da 80'ini dışlayan bir sistem. Dünya ölçeğinde Atlantik ittifakı ülkelerinin sınırları dışında kalan dünyayı bir 'toplama kampı'na çeviren ayrımcı, ırkçı bir dışlama olgusu yürürlüktedir. Dışlama olgusu bugün Atlantik ittifakının (AB ve ABD'nin) tüm dünyaya dönük ırkçı ayrımcılığının cisimlenişi olduğu kadar yoksulluk ve savaş milyarlarca insanın kaderi hâline getiren bir davadır..."⁵

BM Çocuklara Yardım Fonu'nun 'Çocukluk Tehdit Altında' başlıklı Dünya Çocuklarının Durumu 2005 raporuna göre, dünyada bir milyar çocuk -her iki çocuktan biri yoksulluk içinde yaşıyor, gelişmekte olan ülkelerde 640 milyon çocuk -her üç çocuktan biri uygun barınaktan yoksun, 400 milyon çocuk -her beş çocuktan biri temiz içme suyundan yoksun, 270 milyon çocuk -her yedi çocuktan biri sağlık hizmetlerine hiç ulaşamıyor. Ve her yıl, beş yaşın altında 10 milyon çocuk ölüyor..."⁶

"Dünya Bankası raporu'ndaki verilere göre dünya toplam milli gelirindeki ortalama artış hızının 2004'te %3,8 düzeyine ulaştıktan sonra, 2005 ve 2006'da %3,1'e gerilemesi beklenmektedir. Büyüme hızlarının söz konusu dönem içinde AB'de %1,8'den %1,2'ye, ABD'de de %4,4'ten %3,9'a düşeceği tahmin ediliyor..."⁷

Söz konusu cinnet hakkında S. Latouche, 'Dünyanın Batılılaşması' başlıklı yapıtında, Batı'nın artık sahipsiz, yersiz-yurtsuz, tarihsel ve kültürel kökenlerinden koparılmış mega makine görünümüne büründüğü vurgusuyla, "Batı'yı, insani özellikler taşımayan, ruhsuz ve günümüzde de başında birinin olmadığı, insanlığın hizmetine almış bir makine" olarak gördüğünü belirtir."⁸

Karl Polanyi ise 'Büyük Dönüşüm' de, piyasa kurallarına göre oluşturulan kapitalist dünya sistemi hakkında şunları anımsatır: "Piyasa işleyişinin insanların kaderlerinin ve doğal çevrelerinin

⁵ Hüsamettin Çetinkaya, "Postmodern Bir Sömürge: Türkiye ve Demokratik Öznellik", Sınırdı Dergisi, No:1, Nisan-Mayıs 2005, s.145.

⁶ "Toplum ve Çocukları", Radikal İki, 24 Nisan 2005, s.9.

⁷ Erinç Yeldan, "Dünya Bankası Finans Raporu", Cumhuriyet, 20 Nisan 2005, s.13.

⁸ S. Latouche, Dünyanın Batılılaşması, 'Westernisation of the World, Cambridge, Polity Press, 1996., s.127-128.

yegâne yöneticisi olmasına izin vermek, doğrusu sadece satın alma gücünün kullanımı ve niceliğinin bile toplumun yıkılması sonucunu vereceği anlamına gelir. Çünkü ‘emek gücü’ olduğu söylenen mal, bu belirli malı elinde bulunduran tek varlık olan insanı etkilemeksizin, itilip kakılamaz, gelişigüzel kullanılamaz, hatta kullanmazlık edilemez. Sistem, insanın emek gücünü yok ederken bu arada bu etikete bağlı olan ‘insan’ isimli fiziksel, psikolojik ve ahlâki varlığı da yok etmiş olur. Kültürel kurumların koruyucu kılıfından yoksun bırakılan insanlar, sosyal etkilere açık kalmalarının sonucunda çökerler; ahlâksızlık, sapıklık, suç ve açlık yoluyla akut toplumsal sapkınlıkların kurbanı olup ölürlür. Yerleşim alanları ve kırlar bozulur, nehirler kirlenir, askeri güvenlik tehlikeye girer, gıda ve hammadde üretme gücü harap olur. Sonunda, satın alma gücünün piyasa yönetimi, ticari girişimleri de tasfiye eder, çünkü ticaret için para azlığı ya da fazlalığının ilkel toplumlardaki sel ve kuraklık kadar feci sonuçları vardır”.⁹

Evet; kapitalizmin emekçi insan(lık)ın gündemine kaydettiği iktisadi çöküntü-çözülüş; aynı zamanda küresel ekolojik felaketinde şaşmaz güvencesini oluşturuyor...

Örneğin “Dünya genelinde 1,5 milyar insanın günlük su ihtiyacı karşılanamıyor”ken;¹⁰ “Bilimciler açıkladı: Dünyadaki doğal kaynakların üçte ikisi yok edilmiş durumda. Pek çok canlı türü yeryüzünden siliniyor. Ekolojik denge bozuluyor”.¹¹

“Dünyadaki mercan kayalıklarının beşte biri artık ölü...”¹²

“İngiliz bilimcilerce yapılan bir araştırmada ‘iyileşmeye’ başladığı sanılan ozon tabakasının Kuzey Kutbu üzerinde rekor derecede incelendiği ortaya çıktı. Güneş’ten gelen zararlı morötesi ışınları engelleyen ozon tabakasında meydana gelen incelmeyi, hava kirliliğinden değil, küresel ısınmadan kaynaklandığı bildirildi”.¹³

⁹ Karl Polanyi, Büyük Dönüşüm, çev. A. Buğra, İletişim Yay., 3. basım, 2003.

¹⁰ D. Arslan, “Su Halkın Ortak Malıdır”, Ülkede Özgür Gündem, 23 Mart 2005, s.4.

¹¹ “Geriye Üçte Biri Kaldı”, Sabah, 31 Mart 2005, s.18.

¹² “Mercanların 5’te 1’i Yok”, Radikal, 27 Nisan 2005, s.24.

¹³ “Ozon Tabakasında Korkutan İncelme”, Cumhuriyet, 28 Nisan 2005, s.20.

“Science dergisinde yayınlanan bir makaleye göre, Antarktika yarımadasındaki buzullar küresel ısınma nedeniyle hızla eriyor... Deniz seviyesi yükseliyor...”¹⁴

“ABD kıyıları batıyor. Louisiana eyaletindeki Kızılderili köyleri, ülkedeki kıyı erozyonunun birer örneği. 250 kişilik nüfusuyla New Orleans kenti yakınlarındaki Jean Charles Adası ise günden güne sulara batıp yok oluyor...”¹⁵ Ve bunlara bir artı daha: “2005 yılının başında, BM bünyesindeki Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Başkanı Dr. Rajendra Pachauri, çevre kirlenmesinin neden olduğu küresel ısınmanın çok tehlikeli bir düzeye ulaştığını açıkladı. Ardından, bugüne kadar yapılmış en geniş kapsamlı iklim değişikliği araştırması (Oxford Üniversitesi’nde) durumun, IPCC’nin öngörülerinden en azından iki kez daha kötü olduğunu gösterdi.

Şubat 2005’te dünyanın önde gelen 200 iklim değişikliği uzmanı Blair’in inisiyatifiyle Exeter Üniversitesi’nde bir araya geldiler ve ‘insanlığın gözlerini kapatmış bir biçimde, dünyanın sonuna doğru yürümekte olduğunu’ savundular.¹⁶

Nihayet, altında 95 ülkeden 1.300 bilim insanının imzası bulunan bir rapor, dünyanın bir uçurumun kenarına geldiğini, örneğin dünya için yaşamsal 24 ekosistemden 15’inin ciddi ölçüde, hatta belki de onulmaz bir biçimde hasar gördüğünü ileri sürdü. Rapora göre,¹⁷ 50 yılda özellikle son 20 yılda, ekonomik gelişmeler, aşırı tüketim ve kaynakların hesapsız kullanımı insanlığı bir felaketin eşiğine getirmişti”.¹⁸

MENŞEİ VE SORU(N)LARIYLA ABD İMPARATORLUĞU

“En büyük aldanma, başkalarını aldattığını sanmaktır.”¹⁹

Howard Zinn’in, hakkında, “Yüzlerce ülkede asker konuşlandırılma, Filistin topraklarının işgalini destekleme ve Ortadoğu petrollerinin kontrolünde ısrar etme gibi politikalarımızı yeniden

¹⁴ “Antarktika Mum Gibi Eriyor”, Evrensel, 27 Nisan 2005, s. 16.

¹⁵ “ABD Kıyıları Suya Gömülüyor”, Radikal, 27 Nisan 2005, s.24.

¹⁶ The Guardian, 6 Şubat 2005.

¹⁷ The Independent, 30 Mart 2005.

¹⁸ Ergin Yıldızoğlu, “Küreselleşme Batarken...”, Cumhuriyet, 4 Nisan 2005, s.13.

¹⁹ La Rochefoucauld.

değerlendirmedikçe sürekli bir korku içinde yaşamaya devam edeceğiz”²⁰ dediği ABD İmparatorluğu’nun ‘ilginç bir menşei’ var...

Önce ondan başlamak gerek...

1) ABD’NİN MENŞEİ

“Küçük işlerle uğraşanlar, çoğu zaman büyük işleri göremeyecek hâle gelirler.”²¹

Satranç dünyasının efsane ismi Bobby Fischer’in, “ABD, tıpkı haydut devlet İsrail gibi gayrimeşru bir ülkedir. Yahudilerin orada olmaya hakları yok, çünkü orası Filistinlilere ait. Amerika da Kızıl-derililere aittir. Aslında Amerikan diye adlandırılmak utanç verici, çünkü orada yaşayan herkes bir işgalcidir”²² dediği coğrafyanın tarihi hakkında uzun uzun düşünülmelidir...

“ABD denen çapraşık olgu, bilindiği gibi, ilk kaynağını Avrupa’dan Atlantik’in öte yakasına yönelen bir göç akımından almıştır. Günümüzde besleyici kaynaklar çoğalmış ve yaygınlaşmıştır.

Dünyanın dört bir köşesinde, ABD’ye kapağı atma peşinde milyonlarca insan boy gösterir olmuştur. Avrupa’dan ilk gidenlerin maceracı ruh sahibi ve bir bölümü ipten, kazıktan kurtulmuş psikolojisiyle beslenmiş öncü kuvvetler olduğu bilinmektedir. Belirsizlikleri, bilinmezlikleri, fiziksel ve psikolojik güçlükleri göze almışlık, bu ilk göçmenler için diri ve mücadeleci bir tavrın gösterge-siydi. Bu zindelik günümüze kadar taşınmıştır. Amerikalı bireyin köküne yerleşmiş bir didişmecilik ve yarışmacılıktan da söz etmek gerekir. Bireyden yola çıkarak toplumun egemen özelliğinde de rakibi yenme, en üste çıkma, en önde gelme arzusu tutkusal bir arayış biçiminde kendini göstermektedir”²³

Yani “Amerika kurulurkenki sert rekabet, aynı zamanda vahşi, acımasız ve ölümcüldü. ABD’nin kurulmasında belirleyici olan bu nitelikler siyasetin ve ekonominin ruhunu da belirliyordu”²⁴

²⁰ Howard Zinn, “Bizim Terörle Savaşımız”, The Progressive, Kasım 2004.

²¹ Benjamin Franklin.

²² “Amerika Haydut Ülke”, Radikal, 26 Mart 2005, s.12.

²³ Erhan Karaesmen, “Amerika: İçinden ve Dışından”, Cumhuriyet, 15 Mart 2005, s.6.

²⁴ A. Nevins-H.S Commager, ABD Tarihi, çev. Halil İnalcık, Doğu Batı Yay., 2005.

Örneğin, “Martin Scorsese’in New York Çeteleri adlı filmi, 1800’lerde İrlandalı ve İtalyan göçmenlerin şehrin kontrolünü ele geçirmek için birbirleriyle kıyasıya mücadelesini anlatır. Hikâye, iki klan arasındaki kanlı hesaplaşma sahnesiyle başlar. Amerika’ya yeni yeni gelmeye başlayan İrlandalı Katolik göçmenlere karşı ilk yerleşimci Protestanların acımasız saldırısı, yıllar sonra Özgürlük Heykeli’nin yükseleceği yerde gerçekleşmektedir. İzleyenlere anlamsız bir şiddet gösterisi gibi gelen bu birkaç dakikalık sahne, Amerikan tarihinin bir özeti gibidir aslında. Filmin sonunda İkiz Kuleler’e yapılan saldırıyla neye uğradığını şaşırان Amerikalılara uzun yıllardır unuttukları bir gerçeği hatırlatır, Scorsese: Amerika kanla kuruldu!

Evet, Amerika gerçekten kanla kuruldu. Üstelik trajik biçimde şiddetin ve savaşın her türlüşünü görmüş geçirmiş Avrupalılar tarafından... Yerli soykırımı, koloni devrimi, iç savaş ve Kuzey Meksika’nın işgali... Bir ulusun inşasında savaşın belirleyici rolüne dair belki de en açık örnektir, Amerika. Muhafazakâr kabinenin dünyaya karşı histerik meydan okumalarında, bu kanlı tarihin bütün motiflerini görmek mümkün. Dolayısıyla G.W. Bush’un Amerikan hayat tarzını, refahını ve demokrasisini güvenliğe almanın tek yolu olarak savaşı işaret etmesinin gayet anlaşılır referansları bulunuyor. Bu yüzden muhafazakâr saldırganlığın kodlarını, Bush kabinesinin kişisel hırslarından ve saplantılarından ziyade, Amerika’nın kurucu babalarının, ‘ulusal kimliğin’ özünü oluşturduğuna inandıkları ‘Amerikan ruhu’nda aramak daha doğru olacaktır”.²⁵

Gerçekten de Eddie Little, ABD’nin yeraltı dünyasının kapılarını aralayarak, ‘Amerikan Rüyası’na ve ‘Ruhu’na uyuşturucu bağımlılığı, cinayetler ve soygunlar çerçevesinden bakarken,²⁶ “Bugün ABD deyince akla gelen dinsel grup Evangelistlerdir. Aslında Hristiyan terminolojisinde liberal Protestanların ve Baptistlerin dışında kalan tüm Protestanlar Evangelist adını alırlar. Adı

²⁵ Bahadır Özgür, “‘Amerika Ruhu’ ve Protestan Ahlâkı”, Evrensel, 24 Şubat 2005, s.12.

²⁶ Eddie Little, Cennette Bir Gün Daha, çev. Özgü Çelik, Ayrıntı Yay., 2005. Ayrıca bkz. Ufuk Coşkun, “Altına Hücum, Petrole Hücum”, Radikal Kitap, No:214, 22 Nisan 2005, s.22-23; E. Canan, “Amerikan Karabasanı”, Radikal Kitap, 1 Nisan 2005, s.18.

Yunancada 'müjde' anlamındaki evanğeliyon'dan gelen bu mezhep dilimizde İncilci diye biliniyor. Evangelizm dar anlamıyla dine bağlanmanın kişiselliğini, kilise ayinleri yerine İncil'in vaaz edilmesini, atılımcı bir misyonerliği temel alan ve kutsal metinleri tek yetkili kaynak sayan dinsel akımın adıdır. Bu adı ilk kullanan Reform'un öncüsü Martin Luther idi. Almanya'da ortaya çıkan Pietizm, İngiltere'de John Wesley'in yaydığı Metodizm ve Amerika'daki 'Büyük Uyanış' hareketleri Evangelik dirilişin başlıca kollarıydı. 1846'da Londra'da toplanan Evangelik ittifak toplantısına Avrupa ve Amerika'dan 800 delege katılmıştı. 1867'de atağa geçen ABD kolu, 1908'de Federal Kiliseler Birliği Konseyi adını aldı. 1958'de ise dünya çapında misyonerlik hareketlerini yürütmek üzere Evangelik Misyoner ittifakı kuruldu. Bugün bu ittifakın dünya üzerinde pek çok yerde faaliyet gösterdiği ileri sürülüyor.

Bugün ülkemizde pek çok kişi ABD'de yaşayan 70 milyon Evangelistin Armageddon'u çabuklaştırmak için dünyayı ateşe atmaya hazır olduğuna inanıyor. Eski Ahit'in ABD'deki yorumları kıyamet ve Mesih düşüncesine özel bir yer verir. Özgür iradenin Tanrı tarafından çizilen kaderin dışına çıkamayacağını öngören Evangelistler, Armageddon'la (daha doğru bir deyişle Har-Meggiddon) yani 'iyi' ile 'kötü' arasındaki o büyük savaşla gelecek olan kıyameti ve Mesih'in gelişini hızlandırmak için ellerinden geleni yapmaya söz verirler...²⁷

Bilindiği üzere, "ABD'deki fanatik Evangelistlerin oranı sadece %5. Ancak bu oran gittikçe artıyor. Daha da önemlisi ülkenin başındaki Bush ve yanındaki önemli isimler de bu grubun sözcüsü durumunda. Sosyolog Robert Bellah 1967'de Daedalus'da yayımlanan ünlü makalesinde Amerikan sivil dininin temel karakteristiğinin 'egemenliğin halka değil, bazen örtük bazen de açık biçimde belirtildiği gibi aslında Tanrı'ya ait olması' olduğunu söylemişti.

ABD sivil dini toplumun tüm katmanlarınca içselleştirilmiş durumdadır. Peki, Amerikalıların -kelimenin sözlük anlamıyla- din-darlıkları hakkında ne söyleyebiliriz.

²⁷ Ayşe Hür, "ABD İdeolojisinin Kökleri", Birikim Dergisi, No: 192, Nisan 2005, s.81.

1831-32 arasında ABD’de yaşayan Fransız düşünür Alexis de Tocqueville Amerikalıların dünyada gördüğü en dindar toplum olduğunu söylemişti. 1990-93 yılları arasında yapılan Dünya Değerler Anketi’ne göre ABD; Nijerya, Polonya, Hindistan ve Türkiye’nin ardından ancak 5. gelebildi, ama 1999’da Amerikalılara Tanrı’nın ya da evrensel başka bir varlığa inanıp inanmadıkları sorulduğunda %86’sı Tanrı’ya, %8’i ise evrensel bir varlığa inandığını söyledi. 2003’te, kısaca Tanrı’ya inanıp inanmadıkları soruldu, cevap %92 ile ‘evet’ oldu. Bugün ülkenin en elit üniversitelerinde dine dayalı derneklerin sayısında patlama görülüyor. Örneğin Harvard’daki kulübün üye sayısı 1996-2000 arasında 250 binden 500 bine çıktı. Tüm Amerikan paralarında Tanrı’ya inanıyoruz (In God we trust) sözü basılıdır. Her 500 nüfusa bir rahip düşer, askeri teşkilâtların rahip ordusu vardır, bazı eyalet hapishanelerinde din dersleri verilir ve Kongre’nin oturumları duayla açılır. Hatta İsveçli teolog Krister Stendhal’e göre ‘ABD’nin ateistleri bile dindar bir tonda konuşur!’

Bilindiği gibi ABD’de dinsel eğilimlerin ölçümünü 1946’dan beri özel kuruluşlar yapıyor. Örneğin bu tür araştırmaların uzmanı sayılan The National Opinion Research Center (NORC) ve The Gallup’a göre yetişkin nüfusun %52’si Protestan (110 milyon civarı) %24’ü ise Katolik (45 milyon civarı) olduğunu beyan ederken kiliseye devam etme konusundaki sorulara ‘hafta en az bir kere’ diye cevap verenlerin oranı %40’ı buluyordu (Yahudiler, Müslümanlar, Hindular vd. dinlere dâhil olanları bu yazının dışında tuttuk).

Bu rakamlar tartışılmaz gerçekler olarak her yerde kullanıldı. Ancak 1998’de Maryland Üniversitesi’nden sosyolog Stanley Presser önderliğinde beyana değil, kişisel günlüklere dayalı bir çalışma, kiliseye devam oranının %26’yı geçmediğini gösterirken Amerikalıların toplumsal onay kazanmak için kiliseye devam etme konusunda yalan söyleme eğilimlerinde artışa da dikkat çekti.

Aynı şekilde NORC ve Gallup’a göre ABD’ye özgü bir tele-rahiplerin (Televangelistler) yürüttüğü 220 televizyon programının izleyici sayısı yetişkin nüfusun %32’si, yani 70 milyon kişi iken, bir başka bağımsız araştırmacı Sarah Diamond bu oranın sadece %6,2

(13 milyon kişi) olduğunu gösterdi. Ünlü Evangelist Billy Graham'ın oğlu New York Times yazarı Franklin Graham 11 Eylül'ün dinsel bağları artırdığını ileri sürmüş, en ünlü televangelist Pat Robertson saldırıyı ABD tarihindeki en büyük ruhani uyanış olarak kutsamıştı. Ama bu uyanışın New York şehir merkezi haricinde en fazla iki ay sürdüğü ortaya çıktı".²⁸

2) AMERİKA GERÇEĞİ

"Lüks zengini yıkar, fakirlerin sefaletini bin kat daha artırır."²⁹

"Amerikan toplumunun yönetenler, yaratanlar, varışlar ve seşkinlerden oluşan %5'lik bölümü değil, geri kalan bölümü. Özellikle de çalışan ya da küçük ve orta ölçekli bir işletme sahibi olan, 'hamburger' yiyip 'cola' içmeyi, akşamları televizyon karşısında elinde bir kutu soğuk bira patlamış mısır atıştırmayı, komedi dizileri, Amerikan futbolu izlemeyi, hafta sonları da bahçelerinde komşularıyla 'barbekü' partileri düzenlemeyi 'dünyanın en büyük mutluluğu' sanan ve toplumun en geniş kesimini oluşturan orta sınıflardır"³⁰ vurgusuyla ekleyelim: 'Amerikan Ruhu' (ya da 'Rüya'sı) mı? Ona dair çok şey denebilir. Öyleyse biz de kısaca sıralayalım...

Ekonomik açıdan 'Amerikan Ruhu' (ya da 'Rüya'sı) mı?

'Economic Policy Institute'un 'The State of Working America/ Çalışan Amerika'nın Durumu' raporuna göre, Bush yönetiminin vergi indirimini uygulaması, 2001-2003 arasında nüfusun en tepedeki %1'lik bölümü için hane başına 67 bin dolar kazanç sağlamış. Orta sınıfta hane başına kazanç 600 dolar, en alttaki %20'lik bölümde ise hane başına 61 dolar.

Aynı rapora göre, ABD'de nüfusun yarısının menkul varlığı, borsada yatırı mı hiç yok. 2001 itibarı ile hanelerin %17,6'sının ise sadece menkul değil, hiçbir varlığı yok ya da 'eksi varlığı' var. Hisse sahiplerine gelince, bunların %1'i hisselerin (hisselerin değerı)

²⁸ Ayşe Hür, "ABD'de 'Fanatik' Tehlike", Radikal, 4 Nisan 2005, s.11.

²⁹ Diderot.

³⁰ Deniz Kavukçuoğlu, "Amerikan Usulü Mutluluk", Cumhuriyet, 13 şubat 2005, s.17.

%33,6'sına sahip. %80'in elinde ise hisselerin %10,7'si var. En zengin %1'in elinde hane başına 3,5 milyon dolarlık hisse var. Alttaki %40'ın elinde ise hane başına 1.800 dolarlık hisse var.

Yani 20. yüzyıl başlarından itibaren gittikçe daha fazla 'menkul kıymetler toplumu' hâline gelmiş ABD'de, toplum aslında 'vatandaşlar' ve 'hissedarlar' olarak tam ortadan ikiye ayrılıyor. Hissedarlığa terfi edenler de aynı şekilde ortadan ikiye ayrılıyor ve bunun bir yarısı, 1.800 dolarlık 'birikim'le aslında bir 'birikim gücü'nü temsil etmiyor.

Bu tabloya önümüzdeki yıllarda bir şey eklenecek: Vergi indirimleri sonucu pek çok yaşamsal kaynaktan yararlanmanın maliyeti.. Orta sınıf aileye yılda 600 dolar, alt sınıfa ise 61 dolar kazandıran indirimlerin, bu maliyetlerle kaç katı kayıp olarak geri döneceği henüz belli değil.

Bir de şu notu ekleyelim: 'Çalışan Amerika'nın Durumu' raporuna göre, işveren tarafından özel sağlık sigortası sağlanması oranı sendikalı çalışanlar arasında sendikasız çalışanlara göre %28,2 fazla.³¹

Ve bir ek daha: "Amerika'da uluslararası şirketlerin ödedikleri vergi miktarını Mark Zepezauer'in 'Refahın Daha da Zenginleşmesi' isimli kitabından öğrenebiliyoruz. Buna göre, Amerika merkezli uluslararası şirketlerin yıllık cirosu 100 milyon doların üzerinde olanlar -yani %37'si- vergi ödemiyor. Evet, doğru. Bu şirketlerin tamamı 'sıfır' vergi veriyor. Ayrıca bu şirketler brüt faturalarının sadece %1'ini ortalama vergi oranları içerisinde veriyor".³²

Toplumsal açıdan 'Amerikan Ruhu' (ya da 'Rüya'sı) mı?

"Nüfusuna oranla en fazla cezaevi nüfusuna sahip ülkelerden ABD aynı zamanda suç oranları en yüksek ülkelerden birisidir. İşsizliğin, yoksulluğun yüksek olduğu ülkelerden biri olması gibi. Girişimcilerin ülkesi olarak tanıtılır durmadan. Her doğan ABD yurttaşının Başkan olabilme olasılığı taşıması ile övünülür. Ancak her yurttaşın başkan olabilme olasılığı 293 milyonda bir iken, cezaevine girme olasılığı yalnızca 290 kişide bir ve ABD'nin işgal ettiği ülkelerde ölme olasılığı yalnız Irak işgalinde verilen son resmi rakamlara göre 195 binde bir

³¹ "Herkes'e 'Hissesi' Kadar Nefes", <http://www.bianet.org/2004/11/29/49836.htm>.

³² Mumia Abu Jamal, "Geçen Yıla Dönüş", Evrensel, 2 Nisan 2005, s. 10.

iken, başkan olabilme olasılığının ne kadar düşük, cezaevine girme olasılığının ise bu kadar yüksek olmasından kimse söz etmez. Her yıl artan suç çeşitleri ve suçlu sayısı ise hiç dile getirilmez. Üstelik bu ülkede hâlâ idam cezası da uygulanmaktadır. Gene de kimse suç işlemekten vazgeçmemektedir. Resmi rakamlarla yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda kalan: Amerikalılar nüfusun %12'sini oluşturmaktadır. Bu oran 30 milyondan fazla insanın yoksuldan da yoksul olduğunu gösteriyor. Bu koşullarda suç önlenebilir mi?”³³

Ve bir şey daha: “ABD’nin Florida eyaletinde artık tehdit altında olduğunu hisseden bir kişi sokak veya spor maçları gibi kamuya açık alanlarda kendisine saldıran kişiyi öldürme hakkına sahip olabilecek. Florida Senatosu’nda 94’e 20 oyla kabul edilen tasarı, eyalet içinde sokakta saldırıya uğradığını düşünen bir kişiye öncelikle kaçmak yerine kendisini savunmak amacıyla karşısındakine ateş etme hakkı tanıyor”.³⁴

Sosyal açıdan ‘Amerikan Ruhu’ (ya da ‘Rüya’sı) mı?

“Ev hayvanları sektörünün, hacim bakımından ABD’nin altıncı büyük sektörü hâline geldiği açıklandı. Amerikalıların kedi ve köpek gibi ev hayvanları için her yıl 36 milyar dolar harcadıkları belirtiliyor. Yani ABD’de evcil hayvanlar için bir yılda harcanan para, IMF’nin beş yılda Türkiye’ye verdiği parayı (yaklaşık 30 milyar dolar) geride bıraktı”.³⁵

Ve “Amerikalı siyahların bir bölümü, AIDS virüsünün, siyah nüfusu ‘kontrol etmek’ amacıyla laboratuvarlarda üretildiğine inanıyor. JAIDS adlı tıp dergisinde yayımlanan araştırma, siyahların %27’sinin, ‘komplo teorisine’ inandığını ve AIDS virüsünün hükümet tarafından laboratuvarlarda üretildiğini düşündüğünü ortaya çıkardı. Siyahların %16’sı, virüsün ‘siyahlardaki nüfus artışını kontrol etmek amacıyla’ üretildiğini, %15’i de bunun ‘bir çeşit soykırım’ olduğunu düşünüyor”.³⁶

³³ Şebnem Korur Fincancı, “Suç ve Ceza”, Evrensel, 4 Nisan 2005, s.2.

³⁴ “Florida’da Öldürme İzni”, Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.11.

³⁵ “Hayvan Aşk Sektör Yarattı”, Radikal, 17 Şubat 2005, s.24.

³⁶ “AIDS Siyahlar İçin Üretili”, Cumhuriyet, 27 Ocak 2005, s.20.

Ve “ABD’nin kuzeyindeki Minnesota eyaletinde bulunan bir Kızılderili bölgesinde 22 Mart 2005’te okuduğu liseyi basarak 9 kişiyi öldürüp intihar eden öğrenci Jeff Weise’in neo-Nazi³⁷ olduğu bildirildi”.³⁸

Beşeri açıdan ‘Amerikan Ruhu’ (ya da ‘Rüya’sı) mı?

“ABD’liler diyet ürünleri ve kitaplarına bir yılda 46 milyar dolar harcıyor. Özel diyet yemekleri mutfak masrafını ikiye katlarken, kilolar hep aynı...

Forbes dergisinin haberinde, yetişkinlerin üçte birinin obez, üçte birinin de aşırı kilolu olduğu ABD’de, diyet ürünleri ve kitapları için geçen yıl 46 milyar dolar harcadığı açıklandı. Üstelik diyet için harcanan milyarlarca doların boşa gittiğini yazan dergi, diyet uygulayarak zayıflayan Amerikalıların üçte ikisinin bir yıl, %97’sinin ise beş yıl içerisinde eski kilolarına ulaştıklarını belirtti.

Derginin hesabına göre yalnız yaşayan bir Amerikalının haftalık ortalama gıda gideri 54,44 dolarken, bir diyetin haftalık ortalama masrafı 85,79 doları buluyor”.³⁹

Öte yandan “ABD’de fast-food restoranlarının sayısının 247 bine ulaşmasıyla çocukların enerji ihtiyaçlarının %10’unu fast-food beslenmeyle sağlamasının yakın bir ilişkisinin olduğu; besin endüstrisinin tütün endüstrisine benzer zararlı etkilere neden olduğu, bu endüstrinin Amerika’da 30 milyar dolar reklâm bütçesine sahip olduğu, benzer şekilde Güneydoğu Asya’da reklâm harcamalarının üç kat arttığını, bu sayede Çinlilerin %65’nin Coca Cola markasını tanıdıklarını, Meksikalı çocuklarınsa süttten daha çok kola içtiklerini ve sonuç olarak küresel bir ‘obesogenic’ çevre yaratılmış olduğu bilinir”.⁴⁰

Ve “ABD’lilerin %75’i gece sürekli uyanma ya da horlama gibi uyku sorunlarıyla karşı karşıya”.⁴¹

Kültürel açıdan ‘Amerikan Ruhu’ (ya da ‘Rüya’sı) mı?

³⁷ “New York Times’in iddiasına göre, Nazileri korumaya alan CIA, Nazilerle ilgili belgeleri de saklıyor” (‘CIA, Nazileri Korumaya Aldı’, Cumhuriyet, 1 Şubat 2005, s.11).

³⁸ “Kızılderili Nazi!”, Cumhuriyet, 24 Mart 2005, s.10.

³⁹ “Bir Kilo Kaç Milyar?”, Radikal, 12 Nisan 2005, s.26.

⁴⁰ Şükrü Hatun, “Fast-Food’un Mahkûmiyeti...”, Radikal İki, 16 Ocak 2005, s.8.

⁴¹ “ABD Uykusunu Alamıyor”, Radikal, 30 Mart 2005, s.26.

“Amerika’da NEA’in yaptığı güvenilir araştırmalar, okuma oranında 1982’den 2002’ye genel olarak %10’luk bir düşüş olduğunu, bunun da potansiyel okur sayısında 20 milyonluk bir kayba denk düştüğünü ortaya koyuyor”.⁴²

“ABD’de yapılan bir araştırma, bu ülkedeki lise öğrencilerinin üçte birinin basın özgürlüğünün kısıtlanması gerektiği görüşünde olduğunu ortaya koydu.

‘USA Today’de yer alan bir habere göre, araştırmaya katılan yaklaşık 112 bin öğrencinin %36’sının gazetelerde yer alan haberlerin yayımlanmadan önce ‘hükümet onayı’ alması, %51’inin gazetelerin özgürce yayın yapması gerektiğini düşündüğü belirtildi. Haberde, %13’lük bir kesimin bu konuda herhangi bir fikrinin bulunmadığı kaydedildi. Araştırma, ayrıca öğrencilerin %32’sinin basının aşırı, %37’sininse gerektiği kadar özgür olduğunu, %10’unun da yeterince özgür olmadığını düşündüğünü gözler önüne serdi”.⁴³

“ABD’nin Wisconsin eyaletinde üniversite öğrencileri, Irak ve Afganistan’da ‘keskin nişancılık’ yapanlar için yardım kampanyası açtı. Orduya yardım toplamak amacıyla izin alan ‘Üniversiteli Cumhuriyetçiler’ masalarında ‘Adopt a Sniper/Bir Keskin Nişancıyı Destekle’ grubunun propagandasını yapmaya başladı. Marquette Üniversitesi’nde Cumhuriyetçi öğrencilerin sattığı bilekliklerin üzerinde ‘1 vuruş, 1 ölüm. Karar verdim vicdan yok’ yazıyor”.⁴⁴

Ve nihayet ‘Amerikan Ruhu’nun (ya da ‘Rüya’sının) beyni-kalbi-sinir sistemi olan CIA-Pentagonlu ABD’ye gelince...

“Bilindiği gibi ‘kitle imha silahları geliştirmekle’ suçladığı Irak’ı işgal eden, ardından da benzer nedenlerle Suriye, İran ve Kuzey Kore’yi hedef göstermeye başlayan ABD, yıllardır kimyasal ve biyolojik silah geliştirmek uğruna yaptığı sayısız deneyde kendi yurttaşlarını kullandı. Üstelik Amerikan anayasasına göre yurttaşlar üzerinde gizli askeri deneyler yapılması yasaldı.⁴⁵ 1977 yılından

⁴² Celâl Üster, “Amerikan Gençliği Edebiyattan Kopuyor mu?”, Radikal Kitap, 5.10.2004, s.5.

⁴³ “Öğrenciler Sansürcü Çıktı”, Cumhuriyet, 2 Şubat 2005, s.20.

⁴⁴ “Keskin Nişancılar İçin Kampanya!”, Radikal, 5 Şubat 2005, s.26.

⁴⁵ “İşin belki de en dehşet verici tarafı Amerikan anayasasında, vatandaşlar üzerinde gizli askeri deneyler yapılmasına izin veren bir madde olması ve halkın ancak Körfez Sava-

itibaren yirmi yıl süreyle yürürlükte kalan bu madde, Körfez Savaşı'ndan sonra bazı sivil örgütlerin girişimiyle böyle bir yasadan haberdar olan halkın tepkisi üzerine 1997 yılında geri çekildi. Amerikan istihbaratı ile Savunma Bakanlığı'nın çoğu zaman ortaklaşa gerçekleştirdiği bu deneylerin başlangıç tarihi, 1930'lara kadar uzanıyor. 2. Dünya Savaşı'nın ardından Almanların ve Japonların bu konudaki deneyiminden de yararlanan ABD, Soğuk Savaş sırasında dünyanın en korkunç biyolojik silah deposu hâline geldi.

ABD'nin 34. başkanı General Dwight D. Eisenhower'ın Nazi savaş suçlularına çalışmalarını Amerika'da devam etmeleri karşılığında dokunulmazlık verdiği biliniyor. Almanların sayısız insan hayatı ve hayal bile edilemeyecek işkenceler karşılığında elde ettikleri bilgileri edinmek isteyen Eisenhower, Nazi toplama kamplarında gerçekleştirilen araştırmalardan 'yararlanılması' emrini vermişti. Daça toplama kampında Yahudiler üzerinde gerçekleştirdiği korkunç deneylerle tanınan Dr Hubertus Strughold ve onun gibi 34 Nazi 'bilim adamı' uzay tıbbi çalışmalarına Amerikan topraklarında devam edebilmeleri için Teksas, San Antonio'daki Randolph Hava Kuvvetleri Üssü'ne getirildi. Ataç Projesi kapsamında toplam 3 bin kadar Nazi savaş suçlusuna ABD ve Kanada topraklarında çalışma izni verildiği tahmin ediliyor. Tarihçiler ve bilim adamları, CIA tarafından Amerikan ve Kanada (başta MKULTRA projesi olmak üzere ABD'de yapılan bazı deneylerin bir ayağı da Kanada'da sürdürülmüştür) vatandaşları üzerinde gerçekleştirilen deneylerin çoğunun Nazi ölüm kamplarında yapılan insanlık dışı deneylerin bir devamı olduğunu ortaya koymuşlardır".⁴⁶

Müthiş denebilecek karanlıkta bir tarihin sahibi olan "ABD, 1947 yılında CIA'nın kurulmasıyla bir dizi zihin kontrol projesinin ilkinin başlattı. Zihin kontrol deneylerinde insanların kullanıldığı bu prog-

şı'ndan sonra bazı sivil örgütlerin girişimiyle böyle bir maddeden haberdar olması. Savunma Bakanlığı ya da bakanlığa bağlı sözleşmeli kurumlara yirmi yıldan uzun bir süre, olanlardan tamamen habersiz Amerikan halkını kimyasal ve biyolojik maddelerin denenmesinde 'kobay' olarak kullanma izni verildi" ("Kobay İnsan Yasası 1997'de Kaldırıldı", Cumhuriyet, 6 Nisan 2005, s.9).

⁴⁶ Aze Marşan, "Amerika'nın Kirli Yüzü", Cumhuriyet, 6 Nisan 2005, s.9.

ramların kod adları, 'CHATTER, BLUEBIRD, ARTICHOKE, MKULTRA, MKSEARCH ve MKDELTA' idi.

Neredeyse tüm ülkeyi sarmış olmasına karşın yıllarca büyük gizlilikle sürdürülen bu deneylerde olan bitenden habersiz insanların, küçük çocukların, akıl hastalarının, tutukduların kullanıldığı belirlendi.

Deneyler sırasında ölümlerin meydana geldiği; birçok deneğin dengesini kaybettiği ve bazılarının intihara kalkıştıkları bugün artık kesin olarak biliniyor. CHATTER (gevezelik) Projesi, Sovyetler'in casusları, esirleri itiraf ettirmek için kullandıkları ilaçların 'başarısına' karşılık olarak geliştirilmişti. Araştırma, casusların sorguları sırasında kullanılabilecek ilaçların belirlenmesi ve denenmesi üzerine odaklanmıştı.

CHATTER Projesi, 1953 yılında resmen sonlandırıldı. Çalışmalarını insan davranışlarını kontrol yönünde genişletmek isteyen CIA, teşkilâtın başı Allen Dulles'in onayıyla 1950'de BLUEBIRD (bir tür muhabbet kuşu) Projesi'ne başladı.⁴⁷ Bu programın hedefleri şöyle sıralanıyordu: 1) Personelden izinsiz bilgi sızdırılmasını önleyecek bir yöntem geliştirmek, 2) Özel sorgulama teknikleri yoluyla bireyin kontrol edilmesinin mümkün olup olmadığının araştırılması, 3) Hafıza geliştirme yöntemlerinin araştırılması, 4) CIA personelinin düşman kontrolüne geçmesini önlemek için savunma teknikleri geliştirmek.

BLUEBIRD Projesi'nin kod adı, Ağustos 1951'de ARTICHOKE (enginar) Projesi olarak değiştirildi. Bu projenin hedefi de

⁴⁷ "Kişilik bölünmesi konusunda uzman olan ABD'li psikiyatr Colin A. Ross, günümüze kalan belgeler üzerinde yaptığı uzun süreli araştırmalardan sonra kaleme aldığı 'Bluebird: Psikiyatrlar Tarafından Kasıtlı Olarak Yaratılan Bölünmüş Kişilik' adlı kitabında şöyle yazıyor: BLUEBIRD Projesi'nde CIA, kasıtlı olarak kişilik bölünmesi yarattığı deneklerini gizli operasyonlarda kullanmaya çalışmıştır. Belgelerin incelenmesi sonucu bu inanılmaz deneylerde, 11 yaşındaki çocukların beyinlerine elektrodlar yerleştirildiği, 7-11 yaşları arasındaki çocuklara haftalarca, her gün, günde 150 mg LSD verildiği ve elektroşok yoluyla deneklerin hafızalarının silindiği, hayvanların beyinlerine elektrod yerleştirilerek kimyasal ya da biyolojik saldırılarda kullanma çalışmaları yapıldığı biliniyor. 'Mançuryalı Aday' (orijinali 1962 yılında çekilen ve beyin yıkama yöntemlerini konu alan bir film) kurgu değil gerçektir ve CIA tarafından 1950'lerde BLUEBIRD ve ARTICHOKE zihin kontrol programlarında yaratılmıştır" ("Mançuryalı Aday' Gerçek", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9).

hipnoz ve çeşitli kimyasalların kullanımı yoluyla sorgulama tekniklerinin araştırılmasıydı. Bu program da 1956'da noktalandı.

Ancak ARTICHOKE Projesi'nin durdurulmasından 3 yıl önce, yani 13 Nisan 1953'te CIA Başkan Yardımcısı Richard Helms'in önerileri doğrultusunda MKULTRA Projesi başlatıldı.⁴⁸ MK harflerinin Mind Kontrolle (zihin kontrolü, kontrolle kelimesi İngilizce 'control'ün Almanca karşılığı) kelimelerinin kısaltması olduğu tahmin ediliyor. MKULTRA Projesi kapsamında insan davranışlarını kontrol etmek amacıyla kullanılan yöntemler arasında radyasyon, elektroşok, hipnoz, başta LSD olmak üzere çeşitli kimyasallar, askeri araç gereçler, işkence aletleri, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji, antropoloji gibi sosyal bilimler vardı.

MKULTRA'nın yurtdışı için geliştirilenine de MKDELTA adı verilmişti.⁴⁹ MKULTRA şemsiyesi altında tanımlanan 150 kadar

⁴⁸ "MKULTRA Projesi'nin ilk olarak 1975 yılında başkanlığa bağlı Rockefeller Komisyonu tarafından gün ışığına çıkartılmasının ardından Senato'nun sağıktan sorumlu alt komitesi, CIA'nın insanlar üzerinde yaptığı deneylerle ilgili tüyler ürperten ifadeler dinledi. Günümüze kalan belgeler ve tarihçiler, bilim adamları ve gazeteciler tarafından yapılan araştırmalar, CIA'nın MKULTRA kapsamında özellikle radyasyon ve LSD'nin kullanıldığı deneylere ağırlık verdiğini gösteriyor. Bu deneyler, CIA personeline, askerlere, casuslara, fahişelere, akıl hastalarına ve sıradan insanlara tepkilerini ölçmek için, çoğu durumda denegın haberi olmadan LSD verilmesini içeriyordu. Bu tür deneylerde eroir, meskalin, skopolamin, marihuana, alkol ve sodyum pentatol gibi maddeler de kullanıldı. Projede görevli biyolojik silah uzmanı Dr. Frank Olson, 28 Kasım 1953 tarihinde, kendisinden habersiz içkisine karıştırılan LSD'nin etkisi altındayken Manhattan'da bir otelin 13. katından atladı. Ailesi Dr. Olson'un gerçek ölüm nedenini 22 yıl sonra MKULTRA ile ilgili bilgiler ilk ortaya çıkmaya başladığında öğrendi. Harold Blauer adında bir profesyonel tenis oyuncusunun da gizli bir meskalin deneyi sırasında öldüğü sonradan ortaya çıktı. Donanımadan emekli W. Ritchie, 1957'de katıldığı bir Noel partisinde kendisine gizlice LSD vermekle suçladığı CIA aleyhine geçen yıl 12 milyon dolarlık bir tazminat davası açtı" ("Tüyler Ürperten İfadeler", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9).

⁴⁹ "CIA projeleri arasında yurtdışında da gerçekleştirilenler vardı. Özellikle yurtdışı için tasarlanan MKDELTA programı Avrupa ve Asya ayağı olarak ayrılmış ve bunlara Üçüncü Şans ve Derbi Şapkası projeleri adı verilmişti. Ancak bu konuda belgeye ulaşılamamıştır. Senato'da yapılan oturumlarda da bu projeler hakkında bilgi sahibi olan tanıga rastlanmadı. Ancak Kanada'da MKULTRA kapsamında çok çeşitli deneyler yürütüldüğünü kanıtlayan belgeler bulunuyor. Bunlardan en iyi bilineni Dr. Ewen Cameron tarafından 1950-65 yılları arasında Montreal'deki Allen Memorial Enstitüsü'ndeki hastalara elektroşok ve dencysel ilaçlar verilmesini kapsayan deneylerdir. 1992 yılında bu deneyler ortaya çıktığında Dr. Cameron da hastalarının çoğu da ölmüştü" ("Yurtdışında 'Üçüncü Şans'", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9).

projeden en ünlüsü olan MONARCH Projesi, resmi olarak 1960'ların başlarında Amerikan ordusu tarafından başlatıldı (Gayri resmi olarak çok daha önceden başladığı biliniyor).

MONARCH Projesi hâlen ulusal güvenlik nedenlerinden ötürü 'çok gizli' olarak sınıflandırılmış durumda. Bu korkunç deneylerin gerçekleştirildiği yerler arasında 44 üniversite, 15 bilim vakfı, 12 hastane, 3 hapishane ve ilaç şirketleri bulunuyordu.

Araştırmalarda dünyaca ünlü psikiyatrlar, psikologlar ve beyin cerrahları yer alıyordu. Zihin kontrol çalışmalarında CIA ile işbirliği yapanlar arasında Amerikan Psikoloji Derneği, Amerikan Psikiyatri Deneği'nin eski başkanları, Biyolojik Psikiyatri Topluluğu ve ödüllü psikiyatrlar vardı.

ABD'de zihin kontrol deneyleri sadece CIA tarafından değil ABD Ordu Haber Alma Dairesi ve Ordu Kimyasal Silahlar Ofisi tarafından da yürütüldü. Askerlere birer kâğıt imzalatarak kobay olmaları sağlandı. MKULTRA belgelerinin büyük bölümü yine programı başlatan kişi olan CIA Başkanı Richard Helms'in emriyle 1972'de yok edildiği için insanlar üzerinde zihin kontrol deneylerinin gerçek boyutu belki de asla bilinemeyecek".⁵⁰

ABD'NİN GİZLİ DENEYLER KRONOLOJİSİ⁵¹

1931	Dr. Cornelius Rhoads, Rockefeller Tıbbi Araştırmalar Enstitüsü'nün gözetiminde insan deneklere kanser hücreleri aşıladı. Daha sonra Maryland, Utah ve Panama'da ABD Ordusu Biyolojik Silah tesislerini kurdu ve ABD Atom Enerjisi Komisyonu'na tayin edildi. Buradaki görevi sırasında Amerikan askerlerine ve hastanelerde yatan sivil hastalara radyoaktif madde verilmesini içeren bir dizi deneye başladı.
1932	Tuskegee Frengi Araştırmaları başladı. Frengi teşhisi konulmuş ancak hastalıkları kendilerine bildirilmemiş 200 siyah erkek tedavi edilmek yerine hastalığın seyrini ve belirtilerini izlemek amacıyla kobay olarak kullanıldı. Sonuçta hepsi frengiden ölen bu insanların ailelerine onların aslında tedavi edilebilecekleri asla söylenmedi.
1935	Pelagra Olayı: Milyonlarca insan 20 yıl içinde Pelagra'dan (vitaminsizlikten kaynaklanan bir hastalık) öldükten sonra ABD Kamu Sağlığı Hizmetleri Ajansı nihayet hastalığın kökenine inmek için harekete geçti. Ajansın müdürü en az 20 yıldır Pelagra'nın niasin eksikliğinden kaynaklandığını bildiklerini, ancak ölümlerin büyük kısmı yoksul siyah halk arasında gerçekleştiğinden harekete geçmediklerini itiraf etti.

⁵⁰ Aze Marşan, "Amaç Beyin Kontrolü", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9.

⁵¹ "Gizli Deneyler Kronolojisi", Cumhuriyet, 6 Nisan 2005, s.9; "Gizli Deneyler Kronolojisi: Sentetik Virüsle Hastalık Üretiler", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9.

1940	Chicago'daki 400 tutukluya yeni ve deneysel ilaçların etkilerinin araştırılması amacıyla sıtma mikrobiyolojisi enjekte edildi. Daha sonra Nürnberg'de yargılanan Nazi doktorlar, Soykırım sırasında kendi yaptıklarını savunmak için bu Amerikan araştırmasını örnek gösterdiler.
1943	Japonya'nın tam kapsamlı biyolojik silah programına karşılık ABD de Fort Detrick askeri üssünde biyolojik silahlarla ilgili araştırmalar başlattı.
1944	Amerikan Donanması gaz maskelerini ve koruyucu kıyafetleri denemek için insan kobaylar kullandı. Gaz odasına kapatılan bu denekler hardal gazı ve levisit'e maruz bırakıldı.
1945	Ataç Projesi başlatıldı. Nazi bilim adamlarını işe alan ABD Dışişleri Bakanlığı, Ordu İstihbarat ve CIA, onlara ABD'de çok gizli hükümet projelerinde çalışmaları karşılığında dokunulmazlık ve yeni kimlikler verdi. 'Program F', ABD Atom Enerjisi Komisyonu tarafından başlatıldı. Bu program, atom bombası üretimindeki en önemli kimyasal maddelerden biri olan 'florid'in insan sağlığı üzerindeki etkilerini araştırarak en geniş kapsamlı çalışmaydı. Araştırma sırasında floridin insanlığın bildiği en zehirli kimyasallardan biri olduğu ve merkezi sinir sistemi üzerinde büyük hasara yol açtığı anlaşıldı; ancak elde edilen bilgilerin büyük bölümü atom bombalarının yapımının engelleneceği korkusuyla ulusal güvenlik adına gizli tutuldu.
1946	Savaş gazilerine hizmet veren hastanelerdeki hastalar, tıbbi deneylerde kobay olarak kullanıldı. Kuşku ortadan kaldırmak için ne zaman böyle bir hastanede gerçekleştirilen bir çalışmayla ilgili rapor hazırlansa, 'deney' sözcüğü yerine 'araştırma' ya da 'inceleme' sözcüklerinin kullanılması emredildi.
1947	ABD Atom Enerjisi Komisyonu, insan deneklere damardan radyoaktif maddelerin verileceği deneylere başlayacağını bildiren gizli bir belge yayımladı. CIA, Amerikan istihbaratı tarafından silah (zihin kontrol, beyin yıkama aracı) olarak kullanılabilmesi için LSD araştırmalarına başladı. Hem sivil hem asker denekler haber verilerek ya da verilmeyerek bu deneylerde kullanıldı.
1950	Savunma Bakanlığı, nükleer silahların çöllerde denenmesi ve bombanın etki alanı içinde kalan insanların sağlık problemlerinin ve ölüm oranlarının gözlenmesi için planlar yapmaya başladı. Amerikan kentlerinin bir biyolojik saldırı durumunda ne ölçüde zarar göreceğini belirlemek için ABD donanmasına bağlı gemiler San Francisco kentine bakteriden oluşan bir bulut püskürttü. Çok sayıda insan zatürree benzeri belirtiler göstererek hastalandı.
1951	Savunma Bakanlığı hastalığa neden olan bakteri ve virüslerin kullanıldığı açık hava deneyleri başlattı. 1969'a kadar süren bu deneylerde geniş kitlelerin bu bakterilere maruz kaldığından kuşulanılıyor.
1953	ABD ordusu, kimyasal maddeleri dağıtmak konusunda ne kadar etkin olduklarını belirlemek amacıyla Fort Wayne, Minncapolis, Winnipeg, St Louis ve Leesburg, Virginia'da çinko kadmiyum sülfür gazıyla yüklü bulutlar saldı. Ordu, Donanma ve CIA'nın ortaklaşa gerçekleştirdiği deneylerde New York ve San Francisco'da yaşayan on binlerce kişi solunum yoluyla bulaşan mikroplara maruz bırakıldı. CIA, MKULTRA projesini başlattı. Resmi olarak 11 yıl süren bu araştırma programı, zihin kontrolünde kullanılabilecek ilaçların ve biyolojik silahların üretimi ve denenmesi için tasarlanmıştı.
1955	Geniş kitlelere biyolojik maddeleri bulaştırabilme yeteneğini ölçmek isteyen CIA, ordunun biyolojik silah cephaneliğinden alınmış bir bakteriyi Florida'daki Tampa Körfezi'ne saldı.

1956	Amerikan ordusu, sıtma mikrobi taşıyan sivrisinekleri Georgia'nın Savannah ve Florida'nın Avon Park bölgelerine bıraktı. Her deneyin ardından kendilerini kamu sağlığı görevlileri olarak tanıtan ordu ajanları mikrobun kurbanlar üzerindeki etkilerini inceledi.
1960	Savunma Bakanlığı, Avrupa ve Uzakdoğu'daki halklar üzerinde LSD'yle ilgili saha denemeleri yapılması için onay verdi. MKULTRA kapsamında Avrupa'da yapılan deneyin kod adı Üçüncü Şans Projesi, Asya'dakine de Derbi Şapkası Projesi denildi.
1964	CIA ve Savunma Bakanlığı, ortaklaşa, zihin kontrol tekniklerinin araştırıldığı MKSEARCH Projesi'ni başlattı. Aynı yıl resmen sona erdirilmiş gözükken MKULTRA Projesi altında MKSEARCH Projesi'yle birleştirilmişti. MKSEARCH Projesi, davranış ve algı bozukluklarına yol açan kimyasallar (uyuşturucular) yoluyla insan davranışlarını yönlendirme çalışmalarına verilen ad.
1965	Philadelphia'daki Holmesburg Eyalet Cezaevi'ndeki tutuklulara, ABD'nin Vietnam Savaşı'nda bitki örtüsünü ve ormanları yok etmekte kullandığı yüksek oranda zehire sahip Portakal Gazı'nın kimyasal bileşeni olan dioksin verildi. Tutukluların daha sonra kanser taramasından geçirilmeleri, Portakal Gazı'nın başından beri kanserojen bir madde olduğundan kuşkulandığını gösterdi.
1966	CIA, yine MKULTRA'nın devamı olan Proje MKOFTEN'i başlattı. Bu, belli kimyasalların insanlar ve hayvanlar üzerindeki zehirleyici etkilerini araştıran bir projeydi. ABD ordusu tarafından New York kenti metrosuna Bacillus subtilis mikrobi verildi. Ordu bilim adamlarının bakteriyle dolu ampulleri havalandırma ızgaralarına atmaları sonucu bir milyonun üzerinde insan bu zehirli havayı soludu.
1967	CIA ve Savunma Bakanlığı, yine biyolojik ve kimyasal silahları denemeyi amaçlayan MKNAOMI Projesi'ni hayata geçirdi.
1969	Savunma Bakanlığı'ndan Dr. Robert MacMahan, 5-10 yıl içerisinde, 'insanın bağışıklık sistemine saldıran ve hiçbir ilaçla tedavi edilemeyen sentetik bir virüs geliştirmek için' Amerikan Kongresi'nden 10 milyon dolar ödenek talep etti.
1970	Ödenğin sağlanmasının ardından CIA gözlemi altında yürütülen proje, ordunun çok gizli biyolojik silah tesisi olarak bilinen Fort Detrick'teki Gizli Operasyonlar Bölümü'nde başlatıldı. Burada, AIDS benzeri virüsleri ayırtırmak için moleküler biyoloji teknikleri kullanıldığı yolunda spekülasyonlar giderek arttı. ABD, DNA'larındaki genetik değişiklikler ve varyasyonlar nedeniyle hassas olan belli etnik grupları hedef almak ve yok etmek amacıyla tasarlanmış 'etnik silahları' geliştirme çalışmalarını yoğunlaştırdı. ⁵²
1975	Fort Detrick'deki Biyolojik Silah Merkezi'nin virüs bölümüne Fredrick Kanser Araştırma Tesisleri adı verilerek Ulusal Kanser Enstitüsü'nün (NCI) denetimine verilir. ABD Donanması'nın burada kansere neden olan virüsleri geliştirmek amacıyla özel bir virtis kanser programı başlattığı tahmin ediliyor. Bilim adamları burada, aynı zamanda, hiçbir bağışıklığın bulunmadığı bir virüs ayırtırdılar. Bu virüse sonradan HTLV (İnsan T- hücreci Lösemi Virüsü) adı verildi.
1977	Senato'da yapılan oturumlarda 239 yerleşim bölgesinin 1949-69 yılları arasında biyolojik maddelerle zehirlendiği doğrulandı. San Francisco, başkent Washington, Key West, Panama Kenti, Minneapolis ve St. Louis bu bölgelerden sadece birkaçı.
1978	Salgın Önleme Merkezi (CDC) tarafından gerçekleştirilen deneysel Hepatit B aşılama çalışmaları New York, Los Angeles ve San Francisco kentlerinde başladı. Araştırma denekleri bulmak için verilen ilanlarda özellikle çok eşli eşcinsel erkekler arandığı vurgulandı.

⁵² Military Review, Kasım 1970.

1981	İlk AIDS vakalarının New York, Los Angeles ve San Francisco'daki eşcinsel erkekler arasından çıktığı doğrulandı. Bu vakaların ortaya çıkması AIDS'in Hepatit B aşısı yoluyla bulaştığı yönünde spekülasyonların da yayılmasına neden oldu.
1985	Öldürücü bir koyun virüsü olan VISNA HTLV'ye (İnsan T-hücresi Lösemi Virüsü) çok benzediği ortaya çıktı. Bu benzerlik, iki virüsün ortak evrimsel ilişkisine işaret etmekteydi.
1986	Ulusal Bilimler Akademisi Tutanakları'na göre HIV ve VISNA virüsleri, HTLV ile neredeyse aynıydı (ufak bir kısım hariç yüksek oranda benzerlik taşıyordu). Bu bilgi, HTLV ve VISNA virüslerinin, doğada hiçbir bağışıklığı bulunmayan yeni bir virüs ayırtırmak amacıyla birleştirilmiş olabileceği spekülasyonlarını doğruladı. Kongre'ye sunulan bir rapor, ABD hükümetinin ürettiği bu yeni virüslerin, aralarında dünyada bilinen hiçbir tedavisinin bulunmayacağı şekilde genetik mühendislik yoluyla üretilerinde oynanmış virüslerin ve kimyasal maddelerin bulunduğu gerçeğini ortaya koydu.
1987	Savunma Bakanlığı, biyolojik silah geliştirilmesini yasaklayan uluslararası bir sözleşme bulunmasına karşın, ülke çapında 127 tesiste ve üniversitede araştırma çalışmalarını sürdürdüğünü kabul etti.
1994	Houston'daki MD Anderson Kanseri Merkezi'nden Dr. Garth Nicholson, 'gen izleme' adı verilen bir teknikle, Çöl Fırtınası Operasyonu'ndan dönen askerlerin birçoğunda, biyolojik silah yapımında kullanılan bir mikrop olan mycoplasma incognitus'un değiştirilmiş bir cinsini keşfetti. Moleküler yapısının %40'ına HIV protein tabakası katılmış olması mikrobun insan yapımı olduğunu göstermektedir. Senatör John D. Rockefeller, Savunma Bakanlığı'nın en az 50 yıldır yüz binlerce askeri personeli deneylerde kobay olarak kullandığını ve bilinçli olarak tehlikeli maddelere maruz bıraktığını açıklayan bir rapor yayımladı. Bu maddelerin arasında, hardal gazı, sinir gazı, radyasyon ve Körfez Savaşı sırasında kullanılan kimyasallar bulunuyor.
1995	ABD Hükümeti, insanlar üzerinde tıbbi deneyler gerçekleştirmiş Japon savaş suçlularına ve bilim adamlarına biyolojik silah araştırmalarıyla ilgili bilgi karşılığında maaş ve dokunulmazlık teklif ettiğini kabul etti. Dr. Garth Nicolson, Körfez Savaşı'nda kullanılan biyolojik silahların Houston, Teksas ve Boca Raton Florida'da üretildiğini ve Teksas Cezaevi'ndeki tutuklular üzerinde denendiğini gösteren kanıtları ortaya serdi.
1996	Savunma Bakanlığı, Çöl Fırtınası'na katılan askerlerin kimyasal maddelere maruz kaldığını kabul etti.
1997	Seksen sekiz Kongre üyesi, biyolojik silah kullanımı ve Körfez Savaşı Sendromu ile ilgili soruşturma açılmasını talep eden bir mektup imzaladı.

Dünden bugüne devam edersek...

"Bush, kitle imha silahları üreterek uluslararası sözleşmeleri ihlâl etmekle suçladığı Irak'a harekât emri verdiği sıralarda ABD'nin, İngiliz ordusunun da yardımıyla yeni nesil biyolojik ve kimyasal silahlar geliştirme çalışmalarını sürdürdüğü iddia ediliyor. 2002'de The Guardian'e demeç veren ABD'li mikrobiyoloji profesörü Mark Wheelis'le İngiliz uluslararası savunma profesörü Malcolm Dando, ABD'nin biyolojik msket bombaları, antraks ve kalabalık insan

gruplarının söz konusu olduğu durumlarda kullanılacak öldürücü olmayan silahlar üzerinde çalıştığını açıklamışlardır”.⁵³

Buna bir ek daha: “Dünya Sağlık Örgütü, 18 ülkedeki binlerce laboratuara, ABD’li bir özel şirket tarafından gönderilen ölümcül grip virüsü örneklerini imha etmeleri uyarısında bulundu. 1957’de yaklaşık 1-4 milyon kişinin ölümüne neden olan H2N2 isimli virüsün dünyada yaklaşık 4 bin laboratuardaki tahlil kitlerinde bulunduğu belirtildi”.⁵⁴

3) İMPARATORLUĞUN SORU(N)LARI VE YÖNELİMİ

“Önce elimize, sonra dilimize düşen gerçek
öyle kılık değiştiriyor ki, kısa bir süre
sonra tanımak imkânsız oluyor.”⁵⁵

Öncelikle ABD İmparatorluğu’nun yönelimleriyle başlayalım...

“ABD’nin yeni savunma stratejisinin temel varsayımları Mart 2005’te, ‘ABD’nin Savunma Stratejisi’ (ASS) başlıklı Rumsfeld imzalı bir dokümanda açıklandı. Bu doküman, yeni Dört Yıllık Savunma Değerlendirmesi’nin de temelini oluşturuyor. ‘Stratejik belirsizlik’, ‘sonu belirsiz savaş’, ‘engelleyici vuruş’, ‘tek başına davranma’ gibi bir seri yeni kavram 11 Eylül’den hemen sonra yayımlanan 2001 değerlendirmesinde ilk kez gündeme getirilmişti. 18 Mart’ta yayımlanan ASS, 2001 değerlendirmesinde dile getirilen bu kavramları geliştiriyor ve daha güçlü bir biçimde vurguluyor. Diğer bir deyişle 2001 değerlendirmesinde gündeme getirilen eğilim şimdi daha bir belirginlik kazanmıştır.

ASS, olağanüstü dönemlerde yaşadığımızı, tehditleri daha gerçekleştirmeden, önleyici müdahaleyle gidermek gerektiğini vurgulayan bir önsözle açılıyor, bir özet bölümünün ardından, ABD’nin dünyadaki konumunu saptayarak devam ediyor: ABD hâlen bir savaşın içinde olan bir ulustur... Birçok güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır... Ancak, bu sorunlar uluslararası işbirliği içinde aşılacak uluslararası bir güvenlik ortamı yaratılabilir.

⁵³ “Biyolojik Silah Çalışmaları Sürüyor”, Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.9.

⁵⁴ “Ölümcül Virüs Tehdidi”, Cumhuriyet, 14 Nisan 2005, s.20.

⁵⁵ Pitigrilli.

ASS bu uluslararası güvenlik ortamının sağlanması için ulus devletlerin güçlendirilmesini öngörüyor. Ancak bu, ulus devletlerin, egemenliklerini belli bir sorumlulukla kullanmaları şartına bağlanıyor. ASS dikkatle okunduğunda bu 'sorumluluğun' bir bileşeninin, içeriği ABD tarafından tanımlanan bir özgürlük, serbest piyasa ve rekabetçi pazarların korunması⁵⁶ ilkesi, diğer bileşeninin de ABD'nin uluslararası hareket kabiliyetini engellemek, dünyanın önemli bölgelerinde hegemonya kurmaya kalkışmamak, ABD'nin uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin maliyetini yükseltecek girişimlerde bulunmamak ilkesi olduğu görülüyor. Böylece ASS, ABD'nin egemenliğini tüm diğer uluslarınkinin üzerine koyuyor, ana hedeflerini bu ayrıcalıklı konumun korunması stratejisine bağımlı kılıyor. Bu stratejinin temel bileşenleriye şöyle: ABD'yi doğrudan bir saldırıdan korumak, küresel düzeyde stratejik erişim ve hareket özgürlüğünü korumak, ittifakları ve işbirliklerini güçlendirmek, ABD ve müttefiklerinin güvenliğini koruyacak bir uluslararası sistem oluşturmak.

Belgenin bu bölümünde ilginç saptamalar var. Birincisi, ABD kendisine rakip, eşdeğer bir gücün oluşmasına izin vermeyecektir. İkincisi, hiçbir güç ABD'nin küresel hareket kabiliyetini, herhangi bir coğrafyaya erişimini engelleyemeyecektir. Tehlikeler daha oluşmadan, gelişmeden saptanacak ve engelleyici vuruşla giderilmeye çalışılacaktır. Rapor, ABD'nin en güçlü ülke olduğunu rakiplerinin hep zayıfların stratejileriyle mücadele ederek, onun hareket kabiliyetini, terörizmden uluslararası yasal yollara kadar uzanan yöntemlerle engellemeye çalışacaklarını saptarken ilginç bir biçimde yasal yollarla, terörizmi aynı cümle içinde, adeta eşdeğer bir biçimde anıyor. Bu yüzden olacak, ASS'de NATO, BM, BM Güvenlik Konseyi gibi kuruluşlara bir kez bile değinilmiyor.

Bu küresel hareket özgürlüğü ilkesi, bütün coğrafyaların ABD'nin erişimine açık olacağı ilkesini beraberinde getiriyor. 13. sayfada, bu erişim özellikle vurgulanıyor, uzay, kara, deniz, hava,

⁵⁶ "ABD'nin Savunma Stratejisi", 18 Mart 2005, s.6.

sanal uzay (internet) alanlarının ABD'ye açık, ama düşmanlarına, rakiplerine kapalı olması gerektiğinin altı çiziliyor.

ASS'nin, rakiplerinin (güçsüzlerin) konvansiyonel olmayan yöntemleri kullanacaklarını kabul ederek, buna uygun bir askeri yapılanmayı ve savaş tarzını gündeme getirerek 4. Kuşak Savaşların kurallarını temel ilke olarak benimsediği de söylenebilir. Bu erişim özgürlüğü ilkesiyle birleşince de yerel çatışmalara doğrudan taraf olmak, rejimlerin içişlerine karışmak, isyancı güçleri bastırmak için hükümetlere yardım etmek olağan taktikler arasına giriyor. Bu bağlamda, ASS, Terörizme karşı savaşın aslında radikal İslâm'la ılımlı İslâm arasında bir iç savaş olduğunun tüm Müslümanlara anlatılması gerektiğini de vurguluyor. ASS'nin, düşmanın ideolojik etkinliklerini, taraftar bulma ve yetiştirme süreçlerini de kendine hedef aldığı, bu amaçla yerel unsurlarla birlikte çalışmayı amaçladığı da anlaşılıyor.⁵⁷

ASS'nin denetim altına almayı amaçladığı bölgeye bakınca da bunun esas olarak,⁵⁸ Avrupa, Kuzey Asya, Doğu Asya ve Ortadoğu, diğer bir deyişle Avrasya kıtası olduğu görülüyor.

Sonuç olarak ABD'nin yeni savunma stratejisinin, gittikçe genişleyen ittifaklardan, işbirliklerinden, egemenliklerinin sınırları ABD tarafından belirlenmiş devletlerden oluşan, Avrasya coğrafyasını kapsayan bir imparatorluk sistemi kurmayı amaçladığı söylenebilir. Bu imparatorluk sınırsız bir hareket özgürlüğüne sahip, hiçbir yasa tarafından denetlenmeyen, tüm olası rakipleri, tehditleri daha ortaya çıkmadan⁵⁹ sindirecek bir emperyal orduyla üsler ağı tarafından denetlenecek. Çünkü ASS, 'ABD'nin erişemediği yeri etkileyemeyeceğine inanıyor'.⁶⁰

Bunlara bağıntılı olarak "ABD'nin, Bakû-Ceyhan petrol hattını koruma gerekçesiyle yeni bir koruma birliği oluşturmaya başladığı bildirildi. Şimdilik kayıtlara 'Caspian Guard' adıyla geçen bu kuvvetin, sadece 1800 kilometrelik hattı korunakla yetinmeyeceği,

⁵⁷ "ABD'nin Savunma Stratejisi", 18 Mart 2005, s.8.

⁵⁸ "ABD'nin Savunma Stratejisi", 18 Mart 2005, s.17

⁵⁹ "ABD'nin Savunma Stratejisi", 18 Mart 2005, s.12.

⁶⁰ Ergin Yıldızoglu, "ABD'nin Yeni Savunma Stratejisi", Cumhuriyet, 30 Mart 2005, s.4.

ayrıca hattın geçtiği bölge ve yakın çevresindeki ‘sorunlara’ da acil müdahale edebilecek bir teknik donanıma sahip olacağı öğrenildi. Öte yandan Donald Rumsfeld’in, ‘Caspian Guard’ çerçevesinde, liman ve havaalanlarıyla ilgili bağlantılar için Azeri üst yönetimini ikna etmeye çalıştığı bildirildi. İran ile ABD arasındaki sürtüşmenin, bu ‘özel koruma birliği’ çerçevesinde yeni boyutlar alabileceğine dikkat çekildi. Tahran’a muhtemel bir müdahale için Azerbaycan havaalanlarının da kullanılması ve Bakû’nün karargâh hâline getirilmesi durumunda İran, her yönden saldırıya açık olacak.

İran ile ilgili Amerikan planlarını güçlendiren bir başka gelişmenin, bir süre önce ABD ile İsrail’in ortaklaşa gerçekleştirdiği askeri manevra olduğu belirtildi. ‘Juniper Cobra’ bünyesindeki senaryolarda, İran ve İsrail’in ‘simüle edilmesi’ dikkat çekti”.⁶¹

Emperyalist saldırganlığının kapsamını genişletilirken “ABD’nin hesaplarını gözden geçirme, Afganistan ve Irak’taki savaşlarından dersler çıkarma gibi bir niyeti yok.”⁶² Özgürlük, insan hakları, demokratik reform, küreselleşme, özelleşme ve pazar ekonomisi gibi taleplerinin arkasına gizlediği emperyalist politikalarına boyun eğmeyi reddeden ülkeleri ve halkları vurmaktan ve güç politikasından vazgeçmeye de niyeti yok. Afganistan ve Irak’ta direnişin artarak sürmesinin etkisiyle bu iki ülkede uğradığı askeri kayıplara rağmen Washington aynı politikaları sürdürüyor. Terörle mücadele yaftası altında dünyanın her yerinde kendisine askeri müdahalede bulunma izni verecek gerekçeler üretiyor.

New York Times gazetesi Pentagon’un şu an ABD’yi hedef alan terörist saldırıları için 15 senaryo üzerinde çalıştığını yazdı. Pentagon’a göre bu saldırılar binlerce Amerikalının ölümüne yol açabilirmiş. Görünen o ki ABD yönetimi bu söylentilerle Amerikalılara korku yaymayı ve onları Beyaz Saray’ın terörle mücadele diye isimlendirilen politikalarını kabule zorlamayı hedefliyor. Böylelikle

⁶¹ Osman Çutsay, “Hazar İçin Özel Güç”, Cumhuriyet, 20 Nisan 2005, s.10.

⁶² “ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice’in ‘Beyaz Rusya’da rejim değişikliği’ çağrısı yaparak muhalif liderlerle buluşması Kremlin’i tedirgin etti. Moskova ve Minsk, Rice’a tepki gösterdi” (“Rice’in Derdi Minsk”, Radikal, 22 Nisan 2005, s.12).

Washington, Kuzey Kore, İran, hatta Suriye'ye kadar kitle imha silahlarına sahip ve ABD'nin güvenliğini tehdit eden şer devletler ve terörist örgütlerin varlığı iddiasıyla yeni savaflara hazırlanmakta.

Görünen o ki ABD sadece güç politikasını, otoritesini ve nüfuzunu dünyaya dayatmaya inanıyor. Uluslararası topluma, meşruluğa hatta özgürlükler, demokrasi ve çağrısını yaptığı insan haklarına hiçbir değer vermiyor".⁶³

Bu tutum işte de,⁶⁴ dışta da aynı minvalde seyredip; "11 Eylül olaylarının arkasından yaratılan güvenlik, korumacılık ve savunmacılık anlayışının aslında Bush iktidarının iç ve dış beceriksizliklerini örtmek üzere kalkan olarak kullanır"ken;⁶⁵ "Bush yönetimi, 2004-2005 döneminde dünyada insan hakları ve demokrasinin ilerletilmesine katkısından ötürü kendi kendisine tam not verdi. ABD Dışişleri'nin 28 Mart 2005'te yayımladığı rapor, insan hakları ve demokrasi alanında dünyanın dört yanındaki Amerikan etkinliklerini kapsarken, Irak'ta, Guantanamo'da ve Afganistan'da ABD'li kuvvetlerin elinde işkencede ölenlere ve ihlâl maruz kalanlara değinmedi..."⁶⁶

Söz konusu yönelimiyle ABD İmparatorluğu'nun soru(n)larına gelince... İlk ve esaslı soru(n) ekonomiktir. Örneğin, "ABD Merkez Bankası (FED) Başkanı Alan Greenspan, ABD'nin giderek genişleyen açıkları ile ekonominin durgunluk veya 'daha kötü'ye gitme riski taşıdığını söyledi".⁶⁷

"California Eyalet Üniversitesi'nden İktisatçı Michael Perelman, ABD'deki ekonomik gidişat karanlık olduğundan ve işgaller ile Bush'un vergi indirimi politikalarının, ekonomik tabloyu giderek

⁶³ İbrahim Elabbasi, "ABD Bildiğini Okuyor", Düstur, 29 Mart 2005.

⁶⁴ "CIA, Bush'ın İran ve K. Kore'yi hedef alan 'şer eksen'i' politikasını eleştiren sanatçıları affetmedi. Chicago'daki Kolombiya Koleji'de düzenlenen 'Şer Eksen'i: Günahın Gizli Tarihi' sergisine gelen iki ajan, 11 ülkeden 47 sanatçı tarafından tasarlanan 100'ün üzerindeki posta pulundan bazılarının fotoğraflarını çekip, sanatçıların adreslerini aldı. CIA ajanları, posta pulu üzerinde Bush'u kafasına silah dayalı şekilde resmeden bir eserin de yer aldığı sergiyi bastı" (Ajanlardan Sanata Ani İlgi, Radikal, 14 Nisan 2005, s. 12).

⁶⁵ Erhan Karaesmen, "Cumhuriyetçilere Oy Veriyor", Cumhuriyet, 16 Mart 2005, s. 17.

⁶⁶ Y. Çongar, "ABD: İnsan Hakları Şampiyonuyuz!", Milliyet, 29 Mart 2005, s. 12.

⁶⁷ "FED: ABD Ekonomisi Daha da Kötüye Gidebilir", Hürriyet, 22 Nisan 2005, s. 14.

daha da kararttığını belirtiyor”ken;⁶⁸ ABD ekonomisi 1990-91 yıllarında bir durgunluk bunalımı yaşadı. 2001’de güya bunalımdan çıkıldı. Ancak, 2004 yılında, Federal Devlet Bankası Başkanı A. Greenspan, “Bir yıldan fazla bir zamandır 2 milyon işsiz var” diyordu. Bu %6 işsizlik anlamına geliyordu.⁶⁹

Özellikle silah sanayiinde büyük tekellerin kârları yükselirken, ücretler 15 yıldan beri hemen hiç yükseltilmiyor. Gelir dağılımındaki eşitsizlik hızla artarken ekonominin tıkanıklığa doğru gitmesi önlenmiyor. 2004 yılının son üç ayında büyüme hızı %4’ten %3,5’a düştü. Resmi rakamlara göre 2004 yılında dış ticaret açığı 653 milyar dolar, tediye açığı 603 milyar dolardı. Bütçe açığı ise 2005 yılında 368 milyar doları bulacak. Beyaz Saray, Afganistan ve Irak Savaşlarının masrafları için daha 80 milyar dolar istediği için bu iki savaşın masrafları 300 milyar doları bulacak, dış borçlar da o oranda artacak.

Bu rakamlar Amerikan ekonomisinde baş aşağı gidişin birer göstergesi. The Economist dergisinin görüşüne göre,⁷⁰ borca boğulmuş Amerikalı tüketiciler, bugünkü tüketim hızlarını sürdüremeyecek. Bush’un ikinci iktidarı da, durgunluk bunalımı yaşayacak. Büyük güçlü Amerika bir hayal olacak... Çünkü “Paul Kendy, ABD’nin 1950’de dünyadaki altının %68’ine, 1973’te ise sadece 17’sine sahip olduğunu ve artık doların dünya piyasasının temel parası olma niteliğini yitirdiğini savunuyor.”⁷¹

2002’yi takip eden son üç yılda Dolar; Euro karşısında %35, Yen karşısında da %24 değer yitirdi. The Economist Dergisi, durumunu şöyle değerlendiriyor: Hızla artan borçlanma, cılgın tüketim,

⁶⁸ “Emekçinin Ekonomisi Vahim”, Evrensel, 15 Nisan 2005, s.8.

⁶⁹ Monthly Review, Nisan 2004.

⁷⁰ The Economist, 25 Ocak 2005-29 Ocak 2005.

⁷¹ “Dünya ekonomisi küreselleştikçe, bankacılık sistemi giderek çok-uluslu şirketlerin eline geçiyor. Kredi sistemi de büyük uluslararası ve en çok da ABD bankalarının bir kâr kaynağı haline geliyor. IMF ile moratoryum ilan eden Rusya, kısa süre içinde ekonomisini toparladı... Dünyada, gelişmekte olan küreselleşme karşıtı eylemlerde, emperyalizmin sömürü aracı olan IMF sert eleştirilere uğruyor. Empoze ettiği, serbest piyasa ekonomisi, özelleştirmeler, düşük ücretler, artan işsizlik ve sefalet yoğun olarak protesto ediliyor” (Yıldız Sertel, “Üçüncü Dünya Ülkeleri Tuzığa Nasıl Düştü?: Borç Bataklığında Türkiye”, Cumhuriyet Strateji, No:41, 11 Nisan 2005, s.14-15).

iflası getirebilecek büyük cari açık Doların değer yitirmesine neden oluyor. Paralarını Dolara bağlamış Asya ekonomileri yerli para basmaya yöneldi. ABD, Asya ekonomileri ve özellikle Çin ile ticaretinde açık veriyor. Açığını devlet tahviliyle kapatıyor. Bütün ısrarlara karşın Çin parasının değerini düşürmüyor.

Economist'in iddiasına göre, Çin, tahvilleri bozdurduğu gün ABD ekonomisi bunalıma girecek. ABD ekonomisinin 2004 yılı-
nın dış ticaret açığı 625 milyar dolar. İçinde bulunduğumuz yılki bütçe açığının ise 368 milyar doları bulması, Irak ve Afganistan savaşının ABD ekonomisine yükünün 300 milyar dolara ulaşması bekleniyor. Economist bu rakamların ABD tüketicisine ve ekonomisine çok olumsuz yansıtacağını savunuyor".⁷²

İkinci soru(n) hegemonya aşınmasıdır...

ABD, artık ne AB'ye,⁷³ ne Çin'e, ne BDT'a yeterince söz geçiremiyor... Bunun yanında ABD, AB ve Çin; üçünün de enerjiye ihtiyacı var ve bunun için kendi sınırları dışındaki alanlarda kapışacaklar... Bu da hegemonya aşınmasını, yeni bir paylaşım tahvil ediyor... Bu da ABD otoritesini sarsıyor! Örneğin, "ABD'nin Irak işgaline destek veren Romanya ve Avustralya'da yapılan anketler halkın; hükümetlerinin ABD ile ilişkilerini iyi tutma çabalarına rağmen işgal destekçiliğinden rahatsız olduğunu ortaya koydu".⁷⁴

Üçüncü soru(n) da güven bunalımının derinleşmesidir...

Örneğin ABD Kara Kuvvetleri, asker bulmakta sıkıntı çekince çareyi yurtseverlik kampanyası başlatmakta buldu.⁷⁵

"Amerikan Kara Kuvvetleri, asker bulmakta sıkıntı çekince çareyi yurtseverlik kampanyası başlatmakta buldu. 5 yıldır ilk kez asker

⁷² Yıldız Sertel, "ABD Ekonomisi Egemen Konumunu Yitiriyor: İmparatorluk Çöküyor mu?", Cumhuriyet Strateji, No:38, 21 Mart 2005, s.4-6.

⁷³ "Aslında Amerikalılar cunun dolara rakip olabileceğini daha baştan itibaren düşündüler. Avro çıktı ve hemen ardından Amerikalılar şu yorumu yaptılar: Eğer Avrupa Merkez Bankası enflasyonu düşük tutabilirse euro sağlam bir para olabilir, ana doların rezerv para konumunu sarsabilmesi için AB'nin dünya sahnesinde etkili bir politik bütünlük olmayı başarması gerekir" (Ahmet Çakmak, "Tehdidi Önceden Önlemek", Radikal İki, 3 Nisan 2005, s.4).

⁷⁴ "ABD Karşıtlığı Artıyor", Evrensel, 31 Mart 2005, s.11.

⁷⁵ "ABD Asker Bulamıyor", Cumhuriyet, 25 Mart 2005, s.10.

toplama hedeflerine ulaşamayan Amerikan Kara Kuvvetleri'nin yetkilileri, yakında Amerikan halkını çocuklarını askere göndermeye çağıran bir kampanya başlatacaklarını ve asker toplama girişimlerine hız vereceklerini açıkladılar. Askeri yetkililer, hedefledikleri sayıda gönüllü asker bulamamaları nedeniyle endişe duyduklarını belirtirken, Irak savaşının uzamasından ötürü ölü ve yaralı sayısındaki artışla birlikte aileler de çocuklarının orduya yazılmalarına karşı çıkmayı sürdürüyorlar.⁷⁶ Askeri yetkililer, Irak savaşına karşın gençleri orduya çekebilmek için askerlere verilen primlere zam yaptılar ve ulusal muhafız gücüne asgari yazılma yaşını da 39'dan 34'e çektiler.⁷⁷

“ABD ordusuna asker bulma işinde çalışan personelin, son dönemde işlerini yaparken çektikleri zorluklar nedeniyle depresyon yaşadığı bildirildi. Irak savaşı sürerken askere alma işinin her zamankinden daha zor hâle geldiği ve ordunun talepleri ile isteksiz asker adayları arasında kalan askere alma personelinin büyük bir sıkıntı yaşadığı belirtiliyor.

New York Times gazetesinin haberine göre, görevliler hem kendilerine başvuranların aşağılamalarını dinlemek, hem de yukarıdan gelen azarlara katlanmak zorunda. Aralarında intiharı düşünenler bile var...”⁷⁸

ÇIKMAZ SOKAĞIN AÇMAZINDAKİ T.‘C’

“Baskı ve şiddet yalnızlıktan doğar.”⁷⁹

T.‘C’nin bugünkü pozisyonunu -kanımca- en iyi ‘çıkma sokağın açmazı’ sıfatı betimler...

⁷⁶ “Irak’ta görev yapan ABD’li Yüzbaşı Terrance Wright haftalarca aralıksız hıçkırdıktan sonra öldü. Haftalarca hıçkıran Wright’ın cesedi 2 Mart 2004’te Fayetteville’deki bir otel odasında bulunurken ordu, bilinmeyen bir hastalıktan öldüğünü açıkladı. Hıçkırarak ölen Wright’ın cesedine otopsi yapan doktorlar bir sonuca ulaşamadı. Wright’ın ölümünden kısa bir önce de Irak’tan dönen iki asker soğuk algınlığına benzer bir hastalık sonucu yaşamlarını yitirmişti” (“Esrarengiz Asker Ölümleri”, Cumhuriyet, 28 Mart 2005, s.10).

⁷⁷ “Zorunlu Yurtseverlik Kampanyası”, Evrensel, 25 Mart 2005, s.10.

⁷⁸ “Şube’de Depresyon”, Cumhuriyet, 28 Mart 2005, s.10.

⁷⁹ W. Goethe.

Gerçekten de -AB'sinden Kıbrıs⁸⁰ veya Ermeni⁸¹ sorununa dek uzanan- uluslararası ilişkilerden; siyaset veya ekonomiye kadar...

⁸⁰ Bkz. "30 Yıllık Denktaş Devri Bitiyor", Sabah, 16 Nisan 2005, s.27; "Kuzey Kıbrıs'ta Bir Devrin Sonu", Ü. Özgür Gündem, 18 Nisan 2005, s.8; M. Faiz, "Günümüzde Kıbrıslılık", Sınırdı Dergisi, No:1, Nisan-Mayıs 2005, s.81-5; M. Altan, Kıbrıs Diye Bir Ada, Gündem Yay., 2003; "Paylaşılmalı Kıbrıs, Çılgın Halk İradesi", Ekmek ve Adalet, No:36, 24 Kasım 2002, s.34; "Kıbrıs'ta Paylaşma Doğru", Özgür Gençlik, No: 13, 21 Aralık 2002, s.17-19; H. Öndül, "Kıbrıs Kıskaçında Halklar", Evrensel, 17 Nisan 2003, s.3; "BM'de Kıbrıs Pazarlığı", Evrensel, 5 Haziran 2004, s.7; "Annan: İzolasyon Kaldırılmalı", Cumhuriyet, 3 Haziran 2004, s.11; M. Yetkin, "Kıbrıs Giderek Daha Çok Sıkıştırılacak", Radikal, 2 Ekim 2004, s.6; C. Somel, "Kıbrıs Düğümü", Evrensel, 25 Nisan 2004, s.9; "AKEL'den Çark Sinyali", Birgün, 18 Nisan 2004, s.7; A. Bizden, "Kıbrıs: Herkesin Umurunda mı?", Birikim, No:174, Ekim 2003, s.6-10; G. Özalp, "Loizidu Çözümü Yine Tıkanıyor", Radikal, 9 Ekim 2003, s.10; F.S. Soyer, "Kıbrıs'ta Dönüm Noktası: Seçimler", Gelecek Dergisi, Eylül 2003, s.18-19; N. Canefe, "Kıbrıs Türk Toplumunda Tarihsel Aidiyet ve Vatandaşlık Akti Arasındaki Geçişlilik", Toplum ve Bilim, Bahar 2003, s.127-45; E. Öngel, "Kuzey Kıbrıs Lideri 'Çözülüyor'", Y. Özgür Gündem, 4 Eylül 2003, s.6; "Kuzey Kıbrıs'ta Muhalefetin İşbirliği", Evrensel, 6 Eylül 2003, s.11; Y. Çelikoğlu, "Denktaş'ın İnadı Karşılık Buldu", Sol Dergisi, Ağustos 2003, s.10; "AİHM'den Kıbrıs İçin Emsal Karar", Y. Özgür Gündem, 1 Ağustos 2003, s.6; "Kıbrıs'ta Barış ve Demokrasi Hareketi Kuruldu", Evrensel, 29 Haziran 2003, s.11; "Buyrun Kıbrıs Sorununa", Evrensel, 10 Temmuz 2003, s.11; F. Polat, "Kıbrıs'a Eleştirel Bir Bakış", Evrensel, 14 Ağustos 2003, s.12; "Kıbrıs Kazanı Kaynıyor", Atılım, 23 Ağustos 2003, s.3; "ABD, Kıbrıs'ta Annan Planının Uygulanmasını İstiyor", Y. Özgür Gündem, 23 Haziran 2003, s.6; "Kıbrıs Sorunu AB'den Bağımsız Değil", Y. Özgür Gündem, 14 Haziran 2003, s.6; N. Kadritzke, "Kıbrıs'ta Kaçan Fırsatlar", Le Monde Diplomatique-Vatan, 25 Nisan-1 Mayıs 2004, s.1; "Denktaş: Devleti Kurtardım, İstifa Etmiyorum!", Vatan, 25 Nisan 2004, s.19; N. Şahin, "Denktaş'çılığın İflası", Evrensel, 25 Nisan 2004, s.7; G. Mengi, "Güle Güle Denktaş", Vatan, 25 Nisan 2004, s.3; E. Öngel, "Kıbrıs: Denktaş İstifa!", Ü. Özgür Gündem, 26 Nisan 2004, s.10; "Kontregerilla Kıbrıs'ta Suçüstü Yakalandı", Atılım Gazetesi, 22 Mayıs 2004, s.3; H. Yücel, "Kıbrıs Solunu (mu) Arıyor?", Birikim Dergisi, Haziran 2004, s.38-45; N. Kızılyürek, "Rumların Talat Algısı: Denktaş'ın Bir Benzeri", Birgün, 1 Haziran 2004, s.10.

⁸¹ Bkz. T. Üneydin, "Sözde Soykırına İlişkin Gelişmeler", Cumhuriyet, 4 Eylül 2004, s.2; T. Türeç, "Amerikalı Yazarın Ermenilere İsyarı", Hürriyet, 6 Mart 2002, s.17; A. Sirmen, "Konumuz 'Sözde Ermeni Soykırını İddiaları'", Cumhuriyet, 15 Mayıs 2003, s.4; M. Erksan, "Ermeni Soykırının Yalanı", Cumhuriyet, 5 Mart 2002, s.15; Ş. Elekdağ, "'Soykırımın' Karutları", Milliyet, 4 Aralık 2000, s.20; T. Akyol, "'Soykırımın' Sorunu", Milliyet, 30 Mayıs 1998, s.17; T. Akyol, "Soykırım", Milliyet, 29 Mayıs 1998, s.17; T. Akyol, "Ermeni Sorunu", Milliyet, 6 Ekim 2000, s.17; T. Akyol, "Ermenistan Sorunu", Milliyet, 13 Haziran 1998, s.17; S. Sertoğlu, "Ermenistan...", Sabah, 3 Temmuz 2000, s.22; R. Mantran, "Ermeniler Soykırına Uğramadı", Hürriyet, 29 Haziran 1998, s.18; E. Gürses, "Yine Ermeni Soykırını Konusu", Radikal, 13 Haziran 1998, s.9; B. Güvenç, "Soykırımlar ve Ulusal Çıkarlar", Cumhuriyet, 19 Kasım 2000, s.2; K. Gürün, "Ermeniler Tazminat da Toprak da İsteyemez", Sabah, 19 Kasım 2000, s.32; E. Güven, "Ermeniler ve Biz", Radi-

Denizin bitip, karanın görüldüğü bir yere doğru ilerleniyor...
Bunun ilk eldeki verilerini ekonomi oluşturuyor...

1) EKONOMİ Mİ?!

“Kendini tanı!”⁸²

Söze, dolandırmadan, doğrudan girelim: “Türkiye’de her beş çocuktan biri yoksul”!⁸³

“Türkiye’de (DİE’nin Nisan 2004 tarihinde açıklanan yoksulluk araştırmasına göre) çocukların en az %20’si yoksul. Beş yaşın altındaki çocukların %12’sinde kronik beslenme yetersizliği var. Bu oran Doğu bölgelerinde %23’e kadar çıkıyor. Bebeklerin %15’i düşük ağırlıkta doğuyor. 2003 verilerine göre, bebek ölüm hızı binde 29, beş yaş altı çocuk ölüm hızı ise binde 37. Yoksulluktan en fazla etkilenen Doğu bölgelerinde bebek ve çocuklar daha fazla ölüyor oralarda bebek ölüm hızı binde 41”.⁸⁴

Yoksulluğun katmerlendiği Türkiye’de, GSYH’nin %4,9’u oranında askeri harcama yapılırken;⁸⁵ “2000 yılına ilişkin imalat sanayinde çalışan, üretim, kişi başına verimlilik ve çalışan başına reel kazanç 100 kabul edilerek oluşturulan endekslere göre 2000-04 arasında sektörde çalışan sayısında %4,2 azalma yaşanırken, üretim %21,1 arttı. 2000’de 100 olan ortalama çalışan sayısı 2004’te

kal, 28 Ocak 2001, s.9; İ. Selçuk, “Noradunkyan Efendi”, Cumhuriyet, 13 Ekim 2000, s.2; A. Öymen, “Ermeni Dosyası-3: Türkiye’den Karşı ‘Hücum’”, Milliyet, 14 Haziran 1998, s.12; A. Öymen, “Ermeni Dosyası-4: Başarıdan Sonra Duraklama”, Milliyet, 15 Haziran 1998, s.11; A. Öymen, “Ermeni Dosyası-5: Söz Tarihçilerde”, Milliyet, 16 Haziran 1998, s.13; Y. Karakoyunlu, “Ermeni Olayında Hâlâ Savunmada mı?”, Sabah, 14 Ekim 2000, s.25; M. Belge, “2005 ve Ermeni Sorunu”, Radikal, 18 Şubat 2005, s.11; E. Utku, “24 Nisan”, Cumhuriyet, 4 Mart 2005, s.17; T. Ataöv, “Ermeniler, Mavi Kitap ve Toynbce”, Cumhuriyet, 12 Mart 2005, s.17; A. Özgürel, “Soykırım Bir Endüstri Oldu”, Radikal, 13 Mart 2005, s.11; O. Çalışlar, “Sözde Ermeni Soykırımı İddiaları!”, Cumhuriyet, 12 Mayıs 2003, s.4; “ADD’den Soykırım Tepkisi”, Cumhuriyet, 24 Nisan 2004, s.9; “Bush, Sadece ‘Trajedi’ Dedi”, Radikal, 26 Nisan 2004, s.10; “Ermenilerle Belge Takası”, Milliyet, 21 Temmuz 2004, s.21; M. Belge, “Türk-Ermeni Anketi”, Radikal, 29 Mart 2005, s.11.

⁸² Sokrates.

⁸³ Helin Şahin, “Güvence En Çok Çocuklara Lazım”, Birgün, 25 Nisan 2005, s.6.

⁸⁴ “Toplum ve Çocukları”, Radikal İki, 24 Nisan 2005, s.9.

⁸⁵ “Kaosun Faturasını Türkiye Ödüyor”, Cumhuriyet, 21 Nisan 2005, s.6.

95,8'e gerilerken yine aynı yıl 100 olan üretim miktarı 2004'te 121,1'e çıktı. Bu dönemde çalışan başına verimlilik %26,5 artarak 126,5'e yükseldi. Ancak üretimde çalışan kişi başına reel kazançta aynı dönemde %24,3'e varan azalma oldu".⁸⁶

Bunun yanında "Türkiye, gelir dağılımındaki adaletsizlikte, OECD ülkeleri arasında Meksika ve ABD'nin ardından üçüncü sırada yer alıyor... En zengin %10'luk kesimin toplam gelirin üçte birini aldığı Türkiye'de en fakir %10'luk kesim ise gelirin sadece %2,3'üne sahip. Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri 2005 raporunda yer alan verilere göre, Türkiye'de nüfusun en yoksul %20'lik kesiminin gelirden aldığı pay %6,1'de kalırken, en zengin %20'nin aldığı pay ise %46,7 düzeyinde seyrediyor.

%10'luk dilimlere bakıldığında ise daha çarpıcı bir sonuç ortaya çıkıyor. Türkiye'de nüfusun en yoksul %10'u gelirden %2,3 oranında pay alırken, en zengin %10'un aldığı pay ise %30,7'ye çıkıyor. %20'lik dilimlerin karşılaştırılmasında 7,6 kat olan en yoksul ve en zengin kesim arasındaki gelir farkı, %10'luk dilimlerin karşılaştırılmasında 13 kata yükseliyor.

Gelir dağılımıyla ilgili verileri belli olan 69 ülke, Türkiye'ye göre daha adil bir gelir dağılımına sahip bulunuyor. Bu ülkeler arasında Tanzanya, Tunus, Mozambik, Jamaika, Nepal, Ürdün, Mısır, Endonezya, Yemen, Burundi, Bangladeş gibi ülkeler de yer alıyor.

ABD gelir dağılımı Türkiye'den daha bozuk ülkeler arasında yer alıyor. ABD'de nüfusun en yoksul %10'u gelirden %1,9, en zengin %10'u ise %29,9 oranında pay alıyor. Dünya Bankası verilerine göre gelir dağılımı Türkiye'den daha bozuk herhangi bir Avrupa Birliği, AB'ye aday ya da Avrupa ülkesi bulunmuyor".⁸⁷

İç ve dış borçlarıyla maruf "Türkiye IMF'ye 21,2 milyar dolarlık borcu ile Brezilya'dan sonra ikinci... Türkiye'nin IMF'ye borcu ulusal gelirinin %7,2'si düzeyinde buluyor. Brezilya'nın borcunun ulusal gelirine oranı ise 4,4 düzeyinde".⁸⁸

⁸⁶ "Krizi Sadece Ücret Aşamadı", Radikal, 31 Mart 2005, s.15.

⁸⁷ "Utanç Uçurumu", Evrensel, 20 Nisan 2005, s.9.

⁸⁸ "Birinciliğe Oynuyoruz", Evrensel, 25 Mart 2005, s.9.

Yani “1990’lı yıllara yaşadıkları ekonomik krizlerle damgasını vuran Türkiye, Brezilya, Arjantin, Rusya, Meksika Endonezya, Malezya gibi ülkeler borç dağları biriktirirlerken, Türkiye’de borç miktarı açısından düşük ve orta gelirli ülkeler grubunda beşinci sırada, dış borcun milli gelire oranı açısından ise borç büyüklüğü açısından ilk 15 içerisinde dördüncü sırada yer aldı”.⁸⁹

“ATO tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye son 10 yılda 389 milyar dolar vergi gelirinin yanı sıra 780 milyar dolar yurtiçinden, 165 milyar dolar yurtdışından borçlanma yaparak toplam 1 trilyon 334 milyar dolarlık kaynak elde etti. Bu sonuçlara göre, Türkiye elde ettiği 1 trilyon 334 milyar dolarlık kaynağın 971 milyon dolarını borç ödemelerine ayırdı. Yatırıma sadece 39 milyar dolar ayıran Türkiye geriye kalan 324 milyar doları da personel giderleri, günlük masraflar gibi cari harcamalarda kullandı. Bu rakamlara göre, Türkiye’nin elde ettiği kaynakların %72,8’i borca, %24,3’ü cari harcamalara giderken yatırıma sadece %2,9 kaldı.

Araştırmanın ortaya koyduğu rakamlar, Türkiye’nin aldığı borç için ne kadar faiz ödediğini de gözler önüne serdi. Türkiye’nin ödediği 971 milyar dolarlık borcun 536,3 milyar dolarını anapara, 334,5 milyar dolarını faizler oluşturdu. Buna göre Türkiye’nin faize ödediği oran, dolar bazında %52,6 olarak gerçekleşti. Başka bir deyişle Türkiye her 1 dolarlık borç için 53 sent faiz ödedi.

ATO’nun raporunda Türkiye’nin 10 yıllık borçluluk rakamlarıyla ilgili şu değerlendirmeler yapıldı:

* 10 yılda 144,3 milyar dolarlık dış borç anapara, 54,5 milyar dolarlık faiz olmak üzere toplam 198,8 milyar dolarlık dış borç ödemesi yapıldı.

* Türkiye son 10 yılda, kamu ve özel kesim olmak üzere toplam 162,9 milyar dolar dış borç aldı. Buna göre, her yıl ortalama 16,9 milyar dolar dış borç kredisi kullanıldı. Son 5 yılın dış borçlanma rakamı ise 114,6 milyar doları buldu.

* Türkiye son 10 yılda 492 milyar dolar anapara, 280 milyar dolar faiz olmak üzere toplam 772 milyar dolarlık iç borç anapara

⁸⁹ “Borcumuzla 114 Ülke İçinde 5’inciyiz”, Hürriyet, 22 Nisan 2005, s.14.

ve faiz ödemesi gerçekleştirdi. Bu rakamlara göre iç borçta faiz oranı %56,9 olarak gerçekleşti.

* Türkiye 10 yılda her yıl ortalama 77,2 milyar dolar iç borç a-
napara ve faizi ödedi.

* Türkiye 2000-2004 yılları arasındaki son 5 yıllık dönemde ise
513 milyar dolarla Cumhuriyet tarihinin en ağır iç borçlanmasını
yaptı”.⁹⁰

Ekonomi ‘büyüdü’ denilirken işsizliğin de devasa boyutlar ka-
zandığı Türkiye’ye gelince: “Ekonominin %9’a yakın büyüdüğü
2004’te işsizlik oranı sadece 0,2 puanlık bir gerilemeyle %10,3’e
inerken bu yüksek büyüme işgücüne yeni katılanların tamamına bile
iş sağlayamadı. Bu nedenle işsiz sayısı 2003’e göre 5 bin kişi daha
artarak 2 milyon 498 bin kişiye ulaştı. Tarım dışı işsizlikse %15’ten
%14,7’ye geriledi. Büyümenin istihdama tam yansımaları kamuda
çalışan sayısının 252 bin kişi azalması belirledi. Ancak istihdama
katılanların önemli kısmının kayıt dışında faaliyet gösterdiği ortaya
çıktı. Ülke genelinde çalışan 21 milyon 791 bin kişi içinde kayıt dışı
çalışanların 2003’te %51,7 olan oranı 2004’te %53’e çıktı.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), 2004 yılı hane halkı İşgücü
anketi sonuçlarını açıkladı. Buna göre, işsiz sayısındaki artışa kar-
şın, 2003’te %10,5 olan işsizlik oranı 2004 yılında %10,3’tü”.⁹¹

“Ekonomist Mustafa Sönmez’in yaptığı ‘işsizliğin coğrafyası’ araş-
tırmasına göre, İstanbul, Çukurova, Ankara ve İzmir’in, %47’yle top-
lam işsizlerin yarısına yakınının toplandığı dört merkez olarak ortaya
çıktığını belirledi. Sönmez’in araştırmasının sonuçları özetle şöyle:

* %47’yle işsizlerin yarıya yakını İstanbul, Çukurova, Ankara
ve İzmir’de yoğunlaşıyor.

* %10’a yakın büyüme istihdama yansımada ve artan işsizlik so-
runu, bölgesel bazda ilginç görüntüler ortaya çıkardı. 2004’te sa-
dece 417 bin kişiye iş kapısı açıldı. Bunlar da tarım dışında kayıt
dışı sektörde istihdam edildi.

⁹⁰ “10 Yılda 1 Trilyon Dolar”, Cumhuriyet, 28 Mart 2005, s.8.

⁹¹ “İşsizlik Azaldı Kayıt Dışı Arttı”, Radikal, 31 Mart 2005, s.15.

* 2,5 milyon işsizlerin %18,7'sini oluşturan 467 bin kişi İstanbul'da. Türkiye genelinde %10,3 olarak belirlenen işsizlik İstanbul'da %12,3 düzeyinde.

* İşsizlerin en fazla yoğunlaştığı ikinci bölge Çukurova. İşsizlerin %11,8'i Güneydoğu'dan yoğun göç alan ve Adana, Mersin, Hatay, Maraş ve Osmaniye'den oluşan Çukurova'da bulunuyor. Burada işsiz sayısı da 295 bin kişi olarak hesaplanıyor.

* Tarım dışı işsizlik Adana ve Mersin'de %19'a, öbür Çukurova illerindeyse %23'e ulaşıyor. Bu, %14,7 olan Türkiye geneli tarım dışı işsizlik oranının çok üstünde.

* İşsizliğin üçüncü merkezi başkent Ankara. Sayıları 213 bine ulaşan Ankara'daki işsizler, ülkedeki tüm işsizlerin %8,5'ini oluşturuyor. Ankara'da tarım dışı işsizlik oranıysa %16'ya yaklaşıyor.

* İzmir de işsizlerin çoğaldığı bir başka metropol olarak dikkat çekiyor. İzmir'deki işsiz sayısı 190 bin, tarım dışı işsizlikse %17 olarak belirlendi. İşsizlerinin %7,6'sının İzmir'de bulunduğu belirlendi".⁹²

Ve nihayet "AKP Hükümetinin 'aşuk' dediği kriz, piyasalarda tüm gerçekliği ile sürüyor. Yurttaşın talebi geriledikçe durgunluk yaşanan iç piyasada yaprak kırıdamıyor. Çekler senetler dönüyor, ödemeler aksıyor, esnaf kan ağlıyor. Kısacası sokakta 'büyüme' yok".⁹³

Bunlar böyleyken; "Son 8 yılda (1997-2004) çokuluslu şirketlerin Türkiye'deki kuruluş sayısı 55 kata çıktı. 1996-2004 arasında Türkiye'de çokuluslu şirketlerin ana işletme sayısı 357'den 682'ye, yerleşik bağlı işletme sayısı 136'dan 7 bin 435'e, Türkiye'nin bu şirketler açısından dünyadaki payı da %0,5'ten %8'e çıktı"!⁹⁴

2) 'MİLLÎ-ULUSAL-YURTSEVER' TÜRK(İYE) SİYASETİ

"Bizi sevdiğimiz şeyler yoğurup biçimlendirir."⁹⁵

Öncelikle altını çizerek saptayalım: "Türkiye'de milliyetçilik ve onunla beslenen faşizm yükselişe geçmiştir. Bu süreç Mersin'de

⁹² "İşsizlik Kentleri Kuşatıyor", Cumhuriyet, 7 Nisan 2005, s.13.

⁹³ F. Koşar, Büyüme Yüzde 10 Durgunluk Yüzde 100, Cumhuriyet, 4 Nisan 2005, s.13.

⁹⁴ "ÇUŞ'ların Türkiye Çıkarması", Cumhuriyet, 11 Nisan 2005, s.12.

⁹⁵ Goethe.

yaşanan bayrak olayı karşısında, toplumun devlet, medya, üniversiteler, faşist güçler ve Kemalist ‘sol’ tarafından bilinçli kışkırtmasıyla başlamıştır”.⁹⁶

Mevcut iklim; sağdan sola, hemen herkesin milli-ulusal-yurt-sever ‘ayrımlarıyla’ birleşip-bütünleştiği bir şoven dalganın yüksel(til)diği konjonktüre denk düşmektedir. Örneğin, “Trabzon’da siyasi partilerin ortak noktalarından birisi milliyetçiliktir. Sağ ile sol, hatta sosyalist sol bile mikro milliyetçilik yapabilmektedir”.⁹⁷

Kolay mı? “Genel kültüründe, kültürel geleneğinde, eğitim sisteminde vb. bu dünyanın felsefe tarihinden, aydınlanma değerlerinden etkilenmiş ve yararlanmış olma payı azaldıkça, başta ‘milli bencillik’, her türlü bencillik dozu yükseliyor. Bu çerçevede bakınca, Türkiye’de durum ‘vahim’ denecek bir noktada”dır!⁹⁸

Bu koordinatlarda “Zenofobi, şovenizm, ırkçılık, birbirine komşu kavramlar. Biri öbüründen besleniyor, biri öbürünü tamamlıyor. ‘Faşizm’ kavramı da, her şemsiye gibi, hepsini örtüyor, kucaklıyor ve onların üstünde duruyor. Yakın tarihimizde ‘Türk düşüncesi’ denen hemen her şey bu kavramların yoğun hegemonyası altında biçimlendi”.⁹⁹ Bunun özellikle unutulmaması gerekiyor! Örneğin, “Milliyetçiliğin ‘inkılâpçı’ versiyonu olan ‘Kemalizm’den”¹⁰⁰ durmadan (ve uluorta) söz edilen bugünlerde, Trabzon’lar yaşanırken; Hasan Cemal, “Türkiye’de milliyetçilik değil,

⁹⁶ “Faşist Tırmanışa Karşı Birleşik İşçi Cephesi”, İşçi Mücadelesi, No:7, Mart-Nisan-Mayıs 2005, s.3.

⁹⁷ Ali Değirmenci, “İçine Kapanan Öfkeli Kent”, Radikal, 16 Nisan 2005, s.11. Ayrıca bkz. “Newroz ve Karayüzlerin Şöven Harekâtı”, Marksist Tutum Dergisi, No:1, Nisan 2005, s.32-34; Bakış Can, “Bayrak Aşkı mı, Irkçılık mı?”, Devrimci Demokrasi, No:62, 1-16 Nisan 2005, s.13; Erdal Şafak, “Milliyetçilik Rüzgârları”, Sabah, 19 Nisan 2005, s.3; Soli Özel, “Milliyetçilikler”, Sabah, 24 Mart 2005, s.20; Hakan Öztürk, “Devrimciler Hangi Yurdu Sever?”, Harçket Dergisi, No: 10, 25 Ocak 2005, s.11; Rıdvan Günel, “İncirlik ABD Toprağı mı Olacak?”, Birgün, 4 Nisan 2005, s.5; Selahattin Erdem, “Türkiye-ABD İlişkileri, İran Müdahalesi ve Kürt Sorunu”, Ülkede Özgür Gündem, 5 Nisan 2005, s.2; Erdal Şafak, “GOP ve Türkiye”, Sabah, 21 Nisan 2005, s.3.

⁹⁸ Murat Belge, “Gerçeklik Millidir”, Radikal, 27 Aralık 2003, s.9.

⁹⁹ Murat Belge, “Ana Düşünce Akımı Irkçılık”, Radikal, 30 Aralık 2003, s.9.

¹⁰⁰ Taha Akyol, “Milliyetçilik ve MHP”, Milliyet, 15 Ekim 2003, s.17.

kışkırtmacılık yükseldi”¹⁰¹ diyor! Ya da “Türkiye’ye özgü türlere ‘üniter yapıya aykırı’ isim verildiği iddia edilirken keşfedilen yeni türlere ‘bolanthus mevlanaea’, ‘araneria yunus emrei’ gibi isimler verilebiliyor”!¹⁰² (Malum; “Bizde ‘bilim’ de ‘milli’dir”!¹⁰³)

Evet, tam da bu iklimde Özdemir İnce, “Millinin karşıtı liberal ve demokrat değil gayri millidir. Gayri milli sol olmuş, sosyalist olmuş, liberal olmuş, demokrat olmuş, 68 Marksisti olmuş kaç para eder”¹⁰⁴ diye haykırıyor...

3) NE MATAH ‘ŞEY’SİN SEN EV ‘MİLLİYETÇİ=ULUSÇU=YURTSEVER’...

“Size ne yapacağınızı söyleyebilirler, ama ne düşüneceğinizi asla!”¹⁰⁵

İsmet Berkan’ın, “Kendinizi ‘milli’ ve ‘liberal aydın’ adı verilen birilerini ‘gayri milli’ bir konuma yerleştiriyorsunuz... Belli ki bu milletin kafası milliyetçilik konusunda çok karışık”¹⁰⁶ diye rahatsızlığını dile getirdiği koşullarda ‘milliyetçi=ulusçu=yurtsever’ tutkal her şeyi birbirine ilştirip, eklemlen -ezenlerin her derdine deva bir ‘keramet’tir. Bu ‘keramet’; ezilenler tarafından savunulabilir mi?

Ezen ulustan bir Türk sosyalisti olarak yanıtım; kesinlikle hayır. ‘Neden’ mi?

3.1) EZEN ULUS AÇISINDAN OKURSAK...

“Toleranssızlık kendimize ve devamıza güvenmediğimiz bir işarettir.”¹⁰⁷

Bakın onlar; hayır dediğim ‘milliyetçi=ulusçu=yurtsever’ duruşlarını nasıl tarif ederler?

Emre Kongar’a göre, “İlk tohumları Batı dünyasından gelen Türk Milliyetçiliği, ülkeyi işgal eden düşman güçlerine karşı verilen

¹⁰¹ Hasan Cernal, “Soykırım Diyen Tarihçiler Artıyor”, Radikal, 25 Nisan 2005, s.6.

¹⁰² “Osmangaziensis’i Tanı”, Radikal, 7 Mart 2005, s.2.

¹⁰³ Murat Belge, “Milliyetin Felsefesi”, Radikal, 28 Aralık 2003, s.9.

¹⁰⁴ Özdemir İnce, “Milli ve Gayri Milli”, Hürriyet, 23 Nisan 2005, s.20.

¹⁰⁵ Sokrat.

¹⁰⁶ İsmet Berkan, “Milliyetçilik Tekeli mi Var?”, Radikal, 24 Nisan 2005, s.3.

¹⁰⁷ Gandhi.

bir Kurtuluş Savaşı'nın üzerinde yükselmiştir. Yani Türk milliyetçiliği tarihsel açıdan, Endüstri Devrimi'nin doğal bir sonucu olarak 'adeta kendiliğinden' gelişen bir milliyetçilik değildir; düşman işgaline karşı verilen bir Bağımsızlık Savaşı'nın tepkisel kökleri üzerinde yükselmiştir. İlginç olan nokta, M. Kemal Atatürk'ün, ırkçılığın ve faşizmin yükseliş dönemine rastlamasına karşın Türk milliyetçiliğini, saldırgan ve ırkçı bir biçimde değil, adalete dayalı, eşitlikçi bir yaklaşımla ele almış olmasıdır. Yani Türkiye Cumhuriyeti ve Türkler, kendilerini öteki devlet ve milletlerden üstün görmezler, onlarla eşit ve adil haklar isterler; Atatürk Türkiye'sinin 'Milli Eğitim stratejisinin' ürettiği 'demokratik bir milliyetçiliktir' bu".¹⁰⁸

"Faşist milliyetçilik, ayrımcıdır, bölücüdür.

Demokratik milliyetçilik, uzlaşıcıdır, birleştiricidir.

Faşist milliyetçilik, bir ırkın ya da milletin üstünlüğü anlayışına dayanır. Demokratik milliyetçilik, bütün ırk ve milletlerin eşitliği anlayışına dayanır. Faşist milliyetçilik, etnikçidir (ırkçıdır); ülkesinde ve dünyada olan olaylara etnik açıdan bakar.

Demokratik milliyetçilik, yurtseverdir; ülkesinde ve dünyada olan olaylara belli grupların değil, ülkesinin ve tüm halkının çıkarları açısından bakar.

Faşist milliyetçilik, kendi ırkından ya da milletinden görmediği insanları kendisiyle eşit kabul etmez ve toplum içinde onların eşit siyasal haklara sahip olmasını engeller.

Demokratik milliyetçilik, kendi ırkından ya da milliyetinden olmayan insanları da, toplum içinde kendisiyle eşit siyasal haklara sahip vatandaşlar olarak kabul eder.

Faşist milliyetçilik, insanları bir arada tutmak, ülkenin birlik ve beraberliğini sağlamak için düşman arar, kin ve nefret öğelerini kullanır, baskıcıdır, totaliterdir, ırk ve millet olarak düşmanları vardır.

Demokratik milliyetçilik, insanları bir arada tutmak, ülkenin birlik ve beraberliğini sağlamak için insanların dostluk, refah ve barış içinde eşit vatandaşlar olarak birlikte yaşamalarını gerçekleşt-

¹⁰⁸ Emre Kongar, "Türkiye'de Milliyetçilik Rüzgârları Neden Güçlendi - I", Cumhuriyet, 25 Nisan 2005, s.3.

tirmeye çalışır; demokratik değerleri ve insan haklarına dayalı hukuku kullanır, baskıya ve baskıcılığa karşıdır, ırk ve millet olarak düşmanları yoktur.

Faşist milliyetçilik, saldırgandır, savaşçıdır, başka ırk ve milletlerin haklarına saygılı değildir, jenocide eğilimlidir.

Demokratik milliyetçilik, uzlaşmacıdır, barışçıdır, ancak kendi ülkesine haksızlık edilmesine karşıdır.

Son bir söz daha: Mustafa Kemal Atatürk, 'Ne mutlu Türk olana' değil, 'Ne mutlu Türküm diyene' diyerek ve 'Türk milletini' 'Misakı Milli sınırları içindeki Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına 'Türk milleti denir' diye tanımlayarak faşist milliyetçiliğin değil, demokratik milliyetçiliğin temellerini atmıştır".¹⁰⁹

Dikkat edin; her ne hikmet ise, 'demokratik' dedikleri milliyetçiliğin temellerini 'Misakı Milli sınırları' oluşturuyor...

Bu sınırlara 'Hayır' dersanız; asimilasyoncu 'demokratik milliyetçilik', birdenbire ve otomatik olarak 'faşist milliyetçilik'e tahvil olur... Yani 'demokratik' dedikleriyle 'faşist milliyetçilik', ezen ulus egemenliği için bir paranın yazı/turası gibidir...

Onun için kimse ezen ulus milliyetçiliğini bize 'demokratik(miş)' ya da 'ulusçu(ymuş)' lafazanlıklarıyla sunmaya kalkışmasın. Kaldı ki, Türk(ie) -ezen- ulusçuluğunun önemli isimlerinden Mümtaz Soysal, bu konuda, 'ama'sız, 'fakat'sızca şunların altını çizerek der ki: "Eskiden 'milliyetçilik' denirdi; şimdi de çok kişi öyle diyor. Ama daha da Türkçeleştirmek, 'ulusalcılık' demek gerek galiba. Hem sözcüğün başlangıçtaki anlamını saklı tutmak, hem özüne daha da uygun duruma getirip aynı zamanda çağın gereklerine de doğru biçimde uyarlamak için. Kavramın Osmanlı'daki çöküşü 'dur' demek ve kurtuluş yolu bulmak için benimsendiğini unutmamalı. İmparatorluğu, ancak onu kuran kavim kurtarırdı; dolayısıyla Türklüğü öne çıkarmak, ümmetçilikten ve çokuluslu Osmanlılıktan medet umanlara karşı 'millet' kavramını vurgulamak; bunu da imparatorluğun Türk unsuruna dayandırmak gere-

¹⁰⁹ Emre Kongar, "Faşist Milliyetçilik, Demokratik Milliyetçilik", Cumhuriyet, 18 Nisan 2005, s.3.

kiyordu. Önce Türk unsurda bu kimlik bilinci uyandırılmalı, sonra da o unsur egemen kılınmalıydı.

Cihan Harbi sonunda yaşananlar, aynı düşüncenin Mustafa Kemal’ce gerçekleştirilmesini kolaylaştırmıştır. O, Türkiye halkının çeşitli kökenlerden ve başka yörelerden geldiğini bildiği için Osmanlı’daki milliyetçiliğin ırkçılığa kaçan yanlarını gerilere iterek Fransız Devrimi’nin etnik temele dayanmayan ve daha çok aynı ülküler çevresinde bütünleşmeyi vurgulayan tanımını benimsedi.

Bugün, ‘Atatürk milliyetçiliği’ denen bu kavramı biraz daha güncelleştirmek, dolayısıyla şimdi karşılaşılan güçlüklerin aşılmasında yararlı duruma getirmek kaçınılmaz olmuştur.

Bugün ‘ulusalcılık’ sözü direnişin ortak bayrağı durumuna geldi. Evrensel değerleri en önce ve en çok kendi ulusu için gerçekleştirmeyi zaten amaçlamış olan Türk solunun son yıllarda daha ‘ulusalcı’ oluşu biraz da bundan değil mi? Belki, yeni Türk sağ ile yeni Türk solunun ortak tehlikelere karşı aynı cephede yan yana gelişleri de böylesine üçlü boyutlu bir ‘ulusalcılık’ sayesinde olacaktır”.¹¹⁰

M. Soysal’ın, ‘ulusalcılık’a yüklediği anlam çok nettir: ‘Sağ ve solu’ yan yana getiren bir ‘çözüm(süzlük)’. Yani Erol Manisalı’nın, “Soğuk savaş sonrasında ulusal politikaların adı ve hedefi artık çok daha açık ve nettir. ABD ve Avrupa’nın kendilerini ‘Batı kapitalizmi olarak, egemen küresel güç ilan etmelerinden sonra’ dünyanın %90’ı için ulusallık, küresel egemenlik isteyen Batı kapitalizmine karşı verilen bir mücadeledir”¹¹¹ vurgusuyla formüle ettiği...

‘İyi ama!’ ‘Batı kapitalizmine karşı mücadele verir’ken ‘Doğu (yani yerel) kapitalizmi’ ne yapacağız... Hem Türkiye’deki kapitalizm Batı kapitalizminden ayrı düşünülebilir mi?

Bu soru(n)ların altını bir kez daha özenle çizerken ‘Oysa!’ vurgusuyla ekleyerek anımsatalım: “Ülkeyi koruma ve kollama misyonu, Osmanlı’nın dağılma döneminden miras kalan bir misyon. Son yıllarında sürekli toprak yitiren ve imparatorluk sınırları içindeki

¹¹⁰ Mümtaz Soysal, “Ulusalcılık”, Cumhuriyet, 8 Nisan 2005, s.2.

¹¹¹ Erol Manisalı, “Ulusal, Antiemperyalist ve Faşist Çizgiler Arasındaki Kavram Karmaşası”, Cumhuriyet, 8 Nisan 2005, s.11.

uluslardan ‘milliyetçi’ darbeler yiyen Osmanlı’nın aydınları, ‘bölünme sendromu’nu bir yaşam felsefesi yapmışlardı. Jön Türkler işte böyle bir felsefenin, yıkım ve dağılmaya karşı direnmenin temsilcileriydiler. Türk milliyetçiliğini körükleyen ve geliştiren, özellikle Balkanlar’da yükselen milliyetçilikti.

Ulus devlet kurma milliyetçiliği tarihsel bir ihtiyaca cevap veriyordu. İmparatorluğun yönetici ulusu olan Türkler, Türk milliyetçiliğine sarılıp bu dağılmaya karşı direndiler. Cumhuriyetin kuruluşu da bu sürecin devamıydı, bir ulus devletin yaratılması çabasının başarıya ulaşmasıydı.

TC’nin kurucuları milliyetçiydiler. Onlar, dağılan bir imparatorluktan bir ulus devlet çıkarırken, milliyetçiliği ihya ettiler.

Milliyetçiliğin her zaman ırkçılığa dönüşmesi tehlikesi mevcuttur. Nitekim ülkemizin tarihinde de her dönemde ırkçı akımlar çıktı. Zaman zaman devlet içinde ırkçı uygulamalara girildi. Varlık Vergisi, azınlıklara yönelik ırkçı bir uygulama hâline geldi.

6-7 Eylül olayları ise bir ırkçı komploymdu. Azınlıkların malları yağma edilerek, ticari olanakları yıkıma uğrattıldı...”¹¹²

Trabzon Nisan 2005’inin özde farklı bir şey olduğu iddia edilebilir mi? Ha! ‘Farklı’ diyenler çıkabilir?

İyi de onları ‘faşist’lerden ayıran kendilerine ‘demokratik milliyetçi (=ulusçu)’ demeleri midir? Hadi canım sende!

Onlar kendilerini nasıl nitelerlerse nitelesinler; ‘faşist’ ya da ‘demokratik’ hiç fark etmiyor; çünkü onlar aynı şeyleri söylüyor, düşünüyor ve alkışlıyorlar...

‘Nasıl’ mı?

Bakın; “Ülkenin çeşitli yerlerinde kendiliğinden gündeme giren kimi eylemlerin patlamaya hazır milliyetçi tepkileri dile getirmesi, medyada kaygılar ve korkular yarattı.

Milliyetçiliğin faşizme dönüşmesi olasılığını vurgulayan çok sayıda yayının basınıımızda yer alması her bakımdan ilginçtir; elbette bu yaklaşımın haklı yönleri de vardır. Ancak ülkemizde ulusçu,

¹¹² Oral Çalışlar, “Memleketi Kurtarma Görevlileri”, Cumhuriyet, 13 Nisan 2005, s.4.

ulusalcı ya da milliyetçi tepkilerin gerekçelerini de serinkanlı ve sağduyulu bir tutumla gözden geçirmek gerekmez mi?” vurgusuyla Cumhuriyet gazetesi ‘Başyazı’sı neler diyor: “Dinciliği ve etnikçiliği tehlike saymayıp, halkın kendiliğinden eylemlerinde ve bayrak mitinglerinde yükselen yurtseverlik eğilimlerini ‘milliyetçilik tehdidi’ gibi yorumlamak ne ölçüde doğrudur?

AB’nin, ABD’nin ve bunlara ek olarak Yunanlıların, Rumların, Ermeni diasporasının Türkiye’ye dönük siyasetleri ve talepleri çoğu zaman dostluktan, iyi niyetten uzak görünüyor. Bu kuşatmaya tepki olarak ülkede ulusal duyguların yükselmesini doğal mı sayacağız, yoksa bir ‘tehlike’ olarak mı yorumlayacağız? Sorunun yanıtını sağduyulu okurlarımıza ve insaf sahibi yurttaşlarımıza bırakıyoruz”.¹¹³

Bu satırların MHP’li D. Bahçeli’nin dediklerinden ne farkı var: “Herkes şunu bilmeli, ülkücü hareket kesinlikle sokakta olmayacak. Buna gayret gösteriyoruz ve inşallah da başarılı olacağız. Olay çıkartmak isteyenler hep hassasiyeti olan illeri seçiyorlar. Trabzon’un seçilmesi de boşa değil. Trabzon, milli heyecanı yüksek, duygusal hareket edebilen bir kitle var. İşte, olay çıkartmak isteyenler, ülkücü hareketi sokağa çekmek isteyenler, o kitlenin üzerinde çalışma yapmak istiyor. Ülkücü harekete hâkim olduğumuzdan kimsenin şüphesi olmasın. Ama toplumda ülkücü kimlik adına hareket edebilecek insanlar bulunmakta da zorluk çekilmez her hâlde. Çünkü parmakla bir bozkurt işaretinin yapıldığı yerde yapılan bir eylem, toplumda hemen ülkücü kesimin gerçekleştirdiği bir eylem olarak değerlendirilecektir. TAYAD adlı kuruluşun mensuplarının niçin bu kadar ısrarla hareket ettiğini de anlamak zor”.¹¹⁴

Ya da Gündüz Aktan’ın şu satırlarından: “Bayrak yakma olayından sonra ülkede milli bir dalga kabarması olduğunda herkes müttetik. Liberal köşe yazarları bu gelişmeden korkuyorlar. Türk halkının tek hasletinin milliyetçilik olduğunu, küçümseyen bir edayla yazıyorlar. Bir ülkede milliyetçilik durup dururken kabaran bir dalgaya dönüşmez. ‘Tsunami’yi deprem tetikleyecek, ama milli-

¹¹³ “Milliyetçilik Tehlikesi”, Cumhuriyet, 11 Nisan 2005, s.1.

¹¹⁴ D. Bahçeli, “Ülkücü Hareket Sokakta Olmayacak”, Hürriyet, 13 Nisan 2005, s.23.

yetçilik dalgası kendiliğinden çıkacak: Böyle bir şey olmaz. Bunu iddia edenler bir de sosyoloji bilgileriyle övünüyorlar.

Bizim liberaller milliyetçilikle faşizmi karıştıracak kadar cahiller. Kendilerine karşı çıkan herkesi milliyetçilikle suçluyor ve milliyetçiliği de faşizmle özdeşleştiriyorlar. Bu tutumları sonucunda milliyetçilik gerçekten faşizme dönüşürse umarım şaşırmazlar.

Tarihte faşizm çoğunlukla Marksist akımlara karşı tepki olarak ortaya çıktı. Bunun kuşkusuz önemli sosyoekonomik nedenleri vardı. Fakat Marksistlerin milli kimliği, millete aidiyeti ve sadakati reddetmeleri faşizmin asıl nedenini oluşturdu.

Eski solcu yeni liberaller de benzer bir tutum içinde. Toplum bu olguyu psikolojik çözülme, hatta yok olma olarak algılıyor. Bölücü Kürt etnonasyonalizmi de Türk kimliğine ve varlığına tehdit oluşturduğundan aynı şekilde algılanıyor. Tepkiler milliyetçi bir kimliği vurgularken, aşırıya kayma potansiyeli içeriyor.

Türk milliyetçiliğine ırkçı demek için ırkçılığı hiç bilmemek lazım. Irkçılık herhangi bir siyasi neden olmadan bir ırkı aşağılamak, onu bütün kötülüklerin kaynağı görerek dışlamak ve ileri aşamalarda da yok etmeye kalkmak demek. Bir etnik grubun bağımsızlık amacıyla bir ülkeyi bölme gayretine gösterilen tepkinin ırkçılıkla ilgisi yok".¹¹⁵

Hayır, hayır; ezen milliyetçiliği (=ulusçuluğu) 'demokratik' ya da 'faşist' veya başka bir türü; hepsi aynı kapıya çıkar...

4) EGEMEN MİLLİYETÇİLİK (=ULUSÇULUK) MU?

"Karga kekliği taklit edeyim derken kendi yürüyüşünü şaşırmış."¹¹⁶

Öncelikle şunu belirtmek gerek: "Türkiye'deki siyasal ideolojiler arasında en yerleşik olanı, dışına çıkılmaz bir daire oluşturarak toplumu bağlayanı milliyetçiliktir. Bu olgunun gerçekliğini anlamak için daha geriye bakmak gerekir. O da yetmez, TC'nin kuruluş mantığının, içgüdüünün, tepkisinin altında bu gerçeğin yattığını bilmek gerekir. Burada kritik olan nokta şudur: milliyetçilik, Cumhuriyet'in

¹¹⁵ Gündüz Aktan, "Milli Dalga", Radikal, 29 Mart 2005, s.7.

¹¹⁶ Türk Atasözü.

kendi 'icadı' olan bir kavram değildir. Devralınmıştır. Doğurulduğu süreç de Osmanlı'nın son, belki en acılı, en sancılı dönemidir.

Erich Zürcher, 'Savaş, Devrim ve Uluslaşma' isimli kitabında ilginç bir gözlemi kaydeder. 1908'de Jön Türkler işbaşına geldiklerinde Türkçülük diye bir kavram söz konusu bile değildir. Ama birkaç yıl sonra, milliyetçiliğin ilksel hâli olan Türkçülük, dışına çıkılmasına olanak bulunmayan bir 'emperatif' niteliği kazanmıştır. 1912'de şekillenmeye başlayan bu hamle hızla genişleyecektir. Türkçülük, başlangıçta Pantürkçülüğe, Panturanizme açılır ama 1923'le birlikte başka bir nitelik kazanır. 1923 bu mirası bir özellikle içselleştirir. İşin 'irredantist' (yayılmacı) yanı ortadan kaldırılmıştır, ama milliyetçilik, TC'nin kurucu ideolojisi hâline getirilmiştir. Hatta tersinden söyleyerek, Cumhuriyet'i milliyetçilik kurmuştur da denebilir. Burada, bu milliyetçiliği kültürel ya da etnik bir milliyetçilik olup olmadığını tartışmak o kadar önemli değil. Ondan önemli olanı milliyetçiliğin büyük bir 'kült' olarak kuşaklar üstünde ve farklı ideolojiler bağlamında sürekli olarak kendisini hissettirmesidir".¹¹⁷

Bu belirlemenin ardından ekleyelim: "Bu bahara, suiistimal edilen Türk bayrağının gölgesinde linç heyecanıyla girdik. Milliyetçilik, hayatımızın tek sarsılmaz, sorgulanmaz hassasiyeti olarak kan çağırıyor bir kez daha. Bu toprakların düşünce tarihinde belirleyici olan, kendini sunma konusunda zamanlama-katmanlanma farklılıkları olmakla beraber hemen her görüşün saçağı altında buluştuğu milliyetçilik inşaatıdır. Açıkça ırkçı faşist söylemin dolayında örgütlenenlerin karşısında hep onları insanlığa davet eden 'gerçek milliyetçiler' olur. Onların da milli menfaatler konusundaki kaygılarının dışavurumu pek farklı değildir.

O 'gerçek, insani milliyetçiler', o menfaatlerin tehlikede olduğunu sezdiğinde meydanı usulca diğerlerine bırakır. Daha vahşi, daha gözü kara olanlara boyun eğme, onların suyuna gidecek tavra bürünme konusunda bu kadar ustalıklı bir halk daha bulabilmek epeyi güçtür.

¹¹⁷ Hasan Bülent Kahraman, "Milliyetçilik Paradoksları", Radikal, 30 Mart 2005, s.11.

Milliyetçiliğin, bir zamanlar şirin bir reklâm kampanyasıyla üretilmiş sıfatıyla, ‘pozitif’ olanı, faşizmin kıyıcılığına, toplu mezarlar ortaya çıkana dek göz yumanlarındır. Onlar, suikastçı bir ülkücü tim olsa da Türk’e dokunulduğunda içi yanıp kıyamet koparanlardır. Onlar, Kürt meselesini, Türk ve Kürt milliyetçiliğinin çatışması olarak özetleyip tarafsız kaldığını ilan edenlerdir.

Onlar, on yıllardır serpilip devleşmiş milli hassasiyetin sözcüleri olarak ister ‘tescilli putkırıcı’, ister ‘mazbut demokrat’ olsunlar, katliam girişimleri karşısında bile ‘hırsızın suçu’nu sorgular. Memleketini çok seven, ne kadar eleştirse de yabancıya toz kondurmayan şirin gönül insanların ülkesinde bahar zor gelir...

Kum saati çevrildi. Hassas katiller bir kez daha işbaşında. Hiç yılmadan, bezip usanmadan tekrarlamak zorundayız. Linçten zor kurtarılmış insanları halkı kışkırtmaktan, darptan yargıyorsanız, hukuk devleti diye geldiğiniz ülkünün ipini kendiniz çekmiş olursunuz. Milli hassasiyet tamlamasıyla kutsadığınızdan ancak linçler ve katliamlar çıkacaktır”.¹¹⁸ Bu noktada, “Türkiye’nin bünyesinde kılcal boyutlarda var olan ırkçılık atar damarı”¹¹⁹ gerçeği göz ardı edilmeden 22-26 Aralık 1978’de Kahramanmaraş’ta patlak veren olaylar, benzerinin Çorum’da, Sivas’ta da yaşanması... Daha sonra 1992’de Sivas’ta Madımak otelinin yakılması ve 39 kişinin yangında ölmesi de benzer bir organize eylem anımsanmalı...

Daha eski bir tarihe gidersek, 1 Nisan 1955’te EOKA’nın Kıbrıs Türk cemaati üyelerine saldırısıyla başlayan kuruluş eylemlerine karşı Türkiye’nin toplumsal tepkisini göstermek için, Türk istihbarat örgütlerinin bir gazeteci vasıtasıyla yaydıkları, “Selanik’te Atatürk’ün evi bombalandı” yalan haberini izleyen 6-7 Eylül olayları da aynı tahrik yöntemiyle, ‘son derece hassas’ milli yurttaşın belli hedeflere karşı anında taşla, sopayla saldırması değil miydi? Bu senaryonun benzeri, 1945’te Tan matbaasının basılması vesilesiyle de sahnelenmişti... Bunlar unutulmamalı...

¹¹⁸ Yıldırım Türker, “Linç Davet”, Radikal, 11 Nisan 2005, s.4.

¹¹⁹ Adnan Ekinci, “Faşizmle Omuz Omuza”, Radikal, 8 Nisan 2005, s.4.

Evet; ezenlerin milliyetçiliği (=ulusçuluğu) ile “Türk bayrağı bir kez daha tepemizde bir tehdit gibi dalgalanıyor. Bu cümlenin tınısı, her bu topraklar insanını derinden irkiltecektir. Türk bayrağı etrafında örgütlenen toplumsal huzursuzluğa işte tam da bu noktadan bakalım istiyorum. Tartışılmaz bir kutsal olmasının ötesinde de bir anlam yüklenmiş durumda çünkü bayrak.

Erzurum’da Türk-Alman dostluk töreni için hazırlanan bayraklı pastanın yol açtığı ‘kriz’i duymuşsunuzdur. Üstlerinde Türk ve Alman bayraklarının bulunduğu pastanın kesilme aşamasında Erzurum Cumhuriyet Başsavcısı Kadir Yılmaz, koruması aracılığıyla haber yollayarak pastanın kesimini engellemiş. Pastayı kenarından kesip mutfaka yollamışlar. Daha sonra gazetelere demeç veren Başsavcı, ‘Türk bayrağının pastaların üzerinde bulunması ve bu tarz törenlerde kesilmesi şık bir davranış değil. Pastaların üzerinde bulunan bayrakların kesilmesini etik bulmuyorum. Bu konuda çok hassasım. Aynı hassasiyeti bütün Türk vatandaşlarının da taşıdığına inanıyorum’ deyivermiş.

Uzman görüşüne saygımız sonsuz ya, ceza hukuku profesörü Feridun Yenisey’in görüşlerini de özetlemeli. ‘Suç oluşturacak durum değildir. Ancak başsavcı da yerinde bir hassasiyet göstermiştir. Sonuçta bayrağın bir pasta üzerine çizilip kesilmesi de doğru değildir’. Sayın başsavcı ve profesörün bizimkinden daha derinlikli bir etik anlayışı olduğu kesin diyerek gülüp geçmek mümkün. Ama bayrağa duyulan aşk konusunda sürekli el artıran, ikide bir rest çeken muktedirler silsilesi ve şu aralar yine sıkça karşılaştığımız ‘şahlanma’ kelimesinin işaret ettiklerini iyice bir tartmamız gerekiyor.

Mersin’de biri 14, diğeri 12 yaşında iki çocuğun, anlaşıldığı üzere 18 yaşındaki bir ‘büyükleri’ tarafından kışkırtılarak oynadıkları oyun, kitlelerin bir kez daha dev bayraklarla meydanlara dökülmesine, kimi vatandaşların evlerinin, dükkânlarının kapısına penceresine bayraklar asmasına, hepsinden öte Genelkurmay Başkanı’nın sert bir demeçle hepimizi tembih etmesine yol açtı. Özellikle ‘sözde vatandaş’ gibi son derece tehlikeli bir tamlama kullanan Genelkurmay Başkanı’nın beyanatı epeyi pusluydu. Yaşanan bu coşkunluk hâlinin diğer dünya

dillerine tercümesini BBC'nin 'Türkiye'yi bayrak sallama çılgınlığı sardı', Financial Times'in 'Tepkiler Türk özgüveninin çürük durumunu yansıtıyor. Olay sonrasında pencerelere asılan Türk bayrakları, ABD'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan görüntüleri hatırlattı' yorumları bir yere kadar özetliyor.

Bu durumdan vazife çıkarıp sevinçli bir telaşla ortalığa dökülen bayraktarların bir kısmı, elbette ülkücü-ırkçı kesimdendi. Bir süredir cılızlaşan seslerini yükseltme fırsatını elbette kaçırmadılar. Ama Türkiye nüfusun önemli bir kısmının, onların eylemlerini, 'tarzlarını' benimsemese de, özellikle bu tür 'şahlanma' harekâtında sessiz katılımcı olarak yer alma alışkanlığına sahip olduğunu biliyoruz. Bu, aslında gürültüsüz milliyetçilik durumunun bu topraklarda gelişip serpilen her siyasi hareketin motoru olduğunu söylemek de abartılı olmaz.

Kendine sol diyen statüko bekçilerinin milliyetçiliği de militan milliyetçilerle göz kırptığında, milliyetçi refleksi bu toplumun bütününe yayılmış bir konsensüs noktası olarak algılamak mümkün. Çıkış noktasını anti-emperyalizm olarak saptamış görünen, bu, devletine son kertede toz kondurmayan zevatın, Türkçe dâhil dünyanın her dilinde tarif edildiğinde solla ve anti-emperyalizmle en ufak bir ilişkisinin kurulabileceğine inanmıyorum. Mesafeliymiş gibi durdukları, mahcubiyet kalkanı ardında tuttukları milliyetçiliklerini en ufak fırsatta dışavurmaktalar".¹²⁰

Toparlayıp özetlersek: "Evrensel literatüre 1715'te İngiliz dilinden giren milliyetçilik (nationalism), başlangıçta ulusal bir bilinç, ulusal bir davranış ifadesiydi. İster Marksist olsun, ister komünist ya da sosyalist, sol ideoloji doğası gereği evrenseldir, milliyetçiliği reddeder, hatta millet kavramını reddeder, çünkü birliği ortak dil ve kültür bağlarında aramaz, sosyal ve ekonomik bütünlükte bulur. Tam tersine hangi dil, kültür ve ırktan olursa olsun, emek egemenliğinde sınıfsız ve ayrımsız toplum yaratmak peşindedir. Yani milliyetçilik ve solculuk, taban tabana zıt iki kavramdır.

¹²⁰ Yıldırımın Türker, "Salla Bayrağı Düşman Üstüne", Radikal, 28 Mart 2005, s.4.

Oysa bizim komünistlerin, sosyalistlerin ve Marksistlerin çoğu, nasıl oluyorsa, ulusalcı, yani milliyetçidir!”¹²¹

5) ‘SOL’DAN ‘YURTSEVERLİK’ Mİ?

“İnanç, giyotine benzer; onun kadar ağır, onun kadar hafif.”¹²²

Milliyetçilik (=ulusçuluk) karşısında, kendine ‘sol’/‘sosyalist’ diyenlerin -eskilerden (yaşanmış ve aşınmış koşullardan) bugüne aktarılan- ‘yurtsever’lik söylencelerine gelince...

Ezen/ ezilen uluslu bir ‘milli sınır’ içinde ezen ulustan bir sosyalistin -emperyalist işgal hariç- kendini yurtsever olarak sunması, egemen ideolojiye göz kırpması, sınıfsallık yerine ‘ulusallık’tan medet ummasıdır...

E. Fuat Keyman, bundan, “1968-80 döneminden farklı olarak bugün, solun milliyetçi-ulusalcı söyleminin farklı kimliklerle kurduğu ilişkinin kapsayıcı değil, ‘dışlayıcı ve ötekileştirici’ bir nitelikte olduğunu görüyoruz”¹²³ diyerek dert yanıp; ‘çözüm(süzlüğü)’, Milliyetçiliğe karşı demokrat söylem ve çokkültürlü anayasal vatandaşlık, birlikte yaşamın ve barışın anahtarıdır”¹²⁴ türündeki ‘sivil toplum’culukta arasa da bu tümüyle nafiledir!

¹²¹ Minc G. Kırkkanat, “Boz Milliyetçiliğin Kurtları”, Radikal, 15 Nisan 2005, s.7.

¹²² Franz Kafka.

¹²³ “1968-80 sol söylem farklı toplumsal kimliklerle ilişkisini sınıf temelinde kurar, toplumsal sınıf kavramını, ya işçi, ya köylü ya da ezilen halk temelinde tanımlardı. Bu anlamda da ‘bütünsel ve kapsayıcı bir ulusal kimlik’ anlayışına sahip bir söylemdi. Bu söylem, dinsel, etnik ve cinsel farklılıkları sınıf kavramına indirgemekle birlikte, ötekileştirici değil kapsayıcı bir hareket tarzına sahipti ve farklı kimliklerin taleplerinin sınıf mücadelesi içinde çözüleceğini öneriyordu. Bugünse, solun milliyetçi-ulusalcı söyleminin farklı kimliklerle kurduğu ilişkinin kapsayıcı değil ‘dışlayıcı ve ötekileştirici’ bir nitelikte olduğunu görüyoruz. Bu dışlama ve ötekileştirme farklı boyutlarda gerçekleşiyor ve insanların dinsel ve etnik kimlik kökenlerini aramaya kadar bile gidebiliyor. Türkiye’nin siyasal, ekonomik ve kültürel düzeylerde yaşadığı toplumsal süreç ve sorunlar, sol adına, kimlik köklerini araştırma içinde çözümlenebiliyor. Bu da bugünkü sol milliyetçi-ulusalcı söylemin, etnik kimlikten azınlıklar sorununa, bireysel hak ve özgürlükten sivil topluma kadar geniş bir yelpaze içinde kimlik sorununa ‘güvenlik ekseninde’ ve ciddi bir şüphelilik içinde bakmasını ortaya çıkartırken, aynı zamanda solla diğer milliyetçi hareketler arasındaki yakınlaşmayı sağlıyor” (E. Fuat Keyman, “Milliyetçi-Ulusalcı Sol”, Radikal İki, 10 Nisan 2005, s.3).

¹²⁴ E.F. Keyman, ‘Kardeşlik, Türkiyelilik ve Milliyetçilik’, Radikal İki, 24 Nisan 2005 s.6.

Tıpkı Oral Çalışlar'ın şu saptamalarındaki 'nafîle'lik gibi: "Milliyetçiliğin öncüsü burjuvazidir. Ulus devletin kurucusu da milli burjuvalardır. Fakat her ulusun kuruluşunda en büyük rolü emekçiler ve geniş yığınlar oynamışlardır. Her dönemde de ulusal sorunların asıl kitlelerini emekçiler oluşturdular.

Milliyetçilikle yurtseverlik aynı şey midir? Milliyetçiliğin ne kadarı iyidir, ne kadarı fazladır? Milliyetçilikle yurtseverlik bazı zamanlarda çakışmasına rağmen, çoğu zaman farklı değerlendirilecek farklı durumları açıklarlar. Yurtseverlik daha çok duygusal bir ruh hâlini ifade eder. Bir insanın, doğduğu, yaşadığı topraklarla ilgili sevgisini, bu topraklara olan bağlılığını açıklar.

Milliyetçilik ise daha çok toplumsal bir anlayışa, belli bir dile, etnisiteye, hatta dine ve kültüre dayanır. Örneğin bir Ermeni Türkiye'yi sever, bu ülkenin insanlarını sever, ama Türk milliyetçiliği yapmaz, yapamaz ama Türkiye yurtseverliği yapabilir. Bir Kürt, bu toprakların çocuğudur, bir Arap da öyledir. Onlar Türk milliyetçiliği yapmazlar, yapamazlar. Milliyetçilik sonuç olarak bir etnisiteye bağlılığı ifade eder. Bir Ermeni, Ermeni milliyetçisi, bir Arap ya da Kürt, Arap ve Kürt milliyetçisi olabilir. Mutlaka olacaktır demiyorum, olabilir. Bir Türk milliyetçisi için de aynı şeyler geçerlidir.

Yurtseverlik, milliyetçilikten bu nedenle daha geniş bir duygu dünyasını ifade eder. Millet ve din; insanın doğuştan kazandığı bir kimliktir. Bu kimliği seçmek insanın iradesinin ötesindedir. Annesinin, babasının, atasının tercihleri onun da tartışmasız tercihi ve kimliği hâline gelir. Mensup olduğumuz din, millet ve de mezhep bizim için bir üstünlük ya da gerilik ölçüsü sayılmaz...

Milliyetçilikse daha çok kendi etnisitesine bağlılık, ona gereğinden fazla anlam ve yetenekler yüklemek anlamına gelir. Her ülkenin milliyetçiliği farklı dozda da olsa, birçok noktada ortak özellikler taşır. Hitler Nazizminin, Mussolini faşizminin, milliyetçiliği aşırı saldırgan bir şekilde kullandıkları doğrudur. Ancak, onların asıl harekete geçirdikleri de sıradan insandır, sıradan milliyetçiliktir.

Bir ülkeyi sevmek, o ülkeyi yönetenleri sevmek anlamına gelmez. Bir ülkeyi sevmek o ülkedeki haksızlıkları, işkenceyi, adalet-

sizliğı görmezden gelmek anlamına gelmez”.¹²⁵ “Bir toprağı sevmek, bir ülkeyi sevmek, ‘milliyetçilik’in ön yargılarına teslim olmayı gerektirmez. Hele de bir aydın için bu daha da önemlidir.

Gerçekler her zaman ‘milliyetçilik’le örtüşmez. Çoğu zaman örtüşmez. İşte aydın olmak, gerçekleri dile getirmek için cesur davranmak böyle zamanlarda gerekir. Çünkü toplumun çoğunluğu gerçeklerden kopabilir, birçok anlamsız önyargının esiri olabilir.

Emperyalizme karşı mücadele, milliyetçiliğı de geliştirebilir, evrensel bir anlayışı da. Biz nerede duracağız, ona karar vermeliyiz”.¹²⁶ İyi de bu ‘yurtseverlik’le ‘milliyetçilik (=ulusçuluk)’ arasındaki net ayrım ne?

Hatırlatarak noktalayalım: “Kimi kaygı ve tespitlerimizin, içinde bulunduğumuz milliyetçi tepki kabarmasının ırkçı bir zemine taşma eğiliminin güçlü olduğunu görmemizi engellememesi gerekir. İçeride kapanmacı bir dalga yükseliyor...

Dinî aidiyetle belirlenmiş bu milliyetçiliğın biz ve ötekileri ayırmakta hâlen güçlü bir işlev gördüğünü biliyoruz...

Bugün Türkiye toplumunun üyeleri çoğunluk ve azınlık milliyetçilikleri kabarması nöbetine tutulmuş durumdalar. Bu nöbetin bir nedeni geçirmekte olduğumuz toplumsal dönüşüm evresinin yarattığı endişeler ve buna bağlı tepkilerdir. Başka bir nedeni ise, bu toprakların yakın tarihinde verimli biçimde büyümesine özen gösterilmiş yegâne fikrî ürünün milliyetçilik olmasıdır. En solundan en sağına kadar hemen herkeste gelişmiş bir refleks olarak yerleşmiş olan milliyetçilik, yabancı ürküntüsü, bir ksenofobiği de içinde barındırır”.¹²⁷

Ve bu konuda son bir şey daha: 12 Eylül de, devletin bekası için ‘ulusalcı’ bir çıkış değil miydi?

Anımsayın: “12 Eylül 1980 günü Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in başkanlığında, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Jandarma Genel Komuta-

¹²⁵ Oral Çalışlar, “Milliyetçilik ve Yurtseverlik”, Cumhuriyet, 1 Nisan 2005, s.4.

¹²⁶ Oral Çalışlar, “Patriotizm ve Profesyonellik”, Cumhuriyet, 23 Nisan 2005, s.4.

¹²⁷ Ahmet İnsel, “İrkçi Olmayan Milliyetçilik”, Radikal İki, 27 Mart 2005, s.1.

nı Sedat Celasun'dan oluşan 'Milli Güvenlik Konseyi' yönetime el koydu. Konseyin 1 numaralı bildirisinde girişilen harekâtın amacı şöyle anlatıldı: 'Ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak...'

12 Eylül 1980 darbesiyle, 12 Mart 1971'de başlayan ve sağdaki siyasetçilerin ülkeye bol geldiğini sık sık dile getirdiği 1961 Anayasası'ndaki hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına devam edildi.

Siyasi parti ve sendikalar kapatılırken toplumun tüm kesimlerine örgütlenme yasağı konuldu. DİSK kapatılarak yönetici ve üyeleri, işkenceden geçirildi, askeri mahkemelerde yargılandı. Barış Derneği davasında yargılanan ülkenin aydınları yıllarca cezaevlerinde kaldı. Darbenin ardından dönemin Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel ve CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in de aralarında bulunduğu 16 siyasetçi Zincirbozan'a gönderildi. Darbenin ilk dört yılında 50 kişi idam edilirken doktor raporuyla yaşının olgunlaştığı tespit ettirilen 17 yaşındaki Erdal Eren'in idamı, darbenin lideri Kenan Evren'in 'Asmalıyım da besleyelim mi' sözleriyle birlikte vicdanları sızlattı.

12 Eylül'ün her yıldönümünde yeniden anımsanan aşağıdaki tablo, günümüzde neden hâlâ demokrasi, insan hakları, sosyal devlet, şeriatçı akımlar tartışmalarının yapıldığını açıklıyor: 650 bin kişi gözaltına alındı, işkence gördü. 2 milyona yakın insan fişlendi, işkence gördü. 230 bin kişi sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı. 98.404 kişi örgüt üyeliğinden yargılandı. 21.764 kişi örgüt üyeliğinden hüküm giydi. 14 kişi açlık grevinde öldü. 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarıldı. 144 kişi 'kuşkulu' bir şekilde yaşamını yitirdi. 171 kişi işkencede öldü. 7 bin kişi hakkında ölüm cezası istendi. Gazeteciler toplam 3.315 yıl hapis cezasına çarptırıldı!"¹²⁸

6) VE MHP -YENİDEN- HUZURUNUZDA...

"Yapabiliyorlar çünkü yapabileceklerini düşünüyorlar."¹²⁹

¹²⁸ "İzleri Silinemeyen Darbe: 12 Eylül", Cumhuriyet, 12 Eylül 2003, s.6.

¹²⁹ Virgil.

MHP'nin yeniden yükselişi, Türkeş tipi bir liderden çok, ona gereksinim duyuran 'ulusal' gerilim faktörlerinin artmasına bağlıdır... Bu koşullarda oluşmaktadır... Bu bir...¹³⁰

İkincisi de: MHP; para-militer bir şiddet aygıtıdır...¹³¹ Onun bu özelliği hiç değişmemiştir ve değişmeyecektir de...¹³²

Siz; "Devlet Bahçeli, 'Sokakta ülkücü istemiyorum' diyor ve ekliyor, 'Ülkücü gençlerin elinde silah değil, bilgisayar olmalı'. Bu sözler dünkü Milliyet gazetesinin manşetinde yer aldı. Bahçeli, Fikret Bila'ya yaptığı açıklamalarda bunlara ek olarak, Mersin, Trabzon ve Sakarya'daki olayları 'sosyal tepki' olarak nitelendiriyor"¹³³ denmesini...

¹³⁰ Bu bağlamda şu tür tespitlerin, hiçbir kıymet-inin olmadığı da unutulmamalı: "Lafı uzun uzun dolandırmaya gerek yok; ayan beyan ortada ki yılların MHP' si siyaset sahnesindeki varlığının en kritik dönemine girdi... Bahçeli, 'derin çarkı' bir türlü kıramadı. MHP'nin toparlanması çok zor" (Avni Özgürel, "MHP'liler Geleceğini Arıyor", Radikal, 15 Eylül 2003, s.9).

¹³¹ "MHP'li milletvekillerinin tekme tokat saldırdığı DYP milletvekili Fevzi Şıhanoglu kalp krizi sonucu öldü" ("Vekil Kavgası Can Aldı", Radikal, 31 Ocak 2001, s.1).

¹³² Bkz. 'Faşizmin Bayrak Sahtekârlığı', Barikat Dergisi, Nisan 2005, s.24; 'Faşist Hareket İş Başında', Sosyalist Demokrasi, 19 Nisan 2005, s.2; A.C. Soylu, "Ülkücü Saldırı-ganlar ve Devlet", Evrensel, 14 Nisan 2005, s.7; E. Aydın, 'MHP, Hayaller ve Gerçek', Radikal İki, 28 Eylül 2003, s.4; 'Ülkücüler DEHAP'ı Hedef Aldı', Ü. Özgür Gündem, 25 Mart 2005, s.6; 'Ülkücüler Kuzey Irak'ta', Ü. Özgür Gündem, 24 Aralık 2004 s.6; F. Bila, 'Bahçeli'nin Çiçek Bahçesi', Milliyet, 10 Aralık 2004, s.18; Ö. Yılmaz, 'Sağ Kolu Türkiye'yi Anlattı: Apo İçin 10 Milyon Dolara Ankaştı', Milliyet, 13 Aralık 2004, s.17; B. Gürel, 'Canavar Hep Oradaydı: 70'lerde Faşist Kitle Seferberlikleri', İşçi Mücadelesi, Mart-Nisan-Mayıs 2005, s.11; H. Gülseven, 'Ya Devlet Başa', Radikal Kitap, 2 Nisan 2004, s.22; T. Bora-K. Can, Devlet ve Kuzgun-1990'lardan 2000'lere MHP, İletişim Yay., 2004; 'MHP'li Ataç'tan Hemşireye Dayak', Cumhuriyet, 1 Ağustos 2000, s.5; A. Kahraman, 'Parlamentoda Cinayet', Yeni Gündem, 1 Şubat 2001, s.3; 'Bahçeli: Kavga Yasak', Radikal, 7 Şubat 2001, s.4; T. Doğan, 'Zaten Sertiz, Sivriyiz!', Sabah, 1 Ocak 2000, s.19; E. Erişen, 'ANAP'lı 'Çiko Cemal' Ülkücülüğüyle Tanınıyor', Cumhuriyet, 28 Aralık 1999, s.7; 'MHP'liler TBMM'deki Ölümü Böyle Savundu...', Radikal, 1 Şubat 2001, s.1; G. Özkaya, 'Mecliste Öldüren Yunuruk', Milliyet, 31 Ocak 2001, s.18; 'MHP'li Milletvekilleri Tutuksuz Yargılanacak', Cumhuriyet, 3 Şubat 2001, s.19; 'MHP Cinayet Sanığı', 2000'de Yeni Gündem, 3 Şubat 2001, s.1; 'MHP'nin TBMM Sicili', Cumhuriyet, 5 Şubat 2001, s.5; C. Ülsever, 'Meclis'te Yaşanan Vahşet!', Hürriyet, 1 Şubat 2001, s.22; İ. Göldaş, 'Meclis'te MHP Şiddeti ve Düşündürdükleri', 2000'de Yeni Gündem, 14 Şubat 2001, s.4; 'Ülkücüler İşçilere Saldırdı', Evrensel, 25 Mayıs 2004, s.3.

¹³³ Vedat İlbeyoğlu, 'Bahçeli'nin 'Bilgisayarlı Gençleri"', Evrensel, 17 Nisan 2005, s.4.

Ya da “Ülkü Ocakları Genel Başkanı Harun Öztürk’ün, Trabzon olaylarıyla ilgili olarak, ‘Tam tersine olayların büyümesini biz önledik, vatandaşı sakin olmaya davet ettik’ diye karşılık veriyor ve ekliyor: ‘Bu işi Türk-Kürt boyutuna dökmek isteyenler var. Buna kesinlikle katılmıyoruz’ demesi”ni...¹³⁴

Veya “Diyarbakır Belediye Başkanı DEHAP’lı Osman Baydemir’in, Bahçeli’nin ‘Sokaklarla ülkücü görmek istemiyorum. Ülkücülerin ellerinde silah değil, bilgisayar olacak’ sözlerini ‘takdire değer’ bulması”nı¹³⁵ -kesinlikle!- ciddiye almayın...

Hayır; Adana İstasyon Meydanı’nda düzenlenen ‘Türkiye’nin birliği milletimin dirliği’ mitinginde Bahçeli’nin, “Başbakan ve Dışişleri Bakanı, Türkiye üzerinde kazı kazan oyunu oynuyor” dediğini...¹³⁶

Ya da “Bir büyük otelin salonuna otağ kurulmuş, Türk büyükleri bir arada, demir dövüyor, kımız içiyorlar. Eski Kara Kuvvetleri Komutanlarımızdan Muhittin Fisunoğlu, emekli Jandarma Generallerimizden Veli Küçük, Kürtlerin Türk olduğunu doktora tezi yaparak profesör olan eski bakanlarımızdan Abdülhaluk Çay, iş adamlarımızdan ve eski bakanlarımızdan Mehmet Ali Yılmaz, Sedat Peker’in davetine katılarak ‘Öztürkler’ sitesinin açılışını yaptılar. Televolelerden aşına olduğumuz bütün sanatçılarımız da oradaydı. Gecede Korkut Eken’in de unutulmayarak ödüllendirildi”ğini...¹³⁷

Sonra “Balat’ta Hz. İsa’nın doğuş ve vaftiz yıldönümü nedeniyle yapılan geleneksel ‘haç çıkarma’ yarışlarını, MHP’li grupların karada ve denizde protesto ettiğini... Tören öncesi Fener İskelesi yakınında toplanan MHP’li bir grup ise, protesto gösterisi yaptı. MHP İstanbul İl Başkan Yardımcısı Cafer Yaylan’ın, her yıl 6 Ocak’ta yapılan törenin, ‘Haçın düştüğü yer bizim’ anılanına geldiğini söylediğini”ni...¹³⁸

Veya “12 Eylül öncesinde, devletin belli kesimlerinin desteğiyle sürdürülen kanlı saldırılar dönemi yaşandı. O günlerde bu saldırıların baş-

¹³⁴ Harun Öztürk, “Halkı Durdurduk”, Hürriyet, 12 Nisan 2005, s.20.

¹³⁵ Namık Durukan, “Baydemir: Bahçeli Takdire Değer”, Milliyet, 21 Nisan 2005, s.14.

¹³⁶ “Devlet Bahçeli’den Ağır Sözler”, Cumhuriyet, 16 Ocak 2005, s.5.

¹³⁷ Oral Çalışlar, “Milli Hassasiyetler MHP ve AB”, Cumhuriyet, 25 Mayıs 2002, s.4.

¹³⁸ “Geleneksel Ayine MHP ‘Çıkarması’”, Milliyet, 7 Ocak 2005, s.5.

rolünde ‘ölkücü gençler’ bulunuyordu. Birçok kanlı saldırıda da bu kesimden insanların tetikçi olarak kullanıldığı ortaya çıktı. Öldürülen bilim insanları, gazeteciler, TIP’liler, öğrenciler derken, bu faaliyetler Papa suikastıyla birlikte hâlâ açıklanamayan uluslararası boyuta da ulaştı. 12 Eylül sonrasında yeniden kurulan Ölkü Ocakları’nı ise kâh Apo konusunda eylemlerde, kâh Ermeni soykırımını iddialarını protesto ederken, kâh Kıbrıs’ta statükoyu desteklemek için, son olarak da Türkiye’nin ‘ulusalci’ güçleriyle ‘Kızıl Elma’ koalisyonu içinde gördüğü”müzü...¹³⁹

Ve “İhalelere fesat karıştırmak ve haksız mal edinmek suçlamalarıyla Yüce Divan’a sevk edilen MHP’li eski Bayındırlık Bakanı Koray Aydın’la, eş ve çocuklarının malvarlığına tedbir konuldu”ğunu...¹⁴⁰

“Ölkücülerin tanınmış avukatı Şevket Can Özbay’a ‘çete kurup kaçak kazı yapmak ve jandarmaya rüşvet teklif etmek’ten dava açıldı. Abdullah Öcalan’ın yargılandığı davaya şehit yakınlarının avukatı sıfatıyla katılan, Mehmet Ali Ağca’nın avukatlığını yapan Özbay sanık sandalyesinde... Özbay, 3 milyon dolarlık altın peşinde çete kurup kaçak kazı yapmak ve jandarmaya 1 milyon dolar rüşvet teklif etmekle suçlanıyor”¹⁴¹ olduğunu...

“Terzilikten genelev patroniçeliğine uzanan 89 yıllık yaşamına kalp krizi sonucu veda eden Matild Manukyan’ın ailesi, başsağlığı ziyaretine gelenler arasında bir grup ölkücü gencin de yer aldığını söyledi. Manukyan’ın üç yıl öncesine kadar, Arzu apartmanındaki bir dairesini Şişli Ölkü Ocaklarına verdiği, karşılığında da tek kuruş kira almadığı belirtildi”ğini...¹⁴²

“MHP’li Sazak kardeşlerin, devlete yalan beyanda bulunarak, orman arazisine el ‘koyduk’lar”ını.¹⁴³ Yani yolsuzluklarla batmış MHP’nin Türkeş’in kara para hikâyeleriyle çalkanıp, aşağıdaki benzeri haberlere konu olduğunu...¹⁴⁴

¹³⁹ Murat Çelikkan, “Ölkü Ocakları”, Radikal, 18 Aralık 2003, s.4.

¹⁴⁰ “Aydın’a Tedbir Şoku”, Radikal, 24 Aralık 2004, s.6.

¹⁴¹ Soner Arıkanoglu, “Ölkücü Avukat Artık Sanık”, Radikal, 27 Nisan 2005, s.9.

¹⁴² “Ölkücülerden Manukyan’a Vefa”, Milliyet, 21 Şubat 2001, s.14.

¹⁴³ Ali Adakoğlu, “Yine Büyük Talan”, Akit, 23 Ocak 2001, s.12.

¹⁴⁴ Bkz. M. Yekin, “Türkeş’e Örtülü Ödenekten Para Gitti mi?”, Radikal, 14 Şubat 2001, s.6; “Türkeş, Topal’dan Para Aldı mı?”, Milliyet, 21 Şubat 2001, s.14; G. Tahinci-

“Türkeş’in yurtiçi banka hesaplarında tuttuğu MHP’ye ait 3 milyon doların da ailesinde kaldığı ileri sürüldü. Türkeş’in bu parayı çekmek için oğlu Tuğrul Türkeş’e vekâlet verdiği belirtildi...”¹⁴⁵

“Türkeş’in İngiltere’deki trilyonluk hesabı için basına sitem eden eşi Seval Türkeş, ‘Bu para başka liderler için çerez parasıdır’ dedi...”¹⁴⁶

“Dolandırıcılık ve sahte belge suçlarından 8 yıla kadar hapis istemiyle yargılanan A. Türkeş’in kızları Ayzıt Türkeş ve Umay Günay, af yasasından faydalanabilmek için başvurdu. Yargılandıkları 7. Ağır Ceza Mahkemesi’ne dilekçe veren kardeşler, ‘Sahtecilik ve dolandırıcılık’ suçunun af kapsamına alınmasını istediler...”¹⁴⁷

Ya da, ya da “Milliyetçi MHP’nin neye karşı olduğunu daha iyi anlamak üzere, 57. Hükümet’e üye olduğu üç yıldan bu yana nele-re karşı olmadığını bir görelim.

MHP Türkiye’nin yargı yetkisini kısıtlayan Tahkim Yasası’na karşı çıkmamıştır.

MHP Şeker Yasası’na karşı koymamıştır.

MHP, Tütün Yasası’na muhalif olmamıştır.

MHP, Sanayi Bölgeleri düzenlemesine karşı değildir.

oğlu, “Türkeş’in Malları Tedbirli”, Milliyet, 18 Şubat 2001, s.19; O. Erinc, “Türkeş’in Paraları”, Cumhuriyet, 17 Şubat 2001, s.7; Ş. Alpay, “Başbuğ’un Serveti”, Milliyet, 17 Şubat 2001, s.22; “Kuşkulu Servet Tartışması: Oğul Türkeş MHP’yi Suçladı”, Cumhuriyet, 18 Şubat 2001, s.9; Y. Çetiner, “Türkeş ve 40 Yıllık Söylentiler”, Milliyet, 12 Şubat 2001, s.20; C. Gedik, “Dolarların da Başbuğ’uydu”, Radikal, 11 Şubat 2001, s.7; “Tuğrul Türkeş, Babasının Gizli Hesaplarından MHP’nin Haberdar Olduğunu Açıkladı”, Cumhuriyet, 14 Şubat 2001, s.1; “Türkeş’in Beyanamesinde Yer Almayan 1,2 Trilyon Liralık Servetin Kavgası Açıklanmayı Bekliyor”, Cumhuriyet, 11 Şubat 2001, s.5; İ. Berkan, “Türkeş’in Paraları”, Radikal, 15 Şubat 2001, s.3; G. Tahincioğlu, “Türkeş Talimat Verdi 1,2 Trilyonluk Gizli Servet Dolaştı”, Milliyet, 11 Şubat 2001, s.16; “Türkeşlerin Miras Kavgası”, Radikal, 14 Şubat 2001, s.7; Ö. Suşoğlu, “Türkeş’in Kızına Savcılık Sorgusu”, Milliyet, 18 Aralık 1998, s.15; G. Tahincioğlu, “Türkeş’in Serveti Tedbirli”, Milliyet, 10 Şubat 2001, s.18; “Tuğrul Türkeş: MHP’nin Mali Babamda”, Milliyet, 12 Şubat 2001, s.18; A. Özgür, “Türkeş’in Gizli Hazinesi Var mıydı?”, Evrensel, 12 Şubat 2001, s.6; “MHP: Paralar Ülkücülerin”, Radikal, 12 Şubat 2001, s.7; Ö. Acar, “Türkeş’in Kayıt Dışı Parası”, Cumhuriyet, 13 Şubat 2001, s.6; Altan Tan, “İhlâs Finans ve Türkeş’in Planları”, 2000’de Yeni Gündem, 18 Şubat 2001, s.3.

¹⁴⁵ Canan Gedik, “3 Milyon Dolar Kimde?”, Radikal, 13 Şubat 2001, s.7.

¹⁴⁶ “Çerez Parası”, Hürriyet, 13 Şubat 2001, s.20.

¹⁴⁷ “Af İstemişler”, Hürriyet, 17 Şubat 2001, s.22.

MHP, Türkiye’de tarımda ürüne sübvansiyonu kaldırıp çiftçiye, o da yalnız altı yıl için, doğrudan yardımı öngören düzenlemeye, yani AB ve ABD’de sübvansiyon edilen tarıma her türlü sübvansiyonun altı yıl içinde kaldırılmasına ses çıkarmamaktadır.

Görülüyor ki, esinini Dünya Ticaret Örgütü’nden alan Dünya Bankası ve IMF önerilerine karşı, MHP’nin Türkiye çıkarlarını öne sürerek söyleyeceği bir şey olmamıştır.

Onun içindir ki, en büyük kâbusu milliyetçi hareketler olan vahşi liberal küreselleşmeciler çevreler, MHP’den hiç mi hiç rahatsız değildir, hiçbir zaman da olmamışlardır. Onlar için ekonomik konulara milliyetçi yaklaşan iktidarlar ne denli tehlikeli ve istenmezse bu konularda ses çıkarmayan, ama kendi vatandaşına karşı milliyetçilik bayrağı yükselten iktidarların da, o kadar zararsız ve makbul¹⁴⁸ olduğunu unutmayın; unutturmayın.

Ve onlara ilişkin son bir şey daha: “Mersin’deki provokasyon öncesi ABD Büyükelçiliği Siyasi İşler Müsteşar Yardımcısı’nın MHP ziyareti ve ardından Ülkü Ocakları Genel Başkanı’nın değiştirilmesiyle birlikte ‘ölkücü’ler’ arasında yaşanan hareketlilik dikkat çekiyor. MHP’nin ‘gazetesi’ndeki ‘Ülkü Ocakları Genel Merkezi’nde yaşanan olağan değişiklik üzerinde hesap yapanlar, başka alanlara taşınacak hizmetlerimize şaşıracaklardır’ yazısı provokasyonun izlerini taşıyor. Provokasyonun bir boyutunun da bölünme aşamasındaki ‘ölkücü’leri toparlamaya yönelik olduğu belirtiliyor.

Milliyetçi ‘askeri-sivil’ çevrelerin Kürtlere karşı şoven dalga yaratmak için kullandığı bayrak provokasyonu öncesi MHP ve ‘ölkücü’ler’ içinde bölünmeye varan kriz yaşandığı ortaya çıktı. Provokasyonun arka planı hakkında bazı ipuçları veren bu hareketlilik ABD’lilerin kamuoyuna da yansıyan MHP ziyareti sonrası başladı. ABD’nin Ankara Büyükelçiliği Siyasi İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı Dr. James R. Sopp, 2 Mart’ta MHP Genel Merkezi’ni ziyaret ederek, Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Şandır’la görüştü. ABD’li diplomat, ‘MHP’yi çok önemsedikleri mesajını verdi. MHP teşkilâtlarının kendilerini ziyaret etmek isteyen ABD’li he-

¹⁴⁸ Ali Sirmen, “MHP Neyi İstemiyor?”, Cumhuriyet, 25 Nisan 2002, s.4.

yetlere kapılarını açmamasını şikâyet eden Dr. Sopp, şunları dile getirdi: ‘Biz Türkiye’yi tanımak, Türk halkının endişelerini öğrenmek istiyoruz. Amerikan karşıtlığından ve büyümesinden rahatsız oluyoruz’. Mehmet Şandır ise, ‘MHP olarak bizim anti-Amerikancılık gibi bir politikamız yok. Bugün Amerikan karşıtlığı yapanlar, bize göre sizin desteklediklerinizdir’ karşılığını verdi...”¹⁴⁹

TÜRK(İYE) ‘EĞİTİM’İ, ‘ÜNİVERSİTE’Sİ VS...

“Yüzeyde hazine bulamazsınız.”¹⁵⁰

Bir yandan Zhou Xun’un, “Kişinin tıpkı bir yiyeceği yemeden tadını bilemeyeceği gibi, eğitim olmadan ne kadar büyük olursa olsun bilginin kapsamlı miktarını büyüklüğünü bilemez”;¹⁵¹ öte yandan Leo Tolstoy’un, “İnsanların elli kalıp ve klişelere göre bile bile biçimlendirilmesi anlamımdaki eğitiminin verimsiz, haksız ve olanaksız olduğunu ispat etmek istiyorum. Eğitim hakkı diye bir şey yoktur”; veya A. Einstein’ın, “Bir okulda en kötü şey, korku, baskı ve her şeyi herkesten iyi bilir görünme yollarına başvurmadır. Böyle bir eğitim, öğrencide sağlam duyguları, içtenliği ve kendine güveni yok eder. Her çağın insanı, kendisi için doğru olanı bulmaya çalışmak zorundadır” diye betimlediği eğitim sorunsalı;¹⁵² gençlik ve gelecekle doğrudan ilintili bir alandır...

Sadece ‘gençlik ve gelecekle’ mi? Hayır; devletin ideolojik aygıtları ve burjuva egemenliğin doğrudan üretimiyle de elbette...

1) TÜRK(İYE’NİN) DERS KİTAPLARINDAKİ ‘EĞİTİM’

“İnsanlar cahil doğarlar, aptal değil.

Onları aptallaştıran eğitimidir.”¹⁵³

¹⁴⁹ Engin Aslan, “Provokasyonda ‘Ülkücü’ İzi”, Ü. Özgür Gündem, 28 Mart 2005, s.6.

¹⁵⁰ Fransız Atasözü.

¹⁵¹ Zhou Xun, Konfüçyüs Bilgeliği, çev. Nilüfer Uluç, Dharma Yay., 2005.

¹⁵² “Eğitilmiş insanlar adalet olmadan cesaret sahibi olunca asi olurlar. Küçük insanlar adalet olmadan cesaret sahibi olunca haydut olurlar” (Konfüçyüs). “Bir insanın üniversiteyi bitirmesi ne yardımcı olabilirsiniz, fakat istemezse ona düşünmeyi öğretemezsiniz” (Henry Ford).

¹⁵³ Bertrand Russell.

Türk(iye'nin) ders kitaplarındaki eğitim mi? Bu konuyu kaynağından örneklersek; işte birkaç veciz veri!

* “Rum ve Ermenilerden sonra ayaklanmalarla Osmanlı Devleti’ni ve Türkiye Cumhuriyeti’ni uğraştıran ve ciddi kayıplara neden olan diğer topluluklar da Süryaniler, Nasturiler ve Kildanilerdi. Bugün yurtdışındaki bazı Süryaniler Türkiye’ye karşı son derece kötü propaganda yapmaktadırlar...”

* ‘Süryani, Nasturi ve Kildani kilise ve toplumları mezhep, toplum yapısı ve köken bakımından o kadar birbirine karışmıştır ki, elde çok kesin belgeler olmadığı sürece bunları birbirinden ayırmak zordur. Ancak Süryanilere kıyasla Nasturi ve Kildanilerin yıkıcı ve bölücü hareketleri çok açık biçimde görülmektedir’.

* ‘Avrupalı güçlerin ve Yunanistan’ın Anadolu’ya ilişkin hedefleri canlılığını korumaktadır. Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması ile beraber, tarihe gömülen Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Ortodoks ayrılıkçılığını tekrar canlandırmaya çalışmaktadır’.

* ‘Yunanistan’la aramızdaki Kıbrıs ve Ege denizindeki anlaşmazlık, Yunanistan’ın yayılma düşüncesinin bir sonucudur’.

* ‘Yunan isyanının çıkmasında etkili olan nedenler Sırp isyanının nedenlerinden farklı değildir. Ancak, Yunanlıların Osmanlı Devleti’nde sahip oldukları haklara bakıldığında, onların isyan etmek için daha az gerekçeleri olduğu görülür’.

* ‘Yunan isyanının her aşamasında Anadolu’daki Rumlar onlarla birlikte hareket etti. Çünkü her iki toplum aynı kökten geldiklerine inanıyorlardı...’

* ‘Rusya’daki Ermeniler büyük bir baskı altında yaşarken Osmanlı Ermenileri dinlerinin gereklerini hiçbir engellemeye uğramadan yerine getirir, dillerini serbestçe konuşurlardı. Bütün azınlıklar gibi Ermeniler de askere alınmazlardı. Osmanlı Ermenileri bu mutlu durumlarından çok memnundular. Türklerle içice yaşıyorlardı ve çok iyi anlaşıyorlardı. Öyle ki, bazı Ermeniler ana dillerini bite unutmıştı’.

* ‘Ermeniler aralarında Türkçe konuştukları gibi örf ve adetlerimizi de benimsemişlerdi. Onlar, azınlıklar arasın da en güvenilir topluluk olarak kabul edilirdi’.

* ‘Ermeniler, 1. Dünya Savaşı sırasında saldırılarını artırdılar. Savaş ortamını uygun bir fırsat sayarak, Türklerin yaşadıkları şehirlerle ve köylere baskınlar düzenlediler. Çocukları, kadınları, savaşa gidememiş ihtiyarları acımasızca öldürdüler. Ruslarla savaş hâlinde olan Türk ordusunu arkadan vurmaya başladılar’.

* ‘Erzurum, Kars, Van, Bitlis, Muş, Adıyaman, Sivas, Kayseri, Ankara’ya kadar uzanan bölgelerde Ermeniler tarafından katledilmiş Türklere ait yüze yakın toplu mezar bulunması, işlenen cinayetlerin boyutunu gözler önüne sermektedir. Bu bulgulara göre, Ermeniler tarafından 1. Dünya Savaşı’nda yarım milyona yakın Türk katledilmişti’.

* ‘Ermeniler, Ruslarla birlikte suçsuz, günahsız Türk komşuları üzerine saldırmışlardır. Ermeni komitecileri gözleri dönmüş biçimde pek çok kenti, kasaba ve köyü basmış, çocuk, kadın demeden Türkleri öldürmüşlerdir’.

* ‘Gerek tehcir sırasında gerekse Ermeni komitelerinin güvenlik güçleriyle çatışmalar sırasında bazı Ermeni kayıpları meydana gelmiştir. Ermeni kayıpları daha çok, o sıralarda Müslüman nüfusta olduğu gibi hastalıklardan da meydana gelmiştir’.

* ‘[Tehcir edilen] Ermenilerin geride bıraktıkları taşınır malları kendilerine ulaştırıldı. Taşınmaz malları açık artırmayla satılarak bedelleri hak sahiplerine ödendi’.

* ‘Ermeniler asılsız soykırım iddialarının uluslararası alanda tanınması için özellikle basın yayın araçlarını yaygın olarak kullandılar. Sahte şahit ve belgelerle insanlığı etkilemeye çalıştılar. Dünya siyasetinde belirleyici olan ülkelerde yaşayan Ermeniler, ekonomik ve politik etkinliklerini kullanarak kendi davalarını savunacak güç merkezleri oluşturdular. Belirli aralıklarla giriştikleri terör hareketleri ile uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmeye çalıştılar. Tarihin en kanlı terör örgütlerinden biri olan ASALA’yı (Ermenistan’ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Örgütü) kurdular’.

* ‘Bazı Avrupalı ve Ermeni yazarlar, nakil ve yerleştirme ye tabi tutulan Ermenilerin sayısını abartarak, bunu Türkler aleyhine önemli bir malzeme olarak kullanmışlardır. Oysa Rusların Doğu

Anadolu'ya istilasından sonra, Ermeni ve Rus zulmünden kaçarak Anadolu'nun iç taraflarına doğru göç eden Türklerin uğradıkları kayıplar Ermenilerinkinden daha ağırdır. Bunlar Müslüman ol-
duktan için, hiçbir Avrupalı ya da Amerikalı yazar veya siyaset
adamı, onların sefalet ve felaketini, Ermenilerinki gibi edebi bir
lisanla anlatmak lüzumunu vicdanında hissetmemiştir...»¹⁵⁴

Devam edelim: “Türkçede, ne İtalyancanın birbirini takip eden
y’leri, şiddetli r’leri, Rumcanın yılan hıştırtısını andıran peş peşe sin
kullanımları, peltek s ve z’leri vardır”;

‘Türkiye Cumhuriyeti’ni yıkma, yok etme çabaları iç ve dış
güçlerin büyük hayalidir”;

‘Atatürk’ün belirttiği gibi güçlü olmayanların hak istekleri dik-
kate alınmaz ve böylelerine saygı duyulmaz”;

‘Atatürk bütün milletlere saygı duyar ama onların hepsinin üs-
tünde Türk’ü görür. Ona göre dünya yüzünde Türk’ten daha bü-
yük, ondan daha eski, ondan daha temiz millet yoktur ve bütün
insanlık tarihinde görülmemiştir”;

‘Milliyetçilik inkâr edilecek olursa Türk varlığı da sona ermiş olur’;

‘Osmanlı İmparatorluğu yetkililerinin Ermenilerin devlete sadık bir
tebaa ve masum oldukları yolundaki beyanatları da onları şımartıyordu”;

‘Bu nedenle dilencisiz olmaz. Özellikle çocuklu çingene karıla-
rı... Tıpkı bizimkiler gibi yapışkan...”;

‘Köylerden kente göç eden insanlar... Bu durum, kentlerde
sapma davranışlarının artmasına, cinayet hırsızlık gibi suçlara ne-
den olmaktadır...”;

‘Marksizm-Leninizm, elbette Atatürkçülükle bağdaşmaz. Ayrıca
şunu belirtmek gerekir ki, ‘milliyet duygusu ve millet gerçeği mil-
leti inkâr eden ideolojilerden daha güçlüdür”;

‘Yunanistan, Türkiye aleyhindeki tüm faaliyetlerde ilk isim ola-
rak dikkat çekmektedir’, ‘Kadının büyük vazifesi analıktır’...

‘Türkler asker millettir, kadınlar vefakârdır, etrafımız düşman-
larla sarılıdır...»¹⁵⁵

¹⁵⁴ Tarih ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarından Seçmeler, PostExpress, Mart-Nisan 2004, s.40.

¹⁵⁵ Nazan Özcan, “Ders Kitaplarını İyileştirmek”, Radikal İki, 14 Aralık 2003, s.7.

İşte Türk eğitimi?

Dahası da var: ‘Ders Kitaplarında İnsan Hakları projesi kapsamında yapılan tarama sonuçlarına göre 68 ilköğretim ve 75 lise ders kitabında ‘cinsiyet ayrımcı öğeler’ bulundu.

‘Ders kitapları yaratıcı, eleştirel düşünmeyi harekete geçirememektedir’, ‘Kitaplarda bilim dışı, bilime aykırı sunuşlar yer almaktadır’, ‘Eşitliksizci, dışlayıcı, ayrımcı zihniyet, çeşitli biçimlerde açığa çıkmaktadır’...

Bunlar, 190 ders kitabında Türkiye Bilimler Akademisi, Tarih Vakfı ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın işbirliği ile yapılan ‘Ders Kitaplarında İnsan Hakları’ projesi kapsamında yapılan taramanın sonuçlarından bazıları...¹⁵⁶

Ve işte çarpıcı örnekler:

* Sosyal Bilgiler, Demokrasi ve İnsan Hakları ders kitaplarında ‘nükleer silahların kullanılması’ ve ‘savaşın meşrulaştırılması’:

- ‘Ama sonunda atom gücünden yararlanmaları konusunda Amerikalılara önder oldu, artık savaş tek çareydi...’

* Tarih ve Din Kültürü ders kitaplarında ‘öç alma’ teması:

- ‘Amaç, yenilginin öcünü almak; Rum, Ermeni ve Gürcülerden oluşan Bizans kuvvetlerini dağıtmaktır’

- ‘Hz. Muhammed, Mu’te yenilgisinin öcünü almak ve Kuzey Arabistan’daki kabilelere gözdağı vermek istiyordu’

* Sosyal Bilgiler, Edebiyat, Tarih, Coğrafya ve Din Kültürü ders kitaplarında ‘savaşın, ölümün yüceltilmesi’ ve ‘şiddetin olağanlaştırılması’:

- ‘Vatan için ölürüz’

- ‘Erozyonu önlemede amaç; toprağın bu vatanın en önemli unsuru olduğunu bilmektir... Bu yürekli, mücadeleci, toprağını, doğayı ve vatanını seven yurttaşların sürdüreceği bir savaştır. Biz, vatani uğruna canını veren bir milletiz. Bu savaşa gerekli maddi ve manevi desteği vererek...’

* Hayat Bilgisi, Tarih ve Edebiyat ders kitaplarında ‘kadın-erkek toplumsal rollerine ilişkin’ belirlemeler:

¹⁵⁶ “Ayrımcılık Kitaplara Girdi”, Cumhuriyet, 10 Aralık 2003, s.7.

- ‘Ayrıca saray kadınlarının devlet işlerine karışması ve bazı devlet adamlarının da onların yanında yer alması, bu isyanların çıkmasında etkili olmuştur’

* Edebiyat ve Tarih ders kitaplarında ‘yabancı düşmanlığı’ ve ‘diğer dinlerin aşağılanması’:

- ‘Derler ki, Ferdinand bu kez de padişah efendimizin karşısına çıkmaktan kaçınmış. Savaş onunla değil, onun, can korkusuyla başboş bıraktığı Hristiyan sürüleriyle olmuş...”¹⁵⁷

İşte Türk(iye) egemenlerinin eğitim...

2) ‘EĞİTİM’ GERÇEĞİ

“Eğitim bir kişinin öteki kişiye zorla, şiddet yoluyla etki etmesidir.”¹⁵⁸

İyi de bu ‘eğitim(sizlik)in gerçeği ya da soru(n)ları’ da ne mi?

Birincisi: “Sağduyu sahibi herkesin bildiği gibi, eğitim sorunu ezberci eğitimden kaynaklanmaktadır. Bugünkü eğitimin en büyük eksikliği, özgür düşünme yetisi kazandırmaması ve sorgulamadan öğrenmeye dayalı otoriter bir sistem oluşudur”.¹⁵⁹

Örneğin, “635 bin öğrencinin katıldığı Liselere Giriş Sınavı’nda (LGS) 65 bin aday ‘0’ puan aldı...”¹⁶⁰

“Bir öğrenci profili araştırmasının sonuçlarına göre öğrenciler,

Boş zamanlarını daha çok müzik dinleme ve TV seyretme ile değerlendirmekte. Kitap okuma ve sosyal aktiviteler, tercihlerde son sıralarda yer almaktadır.

Ders haricinde okunan eserlerde gazetelerin haber-köşe yazarları ve spor haberleri önde gelmekte (%80-85), Türk ve yabancı klasikleri ise çok az oranda (%3-5) tercih edilmektedir.

Öğrencilerin %43’ü Batı klasiği, %20’si tanınmış Türk yazarlarını hiç okumadıklarını ifade etmektedirler. Kültürel ve popüler bilimsel dergileri hiç okumayanların oranı %58’dir.

¹⁵⁷ Önay Yılmaz, “Ders Kitaplarında 4 Bin Hak İhlâli”, Milliyet, 11 Aralık 2003, s.15.

¹⁵⁸ Leo Tolstoy.

¹⁵⁹ İsa Eşme, “Eğitimde Gidiş Nereye?”, Cumhuriyet, 17 Aralık 2003, s.2.

¹⁶⁰ “Eğitim Yine Sıfır Çekti”, Vatan, 29 Temmuz 2004, s.1.

Öğrencilere bazı ünlü kişilerin tanınma durumu sorulduğunda ilk sırayı %98 oranla sporcu İlhan Mansız alırken son iki sırayı %29 oranla ünlü bilim adamı Cahit Arf ve %23 oranla Köy Enstitüleri'nin kurucusu Hasan Ali Yücel almıştır.

Öğrencilerin eğitim için ne diyor?

Araştırmada öğrencilere yetiştikleri eğitimle ilgili olarak 10 ayrı soru yöneltilmiştir. Sonuçların analizine göre öğrencilerin;

%63'ü, eğitimin bilgi yüklemeye dayalı ve ezberci olduğunu,

%89'u, sınavın amaç olduğunu,

%87'si, eğitimin kendilerini hayata hazırlamadığını ve öğrendiklerini yaşantılarında kullanamadıklarını,

%80'i, eğitimin eleştirel düşünme, kişiye kendini ifade etme becerisi kazandırmadığını,

%91'i, 'sorgulayıcı' değil, 'söylenenleri kabullenici' nitelikte bir eğitim gördüklerini,

%80'i, eğitimin kendilerine bağımsız karar verme yetisi kazandırmadığını,

%82'si; ülke ve dünya sorunlarına duyarlı yetiştirilmediklerini,

%74'ü, mevcut eğitim sistemiyle yabancı dil öğrenemediklerini,

Sonuç olarak %91,5, eğitim sisteminden memnun olmadığını ifade etmiştir...»¹⁶¹

İkincisi: "MEB web sitesine girip İlköğretim Genel Müdürlüğü sayfasına ulaştığınızda Millî Eğitim'in genel amacının bütün bireyleri, Atatürk ilke ve inkılâplarına ve anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milleti'nin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak eğitmek olarak formüle ediliyor"ken¹⁶² bu resmi ideolojik yaklaşım¹⁶³ ifadesini milliyetçi-

¹⁶¹ İsa Eşme, "Eğitim Hayattan Çok Uzak", Radikal, 26 Mayıs 2004, s.9.

¹⁶² Oğuz Adanır, "Ahlâksız Bir Eğitim Sistemi", Radikal İki, 13 Haziran 2004, s.7.

devletçi ve “Korku temeline dayalı eğitim”de bulmuştur, bu da ‘korku kültürü’ oluşturmıştır...”¹⁶⁴ Örneğin, “Okullarda sınıf öğrencileri dayığa maruz kalıyor...”¹⁶⁵

Üçüncüsü: “Türkiye’de eğitim için öğrenci başına 380, Zimbabve’de ise tam 768 dolar harcanıyor”.¹⁶⁶

¹⁶³ Bkz. Özgür Üniversite Forumu, No:23, Temmuz/Eylül 2003; K. Cangızbay, “Rejim, Üniversite ve Bilim”, s.7-23; M. K. Kaynar, “Türk Milli Talim ve Terbiye Sistemi”, s.24-42; İ. Parlak, “Milli Eğitim ve İdeolojisi Üzerine”, s.43-68; A.G. Altunay, “Militarizm, İnsan Hakları ve Milli Güvenlik Dersi”, s.69-95; C. Başkaya, “Merak, Keşif ve Öğrenme”, s.96-103; D. Tışkaya, “Eğitim Üzerine”, s.125-35; R. Günlü, “Yüksek Öğretim Politikası”, s.136-52; F. Akarsu, “Eğitim, Kültür, Tarih: Bir Çözümleme”, s.153-61; A. Güçlü, “Eğitimde Çok Şey Değişecek!”, Milliyet, 13 Şubat 2004, s.20; “AKP’nin Eğitim Politikaları: Bir Toplumsal Karanlık Projesi”, Teoride Doğrultu Dergisi, No:15, Ocak-Şubat 2004, s.39-48; İ. Tekeli, Eğitim Üzerine Düşünmek, Türkiye Bilimler Akademisi Yay., 2004; Y. Taşkın, “Orta Sınıflar ve Bugünkü Eğitim”, Gelecek Dergisi, No:17, Şubat 2004, s.20-21; A. Koç, “Üniversite Eğitimi Umulan Bulunan Sorunlar”, Devrimci Genç, Özel Sayı, Şubat 2004, s.13-6; A. Güçlü, “Öğretmenin Bitmeyen Çilesi”, Milliyet, 28 Aralık 2003, s.21; “Ders Kitaplarında 4 Bin Hak İhlâli”, Fırat’ta Yaşam, No:214, 12 Aralık 2003, s.3; F. Gök, “Eğitim Alanı İhmal Edildi”, Ü. Özgür Gündem, 17 Nisan 2004, s.8; “1 Profesöre 5.311 Öğrenci”, Ü. Özgür Gündem, 25 Nisan 2004, s.6; T. Yörükân-A. Yörükân, Üniversitelerde İlim ve Ahlâk, Vadi Yay., 2003; K. İnal, Eğitim ve İktidar -Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler, Ütopya Yay., 2004; E. Temelkuran, “İmam Hatipleşen Liseler”, Milliyet, 12 Mayıs 2004, s.17; G. İrzık, “Türkiye’de Felsefe ve Bilim Tarihi Yapmak Üstüne Düşünceler”, Toplum ve Bilim Dergisi, No:99, Kış 2003/04, s.65-74; N. Tarkan, “Çağdaş Eğitim”, Cumhuriyet, 10 Haziran 2004, s.17; Ö. Akgüç, “Eğitimin Düzeyi”, Cumhuriyet, Milliyet, 6 Haziran 2004, s.13; F. Bila, “Eğitimde Yapısal Değişim”, Milliyet, 7 Ağustos 2004, s.16; F. Kozok, “Eğitim Sistemi İflas Etti”, Cumhuriyet, 21 Ağustos 2004, s.4; İ. Berkan, “Eğitimde Felsefe Değişirken”, Radikal, 26 Ağustos 2004, s.3; S. Ediz, “Eğitim Politikamız”, Akşam, 16 Ağustos 2004, s.14; E. Kumcu, “Hangi Eğitim Reformu”, Hürriyet, 6 Ağustos 2004, s.9; H.B. Kahraman, “Eğitim Ölüsünü Kaldır(ama)mak”, Radikal, 2 Ağustos 2004, s.9; İ.G. Kafkas, “Eğitimde Küreselleşme”, Cumhuriyet, 17 Şubat 2004, s.17; T. Ateş, “Eğitim Sorunumuz”, Cumhuriyet, 8 Temmuz 2004, s.3; E. Şat, “Hangi Eğitim Başlıyor?”, Evrensel, 13 Eylül 2004, s.9; İ. Berkan, “Eğitimde Eşitlik İçin”, Radikal, 15 Eylül 2004, s.3; M. Bostancıoğlu, “Eğitimin Önündeki Engeller”, Cumhuriyet, 14 Eylül 2004, s.2; S. Laleoğlu, “Ezberci Eğitim Terk Edilmeli”, Ü. Özgür Gündem, 10 Eylül 2004, s.8; A. Öz, “Eğitsel Karanlık: ÖSS ve Sınav Proletaryası”, Umrın Dergisi, Ağustos 2004, s.14-6; “Eğitimde Ürkütücü Tablo”, Radikal, 8 Aralık 2004, s.5; E. Mutlu, “Üniversitede Etik”, Radikal İki, 3 Ekim 2004, s.4; N. Mutluay, İlk Çağda Ön Asya Uygarlık Merkezlerinde Eğitim, Ütopya Yay., 2004.

¹⁶⁴ Nevzat Yüksel, “Tanrı Korkusu Yerine ‘Sevgi’”, Cumhuriyet, 31 Ocak 2004, s.2.

¹⁶⁵ “Okullarda Hâlâ Dayak Atılıyor”, Radikal, 15 Şubat 2004, s.5.

“%21’lik genç nüfusta Meksika’dan (%23) sonra ikinci sırada gelen Türkiye’de, eğitime ayrılan kişi başına 380 dolarlık hayli düşük kaynakla ‘Üçüncü Dünya’ ülkelerinin bile gerisinde...”¹⁶⁷

“Eğitim-Sen’in 15 ilde çeşitli üniversitelerde yaptığı araştırmaya göre, üniversite öğrencilerinin %22’sinin ailesinin aylık gelirinin ‘açlık sınırında’, %57’sinin de ‘yoksulluk sınırının altında’ olduğu ortaya çıktı. Araştırma sonucuna göre, çok çocuklu ailelerde üniversiteye giden öğrenci sayısı azalırken az çocuklu ailelerde bu oran artıyor. Araştırmada, kalabalık nüfuslu ailelerde okuyan çocuk sayısı %4 olarak belirlendi. Öğrencilerin %68’i ‘geleceğin karanlık olduğunu ve hiçbir şeyin değişmeyeceğini’ düşünüyor”.¹⁶⁸

“Türkiye, eğitim fakültelerinde bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı bakımından, dünya sıralamasının en alt sıralarında yer alıyor. Türkiye’deki eğitim fakültelerinde öğretim üyesi başına 35, Almanya’da 8 öğrenci düşüyor...”¹⁶⁹

“Eğitim-Sen’in yaptığı araştırmaya göre okulların %70’i standartlara uygun değil. %48’inin bahçesinde bir tane bile ağaç yok. Okulların %30’unda da spor yapılabilecek alan bulunmuyor...”¹⁷⁰

2.1) ‘PARALI EĞİTİM’

“Para en güvenilir insanın elinde bile olsa, insanın gelişmesi için bir araç değildir.”¹⁷¹

Dördüncüsü; bu eğitim bir ‘kamu hizmeti’ olarak sunulmaya kalkılırsa da giderek, piyasa ekonomisine uyarlanan paralı bir hizmete (metaya) dönüştürülmektedir...¹⁷²

¹⁶⁶ “Geri Kalmışın Gerisinde Bir Eğitim”, Fıratta Yaşam, No:215, 19 Aralık 2003, s.6.

¹⁶⁷ İsa Eşme, “Kaynağa Bak, Sonucu Gör”, Radikal, 11 Ağustos 2004, s.9.

¹⁶⁸ “Öğrenci ‘Çöküntü’ İçinde”, Cumhuriyet, 20 Aralık 2003, s.3.

¹⁶⁹ Umay Aktaş, “Eğitimcilerin Eğitimi Eksik Kalıyor” Radikal, 31 Mart 2004, s.11.

¹⁷⁰ Umay Aktaş, “Okulların Yapısı Eğitime Uymuyor” Radikal, 8 Nisan 2004, s.4.

¹⁷¹ Albert Einstein.

¹⁷² Bkz. Fuat Ercan, “Türk Yüksek Öğretim Sisteminde Dönüşüm: Neo-Liberal Eğitim Politikalarının Eleştirisi-1”, Üniversiteli Cephe, Aralık 2003, s.2; “Almanya’da Yüksek Eğitim Paralı Hale Getiriliyor”, Devrimci Halkın Birliği, No:8, 15 Şubat 2004, s.16; Burcu Türk, “Sermayenin Üniversiteleri”, Hareket Dergisi, No:6, Mayıs 2004, s.21; Abclard, “Avrupa Üniversitelerinde Ticaret”, Le Monde Diplomatique-Vatan, 2-8 Mayıs

Evet; “Eğitim kâr amaçlı olmayan uzun vadeli altyapı hizmetlerindendir. Ancak ulus-devletler, küreselleşmeyle birlikte zayıfladıkları için yeterince kaynak bulamıyor. Bu yüzden de eğitim sistemleri hemen her ülkede iflas ediyor”.¹⁷³

Öte yandan, ‘Üniversiteler piyasaya açılacak’ken;¹⁷⁴ “Bugün gelen sefil nokta, bir kurum olarak üniversitede ve bir toplumsal katman olarak öğretim üyelerinin maddi koşullarında ve pratiklerinde çeyrek yüzyıla yakın bir süre boyunca yaşanan içten içe bir değişimin ürünüdür. Bu değişim süreci, geçmişte belirli bir eleştirel mesafeyi korumuş olan üniversitenin ve öğretim üyelerinin düzenle adım adım bütünleşmesine yol açmıştır. (...)

Üniversitenin ticarileşmesine paralel olarak, öğretim üyeleri de büyük ölçüde tüccarlaşmıştır. Öğretim üyelerinin bu konumu, genç araştırma görevlilerini müreffeh bir geleceğe yatırım çabasına yöneltmekte, onlara muhafazakâr bir ruh aşılamaktadır”.¹⁷⁵

3) ÜNİVERSİTE Mİ YOKSA (‘KİŞİ’) İŞLETME Mİ?

“Eğitimin insanı değiştirmesi yetmez, iyiye doğru değiştirmesi gerekir.”¹⁷⁶

Gerçekten de eğitimin bir kamu hizmeti olmaktan çık(artıl)ıp özelleştirilmesiyle birlikte piyasaya eklemlenen “Üniversiteye iş dünyası kültürünün sokulmasının kısa vadeli etkileri, uzun vadeli sonuçlarını tersine çevirmek için çok geç kalınana kadar fark edilmeyecek kadar inceliklidir. Derek Bok’un belirttiği gibi, ticarileşme yavaş yavaş üniversitenin özgürlüğünü sınırlandıracak, etkinliğini

2004, s.8; Abbas Güçlü, “Öğrenci Müşteri mi?”, Milliyet, 4 Nisan 2004, s.21; Ahmet Yaşaroğlu, “Eğitim ve Para”, Evrensel, 3 Şubat 2004, s.7; “Eğitimin Paralı Hale Gelmesine Karşı Avrupa Üniversiteleri Direniyor”, Devrimci Gençlik, No: 17, Aralık 2003, s.8; “Üniversitelerde Piyasacı Terör”, Sol Dergisi, No:213, 9 Ocak 2004, s.10-11; “Eğitim Haktır Sattırmayacağız”, Özgür Gençlik, 27 Aralık 2003, s.24-25.

¹⁷³ S. Salih Caydı, “Eğitim Tüm Dünyada İflas Yolunda”, Radikal, 9 Eylül 2004, s.9.

¹⁷⁴ Koray Hacıoğulları, “Üniversitede Kim Patron Olacak?”, Toplumsal Özgürlük Gazetesi, No: 1, 1 Aralık 2003, s.24.

¹⁷⁵ Sungur Savran, “Üniversite Üzerine Mücadele (I): YÖK Utancı”, İşçi Mücadelesi, No:9, Kasım-Aralık 2003, s.12-14.

¹⁷⁶ Montaigne.

azaltacak ve toplumdaki konumunu düşürecek şekilde, niteliğini dönüştürmeye başlamıştır...”¹⁷⁷

Üniversiteler ‘başkalaştırılıp’, asli görev ve işlevinden uzaklaşırken, muhalif özelliklerinden de soyutlanmaktadır...

“Üniversitenin muhalefet görevi olduğu bilinir. Ancak üniversitenin muhalif tavrı ‘devlet iktidarı’ karşısında da geçerlidir.

Üniversite, devlet iktidarını oluşturan değil, olsa olsa ona muhalefet eden bir kurum olabilir. Zira üniversitenin herhangi bir iktidarla bağlantısı olması düşünülemez. Üniversite bağımsızdır ve bağımsız olduğu sürece işlevini yerine getirir. Üniversite için iyi - kötü iktidar yoktur. Herhangi bir iktidarla özdeşlik kuran üniversite, bilimsel bilgi üretme ve yayma potansiyelini koruyamaz.

Bu nedenle üniversite, yargı gibi, ordu gibi kurumlardan farklıdır. Yargının, ordunun ya da benzeri kurumların başlıca görevleri mevcut egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinin sağlanması olabilir.

Ancak üniversitenin kıstasları farklıdır. Üniversitenin kıstasları her şeyden önce evrenselidir. Dolayısıyla ulusal çıkarlar, devlet iktidarı gibi kavramlar üniversiteye yakışmaz. Üniversite ülkede bilimin sözcüsüdür ve bilimin gereklerini savunur. Bu elbette üniversitenin tarafsız olması anlamına gelmez.

Aksine üniversite taraftır. Ancak üniversite evrensel insanlık değerlerine taraftır. Yani üniversite barışa taraftır, özgürlüğe taraftır, insan haklarına taraftır. Özetle ifade edecek olursak, üniversitenin mevcut siyasal iktidar karşısında konumlanışı devlet organı olmasından kaynaklanmaz. Aksine üniversite, devlet karşısında özerkliğini savunabildiği oranda siyasal iktidara karşı da direnebilir. Dolayısıyla üniversitenin öncelikli görevi, birilerinin iktidarın yanında birilerine muhalefet etmek değil, her türlü iktidar karşısında kendi özerkliğini korumaktır”.¹⁷⁸

Malum ya “Üniversite çevresini üç küre sarar: Bilimküre, sanatküre ve düşüncü. Bu küreler birbirlerinin içine girmiş bir durumda üniversiteyi kuşatır. Üniversitede yaşayanlar bu kürelerin

¹⁷⁷ Richard Horton, “McBilimin Doğuşu”, Varlık Dergisi, No: 5, Mayıs 2004, s.26.

¹⁷⁸ K. Akbaş, ‘Bir İktidar Var İktidarda İktidardan İçeri’, Radikal İki, 11 Nisan 2004, s.6.

içinde soluk alır, tıpkı dünyada yaşayanların havaküre, yerküre, sukürede soluk alışığı gibidir”.¹⁷⁹

3.1) YÖK HAKKINDA

“Eğitim kafayı geliştirmektir, hafızayı doldurmak değil.”¹⁸⁰

Türkiye’de üniversitenin üniversite olmaktan çıkartılmasının önemli etmenlerinden birisi de YÖK’tür...

“12 Eylül askeri darbesinin ürünü olan YÖK ile üniversiteler zaten gelişmemiş olan akademik ve yönetsel özerkliklerini tamamen yitirmişler ve üniversiter kimlikleri tamamen kaybolmuştur. Liselerden farkı olmayan ve resmi görüşe göre güdümlenen okullar hâline gelmiştir”.¹⁸¹

YÖK, sadece askeri dönemin değil; Türk(iye) burjuvazisinin tüm dönemlerdeki ihtiyacını bir üründür.¹⁸² Oruç Aruoba’nın deyişiyle, “Hani ‘Dilimde tüy bitti’ derler ya; ben de 22 yıldır, YÖK ve üniversite üzerine yazdığım yazıların sayısını unuttum, yayımlandıkları yerleri de karıştırır oldum.

Gene de bir tane daha yazıyorum; çünkü ‘Değiştirilsin’- ‘Öyle değiştirilmesin’- ‘Şöyle değiştirilsin’ tartışmaları yeniden alevlendi; bu tartışma da, Türkiye’de yapılan çoğunluk tartışmalar gibi, kendi kuyruğunu kovalayan kedi yavrusunun elde ettiğinden bile daha verimsiz sonuçlar veriyor-bu noktadaki uygun deyim de, ‘Dön baba dönelim...’ (...)

Baştan şunu belirtiyim ki değiştirileceğini hiç sanmıyorum-çok önce yazmışım: YÖK, bugünkü hâliyle, her iktidar için biçilmiş kaf-

¹⁷⁹ Ahmet İnam, “Yaratıcı Üniversite”, Cumhuriyet Bilim Teknik, 3 Ocak 2004, s.11.

¹⁸⁰ Anonim.

¹⁸¹ “Humanite”den Öncesine Humaniter Bir Yaklaşım”, Humanite Dergisi, No:4, Aralık 2003-Ocak 2004, s.7.

¹⁸² “Savcı Hamza Uçar, savunmalarını bile almadığı 96 üniversiteli hakkında, YÖK protestosuna katıldıkları gerekçesiyle 8 yıla kadar hapis istedi. Savcı, yasal parti üyeliklerini de suç saydı... Ankara Başsavcılığı, YÖK’ü protestoya tartışmalı bir iddianameyle çok ağır fatura çıkardı, 96 üniversitelinin toplam 840 yıl hapsini istedi. Polis kimi bildirdiyse onu saruk yapan savcılık, bu kişilerin çoğunun ifadesini dahi almadan dava açtığını iddianamesinde itiraf etti. 8 sanığın cezasına ‘bu işi alışkanlık haline getirdikleri’ gerekçesiyle üçte bir oranında zammı istedi” (Adnan Keskin, “Savunma Yok, Ceza Çok”, Radikal, 30 Ocak 2004, s.7).

tandır; hiçbir iktidarın onu temelinden değiştirmek isteyeceğini sanmam. 'Netekim', 12 Eylül'den bu yana gelip geçmiş her hükümet, 'Değiştireceğim' diye başladı, aynen tuttu, değiştirmeden de gitti. Bunun nedeni de çok yalın: YÖK,¹⁸³ ülkenin bütün yükseköğretimini, tek elden, iktidarın yönlendirmesine veren bir dizgin düzeneğidir".¹⁸⁴

2005'İN 6 MAYIS'INDA GEÇMİŞ(İMİZ) VE DENİZ GEZMİŞ...

"İlle görmek için mi beklenir güzel günler
Beklemek de güzel."¹⁸⁵

¹⁸³ Blz. K. Cangızbay, "YÖK ve Devlet", Birgün, 4 Mayıs 2004, s.12; "YÖK Yasası Üzerine Çatışmalar Sürüyor", Kızıl Bayrak, 8 Mayıs 2004, s.14; "YÖK Tasansında Gerginlik", Radikal, 7 Mayıs 2004, s.6; A. Güçlü, "YÖK'te İpler Geriliyor", Milliyet, 30 Nisan 2004, s.21; A. Güçlü, "YÖK Kazanı Kaynıyor -4", Milliyet, 1 Mayıs 2004, s.21; A. Güçlü, "YÖK Kazanı Kaynıyor -5", Milliyet, 2 Mayıs 2004, s.21; "Yeni YÖK Yasası Meclis'te", Ü. Özgür Gündem, 5 Mayıs 2004, s.7; "Aras: Rektörler Yürüsün", Radikal, 13 Mayıs 2004, s.7; "YÖK'ten Ürkütücü Rapor", Ü. Özgür Gündem 22 Nisan 2004, s.3; A. Güçlü, "YÖK Kazanı Kaynamaya Başlıyor", Milliyet, 24 Nisan 2004, s.23; "YÖK Protestosuna Dayaklı Gözaltı", Ü. Özgür Gündem, 13 Nisan 2004, s.5; "YÖK Taslağı Ortada Kaldı", Evrensel, 20 Ocak 2004, s.3; "Yeni Taslakta YÖK Yine YÖK", Fırat'ta Yaşam, 16 Ocak 2004, s.6; "YÖK AKP'ye Çalıştı", Evrensel, 20 Ocak 2004, s.1; "YÖK'te Değişen Sadece Başkan", Devrimci Gençlik, Aralık 2003, s.6; "Hükümette YÖK Üniversiteye Karşı Birleşti Bilime Yer Kalmadı", Evrensel, 10 Ocak 2004, s.3; "AKP ve YÖK Uzlaştı: Paketten Özel Üniversite Çıktı", Atılım Gazetesi, 27 Aralık 2003, s.5; A. Güçlü, "YÖK Yasası Paket Paket Çıkacak", Milliyet, 2 Ocak 2004, s.19; "Teziç'in Kırmızı Çizgisi: 'Yargırun Türban Kararı Vazgeçilemez'", Milliyet, 26 Aralık 2003, s.17; "YÖK İçin Uzlaşma Adımı", Radikal, 26 Aralık 2003, s.6; "Teziç: YÖK İktidarla Didişmeyecek!", Y. Özgür Gündem, 13 Aralık 2003, s.9; "YÖK Taslağı da Piyasacı", Evrensel, 20 Aralık 2003, s.3; "Düşünce ve Özgürlük Düşmanı YÖK'e Tepki", Haksöz Dergisi, Aralık 2003, s.33; "YÖK Taslağı Tamamlandı", Fırat'ta Yaşam, 2 Ocak 2004, s.6; B. Atakan, "Teziç: YÖK Taslağı Ölü Doğar", Milliyet, 20 Aralık 2003, s.22; D. Sazak, "Fransa, Türban, YÖK", Milliyet, 19 Aralık 2003, s.21; T. Akyol, "YÖK'te Yeni Dönem", Milliyet, 10 Aralık 2003, s.17; A. Güçlü, "Yeni YÖK Başkanı Nasıl Karşılandı?", Milliyet, 10 Aralık 2003, s.21; Umran Dergisi, Kasım 2003; A. Yıldız, "Ha(l)k Korkusu ve Eğitimde Apartheid", s.10-12; M.E. Göksu, "Siyasallaşan Aydın Bağlamında YÖK Tartışması", s.36-41; M. Erdoğan, "Bir Eğitim ve Üniversite Perspektifi", s.42-47; A.Y. Özemre, "YÖK Kanunun ve Yeni YÖK Kanunu Taslağının Doktriner Temelleri", s.48-52; C. Marangoz, "Yükseköğretim Reformunda Geç Kalındı", s.53-9; R. Çevik, "Yükseköğretim Kurulu", s.60-5; "TBMM Araştırma Komisyonu -YÖK Yolsuzlukları Raporu", Umran Dergisi, (ek/1) No:111, Kasım 2003, s.18.

¹⁸⁴ Oruç Aruoba, "Hangi İktidar Vazgeçer?", Radikal, 30 Aralık 2003, s.9.

¹⁸⁵ Arif Damar.

Can Yücel'in, 'Mare Nostrum/Bizim Deniz'in de, "En uzun koşuya elbet Türkiye'de de devrim/ O, onun en güzel yüz metresini koştı/ En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak/ En hızlıydı hepimizin,/ En önce göğüsledi ipi.../ Acıyorsam sana anam avradım olsun,/ Aşk olsun sana çocuk, Aşk olsun!" diye betimlediği O; belki de Nâzım Hikmet'in dizelerinde anlattığıydı: "Delikanlım!/"

Senin kafanın içi/ yıldızlı karanlıklar/ kadar/ güzel korkunç, kudretli ve iyidir./

Yıldızlar ve senin kafan/ kâinatın en mükemmel şeyidir./
Delikanlım!/"

Sen ki, ya köşe başında/ kan sızarak kaşından/ gebereceksin/ ya da bir darağacında can vereceksin./

İyi bak yıldızlara/onları göremezsin belki bir daha..."

Evet, O; "Kısa yaşamına çok şey sığdırdı. İnandığı dava uğruna henüz 25 yaşında iken idam edildi. Kamuoyu onu yaşarken efsane hâline getirdi. Öldüğüne uzun süre kimse inanmadı..."

Kamuoyu onu ilk kez, Çorumlu 54 belediye işçisinin yalınayak yürüyerek Çorum'dan İstanbul'a gelişlerinin ardından 31 Ağustos 1966 Çarşamba günü, Türk-İş yöneticilerini kınamak amacıyla Taksim Meydanı'nda yapılan eylemde tanıdı. 19 yaşında, TİP Üsküdar İlçe Sekreteri olarak katıldığı eylemde gözaltına alınmıştı. Bundan sonra idam edildiği 6 Mayıs 1972 Cumartesi gününe kadar, sayısız kez gözaltına alınıp tutuklandı. O, 25 yıllık yaşamını gözaltı, tutuklama ve kaçak olduğu anlar da dâhil, haksız gördüğü her olaya karşı mücadele etmekle geçirmişti. Yaptığı eylemler sonunda ismiyle konuk olmadığı ev kalmamıştı. Herkes onu çok sevdi. Aileler doğan çocuklarına onun ismini verdiler".¹⁸⁶

Radikal sosyalist'ti; THKO'luduydu; insandı; isyancıydı...

Örneğin, SBF Öğrenci Derneği'nin düzenlediği (SBF Öğrenci Derneği Başkanı o zamanlar Cengiz Çandar'dı) 'Ho Şi Minh'i Anma' törenindeki konuşmasında (7 Eylül 1969) Deniz şunları der: "Amerikan emperyalizmine karşı yedi iklim, dört cephede mücadele ettiğimiz, Bolivya'da, Venezüella'da, Angola ve Vietnam'da kahra-

¹⁸⁶ T. Feyizoğlu, "Deniz'ler Çoğaldı Okyanus Oldu", Cumhuriyet 6 Mayıs 2004, s.9.

manca ölmesini bildiğimiz bugünlerde Ho Şi Minh arkadaşı kaybettik. Onun Amerikan emperyalizmine karşı verdiği kavgada, kararlı, azimli tutumu zor günlerimizde bizlere yol gösterecek ve Vietnam halkının milli demokratik devrim mücadelesinde inançlı adımları oportünizme karşı mücadelemizde bizlere örnek olacaktır”.

Deniz sözlerini Özkan Mert’in şiirinden dizeler okuyarak bitirir: “Merhaba Ernesto gibi ölenlere/ Merhaba Camillo gibi ölenlere/ Merhaba Ho Şi Minh’lere/ Yuh olsun emperyalizme...”¹⁸⁷

Ya da giderek sertleşen mücadele koşullarında Deniz Gezmiş, Sağmalcılar Cezaevi’nden arkadaşlarına şu mektubu yazar: “Amerikan emperyalizmine karşı verdiğimiz kavgada tıpkı bizden evvelkilerde olduğu gibi hapisanelere de gireceğiz, arkadaşlarımız da ölecek. Bu bizi yıldırmamalı, fakat her ölen kardeşimizin hesabını, karşı devrimcilerden ve baş sorumlu Amerikan emperyalizminden soracağız. Üstelik son olaylar bizim ne kadar güçlü olduğumuzu ortaya koymuştur. Çünkü onların bizden ne kadar korktuğu, ürkütüğü ortaya çıkmıştır. Onlar için tehlike çanları çalmaya başlamıştır. Bizim şimdiki durumumuz 1946’da, 1952’de daha ağır şekilde geçmiş ve onlar yılmamışlardır...”

O mücadelesinde bir çocuk kadar içtendi...

Örneğin “Yıl 1968’di... Üniversite öğrencisi Deniz Gezmiş, gazeteci-yazar İlhan Selçuk’a alçak sesle sorar: ‘Abi devrim ne zaman olacak?’”¹⁸⁸

Ayrıca şiir-edebiyat tutkunuydu: “Şiir tutkunu bir devrimci olan Deniz Gezmiş’in beğeniyle okuduğu kitaplar; Jack London’ın Martin Eden’i, Ernest Hemingway’in Çanlar Kimin İçin Çalıyor’u, John Steinbeck’in Gazap Üzümleri, Wels’in Kısa Dünya Tarihi ve Amerika Birleşik Devletleri Tarihi, Ali Faik Cihan’ın Sosyalist Türkiye’si, Niyazi Berkes’in Yüzyıldır Neden Bocalıyoruz’u, John Strachey’in Sosyalizm Nedir’iydi...

Deniz’in edebi yönü çok zengindi. Sinemayı, tiyatroyu, edebiyatı, şiiri çok severdi. Hikâye yazarlığını severdi. Şiire çok tutkundu.

¹⁸⁷ T. Feyizoglu, “Merhaba Ernesto Gibi Ölenlere”, Cumhuriyet, 14 Mayıs 2004, s.9.

¹⁸⁸ Turhan Feyizoglu, “Abi Devrim Ne Zaman Olacak”, Cumhuriyet, 8 Mayıs 2004, s.9.

Tutkun olduğu için belleğinde tutardı. Memet Fuat'ın çıkarttığı Yeni Dergi isimli edebiyat dergisini sürekli alırdı. Nâzım Hikmet'i zaten bilirdi. Oktay Rifat, Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya ve bunların ardından Özkan Mert, Ataol Behramoğlu ve İsmet Özel'in şiirlerini de bilirdi. Sinemacılığa, sinema yapımcılığına ilgi duyardı. Osman Saffet Arolat'la sinema, edebiyat üzerine tartışırlardı...»¹⁸⁹

Vietnam kasabı Commer'in arabasını yakanların yoldaşları...

Bililir: Parker Hart'dan boşalan ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'ne, Güney Vietnam'da Barışı Koruma Programı Müdürü olan CIA ajanı Robert Commer'in getirildiği Beyaz Saray tarafından açıklanır.

ODTÜ ve Ankara Üniversitesi'ne bağlı öğrenciler, Commer'in Türkiye'ye gelişini kınamak amacıyla 28 Kasım 1968 Perşembe günü, otobüslerle toplu hâlde Esenboğa Havaalanı'na gider. Amaç Commer'in uçağını havaalanına indirmemektir. Bu nedenle havaalanına giden gençler, uçağın ineceği alana oturarak, beklemeye başlar. Gençlerin havaalanında Commer'i kınamak amacıyla toplandığını öğrenen emniyet güçleri, Commer'i iniş pistinin ucundan otomobille alarak, havaalanı binasına uğramadan şehre götürür.

Ve 6 Ocak 1969 Pazartesi... Ankara'da yağmurlu bir hava vardır. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Commer, ziyaret amacıyla, 1969 model Cadillac marka siyah renkli, 06-CA-001 plakalı makam otomobiliyle, saat 12.30'da ODTÜ'ye gelir. Commer'in otomobilini ilk olarak, rektörlüğün yanı sıra karşısında olan kantin, kütüphane ve kimya laboratuvarında bulunan öğrenciler fark eder.

Sinan Cemgil,¹⁹⁰ Hüseyin İnan, Yusuf Tunbay Aslan, Rasih Ulaş Bardakçı, Mustafa Taylan Özgür ve birkaç arkadaşı, hızla olay yerine gider. Rektörlük önünde park etmiş olan Commer'in otomobilinin çevresinde toplanan öğrenciler, Commer ve Amerika aleyhinde slogan atmaya başlar. Daha sonra öğrenciler, uzun bir

¹⁸⁹ Turhan Feyizoğlu, "Mücadeleye Lisede Başladı", Cumhuriyet, 7 Mayıs 2004, s.6.

¹⁹⁰ Sinan Cemgil öldüğünde, oğlu Taylan 1,5 yaşındaydı. ODTÜ'de sınava giren Sinan, Amerikalı öğretim görevlisinin, 'Nasıl İngilizce bilmezsiniz' şaşkınlığına, şu karşılığı verir: Biz, ODTÜ'de İngilizce üç kelime öğrendik. Yankee go home! (Turhan Feyizoğlu, "Yılmıyoruz, Korkmuyoruz", Cumhuriyet, 4 Haziran 2004, s.9.)

çelik boruyu manivela gibi kullanarak Commer'in otomobilini ilk önce yan, sonra ters çevirir.

Ters çevrilen otomobilin benzin deposundan benzin akmaya başlar. Hüseyin İnan, Sinan'ın boynundaki kaşkolü alır. Ters çevrilmiş ve benzin akıtan Commer'in otomobilinin benzin deposunun içine sarkıtıp, benzin emdirdiği kırmızı siyah çizgili uzun kaşkolü, otomobilin değişik yerlerine vurur. Bu şekilde benzine bulaan otomobil ateşe verilir. Öğrenciler, otonun yanışını ABD'yi ve Commer'i kınama gösterileri yaparak seyreder. ABD Büyükelçisi de rektörlük binasından otosunun yanışını izler.

ABD Büyükelçisi Commer'in otomobilinin yakılması sadece Türkiye'de değil tüm dünyada geniş yankılar uyandırır. 'Kasap-İşkenceci/Honçho' olarak adlandırılan Vietnam Pasifikasyon uzmanı CIA ajanı Commer, 28 Kasım 1968 Perşembe günü olaylı olarak geldiği Türkiye'den 7 Mayıs 1969 Çarşamba günü ayrılmak zorunda kalır.

En çok, THKO'nun fikir babası Mustafa Taylan Özgür'ü¹⁹¹ severdi. Üç fidandan biriydi...

Şair Tahsin Saraç'ın: "Karşıyaka'nın üç gülü/ Deniz gülü, Yusuf gülü, Hüseyin gülü,/.. Yürek dalıma gömülü" diye andığı;

Şair Subutay Hikmet'in: "Eski ağacımızın civan üç dalıydılar/ toprağımızın yüreğinden yeşeren,/ gecemizden yıldız gibi kaydılar/...şafağa doğru erken erken/ üç dal yan yana çiçeğe durdular" diye nitelediği;

Yazar ve şair Muzaffer İlhan Erdost'un: "...Aşağıda hücreleri/ gündüz gibi geceleri/ koldan ağır zincirleri/ bilmesen de bilmez misin? /şurda bir an eğlenmişler/ uykuyu kan eylemişler/ipte bir can eylemişler/ bilinmese bilmez misin" dizeleriyle içinde yaşattığı;

Şair Şenay Hasırcı'nın: "Ben de/ sevdalanabilirdim/ nazlı seher yeli gibi/ üç darağacı/ mayıs baharında eğer/ bir şafak vakti salınmasaydı" diye seslendiği üç fidandı onlar...

Yani geçmişi geleceğe taşıyanlardı...¹⁹²

¹⁹¹ Mustafa Taylan Özgür, 23 Eylül 1969 günü, Beyazıt'ta silahla vurularak öldürülür.

¹⁹² Bkz. Adem Kalfa, "Şefik Hüsnü", Odak Dergisi, No:2005-04, 8 Nisan 2005, s.30-31; İsmail Bilen, Savaş Yolu, Savaş Yolu Yay., 2004; Yüksel Akkaya, "Şoför İdris ve

O geçmişte Mustafa Suphi'nin TKP'si vardır; Dr. Hikmet Kıvılcımlı vardır; "Yenilmez, iflah olmaz bir işçi İdris Erdiñç vardır... Kendi rüzgârını yaratan bir bayrak. Umudunu, güvenini yitirmeyen, ilerleyen yaşına rağmen, bir delikanlıdan daha delikanlı, daha genç bir eylem insanı. Sırası geldiğinde genç işçileri korumak için kendisini feda eden, sırası geldiğinde işçiye güven vermek için, işçiye kötü davrananlara karşı yumruklarını çalıştıran, meydanı boş bırakmayan bir kavgacı.

1930'larda aldığı parti disiplinini hiç kaybetmeyen, üretim sürecinde gerçekleştirilecek örgütlenmeye büyük önem veren, bu nedenle üretim süreçlerinden kopmamaya çalışan, fabrikada, işyerinde kalarak örgütlenmeyi sürdürmek isteyen, kararlı ve bir o kadar da inatçı militan İdris Erdiñç.

Düştüğü her mahkemeden, her işkenceden alını açık, başı dik çıkan bir yiğit. Tütün işçisi olarak başladığı sınıf mücadelesinde, Kocaeli'nde 1946 yılında pek çok sendikayı kuracak kadar yol kat etmiş bir örgütçü, bir işçi lideri. En karanlık günlerde, dibini ısıtan mumun da ötesinde bir fener.

Şoför İdris, sınıf kavgasını öğrendiği, daha sonra eşi olan Partili Emine ile yaptığı yemine sadık kaldı yaşamı boyunca. Tütün işçilerinin içindeyken de, 6. Filo'yu denize döken üniversitelilerin arasında iken de, ölü diye bir kenara bırakıldığı ağır işkencelerin cehennemi içindeyken de..."¹⁹³

Sonra TİP vardır...

"13 Şubat 1961'de 12 sendikacı tarafından kurulan TİP, 'İşçinin, aydının partisi'ydi..."¹⁹⁴

Siyasal tarihimizin önemli olaylarının başında, hiç şüphesiz, Türkiye İşçi Partisi gelir. TİP, alışlagelmiş partilerden farklıdır.

Geride Bıraktıklarına Dair...", Evrensel, 28 Şubat 2004, s.8; M. Salihoglu-Y. Bogirov-D. Özgür-H. Kortun, Yoldaşların Ateşle İmtihanı: 1920'den Günümüze TKP, Ürün Yay., 2004; Türkkaya Ataöv, "Boran ve Bilinmeyenler", Cumhuriyet, 16 Ekim 2004, s.17; Sönmez Targan, "60'lı Yıllarda Esmeye Başlayan Sol Rüzgâr", Cumhuriyet, 16 Şubat 2004, s.6; "68 Gençlik Hareketi", Özgür Gençlik Dergisi, 8 Mayıs 2004, s.38-40.

¹⁹³ Hikmet Akgül, Şoför İdris, Anılar, Yar Yay., 2004.

¹⁹⁴ Uğur Cankocak, "İşçinin, Aydın Partisi", Cumhuriyet, 13 Şubat 2005, s.6.

Farkı ve önemi daha kuruluş aşamasında başlar. Partiyi 12 sendikacı kurmuştur. Kurucular arasında başka kimse yoktur.

Partiyi niçin kurdunuz sorusuna, 12 sendikacı toplu olarak da, ayrı ayrı da hep aynı yanıtı vermişlerdir: “İşçilerin de partisi olsun dedik, çünkü bütün partiler patronların”.¹⁹⁵

“TİP, emperyalizmin Türkiye’de olduğu kadar dünyadaki egemenliğine karşı da ideolojik bir mücadele veriyordu. Ülkedeki düzen partilerinin izledikleri dış politika ile ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların, başta emekçiler olmak üzere geniş halk yığınlarının sömürüsüne dayandığını ve bu politikaların ülkenin çıkarlarıyla bağdaşmadığını göstermek için çaba harcıyordu...”¹⁹⁶

Muhelif ya da muarız: “TİP’ten çok şey öğrendik...”¹⁹⁷

Kolay mı? 1965 Ekim’indeki seçimler öncesi radyoda yayımlanan kapanış konuşmasında TİP şöyle haykırıyordu: “Kardeşlerim, Yarın 10 Ekim. Halkımızın iktidara ilk adımı atacağı gün. Oysa hâlâ seni iktidardan uzak tutmak için çırpınanlar var”.

‘İşçiler, köylüler ve emekçi halkımız... Mardin’in Derik ilçesi; topraksızların, susuzların diyarı. Mardin’in Derik ilçesinde; Demirci Horin Usta, terzi Davut, ırgat Ali, ağaç gibi elleri, çatlak tabanları ve ıslıl ıslıl gözleriyle kapısının önünde Emine Bacı. Ve sizlerden binlerce si; bizi, kurtuluşa inanmış insanların kararlı rahatlığı ile karşıladılar. ‘Toprağa kavuşacağız’ dediler. ‘Suya kavuşacağız’ dediler. ‘Çocuklarımızı okutacağız’ dediler. ‘Bu sefalet, bu cehennem hayatı artık yetsin’ dediler. Ve hep bir ağızdan ‘Bağımsız ve mutlu olacağız’ diye haykırarak. Ve bu ses yüz binlerin, milyonların ağzında, sevinçli bir türkü gibi gürleşerek; doğu sınırlarımızdan, Ege kıyılarına, Meriç’e kadar; Karadeniz’den Akdeniz’e kadar, yankılar uyandırarak yayıldı...”¹⁹⁸

Sonra... Ve 68 Kuşağı... Ardından 1971...

Daha sonra Nurhak, Vartinik Mezrası, Kızıldere ve ötekiler...

¹⁹⁵ Der. Uğur Cankoçak, “İşçilerle Aydınların Buluştuğu Parti”, Cumhuriyet, 13 Şubat 2004, s.9.

¹⁹⁶ T.Z. Ekinci, “Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm”, Cumhuriyet, 13 Şubat 2004, s.9.

¹⁹⁷ Oral Çalışlar, “Türkiye İşçi Partisi Deneyi”, Cumhuriyet, 16 Şubat 2004, s.4.

¹⁹⁸ “TİP’in Radyo Konuşmaları...”, Cumhuriyet, 16 Şubat 2004, s.6.

Göğüs göğüse verilen anti-faşist mücadeleyle “78 kuşağı kendi köyünün, kendi evinin, kendi yurdunun devrimcisiydi. O nedenle 78’li tanrılaştırılmadı. Kendi köyünün devrimcisi olarak tanındı, öylece kabul edildi...

Gerçek, elbette efsanenin karşısında toplumsal estetik bakımından solgundur, kirli paslıdır, duygusal coşku yaratmaz, hatta kimi zaman iticidir, rahatsız edicidir. Ama gerçek her zaman efsaneden güçlüdür. Efsane ölüm sonrasına aitse gerçek hayattır, ister beğenelim, ister beğenmeyelim, yaşayan efsane olamaz. 78 kuşağı yaşıyor. O bir gerçektir...”¹⁹⁹

1) ‘SONUÇ YERİNE’

“Bir sürü ite kopuğa kulluk
daha ne kadar sürecek?
Konuna ordan oraya sinek gibi,
kimseye eyvallah etme,
Yeter iki günde bir somun ekmek.
İç yüreğinin kanını,
ellerin aşını yeme.”²⁰⁰

Bugün 2005’in 6 Mayıs’ı; Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi’ndeki öğrenciler gibi, yaşananları unutmayın/ unutturmayın...

Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi’ndeki öğrencileri dedim; bakın size onlara ilişkin bir gazete haberi okuyayım: “(Fakülteye) ‘Uluslararası Terörizm’ konulu panele katılmak için gelen ABD’li Deniz Piyade Albayı Adrew Bicohl Pratt, konuşmak için kürsüye çıktığında, sol görüşlü öğrenciler tarafından ‘Katil Amerika bize ders veremez’, ‘Bebek katili, buradan defol’ sloganlarıyla protesto edilirken; Pratt’a, yumurta atıldı”.²⁰¹ “Tepkiler üzerine konuşmasını kesen Pratt, öğrencilerden, korumalar tarafından kurtarıldı...”²⁰²

Bundan başka birkaç şey daha anımsatayım...

¹⁹⁹ Cclalettin Can, “Robin Hood’lar mı, Bir Toplumun Gençliği mi?”, Radikal İki, 6 Haziran 2004, s.4.

²⁰⁰ Ömer Hayyam.

²⁰¹ “Albaya Yumurtalı Protesto”, Ülkede Özgür Gündem, 15 Nisan 2005, s.9.

²⁰² “ABD’li Albaya Yumurta Şoku”, Sabah, 15 Nisan 2005, s.4.

Terry Eagleton der ki: “İsrail ve Irak’taki intihar bombacıları, ölümü sevdiklerinden değil, adaleti tesis etmenin başka bir yolunu göremedikleri için kendilerini havaya uçuruyor...”²⁰³

Bilmem bilir misiniz? “Şehirlere, hastanelere bombalar yağdırılır, sivil, yaralı, silahsız insanlar öldürülür veya hükümetlere darbe girişimleri düzenlenir. Bunları yapanlar asla terör tanımlaması kapsamına sokulmaz. Çünkü onlar güçlüdür... Kolay mı? BM’den bir heyet terörün tanımını yapmış. Buna göre işgalci ABD değil, direnen Iraklılar teröristtir...”²⁰⁴

Böyle bir dünyada ‘Terörün ne, teröristin kim’ olduğunu asla unutmadan; Ahmed Arif’in dizeleri daha yüksek sesle haykırılmalıdır: “Öyle yıkma kendini,/ Öyle mahzun, öyle garip../ Nerede olursan ol,/ İçerde, dışarda, derste, sırada,/ Yürü üstüne-üstüne,/ Tükür yüzüne celladın,/ Fırsatçının, fesatçının, hayının../ Dayan kitap ile/ Dayan iş ile./ Tırnak ile diş ile,/ Umut ile, sevdâ ile, düş ile”.

Bir şey daha: John Reed 1 Ocak 1919’da der ki, “Bolşevik ihtilalinden hâlâ bir serüven olarak söz edenler var. Evet, bu bir serüvendir ve insanlığın bugüne kadar giriştiği serüvenlerin en büyüğüdür; bu, emekçi yığınların önünde tarihe geçen, geniş ve basit istekleriyle her şeyi sarsan bir serüvendir...”

Evet, evet ABD emperyalizmi tarafından “Terörist” olarak anılacak yeni serüvenlere yelken açmanın zamanıdır şimdi...

Ya da Rosa Luxemburg’un ifadesiyle “Koskoca bir eski dünya devrilmeyi ve tamamen yeni bir tanesi inşa edilmeyi bekliyor. Fakat biz bunu yapacağız değil mi genç arkadaşlar? Yapacağız! Kuşlar kadar özgür olmak için...”

5 Mayıs 2005, Ankara

²⁰³ Terry Eagleton, “Ölmek İçin Değil, Adalet İçin”, The Guardian, 26 Ocak 2005.

²⁰⁴ Devrim Ersezer, “Terör Tanımlaması Üzerine”, Radikal İki, 12 Aralık 2004, s.4.

**IV. AYRIM:
AYDIN(LIK) MI?**

SİBEL ÖZBUDUN

“İnsan eylemlerinin toplamından başka bir şey değildir.”¹

1) Aydın kimdir sorusunu alışageldik biçimde irdellemek değil de bunun pratikteki karşılığını somutlaştıracak tarzda ele alalım istiyoruz. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Özgür Düşün Kolektifi’nin sıraladığı soruları okur okumaz; sadece düşünmekle yetinmeyip, “Hakikati söylemek yetmez; yalanların da maskesini indirmek gerekir” vurgusuyla eyleyen düşüncenin vazgeçilemezliğinin altını özenle çizen Dean Rackley’in ve de “Zalim zulmünü işletirken, ak ellilerin elleri temiz olamaz” diyen Halil Cibran’ın uyarılarını anımsadım...

‘Neden’ mi? ‘Aydınlık Sorgular’ın dert edindiği ‘Aydın Sorunu’ eyleyen düşüncesiz irdelenemez... Çünkü ‘YDD’ panopticon’unda yaşamaya mahkûm edilmiş insan(lık)ın malûl olduğu bütün soru(n)lar; aydınlık için de geçerlidir...

‘Nasıl’ mı? W. Shakespeare’in, “İnsanların çoğu kaybetmekten korktuğu için sevmekten korkuyor... Sevmekten korkuyor, kendisini sevmeye layık görülmediği için... Düşünmekten korkuyor, kendisini düşünmeye layık görmediği için... Konuşmaktan korkuyor, eleştirilmekten korktuğu için... Duygularını ifade etmekten korkuyor, reddedilmekten korktuğu için... Yaşlanmaktan korkuyor, gençliğinin kıymetini bilmediği için... Unutulmaktan korkuyor, dünyaya bir şey vermediği için... Ve ölmekten korkuyor aslında, yaşamayı bilmediği için...” betimlemesiyle müthiş bir uyum içinde olan ‘küreselleşme dünyası’nda aydın; eylediği düzlemde yaşadığı çağa meydan okuyan, varolanı sorgulayandır...

* Özgür Düşün Dergisi, No:28, Mart-Nisan 2005.

¹ J. P. Sartre.

Duraksız hesapsız, korkusuz bir arayışı, bir karşı çıkıştır...

Sakınımsız duruşu, soruları, yanıtları ve eylemiyle iktidar ve resmi ideolojinin kâbusudur -ya da Schopenhauer'un, "Aslında bizler olmaması gereken varlıklarız, onun için tükeniriz" dediğidir.

Özetle, aydının görevi metafizikle hesaplaşmakla başlar ve de resmi ideolojinin, iktidarın her tür ve türevine karşı çıkışla sürdürülür.

Bu güzergâhta da 'Ne', 'Kim', 'Nasıl', 'Neden' ve 'Ne Yapmalı' ve de 'Nasıl Yapmalı', ayrıca da 'Nereden Başlamalı' soru(n)larının yanıtı; kendi, kendilerine sınır koymadan, oto-sansür uygulamadan; yani kişisel görüşlerini yazma özgürlüğünü hiçbir şeye (ve elbette tehdide) ciro etmeyen; bu yolda dünyanın değiştirilmesi için '11 Tez'e sarılan; hâsılı 'yaşayan'dır aydın...²

Tıpkı İsmail Beşikçi, Fikret Başkaya, Haluk Gerger örneklerindeki üzere...

2) *Ülkemizde 'aydınların sorunu olduğu' yönündeki görüşlere katılıyor musunuz? Ve sizce bu sorunun başlıca neden(ler)i ne(ler)dir?*

Sadece Türkiye'de değil; yerkürenin dört bir yanında 'aydın sorunu' vardır; yaşanan 'geçiş süreci' uzadıkça da 'olacaktır'...

'Reel-Politikerlikten malûl Türk(iye) münevver(ler)i sorunu'nun bir yanı 'entel-dantel' denilen yaşamdan kopuk (ahkâm kesen ve eylem sorumluluğundan soyutlanmış³) teorizme uzanırken; öteki yanı da 'medyatiklik'le (örneğin şu son günlerdeki Sabetay'cılık dedektifliği gibi⁴) örtüşür...

Aziz Nesin, Türk(iye) aydınının niteliklerinden üçünü şöyle sıralar:

1) Kısagörüşlülük, dar çevrenlik, 2) Gönlüne göre gerçek, 3) Ödlek-

² Bkz. E. Büyükaşık, '1980 Sonrası Aydın Sorunu ve Aydın Olmak Üzerine', Yaba Edebiyat, Kasım-Aralık 2004, s.12-5; F. Başkaya, 'Sömürge Aydın Sömürgeleşmiş Bilinci', Bilinç ve Eylem, No:2, Aralık- Ocak-Şubat 2004/05, s.8-15; D. Banoglu, 'Modem, Çağdaş, Aydın, Avrupalı... V e Hangi Aydın?', Cumhuriyet, 9 Kasım 2004, s.17.

³ Bkz. Alex Demiroviç, "Sorumluluk ve Eylem", Felsefelogos, No:24, 2004, s.21-33.

⁴ "Türkiye aydını arasında 'suyu ararken yolunu kaybedenlere' rastlamıştık. Ama suyolunda annesinin sözünü dinlemeyip sağa sola savrulan ve kurtlarla dans etmeye çalışan aydınlarınıza yeni yeni rastlıyoruz" (Aytek Soner Alpar, "Türkiye Aydın Siyaseti mi Arıyor?", Sol Dergisi, No:231, Aralık 2004, s.70).

liktir.⁵ Bunlara (tercüme odasında doğduğu için) akli olmayıp, nakli olması; Kemalizm’le bağlarını kopartmaması, ‘Avrupa merkeziliğin kulu kölesi olması gibi bir dize olumsuzluk daha eklenebilir.

3) *İlerici-devrimci dinamiklerin aydınlara yaklaşım ve beklentilerini nasıl buluyorsunuz? Ve nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?*

Hülya Avşar’ın bile, ‘Gerçek entelektüel olduğum için’⁶ dediği bir kavram kargaşasının orta yerinde; ilerici-devrimci dinamikler aydın nitelmesi konusunda, kanımca oldukça bonkör davranıyorlar.

Herkes ‘aydın’ olamaz. Aydın; doğası gereği azdır; belki uçurumlarda açan nadide bir çiçektir... Tıpkı Robert Fisk’in satırlarındaki betimlemesiyle: “Edward Said nadir bulunan bir kuştur. O, hem bir ikon hem de bir ikon kırıcıydı”.⁷

‘İyi de Onlardan ne beklenmeli’ mi?

Sınıflı sömürücü iktidara karşı mücadelede aydınlardan; gereğinden (ne az ne de) fazla şeyler beklenmemelidir...

Ya da bir diğer deyişle; aydınlardan, onları işçileştirip, işçileri aydınlaştıran mücadelede özgürce yer almaları talep edilmelidir...

4) *İnsanlık tarihinin, aydınlara mücadelelerinin toplumsal ilerlemede en az ordular kadar belirleyici olduğunu hatırlatan örneklerle dolu olduğu düşüncesindeyiz. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde bir aydınlardır ordusu oluşturulamaz mı? Düşünceleriniz nelerdir?*

Aydınlardan ordu olamayacağı bir yana da verili durumda bir ‘manga’ kotarılabılır mı, o bile çok müphemdir. Kanımca devrim yolunda ezilenlerin tarihsel bloğunu oluştururken ona eklenmesi gereken aydın mangasını var edebilmek; ülkemizdeki verili düşünsel ortama örgütlü radikal sosyalist müdahale ve eleştiriden geçer.

Fikret Hoca’nın deyişiyle, “Yalanın karşısında, gerçeğin safında yer almak, işin doğası gereği ve kaçınılmaz olarak egemen sınıfın, güç ve iktidar odaklarının karşısına dikilmektir...”

[Bu bağlamda] entelektüel’in yalan cephesinin karşısında ‘doğru’nun ve gerçeğin safında yer alması demek, onun gerçeğe ihtiyacı

⁵ Aziz Nesin, “Ah Biz Ödlek Aydınlar”, Adam Yay.

⁶ H. Avşar’dan akt. Nur Çintay A., “Gerçek Entelektüel”, Radikal, 27 Aralık 2004, s.2.

⁷ Robert Fisk, “Filistinli, Entelektüel ve Savaşçı”, The Independent, 26 Eylül 2003.

olanların safında olması demektir ki, bu niteliğinden ötürü entelektüel, doğası ve misyonu gereği devrimcidir”.⁸

5) *Şimdiye kadar böyle bir birliğin oluşmamasına neden olan eksiklikler nelerdir? Kimler bu noktada sorumluluk duymalı, bu meselenin sağlıklı bir zemine oturtulabilmesi için neler yapılmalı?*

‘Aydın mangası’nın, ezilenlerin tarihsel bloğunda yerini alabilmesi için aydınların işçileşmesi ‘olmazsa olmaz’dır!

‘Küreselleşme panopticonu’da, ezilenlerle omuz omuza olmayan, ‘11 Tez’e sarılmayan aydın, ‘yaşayan aydın’ olamaz! Çünkü Terry Eagleton’un dediği gibi, “Hiç ayak basmadığımız bir dünyayı değiştiremeyiz”!⁹

İnsanın, insanlıktan sorumlu oluşunun bilgisi ve insan(lık)tan sorumlu olmanın yüzü pratiğe dönük eylemi, ancak bilinç aracılığıyla yapılan özgür seçimlerle somutlanabilir...

Albert Camus’nun Oran kentinde geçen ‘Veba’sında anlatılan budur.¹⁰ Veya “İnsanlar bir kere olayın içine girdiler mi artık ondan korkmaz olurlar. Yalnız bilinmez olan ürkütür insanları. Ama o bilinmezle yüz yüze gelen kişi için o bilinmez artık bilinmez değildir...

Bizi kurtaran bir adım atmaktır. Sonra bir adım daha. İnsan aynı adıma hep yeniden başlar...

Herkes herkesten sorumludur. Herkes tek sorumludur. Herkes herkesin tek sorumlusudur...

Kimse kendini hem sorumlu hem umutsuz duyamaz” diyen Saint-Exupéry’nin ‘Gece Uçuşu’nda altını özenle çizdikleridir...

⁸ Fikret Başkaya, “Aydın mı, Entelektüel mi?”, Seçilmiş Yazılar, Maki Yay., 2004, s.19.

⁹ T. Eagleton, Kapı Bekçisi, çev. G. Ezber-R. Kahraman, Bilge Kültür Sanat, 2002, s.1.

¹⁰ Bkz. Albert Camus, Veba, çev. N. T. Öztokat, Can Yay., 1997.

TEMEL DEMİNER

“İnsanın özü, tek başına bir bireye
özgü ve soyut bir şey değil,
toplumsal ilişkilerin tümüdür.”¹

Aydın konusundaki sorularınızın muhatabı ‘ben’ (olabilir) miyim?

Yanıtımı; beni tanıyıp-bilenlerin malumu olsa da, bir kez daha ve yüksek sesle telaffuz edeyim: Ben aydın değilim...

Bunu dedim diye bana hemen, Füsun Akatlı’nın şu saptamalarını anımsatmayın: “Günümüzde, ‘aydın’ sözünden hoşlanmayan aydınlar da var. Bu hoşlanınama durumu, o sözcüğün anlam bakımından erozyona uğramasından mı kaynaklanıyor, yoksa önüne gelen herkesin kendisini ‘aydın’ saymasından mı? Her iki durumda da sözcüğün anlamındaki yozlaşma söz konusu...”²

“Ne yazık ki, aydınlar ‘aydın’ olmak istemiyorlar, çünkü çevrelerine baktıklarında ‘mesleğiyle ilgili olmayan hiçbir kitaba iltifat etmeyen, hatta işleri rayına oturduktan sonra, mesleğiyle ilgili kitapları da pek okumayan, hiçbir kültür olayına ilgi duymayan, düşünmek için düşünmeyi bile aklından geçirmeyen mühendisler, doktorlar, sosyologlar, avukatlar, yargıçlar, psikologlar, mimarlar, öğretmenler, diplomatlar, politikacılar, öğretim üyeleri’ ile karşılaşılıyorlar”.³

Akatlı’nın dediklerinden haberim var; ‘benim’ tutumum O’nun saptamalarıyla ilintili ya da bir tepki, reddiye ya da tevazu değil; sadece ne olduğumu bilmemden kaynaklanan ‘itiraf’...

* Özgür Düşün Dergisi, No:30, Haziran-Temmuz 2005.

¹ K. Marx.

² Füsun Akatlı, Zamansız Yazılar, Deneme, Dünya Kitap, 2004, s.77.

³ Füsun Akatlı, Zamansız Yazılar, A.g.c., s.79.

‘Ben aydın değilim’; olsa olsa, okuryazar ve sınıfsız-sömürsüz bir dünya için verilen mücadelenin saflarında olmaktan onur duyan radikal sosyalistim... Hepsi bu (aslında) ve bundan fazla değil...

Beni aydın yerine koyuyorsunuz; ama ‘ben’ hâlâ aydın olmadığım, olamadığım kanaatindeyim... diyen bir okur yazar olarak, sorularınızı, aklım erdiğince yanıtlamaya gayret edeyim...

1) Aydın kimdir sorusunu alışageldik biçimde irdelemek değil de bunun pratikteki karşılığını somutlaştıracak tarzda ele alalım istiyoruz. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Ne yalan söyleyeyim; postmodern müdahalenin allak bullak ettiği fikir dünyamızda kavramlarla ilgili yaygın bir kargaşa yaşanırken; ‘Aydın Kavramı ve Sorunu’ da bunlardan -yeterince- nasibi alıyor...

V.İ. Lenin’in, “Aydınlar tüm toplumda sınıf çıkarlarını ve siyasal grupların gelişmesini en bilinçli ve en doğru biçimde yansıtan bir kesimdir” dediği sosyal kategori hakkında ‘Nedir?’ sorusunu yanıtlamadan önce -altını çizerek- anımsatalım:

i) Aydın, toplumun, hayatın ve mücadelenin dışında nev-i şahsına münhasır bir kategori olarak ele alınamaz...

ii) Rüzgâra göre tavır değiştiren, dalkavukluk eden, ne kadar bilgili de olsa aydın sayılamaz....

iii) Haluk Gerger’in belirttiği üzere, “Aydın, ikircimsiz biçimde, ‘Vatanım ru-i zemindir, milletim nev-i beşer’ diyebilen, yurtseverliğini bunun üzerinde kurabilen bir insan olabilmelidir”...

iv) O; Foucault’nun, “Entelektüel, hâlâ hakikati görmemiş olanlara, hakikati söylemeyenler adına, hakikati söylüyordu: entelektüel vicdandı, bilinçti, belagati”.⁴ Ya da Edward Said’in, “Sadece kendisi için ya da saf bilgi, soyut bilim aşkı uğruna yazdığını iddia eden entelektüele inanmak mümkün değildir ve inanmamak gerekir.”⁵ Yüzyılımızın büyük yazarı Jean Genet’in dediği gibi, bir toplumda yazdıklarınızı ya-

⁴ Michael Foucault, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000 s. 32-33.

⁵ “Teori budur, tam anlamıyla bir alet edevat kutusu gibidir. İmleyenle hiç ilişkisi yoktur... Hizmet etmesi gerekir. Kendisi için değil. Bu teoriden yararlanacak insanlar (başta teorisyenin kendisi olmak üzere -ki bu durumda teorisyen olmaktan çıkar) yoksa teori hiçbir işe yaramaz ya da henüz zamanı gelmemiş demektir. Bir teoriye geri dönülmez, başka teoriler yapılır veya yapılacak başka teoriler vardır” (M. Foucault, A.g.e., s.33).

yımlatığınız anda siyasal hayata girmişsiniz demektir; bu yüzden eğer siyasetten uzak durmak istiyorsanız yazdıklarınızı yayımlatmayın ya da düşüncelerinizi hiçbir platformda açıklamayın”⁶ dediğidir.

v) “Aydın, büyük kalabalığın içinde değildir. Farklıdır; bazen aykırıdır, bazen de çok aykırıdır...”⁷

Örneğin, her şeyi göze alarak, insanlara dogmalara karşı aklın ve aydınlanmanın üstünlüğünü anlatan Voltaire’dir...

Kilisenin dayattığı ‘felsefenin’ dışında da felsefe olabileceğini (başına her tür felaketin geleceğini bildiği hâlde) söylediği için dili koparılıp, yakılan Giordano Bruno’dur...

Cezayir’deki Fransız zulmünün karşısına dikilip, tüm Fransa’nın yüzüne ‘Hepimiz katiliz!’ diye haykıran J. Paul Sartre’dır...

Vietnam’daki ABD zulmüne ‘Hayır’ deyip, uluslararası vicdanın ayaklanması için ABD’yi yargılayan Bertrand Russel’dır...

Fransa’da el üstünde tutulurken Cezayirli’den yana saf bağlamaktan çekinmeyen Albert Camus’dür...

Kilise dogmalarına karşı gerçekleri söyleyip, ‘yine de dönüyor’ diyen Galileo Galilei’dir...

B. Bercht’ir, Nâzım Hikmet’tir, hakkında “Upuzun bir Don var ya Servantes’ten müdevver,/ Ben o yellim-yellimin kahve değirmeniyim./ Yoksulluklar, savaşlar, tutsaklıklar, sürgünler,/ Rozinant’ın kışında yıllardır seferiyim./ Varsın bu pirinç beden ve bu inançlı keşiş/ Dağ bayır dolaşırken hasret gitsin kahveye!/ Vurdukça güneş kursu nakışlarıma/ Sevinçler öğütürüm o gamlı şövalyeye” dediği ‘Don Kişot’a sevdalı Can Yücel’dir...

Ya da bugünün Türkiye’sinde aydın onur ve namusunun simgeleri olan İsmail Beşikçi, Fikret Başkaya ve Haluk Gerger’dır...

vi) Aydın; yersiz-yurtsuz ve ulussuzdur...

Örneğin; “Ülkemizin aydınlar tablosunda her zaman kendilerine özgü bir yer tutma peşinde olan, dahası, yazdıklarıyla, çizdikleriyle ve eylemleriyle, açık ya da örtük, ‘aydın’lığı pek kimseye bırakmayan, hepsi de bu ülkenin vatandaşı oldukları hâlde, özellikle dış çevrelere

⁶ Edward Said, Entelektüel, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yay. 1995, s.101-102.

⁷ Okay Gönensin, “İyi ki Aydınlar Var”, Vatan, 4 Mart 2005, s12.

karşı hep bir tür 'haymatlos'luğu, yani vatansızlığı seçen" kaydını dü-
şen Ahmet Cemal'in, "Türedi aydın kesimimiz"⁸ dediğidir...⁹

Ya da 'ulusal solcu' Erol Manisalı'nın, "Türkiye'de Aydın Ol-
mak'ta ifade ettiğinin tersidir!"¹⁰

Çünkü Edward Said'in deyişiyle, "Yetiştığımız ortamın, sahip
olduğumuz dilin ve milliyetin sağladığı çoğunlukla da başkalarının
gerçekliğini görmemizi engelleyen bir perde işlevi gören ucuz kes-
kinliklerin ötesine geçebilme riskini göze alabilmek demektir ev-
rensellik. Entelektüellerin ne söylemeleri ya da ne yapmaları gereki-
tiğini belirleyen hiçbir kural yoktur..."¹¹

Bakın Said'den sonra Eric Hobsbawm da aynı konuda ne di-
yor: "Atalardan kalma bir dine karşı hiçbir duygusal vazifem yok-
tu, hele küçük, askeri ve kültürel olarak beni hayal kırıklığına uğ-
ratan, siyaseten istilacı ve benden ırk temelli bir bağlılık bekleyen
bir ulus-devlete karşı vazifem ise hiç yoktur..."¹²

vii-) Ve Ernest Renan'ın, "Unutmak ve tarihi yanlış yazmak da
ulus olmanın bir parçasıdır" uyarısını asla unutmayan evrensel
"Aydınlık zorların zoru bir zanaat"tır!¹³ Müthiş azim ve ısrar ister.
Bu bağlamda da herkesin aydını kendinedir; kendi içindir.

⁸ Ahmet Cemal, "Atatürk, Kemalizm ve Şu Bizim 'Haymatlos' Aydınlarımız (3)", Cum-
huriyet, 17 Mart 2005, s.15... Ayrıca bkz. Ahmet Cemal, "Atatürk, Kemalizm ve Şu
Bizim 'Haymatlos' Aydınlarımız (1)", Cumhuriyet, 3 Mart 2005, s.15.

⁹ "Marksist, sol, sosyalist olan anti-Amerikancı değildir. Onlar anti-empyralistlerdir.
Onun dışında bir de Marksist olmayan, kendini ulusalcı ve sol diye tanımlayan siya.sal
görüşler, ideolojik konumlanışlar var. Onlar anti-empyralist değiller. Onların Amerika'ya
ilişkin tavırları bir çelişkiden kaynaklanıyor. O çelişki çözüldüğü zaman onlar en Ameri-
kancı güçler arasında yer alırlar" (Haluk Gerger, "Çelişkiler Kürt Sorununda", Ülkede
Özgür Gündem, 23 Nisan 2005, s.2).

¹⁰ Erol Manisalı, "Türkiye'de Aydın Olmak", Cumhuriyet, 25 Mart 2005, s.11.

¹¹ Unutulması: "Yurt sevmekte de, satmakta da, en büyük ve en saf çıkar onunki olduğu için,
en keskin en en gözü pek, en dirençli, en kahraman sınıf burjuvadır. Bundan ötesi yoktur.
İdeolojik anlamda en hak edilmiş yurtseverlik, burjuva yurtseverliğidir. Tarihe damgasını vuran
bu yurtseverlik ve ideolojisidir... Yurtseverliğin bu burjuva ana ekşeni içinde zaman zaman
proleterlerin de ayak izlerine rastlandığından 'proleter yurtseverliği' diye, zorlama bir kavram
üretilmiştir. (...) Somut deneylere bakılırsa komünist siyasi hareket için yurtseverlik belirsizlik-
tir" (Hüseyin Hasançebi, "Saksıda Siyaset", Siyasi Gazete, No:14, Nisan 2005, s.13).

¹² Eric Hobsbawm, Interesting Times, 2002, s.24.

¹³ Hasan Bülent Kahraman, "Varsın Damgayla Yaşansın", Radikal, 25 Mart 2005, s.11.

Bu saptamalar ardından; “Aydının ayırt edici tüm ortak özellikleri, bir aydında bulunması gereken nitelikler, öğeler ile bulunmaması gereken davranış biçimlerini sıralarsak: Eğitim... Genel kültür... Toplumsal etkinliklere katılım... Sorgulama ve özeleştirme... Hoşgörü... Zorbalığa karşı olma... Özverili davranma... Tutarlılık... Alçakgönüllülük... Özsaygıdır”¹⁴ vurgusuyla ‘tanım’ sorusunu yanıtlarsak...

i) “Kimi sözlükler, ‘aydın’ın tanımını ‘öğrenimi bilgisi ve görüşü olan kimse’ diye belirtiyor. Ancak böyle bir tanım yetersiz. Zaten değişik toplum kesimlerinin değer ölçülerine uygun bir ‘aydın’ tanımı saptamak oldukça güçtür. Böyle olmakla birlikte ‘aydın’ için ortak birtakım nitelikler saptamak mümkündür.

Bilinene ermiş, okuyan, araştıran, kafa yoran, günün olaylarına ve geçmişe geniş bir perspektifte bakabilen, gelecek için ve yeni insansal değerler üreten ve doğrularını hayata geçirebilme sorumluluğu taşıyan bir kimlik ‘aydın’ kavramı için ortak bir payda oluşturabilir belki. Böyle bir yaklaşımda salt zihinsel etkinlik göstermek, bir diploma ve kariyer sahibi olmak elbette aydın kimliği için yeterli değildir. Sorun iyiyi kötünden, doğruyu eğriden ayırt edebilme ve bunu hayatın her alanında sürdürme titizliği ve sorumluluğu gösterme sorunudur. Herkes için olması gerektiği gibi ‘aydın’ için de ‘iyi’ ya da ‘doğru’ mutlak birer kavram değildir. Değişme ve gelişme en çok onun için geçerlidir. Ancak onu toplumun genelinden ayıran ası özellik inandığı doğruyu söyleme, söyleyebilme etiği’dir. Kitlelerin suskunluğa itildiği dönemlerde bile sesini yükseltebilme sorumluluğudur. Böyle bir sorumluluk aydına bir işbölümü gereği verilmiş değildir. O bildiklerinden dolayı kendini diğer insanlara karşı sorumlu hisseden, kendini sorumlu gördüğü insanlarca anlaşılma pahasına, doğrularını söylemekten geri durmayan ve bu doğruları hayata geçirebilmek için mücadele eden bir kimliktir.

‘Okunmuşluk kültürlü kişi olmak, kültür değerlerini üretmek gibi nitelikler aydın kavramını tam kuramazlar, bunlara bir de toplumu akim ışıyla yolunda ‘eleştiri’ görevini üstelenmeyi eklemek gerekir.

¹⁴ Öztin Akgüç, “Aydın Kimdir?”, Cumhuriyet, 1 Nisan 2005, s.13.

Bu ‘eleştirî’ geleceği biçimlendirmede aydınlara, hem bir görev hem de bir sorumluluk yüklemektedir” diyor Macit Gökçürk...

Aydınlar bir sınıf oluşturmazlar, toplumsal bir kesim olarak; bilim, sanat, eğitim, sağlık gibi alanlarda yoğunlaşmışlardır. Ancak sistem içinde edindikleri yerler, buna bağlı olarak yaşam koşullar değişkenlikler gösterir. Bu gerçeklik onların dünya görüşlerine ve tavırlarına da yansır. Ancak aydını ille de bir kampın insanı olarak düşünmemek gerekir. Ona daha geniş bir perspektif gerekir.

J. Renan’a göre: ‘Aydın kişi ne kendi diline aittir ne de uyruğuna. O özgür ve etik sahibi olduğu için yalnız kendine aittir’. Bu kendine aitlik, elbette aydının içsel özgürlüğü anlamındadır ve onun toplumsallığına ayak bağı oluşturmaz, halkla kucaklaşmasını engellemez. Gramsci: ‘Aydın, halkın tutkularını anlamazsa, onunla arasında duygusal bir bağ kurmazsa, halkla arasında bir mesafe olursa aydın değildir. Böyle olmayınca halkla aydınlar arasındaki ilişkiler, bürokratik, katı ilişkiler olacaktır. Böylece aydınlar bir kast kuracaklar ve halktan kopacaklardır’ diyor”.¹⁵

ii) Aslı sorulursa, “‘Aydın’ kavramı, her şeyden önce, karşımıza bir tanım problemi çıkarmakta. Etkisi altında kaldığımız kültürlerde ve onların dillerinde ‘aydın’dan, (‘entelektüel’ ya da bir sosyal kategori olarak’, entelijensiya’) esas olarak, ‘bilgiye dayalı kafa emeği’ ile iştigal eden insanlar kastediliyor, Türkçedeki ‘aydın’ sözcüğü ise, belli bir değer yargısını da içeriyor. ‘Aydın,’ kuşkusuz, ‘aydınlatan,’ ‘aydınlık/ışık saçan’ biri olarak anlaşılıyor. Burada, ‘bilgi vererek aydınlatmak,’ ‘gerçekleri sunarak çevresine ışık saçmak’ söz konusu olsa gerek. Bu değer yargısının başka kültür ve dillerde de örtük olarak bulunduğunu varsayabiliriz.

‘Kol emeği’ne karşılık ‘kafa emeği’ olgusu, öncelikle, kuşkusuz, bir toplumsal gerçekliğe tekabül ediyor. İş bölümünün kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor bu sosyal realite.

Ne var ki, ‘Aydın’ kavramının tanımı açısından, bu sosyal gerçeklik saptamasından yola çıkmanın fazla bir yararı yok. Belki bir sosyal

¹⁵ Hicri İzgören, “Aydın, Vicdan”, Ülkede Özgür Gündem, 20 Şubat 2005, s.13.

kategoriden söz ettiğimizi unutmamak gerekir ama tüm kafa emeği kullananları içeren bir tanımın genişliğinin anlamsızlığı da ortada.

‘Kafa emeği ve bilgiye dayalı iş,’ tek başına, ‘aydın’ kavramını tanımlamıyor. Kuşkusuz, bütün ‘okumuşlar’ nasıl ‘aydın’ (entelektüel) kabul edilemezlerse, aynı biçimde, bilgi ve beyinsel aktivitelere dayalı işlerde çalışan herkesi de ‘aydın’ sayamayız.

Demek ki, kavramın ‘bilgi/gerçek’ boyutunu ihmal etmeden, daha dar bir tanımına ihtiyaç var. Tanım sınırları, ‘gerçek bilinci’ni içermeli ve fakat sadece buna indirgenemeyecek ölçüde daha dar ve belirgin olmalı...

‘Bilgi sahibi’ olmanın ‘gerçek’le bağlantılı konumlanışın yanı sıra, bir başka ölçüt daha ortaya koyabiliriz ‘aydın’ tanımını oluşturmak için: Aydın sayılabilmek için kişinin kendisini aşan bir yaşam kaygısını duyumsaması, ‘kamu’ ile sosyal yaşamla praksise dayalı bir ilişkisinin bulunması ve nihayet kendi uzmanlık alanını aşan bir biçimde insani var oluşun bütünlüğüne dair bir bilince sahip olması gerekmektedir. Buna belki ‘toplumsal bilinç/duyarlılık’ diyebiliriz.

Bağlantılı ama bunu aşan bir başka ölçütü işe, bir yazısında, Paul Baran ‘tarihsel sürecin kapsayıcı bütünlüğünün, yani sosyal var oluşun siyasette, ekonomide, sanatta, bilimde, edebiyatta birbirinden farklı, kopuk, ayrı gibi görünen parçalarının bütünlükleri içinde kavranabilmesinin bilinci olarak ortaya koyuyor.¹⁶ Buna da ‘tarih bilinci’ ve ‘bilginin/gerçeğin bütünlüğünün bilinci’ diyebiliriz.

Aydın, aynı zamanda, insanlığın ortak özünü zedeleyen ayrımlara da karşı durmak zorundadır; O, bir dünyalı olmalıdır, Aydın, ikirciksiz biçimde, ‘Vatanım ru-i zemindir/milletim nev-i beşer’ diyebilen, yurtseverliğini bunun üzerine kurabilen bir insan olabilmelidir.

Demek ki, ‘aydın,’ gerçeğe bağlı olacak, görüntünün ardındaki öz ile bağlantılanacak, insani var oluşun, sosyal gerçekliğin bir parçası olduğunu kavramış bir yaşam tarzıyla tarih bilincine sahip bir dünyalı olacak...

¹⁶ Paul Baran, “The Commitment of the Intellectual”, Monthly Review, Mayıs 1961.

Bu saydığımız özelliklere sahip entelektüel etkinlik, doğal olarak, bir yanıyla özgürlük gerektirir, öte yanıyla da, gerçeklerin belirli bir toplumsal hassasiyetle ortaya çıkarılmasına şu ya da bu nedenle karşı olan çıkar odaklarının ve düzenin egemenlerinin tepkilerini çeker. Bir başka ifadeyle, entelektüel faaliyet, bir yandan mutlak özgürlük gerektirirken, bir yandan da, kurulu düzenin toplumsal ayrıcalıkları besleyen egemen inançlarını ve mekanizmalarını korumakla yükümlü otorite ile çelişir.

Unutmamak gerekir ki, dünyanın yuvarlak olduğu gerçeğinin araştırılması ve ifadesi bile ölüm cezasını getirebilecek bir büyük suç olarak kabul edilebilmiştir uygarlığın bir evresinde. Uğraş alanı toplumsal yapılar ve kurulu düzen olunca, sorunun hayati bir önem taşıması ve ona uygun müeyyideleri ve baskıları beraberinde getirmesi elbette kaçınılmaz olur.

Entelektüel etkinlikler, sınıflı toplumlarda her zaman, egemen kurumlar, ayrıcalıklar ve ideolojiler açısından da, verili durumun devamından çıkarı bulunanlarca da ve bunların korunmasından yükümlü olanlar bakımından da denetim altında tutulması gereken bir alan olarak görülmüştür. Toplu yaşamın ve içinde yer aldığı düzen'in sahipleri tarafından gözden kaçırılmak istenen 'tatsız' gerçeklerinin ve özelliklerinin, çelişki ve çatışmalarının, kimileri için haksızlık ve eşitsizliklerinin, yanlışlık ve kötülüklerinin, eksiklik ve çarpıklıklarının analizinin, sistematik biçimde saptanmasının ve en önemlisi de bunun topluma yayılmasının egemenlerce istenmesi beklenemez. Görüntünün ardındaki özün oluşturduğu toplumsal gerçekliğin ortaya çıkarılmasının, sömürüye dayalı toplumsal ilişki ve yapılardan yana olanlarca tehdit unsuru sayılması kaçınılmazdır. Böyle bir durumda, düşünsel özgürlükler, egemen ve yönetici konumunda olanlarca sınırlandırılmak istenir.

Böyle olunca da, 'aydın'ın kendisini, kaçınılmaz bir biçimde, 'muhalif' bir konumlanış içinde bulması gerçeği ortaya çıkar. Bu konum, aynı zamanda, beraberinde çeşitli yoksunlukları, tehlikeleri, riskleri, baskıları ve müeyyideleri de getirir. Elbette bunların

niteliği, içinde yaşanan rejimin karakterine bağlı olarak değişiklik gösterir ama sınıflı düzenlerde bu öz değişmez.¹⁷ (...)

Doğası gereği insani ve sosyal bir uğraşın özünde bir insancılık var olmalı, toplumsal ilerleme ve insanın mutluluğuna yönelim ve bunlarla bağlantılı adalet, özgürlük, eşitlik gibi değerlere bağlılık aranmalıdır. Demek ki, entelektüel uğraşa eşlik etmesi beklenen ‘hümanizma,’ bir değer yargısı, bir öznel yakıştırma olmaktan ziyade, bir doğal ve nesnel sonuç olarak ortaya çıkmaktadır aydınının özellikleri arasında.

Entelektüel uğraşın sadece gerçeğe ilişkin bir merakla itici gücünü bulduğu söylenemez. Hayata dair her alana ilişkin sorumluluğun tehlikeler ve baskılarla örüldüğü; sosyal gerçekliğin tarihsel bütünlüğü içinde bilince çıkarıldığı; toplumsal ilerleme ve insan mutluluğunun tabu tanımadığı ve nihayet, görüntünün ardındaki özün ortaya çıkarılması cesaretinin yarattığı risklerin kabullendiği bir yaşam tercihi, ancak var olandan, kurulu düzenden, günün gerçekliğinden, kendini aşan amaçlarla bağlantılı olarak müşteri olmayı ve onu, egemen olanı değiştirme azmini, değiştirmek için anlama kararlılığını gösterir. İşte bunun için, Paul Nizan’ın ‘hiçbir büyük yapıt yoktur ki, aynı zamanda, dünyaya karşı bir suçlama da olmasın’ sözü, gerçek aydını tanımlayan en anlamlı saptamalardan birini oluşturur. Buna da ‘devrimci bilinç’ diyebiliriz... (...)

Evet, bilgili, uzman, saygıdeğer, ayrıcalıklı ve fakat ‘bilinçsiz ot’ olmaya karşı, ‘gerçek bilinci,’ ‘tarih bilinci,’ ‘dünyalı olma bilinci,’ ‘hümanist bilinç,’ ‘toplumsal bilinç’ ve ‘devrimci bilinç,’ Herhâlde bir ‘aydın tanımı’nın temel taşlarını oluşturacak öğeler bunlar olmalı... (...)

Bugün, belki de bütün dünyada ama en yakıcı bir biçimde bizim coğrafyamızda, Devrimci sosyalizmin ve işçi sınıfının temel ihtiyacı, proletaryanın akli silahlarını yeniden harekete geçirebilmesidir. Sınıf

¹⁷ Elbette sosyalizm de sınıflı bir toplum düzenini ifade eder ama onu öteki tüm sınıflı toplumlardan ayıran temel bir özelliği vardır. Sosyalizm, öteki sınıflı düzenlerin aksine, sınıfsal ve ayrıcalıkların sürdürülmesini değil, tam tersine, sınıfların ortadan kaldırılmasını hedefler. Bu nedenle de, sınıflı toplumlardaki egemen mekanizmalar ve işleyiş kalıpları burada mevcut değildir, düzenin mantığı ve pratiği tümüyle farklı tezahür eder (Haluk Gerger’in notu.).

hareketi, bunu kendi aydınlarında bulacaktır, aydınlar içinsse, Sınıf, en zengin kaynağı ve yaşam gücünü yeniden oluşturacaktır...”¹⁸

2) *Ülkemizde ‘aydınlar’ sorunu olduğu yönündeki görüşlere katılıyor musunuz? Ve sizce bu sorunun başlıca neden(ler)i ne(ler)dir?*

Bu soruya yanıtım, olsa olsa, (Yalçın Küçük’ün deyişiyle tercüme odasında doğanları (ve torunlarını) ciddiye almazsak) evet üç-beş tane var, olur... Gerçekten de topraklarımızda Beşikçi, Başkaya, Gerger ve dışında ‘aydın’ sıfatına layık insan var mı?

Yüksek sesle ifade etmek gerek: Sadece topraklarımızda değil tüm dünyada bir aydın sorunu var...

“Aydınların bir sınıf olarak halkın eşitlik talebinin saflarından göç ettiği bir çağı yaşıyoruz. Bu çağ, aydınların bir sınıf olarak zenginlerin tarafında, bir ‘taraf’ olarak kadim konumlarına rücu ettikleri bir çağdır”.¹⁹

Yani insanın, isyanın ve sosyalizmin içine düş(ürül)düğü durum sonucunda, aydınlar da gücünü yitirdi...

Bundan ötürü; Umberto Eco’nun, “Entelektüeller vahşi hoşgörüsüzlükle mücadele edemezler, çünkü düşüncesi olmayan salt hayvanlık karşısında, düşünce silahtır” saptamasındaki edilgenlik ve kaçış aydına mal edildi...

Yani Can Yücel’in, “Ne kadar çok elimiz varmış meğer!/ İlkın, senin elinle tutuşan benimki/ Sonra çocuklarınkı/ Gençlerinki/ Tekel işçilerinininki/ Sonra, ellerin elleri.../ Ne kadar çok elimiz oldu, baksana,/ Tutuşa tutuşa/ Bir orman yangını gibi!” dizelerindeki çoğullaşan sokaktaki aydın militanlığı unutuldu/ unutturıldı...

Bunun genelde ‘Devrim’den/ İsyân’dan/ Sosyalizm’den/ Sınıftan ve İnsanlık’tan kaçışla (yani ‘Tarihin Sonu’ söylenceleriyle) doğrudan ilgisi vardır...

Yeniden ve yeni aydın; Devrim’le/ İsyân’la/ Sosyalizm’le/ Sınıfla ve İnsanlık’la yeniden ve sokakta kurulan organik ilişki ile kendini var edebilecektir...

¹⁸ Haluk Gerger, “Aydın Üzerine”, Sanat ve Hayat, No:11, Nisan-Mayıs 2004, s.124-27.

¹⁹ “Eleştiri Sözcüsünü Anyor”, Sınırdı Dergisi, No:1, Nisan-Mayıs 2005, s.3.

Bunun ötesi kocaman bir yalan ya da kof bir kuruntudan başka bir şey değildir...

Evet; evet; neden (yüksek sesle ve herkesle paylaşarak) söylemeyelim?

Topraklarımızda ve yerkürede birçok şeyi, kendi olmaktan çıkartarak, kirleten kapitalizm; aydını da aydın olmaktan çıkartıp, piyasanın 'aydıncık'ına tahvil etmiştir...

Evet; evet; dört yanımızı kuşatan 'Aydın yabancılaşması'ndan²⁰ nasibimizi alıyoruz hem de Aydan Gülerce'nin, "Türkiye'de, eleştirel/bilimsel aydın söylemi de en az milliyetçi ve dinci söylemler kadar kendi taassubunu aşmalı. Çarpık modernizm kalıbından çıkıp, postmodernizmin düşünsel olanaklarıyla zamanın ruhunu solumalı"²¹ satırlarındaki postmodern kafakarışıklığı/ karıştırıcılığıyla.

Örneğin Piraye Şengel'in, 'Hayal Tutulması'nda "bir zamanlar 'aydın'dılar!" ya da "Akademisyen olarak ya da gazetelerin köşelerinde, işe yaramayan, boş kavramları satarak zengin oluyorlar" ve "İnsanlara küreselleşme, demokrasi gibi, geçici uzlaşımlar, keyfi öncüller satarak politika yapılıyor"²² betimlemesiyle sunduğu tipler bu kirlenmenin ürünleridir...

3) *İlerici-devrimci dinamiklerin aydınlara yaklaşım ve beklentilerini nasıl buluyorsunuz? Ve nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?*

Devrimci güçlerin, kendi aydınlarını yaratamamasının krizinden söz edebilmemizin mümkün olduğu koşullarda; kendi hesabıma ben, 'aydınım' diyenlerin, onlarda 'aydın hikmeti' arayanlar tarafından gereğinden fazla abartıldığını düşünüyorum...

Bunda aydınlardan, gereğinden fazla şey bekleyen bir yanılgının etkin olduğunu düşünüyorum...

Bir sosyal kategori olarak aydın; nihai kertede sınıf gerçeği dışında kavranıp, sunulmamalıdır...

²⁰ Kemal Özmen, "Aşağı Kültür Kompleksi...", Cumhuriyet, 21 Nisan 2005, s.2.

²¹ A. Gülerce, "Aydın ve Toplumun İç Hesaplaşması", Radikal İki, 17 Nisan 2005, s.8.

²² Piraye Şengel, Hayal Tutulması, Altın Kitaplar, 2005.

Aydında düşünce onuru, omurga olmalıdır. Tabuları yıkabil-meli, ancak tabulara saldırı ilginç gözükme için yeni fantaziler üretmek amacıyla olmamalıdır...

Hızla ‘klanlaşan’ postmodern çağın aydınları olarak “Yazarın işi insanlığı ölümün kucığına bırakmak olamaz”²³ diyen Canetti’den; “Yazarlığı meslek olarak seçen, atılganlığı da meslek olarak seçme-lidir” diyen Beaumarchais’den; “Akıl ve dirayetin ak saçlıları gibi, ama yüreğin masum çocukluk yüreği olsun” diyen Schiller’den öğrenmek gerek!

Unutulmasın: Çok şey bilmek; çok şeyden söz etmek ‘aydın olmak’ anlamı taşımaz...

Devrimci güçlerin aydınlara yaklaşımının ya sekter ya da tesli-miyetçi olduğu koordinatlarda aydın düşmanlığı da, dalkavukluğu da zararlıdır...

Ve nihayet devrimciler, kifayetsiz muhterislerden uzaklaşmak gerektiğini bir an dahi unutmadan; aydın(cık)lardan köklü bir kopuş yaşamalıdır...

Tekrarlıyorum: Diplomalı birini ‘aydın sanmak’, ‘aydın ilan et-mek’ alışkanlığı sakıncalıdır...

Ve de “Aydın kavramı, rasgele ve hoyratça kullanılıyor... Aydın olmak ve aydın tavrının ‘ne’liği konusunda bir kafa karışıklığı yaşı-nıyor...” kaydını düşen Babür Pınar ekliyor: “Gerçeğin öncü savaşı-cısı ve sözcüsü olmak, bilimle karılmış bilinci ve bu bilincin kuşan-dığı cesareti gerektirir. Bıçak sırtında yürümeyi göze alarak bilimle bezenmiş cesaretiniz ve devrimci bilincinizle düşün yola; aydın tavrı da insana özgü ve edinilebilir bir yaşamsal eylemdir”!²⁴

4) İnsanlık tarihinin, aydınlara mücadelelerinin toplumsal ilerle-medeye en az ordular kadar belirleyici olduğunu hatırlatan örneklerle dolu olduğu düşüncesindeyiz. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde bir ‘aydınlara ordusu’ oluşturulamaz mı? Düşünceleriniz nelerdir?

²³ Elias Canetti, *İnsanın Taşrası*, çev. Ahmet Cemal, Payel Yay., 2004.

²⁴ Babür Pınar, “Aydın Olmak ya da Aydın Tavrı”, *Damar Dergisi*, No: 170, Mayıs 2005, s.9-10-17.

‘Aydın Ordusu’ iddiası (ve işi) bana şaibeli geliyor...²⁵

Öncelikle sınıfsallıktan bağımsız bir güç olarak ‘aydın’lar olamaz; sonra da aydınlar bir ‘ordu’ olamayacak veya bu terimi karşılamayacak kadar azdır; azınlıktadır...

Ve nihayet aydını, tanımı gereği ‘entelektüel bir marjinal’ olmaktan kurtaracak tek şey sınıf ve devrimci mücadelesi ile bütünleşme yeteneğidir...

Gerçekten de Edward Said’in ifadesiyle, “Dünyanın değişik bölgeleri kendi entelektüellerini çıkarmıştır. Modern çağda hiçbir devrim veya karşı devrim hareketi yoktur ki, entelektüeller bulaşmamış olsun. Entelektüeller değişik hareketlerin çocukları olmuşlar, babası olmuşlar, hatta yeğeni olmuşlardır...”

Özetin özeti; aydınlardan ordu olmaz; olsa olsa, aydınlar devrim ordusunun partizanları olabilirler...

5) *Şimdiye kadar böyle bir birliğin oluşmamasına neden olan eksiklikler nelerdir? Kimler bu noktada sorumluluk duymalı, bu meselenin sağlıklı bir zemine oturtulabilmesi için neler yapılmalı?*

Aydınları devrim ordusunun partizanlarına dönüştürmek için; ‘aydınları işçileştiren, işçileri aydınlaştıran’ devrimci mekanizmaları güçlendirerek, toplumsallaştırmak gerek...

Bunun yanında, söz konusu devrimci mekanizmalarda aydına, özgürlüğünü, çok daha geniş bir şekilde kullanma olanağı sunulmalı ve elbette bunun sorumluluğu da istenmeli ve beklenmelidir...

Malum ya, “Hayat yaptıklarımızın toplamıdır... Toplumu değiştirmek entelektüel değil, sınıfsal bir eylemdir...”²⁶

²⁵ Bkz. Efe Duyan, “Aydın Olmak Bir Boy Büyük Gelince”, Nikbinlik Dergisi, No:21, Ocak-Şubat 2005, s.20-23; Hakan Tahmaz, “Aydınların Uyarısı Üzerine”, Gelecek Dergisi, No:23, Mayıs 2005, s.35-37; Erhan Üstündağ, “Susan Sontag: ABD’nin Vicdanı Sustu...”, Siyasi Gazete, No:13, Şubat 2005, s.36.

²⁶ Mehmet Eroğlu, “Toplumu Değiştirmek Entelektüel Değil, Sınıfsal Bir Eylemdir”, Agora Dergisi, No:41, Ocak-Şubat 2005, s.15-12.

ABSTRACT/ CONTENTS

EDUCATION, UNIVERSITIES, INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION AND THE INTELLECTUALS...

SİBEL ÖZBUDUN - TEMEL DEMİRER

CONTENTS

FOREWORD

SECTION I: UNIVERSITY, SCIENCE AND LIBERATION

- 1-) FROM "PERPLEXITY" TO LIBERATION - TEMEL DEMİRER
- 2-) SOCIAL SCIENCES: WHAT AN EVOLUTION! - SİBEL ÖZBUDUN
- 3-) CORRUPTING UNIVERSITIES AND THE NEW POLITICAL RELATION - SİBEL ÖZBUDUN/ TEMEL DEMİRER
- 4-) WHILE THE UNIVERSITIES ARE BEING PRIVATIZED! (OR AGAINST THE BOURGEOIS EDUCATION?) - TEMEL DEMİRER
- 5-) THE PROBLEMS OF EDUCATION IN THE BERMUDA TRIANGLE OF YOK-YEK-THE MARKET - TEMEL DEMİRER
- 6-) TO BE A UNIVERSITY STUDENT IN TURKEY - SİBEL ÖZBUDUN
- 7-) AN AFTERNOON IN CEBECİ OR THE UNIVERSITIES WILL BE LIBERATED WITH "THEM"! - SİBEL ÖZBUDUN

SECTION II: (NON-) EDUCATION AND YOK

- 8-) A TRAGICOMICAL STORY: EDUCATION, UNIVERSITIES, YOK... - TEMEL DEMİRER
- 9-) ON EDUCATION, UNIVERSITIES AND YOK - TEMEL DEMİRER
- 10-) WHAT (IN REALITY) IS BEING DISCUSSED? - SİBEL ÖZBUDUN
- 11-) SHORT NOTES ON THE DISCUSSIONS OVER EDUCATION... - TEMEL DEMİRER
- 12-) A "KISS OF DEATH" TO THE UNIVERSITIES - SİBEL ÖZBUDUN/ TEMEL DEMİRER
- 13-) YOK? YEK? THE "TUSIAD MODEL"? NO, THANKS! - SİBEL ÖZBUDUN
- 14-) YOK AS A PRIVITIZING AGENT - SİBEL ÖZBUDUN
- 15-) NOT ONLY YOK, BUT ALSO ITS "RAISON D'ETRE"... - TEMEL DEMİRER
- 16-) YOK IS VERY CLEAR ABOUT IT: FREEDOM=AUTONOMY=CHAOS - SİBEL ÖZBUDUN
- 17-) EDUCATION, UNIVERSITIES, YOK...

SECTION III: EDUCATION IN WHAT KIND OF WORLD, FOR WHAT AND WHAT SORT OF UNIVERSITY?

18-) THE SOCIAL CONSEQUENCES OF GLOBALIZATION (THE SITUATION OF TURKEY) - TEMEL DEMİRER

19-) DON'T FORGET: THOUGHTS ARE SEEDS, LANGUAGE IS THE BUD, AND ACTION IS THE FRUIT... - TEMEL DEMİRER

SECTION IV: INTELLECTUALS?

20-) RESPONSES TO "QUESTIONS ON INTELLECTUALS" - SİBEL ÖZBUDUN

21-) ON BEING AN INTELLECTUAL - TEMEL DEMİRER

ABSTRACT/ CONTENTS

ABSTRACT

This book seeks a way out of the vicious circle of Turkey's debates about education, debates that are locked between the pro-secularists and pro-Islamists in which the contending parties struggle for control over the educational system, especially that of higher education. It tries to attract attention to the fact that the universities are passing through a silent transformation in which the establishments are being surrendered to neo-liberal ideologies and practices, while the parties are immobilized in a deadlock.

This suffocating condition is likely to distance the universities from the public sphere, submitting them to private demands and rendering them inaccessible to more than half of the population living under poverty, and annihilate the last vestiges of academic autonomy, transforming the academics into suitors for financiers within the private sector at best and to weak-willed puppets of the administrators at worst. The authors stress the importance of redefining and reclaiming autonomy and academic liberties in the university in view of its social/public role.

"Eğitim, Üniversite, YÖK ve Aydın(lar)", Türkiye'nin bu "değişmeyen" (ama hızla "başkalaşan"), kronikleş(tiril)miş sorunu çevresinde yürütülen tartişmalara katkıda bulunmak amacıyla kaleme alınmiş yazılardan oluşuyor. YÖK-AKP ıkırmazına sıkışmış üniversitelerde gerçek bir özerklik ve bilim özgürlüğü talebini dile getiren ve gerekçelendiren yazılar, yüksek öğrenim sorunlarına küresel ölçekte "deva" olarak sunulan "neo-liberal reçete"nin, "piyasa niversitesi" modelinin, hem "bilim", hem niversiteler, hem de kamu açısından zehirli/rtc özelliklerini de sergiliyorlar.

Kitabın son bölümünde ise, "Aydın(lık)" durumuna ilişkin düşüncelere yer verilmekte ve "aydınları işçileştiren, işçileri aydınlaştıran" devrimci mekanizmalara ağrı çıkartılmakta.

Bu kitap her yıl 6 Kasım'larda yeni bir dünyaya, yeni bir niversiteye, yeni bir yaşama özlemlerini haykıran genç insanların duruş ve gelecek tasarımılarını biçimlendirmede katkıda bulunursa, yazarları kendilerini mutlu addedecek...

ISBN 975-6361-48-4

